
ANNO DOMINI MCXXXVIII

LEO MARSICANUS

CASINENSIS MONACHUS

POSTMODUM

CARDINALIS EPISCOPUS OSTIENSIS

ET

PETRUS DIACONUS

MONACHUS CASINENSIS.

LEONIS MARSICANI ET PETRI DIACONI

CHRONICA

MONASTERII CASINENSIS

(Edidit W. WATTENBACH in *Monumentis Germaniæ* clarissimi Pertzii, *Script.* t. VII, p. 551)

PROLEGOMENA.

I.

LEONIS GESTA, NATALES, SCRIPTA. — SUBSIDIA EDITIONIS.

Casluensis cœnobii, quod nostri imperatores præ cæteris pia cum veneratione coluerunt, cujus labantibus rebus plus semel strenue succurrerunt, monumenta litteris consignata, quæ in tertio hujus collectionis volumine plurimis mendis purgata prodierunt (1), longo jam intervallo sequitur Chronicon a Leone et Petro conscriptum. Jacentia enim post Saracenorum irruptionem litterarum studia non ante medium sæculum XI in beati Benedicti plantatione ad novum vigorem sunt resuscitata: quod ne pluribus mihi sit persequendum, docta et ingeniosa *De litterarum studiis apud Italos primis mediæ ævi sæculis* dissertatione (2) cavet V. cl. Wilh. Giesebrecht. Multa ibi invenies de eximio illo virorum cœtu, qui florentissimis sub Desiderio abbate cœnobii rebus litterarum quoque artiumque liberalium studiis Casinum reddiderunt celeberrimum, primamque inter eos, quæ hucusque latuerat, Leonis nostri mentionem. Multa semper cum Marsorum comitibus Casinensibus fuerat conjunctio, quorum stirpe progeniti tunc inter eos conversabantur

NOTE.

(1) Vide appendicem ad Chronicon Casin. infra. (2) Berolini 1845, 4°, p. 25, sqq. Edit.

Oderisius, Theodinus, Transmundus. Leonem autem, cognomine ut ipse ait (2*) *Marsicanum*, cum eis vel consanguinitate vel affinitate fuisse conjunctum, admodum probabilis est Giesebrechtii conjectura (3). *Alfanum* audiamus, Salernitanorum archiepiscopum, qui, Theodinum (4) exhortatus ut socios in paradisum, postquam ipse præmia virtutum acceperit, adducat, postremo addit:

Ut sit in hoc horto sed et ipse Leunculus opto.

Et ad Pandulfum Marsorum episcopum, patrum Theodini, postquam aliorum ejus propinquorum meminit:

*Integra sit pueri bonitas tibi grata Leonis,
Nec tibi displiceat : hunc, ut ameris, ama ;
Dilige (5) quo semper te diligit, atque libenter
Obsequium possit solvere sæpe tibi.
Mente satis mihi devotus in ordine vivit,
In quo perficitur Cunctipotentis opus.*

Quibus locis nostrum designari Leonem, certum quidem non est, at quam maxime verisimile. Certe cum superius carmen scriberetur ad Theodinum jam cardinalem diaconum, fratribus Casinensibus eum ascriptum fuisse constat. Ipse autem quam amanter de Theodino, quam leniter de Transmundo loquatur videsis in Chr. Cas. III, 17, 24, 25. Fratrem habuit Joannem monachum Casinensem, cujus Petrus diaconus meminit in sermone de Octava sancti Benedicti, c. 3. Avunculum suum ipse commemoravit Joannem Soranum episcopum (6), monachum Casinensem (7): fortasse non diversum a præposito illo Casinensi cujus inter Theodini amicos l. l. meminit *Alfanus* (8). Episcopus est consecratus a Gregorio VII, primo pontificatus ejus anno (9).

Leo igitur Marsicanus vixit 14 annos egressus in Casinensi monasterio a Desiderio abbate (10) est susceptus, instructus, enutritus ac proventus (11). Magistro in conversione usus est Aldemario, quem olim fuisse dicit (12) « Capuanæ civitatis prudentissimum ac nobilem clericum et Richardi principis notarium. » Eo siquidem munere fungens 23 Aug. 1059 subscripsit litteris principis (13); anno 1063 vel 1064 abbas in Sardiniam missus, post reditum ab Alexandro II S. Laurentii abbas cardinalis est constitutus. Unde efficitur, Leonem novitium fuisse intra annos D. l. 1060 et 1064 (14). Quod si II, 16, legimus, eum cum puerulus esset, vidisse presbyterum quemdam plus centum annos natum, qui excecationem Mansonis abbatis Joanni Sorano episcopo confiteri solitus fuerit, non possumus quin Joannem tunc nondum episcopum fuisse statuamus (15). Ut ut hoc fuit, bonæ indolis puer a Desiderio inter familiares mox receptus est et arcta cum eo necessitudine conjunctus, universis fere ejus usque ad obitum negotiis interfuit (16); cujus erga se merita grato semper animo recolens, in summa ejus memoriam habuit veneratione. Quo factum est ut Oderisius, qui illi successit, Vitæ Desiderii scribendæ officium ei injungeret, quod *Alfanum* (17) olim ut susciperet frustra rogaverat (18). Sed Leo per totum illum annum otium ad scribendum minime nactus est, cum plurimis semper distineretur negotiis. Nam cum Petro teste (19) « sanctitate et monasticis disciplinis ad plenum esset imbutus, et in divinis Scripturis apprime eruditus, » mature ut videtur se convertit ad rerum gestarum historiam atque vetera monumenta cognoscenda, et bibliothecarius monasterii (20) factus, non solum in causis hujus loci gerendis, verum etiam in apostolicæ sedis negotiis sæpe fuit adhibitus. Continuas autem Casinensibus pro possessionibus monasterii lites fuisse orandas, ex ipso hoc Chronico discimus, quæ per quantum temporis singulæ duraverint, quanta iis facessiverint negotia, ex uno estimare licet exemplo. Leo enim ipse scripsit relationem de causa Sanctæ Sophiæ in Benevento (21), quam ex Petri regesto edidit Gattula Hist. Cas. p. 54. Ejus igitur loci dominium cœnobio suo vindicaturus,

NOTÆ.

(2*) Prol. l. I.

(3) L. l., p. 50.

(4) Card. diaconum: carmen igitur post annum 1064 scriptum esse oportet. V. Chr. Casin III, 24.

(5) *Ita Gies.* Ut tibi *Ughellus*.

(6) II, 16.

(7) III, 34.

(8) Sed distinguendus ab eo est alter Joannes, cognomine Marsicanus, quem, cum in Capuano monasterio præpositus esset, fuerunt qui mortuo 1055 Richerio abbate eligere vellent. Hic, ut videtur, e præposito Casinensi 1058 factus est abbas S. Vicentii ad Vulturum, seditque annos 22, menses 4, dies 15; v. Chr. Cas. II, 89, 97. Desid. Dial. I, 6. Chron. Vult. p. 514.

(9) Reg. Greg. VII, apud Mansi, Conc. XX p. 125.

(10) 19 Apr. 1058-1087.

(11) Prol. l. III.

(12) III, 24.

(13) Gattula, Acc. ad Hist. Casin., p. 161.

(14) Certe verba l. l. aliam interpretationem admittere vix videntur, eam scilicet, ut reducem e Sardinia Aldemarium Leonis magistrum fuisse statuamus.

(15) Eodem modo quod addit *sanctæ memoriæ* intelligendum est.

(16) V. prol. l. III. Dedicationem ecclesiæ 1071 se præsentem vidisse ait III, 25.

(17) Ob. a. 1087.

§ (18) Prol. l. I.

» (19) De viris ill. c. 30.

(20) Chr. Cas. III, 42. Etiam presbyterum fuisse apparet e Petri Diac. *De ortu et obitu Justorum Casin.* c. 51. Decanum dicit J. B. Marus in notis ad Petr. D. *De viris ill.* 30, nescio quo jure.

(21) *Frater Leo bibliothecarius S. Casinensis cœ nobii, qui hoc ipsum memoratorium scripsit, quæ ibi sunt verba ejus.*

cum « primo apud Romam in synodo venerabilis papæ Gregorii (22), et postmodum apud Melphim (1089^a sept. 18) et Trojam (23) (1093, Mart. 11), et iterum Romam in synodo rev. papæ Urbani cum super diversis ac plurimis aliis (24) tum super hoc præcipuo negotio solemnem proclamationem fecisset, et nichil ex his usque ad hanc diem justitiæ recipere potuisset, contigit ut quadam die ex imperio domni abbatis Oderisii ad ipsius apostolici curiam pergeret qui tunc temporis (apud) Beneventum morabatur. » Ibi exorta altercatione cum Madelmo abbate Sanctæ Sophiæ, papa « ad proximum synodum apud Barum habendam eos cum muniminibus » adesse jussit, ibi tandem ad finem causam perducturus. « Venitque tempus concilii ferme post mensem » (1098, Oct. 1); sed ne tum quidem sententia prolata, papa Beneventum post dies aliquot reversus, iterum partes audivit, nec tamen sententiam protulit. « Post dies aliquot, pergit Leo, simul cum illo nobis in servitium ejus pergentibus, et super hoc eodem negotio rursus iterumque apostolicam sententiam repetentibus, scripsit Anzoni (Beneventanorum domino) a Ceperano epistolam, » qua eum vice sua Casinensibus justitiam facere juberet. [Ea data est iii Non. Novembris. « Sequenti anno papa defunctus est; Anso post biennium perdidit Beneventum; negotium eapropter remansit infectum (25). » Similibus eum causis gerendis occupatum fuisse existimes, cum abbatem Capua redeuntem : pro officio suo » comitaretur (26) : cui de mandato sibi Desiderii Vitam scribendi munere sciscitanti, se nondum opus aggressum esse respondit. « Et quando, inquit, huic tuo parere imperio potui? quando tanto fere hoc anno tum in servitio domni apostolici ex jussione tua per Maritimam atque Campaniam, tum quoque in tuimet ipsius negotiis occupatus, vix per octo dies continuos in monasterio constitui. » Accepta excusatione Oderisii jam universam eî cœnobii historiam scribendam demandavit et summa cum diligentia Leo mox totum se ad magnum et multo gravius hoc opus convertit: otio ut apparet sibi concessio, ut post annum illum 1098 scribendi initium fecisse videatur. Sed cœptum opus non absolvit, neque ultra annum 1075 produxit: quanquam ne tum quidem calamum deposuisse videtur, cum ad dignitatem episcopi Ostiensis (27) et S. R. E. cardinalis a Paschali II esset evectus (28). Quod quo tempore factum sit ignoramus. Anno 1101, Mart. 31, Odo decessor ejus inter vivos fuit (29); Leo autem nomen suum præceptis papæ subscripsit post Crescentium Sabinensem, Petrum Portuensem episcopum: Cononem Prænestinum præcedit; unde nescio an concludere liceat, eum post illos, sed ante Cononem fuisse ordinatum. Quorum Petrus quidem Mauricios qui a. 1100 Hierosolyma petierat, a. 1102 jam successerat (30), Cono autem mense Maio 1107 in concilio Trecensi familiaris papæ effectus, mox Romam petiit: ubi episcopus ordinatus et Hierosolyma est directus Nam a. 1107 (31) Prænestinus episcopus ibi fuisse traditur, Cono a. 1111.

Anno Domini 1111, Febr. 12, Leo Romæ fuit, cum Henricus V rex Urbem intraret, et capto eum cæteris cardinalibus papa, ipse cum Joanne Tusculano episcopo habitu plebeio indutus evasit (32), et Joannem quin in animando ad resistendum populo adjuverit, non est quod dubitemus. Sed cum neque captus fuisset, neque conventioni isti a papa extortæ subscripsisset, tamen coronationi regis, ne omnia denuo turbarentur, deesse non potuit, et cum vice Albanensis episcopi primam orationem dixisset, deinde proprio fungens officio Henricum ad confessionem apostolorum perductum, unxit inter scapulas et in brachio dextro (33). Quod quam malo animo fecerit, æstimare licet ex eo quod iii Non. Jul. Paschalis a Tarracina « Joanni Tusculanensi et Leoni Velletrensi (34) episcopis et cardinalibus in unum congregatis » scribendum duxit. Ubi quod Velletrensem appellat Leonem, ideo factum esse arbitror, ne vel juniore episcopo seniore, vel Ostiensi, primæ post Romanam Ecclesiæ, Tusculanensem videretur postponere. Scribit autem: « Id quod in personam nostram, imo in Patrem vestrum præter ipsius Ecclesiæ judicium atque præsentiam vos egistis, etsi vobis ex zelo Dei visum est, non tamen ut mihi videtur canonico tramite incepistis. Non enim charitas sed æmulatio id dictasse perspicitur. » Quos deinde ita adhortatur: « Vos autem pro Ecclesia in Ecclesia

NOTÆ

(22) 1078, ut videtur; v. infra III, 42, et Binium ap. Mansi, Conc. XX, p. 51!

(23) IV, 7.

(24) E. g. de eccl. Cinglensi, v. infra IV, 18.

(25) Cf. Chr. Cas. IV, 48, 60.

(26) V. prol. l. I.

(27) Et Velletrensis. Nam utrumque episcopium post Mincii illius tempora ita fuisse conjunctum, ut episcopus ab una alterave diocesi nullo discrimine facto appellaretur, evicisse mihi videtur Al. Borgia, *Istoria di Velletri*, p. 214 sqq., quidquid contra proferat F. A. Maroni, *De eccl. et ep. Ost. et Velit.*, et Romæ 1766, 4°, p. 71.

(28) Certe cum in catalogo abbatum cod. 1 Oderisio, cui opus suum inscripsit (ob. 1105), anni regiminis non ascripti sint, codd. 3 et 4 Girardo (1111-1123) annos non assignant. Tamen non nego hos abbates ab eodem addi potuisse, qui Oderisium II ascripsit. Petro teste, prologo l. IV, opus morte præventus explere nequivit.

(29) Gat. Hist. Casin., p. 54.

(30) Falco Benev. initio.

(31) Acta SS. Jan. I, p. 833, Ekkeh. Uraug. ad a. 1116. Baronii Ann. a. 1107, c. 18. Cæterum hic adnotare libet, quæ apud antiquiores scriptores de horum temporum cardinalibus disputantur, duobus erroribus omnia esse infecta: primo quod portio quædam actorum concilii Later. a. 1112 a Martenio primo editore (Thes. IV, p. 127), quem cæteri secuti sunt, negligentia quadam cum actis concilii Guastallensis sit conjuncta, altero quod subscriptiones falsissimæ præcepti Paschalis II a. 1105, Dec. 27, pro genuinis sint acceptæ. — De epitaphio Bernardi ep. Prænestini, quod Baronius non bene a. 1107 assignavit, v. Giesebrecht. De litt. studiis p. 57.

(32) Chr. Casin. IV, 3S.

(33) Guil. Malmesbur. V, 425; cf. infra IV, 37, n.

(34) Ita cod. Vat., teste Al. Borgia, p. 214. Hist. Vel

agite, ut illum Ecclesiæ Dei zelum, quem habetis et habere ostenditis, ipsa experiatur Ecclesia. » Hæc agitur summi pontificis admonitione Leo noster ab amicorum consortio videtur esse revocatus (35): qui potius operam papæ præstandam esse putavit contra socios hostibus acerbiores, litterisque a Paschali acceptis Casinum venit et Brunum Signiensem episcopum ut abbatia renuntiaret coegit (36). Quo negotio mense Augusto vel Septembri ejusdem anni peracto, Romam rediit, ubi in Pallariæ monasterio Casinensibus subjecto hospitabatur (37). 1112, Jan. 24, in ecclesiæ Sancti Laurentii in Lucina altari craticulam hujus martyris solemniter deposuit, Kalendis Febr. altare principale dedicavit (38). Deinde xv Kal. Apriles in concilio Lateranensi primarias partes egit, et quod per vim et inordinate geri papa noluerat, jam consentiente eo fecit. Nam chartam illam qua extortum a papa privilegium de investituris ecclesiarum condemnatum est, a Gerardo Engolismensi, Leone Ostiensi, Gregorio Terracinensi, Galone Legionensi episcopis, Roberto tit. S. Eusebii et Gregorio tit. Apostolorum presb. cardinalibus et communi aliorum consilio dictam (39) fuisse legimus (40); id est, ut opinor, verbis conceptam. Vides Leonem socium strenuorum Ecclesiæ propugnatorum, separatam tamen a Joanne et Bruno, qui ea die ne adfuerunt quidem concilio (41). — Post hæc Leo anno 1113, Febr. 11 et 15, Beneventi præsens fuit, cum his quædam Casinensium cum Terræ majoris abbate dijudicaretur, sed a sententia dicenda, utpote monachus Casinensis, abstinuit (42). 1114, Febr. 25, Lateranis privilegio Ecclesiæ Marsicanæ subscripsit (43); Jul. 5, ibidem, alteri, quod canonici Sanctæ Mariæ in Portu Ravennæ acceperunt (44). Obiit ante annum 1118, quo Lambertum episcopum Ostiensem fuisse constat (45), die xi Kal. Junias (46).

Scripta Leonis opera enumerantur a Petro diacono libro De viris illustribus Casinensibus, c. 30, his verbis: *Fecit sermones de Pascha. De nativitate. Historiam peregrinorum. Historiam Casinensis archisterii divisam in libros 4. Vitam sancti Mennatis, et alia quamplurima, quæ in nostram non venerunt notitiam.* Ex his alia periisse videntur, Vita autem sancti Mennatis inedita remansit, cum prologum et epilogum cum initio translationis Gattula e cod. 413 ediderit, Hist. Cas. p. 188, 911. [Scripserat eam jubente Oderisio I abbate, rogatu Roberti comitis filii Rainulfi, qui et nuper sancti ossa Caiatiam transtulerat, a. D. 1094. Sermone quoque festo translationis die 11 Kal. Apr. habendum Joan. Mabillon e cod. Cas. eruit et Leoni ascripsit, editum in Martenii et Durandi Coll. ampl. VI, 879-984, cui inserta est accurata translationis historia, simplici sed nitido stylo scripta, et qui Leoni nostro optime conveniat. — Chronico autem Casinensi prolusisse videtur narratione quam De consecratione ecclesiarum a Desiderio et Oderisio in Monte Casino ædificatarum scripsit. Eam Leoni tribuendam esse jam Cam. Peregrinus probavit (47), neque, ut mihi quidem videtur, cuiquam dubium esse potest. Auctor enim, qui post a. 1094 sub Oderisio abbate scripsit (48), sed jam majoris ecclesiæ consecrationem a. 1071 præsens vidit (49), aperte profitetur se Gesta Desiderii scribenda sibi proposuisse, cum post brevem ecclesiæ descriptionem dicat: « Quantitatem autem ipsius ecclesiæ, et qualitatem, seu ornamenta, quoniam non fuit mei propositi ex integro in hoc sermone describere, et alio loco cum reliquis operibus prædicti domni abbatis latius Deo volente, comite vita pendentur, id tantum quanta gloria quantaque frequentia sit consecrata, pro posse narrabo. » Et ultima verba: « Quorum omnium nomina cum reliquarum ecclesiarum pignoribus pariter suis in locis Domino juvante scribemus; » — ea, inquam, faciunt ut credam eum jam tum de Chronico scribendo cogitavisse. Quo ad ea tempora usque perducto, multa jex hoc opusculo eisdem plerumque verbis, — nam scribendi genus in utroque plane idem est, — inseruit: sequentibus Petrus diaconus usus est. Exstat in cod. Casinensi 47, unde descriptum edidit Ant. Caracciolus in Chronologis antiquis quatuor, Neap. 1626, 4º, cum quibus iterum prodiit in L. A. Muratorii SS. Rerum Ital. vol. V, p. 76. Nos partem posteriorem Leonis Chronico adjunximus.

NOTÆ.

(35) Nisi epistolam illam in alium annum reponere mavis, quod mihi minus placet.

(36) Chr. Casin. IV, 42.

(37) IV, 81.

(38) Baronii Ann. ad h. a.

(39) An dictata?

(40) Mart. Thes. IV, p. 128. Mansi XX, 1212.

(41) Nam ita conjungenda esse verba Mon.

Legg. II, B, p. 1182, equidem persuasum habeo; cf. Guil. Malmesb. V, 426.

(42) Gatt. Acc. Hist. Casin. p. 714.

(43) Ughell. I, p. 892.

(44) Bull. Lateran. p. 5.

(45) Mart. 21. electioni Gelasii interfuit. Pandulf. Pis. in Murat. SS. R. II, III, p. 381.

(46) Necrol. cod. 47, ap. Gattulam, Acc. Hist. Casin., p. 855.

(47) Series abb. Casin. in Oderisio I.

(48) Ante a. 1103, ut videtur, cum dedicationis ecclesiæ S. Stephani (Chr. Casin. IV, 23) nondum meminisset.

(49) Nam ipse ibi ait: *Hæc omnia ita fuisse nemo legentium ambigat, quæ utique non ab aliis tradita, sed revera propriis oculis visa descripsimus.* Cf. Chron. Cas. III, 25.

Cod. autographus Monacensis.

fuisq; illacat minime stendū ductas. misia cegtopoly. Et cetero
ceteros ubi dergenatf acsciscenf. pms eduzē eos maduolagnete oed
locā fundamā ilocā ubi scā cenafice pcedat. & inde pflamū
ascendenatf usq; fundis / ubi scopph / est offi. & can cad hca
enau depopulacatf / accidit cetero putatunz. Et i formā nū
collyb; suā caffer co ponunz. hū pcepit acaduag / ulico pēu ad gā

~~epo. Et sequenaq; anno de funcao p dno
oatone. oatio scds impcaor uenit
capuas. & ob uac at tenau. & d hndē. ca lā
b d am. B. Anno cū post hēc pēndū fuf
p dncē p; pugnatf cū gēitf apud bebiā.
ca p ruf ab hī est. & cetera nopol' de por~~

dies. quo usq; illi apud dagaē u q p dcau'
us

obsidentef, locū nonae hotæ diq. Quid
igunz motuē i dies actatf. & nil omnino
arguatf fuffatē cēmp; ceteruagf. Insup
gāt accende. & of unanunū ceterā
a gtedimmi. nichlq; atē p dcau. Conā

cul; amulu' plura ac apif signae x p' effat. Eode anno
gta concordiā dcaaf lo maenā. & cetera quo po hcaenā
ptudinatiffimof ualde uisof ad impcaote cetera qui cog
nonācō mono maelū apoch scōf of atam mīstā. fydē hca
f y dē hca u' scly cē cetero ellat) u' suū. & hūmb hca ep m filuz
cetero dca. & pēatū cetero hca ep m cetero hca enū. Quof imp
nimif honotacū hca suscepit. & in pē hca pē hca dca
g ad hmona fēp d
p mē uenit
fēp; fēp; dca o f f
mō cō dca dca. fca
dca m dca fēp
9 f: Quof

Restat ut de Chronico Casinensis cœnobii accuratius dicamus; quod quo melius fieri possit, primo loco proponenda esse videtur codicum manuscriptorum descriptio. Exstant igitur præter codices editionis Ambrosianæ, de quibus mox dicendum erit (50).

1) Cod. reg. Monacensis, inter Benedictoburanos 123, mhr., in 4. Continet Cantica canticorum, Librum Sapientiæ, Ecclesiasticum, sermones diversos, postremo foliis, ut nunc numerantur, 85-189, Chronicon Leonis, quod cum illis recentiore tempore colligatum est per hominem imperitum, qui non pauca marginibus foliorum inscripta resecurit. Priora illa in Germania exarata sunt, Chronicon autem manu Beneventana admodum pulchra et constanti (51) cujus specimina dedimus. Quaterniones 14, quorum tamen 5 et 14 duerniones sunt, secundus folio inserto auctus est, manu non valde antiqua in ultimis foliis signati sunt. Membrana fortis, satis alba; decem priorum quaternionum rescripta, ita ut lineæ cum Leonis verbis non conveniant, et antiquioris scripturæ vestigia inter versus appareant. Ea sæc. xi esse videtur, caractere Romano. Ultima 4 folia ejusdem membranæ sunt, lineis jam signatæ, sed litterarum vestigia non apparent. In cæteris paginis, quibus paulo crassior est membrana, lineæ vicenæ binæ stylo ductæ sunt, quas in utroque margine binæ de summo ad imum currentes finiunt. In imo margine folii 1 manu sæc. xv scriptum est: *Benedicti peirn* et in fine libri: *Iste liber attinet huic monasterio Benedicten Peiren*. Sed ad Burenses ex alio pervenit monasterio; est enim Casinensis et quidem ipsum Leonis autographum; quod ex toto ejus habitu patet. Nam continet primum, ut ita dicam, operis nucleum, brevem satis narrationem, diversis scriptorum manibus exaratam, quam deinde sua manu Leo et correxit et innumeris additionibus auxit; magna sæpe folii parte erasa et minutioribus litteris rescripta. Primo scribæ 6 priores dedit quaterniones, qui primum librum continent, et secundi in tribus ultimi folii partibus initium: quod Leo cum jam aliquot locis correxisset et auxisset, totum expunxit. Nam iterum scriptum exstat initio quat. 7, alterius scribæ manu, quem deinde f. 154 verbis *Quæ omnia* (II, 43.) tertius excepit. At ultima 4 folia sua Leo manu scripsit, litteris minutioribus, margine fere nullo. Folia quoque 120, 121, erasis quæ ibi scripta erant omnibus, ipse denuo scripsit. Nonnunquam etiam cum margines foliorum ad additiones inscribendas non sufficerent, schedulas assuisse videtur, quæ postea perierunt, cum signa in textu posita non semper habeant quæ sibi respondeant, ut I, 45. II, 7, et II, 9, quo loco in nullo codice quidquam insertum legitur. — Nos quæ in hoc codice ab initio scripta fuerunt I. signavimus; quæ auctoris manus addidit, etsi non eodem omnia tempore, 1^b; interdum 1^c quæ alio tempore superinduxit. Finitur narratio II, 92, electione Friderici abbatis, in media pagina, ita ut nihil periisse appareat. Eorum autem quæ in marginibus foliorum scripta bibliopegi nobis eripuit stultitia, nonnulla servata sunt in apographo, quod jam s. xii in monasterio Burensi factum est, scil.

1*) Cod. reg. Monac. inter Benedictobur. n. 146, in 8° min. Codicem enim autographum jam circa a. 1137 Burum delatum esse existimo per abbatem Engelscalcum, qui Innocentium II frequentasse et Lotharium imp. secutus esse dicitur (52); Burenses autem illum, cum lectu esset difficilior, descripserunt in membrana alba, crassa, lacunis vitiosa, littera Romana, cujus specimen adjicimus; satis accurate, sed eorum quæ in margine scripta sunt nonnullis omissis, iis præcipue quæ pallidiore atramento scripta erant. Sed quæ recepta sunt ostendunt codicem tunc adhuc integrum fuisse et illæsum. Hoc autem apographum jam mature male habitum est. Is enim qui c. a. 1250 judicem librorum Burensis ecclesiæ scripsit, nostros hoc modo designavit: *Liber de situ Montis Cassini. Item XVI coternuli de Monte Cassino* (Pez Thes. III, 3. p. 622, 623). Scil. 16 est ultimus quaternionum qui supersunt, sed in medio c. II, 4, desinit. Præterea autem quat. 1, 2, 15, desiderantur: quæ omnia manus s. xv diligentissime supplavit, annexis et insertis foliis et foliis chartaceis, et læsa membranæ folia ubique agglutinatis laciniis sarsit. Desumpsit hæc ex cod. 1, jam tunc ita ut nunc est truncato; quare nullius ea sunt utilitatis ad editionem nostram.

2) Cod. Casinensis mhr. 851, nunc 450, sæc. xiii, litteris Langobardicis exaratus, continet Leonis chronicon cum continuatione Petri diaconi. et Chron. anonymi Casinensis 1128-1212; eadem omnia manu scripta. Primam ejus paginam nitide pictam Historia Casinensis Ludovici Tosti lapidi inscriptam

NOTÆ.

(50) Cave ne ex loco Ludovici Tosti, Storia della basilica di M. C. Napoli 1842, 4°, II, 317, Velitris cod. Leonis esse conjicias. Nam ibi nullum invenies. — J. B. Marus ad Petr. diac. De viris ill., c. 30, commemorat exemplar Leonis, in quo Lucas Holstenius plurimum mss. exemplarium variantes lectiones ad-

notavit. Sed hoc in biblioth. Vat. frustra quæsitiv Bethmannus.

(51) *i. b. d. c.* geminatum duobus tantum locis lineolis insignitur, quibus præterea caret.

(52) Monumenta Boica t. VII, pag. 36, 97.

Cod. regis Nonacensis olim Benedictoburanus n. 146

noſte beate di genitrici
ſemp uirginis marie qd

Hic fuit tēporib; p̄ dica
ſtantim ipatoris; leo
niſ filii ei; ſtephanu pp̄
tū et p̄ fau giſulſi du
ciſ. Qui cōpleto ſur tēpori
cuſu defuncti ē u. nōn.
ian atq; uocia p̄ deceſſo

Et ite tēp̄ defuncto iā dico
iothario. pentufarie regnū
franco diuſū ē. Hā ut
ſup̄ dixim; ludowic; cō karl;
germani ipſi; Baſoaria cō
aſtania regebat. Primoge
nit; ū fili; ei; ludowic; noie
ē ſortit; italia. ſecūſ lothā
ri potit; ē aq; ſ. tere; aut kar;

ſ. angli d' fettano. ſ. pet; ipenula
ſurtem decaſa p̄ enb; p̄ uendat
duat magna nec n; ſeruoſ et an
cillaſ multat diuerſiſ in locaſ
et alia plurima q; ſuaſ muni
minib; continent. Poſtmodū
ūide ipi; rediens capuā cū p̄
d' tō eua tēe raduaſ d' goſtallit; m; ā q; hēſſ;
uilla; cō p̄ onte mōe uū; capella; cō ſt; uenti
qd n; ſ; ad eniſ; p̄ ontiſ; ſiā; et o; cupaue; p̄ onſ;
cū; nō; uelimit.

et nobiscum laum dicitur fuisse
maſteſ; ſont; illa; ſua; o; ſurpo
at; ac; ſſim; a; ſeſ; locuſ; tō; d; d; ce
nobicele; laſſ; a; ſ; ſone; quē; tu
de p̄ncipiu; ſump; ſeſ; a; ſe;

ſiſſimo uenerabiliſ cenobiſ Caſ r g e n ſ i ſ abbati O p e r i ſ i o .
fr Leo cognomine marſianuſ. debito obedientie ſamulatum.
Inunxerat m̄ iā dudū urā beatitudo pat̄ uenerandiſſime.

ſime adorari et adorata reuerent; exoſtulari m̄

Et monaſtio p̄ terea bar; regent; cū a p̄ dūto ſreſſio p̄ a
dulſoph; a p̄ e. idē abbaſ p̄ ceptū cū ſib; ſ ſuſ p̄ t̄ mē cōſ
recepit; et quendā ſibi ſr̄m hui; cōgregatiōis ualde t̄
ligioſuſ; p̄ o; d̄ i; e; b; a; t; ut ei; t̄ ſt; a; l; r; a; t; i; o; a; r; t̄ u; cō; a; h; a; t; i; o; ſ;
ſuaderet t̄ n̄ ſm̄ t̄ t̄ e; r; e; p̄ t̄ m; q; ſt; u; d; u; i; t; nā ex eo tēpe quo ſt; r;
tatem amariſſeſ peligr̄m; q; ſup̄ a; a; t; ſ; ſ; u; a; t; i; b; i; d; e; ſ; cō; t; u; l; e; r; t;

exhibet 4, 547. Ex hoc codice diligentissime expressa est editio Angeli de Nuce (53), restituta tantum suis locis diphthongo pro simpliei e; signavit eum A, addiditque varias lectiones codicis B, i. e.

3) Cod. Casinensis 202, mbr., sæc. XII, litteris Latinis, solius Leonis qui subsistit in fine cap. 34, l. III, post verba *apostolorum principis Petri*. Cujus in lectionis varietate adnotanda cum Angeli fide standum esset, quem tamen nonnulla prætermisisse appareret, eas lectiones quæ ex ejus silentio codd. 2 et 3 communes essent, ed. signavi.

4) Cod. regius Stuttgard., chart., sæc. XV, Leonis Chronicon ad eundem cum 3 terminum deducit, additis verbis *fundata est* ubi nulla rubrica facta partem c. 45 l. I adsuit post quam scripsit *Deo gracias*; deinde rubricator hæc addit: *Scripta est hec Cronica per me fratrem Andream ysengrin de lantsperg juxta fluvium lici, dyocesis Augustensis monachum professum et presbiterum in monasterio Blawburgensi dyocesi^o Constansiensis non longe post annum sue professionis videlicet circa Annum domini Millesimum quadringentesimum septuagesimum septimum, plus vel minus, quam professionem fecit venerabili patri, patri Udalrico Kundig abbati hujus monasterii blawburgensis*. Nomen monasterii corruptum utroque loco eraso g purgatum est. Sed remanent alia ejusmodi menda in primis capitum litteris admissa, nec desunt in ipsis Leonis verbis ut fr. Andreas quæ scripsit intellexisse non videatur: exemplari ut apparet usus litteris Langobardicis scripto, cum non semel pro t ponat at vel it, pro ejus que vel qui, pro k lc. Quin integros versus omisit et dimidias diversarum vocum partes composuit e. g. I, 35. Quo fit ut consulto quidquam mutavisse minime sit credendus, et cum levioribus scribendi vitiis abundet, cæterum exemplar suum accurate expressisse videatur (54).

Quatuor igitur hi codices ita inter se sunt diversi, ut operis formam nobis exhibeant tribus vicibus plurimis in locis mutatam et plane aliam: de quo profecto quid sentiendum esset, incertum maneret, nisi cod. 4 auctoris autographus optatam nobis præberet criticæ normam, et totam Leonis scribendi rationem ante oculos poneret. Siquidem primam ibi habemus et adhuc tantum inchoatam operis speciem. Quod tamen et hic diligenter scriptum est, et litteris majoribus rubricisque distinctum, sed ita ut pro absoluto nondum haberi possit. Adhuc enim pauca tantum continet eorum quæ in prologo auctor se daturum esse pollicitus erat, privilegiorum et aliorum documentorum de singulis monasterii possessionibus. Itaque nactus nitidum cæpti operis exemplar, primo quæ scriptorum negligentia vitiata erant correxit (55), deinde in suis ipse verbis plurima mutavit, quo melius oratio procederet, tum in rebus correxit minus vera et nova addidit: præcipue autem documentis archivi Casinensis perlustratis, ubicunque in marginibus foliorum spatium suppetebat, summas eorum ascripsit, quas deinde signis positis suis quasque locis assignavit (56), multa dum scriberet ipse statim corrigens, alia addens, quæ si omnia adnotare voluissem, nullus variarum lectionum modus esset. Sufficere videbatur ad cognoscendam ejus scribendi rationem specimen in tabula adjectum cum quæcunque alicujus momenti esse viderentur, religiose indicavissem; eorum tantum quæ ipse dum scriberet statim eodem calamo correxit, leviora omittens. Sed cum ita omnia Leo addendo et corrigendo implevisset, ut novo exemplari opus esset, librum ita correctum et auctum describendum curavit, quo facto similiter in expoliendo eo et ampliando perrexit, et continuationem usque ad a. 1073 adjecit, « deinceps reliqua descripturus (57). » Ejusmodi codicem nactus Petrus diaconus, qui continuandi operis curam susceperat, nonnulla de suo addidit, cum miracula aliqua e Desiderii Dialogis petita, tum nonnulla de gentiliis suorum, comitum Tusculanensium, rebus quæ nos in imam paginam rejecimus. Cætera autem quæ ipse in verbis Leonis mutavisse arguitur ab Angelo de Nuce, in priore operis parte paucis locis exceptis jam in ipso Leonis autographo invenimus, ut etiam in sequentibus fidem ejus in hoc criminari non liceat. Solum cap. III, 34, liberius tractavit, quippe

NOTÆ.

(53) Quod hic pro k ubique posuit hc, mirus error est e litteræ forma natus, qualem in tabula expressam invenies.

(54) In primo folio codicis vacuo hæc manibus cævis scripta exstant: A. D. 1503 *Ulricus dux de Wirtenberg und dictus graf zu Mimpelgart regimen suscepit quarta feria ante festum Marie Magdalene annorum 17, cum consensu omnium provincialium suorum. A. D. 1503. sub Maximiliano Romanorum rege uparuerunt cruces in vestimentis hominum et etiam in corporibus multiplicis forme et coloris in tota Germania, et etiam alia signa passionis. In fragmento folii membr. quo liber antiquitus ligatus fuit manus s. XVI scripsit: Due cronice famose in hoc libro continentur. Prima de sancto benedicto v. l.*

ac regimine ipsius ac successorum ejus in monte cassino et aliis monasteriis. Secunda de friderico magno imperatore et successione ipsius. Et in fragmento chart. agglutinato: *Ludwig hasperger mai-sterlin.*

(55) E. g. *lanbardiam* corr. *lamb.*, *inpostorem* c. *imp.*, *hujus cerei* c. *hujusce rei*, *alto* c. *Otto*, *sepulchro* c. *spulcvo*, *mixtis* c. *mistis*, *guiscardus* c. *uis.*, *guacco* c. *wacco*, *edificiis* c. *edis*, et alia plurima.

(56) Sed non semel accidit ut ea loco alieno insereret, vel non bene orationis filum interrumperet, quod postea aliquot locis correxit. Evidens mendam habes I, 16.

(57) III, 17; cetera deinceps plenius ezequemur III, 18.

quod ab auctore nondum satis elaboratum esset. Nonnulla vero menda scribæ codicis nostri aliquantum posteriori attribuenda sunt, quanquam et hic satis diligenter opera sua functus est (58). Leo vero ipse hæc nondum deposuit, sed eodem modo pergens novam Chronici editionem paravit, quam cod. 3. præbet, immunis a Petri additionibus, sed scribæ negligentia sæpe vitiatas. In ea editione verba plurimis locis mutata sunt, ordo etiam capitum non semel inversus, sed in rebus pauca vel mutata vel addita; II, 56, integrum caput resecurit. Ejus generis codicem in usus suos verterunt auctor Chronici Casinensis quod sub Anastasii nomine fertur, editum in cl. Murat. SS. II, 351, et auctor Chron. Vulturvensis. Etiam Petrus diac. de octava S. Bened. Leonis c. I, 20, e cod. 3 mutuatus est.

Sed Leoni nondum satis placebant quæ scripserat, et cum nova quæ adderet non haberet (59), in verbis denuo plurima perpolivit, itaque novissimam paravit editionem, qualem præbet cod. 4. Is enim iis quidem locis, quibus 2. et 3. discrepant, fere sæper cum 3. facit, at in aliis iisque plurimis orationem exhibet magna cum diligentia rursus emendatam. Qui cum admodum recens sit, dubium esse poterat an non alius quispiam hanc Leoni operam navasset. Verum totus orationis color Leonis est, et quæ mutavit eundem prorsus stylum sapiunt, quo inde a principio usus est: scilicet præcipue cavens ne idem verbum intra breve spatium bis occurrat, præterea eleganti et numero sermoni studens, adeo ut vel ipsos Caroli ad Paulum versus mutare ausus sit. Omnem autem eximit dubitationem, quod eandem hanc Chronici editionem jam paucis post Leonem annis vulgatam fuisse apparet. Nimirum ipse Petrus diaconus cum multa scriberet, ea sæpius usus est quam sua editione et in sermone de oct. S. Bened. Chronici Cas. II, 69, 75; De Justis Cas. II, 1, 2, 30, 57, 59, 63; III, 8, ex hujus generis codice mutuatus est. Accedit quod suppositæ Zachariæ (60) et Benedicto VIII (61) bullæ, quæ jam in regesto Petri exstant, et integra fere Leonis capita continent, eundem cum cod. Stuttg. textum exhibent (62). Quas ex Leone sumptas, non vero ab hoc exscriptas esse, inde apparet quod in codd. nostris verba diversis vicibus mutata esse videmus, cum illæ in fontibus adhibendis plane contrario modo procedat, dum prima vice ipsa eorum verba ponit, deinde suæ ea orationi similia efficit. At fieri potuit ut vel ipse Petrus vel aliquis coævus correctoris officium susciperet; sed tum vix poterat non accidere, ut non uno saltem ex tot qui mutati sunt locis diversam a Leonis ingenio scribendi indolem deprehenderemus, neque profecto ulla causa apparet, quæ quemquam præter auctorem inducere poterit, ut eum sibi laborem sumeret.

Post Petrum manum operi admovit Ambrosius Traversarius, celeberrimus Camaldulensium ordinis generalis, qui Florentiæ obiit a. D. 1459, Oct. 21. Is Chronicon Casinense emendandum et abbreviandum suscepit (63), rogatus a Ludovico Barbaro abbate S. Justinæ; cujus codicem conservatum in cœnobio S. Michaelis Muriani Venetiis (64) pro genuino Leonis opere edidit Laurentius Vincentius monachus, Venet. 1513, 4°. Quam editionem repetiit Jac. du Breul, Paris. 1603, fol., cum Aimoino De gestis Francorum.

Qui eos secutus est Matth. Lauretus Hispanus, monachus Casinensis, Neap. 1616, 4°, codice quidem usus est Casinensi, sed ipse diasceuastæ opera functus plurima pro libitu mutavit vel amputavit, neque ulla fide dignus est. De quibus editionibus cum fuse egerit cl. Gattula, Hist. Casin., p. 879 sqq., hic quæ diximus sufficere videntur. Specimen autem utriusque editionis invenies III, 49.

Genuinum Leonis et Petri opus primus edidit Angelus de Nuce abbas Casinensis, Paris. 1668, fol., accurate et diligenter, et commentarium addidit amplissimum, sed qui non multa nobis utilia præstet, præsertim post insigne Erasmi Gattulæ opus, Historiam dico Casinensem, Venet. 1733, fol., cui volumen Accessionum addidit 1734. — Angeli editionem, cum additionibus ad notas quas Romæ 1670, fol., dederat, iterum excudi jussit L. A. Muratori in SS. RR. It. IV, Mediol., 1723, fol.

Oderisius abbas Leoni mandaverat ut, a beato Benedicto sumpto principio, abbatum seriem et gesta casusque monasterii enarraret, insertis privilegiis cæterisque documentis, quibus jura et possessiones monasterii niterentur; adderetque quæ « interim occurrerent de operibus seu gestis clarorum virorum harum duntaxat partium. » Quod ut perficere posset Leo libros operi necessarios acquisivit, fundamenti loco ponens *Chronica Joannis abbatis*, quo nomine complecti videtur quæ in cod. Cas. 353 scripta exstant, edita in hujus collectionis Vol. III, SS. Benedicti, Casinense et comitum Capuæ Chronicon, cum epistola

NOTÆ.

- (58) Non raro omitendis verbis peccavit.
 (59) I, 58, de S. Sophia accuratius loquitur;
 c. 60 addit *Teanensis*; II, 1, *nobili*.
 (60) Ap. Vicentinum et Breulium in App. Chronici. Margarini Bull. Cass. 1, 3. Tosti 1, 82.
 (61) Ib. Margarini 1, 7, Tosti 1, 251.
 (62) V. Chr. I, 5; II, 43.
 (63) Nactus ut apparet apographum cod. 2.
 (64) N. 727. Mitarelli, cod. S. Mich. p. 42. Alius servatur in bibl. Chisiana, pulcherrime scriptus, sign. J. VII. 258, mbr., fol. — Ultimo folio hæc inscripta sunt: *Expl. l. IV, et ultimus hystoriæ Casi-*

nensis mon. per fratrem Leonem Marsicanum et per Petrum Diaconum editæ, expoliæ vero per fr. Ambrosium generalem Camald. quam ego Johannes scriba revmi in Christo patris d. Mariocci de Aretio gen. Camald. de ejus mandato feliciter transscripsi a. D. 1466. de mense Junii. Deo gracias. Ea autem *Hist. Cass. Leonis Ost. cum addit. Petri* quæ habetur in cod. bibl. Vatic. 2961, chart., fol., s. XVI, per Augustinum Patricium abbreviata est in usum card. Francisci Piccolomini. Quo ille cod. usus sit, tacuit, sed proxime accedit ad edit. Nucei.

Pauli ad Carolum (65), capitulari Ludovici Pii (66), pacto divisionis (67), et iis quæ I, 35, exscribit de consuetudine monasterii. Præterea operi adhibita scribit Historiam Langobardorum (68), et Chronica Romanorum imperatorum et pontificum: catalogos scilicet, quales nonnulli eorum temporum supersunt. Sed Gesta quoque pontificum cognovisse videtur (69). Præterea in prologo sola documenta domestica commemorat, Casinensis scilicet monasterii et cellarum ei subjectarum S. Angeli de Barregia, S. Liberatoris de Majella, alia. Quibus ea sunt adnumeranda quæ de casibus monasterii, de ædificiis sub unoquoque abbate constructis, aliaque id genus solus refert, necrologiis quoque, inscriptionibus et epitaphiis usus. Etiam Vulturarnensium (70), Casæ aureæ (71) et Beneventanorum (72) monumenta domestica inspexit. Præter hæc ad manus ei fuerunt Gregorii Dialogi (73), Fausti Vita sancti Mauri ab Odoue ut videtur interpolata (74), Chronica Salernitanum (75), Translatio XII fratrum (76), quæ Alfano tribuitur, vel ea antiquior alia, cum ejusdem generis de S. Bartholomæo (77) et S. Mathæo (78) scriptionibus, Caroli ad Paulum versus (79), Dialogi Desiderii (80), Annales Beneventani (81) et Casinenses (82), Vita S. Adalberti (83), Petri Damiani ep. ad Mainardum (84), et sermo de vigilia sancti Benedicti (85). Ex his igitur aliisque scriptionibus nunc deperditis, ex quibus etsi non multa, aliqua tamen præcipue de Capuanorum rebus (86) hausit, vulgi quæ narrationibus adhibitis (87) et quæ a cœvis testibus audierat addens (88), historiam contexuit, quam deinde cura nunquam intermissa emendavit et auxit. Nam non solum quæquæ in privilegiis aliisque archivi documentis reperiret, sedulo addidit, verum etiam cum ex iisdem quibus antea usus fuerat libris, tam ex aliis plurima et correxit et ampliavit. Ita Erchempertum jam commemoraverat quidem (89), at nunc deum in partes vocavit (90); præterea Romualdi Vitam a Petro Damiani scriptam (91), et quorum origo nos latet, nonnulla de Caietanorum et Saracenorum rebus (92), de Ungaris (93), de Ademario (94); Roffridi quoque usus narrationibus (95). Novam deinde elaboraturus editionem, insigne nactus est adjumentum, Amati dico Historiam Northmannorum, cujus auxilio quæ de iis jam scripserat recognovit (96). Opus non parvæ utilitatis, quod diu latuerat, nuper in lucem protulit V. D. Champollion-Figeac (97), in sermonem Gallicum versus s. XIII, cum aliter ad nos pervenisse non videatur; cujus auctorem, quem Leo tacet, Amatum fuisse in prolegomenis evicit editor. Præterea nova donationum excerpta adjecit, et alia sed pauca de temporibus pontificum (98), de permutatione Beneventi cum episcopatu Babenbergensi (99). Continuationis quam adjecit, fontes non novimus, præter ea quæ et hic Amato debet (100), et Petri Damiani epistolis (101). Testem oculatum solum nominat Jaquintum (102), sed plurima Desiderii et aliorum narrationibus niti, prologo I. III prodit: postremorum ipse testis fuit. Postea novis auxiliis non usus est; tantum fabellam inseruit de Heinrico II (103), nescio cujus ab ore acceptam, et Nicolai II constitutionem de eligendo pontifice, quæ neminem tunc latere potuit; pauca præterea de Marsorum comitibus III, 17, 23.

NOTÆ.

- (65) I, 12.
 (66) I, 16.
 (67) I, 29.
 (68) Pauli, I, 1, 2, 4, 5, 15; II, 44.
 (69) Non est quod dubitemus, Leonem Gestis Pontificum usum esse. Nam schedula illa, in Petri Reg. a scriba ipso paulo post inserta, nihil continet nisi *Preceptum Curuli regis Ecclesie Rom. Adrianus papa — Lateranensis bibliothecæ; v. Borgia Del dominio temporale, etc.*, App. p. 3. Præterea nihil de his rebus in Reg. Petri exstat. Quæ manus prima scripsit I, 12, aliunde sumpta sunt, quæ addidit, ex Adriani Vita coll. Erchemp., c. 9. E Vita Steph. III fluxit I, 8, assumpta ex c. 12 finium descriptione; I, 18, e Vita Leonis III. Sed pactum Ludovici, I, 16, unde acceperit nescio.
 (70) Iisdem quibus auctor Chr. S. Vincentii usus est, I, 4, 12.
 (71) I, 37.
 (72) I, 9, 20, 24; II, 24.
 (73) I, 1, 2, 59.
 (74) I, 1, 3.
 (75) Quod I, 20, Erchemperto tribuere videtur, cum ejus Historia in cod. Vat. conjunctum est. Sed pauca tantum inde assumpsit v. I, 7, 8, 15; II, 9, n.
 (76) I, 9.
 (77) I, 24.
 (78) II, 5.
 (79) I, 15.
 (80) I, 19, 27; II, 21, 22, 34 sqq.
 (81) Quanquam id dubium est, v. I, 49, n.; II, 11 66.
 (82) II, 9, 24, 25. Utrique editi sunt Mon. SS. III.

Sed aliis quoque Cas. annalibus usus est, quos postea Anonymus quem optime Cattula edidit Acc. p. 827 sqq. descripsit: nam hunc Leonis opere non usum esse inde apparet, quod quæ uterque habet, in primo tantum Leonis codiceveniuntur, ab eodem postea vel mutata vel omissa; v. II, 37, 56, 59, 62.

- (83) II, 17.
 (84) II, 15.
 (85) II, 63, 64.
 (86) II, 2, 9, 10, 11.
 (87) I, 37, n. 61; II, 24.
 (88) II, 16 (Andreas), 20, 34 (Petrus), 72 (Mainardus), 80.
 (89) I, 9.
 (90) I, 12, 14, 20, 21, 22, 23, 25, 29, 30, 31, 35; 36, 40-42, 47.
 (91) II, 17, 18, 19, 24
 (92) I, 43, 44, 50 52.
 (93) I, 55.
 (94) II, 15, 24
 (95) II, 45, 48.
 (96) II, 37, 41, 43, 56, 63, 66, 79, 82, 84.
 (97) *L'histoire de li Normant et la chronique de Robert Viscart par Aimé, moine du Mont-Cassin; publiées pour la première fois par M. C. F. à Paris, 1835. 8.*
 (98) I, 50, 52.
 (99) II, 46. Cf. etiam c. 77.
 (100) III, 15, 23.
 (101) II, 98, 99; III,
 (102) III, 2.
 (103) II, 47.

His igitur fontibus usus Leo Historiam suam concinnavit: nonnunquam ipsa eorum verba mutatus, quæ deinde iterata cura mutaret et expoliret, ut unus idemque omnibus esset orationis color. Neque veritatis artis expers fuit, sed diligenter auctores suos inter sese comparans, ita eos composuit, ut ex altero alterum et emendaret et suppleret, v. g. Desiderii dialogos ex Chron. Casinensi (104), hoc ex Erchenperto (105), Petrum Damiani ex eis quæ ipse audierat (106). Plurima in compendium redegit, et studiose cavita ne singulæ narrationes modum excederent. Sermo autem, qualem summa cum diligentia expolitum nunc legimus, æqualiter ubique procedit, et satis purus est (107). Veterum dicta non affert, præter unum Salutii (108), alterum Virgilii (109), et Ciceronis de Varrone iudicium (110); sed Paulini Nolani versus semel, cum altius insurgere orationem cuperet, interspersit (111), non nominato auctore, quod illius ævi hominibus superfluum esse videbatur. Nam testes quoque et auctores suos Leo tum tantum nominavit, cum majorem inde verbis suis auctoritatem accrescere vellet, et vel quæ initio posuerat nomina, postea eliminavit (112). Nam fidem ejus in hoc ne crimineris, quæ omnino integra est et sincera. Melius est nunc æstimare licet, ex toto operis habitu, nam qui rerum veritatem negligit, non tam sollicitus est in singulis elaborandis. Plurimis autem locis, quibus cum fontibus ejus narrationem comparare licet, erravit quidem interdum, at pro libitu quidquam mutavisse nusquam argui potest. Imo fabellas quas primo incaute receperat, diligenter postea expunxit, ut de Barregio illas et de Adelaide imperatrice (113). Unicus locus, quo fidem ejus in dubium vocare possis, est c. II, 42, de electione Theobaldi abbatis, ubi initio multo majores partes imperatori tribuerat, quam postea admisit, nescio an abbatis cedens imperio: sed ibi quoque omittendo peccavit, non addendo vel falsa substituendo (114). Verum nullum apud eum vestigium invenies fabularum istarum quas de prisca cœnobii magnitudine, de prodigiis Desiderii, Tertulli et aliorum donationibus alii excogitaverunt, qui vel falsa chartarum documenta quibus hæc probarent credere ausi sunt. Cæterum, ut par erat, Leo in scribendo nihil magis sibi proposuit, quam ut monasterii casus et titulos possessionum cæteraque jura et privilegia explicaret (115); res alias brevius tetigit, nec tamen ea omisit quæ in universas Italiæ vel Ecclesiæ res gravioris momenti essent: inferioris autem Italiæ casus succincte quidem sed ita exposuit, ut neque series eorum usquam sit interrupta, et nihil quo ad Casinensium res perspicendas scitu opus sit desideres: modo ubique servato, quo aptiorem vix invenias. — Parum ei curæ fuit circa temporum ordinem in singulis rebus stabiliendum (116), quanquam in universa rerum dispositione scienter et considerate versatus est; sed cum accuratam temporis indicationem difficultatem sibi parere videret, nonnunquam vel hanc vel ipsas res omittere quam veritatem sollicite explorare satius habuit (117), neque hac in re ab erroribus satis cavita, quibus e. g. I, 61; II, 9, scætant. Contra iudicium ejus non facile vituperes; tranquillo enim animo scribit, et cum in universum pontificibus faveat, tamen a partium studiis se abripi minime patitur, et a civium suorum illius ævi declamationibus, quæ cæco impetu feruntur, multum differt.

Sequenti tempore Chronico Casinensi usi sunt Joannes S. Vincentii monachus, qui in conscribendo Chronico Vulturvensi in omnia fere vitia lapsus est quæ Leo caute vitaverat; Petrus deinde diaconus, et auctor portentosi istius Chronici Casinensis, quod sub Anastasii nomine fertur, editum a cl. Muratorio SS. M, 331, ex schedis Constantini Cajetani (118).

Novæ igitur hujus editionis consilium id fuit, ut verba daremus quæ Leo postrema manu scripsisse visus est, ex auctoritate codicis 4, cujus leviora et manifesta menda tacite sustulimus, graviora omnia religiose indicavimus. Cæterorum varias lectiones textui subjecimus (119), et si quando operæ pretium esse videretur binis columnis factis secus cod. 4 imprimendas curavimus. Quæ in uno codice addita sunt, ab auctore postea ommissa, interdum cum iis quæ a Petro venerunt inter textum et notas posuimus. Ipsius autem Petri manus cum plerumque facile agnosci possit, aliis locis divinari tantum potest tum præcipue, cum cod. I auxilio destituimur. Ibi conjectura opus fuit, cum suum cuique iudicium ex apposita lectionum

NOTÆ.

- (104) I, 27.
 (105) I, 25, 35, 36.
 (106) II, 16.

(107) Quæ a bonorum scriptorum auctoritate recedunt, hæc fere sunt: nominativi absoluti, v. g. I, 8. *ditatum* 27. II, 74; III, 23. *futurum*; I, 52. *docendæ*; II, 92. *redeuntes*; III, 7. *remorati*. Quin nominativum sæpe conjungit cum ablativis absolutis, ut III, 19, *Hilibrandus — consilio habito, eligunt*. *Venire* in jungit ablativo, II, 15, 30; *nocere* accusativo III, 20; *dehortatus* pass. legitur II, 17; *memoratus est* II, 90; *parvissimus* III, 10. Alia minus bene vel ex usu sacrarum librorum dicta non moror. In scribendo sæpe præpositiones cum nominibus conjungit, quod nos non semper retinuimus.
 (108) I, 25.

- (109) III, 13.
 (110) I, 1.
 (111) III, 32.
 (112) Petrum Dam. II, 63. Roffridum II, 45. 48; cf. c. 72.
 (113) I, 37. 61.
 (114) Etiam II, 91, 92, de electione Friderici summa cum diligentia recognovit.
 (115) In his quæ magna ex parte cum ipsis documentis comparare possumus, nunquam falsitatis, raro erroris vestigium deprehendimus.
 (116) E. g. I, 1, 2.
 (117) I, 5; II, 9 15, 24.
 (118) De cod. bibl. Clis. v. Archiv. IV, 529.
 (119) Ubi si quid de rebus novi inest, typorum interstitio indicavimus.

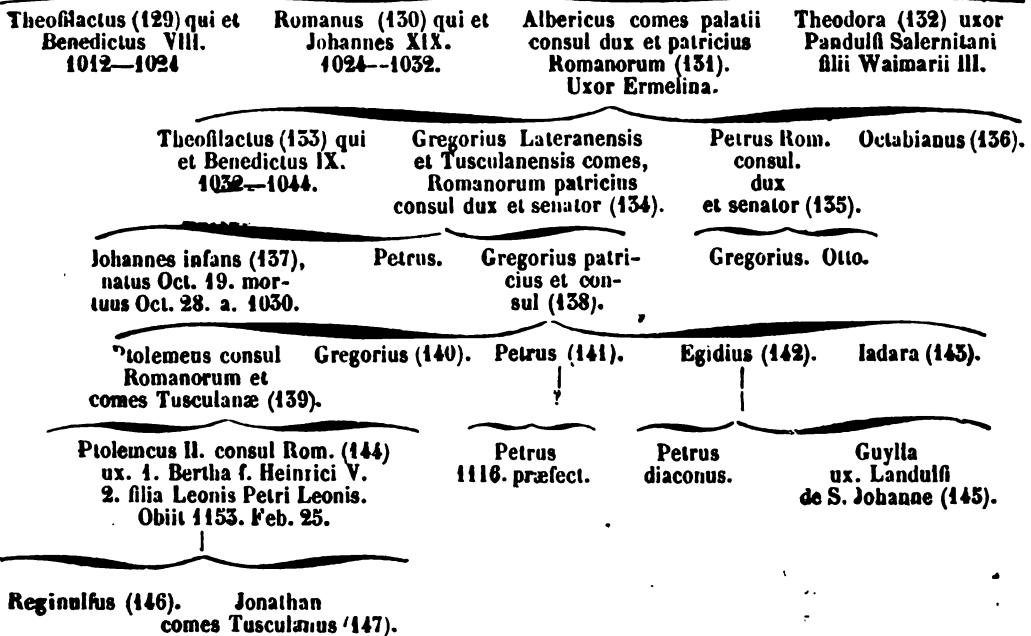
varietate ferre liceat. Orthographiam damus, qua ipse auctor, teste codice autographo, usus est (120); interpunctionem quoque ubi fieri poterat retinimus (121), cæteris locis secundam auctoris consuetudinem restitimus. Capito ordinem et numeros damus e cod. 4, prioribus numeris in margine additis. In cod. 1. capitum divisio apposita littera K indicata est, multum a posteriore diversa. — Quæ explicatione indigere videbantur, breviter enotare tentavimus, præter Angeli commentarios plurimum usi insigni Gattulæ opere, et chartarum documentis ibi impressis, Tostii quoque Historia Casinensi nuper edita. Temporum notas ubi fieri poterat adiecimus, multum ea in re adjuti Alexandri Di Meo Annalibus regni Neapolitani, quæ Neap. 1795, 1810, 4°, prodierunt: magnæ doctrinæ et acuti ingenii opus, quod summæ nobis fuit utilitatis, quamvis Præfatis commentis cuius auctor plurimum tribuit fœdatum sit

II

PETRI NATALES, VITA, SCRIPTA.

Petrus, diaconus ac bibliothecarius Casinensis Chronicon quod imperfectum Leo reliquerat usque ad a. 1138 continuavit. Hic e nobilissima comitum Tusculanensium stirpe ortus, natus est circa annum 1107 (122), e ex patre Egidio, natione Romano, Gregorii Romanorum patricii et consulis filio (125). Gregorius autem Hle filius fuit Gregorii de Alberico e Romanorum ducis et consulis (124). Alberici patrem novimus Gregorium, cujus mater fuisse videtur Maroza, quæ post Alberici principis et omnium Romanorum senatoris (125) mortem (a. 954) omnium Romanorum senatrix appellatur (126) 959, Nov. 1. Sed cum hoc minus certum sit, genealogiam Petri subjicimus inde a primo illo Gregorio, ope historiæ ms. comitum Tusculanensium a Cl. Galetti contextæ, cujus excerpta a Giesebrechtio accepimus.

Gregorius de Tusculana,
Romanorum consul dux et senator (127).
Uxor Maria (128).

NOTÆ.

(120) Eam ubicunque ipsa cod. 1. verba exhibentur religiose servavimus, quamvis eum e. g. simplex e loco diphthongi positum postea correxisse sit verisimile. Sed ea ipsa festinantius scribentis negligentia ostendere videbatur, quomodo circa ea ipsa tempora acciderit, ut distinctio vocalis a diphthongo in desuetudinem veniret.

(121) Usus est virgula simplici et puncto imposita, puncto minore et finali, et signo interrogandi, quod super voce cui interrogationis vis inest, collocat, deinde finita sententia repetit. Curam quam huic quoque rei adhibuit, creberrimæ demonstrant signorum a scriptore positorum factæ correctiones. Nos

signa quidem ipsa non servavimus, at nostra eodem semper loco posuimus, præter interrogationis signa, quæ initio sententiæ omisimus. Scribæ sententias majores duobus punctis appicta virgula claudunt: quod Leo non fecit.

(122) V. infra n. 50.

(123) V. Petri in cod. Cas. 257, f. 15, 16, ap. Ang. de Nuce in notis ad Prol. l. IV, quam ab ipso Petro scriptam esse et Angelus asserit et V. D. Giesebrecht quærenti mihi confirmavit: qui post verba l. l. allata eam a l. IV, c. 66, vix diversam esse ait, præter extrema verba, quæ ibi notavi. Descriptionem codicis videstis in Annalibus nostris.

Petrus igitur a. D. 1115 sub Girardo abbate a parentibus suis beato Benedicto oblati (148), atque sub eodem abbate (149) per 8 ferme annos eruditus est (150), institutione usus Guidonis, quem moribus vitæque præcipuum, sermone et sensu excelluisse ait (151). Quem equidem non diversum puto a Guidone monacho Casinensi, qui Alberici visionem descripsit, et vir in humana eruditione clarissimus, religione et vita

NOTÆ.

V. 124. De vita Petri cf. IV, 40.

(124) Chr. Cas. IV, 113.

(125) Marini Pap. Dipl. C. p. 155.

(126) In Excerptis Sublac. ap. Murat. Ant. V. 769: *senatrix*, 961. Aug. 8, b. mem. 979. Mai. 28, *Gregorius illustrissimus vir fil. Maroze senatrixis, per apostolicam præceptionem rector monasterii S. Andreae apostoli et monasterii S. Lucie quod vocatur Renati*, 981, Feb. 9, ib. — Benedictus VII filius Deusdedit a Petro in Catal. Pont. Tusculanensis appellatur, Chron. Cas. II, 4, propinquus Alberici majoris. Hujus curtis erat juxta basilicam S. Apostoli, Exc. Sublac. p. 775, junioris domus juxta SS. Apostolos, Galetti de Vestar. p. 14. Marozam igitur ex consanguinitate Alberici I fuisse existimo, non uxorem, nam illum inter ipsa sponsalia mortuum esse, tradit Benedictus monachus S. Andreae c. 34.

(127) 979, Mai. 28, *consul et dux*; 981. Febr. 9, *ill. vir, f. Maroze*, Exc. Subl., 986, Jun., *Rom. senator, Galetti*; 987, Apr. 9, *consul et dux*, Nerini SS. Bonif. et Alexius, p. 378; 999, Dec. 2, *excellētiss. vir qui vocatur de Tusculana atque prefectus navalis*, Galetti. de Primitivo 250. *Patricium* vocat Petrus diac. in catal. pap. Commemoratur in Vita S. Nili et ap. Thietmarum IV, 30. Eumdem (ut Provana coniecit, Studi critici, p. 176) Silvester II legatum ad imp. miserat. teste ep. ejus in cod. Bamb., ubi Gregorius Tusculanus vocatur. Obiit, cum uxore, ante 11 Jun. 1012, teste Galetto. Sed eumdem omnibus his locis virum intelligendum esse non contendo.

(128) Eccard. Corp. II, 1640. Murat. SS. III^b, 342; II^b, 559.

(129) Ita ipse nomen subscripsit 1014, Aug. 2. Gal. Primic. 249; Murat. SS. II^b. p. 521; 1015, Dec. 4, ib., p. 526. Cf. Petr. diac. Chron. Cas. II, 27, 55. Catal. pap. Reg. ap. Gattulam Hist. 236, Cod. Cencii ap. Murat. SS. III^b. 359. Vat. ib. 341. Eccardi ib. 342. Petri Dam Opusc. 19, 3. Boniz. p. 801. Fatteschi Duc. Spolet. p. 138. Teste Galetto ante 30 Apr. 1012, papa fuit.

(130) Teste Galetto non diversus a pontifice. In placito a. 1015 vocatur: *D. Romanus consul et dux et omnium Romanorum senator atque germanus prænomini de pontificis*, Murat. SS. II^b, 524; 1024, Apr. 20, præceptum dedit sancti Gregorii Rom. cœnobio, jam papa; Galetti. V. Petr. diac. Chron. II, 55. 60, et Catal. Petr. Dam. Opusc. 19, 3. Boniz. p. 801; Murat. SS. III^b. 340, 341.

(131) 999. *imp. palatii magister*. Gal. Primic. 250; 1013, Mai. 23, *consul et dux*. Galetti del Vestarario, p. 14; 1028, Jan., *illustriss. vir et comes sacri Lateranensis palatii*, teste Galetto. A. 1052 mortuus fuisse videtur, cum a Bonizone p. 801 non commemoraretur. 1045, Jun., 2, *bonæ memoriæ* ap. Borgiam, Velletr. 167. De eo Petrus diac. Chron. Cas. II, 60; III, 17; IV, 115, in Catal. pap. et Reg. ap. Gatt. Hist. 252, 233, 234, 256. Desid. Dial. III, prol. Borgia Vell. 181. Gal. Primic. 85. 250. Ughell. I, 98. Murat. SS. II^b, 525. Petr. Dam. Ep. 8, 4, qui Ermelinam nominat.

(132) 1054, Feb., vocatur *filia quondam Gregorii Rom. consulis et ducis*, mortuo Pandullo monacha Sanctæ Mariæ; v. Di Meo, Ann. Neap. VII, 359, 384; IX, 85.

(133) Bonizo p. 801. Puer tere decennis electus est, teste Rodolfo Glabro 4, 5, ante 15 Nov. 1052,

Fatteschi Duc. Spol. 134. Cf. Chron. Cas. II. 60. 77. Desider. III prol. Gatt. Hist. p. 252. Nerini 387. Petri Dam. Opusc. 19, 3. Murat. SS. III^b, 340. 341 et Petri diac. catal. pontificum.

(134) A. 1030. Johannem filium extulit, v. epigraph. ap. Gal. Primic. p. 83; 1032, *patriciatu nomen sibi vendicabat*, Bonizo p. 801; 1053, Jun., *Gr. de Toscolana* in charta Farf. teste Galetto; 1058 Benedictum X papam constituit, Bonizo 806. Leo Ost. II, 99; 1059, Apr. 15, pro anima Petri filii bona largitur, Borgia Vell. 181; 1064, Jan. 50, mortuus fuisse videtur, Gatt. Hist. I, 232; certo 1068, Feb. 18, ib. 253, De eo Chr. Cas. II, 99; III, 17; IV, 133. Borgia Vell. 167. Nerini 387.

(135) 1052 commemoratur a Bonizone p. 801, nescio an diversus a prefecto a. 1059 in Ann. Romanis. Petrus Dam. ad eum ni fallor direxit ep. 8, 5; 1065, Dec. 26, Casinensibus bona largitur cum filiis.

(136) 1064, Mai. 24, ap. Gatt. Hist. p. 234.

(137) V. n. 35.

(138) 1064, Jan. 30, ap. Gatt. Hist. 232; 1068, Febr. 18, ib. 253; 1077, Sept. 24, *piæ memoriæ*, ib. 256. De eo Chr. Cas. III, 60. IV, 61, 115, et epistolæ infra impressæ.

(139) C. 1105. Chr. Cas. IV, 25; 1111, ib. 39; 1116, ap. Falc. Benev. a. 1116. Circa a. 1128 epistolam scripsit quam mox dabimus. Mortuus fuit m. Junio 1130. Obiit Kal. Aug. Neerol. Cas. cod. 47.

(140) Hic Gregorius fortasse is est quem an. 1093 cum filio Theodolo commemoratum invenimus ap. Sigeb. ad an. 1105. c. 1128 epistolam scripsit.

(141) 1077, Sept. 24, Chr. Cas. III, 60. Gatt. Hist. 236, Fortasse non diversus a prefecto qui 2 Apr. 1116 obiit. Ann. Rom. in Mon., SS. V, 476. Etsi filii hujus Petri Ptolomeus fuisse dicitur *avunculus* a Falcone a. 1116.

(142) V. cod. 257 et epistolam.

(143) C. 1128 viro nupsit. Ep. Gregorii.

(144) 1117 Bertam duxit. Chr. Cas. IV, 61; 1130, ind. viii, mense Junio, *Ptolemeus, Dei gratia Romanorum consul, filius quondam b. m. Ptolemici Casinensibus securitatem terra marique promittit*. Reg. Petri f. 252. Anno 1137 investituram ab imp. recipit. Chr. Cas. IV, 123; 1141, Mar. 14, *Ptolemeus de Tusculana cum socero Leone Petri Leonis*, Nerini p. 394. Obiit 1153, Feb. 25. Chron. Fossæ Novæ. De Ptolemeo ejusque posteris cf. not., ad IV, 25.

(145) V. infra epistolam Landulfi.

(146) 1137 obsees Lothario datur, Chr. Cas. IV, 125. *Maino*, leg. *Raino*. Mart. Coll. I, 757.

(147) 1163, Feb. 5, Nerini p. 404; 1168, Romuald. Sal. Cf. Borgia Vell. 247.

(148) *Quinquennis* cod. 257. De viris ill. c. 47, *primo ætatis lustro*. Chr. IV, Prol. c. 66. Sed a. 1128 annorum 21 se fuisse dicit, De viris ill. 47, et cod. 257. Ann. 23 Vitam S. Placidi scripsit, vel in exilio adhuc positus vel statim post reditum; a. 1153 Vitas alias, ab assidua archivi cœnobialis scrutatione quæ ei a Seniorecto ante a. 1134 dudum injuncta fuerat per amicos avocatus. Quare c. a. 1107 eum natum esse existimo.

(149) Obiit 17 Jan. 1125.

(150) Chron. IV, 66. Cod. 257. De viris illustr. 47.

(151) De viris ill. Prol.

probatissimus, » teste Petro nostro De viris ill. (c. 41 cf. Chr. IV, 66), ubi eundem *Historiam Henrici imperatoris* scripsisse refert : « præterea quæ in historia Casinensi deerant, a temporibus scilicet Oderisii I usque ad hunc diem adjunxit. » Sed nullum horum exstat vestigium. Præter eum institutorem suum appellat etiam Petrum Diaconum (152), declamatorem insignem, qui « e civitate Theanensi de qua oriundus erat egrediens, Casinum venit, aque Oderisio abbate monachus factus est. » Sub his igitur magistris Petrus a quinto ut ait ætatis anno divinis expositionibus et priscis annalibus adhæsit, disciplinis autem liberalibus nequaquam operam dedit (153). Postea vero cum Oderisius II « abbatiam reliquisset (154), ad exsilium æmulorum suorum faciente invidia directus est, » a. D. 1128 (155), ab abbate scilicet Seniorecto (156) propter patris cum comitibus Aquinensibus, Casinensium hostibus, familiaritatem. Atinam tunc se recepisse videtur, cum in exilio positus, 21 ætatis anno passionem sancti Marci episcopi Atinensis descripserit, « rogatus ab Adenulpho ejusdem urbis comite (157). » Eo autem tempore epistolam accepit a Ptolemeo patre, his verbis (158) : « Ptolemeus, Julia stirpe progenitus Romanorumque consul excellen-
tissimus, Petro nepoti carissimo salutem. Relatum est nostræ gloriæ, quod Seniorectus emisit te a
« Casino. Quapropter, si ad nos reverti volueris, et te et patrem tuum honeste recipiam, et tibi cunctas
« basilicas Casinensis ecclesiæ tradam. Per Landouem vero nostrum nepotem, consobrinum tuum, has
« litteras tibi transmitto. Vale. Data 12 Kal. Julii, in castro Neptuni. » Aliud refugium ei Gregorius pa-
trius ejus obtulit, hanc mittens epistolam, quam per Joan. Mabillon e cod. Cas. descriptam evulgaverunt
Martene et Durand., Coll. ampl. vol. I, col. 705 : « Gregorius, Gregorii Romanorum consulis filius, Petro
« nepoti suos salutem. Tuas accepimus litteras, quibus [M. quo] te ejectum a Casino narrabas. Gaudio læta-
« tus sum non modico; nam pater tuus [M. meus] me fratremque meum Ptolemeum derelinquens comi-
« tibus mendicis (159) adhæsit, unde ipse egens pæne et inops effectus, et [M. ut] tu de Casino ejectus es.
« Quapropter suadeo [Cod. Casin. 257, f° 30, suade] patri tuo, ut ad nos revertatur. Tibi autem monaste-
« rium meum quod in Villano situm est tradam. » Et ad patrem ipsius hæc scripsit (160) : « Gregorius,
« Gregorii Romanorum consulis filius, Egidio fratri amando salutem. Romanorum invenitur in scriptis,
« de antiquorum via parentumque mandatis recedere nullum debere. Tu autem me fratremque tuum Pto-
« lemeum derelinquens, comitibusque mendicis adhærens, ad nos usque in præsens tempus reversus non es;
« unde et tu egens effectus, et filius tuus de Casino ejectus est. Unde una cum eo ad nos reverti studete,
« quatinus ita de vobis sicut de nobis curam geramus. Jadaram verosororem tuam scias jam viro traditam
« esse. » Quibus admonitionibus Egidius videtur a societate comitum illorum esse revocatus : certe Petrus
noster non multo post in monasterium iterum est receptus, et in gratiam rediit cum Seniorecto, cujus ex ore
se plurima audisse eorum quæ scripserit refert, prologo libri IV; in Chronico cum multa cum laude com-
memorat, et complura ei dedicavit opera, quæ eo jubente scribenda susceperat.

Primum autem ejus opus, ut jam diximus, fuit *Passio beati Marci et sociorum ejus*, quam, ut ipse ait,
« scripsit ad Oderisium II. » Marcus quem primum sibi fuisse episcopum, sancti Petri discipulum, Ati-
nenses ferebant, in magna ibi cum Nicandro et Marciano martyribus sanctaque Daria habebatur venera-
tione, exstantque ab aliis conscripta gesta illorum cum translatione atque miraculis, edita in Ughelli It. sacra
vol. VI, p. 408 seqq., ed. II; in Joan. Mabillon Museo Ital. II, p. 247, et in Actis SS. Apr. III, p. 558; Jun.
III, p. 268. Ea autem omnia diversa esse a Petri opere, « probant verba quæ ab eo in *Historia passionis
sanctorum martyrum Marci, Nicandri et Marciani* scripta commemorat Ughellus l. I. : « Inter omnes fere
urbes quas Occidentis lumen includit, Atinensem civitatem antiquissimam esse perspicuum est. Hanc rex
Saturnus, postquam a Jove filio pulsus est, post civitatis Sipontinæ constitutionem secundam in toto Occidenti
condidit, atque Atinam appellavit. Hæc itaque ad quantum culmen evecta, et quam potentissima et doctissima
exstitit, et quales quantosque artifices habuit nosse qui cupit, *Historiam Livii et Virgilio Æneidem* relegat,
bique qualis olim viguit facunde descriptum inveniet (161). » Præterea Petrus, *destructionem et restaura-
tionem Atinæ urbis in beati Marci adjunxit historiam* (162), et *inventionem corporis beati martyris Marci
descripsit* (163), « nec non *Vitam sanctæ Dariæ uxoris sancti Nicandri.* » Addidit *Miracula sanctorum mar-*

NOTÆ.

- (152) Ib. c. 39.
(153) Prof. l. IV, *Divinis apprime litteris imbutus*
c. 108. Cf. 113.
(154) A. 1126.
(155) De viris ill. 47, ætatis 21. Ib. et cod. 257.
(156) 12 Jul. 1127 — 4 Feb. 1137.
(157) De viris ill. 47. Quem non diversum existi-
mo ab Adenulpho com. Aquin. Chron. Cas. IV, 83,
commemorato, cum Atina comitibus Aq. subdita
fuerit. De rebus Atinensium Petrus quæ Jam addidit
ad Leonem II, 79.
(158) Hæc epistolæ, quas e cod. 257 Angelus l. I.

- edidit, nos collato eod. illo emendatas sistimus, be-
neficio V. D. Will. Giesebrecht.
(159) Quos Aquinenses fuisse et verbis Petri supra
adductis collegisse mihi videor.
(160) Cod. 257.
(161) Imo frustra requiret. Aliter idem in *Hist.
gentis Trojanæ* ap. Tostium 2, 118. *Capin. Ati Tro-
janus civitatem Atinam construens nomen*, etc.
(162) De viris ill., c. 47.
(163) Chr. Cas. IV, 66, *translationem beati Marci
in civitate Atina* De viris ill. c. 47.

tyrum Marci, Nicandri et Marciani (164), et cum assiduus esset in eorum cultu, scripsit de festiuitate beati Marci sermones 8, de vigiliis ejus duos (165), sermonem de sancto Nicandro, de sancto Nicandro et Marciano sermonem de translatione; porro hymnos 6 in eorum laude composuit, et cantus beati Marci dictauit. Ex hac tanta scriptorum copia Ughellus manuscripta penes se seruari professus est Vitam sanctorum cum historia translationis et miraculis, canticum quoque in festiuitate beati Marci canendum; sed nihil horum edidit neque flagitanti Danieli Papebroch concessit: qui cum num ea unquam habuerit Ughellus dubitauerit, refellitur verbis ab eo e Vita per Petrum conscripta allatis, quæ in cæteris non inueniuntur. Ad nos autem nihil eorum quantum scimus peruenit, præter sermones aliquot in cod. Casin. 361 servatos (166). Petrus autem ne his quidem quæ ipse edidit contentus, etiam a Petro sanctæ Romanæ Ecclesiæ subdiacono et Casinensi monacho precibus impetravit, ut passionem beati Marci versibus adornaret (167).

Eam, quam in verbis supra allatis animadvertimus fingendi licentiam vereor ne pari modo attulerit ad proximum quod suscepisse videtur opusculum. Nam « vicesimum tertium ætatis annum agens (168), a Gregorio episcopo, quem Terracinensem fuisse suspicor (169), adnotatus est, ut Gesta sancti Placidi quæ Gordiano tribuit, ex Græco in Latinum sermonem transferret. Hæc enim, ut ipse Petrus auctor est in alia rjusdem Vitæ editione (170), Symeon quidam presbyter Constantinopolitanus Salernum attulerat, a. 1115, Græce scripta per Gordianum Placidi socium; Joannes autem monachus Capuanus Casinum transmiserat ad Raynaldum monachum, cujus hortatu Petrus ea se transtulisse refert. Prius autem opusculum, in quo Symeonis nulla mentio fit (171), « disponebam, inquit, ad Ptolemeum Romanorum consulem dirigere, sed prius censui eum tuo (172) renitenti colurno eliminare. » Vides cum patruo in gratiam eum rediisse, sed nondum, vel non multo ante, cum Seniorecto, cum, « propter tanti cœnobii perturbationem nostrique exsillii ærumnas id aggredi, » initio recusauisset. Hæc igitur Vita quæ incipit: « Postquam summi regis » integra nondum edita est, namque libro De justis Casin. inserta est (173), cum prologo ad Gregorium scripto, eam abbreviatam esse apparet, cum ad Gordiani opus lectores identidem ablegentur. Postea autem, nondum contentus fabulis quibus Vita Gordiano supposita scatet, denuo eam exaravit, multisque interpolauit figmentis, quæ partim exstant in Vita a Surio (174), Mabillonio (175), Bueo (176) edita, partim latent in codice quem Regestum S. Placidi Casinenses vocant; quamquam omnia ista Gordiano Petrus tribuit, et num ipse ea ingesserit, non plane constat. Ita enim post finem Vitæ pergit (177): « Hucusque Gordianus patris Benedicti discipulus, qui, etc. Ea vero quæ a temporibus Vitaliani papæ usque ad Henrici et Alexii imperatorum tempora euenerunt, jussu reverendissimi Casinensis archimandritæ Raynaldi Petrus Casinensis diaconus ex cosmographia Theofani et ex chronographia Romanorum pontificum excerpens, jam dictæ historiæ adjunxit. Incipit: « tempore illo quo constans imperator » etc. Cæterum difficillimas illas quæstiones de actis Græcis num unquam scripta fuerint, de Symeone presbytero an fictitius sit, de Stephani Aniciensis ignoti præterea viri paraphrasi et epistola, num et hæc a Petro conflictæ, de ridiculis plane epistolis aliisque documentis, in Regesto S. Placidi quod litteris Langobardicis Petri nostri ætate exaratum esse Gattula asserit, scriptis, editis ad calcem Chronici Casinensis Venet. 1513, Parisiis 1603, cuiusnam ea fetus sint existimanda, eas inquam quæstiones, cum a nostro proposito sint alienæ, hic examinare non attinet, magnaque cum eruditione et doctrina [discussit Jacobus Bueus in Actis SS. Octobris III, 65 sqq. Nobis animadvertere sufficit, Petrum quibusvis fabellis facillime manus dedisse, et si eas non ipse excogitavit, promptissimum fuisse ad adoptandas eas suosque in usus vertendas. Nam documenta illa aperte falsa cum a Leone ne verbo quidem commemorata essent, a Petro primum sunt in lucem prolata. Ita Justiniani, Theoderici erga Casinense cœnobium favor et munera in Chron. IV, 113 commemorantur; regesto autem suo et portentosam Tertulli donationem inseruit (178), et Desiderii non melioris notæ privilegium (179), quæ præ cæteris hic commemoro, quia Leoni vel ignota vel fide prorsus indigna visa fuisse apparet: Benedicti VIII autem bulla (180) ad verbum ex ipso Leonis textu descripta est.

NOTÆ.

- (164) Omnia hæc l. l. enumerantur.
 (165) Vel unum, alterum de vig. Nicandri, et Marciani, teste c. 47 De viris ill.
 (166) V. J. B. Marum ad cap. 47 De viris illustribus.
 (167) De viris ill. 43.
 (168) Ex prologo hujus Vitæ, quem solum ex schedis Mabillonii ediderunt Mart. et Dur. Coll. Vol. VI, col. 785.
 (169) Chr. Cas. IV, 42.
 (170) Ap. Constantium Cajetanum in Vitis SS. Siculorum I, 183; quas ex sola Buei dissertatione cognovi.
 (171) Quin imo scribit: *Nam quum ab ipsis beati*

Benedicti temporibus in Casinensi gymnasio sapientes quam plurimi fuerint, istius passio de Greco in Latinum a nullo translata fuisset; ut recens eo allata esse minime videatur.

- (172) Gregorii.
 (173) A. Mai, Nova Coll. VI, B, p. 247.
 (174) 7, 746 ed. I; 5, 637 ed. II.
 (175) Acta SS. O. S. B. I, 45.
 (176) Acta SS. Oct. III, p. 114.
 (177) Ap. Gatt. Hist. Cas. 946.
 (178) Tosti I, 77.
 (179) lb. I, 89.
 (180) lb. p. 251.

Eorum igitur falsitas quin et ipsi perspecta fuerit, vix licet dubitare, cum præsertim post reditum a Seniorecto sit cænobii *cartularius, scrinarius et bibliothecarius* constitutus: quibus eum titulis vixdum mortuo illo ornatum videmus, Chr. Cas. IV, 108. Quo anno Casinum reversus fuerit, non liquet (181); mihi vero c. a. 1130 evenisse videtur, nam cum a. 1133 hagiologica quædam ad Seniorectum scripserit, in prologo Vitæ sancti Severi ita loquitur: « Hic nempe (Raynaldus) dum nostram exiguitatem in diversorio legislatoris fluctuantem reperisset, et cænobialibus negotiis me irretitum vidisset agnovissetque quod assidua præceptorum atque tomorum inquisitio nostri pectoris animam (prohiberet) libros scrutari deiloquos, » etc. Vides adumbratam bibliothecarii occupationem, quin ipsam regesti Casinensis confectionem his verbis indicari existimo. Regestum enim Casinensis cænobii sive *librum*, ut ipse ait, *privilegiorum*, opus magnæ molis (182) maximæque utilitatis, quod integrum Casini servatur, litteris scriptum Langobardicis, jussu Seniorecti abbatis disposuit describi mandavit (183), cui et « prologum fecit ex rogatu Raynaldi subdiaconi Casinensis (184). » Cujus operis ea est cum litteris nostris conjunctio, ut præfationem ex Cl. Gattulæ libro (185) integram liceat ascribere.

Reverendissimo atque sanctissimo Patri SENIORECTO [Senioreto G.] PETRUS, filiorum ejus infimus, debitæ obedientiæ servitutis obsequium.

Injunxerat nobis jamdudum (186) Pater tu venerande sagacitas, ut privilegia nostro cænobio a Romanis pontificibus facta volumine sub uno describerem. Difficile opus nempe, et nostris temporibus inusitatum, ob id vel maxime quia munimina quæ ex [et G.] incendio duabus vicibus erepta sunt, vetustate jam pene consumpta et ad nihilum sunt redacta. Quod igitur agerem, vel qualiter id perficerem nesciebam. Quod ubi vestra advertit prudentia, nostram exiguitatem talibus monere est adorsa affatibus: « Quanta sit his qui mundum diligunt transituræ caritas patriæ, liquidius nosti; nullis etiam muneribus, nullis minis, nullis perturbationibus a dilectione patriæ recedebant, Quirites quippe, qui et armis illam defendere ac edificiis illustrare modis studebant omnimodis. Quodsi illi perituram ac terrenam patriam tanto diligebant amore, quid nobis pro perenni ac indeficienti agendum sit advertit. Enimvero dum ad curiam nostram Rabbertus excellentissimus Capuanorum princeps (187) advenisset, et de his interdum locutio oriretur, hortari nos quam maxime cœpit, ut ea quæ de privilegiis scribendis olim præceperas, ad effectum perducerem. Unde quia usque in hodiernum res ipsa dilata est, vola simul et jubeo, ut privilegia pontificum, præcepta imperatorum, regum, ducum ac principum, nec non oblationes quorumcumque fidelium uno describantur volumine. » Vestram igitur ubi in hoc voluntatem adverti, parui, quia non parendum impium et profanum adverti, nam teste Deiloquio, « quasi peccatum ariolandi est repugnare, et quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere (I Reg. xv, 23). » Quantum autem difficultatis opere sim expertus in isto, ex ipsis oblationibus evidentissime comprobabitur. Maximo autem adjutorio in hoc nobis venerabilis Leonis Hostiensis episcopi historia fuit, qui a beatissimo Patre Benedicto sumens exordium, de Cassinensis cænobii rebus utilem nimis librum descripsit, in quo opulentiam tantam sui sensus expressit, ut pene nihil eorum omitteret quæ in eodem evenere cænobio (188). Tanti namque viri studium in hoc opere sequens, licet adsequi nimis impari sensus facultate nequiverim, ordinem tamen oblationum prout ab eo statutum est posui. In sex porro decisiones librum statui dividere istum: in privilegiis, in præceptis, in oblationibus (189), in libellis, in renunciis, in sacramentis. Quapropter vestræ paternitatis excellentiam humiliter devotionis obsequio flagito, ut sanctitas tua opusculum istud gratissima mente percipiat, et si in aliquo minus forte inveneris, veniam clementer accommodes.

Librum igitur eo tempore primo scriptum, ita instituit, ut sequentis temporis documentis spatium relinqueretur; nam multo recentiora eidem inesse probat e. g. epistola Wibaldi ex eodem impressa (190). Ad fidem autem operis quod atinet, jam vidimus eum a falsis documentis recipiendis minime abstinuisse; alia autem quorum exempla supersunt, satis accurate videtur transcripsisse. Plurima inde hausit Erasmus Gattula, nonnulla Lud. Tosti edidit. Eisdem autem studiis, ut videtur, adductus Petrus, « Istorum de eversione seu restauratione cænobii beati Mauri ex jussione abbatis Seniorecti emendavit, in qua et prologum scripsit: » nonnulla enim privilegia pontificum de ejus monasterii casibus agunt. Verum ne in profanis et sæcularibus studiis plus temporis consumeret, amicorum prohibitus est admonitionibus: et quibus primum commemoro Albericum, eadem cum Petro Guidonis disciplina usum. Guidonis autem de

NOTÆ.

- (181) V. supra n. 50.
 (182) *Habet chartas CCXLIX.* Vetus catal. codd. Casin. in Ang. Maii Spicil. V, 221^b:
 (183) Nam cod. 257, qui autographus esse dicitur, litteris Latinis exaratus est.
 (184) Chr. IV, 66, De viris ill., c. 47.
 (185) Acc. p. 22.
 (186) Ergo dudum ab exilio reversum fuisse oportet

- tet
 (187) A. 1134 Capua pulsus est.
 (188) At res gravissimas omisisset, si vera essent quæ ipse Petrus de Justiniano, Justino, cæteris refert.
 (189) Oblationes cum renuntiis permixtas esse, Giesebrochtius mihi retulit.
 (190) Murat. SS. IV, 622.

mirifica illius visione libellum « quidam, inquit Albericus (191), accipiens, quod voluit addidit, et quod velut abstulit, et quod voluit permutavit, et circumfert tanquam ex nostro nomine, insultans et offendens ea quæ ipse conscripsit..... Hæc et alia multa in nostra visione conficta reperi. Ob quam rem Seniorectus abbas nostram parvitatem evocans precepit, ut iterum illam emendans, superflua rescirem, amputata loco suo restituerem. Accito igitur Petro diacono, ab ipsis, ut ita dicam, cunabulis nobis in Christi amore conjuncto, triduanum laborem assumens eam ad unguem usque correxi, falsa rescians et deimpta loco suo restituens. » Petrus vero amicitie erga Albericum documentum dedit in Chr. IV, 66, et inter opera sua recenset, quod ejus visionem corruptam emendavit. Non minor ei fuit cum Raynaldo subdiacono Casinensi familiaritatis consuetudo, qui nescio an Tuscus ille fuerit, in abbatem postea promotus, qui Anacleti subdiaconus fuit (192). Tum certum esset librum *Illustrium virorum Casinensis archisterii scriptum fuisse* ante a. 1137, quo ille abbas factus est: ibi enim ita loquitur c. 44: « Raynaldus Casinensis subdiaconus, parvulus beato Benedicto oblatas, vir valde eruditus et versificandi scientia antiquis per omnia comparandus, scripsit ad Petrum diaconum ac bibliothecarium sanctissimi Severi Casinatis episcopi in laudem versus; versus quoque de vita beati Benedicti ac beati Mauri; hymnos in laudem saucti... Severi. » Sed hoc nimis urgere nolim. Librum illum, quem jam 7 annis ante Guido scribendum susceperat, sed rem cœptam dimiserat, Petrus scripsit ad Pandulfum Teanensem episcopum (193), satis jejunum, sed nobis multarum rerum notitia perutilem: quem primus edidit J. B. Marus (194), cum commentario, cui de codicibus Casinensibus nonnulla insunt, Romæ 1655, 8; recensum Parisiis 1666, et in *Bibl. Patrum Lugd.* 1677, t. XXI, p. 347; in *Bibl. Eccl. J. A. Fabricii*, Hamb. 1718, f., p. 165; in *Murat. SS.* VI, p. 9, in *Burmianiano Thesaur.* IX, 329.

Præter hunc igitur Raynaldum Petrus amicitia conjunctus fuit cum Raynaldo diacono, quem abbatem ipse vocat Chr. IV, 66, Colementano scilicet; ad quem: « Tu vero, inquit (195), in Christo carissime frater, et nimium nimiumque ab ipsis ut i a dicam erepundiis indissolubili mihi conglutinate amore, » etc. Hujus ut apparet auctoritate post reditum primo ad sanctorum Vitas scribendas impulsus est. Nam in *Vita sancti Apollinaris*, quam inscripsit « reverendissimo academicisque floribus ornato Rainaldo Casinensis cœnobii condiacono, » dicit: « Post mei reversionem perpetuam Casini montis ad arcem, e qua per tempus tempora et dimidium temporis (196) absens fueram, otioso inertique somno sopitum evigilare. . . . non desinis »: ut vel ante regestum hanc videatur composuisse. Est autem nihil fere aliud nisi cento e Leonis chronico excerptus, tantaque verborum prolixitate oneratus, ut vel ipse codicis Vat. scriptor subiceret:

*Ipse sapervacuum scriptor dum vito laborem
Quæ non sunt ad rem plurima survivui.*

A negotiis sæcularibus et chartarum veterum tractatione Petrus alter ille Raynaldus, subdiaconus avocavit, *sancti Severi Vitam*, ut scriberet adhortatus quam Seniorecto abbati dedicavit, nondum adolescentiæ terminos egressus (197). Qua absoluta, *Guinizonis Vitam* composuit, Richardi monachi Casinensis (198) precibus cedens in qua plurima e Leonis Chronico ad verbum descripsit, miraculorum aliquot narratione adjecta (199). Hanc igitur Vitam in Chr. Cas. III, 48 (199), « ante hoc ferme septennium » se exaravisse refert, i. e. circa annum 1135. Eisdem verbis ib. IV, 7, librum *De miraculis*, sc. Casinensium monachorum designat, qui perditus esse videtur; exstant autem *Ortus et Vita justorum Casinensis cœnobii*, in quibus quæ ex illo laudat, reperimus, ut ab eo vix diversum opus esse putarem, nisi ipse utrumque distingueret (200). Verum ea fuit Petri indoles, ut quæ semel scripsisset sæpius repeteret, suimet ipse plagiarius. Integra enim illius libri capita eisdem verbis in Chronico offendimus: Vitæ sancti placidi iteratam recensionem jam animadvertimus, partes chronici pro justis libellis ab eo recenseri mox videbimus, et Vitas quarum supra meminimus, SS. Severi, Placidi, Apollinaris, Guinizonis, cum prologis suis vel integras vel abbreviatas libro *De justis* inseruit (201). Cæterorum plurima e Gregorii Magni, Desiderii, Leonis libris ad verbum exscripsit, aliorum fontes non novimus, multa ex ore hominum accepit. Plurima idem beati

NOTÆ.

(191) F. Cancellieri, *Osservazioni intorno alla questione promossa dal Vanozzi.... sopra l'originalità della Divina Commedia di Dante*. Roma 1814, 8, quo in libro Alberici visio edita est. p. 134 sqq.

(192) Chr. IV, 104. Sed inde Romana Ecclesiæ subdiaconum fuisse concludas. Quod fortasse propter dubia Anacleti jura reticuit.

(193) Ch. IV, 66, 75, 108.

(194) Cum supplemento cui ipsius Petri Vita inest, Chr. IV, 66, et cod. 257, non multum diversa.

(195) Prol. V. S. Apollinaris, in Ang. Maii. Nova Coll. VI. B. 257.

(196) Daniel VII, 25; XII, 7.

(197) Ang. Maii Nova Coll. VI, B. 250.

(198) Eiusdem ni fallor, qui postea Innocentii II, capellanus factus est. Chr. Cas. IV, 105.

(199) Edita est in Actis SS. Maii VI, 456, et correcte e cod. Vat. in Ang. Maii Nova Coll. VI. B. 264.

(200) Chr. IV. 66. de viris ill. c. 47.

(201) In hoc nampe vitæ Severi, Apollinaris et Gui-

Benedicti miracula, et de inventione ejus fabellas cum Leonis narratione minime consonas, congressit in sermone de octava B. Benedicti, scripto post annum 1134, cujus § 41 meminit, edito in Actis SS. Maii III, 288-297.

Sed jam attigimus tempora quibus maxima Casinensibus instabant pericula, dum Petrus gratissima potiebatur exhibendi facundiam, subtilitatem ingenii, peritiam legum (202) et temporum cognitionem præteritorum occasione. Quæ verbo tetigisse sufficeret, cum ipsius Chronicon de his nobis sit pene unicus et locupletissimus testis, nisi ea ipsa causa fuisset cur Petro fidem omnino denegandum censuissent Baronius aliique; quibus amplo excursu respondit Angelus de Nuce ad c. 108, et primum quidem Petrum ejus narrationis auctorem facile agnosco, quæ tota ejus stylum sapit. Exstitit Casini relatio ejus de altercatione coram imperatore facta, quam in ipsa imperiali aula scripserat (203), incipiens teste J. B. Maro ad c. 47 De viris ill. : « Igitur dum in conspectu imperatoris Lotharii, » quæ si adhuc superest, collata omnem scrupulum eximeret, verum apud Angelum altum de ea silentium est. Sed totus orationis color non diversus est a sequentibus, quæ ex parte confirmantur genuino Lotharii privilegio (204) adhuc apud Casinenses religiose conservato, partim epistolis a Petro scriptis ad Richizam imperatricem. Verane sint necne, altera questio est, eaque difficilissima, quamque ego diffinire non ausim. Nam ipsæ illæ aliæque Lotharii quas in Chronico commemorat epistolæ e solo Casini tabulario, e codicibus Petri auspiciis scriptis regesto scilicet ejus et cod. 257 prodierunt, et num intemeratæ sint, nescimus (205). Tamen inter se consentiunt, omnesque e mentis esse, mihi persuadere non possum. Quin ex ipso Lotharii privilegio videmus, hunc summa erga Casinense cœnobium fuisse devotione, et ex verbis quibus utitur apparet, falsa Justiniani et Zachariæ (206) privilegia ei fuisse proposita et pro veris habita. Itaque mihi quidem tutissimum videtur statuere, vetulum et devotum imperatorem versutissimi monachi calliditate captum, delectatum fuisse ejus loquacitate, eumque de antiquis temporibus narrantem et libenter audivisse, et fidem ei accommodavisse. Omnem igitur quam refert altercationem habitam fuisse credo, singulis autem verbis ut multum tribuam, longe absum, et a gloriosi hominis ampullosa jactatione me decipi minime patior. Multa enim insunt quæ falsitatis cum arguant. Rainaldus ipse narravit c. 104 ab imperatore hostem imperii publice fuisse pronuntiatum, ipse contentiosam electionem retulit, quorum in altercatione nullum apparet vestigium. Deinde Seniorecti abbatis electioni nuntios pontificis nullos affuisse contendit, quorum adventum et verba c. 94 ipse narravit; postremo ubi Lotharius Casinum venit, ita agitur, tanquam ne verbum quidem ad Lacum Pensilem de his rebus dictum fuerit. Quibus rebus efficitur, rem ita ut narratur actam esse vix posse, verum si nihil ejusmodi factum fuisset, non video, quomodo Petrus sibi potuerit persuadere, apud quemquam se commentis suis fidem esse inventurum. Quem vero objiciunt annum huic rei falso assignatum, is parum me movet; nam homo parum accuratæ memoriæ et admodum festinanti calamo tempus rei assignaturus, privilegium a Lothario concessum videtur inspexisse, quod cum Sept. 1137 datum esset, errore lapsus pro ætate ejusdem anni sequentem descripsit; id quod facilius accidere potuit cum primo altercationem solam describeret, eamque postea ut erat Chronicon insereret (207).

Igitur cum ad Lacum Pensilem Rainaldus Tuscus imperatori occurreret, nominatum vocatus cum eo venit Petrus, chartularius, bibliothecarius ac scriniarius (208) monasterii, quem cognitum ille habere poterat propter Tusculanensium comitum cum imperatoribus conjunctionem (209). Præterea cum abbatem privilegia imperatorum secum deferre jussisset (210), chartularium quoque vocatum fuisse, facile credi potest. Cum dies disceptioni statuta esset, monachi Petrum nostrum apocrisiarium et defensorem sibi statuerunt, qui rem ipsorum contra cardinales gereret (211). Quod qua ratione fecerit, ipse narravit, sed fide admodum dubia; verum tamen esse videtur, eum et Lotharii et Innocentii favori se insinuavisse. Sed de Innocentio nihil præterea scimus, nisi quod Vitam sancti Leonis IX ei dedicavit (212); Lotharii amorem testantur epistolæ supra jam com-

NOTÆ.

nizonis solo supersunt, edito ab Ang. Maio in Nova Coll. VI. B. 245, e cod. Vat. quo plentior et prolixior alter Casini servatur. Ex hoc etiam Vita Aldemarii edita est in Actis SS. Mar. III, 489. Hæc quatuor Vitæ exstant etiam in Reg. S. Placidi.

(202) Sed fabellam illam de congesta per eum jussu Lotharii legum Langobardarum collectione systematica dudum exposuit Cl. Savigny, *Gesch. d. Röm. Rechts im M. A.* II, 200.

(203) IV, 66. Etiam altercationem cum Constanti-nopolitano separatim edidit.

(204) Gatt. Acc. p. 250. Margarini Bu'l. Cass. II, 453.

(205) Ep. in Chr. IV, 125, scripta reu parum dif-

fert ab altero ejus apographo in cod. 237.

(206) Cujus privil. etiam a pontificibus Romanis confirmatum est. V. Annales nostros V, 319.

(207) Pari errore c. 112 Lotharium annum et dimidium sub tentoriis egisse ait; c. 115, annum et duos menses, cum nondum integer annus post curiam Wirzburg. elapsus fuerit.

(208) Chr. IV, 108.

(209) Cf. Chr. IV, 125.

(210) Ep. 5 Loth., in Murat. SS. IV, 621. Cf. Chr. IV, 108.

(211) Chr. IV, 66, 108, prol.

(212) De viris ill., c. 47.

memoratae. Si genuina est epistola in Chr. c. 125, et in cod. 257, sed non eisdem verbis scripta, logothetam Italicum eum constituit, a secretis, exceptorem, auditorem, chartularium, ac capellanum Romani imperii (213). Quod c. 116 factum esse refert post disputationem cum Græco habitam, interventu Richizæ Augustæ, Henrici ducis Bavarizæ, et Conradi de Suevia. Siquidem hospitabatur in tentorio Bertulfi (214) cancellarii (215), cum eo in imperiali aula remanere jussus est, « imperii servitia peracturus (216), » et ejus se jactat discipulum (217). Postea autem Lotharium dixisse narrat (218), se eum Henrici Ratisponensis episcopi et cancellarii discipulum effecisse. Quin præcepta antecessorum suorum custodienda ei credit, et relationibus ejus de antiquorum rebus gestis tantopere delectatus est, ut historiam imperatorum eum scribere juberet (219). Sed etiam Casinensium negotia apud imperatorem manens tunc procuravit (220). Deinde dimisso abbate a Lothario retentus, cum valetudinis causa monasterium repetisset, mox jubente imperatore ad hunc reversus est, et cum eo Casinum venit. Unde recedens Lotharius cum Petrum secum abducere cuperet, imperialia semper servitia peracturum, vix Guibaldo ut eum retineret concedens, magnifice laudatum ejus amori commendavit (221). Tamen carere eo diu non sustinuit, et cum Tibur venisset, ut sibi transmitteretur a Guibaldo petiit (222). Qui rescribens (223) cum multa conquestus esset de vicinorum oppressionibus, « cætera, inquit, ex verbis filii nostri Petri hujus epistolæ dictatoris ac Romani imperii per omnia fidelis, quem in Alemanniam, Saxoniam, Daciam, Sueviam ac Lotharingiam mittere decrevimus, cognoscetis. Historiam vero occidentalium imperatorum, quam eidem Petro dictare præcepistis, noveritis adhuc non explesse. Variis enim tribulationibus et angustiis pressus, plus ei flere quam scribere licuit. » Quem tamen « quia id itineris longitudo et conclusio prohibuit, » mutato consilio domi retinuit (224). Ubi quod mireris in tanta cœnobii afflictione tamen libellum *De locis sanctis sive Itinerarium terræ sanctæ* Guibaldo inscripsit, *ex omnibus, ut ita dicam, libris collectum*, ut ait (225). Eum ex cod. 361 jam mutilo edidit Tostius, Hist. Cas. II, 121. Mortuo autem Lothario epistolam direxit ad Richizam Augustam (226), quam ex ms. Cas. Joan. Mabillon eruit, editam in Mart. Coll. I, 756; Ann. Bened. VI, 623; Orig. Guelf. II, 540, cum altera qua post mortem Heinrici ducis eandem consolatus est (227). Verum etiam « Chonrado, excellentissimo imperatori et Romani imperii strenuissimo propagatori », epistola teste auctore perpulchra (228) de recenti ejus electione gratulatus, Casinensem Ecclesiam ejus commendavit protectioni. Eidem etiam duo opuscula inscripsit, quæ cum cæteris videsis in Chron. IV, 66; nam nimis magna eorum copia est, quam ut singula hic recensere possimus, et de plerisque præter titulos nihil compertum habemus (229). Post Guibaldi igitur recessum Petrus Rainaldi abbatis fruebatur favore et familiaritate, cujus jussu circa a. 1140 continuationem Chronico Casinensi adjunxit. Ab hoc petiit eum Landulfus affinis ipsius, his litteris (230): « R. Dei gratia cardinali et abbati Landulfus Sancti Joannis sicut suo domino salutem et commendationem. Vestram paternitatem rogando mandamus ut sicut meum amorem et servitium habere vis, ita dominum Petrum Egidii, qui est frater uxoris meæ Guyllæ et meus consanguineus, constituatis in ecclesia sancti Benedicti Collis insulæ, quia est prudens et sapiens, et volo consiliari ab eo. Ideo te deprecor, ut sine mora mittatis eum ibi, quia nimis necessarius est mihi et pro terra mea et pro omnibus meis. » Num venerit nescimus, neque ulterius quidquam de eo comperimus. Et mihi quidem vitam non multum postea produxisse videtur (231). Nam cum tantum scripserit intra breve decem annorum spatium, id sumere posse mihi jure videor, eum dum vixerit a scribendo nunquam quiescisse. Jam vero etiamsi fieri potuit ut eorum quæ in Chr. IV, 66, enumerat aliqua postea insererentur, tamen si diu supervixisset, vel in editis ejus operibus vel in aliorum inscriptionibus aliquod certe posterioris temporis indicium

NOTÆ.

- (213) Cf. ep. 1, ad Richizam, Chr. IV, 66, 116.
 (214) B. notarii 1137, Sept. 22, Mart. Coll. II, 102. Nonnulla Lotharii privilegia recognovit *Berthaldus, scriptor imp.* Lami Del. Erud., IV, 162.
Bertholdus camarlengus imp. Ugh. V, 756, 777.
 (215) C. 108, 111.
 (216) C. 114.
 (217) IV, 66. Ep. ad Richizam. Prol. I. de notis :
Ex parte præceptoris nostri Rodulphi cancellarii.
 (218) C. 125.
 (219) IV, 125. Ep. Wibaldi, Mart. Coll. II, 183.
 (220) C. 117, 118.
 (221) C. 123. Ep. 1 ad Richizam.
 (222) C. 125.
 (223) C. 125. Mart. Coll. II, 183.
 (224) C. 126. Utramque epistolam Petrus inter opera sua recenset.
 (225) Plurima teste Joan. Mabillon a Beda accepit, v. Mart. Coll. VI, 789, ubi prologus editus est.
 (226) Cf. Chr. IV, 124.
 (227) Hæc cum sequenti etiam ab Aug. Mai edita est, Nova Coll. I, 758.
 (228) IV, 66. De viris ill. 47.
 (229) In catal. codd. Casin. sub Paulo II, in A. Mai Spicil. V, 223, commemoratur Petri *liber de dignitate Romani imperii.* Incipit : *Hæc digni.*
 (230) Ang. ad Chr. IV, prol. ex cod. 257, quem denuo contulit V. D. Giesebrecht.
 (231) *Illud constat, exactorato Egidio Venusingo abbate ab Alexandro III, suffectum in regimen monasterii Petrum diaconum, titulo tantum procuratoris, donec de successore provideretur.* A. de Nuce ad Chr. IV prol. Sed quo teste? — Ille Petrus cui 1168 papa procuracionem reliquit, decanus fuit et sacerdos, et a. 1174 in abbate electus est; obiit viii Id. Jul. 1186; v. Anon. Cas. ad h. a. — A quo nostrum diversum esse apparet ex constanti quod ei adhæsit diaconi nomine et silentio ejus qui c. 47, libro de viris ill. post mortem ejus adjunxit.

deprehenderemus (232), cum tot inveniamus ad priora tempora referenda. Obiit autem in Casino et ibi sepultus est (235).

Chronico Casinensi Petrus continuationem adjunxit anno tertio post res coram Lothario gestas (234), id est anno D. 1140. Sed etiam quæ Leo scripserat, non intacta reliquit. Nam quæ in cod. 2 addita sunt et mutata, a Petro profecta esse, jam Ang. de Nuce vidit. Quod cum per se verisimile sit, quia in eo tantum codice reperiuntur, qui etiam continuationem continet, eo comprobatur quod pleraque agunt de comitibus Tusculanis, Petri nostri gentilibus, quibus plane similia inveniuntur in ejus catalogo pontificum (235). Præterea addita sunt quæ scriniarii manum produunt I, 59; II, 2, de cella Cinglensi, Casinensibus postea subducta (236), et de aliis monasterii possessionibus II, 26, 37, 52, 69. Neque a Petri ingenio aliena sunt quæ de miraculis addita legimus II, 59, 80, ut cætera quoque, in quibus ab aliis cod. 2 differt, ejus manu vindicare possimus. Quorum minuta quidem et quæ eodem jure vel ipsi Leoni vel scribæ codicis tribui poterant, inter varias lectiones posuimus, cæteris inter textum et notas locum suum assignavimus. — Continuationem scripsit a renovatione ecclesiæ Beati Martini (237), id est III, 34, quo in capite jam tantum mutavit et addidit, ut id in fronte operis ejus repetendum duxerimus. Fontes cum jussu Raynaldi abbatis ad scribendum se accinxisset, adhibuisse se dicit registra Romanorum pontificum, Gregorii VII et successorum ejus, nec non principum et ducum gesta, quæ modo excerpterit, modo ut scripta erant inseruerit; cætera Seniorecti aliorumque (238) relationibus comperuisse, plurima ipsum vidisse. Sed Gregorii VII registro an usus sit, dubito; Victoris registrum exscripsisse videtur, quod de Paschali II constat (239). De Urbano II post electionem ejus pauca tantum habet; de Innocentio II et Anacleto fere nihil præter causam illam coram Lothario agitatam. Præterea exscripsit annales Casinenses (240), qui in Anonymi Chronicon postea transcripti sunt, Amatium (241), Desiderii dialogos (242), Leonis relationem de consecratione ecclesiæ (243); Historiam belli sacri (244), Pauli Vitam S. Gebizonis (245), Petri Dam. epistolam (246). Quæ ex eis desumpsit, plerumque ad verbum descripsit, Leo autem e diversorum auctorum narrationibus, cum eis quæ aliunde comperuerat, novum ipse opus elaboravit. At multo etiam magis a Leone Petrus fide differt, cum non solum donationes et alia privilegia afferat, quæ pro genuinis accipere vix possimus, verum etiam falsi ipse aperte reus teneatur. Nam IV, 31, Brunii Signensis epistolam inserit, quæ ex Petri Dam. opusc. 19 conflata est, et si hoc ab ipso Bruno factum esse contendis, IV, 42, orationem ei tribuit, ex ipsis Brunii epistolis compositam. Quod si hoc more multis scriptoribus olim usurpato excusare velis, in defendenda coram imperatore monasterii causa et privilegia in usum vocat nunquam data, et ex aliis quæ adhuc supersunt verba affert quæ in eis frustra quærimus, et ipsa canonum verba vel corrumpit, vel falsis assignat auctoribus. Sed hoc fortasse negligentia ejus tribuere possis, qua e. g. Carlomannum non semel confundit cum Carolo Magno: illud falsarium manifesto ostendit. Vides igitur quanta in eo legendo opus sit cautione. Cæterum in continuatione quam ad a. 1138 deduxit monasterii casus satis accurate retulit; plurimis interspersis miraculorum narrationibus, nonnullis de viris eruditione et ingenio insignibus. Alias autem res gestas non ita tractavit, ut Leonis, secutus exemplum, gravissima quæque quæ Italiani, inferioremodum præcipue, attingerent, brevi relatione complecteretur, sed tanquam cæco impetu et plane fortuito nunc ultra modum prolixè narrat, nunc silentio premit, ut e. g. maximi momenti res quæ Capuæ et Beneventi acciderunt ne verbo quidem attigerit (247). In singulis autem narrandis quam parum accurate egerit, specimen habes III, 70. De temporum ordine minime sollicitus fuit, quod vel numeri annorum parenthesisibus inclusi primo obtutu dicere possunt. Oratione usus est negligenti et inæquali, neque a solæcismis aliisque mendis immuni, etsi eorum nonnulla librario potius quam Petro culpæ vertas. Ubi ad altercationem illam venit, altius insurgit, flosculis ornatus Virgilianis, verum et hæc ita scripta sunt, ut festinantis calami vestigia prodant, quo inchoare libellos consuevit, elaborare raro tantum sustinuit. Nam arte scribendi non penitus cum caruisse, epi-

NOTÆ.

(232) Catal. imperatorum, etc., subsistit in Conrado, Innocentio II, et Guibaldo. Mon. SS. III, 219. Si Fulco ille cujus Vitam scripsit abbas Cavensis fuit, a. 1146 mortuus, huic superfuit; sed id dubium manet.

(233) De viris ill. c. 47.

(234) Prol. I. IV. Verba de Gerardo et Guidone cardinalibus c. 109, 121, postea inserta esse videntur post a. 1145, vel ab ipso Petro vel ab alio.

(235) Nondum edito; v. I, 61; II, 4, 27, 55, 60, 77, 99; III, 9, 17.

(236) IV, 18, 70.

(237) Prol. I. IV. Ex persona Leonis loquitur III, 44, et IV, 70, etsi in libro quarto se auctorem aperte profitetur.

(238) Alberti IV, 34. Carbonis IV, 55.

(239) IV, 35 sq.

(240) III, 36, 49, 50, 64; IV, 16, 18, 20, 79, 82, 97. Ubi eodem errore Petrum lapsum esse animadvertas, quo scribæ ut in Anonymo describendo anni sequentis numeros cum gestis anni præcedentis conjungerent, sunt inducti.

(241) III, 45.

(242) III, 38, 43, 51, 64. Complura e perditio I. IV enim sumpsisse existimo.

(243) IV, 8, 9.

(244) IV, 11.

(245) III, 48.

(246) III, 38.

(247) Cruce signatorum expeditionem fuisse describit, donec Antiochiam veniunt IV, 11; deinde tribus verbis c. 16 Hierosolima capta esse subjungit. Ab a. 1130 a. 1136 quam celeri cursu perveniat, v. IV, 97.

atolæ ostendunt multo majore cum cura neque invenuste compositæ (248). Chronicon igitur cum per se quidem pretii satis parvi sit, utilitatis tamen non ita exiguæ est æstimandum, quum de pontificibus præsertim et de Lothario imperatore non pauca proferat aliunde non nota, quæ in usum nostrum convertere possimus.

Codex ms. Chronici unicus servatur Casini, de quo supra jam diximus, editus post priorum infidæ editiones per Angelum de Nuce, quem nos secuti sumus, adnotationibus quibus opus esse videretur adjunctis. Orthographiam codicis non mutavimus, paucis exceptis, quæ a Petri more aliena videbantur; diphthongum tamen qua Petrum usum esse e cod. 257 constat suis locis pro simplici e restituumus.

W. WATTENBACH.

INCIPIT EPISTOLA FRATRIS LEONIS

AD DOMNUM ODERISIUM SANCTISSIMI MONASTERII CASINENSIS VENERABLEM ET REVERENTISSIMUM PATREM.

Domino et patri sanctissimo, venerabilis cœnobii Casinensis abbati Oderisio¹, frater Leo cognomine Marsicanus², debitæ obedientiæ famulatum. Injunxerat³ michi jam dudum vestra beatitudo, pater venerandissime, ut gloriosi predecessoris tui⁴, sanctæ memoriæ abbatis Desiderii, singularis plane⁵, et unici hoc tempore sui ordinis viri, magnifica⁶ gesta⁷ ad posteriorum memoriam scribendi⁸ operam darem. Nimis videlicet indignum⁹ judicans, loci hujus veterum te desiderium imitari, qui de tot abbatum gestis seu temporibus nichil fere litteris tradere studuerunt; et si qua forte super hoc aliqui¹⁰ descripserunt: inepta¹¹ prorsus, et rusticano¹² stilo digesta, fastidium potius quam scientiam aliquam legentibus conferunt. Quod tua¹³ paternitas ne Desiderio nostro contingat sollertissime providens, huic me¹⁴ operi placuit destinare; imponendo michi¹⁵ sarcinam meis profecto viribus imparem; ita ut ipsa tantum sui consideratione succumbens, jam fere per annum¹⁷ id attemptare timuerim¹⁶. Nuper itaque cum a Capua redeuntem te¹⁹ pro meo comitarer²⁰ officio, inter ambulandum reminiscens tuæ²¹ ipsius egregiæ jussionis, percontatus es utrum desiderium tuum super scribendis²² Desiderii gestis explessem. Ego vero subita hac sciscitatione conventus, id quod in re erat respondere coactus sum, nichil²³ omnino me inde fecisse. Moxque aliquantulum resumpta constantia: « et quando²⁴, incipiam²⁵, ego huic tuo parere²⁶ imperio potui, quando toto fere hoc anno, cum in servitio domni apostolici ex jussione²⁷ tua, tum²⁸ quoque in tuimet ipsius diversis negotiis occupatus, vix per octo dies continuos in monasterio constitui. Cum videlicet opus istud non parvo indigeat otio, neque sit occupati alicujus tantam materiam aggredi, sed potius²⁹ curis omnibus expediti? » Hac igitur patienter³⁰ ratione suscepta, et negligentiam me, modesta admodum invectione coarguens: « et nunc, inquis, otium quod desideras arripe, et in scribendo Desiderio, ne velis amplius moras innectere. Inmo etiam volo atque præcipio, quandoquidem usque in³¹ hanc diem res ipsa procrastinata est, ut ab ipso patre Benedicto³² ejusdem tuæ inscriptionis initium sumens, universorum usque ad eundem³³ Desiderium nostri loci abbatum series, tempora, seu gesta undecumque³⁴ studiosissimus indagator exquiras: et quæ vel a quibus, seu qualiter sub singulis abbatibus possessiones seu³⁵ ecclesias quas possidere videmur nostro monasterio

VARIÆ LECTIONES.

¹ ita 1. litteris rubris. 1. prologus in chronica Cassinensi ed. Desunt 4. ² O. 1. ³ Marsianus 3. ⁴ Preceperat 1. Quum modo præ modo pre scribat, nos pro p ubique posuimus præ. ⁵ tue 4. ⁶ fere 1. ⁷ gloriosa ac m. 1. ⁸ in scribendo addit 1. sed ipse delevit. ⁹ add. 1b. ¹⁰ ineptum esse i. 1. ¹¹ add. 1b. ¹² inepto ed. ¹³ ac lacinioso addit 1. sed ipse delevit. ¹⁴ t. p. add. 1b. ¹⁵ h. operi me d. dignationi vestri inperii placitum fuit 1. h. me o. dest. pl. fuit 1b. ¹⁶ plane m. 1. ¹⁷ non sine aliqua inobedientia add. 1. ¹⁸ timuerim 4. timuerim. Et secundum regulam quidem, quod michi visum fuerat impossibile, jubentis imperium absque ulla contradictione, non tamen aliqua repositione (n. t. a. r. expuncta sunt) suscepi. Verum quia (Quia tamen 1b.) impossibilitatis meæ causam humiliter ac patienter non tuæ paternitati suggesti, neglegenter ac stulte me fecisse confiteor (n. fateor egi 1b.). Nuper 1. ¹⁹ deest 4. ²⁰ o. c. 1. ²¹ ipsius t. juss. 1. ²² scribentis 4. sed hujusmodi menda in sequentibus non semper notavi. ²³ Respondi igitur verecunde ac reverenter; n. 1. ²⁴ deest 4. ²⁵ ita 1b. q. e. i. 1. ²⁶ præcepto satisfacere potui 1. parere superscr. 1b. ²⁷ imperio tuo per Maritimam atque Campaniam. tum 1. ²⁸ cum 4. ²⁹ otiosi p. curisque o. 1. ³⁰ rationabili 1. quod expunxit. ³¹ ad hunc 1. ed. ³² B. 1. ³³ ipsum 1. ³⁴ addit 1b. ³⁵ s. e. add. 1b.

NOTÆ.

(248) Tumidiorem enim sententiarum congeriem Conradum veterum nominorum nominibus et gestis commemorandis multum delectatur.

accesserint³⁰, imperatorum ac ducum principumque præcepta, necnon³⁷ aliorum quorumque fidelium monimina scrupulose disquirens, instar chronicæ historiam³⁸ non parum nobis nobisque succedentibus utilem condas³⁹. Super hæc præterea tam⁴⁰ destructionem quam et restaurationem cenobii hujus bis diversis temporibus factam, necnon et si qua interim⁴¹ occurrunt de operibus seu gestis clarorum virorum harum⁴² dumtaxat partium digna memoria, suis in locis vel breviter annectere⁴³ non graveris. Cujus⁴⁴ ego imperii pondus postquam cœpi sollicitus in⁴⁵ memet considerare, cœperunt michi hinc inde plurima cogitationum⁴⁶ spineta succrescere, et unde vel quomodo id perficere naviter⁴⁷ possem, pro⁴⁸ paupertate sensus⁴⁹ mei non facile pervidens, an⁵⁰ suscipere, an recusare tantum opus, utrum eligerem ignorabam. Siquidem in suscipiendo temeritas, inobedientia me in recusando pungebat. Ad hæc, memineram præfatum⁵¹ dominum meum Desiderium hoc ipsum opus olim⁵² Alfano archiepiscopo Salernitano, viro nostrorum temporum sapientissimo, ⁵³ injunxisse, sed eum⁵⁴ laboriosam valde materiam pervidentem, periculo se hujusmodi subduxisse. Quod si ille qui et scientia et eloquentia incomparabiliter tunc pollebat, huic se oneri cavere submittere, quid michi esset agendum, cui nec scientia aliqua, et eloquentia nulla prorsus inesset? Angebat iterum conscientiam meam, cur opus istud non alicui alii confratrum⁵⁵ nostrorum, qui longe utique me scientiores et dictanti usu peritiores existerent, a te committeretur: quos videlicet vel⁵⁶ ex diversis partibus orbis, ejusdem sancti prædecessoris tui diligentia in locum⁵⁷ hunc aggregaverat, vel in hoc eodem cenobio doceri studiosissime fecerat⁵⁸. Illis et hujusmodi cogitationibus fluctuans⁵⁹ æstuabam, quoniam⁶⁰ et res hæc altior erat quam ut a me posset attingi, et obstrusior certe quam ut valeret a me perscrutari. Verum, quoniam pro devotione quam ab⁶¹ olim in tua paternitate singularem gerebam, nil⁶² unquam tibi refutare⁶³ jam dudum decreveram; stabilivi tandem animum⁶⁴; et qui sola prius Desiderii gesta pusillanimitatis attemptare timebam⁶⁵, universorum postmodum prædecessorum ejus⁶⁶, confidens de adjutorio Dei, et ita michi prorsus judicans expedire, quoquomodo⁶⁷ scribenda suscepi. Mox itaque reperitis⁶⁸ illis ipsis scriptiunculis quæ de hac eadem materia lacinosæ⁶⁹ licet stilo videbantur vel breviter exarata, et præcipue chronica Johannis abbatis qui primus in Capua Nova monasterium nostrum construxit; adhibitis nichilominus libris huic operi necessariis: historia videlicet Langobardorum, chronica quoque Romanorum imperatorum atque pontificum; necnon et diligenter indagatis privilegiis⁷⁰, atque præceptis, necnon et concessionibus, diversorumque nominum scriptis, tam scilicet⁷¹ pontificum Prætorum, quamque diversorum imperatorum, regum, principum, ducum, seu comitum, ceterorumque virorum illustrium⁷² ac fidelium, quæ dumtaxat nobis ex duobus cenobii hujus incendiis (249) residua esse videntur; quamvis nec ad eadem ipsa omnia⁷³ potuerim pervenire; postremo⁷⁴ etiam⁷⁵ scrupulose interrogatis his quos modernorum temporum seu⁷⁶ abbatum gesta vel audire in proximo contigerat vel videre: prout tenuitas ingenio mei suppetit, peragere quod præcepisti aggredior⁷⁷; magis certe de obedientia quam tibi ut patri ac domino debeo, quam de aliqua⁷⁸, præsumens scientia. Assit⁷⁹ Deus, et gratia Spiritus ejus: ut tam efficaciter id possim implere, quam tu⁸⁰ michi es diligenter dignatus injungere. Quatinus opusculum istud et tibi gratissimum, et multis valeat esse prolicuum. Hæc⁸¹ tantisper, ne fortasse a nescientibus⁸² temeritatis seu⁸³ præsumptionis arguerer⁸⁴, michi prospiciens, velut⁸⁵ in præfatiuncula necesse habui prænotare; ut etsi me⁸⁶ accuset inertia auctoritas tamen præceptoris excuset.

VARIE LECTIONES.

³⁰accesserunt 4. ³⁷n. a. q. f. m. add. 1b. ³⁸historiolam 1. ³⁹componas 1. ⁴⁰tam-necnon et add. 1b. ⁴¹de-est 1. ⁴²h. d. p. add. 1b. ⁴³connectere 4. ⁴⁴Quod ego imperium priusquam curiose perpenderem (p. c. p. *delevit* 1b.) quamvis gravissimum esse parvitati meæ (ipso quoque auditu add. 1b.) non dubitarem, annuendo tamen suscepti, postquam vero cœpi magnitudinem ejusdem præcepti soll. 1. Cujus imp. p. 4. ⁴⁵in m. ad 1b. 16. ⁴⁶ita 1b. curarum 1. ⁴⁷ita 1b. irreprehensibiliter 1. gnaviter 2. 3. ⁴⁸per 4. ⁴⁹ingenio 1. corr. 1b. ⁵⁰an r. an s. ed. p. rursus itenque cœpi eadem mecum estuanti mente tractare. Ad 1. p. tunc primum impossibilitatem inscientiæ meæ apertius cœpi videre. Ad 1b. ⁵¹m. sanctæ memoriæ p. f. m. olim p. 1b. m. p. 1c. ⁵²add. 1c. ⁵³s. ac prudentissimo. 1. corr. 1b. ⁵⁴s. pro rei magnitudine labori se h. s. 1. ⁵⁵De plurimis monasterii nostri confratribus, longe utique me scientioribus, et d. u. peritioribus quos 1. ⁵⁶add. 1b. ⁵⁷h. l. l. ea. ⁵⁸f. committeretur, quos etiam nominatim hic ostendere possem; si illorum humilitatem qui favores humanos contemnunt (q. f. h. c. *delevit* 1b.) offendere non extimescerem 1. ⁵⁹anxiatus et fluctuans; quid facerem non satis videbam 1. ⁶⁰ita 1c. quia super (et insuper præter 1b.) id quod vires meas duplicatum onus excedebat; pro devotione etiam q. 1. ⁶¹ab o. add. 1b. ⁶²nunquam t. 1. corr. 1b. ⁶³non obedire 1. corr. 1b. ⁶⁴igitur a. 1. corr. 1b. ⁶⁵perenni 1. corr. 1b. ⁶⁶deest 4. ⁶⁷promptus ab obedientiam tuam 1. ⁶⁸recensitis 1. ⁶⁹m. hac illacque inhonesto prorsus et vilissimo stilo digesta; quasi lineas quasdam et si fragiles, opusculo isti apposui adhibitis 1. m. h. i. dispersa repereram; et præcipue 1b. ⁷⁰i. atque per spectis donationibus, privilegiis, atque concessionibus, tam 1. i. d. p. a. concessionibus, ac diversorum (corr. diversorumque) n. s. quæ-pervenire, tam 1b. i. priv. atque c. d. n. s. tam 1c. ⁷¹add. 1b. ⁷²i. prout 1. i. postremo videre. p. 1b. i. quæ etc. 1c. ⁷³ex integro add. 1c. ⁷⁴postrem 4. ⁷⁵et 1. ed. ⁷⁶s. a. add. 1c. ⁷⁷aggressus auxiliante Domino sum 1. ed. ⁷⁸quæ michi non est add. 1. del. 1b. ⁷⁹Adsit 4. ⁸⁰q. libenter in hoc tuis cupio imperiis obedire. Quatinus 1. q. tu m. es studiose (corr. st. tu m. es) dign. i. 1b. ⁸¹hæc-excuset add. 1b. ⁸²necessitatibus 4. ⁸³s. p. add. 4. ⁸⁴notarer corr. arguerer 1b. ⁸⁵add. 4. ⁸⁶ita. 1c. e. imperitia.... 1b.

NOTÆ

In ⁸⁷ tres porro decisiones quasi ⁸⁸ pro legentium levamine statui libellum istum dividere : quoniam tribus præcipue cenobii ⁸⁹ hujus abbatibus concessum est post beatum Benedictum in hujus loci restauratione supra ceteros studuisse ; atque ideo forsitan divinitus ⁹⁰ illis præstitum est, amplius reliquis in hac prælatione vixisse. Et beato quidem patre Benedicto cum quattuor subsequentibus quasi in præfatione præmisso, a Petronace qui post centum et decem circiter annos a Langobardorum destructione locum hunc restaurare cepit, primæ sortis initium faciam. Qua usque ad secundam destructionem quæ a Sarracenis sub Berthario ⁹¹ facta est ordine suo perducta ⁹², eique insuper ⁹³ illis adjunctis quæ per annos septem et sexaginta destituto hoc loco ⁹⁴ a septem abbatibus apud Teanum et Capuam commemorantibus gesta sunt ; secunda pars ab Aligerno michi incipiet : qui non ⁹⁵ tantam in istius ⁹⁶ monasterii restauratione, verum etiam in ⁹⁷ reconciliatione totius hujus terræ quæ Sarracenorum infestatione destituta cultoribus fuerat studiosissime studuit. Et hæc ergo ad Desiderium usque nostrum particula protelata, et gestis ⁹⁸ illorum qui per ipsius temporis spatium huic monasterio præfuerunt, consequenter ⁹⁹ annexis : ipse Desiderius ¹⁰⁰ initium erit et terminus totius tertiæ ¹⁰¹ partis ; qui nec Petronace nec Aligerno inferior, immo longe meo judicio potior, magnificentum ¹⁰² ac speciosissimum ¹⁰³ ex integro monasterium, novum atque pretiosissimum ac si alter Salomon nostris temporibus construxit Domino templum. Jam vero si juvat ¹⁰⁴ tribus his portionibus addere quartam, a vobis auxiliante Domino illius erit principium.

Hoc unum præterea simul cum paternitate vestra ¹⁰⁵ lectorem opusculi ¹⁰⁶ hujus expostulo ¹⁰⁷ : ut non in ¹⁰⁸ eo dictantis inertiam ¹⁰⁹, sed materiem ¹¹⁰ dignetur attendere utilissimam ¹¹¹. Sicut enim non peritus artifex si de purissimo auro gemmisque ¹¹² pretiosis imperiale diadema confecerit, licet opus ipsum non ¹¹³ recte formatum videatur ob imperitiam ¹¹⁴ artificis, non tamen non carum esse potest, tam propter pretiosam materiem, quam et propter ipsius vocabuli dignitatem : sic et opusculum istud, quamvis omnino despicabile ¹¹⁵ propter stili mediocritatem ¹¹⁶ possit videri, propter utilia tamen multa quæ continet, ingratum ¹¹⁷ alicui haberi non debet. Licet enim minus eleganter, simpliciter tamen ¹¹⁸ atque fideliter ¹¹⁹ quantum ad me, ea ¹²⁰ quæ dicenda sunt pro meæ scientiæ modulo exequar ; quæ neque doctis, si invidia desit ingrata, nec nimis doctis possint ad intelligendum videri profunda. Confido autem quod ¹²¹, et si forte ¹²² non omnibus, pluribus tamen hæc nostra sit hystoriuncula placitura : quoniam tempore hoc nostro, licet difficilius invenias aliquem qui velit istiusmodi aliquid scribere, multos tamen est reperire qui hujusmodi narrationes vel audire delectentur vel legere.

Explicit epistola ¹²³.

INCIPIIT CATALOGUS ¹²⁴ ABBATUM HUIUS SACROSANCTI COENOBII CASINENSIS.

1. ¹²⁵ Sanctus BENEDICTUS ¹²⁶ primus abbas et fundator hujus cœnobii ¹²⁷ .	
2. Constantinus ¹²⁸ abbas.	Sedit
3. Simplicius ¹²⁹ abbas.	Sedit
4. Vitalis abbas.	Sedit
5. Bonitus abbas.	Sedit
6. Petronax abbas.	Sedit annis 32.
7. Optatus abbas.	Sedit annis 10 ¹³⁰ .
8. Hermeris ¹³¹ abbas.	Sedit anno 1.
9. Gratianus abbas.	Sedit annis 4 ¹³² .

VARIE LECTIONES.

⁸⁷ In-erit add. 1^c. ⁸⁸ q. p. l. l. superscr. 1^c. ⁸⁹ c. h. a. superscr. 1^c. ⁹⁰ superscr. 1^c. ⁹¹ bertario 1^c. ⁹² perducata 4. ⁹³ superscr. 1^c. ⁹⁴ tam apud T. quam ap. C. addit 1^c. sed statim expunxit. ⁹⁵ q. velut alter Petronax celitus hic ordinatus, n. 1^c. ⁹⁶ deest 1^c. ⁹⁷ in — studuit in cod. 1. abscisa sunt. ⁹⁸ labore atque industria 1^c. ⁹⁹ p. præcipueque abbatibus Richerii quasi alterius David, ad novi templi constructionem acsi pro omni impensa, quiete parata, ipse 1^c. ¹⁰⁰ desperius 4. ¹⁰¹ terre 4. ¹⁰² novum 1^c. ¹⁰³ spatiosissimum 3. ¹⁰⁴ si delectat, h. 1^c. si. i. t. h. eodem atramento correxit. ¹⁰⁵ ita 1^b. tua 1. ¹⁰⁶ l. meum 1. ed. ¹⁰⁷ exoratum esse velim 1. expostulem ed. ¹⁰⁸ in eo add. 4. ¹⁰⁹ imperitiam 1. ed. ¹¹⁰ materiam 4. ¹¹¹ ita 1^b. gloriosam 1. ¹¹² g. p. add. 1^b. ¹¹³ ita 1^b. vile v. 1. ¹¹⁴ ita 1^b. inertiam 1. ¹¹⁵ ita 1^c. o. contemptibile (despicabile corr. 1^b. et addit videri possit, sed statim deleuit) p. meam inscitiam sit (possit videri 1^b.), propter gloriosorum tamen virorum gloriosissima (gloriosa 1^b.) gesta q. 1. ¹¹⁶ inertiam 1^c. ed. ¹¹⁷ ita 1^c. alicui non gratum haberi n. d. 1. ing. a. n. d. h. 1^b. ¹¹⁸ addit 1^b. ¹¹⁹ veraciter 1. ed. ¹²⁰ tamen ea 1. corr. 1^b. ¹²¹ superscriptum 1. vel. 1^b. ¹²² add. 1^b. ¹²³ ita cod. 1. præfatio ed. ep. modum continens præfationis 4. ¹²⁴ series a. monasterii Cassinensis 4. Hæc desunt ed. ut et ipse catalogus, qui tamen extat in cod. 3. ¹²⁵ numeros omisit 4. in 1. colore rubro scripti sunt, ut et majores litteræ et numeri annorum præter eos quos manus 2. addidit. ¹²⁶ eum litteris rubris, Desiderium uncialibus rubris, oderisium uncialibus nigris scribit 1. ¹²⁷ monasterii 1. ¹²⁸ Constantinus 4. ¹²⁹ S. a. S. desunt 4. ¹³⁰ VIII 1. cum Chr. S. Ben. et indice antiquo membranaceo Camilli Tutini Neapolitani, quem contulit Cam Peregrinius in Serie abbatum Casinensium. ¹³¹ Hermerius ind. Tutini. ¹³² m. V. add. 1^b. 3. et index Tutini.

10. Tomichis abbas.	Sedit annis 6 ¹³³ , mensibus 5.
11. Poto abbas.	Sedit annis 7 ¹³⁴ , mensibus 5.
12. Theodemar ¹³⁵ abbas.	Sedit annis 19. ¹³⁶
13. Gisulfus abbas.	Sedit annis 21.
14. Apollinaris abbas	Sedit annis 11.
15. Deusdedit abbas.	Sedit annis 6.
16. Hildericus abbas.	Sedit diebus ¹³⁷ 17
17. Autpertus ¹³⁸ abbas.	Sedit annis 3 ¹³⁹ .
18. Bassacius abbas.	Sedit annis 19.
19. Bertharius abbas.	Sedit annis 27, mensibus 7.
20. Angelarius abbas ¹⁴⁰ .	Sedit annis 6 ¹⁴¹ .
21. Ragemprandus abbas.	Sedit annis 9, mensibus ¹⁴² 10 ¹⁴³ .
22. Leo abbas.	Sedit annis 15, mensibus ¹⁴⁴ 7 ¹⁴⁵ .
23. Joannes abbas.	Sedit annis 19, mensibus 7 ¹⁴⁶ .
24. Adelpertus abbas.	Sedit annis 9.
25. Baldoinus abbas.	Sedit annis ¹⁴⁷ 147.
26. Maielpotus abbas.	Sedit annis 6 ¹⁴⁸ .
27. Aligernus abbas.	Sedit annis 57 ¹⁴⁹ .
28. Manso abbas.	Sedit annis 11.
29. Joannes abbas.	Sedit anno 1.
30. Joannes abbas.	Sedit annis 12 ¹⁵⁰ , mensibus ¹⁵¹ 6 ¹⁵² .
31. Altenulfus abbas.	Sedit annis 11.
32. Theobaldus abbas	Sedit annis 13.
33. Basilius abbas.	Sedit annis 2.
34. Richerius ¹⁵³ abbas.	Sedit annis 17, mensibus 6 ¹⁵⁴
35. Petrus abbas.	Sedit anno 1, mensibus 5 ¹⁵⁵ .
36. Fridericus abbas. Qui ¹⁵⁶ et Stephanus papa.	Sedit mensibus 10 ¹⁵⁷ .
37. DESIDERIUS abbas. Qui ¹⁵⁸ et Victor papa.	Sedit ¹⁵⁹ annis 29, mensibus 5 ¹⁶⁰ .
38. ODERISIUS abbas.	Sedit annis ¹⁶¹ 19, mensibus 2 ¹⁶² .
39. Otto abbas.	Sedit anno 1, mensibus 10.
40. Bruno abbas.	Sedit annis 3, mensibus 11.
41. Girardus abbas.	Sedit annis ¹⁶³ 163.
42. Oderisius abbas.	Sedit ¹⁶⁴ annis 2, mensibus 4, diebus 26.
43. Nicolaus abbas.	Sedit anno 1, mense 1, diebus 6.
44. Seniorectus abbas.	Sedit annis 9, mensibus 6, diebus 19.

INCIPIUNT¹⁶⁵ CAPITULA PRIMÆ PARTIS OPERIS HUIUS.

1. *De conversione vita ve. obitu patris nostri¹⁶⁶ Benedicti.*
2. *Qui abbates illi successerint¹⁶⁷, et qualiter monasterio destructo fratres Romam confugerint¹⁶⁸.*
3. *De reversione Fausti a Galliis¹⁶⁹.*
4. *Qualiter Petronax abbas huc venerit et locum hunc restauraverit, et qualiter illum¹⁷⁰, papa Zacharias¹⁷¹ adjuverit.*
5. *De adventu Gisulfi ducis in hunc locum et concessione¹⁷² totius in circuito terræ.*
6. *Qualiter factum sit monasterium sanctæ Mariæ in loco¹⁷³ qui dicitur Cingla.*
7. *Qualiter Karolus rex Francorum huc venerit, et de humilitate ipsius¹⁷⁴.*
8. *Qualiter Ratchis¹⁷⁵ rex Langobardorum huc ad conversionem venerit.*
9. *De principe Arichis¹⁷⁶ qualiter monasterium sanctæ Sophiæ fecerit et monasterio isti subdiderit, vel*

VARIÆ LECTIONES.

¹³³ d. XXI add. 3. et ind. Tutini. ¹³⁴ VI. 4. ¹³⁵ Theodorar 4. ¹³⁶ m. XI. add. ind. Tutini. ¹³⁷ annis ind. Tutini. ¹³⁸ Anthpert 1. ¹³⁹ XVII. 4. ¹⁴⁰ deest 4. ¹⁴¹ VII 4. ¹⁴² m. X. add. 1^b. ¹⁴³ d. V. add. ind. Tutini. ¹⁴⁴ m. VII. add. 1^b. ¹⁴⁵ d. XVII. add. ind. Tutini. ¹⁴⁶ d. X. add. ind. Tutini. ¹⁴⁷ m. VI. ind. Tutini. ¹⁴⁸ vacat 1. ¹⁴⁹ d. XII. add. ind. Tutini. ¹⁵⁰ XI. 3. ¹⁵¹ m. VI. add. 1^b. ¹⁵² IV. d. XXVIII. ind. Tutini. ¹⁵³ Richerius 4. ¹⁵⁴ d. X. add. ind. Tutini. ¹⁵⁵ d. XII. add. ind. Tutini. ¹⁵⁶ Q. et S. p. desunt 1. ¹⁵⁷ d. VIII. add. ind. Tutini. ¹⁵⁸ Q. et V. p. desunt 1. ¹⁵⁹ deest 4. ¹⁶⁰ IV. d. XXII. ind. Tutini. ¹⁶¹ hucusque cod. 1. spatio vacuo relicto. ¹⁶² d. XVII. add. ind. Tutini. ¹⁶³ XI. m. II. d. XXVIII add. ind. Tutini. ¹⁶⁴ hucusque 5. 4. *Sequentia addidi ex indice Tutini, cuius ulterius Peregrinicus mentionem non fecit.* ¹⁶⁵ ita cod. 4. *index capitulum deest in cod. 1.* ¹⁶⁶ deest ed. ¹⁶⁷ successerunt 4. ¹⁶⁸ confugerunt corr. confugerunt 4. ¹⁶⁹ Gallis 4. ¹⁷⁰ deest 4. ¹⁷¹ Seccarius 4. ¹⁷² gressione 4. ¹⁷³ 1. q. d. desunt ed. ¹⁷⁴ ejus ed. ¹⁷⁵ Ratchis 2. Carolus 4. ¹⁷⁶ Arechis 2. Archis 3

quibus sanctorum corporibus ecclesiam ipsam ditaverit ¹⁷⁷.

10. De oblatione Leonis cujusdam nobilis Beneventani ¹⁷⁸
11. Qualiter abbas Theodemar ¹⁷⁹ construxerit ¹⁸⁰ ecclesiam sanctæ Mariæ ad ¹⁸¹ pedem ¹⁸² montis ipsius
12. Qualiter Karlomannus in Italiam venerit, et quid egerit ¹⁸³, et quibusdam ¹⁸⁴ concessionibus ejus in hoc loco.
13. De Anglo muto et surdo sanato ¹⁸⁵.
14. De concessionibus quorundam in hoc loco
15. Relatio ¹⁸⁶ de Paulo diacono.
16. De capitulis quæ fecit imperator Ludovicus ¹⁸⁷, et de pacto quod fecit beato Petro.
17. Quomodo Gisulfus abbas fecit ecclesiam sancti Germani.
18. Qualiter idem abbas ¹⁸⁸ renovavit ecclesiam hujus loci, et ecclesiam sancti Angeli in Valle luci construxit, et sancti Apollinaris in Albiano; et de quorundam oblationibus ¹⁸⁹.
19. De miraculo abbatis Apollinaris, et de oblationibus quorundam in hoc loco.
20. De Radechis comite Compansno, et de translatione sancti Januarii in ¹⁹⁰ Beneventum.
21. Quo tempore Saraceni Siciliam ingressi sunt.
22. Quid Sico princeps abbati Deusededit concesserit, et ¹⁹¹ qualiter princeps Sichardus ¹⁹² eum occiderit
23. Quid Lotharius rex Authperto abbati concesserit, et quomodo Francorum regnum rex idem divideret et de quorundam oblationibus.
24. Quo tempore corpus beati Bartholomei Beneventum advenerit ¹⁹³, et de quorundam in hoc loco oblationibus.
25. Qualiter sit contra ¹⁹⁴ se principatus divisus.
26. Quomodo Siconolfus princeps omnem thesaurum hujus cœnobii ¹⁹⁵ abstulit.
27. Qualiter Deus a Saracenis locum istum eripuit.
28. De discurtione ac vastatione Saracenorum, et generali ac maximo terræmotu.
29. De pentisfaria divisione regni Francorum, et qualiter Ludovicus ¹⁹⁶ Saracenos devicerit, et principatum ¹⁹⁷ æqua sorte dividerit.
30. Quomodo iterum Ludovicus ¹⁹⁸ Italiam venit vocatus ¹⁹⁹ per abbatem.
31. De Capua qualiter ad pontem Casulini mutata sit.
32. De consuetudine quam habebat tunc temporis hoc monasterium.
33. De studio abbatis Bertharii, et miraculo quod contigit in constructione arcis.
34. De oblationibus quorundam.
35. De nequitia Saracenorum, et qualiter vastatum et ~~incensum~~ sit monasterium sancti Vincentii.
36. De tertio adventu Ludovici ²⁰⁰ in Italiam, et de bellis quæ gessit ²⁰¹ cum Saracenis.
37. De monasterio sancti Angeli in Barregio.
38. Quo tempore castellum Pontiscurvi constructum sit.
39. Qualiter nobis restituit prædictus imperator cellam sanctæ Mariæ in Maurinis ²⁰², et de quorundam in hoc loco oblationibus.
40. De pacto ²⁰³ Saracenorum cum nostris.
41. De divisione Capuanæ ecclesiæ facta a Joanne papa.
42. Quomodo princeps Guaiferius effectus ²⁰⁴ sit monachus.
43. Qualiter Saraceni a Cajetanis ad habitandum in Gariliano recepti sunt.
44. Qualiter hoc monasterium a Saracenis incensum sit, et ²⁰⁵ abbas Bertharius decollatus et monachi Teanum profecti.
45. Memoratorium ²⁰⁶ ejusdem abbatis de rebus sancti Benedicti per ²⁰⁷ Marchiam.
46. De oblationibus quorundam sub abbate Angelario, et quomodo idem abbas Teanensis episcopus ²⁰⁸ factus est.
47. De oblatione et studio Herchemperti monachi.
48. Qualiter monasterium Theanense crematum est.
49. De captione Beneventi a Grecis.
50. De pugna nostrorum cum ²⁰⁹ Saracenis ad Garilianum
51. De studio Leonis abbatis, et qualiter ²¹⁰ ipse caput restaure hunc locum.

VARIÆ LECTIONES

¹⁷⁷ ita correxi, dicaverit ed. 4. ¹⁷⁸ deest. 4. ¹⁷⁹ Theodomar. 4. ¹⁸⁰ fecerit ed. ¹⁸¹ ad p. m. i. desunt 2. ¹⁸² pedes 3. ¹⁸³ egeret 4. ¹⁸⁴ ita codd. ¹⁸⁵ sancto 4. ¹⁸⁶ Delatio 2. ¹⁸⁷ Ludovicus ed. 4. ¹⁸⁸ deest ed. ¹⁸⁹ oblati 4. ¹⁹⁰ in B. deest 4. ¹⁹¹ deest ed. ¹⁹² Richardus 4. ¹⁹³ venerit ed. ¹⁹⁴ p. c. se ed. ¹⁹⁵ monasterii ed. ¹⁹⁶ Ludovicus ed. ¹⁹⁷ principatus 4. ¹⁹⁸ Ludovicus 2. ¹⁹⁹ v. p. a. desunt 4. ²⁰⁰ Ludovici ed. ²⁰¹ fecit ed. ²⁰² Morinis 2. et de q. in h. l. o. desunt 4. ²⁰³ pactu 2. ²⁰⁴ factus ed. s. m. desunt 4. ²⁰⁵ et — profecti desunt 4. ²⁰⁶ Remoratorium 4. ²⁰⁷ v. m. deest ed. ²⁰⁸ deest 4. ²⁰⁹ sub 4. ²¹⁰ deest ed.

52. Qualiter Saraceni de Gariliano exterminati ⁵¹¹ sunt.
 53. Qualiter Johannes abbas ordinatus sit, et quomodo Capuam cum fratribus peregris ibi monasterium fecerit.
 54. Quomodo idem abbas in hoc etiam loco studuerit.
 55. Qualiter super Capuam Ungari venerint, et cuncta in circuitu devastantes demum apud Marsos devicti sint.
 56. De oblationibus Johannis consulis et ducis Neapolitani, et aliorum quorundam ⁵¹².
 57. Judicium papæ Marini ⁵¹³ de monasterio sancti Angeli ad Formas sive ad Arcum Dianæ.
 58. Qualiter Balduinus abbas monasterium sanctæ Sophiæ de Benevento bis ⁵¹⁴ recepit.
 59. Item judicium papæ Agapiti de monasterio Capuano, et de Sancto Stephano de Terracina.
 60. De studio abbatis Majelpoti, et de oblationibus quorundam sub eo, et qualiter Aligernus abbas sit ordinatus.
 61. Qualiter regnum Italiæ a Francis ad Teutonicos sit translatum.

INCIPIT CHRONICON MONASTERII CASINENSIS.

I. [Græc. *Dial.* II, Prol. et c. 1, 3.] Egregius igitur et sanctissimus pater, hujusque Casinensis cœnobii primus fundator, gratia et nomine Benedictus, sicut beatus papa Gregorius in secundo dialogorum suorum ⁵¹⁵ libro pleniter scribit, Nursia ⁵¹⁷ provincia oriundus fuit. Romæ vero ad erudiendum liberalibus studiis a parentibus traditus, non multo post, ut præfati doctoris sermonibus utar, recessit scienter nescius, et sapienter indoctus. Relictis itaque litterarum studiis pariterque nutrice, clam fugiens, ad locum qui Sublacus (250) dicitur, quadraginta ferme ab Urbe milibus disparatum devenit, ubi in speleo quodam per triennium excepto beato Romano qui sanctæ illi conversationis habitum induerat, nulli cognitus mansit. Post hæc a pastoribus repertus, et demum ⁵¹⁶ a pluribus ⁵¹⁸ agnitus, a Romanæ quoque urbis nobilibus frequentatus, duodennem (251) ab Æquilio Maurum, a Tertullo vero patricio Placidum adhuc puerulum monastica disciplina instituendos accepit. Ubi etiam duodecim monasteria Christi auxilio construens, per singula quoque eadem duodecim monachos sub statutis patribus deputavit. [PACLI *Hist. Langob.* I, 26.] Inde persecutione presbyteri ⁵¹⁹ Florentii loco cedens, paucos secum fratres assumpsit; atque duobus se angelis comitantibus, et tribus corvis quos solitus erat alere consequentibus (252), per quinquaginta circiter milia ad hunc locum Christo jubente pervenit. Cujus ⁵²¹ videlicet sedis Varronem illum tot seculis celebratum, et omnium Romanorum Tullio teste sa-

piantissimum, auctorem fuisse refert antiquitas (253), ubi ⁵²⁰ contrito quod ibidem ⁵²² a rusticis colebatur Apollinis idolo [Græc. II, 8], subversa ara, lucoque succiso, monasterium sibi construxit; et circumquaque manentes populos, continuis prædicationibus ad Christi fidem convertit. Ubi etiam ⁵²³ quantis qualibusque refulsit ⁵²⁴ miraculis, quoniam non hujus est operis, si quis eorum desiderat habere notitiam, in præfato beati Gregorii libro facunde scripta reperiet. [V. S. *Mauri* 4.] Inter quæ cum die quadam divinitus sibi revelatum fuisset ⁵²⁵ idem monasterium quod ipse fundaverat ⁵²⁷, a gentibus destruendum, atque propterea inconsolabiliter fleret: cœlesti protinus oraculo consolatus, audivit eundem locum suis nichilominus meritis in potioem et ampliorem quam tunc statum fore venturum; et in multis exinde orbis Romani partes regularis normæ ac disciplinæ ordinem ⁵²⁸ proditurum ⁵²⁹. [V. S. *Mauri* 26.] Ipso itaque anno quo de hac vita migraturus erat ad Christum, rogatus ⁵³⁰ in Galliam ad monasterium constituendum ⁵³¹ suos mandare discipulos ⁵³², quamvis finem dierum suorum non ignoraret, nichil moratus, beatum Maurum illuc cum eisdem direxit legatis ⁵³³; cum quo etiam beatum Faustum qui ejus postmodum historiam pleniter scripsit, et tres alios mittere studuit. Hinc ⁵³⁴ factum est ut per hunc virum Dei sanctissimum Maurum ejusque discipulos, omnis ordo et regularis disciplinæ norma quæ per beatissimum patrem Benedictum in hoc loco fuerat constituta, per totam Galliam disseminata atque

VARIÆ LECTIONES.

⁵¹⁴ minati sunt *deest* 4. ⁵¹⁵ *deest* *ed.* ⁵¹⁶ Martini 4. ⁵¹⁷ *deest* 4. ⁵¹⁸ *ita cod.* 1. 1. liber primus historię hujus cœnobii C. *ed.* ⁵¹⁹ *deest* *ed.* ⁵²⁰ N. p. o. f. *desunt* 4. ⁵²¹ *add.* 4b. *deest* 4. ⁵²² plurimis *ed.* ⁵²³ *deest* 1. ⁵²⁴ Cujus — antiquitas *desunt* 1. ⁵²⁵ In quo 1. ⁵²⁶ antiquitas *add.* 1. ⁵²⁷ *deest* 1. ⁵²⁸ *add.* 4b. ⁵²⁹ *esset* 1. ⁵³⁰ construxerat 1. 2. ⁵³¹ *ita* 4b. et multis inde reg. n. a. d. in diversis orbis partibus o. p. 1. ⁵³² profecturum 1. *ed.* ⁵³³ *est* *add.* 4. ⁵³⁴ construendum 1. 2. ⁵³⁵ s. mittere monachos 1. *ed.* ⁵³⁶ 1. d. 4. *ed.* ⁵³⁷ Hinc — p. totas Gallias disseminari, constitui, et observari, Deus anuuerit. Sub hisdem ferme diebus 4b. *desunt* 1.

NOTÆ.

(250) Subiaco.

(251) Ex Vita S. Mauri c. 8.

(252) Vel ex Chron. S. Bened. ubi eadem verba

leguntur, ap. Tosti *Hist. Cas.* I, p. 129.

(253) Cf. Cic. *Phil.* 2, 40; Varro *R. R.* 3, 5. Hæc Leo de suo addidit.

diffusa sit. Beatum ²⁵⁵ (253') etiam Placidum opinio ²⁵⁶ est quod vir Domini Benedictus tunc ad Siciliam miserit ²⁵⁷, ubi pater ejusdem Placidi ²⁵⁸ Tertullus patricius, decem et octo patrimonii sui curtes eidem viro ²⁵⁹ Dei concesserat. [V. S. Mauri 32, GREG. Dial. II, 57.] Post hæc idem sanctus vir expleto sui temporis cursu laudabili, ea die qua ²⁶⁰ sacrosancti ²⁶¹ paschæ sabbatum illucescebat, duodecimo videlicet Kalendas Aprilis, in ²⁶² oratorium sancti Johannis baptistæ ²⁶³ a discipulis se ferri præcipiens, inter ipsorum ²⁶⁴ manus orans migravit ²⁶⁵ ad Dominum, anno ²⁶⁶ quidem incarnationis ejus 542, indictione quinta (254); sepultusque est in ²⁶⁷ eodem oratorio, ante ipsum altare, quod idem Apollinis ara destructa construxerat, ubi jam ante beatam Scoiasticam sororem suam posuerat. Claruit autem temporibus imperatorum Justinii senioris et Justiniani ²⁶⁸; Romanorum vero pontificum Johannis primi, et quarti Felicis, quem sanctus papa Gregorius atavum suum fuisse testatur (255); Theoderico apud Italiam Arriano regnante (256).

2. [GREG. D. II, Prol. PAULI H. L. IV, 17; II, 4, 7; IV, 17. GREG. D. II, 17.] Huic sanctissimo patri succedit in monasterii regimine vir reverentissimus Constantinus, ejusdem sancti patris discipulus. Tertius autem præfuit ²⁶⁹ eidem ²⁷⁰ congregationi Simplicius; quartus Vitalis; quintus vero Bonitus. Quo

A præside, Langobardi, qui nuper sub Justino minore ²⁷¹ Italiam invaserant, cum jam ab incarnatione Domini 568 annorum circulus volveretur, præfatum cœnobium nocturno tempore quiescentibus fratribus ingressi sunt: qui universa diripientes ²⁷², ne unum quidem hominem illic ²⁷³ capere potuerunt, videlicet ut sermo sancti patris Benedicti completeret, quem Theopropo dixerat: *Vix obtinere potui ut ex ²⁷⁴ hoc loco michi animæ cederentur.* Fugientes itaque ex eodem cœnobio fratres Romam profecti sunt, codicem ²⁷⁵ sanctæ regule quam pater idem ²⁷⁶ descripserat, et quædam alia scripta, nec non et pondus panis ²⁷⁷, vini quoque mensuram, et quicquid supellectilis ²⁷⁸ potuerunt surripere deferentes. Atque ²⁷⁹ (257) ex concessione Romani pontificis Pelagii, qui tunc sedi apostolicæ præerat, juxta Latœvanense ²⁸⁰ patriarchium monasterium statuerunt ²⁸¹; ibique per centum ferme ²⁸² ac decem annos (258) quod Casinense monasterium destructum permansit, habitaverunt ²⁸³.

* centum ac triginta annos 2.

5. [V. S. Mauri 5.] Tertio ²⁸⁴ (259) interea Bonifatio sedem apostolicam gubernante, supradictus Faustus qui ad Gallias cum beato Mauro ²⁸⁵ perrexerat ²⁸⁶, ad prænominatum ²⁸⁷ Lateranense cœnobium reversus est, atque a beato Theodoro ²⁸⁸ qui tunc post sanctæ memoriæ Valentinianum ²⁸⁹ tertius ean-

VARIÆ LECTIONES.

²⁵⁵ ita 1^b. studuit. . . . beatum P. 1. ²⁵⁶ Pl. jam ad S. 1. Pl. sanctus Benedictus jam ad S. 1^b. Pl. discipulum suum vir D. B. t. ad S. 2. ²⁵⁷ miserat 1. misit ed. ²⁵⁸ ita 1^b. p. ipsius 1. ²⁵⁹ e. beato Benedicto c. 1. ed. ²⁶⁰ quæ ed. ²⁶¹ sacro add. 1^b. in — præcipiens add. 1^b. ²⁶² b. 1. 1^b. ed. ²⁶³ in loco raso 1^b. ²⁶⁴ perrexit 1. ²⁶⁵ anno ejusdem inc. 543. ind. secunda 2. a. ei. inc. 542. ind. quinta 3. desunt 1. ²⁶⁷ l. e. o. in loco raso ubi plura scripta fuerant 1^b. ²⁶⁸ cujus scilicet imperii anno quartodecimo, a dominica vero passione anno quingentesimo nono juxta diligentissimam supputationem defunctus est. add. 1. ²⁶⁹ a beato Benedicto p. 1. ed. ²⁷⁰ ejusdem ed. ²⁷¹ post Justinianum quem prædiximus imperante add. 1. ²⁷² deripientes ed. ²⁷³ i. h. 1. ed. ²⁷⁴ michi e. h. l. a. 1. ed. ²⁷⁵ secum add. 1. ²⁷⁶ q. beatus Benedictus 1. ed. ²⁷⁷ habens per quadram libram unam add. 1^b. ²⁷⁸ delevit 1. c. ²⁷⁹ ita corr. 1^b. ²⁸⁰ supp. 1. ²⁸¹ Cumque a beato Gregorio q. t. s. a. præerat gratanter recepti fuissent, ex ejus concessione ibidem juxta 1. ²⁸² add. 1^b. ²⁸³ construxerunt 1. ed. ²⁸⁴ deest 3. ²⁸⁵ habitaculum 4. ²⁸⁶ Anno igitur dom. inc. sexcentesimo quinto, secundo anno imperii Focæ, defuncto b. papa Gregorio, Savinianus pontificatum Romanum accepit, quo post annum et menses quinque migrante, tertius Bonifatus apostolicam sedem indeptus est, sub quo videlicet suprad. 1. ²⁸⁷ Fausto 4. ²⁸⁸ quoniam Casinense monasterium jam destructum a Langobardis erat add. 1. ²⁸⁹ prædictum 1. ed. ²⁹⁰ Theodoro 5. ²⁹¹ primum ejusdem loci abbatem add. 1.

NOTÆ.

(253') 3. Non. Oct. apud Siciliam natalis sancti Placidi beatissimi martyris cum sociis suis Eutychio, Victorino, et aliis triginta. Pro quo pater ejus Tertullus patricius decem et octo patrimonii sui curtes beatissimo patri Benedicto obtulit. Martyrolog. jussu Desiderii abb. conscriptum ap. Gatt. H. p. 915.

(254) A. 542, ind. v, non ex Gregorio sumpsit, sed ipse addidit; quod utrum ipse computaverit an ex fonte nobis incognito hauserit nescio. Certe annus 14. Justiniani est a. D. 541; annus autem 509 nullo modo ferri potest, sed solus convenit cum die qualem fortasse ex interpolatione Odonis in Vita b. Mauri adnotatum habemus. Si narrationi de Benedicti cum Totila congressu fides habenda est, Petrus Diaconus verum viderit, sed indictio corrigenda erit. Equidem putaverim obitum Benedicti a Fausto vigiliæ primi Paschatis fuisse assignatum, quem male interpretatus Odo tantas posteris paravit difficultates: nam si revera Sabbato sancto obiisset, id a

beato Gregorio silentio prætermisum fuisse non existimo. Petrus, infra 3, 73 annos a transitu beati Benedicti ab anno 509 computat.

(255) Dial. 4, 16, sed tertium; quartum jam Joannes Diac. dixit in Vita beati Greg. 1. Anc.

(256) Cf. Chron. S. Benedicti SS. t. III, p. 200.

(257) Hæc noster addidit.

(258) 110 annos habet Paul. Diac. 6, 40; Petrus in Reg. n. 86, centum viginti; hic et infra 4, 89 rectori calculo usus 150. Anc. Destructionem a. 577 accidisse probare nititur Di Meo in Ann. Neap. Cæterum vides quam parum accuratam temporum computationem Leo curaverit, cum papæ nomine correcto annorum numerum intactum reliquerit. Tamen cap. seq. initio annum dom. inc. sustulit, scilicet ne pugnantem inter se numeri sub oculis caderent. Nam, ipso teste, restauratio monasterii Casinensis evenit a. D. 720.

(259) Numerum Leo addidit.

dem congregationem regebat, compulsus atque rogatus, historiam de vita beati Mauri veracissimam composuit; quam predictus papa Bonifatius approbans, laude dignam duxit, suaque auctoritate roboravit.

4. [P. D. vi, 40. *Chron. Vultur.*] Cum³⁷¹ autem³⁷² omnipotens Deus præfatum³⁷³ beati Benedicti cœnobium jam decrevisset miseratione³⁷⁴ illa sua omnipotentissima restaurare, et cœnobialem institutionem quæ inde principium sumpserat, ex ejusdem patris loco³⁷⁵ per orbis circulum propagare, contigit³⁷⁶ disponente Deo, ut Petronax civis Brexianæ urbis vir valde religiosus, divino afflatus amore Romam venisset. Quem reverentissimus³⁷⁷ tertius (260) papa Gregorius cœlitus³⁷⁸ inspiratus admonuit ut hoc Casinum castrum peteret, atque monasterium beati Benedicti quod jam per tot annos destructum manserat³⁷⁹, suo studio reconciliare satageret. Quo annuente, mox³⁸⁰ idem venerabilis pontifex cum illo aliquantos de Lateranensi congregatione fratres direxit³⁸¹, et alia quoque³⁸² illi nonnulla adjutoria contulit. Is ergo huc ad sacrum beati Benedicti corpus perveniens, tam cum illis qui secum venerant, quamque etiam cum aliquot simplicibus viris quos inibi jam dudum resedisse repperit, habitare cœpit anno Domini 720³⁸³. Atque³⁸⁴ ab eisdem fratribus in abbatem prælatus, cooperante Deo, et beati Benedicti suffragantibus meritis, constructis³⁸⁵ decenter habitaculis, ac multorum ibi fratrum congregatione statuta, sub regulæ sanctæ doctrina vivere studuit. Quem³⁸⁶ videlicet tres quidam nobiles viri Beneventani³⁸⁷, Paldo et Taso

A atque Tato, germani fratres³⁸⁸, qui ante quindecim circiter annos monasterium sancti martyris Christi Vincentii juxta ortum Vulturni fluminis de propriis sumptibus construere ceperant³⁸⁹, cum essent potentes ac divites, in ipso opere tam per semetipsos quam persuos usque ad restaurationem loci hujus plurimum adjuverunt. Hic (261) in æcclesia beati Martini, quam parvulam repperit, sedecim ferme cubitos auxit; ibidemque absidam efficiens, in honore beatæ Mariæ semper Virginis, et sanctorum martyrum Faustini et Jovitæ in ea³⁹⁰ altarium statuit, in³⁹¹ quo etiam et brachium unius illorum³⁹² quod secum de Brexia asportaverat decenter recondidit. Insequenti tempore, sanctissimus papa Zacharias qui Gregorio successerat, plurima huic adjutoria contulit; libros^B scilicet aliquot³⁹³ sanctæ scripturæ, nec non et codicem sanctæ regulæ quam³⁹⁴ pater Benedictus manu propria scripserat; pondus etiam libræ panis, et mensuram vini, quæ olim inde sicut supra diximus, sub Langobardorum invasione³⁹⁵ monachi fugientes secum Romam detulerant³⁹⁶. Diversa etiam ad ecclesiasticum ministerium ornamenta, nonnulla quoque ad diversas utilitates monasterii pertinentia, illi apostolica liberalitate largitus est. Ab hoc etiam sanctissimo papa prædictus abbas privilegium primus accepit, ut hoc monasterium cum omnibus sibi pertinentibus cellis³⁹⁷, ubicumque terrarum constructis, ob³⁹⁸ honorem ac reverentiam sanctissimi patris Benedicti, ab omnium episcoporum dicione sit omnimodis³⁹⁹ liberum; ita ut nullius juri subjaceat nisi solius Romani pontificis (262).

5. [P. D. vi, 58. *Chr. S. Benedicti.*] Gisulfus

VARIÆ LECTIONES.

³⁷⁰ *deest* 4. ³⁷¹ Aliquot interea labentibus annis, temporibus scilicet Johannis sexti papæ, Gisulfus major dux Beneventanus cum valida suorum manu in Campaniam veniens, arcem Arpinum, et Soram Romanorum civitatem pariter cepit; incendia quoque et depredationes maximas faciens, captivosque nonnullos abducens, nullo ei valente resistere, usque ad locum qui Horrea nominatur pervenit, ibique sua castra metatus est. Ad hunc præfatus papa Johannes aliquot sacerdotes cum muneribus apostolicis dirigens, universos que ceperat captivos redemit, eumque cum universo exercitu remeare ad propria fecit (*Ex Chr. S. Bened.*). Cum 1. Aliquot i. l. annis, cum jam videlicet ab inc. Domini annus septingentesimus ac tertius vertereur, presidente Romanæ sedi Constantino mitissimo et angelico papa, imperantibus autem Justiniano minore cum Tiberio filio, ceptum est construi monasterium sancti martyris Christi Vincentii juxta ortum Vulturni fluminis, a tribus nobilibus fratribus civibus Beneventanis, Paldone scilicet, Tassone, atque Tatone, Gisulfi ducis Beneventani propinquis; e quibus idem Paldo primus ibidem abbas effectus est. *Ea* 1^b. *addit*: *mutata esse, postquam superiora illa delevit, voces plurimæ erasæ et deletæ indicant; postremo omnia pariter delevit.* ³⁷² *deest* 4. ³⁷³ præfati 3. ³⁷⁴ i. s. m. 4. ³⁷⁵ l. et regula p. 1. l. et p. ed. ³⁷⁶ p. hujusmodi occasionis initium extulit, ut 1. ³⁷⁷ reverentissimus 2. ³⁷⁸ divinitus 1. ³⁷⁹ a. erat destructum 1. ³⁸⁰ *ita* 1^b. eundem Petronacem mox abbatem constituit atque cum 1. ³⁸¹ *ita* 1. dirigens a. 1^b. ³⁸² etiam nonnulla illi 1. ³⁸³ A. D. 720. *add.* 1^b. ³⁸⁴ Ac non multo post 1. ab e. f. i. a. prælatus *add.* 1^b. ³⁸⁵ reparatis undique hab. et dec. constructis, multorum 1. ³⁸⁶ *ita* 1^c. Quem videlicet prædicti Beneventani fratres cum essent potentes ac divites, in ipso opere tam per se quam per suos usque ad restaurationem ejus plurimum adjuverunt 1^b. *desunt* 1. ³⁸⁷ supradicti duces propinqui *add.* 1^c. ³⁸⁸ g. f. *suprascr.* (*falsum est*). ³⁸⁹ ceperunt 3. ³⁹⁰ in ea *desunt* 1. ³⁹¹ ubi (etiam *add.* 1^b.) et 1. ³⁹² *ita* 1^b. b. eorundem sanctorum 1. ³⁹³ *deest* 1. ³⁹⁴ quem 1. ³⁹⁵ destructione 1. ³⁹⁶ detulerunt 4. ³⁹⁷ c. s. p. 1. ed. ³⁹⁸ ob—Bened. *desunt* 1. ³⁹⁹ *add.* 4.

NOTÆ.

(260) Imo quartus. Cæterum e cod. autographo apparet Leonem quæ e solo Paulo Diacono hauserat, postea ipsis Vulturvensium monumentis adhibitis accuratius elaborasse. Sed annum roundo, ut aiunt, numero expressit, qui ex ipsius Leonis calculo est 718. Annus 720 etiam in Libro pontificali ap. Steph. Borgia *Del dominio temp.*, p. 4, invenitur. S. Vincentii monasterium conditum est a. D. 702, cum ex

ejus temporis more jam 703 numeraretur.

(261) *Hic*—*recondidit* ex fonte nobis ignoto hausit, ut plurima ejusmodi, quæ sub uno quoque abbate refert.

(262) Privilegii meminit Petrus presb. in *Chron. Vultur.* Spurium recentioris ævi fetum, quem jam Baronius rejecit, denuo edidit Tosti *Hist. Casin.* 1, p. 82. Exstat jam in Regesto Petri Diaconi.

præterea junior, nepos Liutprand³⁰⁰ regis Langobardorum³⁰¹, qui post Gotscalcum³⁰² Beneventanorum dux extitit, cum per eos dies³⁰³ ingenti³⁰⁴ coadunato exercitu versus Romam pergeret (263), et in transeundo in hanc arcem Casini quæ tunc Mello vocabatur, cum³⁰⁵ plurimis ascendisset, atque juxta corpus sanctissimi patris Benedicti³⁰⁶ prædictos³⁰⁷ fratres³⁰⁸ religiose³⁰⁹ satis in Dei servitio vivere repperisset, divino mox³¹⁰ tactus³¹¹ instinctu, cuncta in circuitu, tam campestria quam montana eidem patri Benedicto in scriptis contulit, firmisque donariis in perpetuum eadem posteris habenda concessit. Per (264) has videlicet terminationes et fines (265). Quemadmodum incipit ab ipso fluvio qui dicitur Carnellus (266), et ascendit per aquam quæ vocatur Bautra (267) usque in Rivum Siccum; et sicut ascendit per ipsum rivum usque in fuream Sancti Martini; et in eam ascendit per serras (268) et vadit in montem qui dicitur Cisinus; et sicut inde pergit in peselum (269) nomine Corvarum; et qualiter vadit per ipsas serras ad furcam que dicitur Popplu; et inde pergit ad lacum qui vocatur Vitecusus; et inde vadit ad Aquam Fundatam; et ascendit in montem qui dicitur de Sile; et vadit exinde in caput³¹² aquæ de Rapido (270); et inde ascendit in montem qui dicitur Caballus; et pergit in montem qui vocatur Rendenaria major; et inde per serras montium venit ad Rendenariam minorem; et qualiter inde directe vadit per pedes montium qui vocantur Freselona; et pergit in aquam de Mellarino; et descendit per eandem aquam cum utrisque ripis, et vadit in Parietes³¹³ de Balnearia; et inde vadit per locum qui dicitur Anglone; et ascendit³¹⁴ ad furcam³¹⁵ de Valleluci; et quomodo vadit per ipsas serras montium, et descendit ad Petram scriptam; et exinde ascendit ad serras montis qui dicitur Orticosa³¹⁶; et quomodo vadit per serras montium, et pervenit ad pesclora quæ vocantur Falconari³¹⁷; et qualiter vadit per duos montes quorum unus vocatur Spinacius, alter autem Porcacijs; et qualiter inde vadit ad cristas montis qui vocatur Caria (271); et descendens venit ad petras super aquam³¹⁸ Vivolam; et inde ascendit ad collem³¹⁹ Gimberuti; et descendit in Quercetulum³²⁰; et inde in fossatum juxta Sanctum Damasum³²¹ quem³²² videlicet vulgus³²³ Sanctum Amasum appellat; exinde³²⁴ directe pergit in Silicem³²⁵ loco ubi dicitur Arcus Jezzuli³²⁶; et qualiter vadit ad lacum qui vocatur Radeprandi; et quemadmodum inde pergit in Farnietum; et³²⁷ inde in rivum qui dicitur Marozzæ³²⁸; et qualiter descendit in ipsum fluvium Carnellum; et per eundem³²⁹ ascendit in aquam quæ nominatur Cosa; inde³³⁰ per serras montis sancti Donati; inde³³¹ super monticellos de Marri descendens³³² vadit ad³³³ pesclos qui sunt in pede montis qui dicitur Balva (272); inde³³⁴ per duos leones (273); et inde pergens ascendit per³³⁵ serras montis super Casale; et sicut descendit per ipsum montem usque ad³³⁶ villas de Gariliano³³⁷; inde ad³³⁸ pesclum qui nominatur Cripta imperatoris; et³³⁹ inde pergit³⁴⁰ ad jam dictum flumen Garilianum; atque per ipsum flumen ascendit usque ad priores fines; una cum omnibus castellis, vicis, domibus, ecclesiis, moleninis et aquis, cæterisque omnibus quæ intra prædictos fines tunc temporis habebantur³⁴¹. (*Chr. S. Bened.*) Uxor etiam ejusdem ducis Scauniperga nomine, templum idolorum quod antiquitus in Casino

VARIE LECTIONES.

³⁰⁰ Luitprandi 3. ³⁰¹ n. l. r. l. *add.* 1b. ³⁰² Godescalcum 1. ³⁰³ c. hujus tempore 1. ³⁰⁴ ingenti — transeundo *desunt* 1.2. ³⁰⁵ c. p. *add.* 4. ³⁰⁶ tam religiose *add.* 1. *ed.* ³⁰⁷ *deest* 1. ³⁰⁸ qui tunc ibi manebant *add.* 1. ³⁰⁹ r. s. *add.* 4. ³¹⁰ *add.* 4. ³¹¹ compunctus 1. ³¹² capud 3. ³¹³ parietibus 1. *ed.* ³¹⁴ descendit 3. ³¹⁵ bulo V. 1. *ed.* ³¹⁶ f. quæ dicitur de 1. *ed.* ³¹⁷ Ortiasa 3. 4. ³¹⁸ Falconara 3. 4. *priv. Zach.* ³¹⁹ a voca-
³²⁰ c. qui vocatur G. 1. *ed.* ³²¹ Querquitulum 1. ³²² Quertitulum 2. ³²³ D. et exinde q. 2. ³²⁴ quem — appellat *desunt* 1. et *priv. Zach.* ³²⁵ S. A. vulgus 2. 3. ³²⁶ et d. 1. *ed.* et exinde d. *priv. Zach.* ³²⁷ S. in l. 1. *ed.* ³²⁸ Jezzuli 3. ³²⁹ *deest* ed. ³³⁰ Maroze 2. ³³¹ e. fluvium a. 1. *ed.* ³³² C. et sicut ascendit p. 1. *ed.* ³³³ D. et quomodo descendit s. 1. *ed.* ³³⁴ M. et v. 1. *ed.* ³³⁵ ad ipsos p. 1. *ed.* ³³⁶ B. et qualiter directe vadit p. 1. *ed.* ³³⁷ ipsas s. 1. *ed.* ³³⁸ ad — inde *desunt* 2. ³³⁹ G. et inde vadit usque ad 1. ³⁴⁰ ad ipsum p. 2. ³⁴¹ indeque p. 1. *ed.* ³⁴² p. usque ad 1. *ed.* ³⁴³ una habebantur *add.* 1b. *Inde prima manus ita pergit*: His ita præfatus dux b. patri B. legali donatione concessis atque firmatis, marchias tantum propter hostium irruptionem ad tutamen incolarum sibi retinuit, quibus tamen, tam seminum quam messium tempore in laborum suffragiis monachis obedire præcepit (274). Huic etiam abbati idem Gisulfus præceptum fecit (firmatis, fecit etiam eidem abbati præceptum 1b.) de monasterio sanctæ Mariæ in Cingla cum omnibus pertinentiis suis; et huic Casinensi monasterio subdidit. *Quibus secunda addit*: Nec non et de territorio Gentiane concessionem beato B. satis liberaliter fecit. *Postea totum locum expunxit.*

NOTÆ.

(263) Eam Leonis conjecturam esse arbitror. Chronicon S. Bened. hunc Gisulfum cum seniore confundit.

(264) Hæc Leo addidit, non ipso ut videtur diplomatis, quod jam in Petri Regest. desideratur; sed principum et regum confirmationibus, quæ eosdem fines enarrant. Verba autem ex hoc loco describens fabricator privilegii Zach. editione Chronici usus est qualem nos ex cod. 4 damus.

(265) Cf. tabulam domini Casinensis ap. Gattulani.

(266) Liris qui fonti propior Carnellus, Rapido

auctus Garilianus vocabatur; v. Gatt. Acc. p. 753 s.

(267) Vulgo Pecia. GATT.

(268) Altiora montium, unde Hisp. *sierra*.

(269) Rupis, saxum, locus in rupe positus, hodie *pesco*, teste Giustiniani in *Dict. geogr. Neap.*

(270) Qui modo Clarus dicitur, diversus ab altero Rapido qui supra Castrum S. Eliæ oritur. GATT.

(271) Monte Cairo. GATT.

(272) Postea *Famara*. Gatt. Acc. p. 121.

(273) V. infra III. 12.

(274) Ex Chr. S. Bened.

castro constructum fuerat, in beati Petri apostoli honorem convertens (275), yconas ibi et cætera ecclesiæ officiis congrua ministeria in posterorum memoriam devotissima contulit.

6. Hujus ²⁴² (276) ducis temporibus quidam sculdais Beneventanus Saracenus nomine, in loco qui Cingla vocatur territorio Aliphano, ecclesiam in honore sancti Cassiani a solo ²⁴³ construxit; eamque ex permissione prefati ducis cum omnibus quæ ibi acquirere potuit, simul etiam cum omni ex integro substantia et hereditate sua præter servos et ancillas omnes ²⁴⁴ libertate donatos, quoniam filium non habebat, in monasterio beati Benedicti concessit ²⁴⁵ (an. 743, Aug.). Qui locus cum oculis venerabilis Petronacis valde utilis ²⁴⁶ apparuisset ²⁴⁷, cum consensu et maximo adiutorio ejusdem gloriosi ducis Gisulfi et Scaunipergæ conjugis ²⁴⁸ ejus, construxit ibidem monasterium puellarum Dei ad honorem beatæ Dei ²⁴⁹ genitricis et semper virginis Marie; concessa insuper ibi a prædicto duce ecclesia sanctæ Crucis cum omnibus territoriis et pertinentiis ejus (an. 745, Oct.), quam Giselpertus noster præpositus a quodam abbate (277) Deusdedit nomine cum consilio et auxilio ²⁵⁰ ejusdem ducis emerat; nec ²⁵¹ non et aliis ecclesiis et curtiis non paucis in circuitu, juxta quod monimina ejusdem cœnobii continent. Quod (278) videlicet sanctæ Dei genitricis monasterium, annuente præfato abbate idem dux Gisulfus tunc ²⁵² concessit ²⁵³ tribus ancillis Dei (an. 747, Mai.), id est Gausanzæ ²⁵⁴ abbatissæ, Pancritudæ et Garipergæ; quæ postpositis parentibus et universis opibus suis, peregrinari pro Deo in partibus istis elegerant. Eo utique ²⁵⁵ tenore firmato ²⁵⁶, ut quandiu qualibet ²⁵⁷ earum adviveret, loci ipsius regimen sine alicujus contradictione quieto ²⁵⁸ jure altera post alteram retineret; post illarum vero excessum, et potestas et ordinatio ejusdem loci ad monasterii nostri dicionem rediret.

A Eodem ²⁵⁹ (279 tempore supradictus dux de territorio Gentiane concessionem monasterio ²⁶⁰ Casinensi satis liberaliter fecit. [ERCHEMP. 3, 9.] Iste (280) Gisulfus cepit ædificare ecclesiam sanctæ Sophiæ in Benevento; quam cum morte præventus explere nequivisset ²⁶¹, Arichis qui ei successit, mirifice illam perfecit; ibique cœnobium sanctimonialium ²⁶² statuens, monasterio beati ²⁶³ Benedicti hic in Casino concessit, sicut ²⁶⁴ in sequentibus ostendemus.

7. [Chr. Salern. 1, 51, 52, 53, 5.] Per idem tempus ²⁶⁵ (747), Karolus magnus ²⁶⁶ filius Karoli regis Francorum, amore cælestis regni regno ²⁶⁷ terreno relicto, Roman ad beatum Petrum apostolum ²⁶⁸ devotus advenit, seseque ejusdem apostoli ²⁶⁹ servitio mancipavit. Quem præfatus papa Zacharias clericum ordinans ²⁷⁰, post aliquot dies huc eum ad nostrum ²⁷¹ monasterium, Domino cum cæteris sub regulari magisterio serviturum cum ²⁷² universis ²⁷³ opibus suis transmisit; ubi sub regimine prædicti abbatis cum omni humilitate et devotione Domino serviens, per aliquot deguit annos. Non autem videtur otiosum, si quantæ humilitatis in monasterio, quantæque obedientiæ idem rex fuerit ²⁷⁴, litteris ²⁷⁵ ad posterorum exemplum mandemus. Cernens ²⁷⁶ denique præfatus abbas ejusdem Karoli fervens esse propositum, volensque juxta tenorem regulæ ipsius ²⁷⁷ perseverantiam sufferentiamque cognoscere, sicut scriptum est: *Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sunt* ²⁷⁸, temptavit illi curam paucarum ovium quas habebat ²⁷⁹ injungere, ut cotidie scilicet ²⁸⁰ ad pastum illas ²⁸¹ educeret, pascentes custodiret, pastasque ²⁸² reduceret. Quam ille obedientiam (280) ac si ex ore Domini ferventer nimis ²⁸³ amplexus, satagebat cotidie diligenter ²⁸⁴ quæ sibi fuerant imperata perficere. Quadam ²⁸⁵ igitur die, cum aliquanto ²⁸⁶ longiuscule pascentes oves duxisset, subito quidam ²⁸⁷ latrunculi super ²⁸⁸ eum ²⁸⁹

VARIE LECTIONES.

²⁴² Hujus — liberaliter fecit *add. 1b.* ²⁴³ fundamentis *1b. ed.* ²⁴⁴ quos o. l. donavit *1b. ed.* ²⁴⁵ optulit *1b. 2.* ²⁴⁶ delectabilis *1b.* ²⁴⁷ visus fuisset *1b. ed.* ²⁴⁸ uxoris *1b. ed.* ²⁴⁹ g. D. 4. ²⁵⁰ adiutorio *1b. ed.* ²⁵¹ Nec — continent *desunt 1b.* ²⁵² deest *1b.* ²⁵³ confirmavit *1b. 2.* ²⁵⁴ Gausani *1b. 2.* ²⁵⁵ deest *1b.* ²⁵⁶ deest *1b. ed.* ²⁵⁷ quælibet *ed.* ²⁵⁸ c. teneret; p. *1b. 2.* ²⁵⁹ Eodemque *ed.* ²⁶⁰ beato Benedicto *1b. ed.* ²⁶¹ non posset *1. ed.* ²⁶² i. s. c. *1b. ed.* ²⁶³ sancti *1b. ed.* ²⁶⁴ s. i. s. o. *1b.* quique Arichis prædicto abbati (*corr. Theodem.*) præceptum concessionis de territorio Gentiane fecit; et monasterio beati B. devotissimus obtulit *1.* ²⁶⁵ Hujus tempore *1.* ²⁶⁶ mannus *2.* ²⁶⁷ regnum terrenum relinquens *1. ed.* ²⁶⁸ cum aliquot suis fidelibus *add. 1.* ²⁶⁹ eidem apostolo tradidit *1. e. apostolico tradidit 2.* ²⁷⁰ faciens *1. 2.* ²⁷¹ beati Benedicti *1. ed.* ²⁷² deest *ed.* ²⁷³ omnibus suis divitiis *t. 1.* ²⁷⁴ fuit *ed.* ²⁷⁵ f. scriptis breviter *1.* ²⁷⁶ Denique p. a. cernens e. K. fervere p. ed. D. p. a. volens juxta *1.* ²⁷⁷ ejusdem Karoli *1.* ²⁷⁸ cernens illius fervere propositum *add. 1.* ²⁷⁹ o. quæ præ manibus erant *1.* ²⁸⁰ *add. 1b.* ²⁸¹ pastas *1.* ²⁸² *add. 4.* ²⁸³ Post paucos dies c. *1. ed.* ²⁸⁴ in eum *add. 1.*

NOTÆ.

(275) Unde ipsum Casinum postea vocatus est Sanctus Petrus in monasterio.

(276) Ex dipl. Gisulfi ap. Gatt. II. p. 27, datis in Alifas mense Augusti ind. II, altero Beneventi mense October et ind. XIV.

(277) De Sancto Joanne, prope Alifas.

(278) Gatt. I. I. Præceptum datum est Beneventi mense Maio per ind. XV.

(279) V. infra c. 14. Casa Gentiana sita est in

finibus Liburix, in territorio quod nunc Quarto vocant (ad Maranum pertinens). Ang.

(280) Hæc in cod. Erchemperti ita non leguntur; at inde se ea hausisse ipse Leo testatur; v. Gatt. II, p. 54.

(280) Ita officia monasterii appellabant, quorum præcipua erant præposituræ monasterii Casinensis et cellarum ei subjectarum.

irruentes, conabantur de ovibus sibi ³⁸⁸ commissis A
violenter ³⁸⁹ abripere. Quibus Karolus constanter ³⁹⁰
obvius factus : *De me* ³⁹¹, inquit, *quod Dominus vobis*
facere permiserit, patienter sustineo; de ovibus autem
auferendis quæ meæ caræ commissæ sunt, nullo pacto
pro meo posse assentior. Illi vero perversæ mentis
homines funditus eum exspoliantes, cœperunt abire.
Tum Karolus pudorem pudendorum membrorum non
sufferens, femoralia tantum sua violenter eis ³⁹²
eripuit; cætera, nolens contendere, patienter illos
auferre permisit. Cumque seminudus ad monaste-
rium reversus fuisset ³⁹³, interrogatus ab abbate vel
fratribus, rem gestam ordine pandit. Abbas vero ut
cognosceret si patientiam quam deforis ostendebat
gereret intus, cœpit eum vehementer increpare,
eique tam segnitiam quam simulationem expro-
bando objicere. Cum ille nichil aliud ad omnia illa,
nisi solummodo se peccasse protestaretur. Jubetur
ergo vestiri, et ad commissam obedientiam de con-
suetudine egredi. Revertente autem ³⁹⁴ eo quadam
die cum præfatis oviculis, cœpit una earum egerima
claudicare. Videns igitur ³⁹⁵ se propterea non posse
ad constitutam sibi ³⁹⁶ horam occurrere, cordis ³⁹⁷
humilitate dictante eandem mox claudicantem ovi-
culam ³⁹⁸ rex quondam Karolus, sed tunc vere mo-
nachus humeris suis imposuit, sicque cum omnibus
ad monasterium rediit. Sed ³⁹⁹ ut ⁴⁰⁰ tanta ejus
adhuc humilitas intima atque ideo verissima proba-
retur ac probata coronaretur, inter redeundum ovi-
culæ illius quam gestabat in humeris, perfundi ⁴⁰¹
eum ⁴⁰² lotio contigit. Quod, ille quondam præ-
potens, ille regali dudum ⁴⁰³ dignitate ⁴⁰⁴ con-
spiciuus, tanta cordis ⁴⁰⁵ patientia pertulit, tanta
anîmi virtute toleravit, ut nec ⁴⁰⁶ oviculam ob hoc
deposuerit, nec alicui, vel modicæ ⁴⁰⁷ murmurationis
verbum inde protulerit. Hoc ⁴⁰⁸ cum abbati ab his
qui cognoverant relatum fuisset, admiratus nimium
tantam tanti viri humilitatem ac tolerantiam, et vere
Dei spiritum in illo esse perpendens, præcepit eum
de cætero ab obedientia illa quiescere; et ibi juxta,
hortulum prout sciret ⁴⁰⁹ excolere. Postmodum vero
ab Aistulfo ⁴¹⁰ Langobardorum rege pro quibusdam

rei ⁴¹¹ suæ ⁴¹² utilitatibus ad fratrem suum Pipinum
regem in Franciam ire rogatus, vix ⁴¹³ ægre hoc ⁴¹⁴
regi annuente abbate profectus est; ibidemque ne-
gotio pro quo abierat impediens aliquandiu retar-
datus, judicio Dei defunctus est (an. 754). [Chr. S.
Bened., p. 200.] Cujus postmodum ⁴¹⁵ corpus idem
frater ejus rex Pipinus in locello aureo ⁴¹⁶ positum,
cum ⁴¹⁷ multis aliis muneribus huc ad suum mona-
sterium retransmisit *.

* remittere studuit. Tunc temporis in eodem mo-
nasterio Cyprianus (281) presb. et monachus
ymnum sancti B. composuit: *Christe sanctorum*
decus atque virtus. 1.

8. [Ch. Salern. 1.] His quoque diebus (749)
Ratchis rex Langobardorum ad ⁴¹⁸ capiendam Peru-
sinam urbem cum valido exercitu pergens ⁴¹⁹, eam
undique fortiter expugnabat. Ac quem prædictus
papa Zacharias profectus ⁴²⁰, multis precibus ac
monitis magnisque ⁴²¹ illi concessis donariis, ad sua
illum redire coegit. Cujus idem rex monitionum sol-
licite reminiscens, non multo post divino afflatus
instinctu, relinquens regalem dignitatem et gloriam,
cum jam per annos quinque et sex menses (282)
regnasset, Romam una cum uxore et filia (283) ad
beati Petri ⁴²² limina devotus advenit; ibique a
præfato papa ⁴²³ comam attonsus, et clericus factus,
monachico etiam habitu simul cum uxore et filia est
indutus. Moxque ad hoc monasterium ⁴²⁴ eodem
apostolico dictante ⁴²⁵ perveniens, et sub regulari
magisterio instituendum se tradens, post ⁴²⁶ reli-
giosam satis ac Deo placitam conversationem, ibidem
vitæ finem sortitus est. Extat in hodiernum ⁴²⁷ diem
vineæ satis monasterio vicina, quæ vulgo vinea
Ratcisi vocatur; quam eundem Ratchis et planta-
visse et incoluisse nonnulli nostrorum ⁴²⁸ existi-
mant. Uxor vero illius nomine Tasia, et filia Rat-
truda, concedente et adjuvante ⁴²⁹ præfato abbate,
monasterium puellarum non longe a Casino (284),
in loco qui Plumbariola (285) vocatur, propriis
sumptibus extruxerunt; multisque ditatum opibus,
ibi sub magna cautela et distictione regulari vitam
agentes, ultimum diem clausurunt. Fuit autem præ-

VARLE LECTIONES.

³⁸⁸ illi 1. ed. ³⁸⁹ deest 1. ³⁹⁰ De ovibus inquit abasportandis (auferendis ed.) q. m. c.
c. sunt, n. p. (pro meo posse add. ed.) ass. de me vero q. D. v. p. f, non contendo. Illi
autem 1. ed. ³⁹¹ deest 1. ab eis 1b. ed. ³⁹² esset 1. ³⁹³ igitur 1. ed. ³⁹⁴ ergo 1. ed. ³⁹⁵ deest
1. 2. ³⁹⁶ occurrere, eandem cl. ov. humeris 1. ed. ³⁹⁷ Ante vero quam portam esset ingressus.
o. i. q. g. i. humeris, perfusus lotio est 1. ³⁹⁸ ut - coronaretur add. 4. ³⁹⁹ profundi ed. ⁴⁰⁰ lotio ed.
⁴⁰¹ add. 4. ⁴⁰² ne ed. nec illam ob 1. ⁴⁰³ quidem add. 1. ed. ⁴⁰⁴ Quod 1. Hoc 1b. ⁴⁰⁵ posset 1.
⁴⁰⁶ Astulfo 3. ⁴⁰⁷ publicæ add. 1. ⁴⁰⁸ add. 1b. ⁴⁰⁹ rogatus ibidem def. 1. ⁴¹⁰ r. h. 1. ed. ⁴¹¹ deest
1. ⁴¹² atque gemmato add. 1b. ⁴¹³ c. m. a. m. add. 1b. ⁴¹⁴ ad — post in 1. addit secunda manus quæ hic
totum sententiarum ordinem invertit, cum hac omnia prius Optato abbati adscripserit. ⁴¹⁵ veniens 1b.
⁴¹⁶ pergens 1b. ⁴¹⁷ nullisque 1b. ed. ⁴¹⁸ apostolorum principis add. 1. ed. ⁴¹⁹ ab apostolicæ sedis
præsule 1. a pr. ap. s. præsule Zacharia 1b. ed. ⁴²⁰ beati B. add. 1. ed. ⁴²¹ transmittente 2. e. a. d.
desunt 1. ⁴²² tradens, ibidem v. 1. ⁴²³ ita 1b. inodiernum 1. ⁴²⁴ i. nostrorum quidam 1. ⁴²⁵ et a.
desunt 1.

NOTÆ.

- (281) Cf. Petr. D. *De viris ill. c. 7.*
(282) Eos Chr. S. Bened. Aistulfo trionit, quam
erroris causam fuisse puto.
(283) *Filiis* Chr. Salern. e. Vita Zach. Noster
hæc Chr. S. Bened. sequitur, SS. III, p. 200, qui-

buscum conjunxit quæ per ora hominum tradita
accepit.

(284) Rivulo, qui nunc *Le Fontanelle* dicitur.

ANG.
(285) *Piumarola.*

dictus abbas sextus a beato Benedicto temporibus A imperatorum Leonis et Constantini ⁴³²; Romanorum vero pontificum, Gregorii et Zachariæ; et Gregorii Beneventani ducis, atque præfati ⁴³⁴ Gisulfi junioris ⁴³⁵. Qui cum præfuisset huic monasterio annis triginta duobus, defunctus est, pridie Nonas Maii (an. 750); et sepultus ⁴³⁶ in porticu juxta ecclesiam sancti Martini.

OPTATUS abbas septimo loco a beato Benedicto ordinatus, sedit annis 10. ⁴³⁷ Hic fuit temporibus prædicti Constantini imperatoris, et Leonis filii ejus, et ⁴³⁸ præfati ducis Gisulfi (286), et Stephani secundi papæ.

Quo (287) videlicet tempore Langobardorum ⁴³⁹ rex Aistulfus et Ravennam cepit, et Romam per tres menses obsedit (288) (751). Qua de causa prædictus pontifex Franciam ire compulsus est ad B excellentissimum regem Pipinum (an. 753); a quo cum magna gloria ⁴⁴⁰ et honore receptus, eundem Pipinum et duos filios ejus Karolum et Karlomannum unxit in reges Francorum (an. 754). Fecitque idem gloriosus rex una cum prædictis filiis suis promissionem et concessionem beato Petro ejusque vicario ⁴⁴¹ de civitatibus ac territoriis Italiæ per designatum confinium: A Lunis cum insula Corsica; inde in Surianum; inde in montem Bardonem; inde in Vercetum; inde in Parmam; inde in Regium; inde in Mantuam et montem Silicis; simulque universum exarchatum Ravennæ sicut ⁴⁴² antiquitus fuit, cum provinciis Venetiæ et Histrie; necnon et cunctum ducatum Spoletinum seu Beneventanum; eamque donationem propria manu sua, filiorumque C suorum, multorumque judicum, et optimatum suorum corroboravit ⁴⁴³. Demum vero ⁴⁴⁴ idem rex simul cum præfato Romano pontifice Italiam ve-

niens, et Ravennam et viginti alias civitates (289) supradicto Aistulfo abstulit, et sub jure apostolicæ sedis redegit. Propter quod tunc Romanorum etiam patricius constitutus est. Præfatus vero abbas completo sui temporis cursu, defunctus est pridie ⁴³³ Nonas Januarii (an. 760), atque juxta prædecessorem suum apud ecclesiam beati Martini sepultus est ⁴³⁶.

HERMERIS abbas octavus, sedit anno ⁴³⁷ uno, obiit autem 15 Kal. Augusti (an. 760), et sepultus est juxta ecclesiam sancti Benedicti.

* temporibus supradicti Constantini imperatoris et Leonis filii ejus, et Stephani papæ secundi addit. 2.

GRATIANUS abbas in ⁴³⁸ hujus loci prælatione nonus, sedit annis 4, mensibus 5 ⁴³⁹ (290); temporibus imperatorum quos supra diximus, et ⁴⁴⁰ Arichis Beneventani ducis et principis (291).

De ⁴⁴¹ quo videlicet Arichis ⁴⁴² dominus ⁴⁴³ Herchempertus ⁴⁴⁴, in historia quam de Langobardorum gente post ⁴⁴⁵ Paulum diaconum composuit, ita refert ⁴⁴⁶. Hic ⁴⁴⁷ (292) Arichis primus Beneventi principem se appellari jussit; cum usque ad istum, qui Benevento præfuerant duces appellarentur. Nam et ab episcopis ungi se fecit, et coronam sibi imposuit, atque in suis cartis, *scriptum in sacratissimo nostro palatio* (293), in finem scribi præcepit.

9. [ERCH. c. 3.] Hic ⁴⁴⁸ intra mœnia Beneventi templum Domino opulentissimum ac decentissimum condidit, quod Greco vocabulo, ΑΓΡΗΑΝ ⁴⁴⁹ ΚΩΡΗΑΝ id est Sanctam Sapientiam nominavit; ditatumque amplissimis prædiis, ac ⁴⁵⁰ variis opibus, et ⁴⁵¹ sanctimonialium cœnobium statuens, germanamque ⁴⁵²

VARIE LECTIONES.

⁴³² et Liudprandi (Luitprand 2.) regis Langobardorum add. 1. in loco raso. 2. ⁴³³ deest 1. ⁴³⁴ nepolis scil. Liudprandi regis add. 1. ⁴³⁵ est add. 1. ⁴³⁶ novem 1. ⁴³⁷ ejus et stephani pp secundi (corr. tertii). et p. g. ducis 1. ubi jam sequebatur narratio de Ratchis rege. Qua ad Petronacis tempora relegata 1b. pergit: Qui completo; prius scriptum erat: Prædictus autem abbas c. ⁴³⁸ A. r. L. ed. ⁴³⁹ deest 4. ⁴⁴⁰ vicaris 3. ⁴⁴¹ s. a. f. desunt 1b. (cap. 12.) ⁴⁴² corroboratam ed. ⁴⁴³ deest ed. ⁴⁴⁴ ita 1b. VII k. septembris 1. ⁴⁴⁵ deest 1. ed. ⁴⁴⁶ s. a. desunt 4. ⁴⁴⁷ a. a. beato B. n. 1. ed. ⁴⁴⁸ m. q. add. 1b. ⁴⁴⁹ et Aistulfi Langobardorum regis qui Ravennam cepit, et Romam per tres menses sub Stephano papa possedit, Arichis quoque qui primus Beneventi appellatus est princeps 1. quoque Beneventani principis corr. 1b. et prædicti A. l. regis, Arichis q. B. d. et p. 2. ⁴⁵⁰ De isto A. 1. ⁴⁵¹ ita refert hic add. 1. infra omittit. ⁴⁵² add. 1b. ⁴⁵³ Hercenbertus 3. Erchempertus 4. quidam grammaticus add. 1. q. monachus atque g. 4b. quæ postea expunxit. ⁴⁵⁴ p. P. d. add. 1b. ⁴⁵⁵ i. r. desunt 1. ⁴⁵⁶ Hic - præcepit add. 1b. ⁴⁵⁷ Arichis add. 1. delevis 1b. ⁴⁵⁸ A. S. desunt 4. ⁴⁵⁹ et 1. ed. ⁴⁶⁰ ac 1. ed. ⁴⁶¹ germanamque - ejus add. 1b.

NOTÆ.

(286) Imo Liutprandi quem Chr. S. Ben. omisit, et Arechisi.

(287) Hæc non ex Anastasio recepit Leo, sed ex quadam schedula quæ ex Anastasio forte emanaverat, et postea a Petro Diacono in suum Regestum inducta fuit, numero signata 86. ANG. Scil. promissionem Pippini, reliqua utrum ex ipsis Gestis Pont. hauserit, an ex Chr. Salern. c. 2 ss. concinnaverit, non liquet. Totus locus desideratur in cod. 1; cf. c. 12, 16.

(288) A. D. 756. Hoc ex Chr. S. Bened. descripsit, ubi tamen de tempore nihil adnotatum est.

(289) Prima vice cum papa venit 754, altera solus 756, et tunc civitates eas S. Petro restituit,

(290) Calculus sibi non constat, cum mense Julio Hermerim, Augusto Gratianum obiisse tradat; et in catalogo abbatum cod. 4 habet: annis IIII.

(291) Ex Chr. S. Benedicti p. 201 hæc primo excrispsit, postea auxit et mutavit.

(292) Cum hæc postea in margine addiderit, ad verba Beneventani principis, deinde signis positus huc amandaverit, dubium videtur utrum in suo Erchemperti codice ea invenerit, an aliunde sumpta hic inseruerit auctor: nam in cod. Vat. desunt.

(293) Id jam sub antecessoribus ejus fieri consuevisse, in Arichisi chartis vero non inveniri, adnotavit Di Meo Ann. Neap. III, p. 93.

(294) suam ibidem abbatissam efficiens, cum omnibus omnino pertinentiis et possessionibus ejus, id sub jure beati benedicti in Monte Casino tradidit in perpetuum permansurum (an. 774. Nov.). In ⁴⁵³ (295) quo videlicet templo, sanctorum martyrum 12 Fratrum corpora diversis in locis per Apuliam in quibus et decollati fuerant quiescentia, honorabiliter allata, ad tutelam et honorem patriæ in singulis capsis pariter sub uno altari ⁴⁵⁴ recondidit (an. 760, Mai. 15). Postmodum vero corpus pretiosi martyris Mercurii (296), nec non et aliorum tam martyrum quam confessorum numero triginta et unum sancta corpora ex diversis Italiæ partibus per tempora diversa indeptus, ibidem nichilominus attulit, et per diversa altaria in circuitu majoris altaris satis reverenter locavit (an. 768, Aug. 26). Ubi dum maxima devotione, quoniam vicinum loco illi ⁴⁵⁵ palatium erat ⁴⁵⁶, frequentem consuetudinem in oratione pernoctandi haberet, fertur quadam nocte oranti illi sanctos 12 Fratres apparuisse, eumque pariter inclinatis amicablem vultibus salutavisse. Quos dum torvo nimis aspectu externos quoslibet esse existimans, quinam illi essent qui nocturno tempore sanctimonialium claustra sic audacter ingredi præsumpissent inquireret; illi leniter arriidentes: *Nos inquit sumus, o princeps, quos tua devotio per diversa repertos loca summo huc studio detulit, ac ⁴⁵⁷ studiosius delatos recondidit; quod nobis quidem quam bonum et quam jocundum, tibi autem quam sit divina pietate proficuum, ultima dies ostendet.* Et his dictis, subito principi ⁴⁵⁸ visio quæ videbatur disparuit. In ⁴⁵⁹ quo etiam monasterio ecclesiam sancti Modesti quam nuper intra eandem civitatem quidam Leonianus construxerat, eique omnem suam substantiam per cartulam offerens in arbitrio præfati principis illam reliquerat, ipse per suum præceptum postmodum cum omnibus ejus pertinentiis obtulit et confirmavit. Depositus est autem prædictus abbas 11 Kal. Septembris (an. 764), et sepultus in porticu ecclesiæ sancti Martini.

A Tomichis decimus abbas, sedit annis 6, mensibus 5. Obiit 8 Kalendas Februarii (an. 771).

* et dies 21 addit 2.

10. Hujus ⁴⁶⁰ (297) temporibus vir quidam nobilis atque ditissimus Beneventanæ civitatis, Leon nomine, se ipsum et omnia sua tam mobilia quam immobilia in hoc ⁴⁶¹ monasterio tradidit; ejusdemque oblationis cartulam propria manu scriptam super corpus sancti Benedicti in præsentia præfati abbatis Tomichis et universorum fratrum testium posuit. Et servos quidem et ancillas suas omnes primitus per ⁴⁶² cartulam libertate ⁴⁶³ donavit; postmodum ⁴⁶⁴ vero eosdem omnes ita ut liberi erant, simul cum curtibus propriis, et cum omnibus pariter quæ ipsi possidere videbantur, sub prædicti monasterii potestatem ⁴⁶⁵ rededit; conditione videlicet hujusmodi, ut singuli eorum, quatuor per mensem operas ubi necessarium esset monasterio facerent; res suas aut substantias nullomodo nisi inter se vendere vel donare illis liceret. Res eorum qui sine liberis defuncti fuissent in monasterii ditionem transirent. Pueros tamen ⁴⁶⁶ sive puellas eorum alicui ad serviendum tradere utpote liberos, monachis fas non esset. Curtium autem et servorum illius nomina et numeros summam hic præter cætera annotare curavimus. Curtis Gaydepert ⁴⁶⁷ presbyteri: Adelpertus ⁴⁶⁸ cum quattuor filiis et uxoribus eorum, Bonecausus ⁴⁶⁹ cum quattuor filiis uxoribus eorum; ac filii; Grimoaldus cum quattuor filiis et uxoribus ac filiis eorum; Ciminulus cum uxore et filiis; Ursus cum uxore et filiis; Fuscari cum uxore et filiis. Curtis ⁴⁷⁰ Grisi: Landolfus cum Arniperto ⁴⁷¹ filio suo et filiastris duobus ⁴⁷²; Bonitus cum tribus filiis et uxoribus eorum. Curtis ⁴⁷³ Cerbuli presbyteri: Leoaldus cum quattuor filiis et uxoribus ac liberis eorum; Agenulfus nepos ejus cum filiis suis; Desiderius cum tribus filiis; Bassacius cum tribus filiis et genero uno. Curtis Lupi: Sadipertus cum filio et genero suo; Sico cum filio suo et uxore ipsius; Stephanus cum filiis duobus ⁴⁷⁴; Formosus

VARIE LECTIONES.

⁴⁵³ In — obtulit et confirmavit add. 1^c. sed ultimus versus a voce arbitrio abscisus est; quem servavit 1^c. Prius hæc scripserat: Pari etiam modo in territorio Aliphano idem Deo amabilis vir, ecclesiam in honore domini Salvatoris construxit (plurimisque prædiis atque colonis ditavit add. 1^b.) et puellare (nichilominus add. 1^b. quod prius post Adelgisam scripserat) cœnobium, instituit (instituens, filiam suam Adelgisam ibi in matrem prefecit 1^b.); atque dicioni sancti Vincentii martyris subdidit. Quæ ipse expunxit. Cf. Erch. c. 3. ⁴⁵⁴ altare 1. ed. ⁴⁵⁵ v. ejus p. 1^c. ⁴⁵⁶ deest 4. ⁴⁵⁷ a. s. d. r. add. 4. ⁴⁵⁸ duci 1^c. ⁴⁵⁹ Hæc 1^c. alia vice addidit. ⁴⁶⁰ Hujus. — quæ supra dicta sunt add. 1^b. ⁴⁶¹ in m. beati B. contrad. 1^b. ⁴⁶² deest 4. ⁴⁶³ libertati 1^b. ⁴⁶⁴ ita 1^c donavit Curtes vero suas et omnia quæ ipsi 1^b. ⁴⁶⁵ potestate 1^b. ⁴⁶⁶ ita 1^c preterea 1^b. ⁴⁶⁷ gayoc perit 4. ⁴⁶⁸ adelpert 1. ed. ⁴⁶⁹ eorum ac filiis et u. ac. f. e. Cuninulus 4. ⁴⁷⁰ Curtius 2. ⁴⁷¹ perto - Sico cum f. s. abscisa 1^b. ⁴⁷² duabus 3. ⁴⁷³ Curtem ed. et hic et infra. cur 1^b. ⁴⁷⁴ deest 4.

NOTÆ.

(294) Et hæc quæ apud Erch. non legimus, postea adjecit. Diploma Arichis e Reg. Petri D. exhibet Gatt. H. p. 50: *Actu Beneventi in felicissimo palacio, in anno septimo decimo, mense Novembrii, per indicatione xiii feliciter.*

(295) Quæ sequuntur e Translatione XII Fratrum metricè scripta desumpsit, quæ exstat ap. Surium ad Sept. 1, et apud eos cod. 280. Anc. Sed adjecit aliqua ex lectionibus Officii sanctorum.

(296) Translationis historia exstat auctore ipso principe Arichis, impr. ap. Borgiam, Mem. di Benev. 1, p. 221. Quæ de aliis sanctis addit, facile ipse Beneventi discere potuit. Corpora sanctorum 44 ibi requiescere, dicit etiam Robertus c. Rovian. 2. 419; Nov. apud Ughellum VIII, 243.

(297) Charta traditionis s. d. exstat ap. Gatt. Acc. p. 11.

cum tribus filiis suis. Curtis Lupi pictari⁴⁷² : Maurus A cum quattuor filiis : Johannes cum tribus filiis suis. Curtis Dulciperti : Bonerisius cum filio suo, et uxore ejus ac filiis ; tres filii Rajenolfi⁴⁷⁴ cum uxoribus ac filiis eorum. Curtis Erfemari : Bonus, Adelchis, Maio⁴⁷⁷, Bonulus, Johannes, Ursus ; omnes isti cum uxoribus ac filiis eorum ; Rozzius cum quattuor filiis suis, id est, Leone, Stephano, Sellitulo⁴⁷⁸, ac Ciminulo, cum uxoribus et filiis suis ; Adelgerius cum filio uno, et generis duobus. Preter hæc autem unum casalem⁴⁷⁹ suum vocabulo⁴⁸⁰ Pantanum (298) prope Beneventum concessit cuidam amite suæ in usus proprios diebus vite ipsius, cum servis de Abellino (299) et de Transmonte (300) ad eundem⁴⁸¹ casalem⁴⁷⁹ pertinentibus ; eo utique⁴⁸² tenore, ut post mortem illius omnia redirent in jus B monasterii hujus⁴⁸³ sicut cetera que supra dicta sunt.

Poto abbas undecimus, sedit annis 7, mensibus 5.

Hic ædificavit deorsum ecclesiam parvam in honore sancti Benedicti, in eo loco ubi nunc sita⁴⁸⁴ videtur ecclesia sancti Germani. Fecit⁴⁸⁵ etiam alteram ecclesiam in honore sancti Michaelis archangeli ad radices alterius montis, in loco satia amœno ubi nunc est olivetum monasterii hujus, eamque et pieturis insignibus et carminibus in circuitu⁴⁸⁶ decoravit honestis. Ex quibus hic aliquanta quæ vix præ vetustate valuimus legere describemus. Principia agitur illorum, post aliquot⁴⁸⁷ quæ legi minime⁴⁸⁸ poterant, hæc continebant de situ et habitudine loci ejusdem⁴⁸⁹ :

*Ore truces ul'flare lupi sub nocte silenti
Alopicæque olidæ dudum gannire solebant,
Implexisque ursi diro cum murmure villis,
Setigerique aprî.*

Et post pauca :

*Damma fugax, pavidique simul discurrere⁴⁹⁰ cervi.
Optimus at postquam Poto sacra septa regenda
Suscepit vigili studio pater.*

Itemque⁴⁹¹ post pauca :

*Quin Regi altithrono vastum qui⁴⁹² continet orbem,
Cui cita⁴⁹³ cælicolæ comportant nuntia jussi,*

*Addit hoc⁴⁹⁴ magni Michaelis nomine templum
Sanguine rubrantem cælo qui depulit hydrum.
Isdem sed celeri præventus morte sacerdos
Indedicatam arum pariterque reliquit asylum.*
Et cætera,

Defunctus vero est⁴⁹⁵ tertio Kal. Julii (an. 778), et sepultus juxta ecclesiam sancti Benedicti.

THEODEMAR duodecimo loco a beato Benedicto abbatiam sortitus, sedit annis 19. Fuit autem temporibus imperatorum Leonis qui et Zacharis⁴⁹⁶, et Constantini et Hirenæ matris ejus, atque Adriani papæ ; principium autem Beneventanorum, præfati⁴⁹⁷ Arichis⁴⁹⁸, et Grimoaldi filii ejus.

11. Hic juxta prædictam ecclesiam sancti Benedicti quam prædecessor suus fecerat construxit pulchro opere templum in honore sanctæ Dei genitricis et virginis Mariæ, super ipsum videlicet fontem unde fluvius⁴⁹⁹ Lyris (301) procedit. Cujus templi quadrifida⁵⁰⁰ fabrica in duodecim est⁵⁰¹ columnis erecta, ita ut per unam quamque faciem, quattuor columnæ consistant ; super quas turris altior a subjectis porticibus est levata ; aliis quattuor turribus per singulos angulos ejusdem porticus, circa eandem turrim erectis. Quod videlicet templum plumbeis laterculis coopertum, et figuris⁵⁰² pulcherrimis, et versibus optimis adornavit ; quodque his satis⁵⁰³ præcipuum est, omnium fere apostolorum, et multorum⁵⁰⁴ martyrum confessorumque magnificis pignoribus⁵⁰⁵ compsit. De⁵⁰⁶ ipsis⁵⁰⁷ C autem⁵⁰⁸ versibus quattuor tantum qui aforis in circuitu medianæ turris descripti sunt hic ponere placuit.

*Sublatis tenebris, quia per te mundus habere
Lumen promeruit, virgo et sanctissima mater,
Celsa tibi idcirco⁵⁰⁹ consurgunt templa per orbem,
Et merito totis coleris celeberrima terris*

Ecclesiam⁵¹⁰ quoque sancti Michaelis archangeli⁵¹¹ quam indedicatam a prædecessore suo relictam prædiximus, cum omni honorificentia dedicari fecit (302), ibique juxta illam⁵¹² claustrum et habitacula nonnulla construxit (303).

VARIE LECTIONES.

⁴⁷² pictoris 4. ⁴⁷³ Rajenolfi 2. ⁴⁷⁷ Malo 4. ⁴⁷⁸ Solliatulo 1b. 3. ⁴⁷⁹ casale ed. ⁴⁸⁰ s. qui dicitur P. 1b. ed. ⁴⁸¹ ipsum. 1. ed. ⁴⁸² deest 1. ed. ⁴⁸³ deest 1b. ⁴⁸⁴ n. est e. 1. 2. ⁴⁸⁵ Fecit Et cætera desunt 1 ; cf. c. 11. n. 2. ⁴⁸⁶ giro ed. ⁴⁸⁷ aliquanta ed. ⁴⁸⁸ non ed. ⁴⁸⁹ deest ed. ⁴⁹⁰ discernere 2. ⁴⁹¹ Et 4. ⁴⁹² quoque 4. ⁴⁹³ cite ed. ⁴⁹⁴ hæc ed. ⁴⁹⁵ idem abbas add. ed. ⁴⁹⁶ Zacharias 3. ⁴⁹⁷ addit 1b. ⁴⁹⁸ Arichis 3. ⁴⁹⁹ Lyris fl. 1. ed. f. tyris 4. ⁵⁰⁰ f. q. 1. ed. ⁵⁰¹ ita 1b. e. i. d. 1. ⁵⁰² figuris 2. ⁵⁰³ add. 4. ⁵⁰⁴ aliorum 1. ⁵⁰⁵ pignoribus ed. ⁵⁰⁶ De terris add. 1b. ⁵⁰⁷ prædictis 1b. ed. ⁵⁰⁸ itaque 1b. ⁵⁰⁹ idcirco 1b. ⁵¹⁰ Fecit etiam alteram eccl. in honore s. M. a. ad radices alterius montis, (in loco amœnissimo, add. 4b.) juxta olivetum scilicet hujus monasterii ; ibique cl. 1. ⁵¹¹ deest 4. ⁵¹² deest 2.

NOTE.

(298) Ita, i. e. palus, vocatur locus quo Sabbatus et Calor se conjungunt, v. Stef. Borgiam, *Mem. di Benev.* III, p. 18.

(299) Avellino ad fl. Sabbatum.

(300) Vulgo *Tramonti*. Inter civitates Nuceriam et Cavas. Anc.

(301) Passim in monumentis nostri archivii Lyris

appellatur fluvius, qui hinc delabitur ac jungitur Rapido. Anc.

(302) In pervetusto breviario Casinensi celebranda præscribitur dedicatio hujus ecclesiæ sanctæ Mariæ quinque Turrium die 30 Maii. Anc.

(303) Iritia monasterii inferioris, quæ postea in amplitudinem excreverunt. Anc.

42. [V. *Adriani.*] Hujus (304) temporibus (*an.* 773) A filio simulque magno exercitu Beneventum perrexit Karolomannus ³¹² filius Pipini ³¹³, invitatus ab Adriano papa ³¹⁴, cum valido Francorum, Alamannorum ³¹⁵ atque Saxonum exercitu venit ³¹⁶ super civitatem Papiam, propter Desiderium sevissimum ³¹⁷ regem Langobardorum, qui civitates sancti Petri invaserat; eamque per sex continuos menses obsidens, cepit; cunctumque sibi Langobardorum regnum victoriosissime subdens ³¹⁸, Pipino (305) filio suo contradidit; prædictum vero Desiderium secum in Franciam asportavit, anno ³¹⁹ Domini 774. Interim autem ³²⁰ cum ³²¹ Papiam obsideret, amore principis apostolorum in ipso ³²² sancto paschali sabbato (*Apr.* 2) Romam cum ³²³ multis episcopis, abbatibus atque ducibus ³²⁴ venit, et celebrata ibi paschali festivitate a prædicto papa commonitus simul ³²⁵ atque rogatus est ut donationem illam, quam genitor ejus Pipinus una secum beato Petro ejusque vicario donno Stephano papæ dudum fecerat, adimpleret in omnibus. Cujus postulationibus idem rex annuens, prompto ³²⁶ ac libenti animo aliam donationis promissionem ad instar prioris describi præcepit per Etherium ³²⁷ notarium suum, eamque propria manu rex ipse corroborans, et universos episcopos et abbates, duces etiam et graphiones ac plures qui secum venerant honoratos ibi subscribere faciens, super altare ³²⁸ beati Petri manu propria posuit; idque ³²⁹ se in perpetuum conservaturos beato ³³⁰ Petro et ejus vicariis, tam ipse rex quam et universi magnates ejus sacramento terribili firmaverunt. [Erc. c. 2.] Post ³³¹ hæc idem rex una cum Pipino C

filio simulque magno exercitu Beneventum perrexit super Arichis ³³², qui erat ³³³ gener Desiderii regis. Cum quo idem Carolus ³³⁴ diversis ac variis eventibus dimicans (*an.* 787), demum ab ³³⁵ Arichis coronam illius (306) et maximam partem thesauri, necnon et geminas soboles, Grimoaldum scilicet et Adelgisam obsides gratia pacis recipiens recessit. Hinc Arichis Francorum metu perterritus civitatem (307) novam Benevento addidit; Salernum quoque inter Lucaniam (308) et Nuceriam (309) antiquitus conditam mirifice restauravit. Præfatus (310) vero rex prospere a Benevento revertens, causa orationis huc ad beatum patrem Benedictum ascendit, seque tam ipsi quam universis hic Deo ³³⁷ servientibus fratribus commendavit. Tunc ³³⁸ rogatus B ab abbate vel fratribus, ipse primum rex præceptum (311) illi confirmationis fieri de tota hac terra præcepit (*Mart.* 25). Itemque altero præcepto (312) (*Mart.* 28) confirmavit beato Benedicto monasterium sanctæ Mariæ in Cingla, et ³³⁹ sanctæ Mariæ in Plumbariola, et sanctæ Sophiæ in Benevento, et cætera quæ tunc temporis habere videbatur; necnon ³⁴⁰ et universas aquas (313) cum ripis utriusque partis, ubicumque fuissent terris hujus ³⁴¹ monasterii junctæ. Sed et ³⁴² auctoritatem dedit (314), ut monachi juxta ³⁴³ tenorem sanctæ regulæ abbatem sibi absque alicujus præjudicio seu violentia eligerent.

Reversus ³⁴⁴ (315) igitur post ista in Franciam, mox ad hunc abbatem per Adelgarium episcopum litteras destinavit, rogans ut aliquot sibi de monasterio nostro ³⁴⁵ fratres ad ostendendam seu ³⁴⁶ con-

VARIÆ LECTIONES.

³¹² Karolomannus 4. ³¹³ nepos autem superioris Karoli quem supra meminimus *add.* 4. ³¹⁴ venit *add.* 4. ³¹⁵ A. a. S. *add.* 4b. ³¹⁶ deest 4. ³¹⁷ deest 4. ³¹⁸ subdidit 4. et P. f. s. c. *add.* 4b. ³¹⁹ a. d. dcc^{mo}. lxx^{mo}. 4b. *deest* 4. ³²⁰ vero 4. *ed.* ³²¹ ante quam P. cepisset, a. 4. ³²² ita 4b. ipsa p. festivitate R. 4. ³²³ cum — faciens, super *add.* 4b. R. venit, et omnia quæ rex Desiderius et cæteri sui prædecessores beato P. abstulerant, eidem per præceptum facta donatione restituit; et super ipsius c. 4. ³²⁴ iudicibus 4b. 2. ³²⁵ c. quarta feria post pascha fecit scribi donationem beato P. hujusmodi: A Lunis *etc.*, ut supra c. 8. — Beneventanum; eamque donationem p. m. r. i. c. et universos qui secum 4b. ³²⁶ hono *ed.* ³²⁷ Etherium 3. ³²⁸ confessionem 4. beati P. *add.* 4b. ³²⁹ posuit; et ex tunc vocatus est Karolus rex Francorum et Lan ... *post quæ versus unus cum dimidio erasus est.* Tuncque ad hoc 4. p. et tam ipse r. q. et u. m. e. id se i. c. b. P. et e. v. sacramento — fratribus commendavit 4b. *ed.* ³³⁰ ita 4c. c. eidem papæ t. 4b. ³³¹ Postmodum vero præfatus rex una c. P. f. Beneventum perrexit cum m. e. super 4b. *ed.* ³³² quem supra jam memoravimus *add.* 4b. *ed.* ³³³ fuit 4b. ³³⁴ ita 4c. rex 4b. ³³⁵ d. artatus Arichis, et c. suam, et m. p. t. n. et g. s. G. s. (scilicet *deest* 4b) et A. eidem Carolo obsides p. g. tradidit. Hinc Francorum 4b. *ed.* ³³⁶ degentibus ac D. 4. *ed.* ³³⁷ Tuncque ab hoc primum rege præfatus abbas præceptum conf. de t. terra S. B. (t. hac terra *ed.*) recepit. Alio etiam p. prædictus rex sancto B. c. (c. s. B. *ed.*) mon. 4. *ed.* ³³⁸ et s. M. i. P. *add.* 4b. ³³⁹ necnon — junctæ *add.* 4b. ³⁴⁰ *deest* 4b. ³⁴¹ *deest* *ed.* ³⁴² m. sibi (i. t. s. r. *add.* 4b.) absque a. p. s. v. abbatem eligerent 4. ³⁴³ Ad hunc idem Karolus per Adelgarium (del in loco raso) (ep. *add.* 4b.) litteras misit 4. Ad hunc abbatem idem K. per Adelgarium (Adelg. 3.) ep. litt. a Francia *dest. ed.* Adelgarium 4. ³⁴⁴ m. beati B. monachos ad 4. m. b. B. ad 2. ³⁴⁵ s. c. *desunt* 1. *ed.*

NOTÆ.

(304) Imo Potonis, nisi hæc verba ad solam expeditionem Beneventanam referenda sunt.
 (305) Hæc non suo loco inseruit; Pippinus enim tunc nondum natus erat, in regem unctus est 781.
 (306) Id jam apud Erc. non legitur.
 (307) c. n. B. a. non habet Erc.
 (308) Pesto.
 (309) *Nocera de' Pagani.*
 (310) Eadem in Chr. Vult. p. 359 leguntur, ex relatione Petri presb. qua noster quoque usus esse videtur.
 (311) Gatt. Acc. p. 13 e Reg. Petri D, cf. p. 141 Böhrer Reg. Kar. 128. Suspectum redditur verbis

in cod. subscriptis: *Carolus g. D. imperator augustus.*
 (312) ib. p. 14.
 (313) Tosti l. p. 98. e Petri Neg. *Data xviii Kal. Martii. Anno 30 regni nostri. Ind. vii. Actum civitate Papiæ.*
 (314) In præcepto illo de S. M. in Cingla, *etc.* ut quæ de ripis addidit noster, alieno loco inseruisse videatur: quod plus semel fecit.
 (315) Ex ep. Pauli Diac. qua regi responsum est. Eam ad hunc locum e cod. Cas. 353 edidit Angelus de Nuce; e cod. Pithœi Jac. du Breul in *App. chronici* p. 797.

stituendam in illis partibus regularis disciplinae normam trans mitteret. Quod et fecit, mittens illi etiam regulam, et hymnos⁵⁴⁷, qui tunc ex traditione regulæ in hoc monasterio canebantur: pondus quoque libræ panis, et mensuram vini, nec⁵⁴⁸ non et mensuram calicis quam in misto⁵⁴⁹ servitores debent accipere; et universas⁵⁵⁰ prorsus consuetudines quæ in hoc loco tunc temporis⁵⁵¹ habebantur⁵⁵² in scriptis ei trans misit.

43. His⁵⁵³ temporibus (316) vir quidam de genere⁵⁵⁴ Anglorum mutus et surdus cum quibusdam suæ⁵⁵⁵ gentis sociis ad limina venit apostolorum. Inde cum socios⁵⁵⁶ ad memoriam beati Michaelis archangeli quæ in monte Gargano sita est properare conspiceret, simul cum eis iter arripens, venit ad hoc monasterium. Cumque oratorium ingressi, ante corpus sanctissimi patris Benedicti orationis gratia se pariter prostravissent, ceteri post modicum ab oratione surgentes, eundem quoque ut surgeret secumque recederet pulsare cœperunt. Verum ille cœlesti visitatione compunctus, gemitibus cordis mentisque vocibus prout⁵⁵⁷ poterat atque sciebat orationem protelans, beati patris⁵⁵⁸ auxilium pectore fidsissimo implorabat. Cum ecce post non⁵⁵⁹ integram horam de loco se in quo prostratus fuerat erigens — benedictus et mirabilis Deus in⁵⁶⁰ sanctis suis! mox recepto auditu pariter⁵⁶¹ et loquela, non solum in lingua⁵⁶² patria id⁵⁶³ est Anglica, sed etiam in Romana cœpit absolutissime loqui. Inde⁵⁶⁴ simul cum sociis, multis in Deum et sanctum patrem gratiarum actionibus editis, recesserunt, ubique omnibus referentes, quanta sibi meritis beati Benedicti fecerit Dominus.

44. Huic porro⁵⁶⁵ abbati præfatus⁵⁶⁶ princeps Arichis concessit partes majores in territorio Gentianæ (317), super id videlicet⁵⁶⁷ quod Gisulfus dux jam dudum⁵⁶⁸ Petronaci alibati concesserat (c. 6). [Ерсн. 4.] Sequenti etiam tempore Grimoaldus filius ejus, quem regi⁵⁶⁹ Carolo obsidem datum præ-

A diximus⁵⁷⁰, ejusdem regis concessione post patris obitum Beneventum remissus et princeps effectus, per præceptum donationis concessit (an. 788. Sept.) beato⁵⁷¹ Benedicto universa domicalia sua cum servis et ancillis in eodem territorio Gentianæ; et cellam sancti Agapiti; portum quoque Trajectensem (318) et⁵⁷² Vulturensem; nec non et totam piscariam de civitate Lesina (319), una cum ipsa sauce⁵⁷³ (320) sua. Per⁵⁷⁴ idem tempus (321) (an. 782. Apr.) Hildebrandus⁵⁷⁵ quoque Spoletii dux obtulit in hoc monasterio curtem quæ dicitur Castrinianum cum omnibus pertinentiis ejus in comitatu Pinnensi (322); et olivetum in Tronto, loco qui vocatur⁵⁷⁶ Turri. In comitatu vero Mærsorum, loco qui Paternus appellatur⁵⁷⁷, curtem quingentorum simul modiorum; et familias multas cum omnibus substantiis earum; nec non et aliquot piscatores in lacu Fucino cum portu ejusdem⁵⁷⁸ lacus vocabulo Adrestina. Insuper⁵⁷⁹ et gualdum (323) suum nomine Cusanum. Quidam⁵⁸⁰ etiam vir dives Wacco⁵⁸¹ nomine Beneventanus gastaldeus in expeditione constitutus⁵⁸² obtulit (324) in hoc sancto cœnobio filium⁵⁸³ suum nomine Wachipertum⁵⁸⁴, cum rebus inferius designatis. Casalem⁵⁸⁵ in Trane ubi dicitur Cimilianum; casalem in Trepurio; casalem in Ariano; casalem in Virgillie; casalem in Terranea, alium⁵⁸⁶ in Vicario⁵⁸⁷; alium in Crosta cum oliveto; alium in Culmo; alium in Genne; alium in Monte nigro; in⁵⁸⁸ Massæ; ad Ripam; in C Noceto⁵⁸⁹; in Corneto; in Tammaro⁵⁹⁰; in Lattiniano; in Marsico; in Trelicio⁵⁹¹; in finibus Potentianæ, et casalem in Sancta Agnete. Casam verè suam intra civitatem judicavit Tasiæ uxori sue, in vita dumtaxat ipsius. Servos autem suos et ancillas omnes libertati donavit, sub ditione tamen et tutela monasterii hujus; ita ut per singulos singulas operas annualiter ubicumque⁵⁹² nostri ordinati præcipere exercerent.

VARLÆ LECTIONES.

⁵⁴⁷ ita 1b. ymnos 1. ⁵⁴⁸ v. mensuramque c. 1. ⁵⁴⁹ mixto 4. m. sumendo s. 1. ⁵⁵⁰ universam consuetudinem 1. 2. ⁵⁵¹ deest 1. ⁵⁵² habebatur 1. 2. ⁵⁵³ Totum caput add. 1b. ⁵⁵⁴ gente 1b. ed. ⁵⁵⁵ propriæ ed. sociis propriæ g. 1b. ⁵⁵⁶ prædictos socios suos 1b. ⁵⁵⁷ ut 1b. ⁵⁵⁸ p. Benedicti a. 1b. ed. ⁵⁵⁹ deest 4. ⁵⁶⁰ in — loquela desunt 1b. 1' in — mox desunt ed. ⁵⁶¹ et par. ed. ⁵⁶² lingua — loqui *abscisa* 1b. *servavit* 1'. ⁵⁶³ hoc ed. ⁵⁶⁴ Inde — Dominus add. 4. ⁵⁶⁵ add. 4. ⁵⁶⁶ prædictus Arichis princeps 1. ed. ⁵⁶⁷ deest 1b. 2. quem — effectus add. 1b. ⁵⁶⁸ præmisimus 1b. ed. ⁵⁶⁹ sancto 1. ed. ⁵⁷⁰ ac 1. ⁵⁷¹ foce 1. 2. ⁵⁷² Per — Cusanum add. 1b. ⁵⁷³ Hildebr. 1b. ed. ⁵⁷⁴ dicitur 1b. ed. ⁵⁷⁵ vocatur 1b. ed. ⁵⁷⁶ ipsius 1b. ed. ⁵⁷⁷ Sed 1b. ed. ⁵⁷⁸ Quidam — exercerent *alio tempore* add. 1b. ⁵⁷⁹ Guacco corr. Wacco 1b. Vacco 4. ⁵⁸⁰ deest 1b. ⁵⁸¹ filiolus 3. ⁵⁸² Waccipertum 1b. Guaquipertum 3. ⁵⁸³ casale et aliud ed. *semper*. ⁵⁸⁴ Vicarium 1b. ed. ⁵⁸⁵ et in M. et ad R. et in N. et in C. 1b. ed. ⁵⁸⁶ Nocetum corr. Noceto 1b. ⁵⁸⁷ Tammaro 1b. 2. ⁵⁸⁸ Trelitio 3. ⁵⁸⁹ ubi 1b. ed.

NOTÆ.

(316) *Ante hoc fere decennium* ait Paulus D. in homilia quam e cod. Casin. ed. Mabillon Ann. 1, App. pag. 621. Ubi paucis tantum verbis ejus miraculi meminit.

(317) Cf. c. 48; dipl. Grimoaldi e Petri Reg. edidit Gatt. Acc. p. 17. *Actam Beneventi in sacratissimo palatio in anno primo mense Septembris.*

(318) *Trajeto*, prope ostia Gariliani.

(319) In Apulia, prope ostia Frontonis.

(320) Ita ostia lacuum vel lacunarum maris appellabant, et ut videtur ipsas lacunas.

(321) Anno regni Caroli in Italia 9 ducatus Hildebrandi 9, ind. v, Gatt. Acc., p. 18 e Petri Regesto.

(322) Pinna hodie vocatur *Civ. di Penna*, in Aprutio ulteriore.

(323) Nemus, quod alibi foresta dicebatur.

(324) Hujus oblationis charta non existat.

15. Hujus abbatis ⁵⁰⁰ tempore Paulus diaconus A eum exiliaret; factumque est. Ubi eum per aliquot annos exul ⁵¹² mansisset, homunculus quidam qui ⁵¹⁶ ei propter Deum præbebat ⁵¹⁷ obsequium clam illum de ipsa insula expulit, et cum eo pariter Beneventum perrexit. Quo viso Arichis qui filiam præfati Desiderii domini ⁵¹⁸ ipsius Adelbergam nomine habebat ⁵¹⁹ uxorem, valde tam ipse quam et ⁵²⁰ eadem ejus conjux ⁵²¹ gavisii sunt; eumque secum ⁵²² honorifice ⁵²³ retinuerunt. Quo videlicet tempore, utrumque palatium quæ idem princeps unum in Benevento, alterum in Salerno nobiliter construxerat ⁵²⁴, idem ⁵²⁵ Paulus versibus luculentissimis exornavit. In ⁵²⁶ historia etiam Romana quam Eutropius breviter composuerat, ejusdem Adelbergæ rogatu plurima hinc inde ex ⁵²⁷ historiis ecclesiasticis addidit [cf. *Chr. S. Ben.* p. 201]. Ad ultimum vero duos libellos a tempore Juliani apostate in quem ipsam hystoriam ⁵²⁸ Eutropius terminaverat, usque ad tempora primi Justiniani imperatoris eidem annexuit. Necnon ⁵²⁹ et universas fere annalis computi lectiunculas rithmice composuit. [*Chr. Sal.* 36, 37.] Defuncto autem Arichis mox ad hoc monasterium ut supra diximus properavit; et factus monachus, non parvo hic ⁵³⁰ tempore vixit. Rogatusque a prædicto abbate vel fratribus, expositionem super regulam sancti Benedicti ⁵³¹ valde utilissimam edidit, ubi multa de veteri hujus loci consuetudine necessaria attestatur ⁵³² (326). Historiam ⁵³³ quoque gentis suæ id est Langobardorum, et nonnulla ⁵³⁴ alia scripta eleganti stilo composuit. Inter quæ versus quoque reciprocos, elegiaco ⁵³⁵ metro digestos et hymnum de singulis beati Benedicti miraculis, satis disertio sermone conscripsit.

Ad hunc præfatus Carolus ⁵³⁶ qui eum exiliari jusserat, audito quod in hoc loco monachicum habitum assumpsisset, plurimum illi congratulans, satis affabiles et jocundas litteras metricæ compositionis misit (327); de quibus aliquot hic versus inserere libuit. Ait enim, post aliquanta cartulam ⁵³⁷ suam alloquens, ita ⁵³⁸:

Hinc ⁵³⁹ celer egrediens facili mea carta volatu,

VARIAE LECTIONES.

⁵⁰⁰ deest 1. ed. ⁵⁰¹ ita 1b. prædicti 1. ⁵⁰² atque consiliarius add. 1. ⁵⁰³ ipsius 1. ed. ⁵⁰⁴ ibi 3. ⁵⁰⁵ dominus 2. ⁵⁰⁶ Varn. 4. ⁵⁰⁷ Teodelenda 3. ⁵⁰⁸ carolo corr. karolo f. ⁵⁰⁹ ac 4. ⁵¹⁰ esset add. 1b. ed. ⁵¹¹ p. accusatus e. r. fuisset a q. invidis, q. 1. ed. ⁵¹² vellet 1. ⁵¹³ r. comprehendi et coram se a. 1. ed. ⁵¹⁴ essent quæ super morte sua de eo dicerentur, r. 1. ed. e. et unde i. s. occasione s. 4. ⁵¹⁵ add. 4. ⁵¹⁶ r. s. desunt 4. ⁵¹⁷ p. sed mox 1. ed. ⁵¹⁸ r. sagacitatis ejus atque prudentiæ, s. 1. 2. ⁵¹⁹ e. m. 1. ed. ⁵²⁰ illi: ut eruantur inquit ejus oculi, ne 1. illi: Jubete inq. ut er. ejus oc. ne 2. ⁵²¹ d. Et ubi vel q. ait rex 1. 1. ed. vel q. superscr. 1b. ⁵²² v. videntes c. i. regis compassionem ac ben. 1. ed. ⁵²³ deest 1. ⁵²⁴ dicitur 1. ed. ⁵²⁵ religatus 1. exulatus ed. ⁵²⁶ q. ei desunt 4. ⁵²⁷ D. obs. faciebat, c. 1. ed. ⁵²⁸ D. regis A. 1. ed. ⁵²⁹ u. h. 1. ed. ⁵³⁰ add. 4. ⁵³¹ conjux corr. conjunx, 1conjux ed. ⁵³² in palatio add. 2. in p. quandiu Arichis vixit add. 1. ⁵³³ honorificentissime 1. ed. ⁵³⁴ construxit 1. ⁵³⁵ præfatus 1. ed. ⁵³⁶ Ejusdem etiam A. rog. in h. R. q. E. b. c. plurima 1. ed. ⁵³⁷ de 1. ed. ⁵³⁸ q. sua t. corr. 1b. ⁵³⁹ Necnon-composuit add. 1b. ⁵⁴⁰ pauco 1. ed. p. ibid. 2. ⁵⁴¹ simplicibus fratribus add. 1. ⁵⁴² testatur ed. ⁵⁴³ Historiam — et desunt 1. 2. ⁵⁴⁴ etiam add. 1. ei. ⁵⁴⁵ rec. et hymnum 1. r. et hymnos ed. ⁵⁴⁶ rex ux add. 1. ed. ⁵⁴⁷ cartom 1. cartulam 1a. ⁵⁴⁸ deest 1. ed. ⁵⁴⁹ i. a. Roma hyprascr. 1. a.

NOTÆ.

(325) Nomen Leo addidit.
 (326) Exstat in cod. Casin. 355 expositio hujusmodi, quam Paulo nostro vindicare novissime studuit V. C. Tosti, *Hist. Cas.* l. p. 99 ss.
 (327) Integras habet codex noster 257. ANG. EX

quo ediderunt Tosti *Hist. Cas.* l. 105; Giesebrecht *De litt. studiis ap. Italos*; Berol. 1845, 4°. p. 26. Sed ne in his quidem versibus a mutandis verbis Leo abstinuit.

Per silvas, colles, valles quoque præpete ⁶⁰⁰ *cursum,*
Alma Deo cari Benedicti tecta require.

Est nam certa quies fessis venientibus illuc.

Hic holus hospitibus, piscis ⁶⁰¹ *, hic panis abundat,*
Pax pia, mens humilis, pulchra et concordia fratrum,
Laus, honor ⁶⁰² *, et cultus Christi simul omnibus horis.*

Dic ⁶⁰³ *patri et sociis cunctis, salvete, valete.*

Colla mei Pauli gaudento amplectere ⁶⁰⁴ *dulcis,*
Dicens multotiens, salve pater optime, salve. Et ⁶⁰⁵ *reliqua.*

Cui similiter idem Paulus versifice rescribere, et gratias pro visitatione et salutatione sua cunctorumque fratrum referre maximas studuit (328). [Chr. Sæc. 57.] Jam vero ætate maturus, vitæ hujus cursus explevit (329), et in claustrum monasterii juxta capitulum honorabiliter est sepultus.

16. Ultimo ⁶⁰⁶ hujus abbatis (330) anno ⁶⁰⁷, Ludovicus imperator qui cognominatus est Almus vel ⁶⁰⁸ Sanctus, filius Caroli hujus, quarto anno imperii sui in Aquisgrani palatio cum plurimi totius Franciæ abbatibus monachisque religiosis conventum faciens (an. 817, Jul. 10), valde utlissima nostri ordinis observationi septuaginta et duo (331) generalia capitula constituit; quæ ita fere omnia apud honesta ⁶⁰⁹ monasteria ac si beati Benedicti regula observantur. Hic ⁶¹⁰ (332) Ludovicus ⁶¹¹ ad instar parentum suorum Pipini et Karoli fecit beato Petro ejusque vicario domno Paschali pactum constitutionis et confirmationis, et propriæ manus signaculo ac trium filiorum suorum illud corroborans, decem episcopos et octo abbates, et comites quindecim, bibliothecarium, mansionarium et ostiarium unum in illo subscribere fecit, et per legatum sanctæ Romaniæ ecclesiæ Theodorum nomenclatorem domno Paschali papæ transmisit. Hoc ⁶¹² tempore (333) pulchro ⁶¹³ satis opere constructa est ecclesia sancti Vincentii quæ appellatur Major, in loco supradicto, juxta ⁶¹⁴ Vulturnum, a Josue abbate

A ejusdem loci. Præfatus autem abbas Theodemar defunctus est ⁶¹⁵ Nonis ⁶¹⁶ Junii, et ⁶¹⁷ sepultus est juxta ecclesiam sancti Martini.

GISULFUS abbas tertius decimus a beato Benedicto ordinatus, anno Domini septingentesimo nonagesimo septimo (334), sedit annis viginti et uno.

17. Qui ⁶¹⁸ ex nobili Beneventanorum ducum prosapia ducens originem, mox ut abbas effectus est, cœpit satagere qualiter posset ⁶¹⁹ ad utilitatem fratrum tunc ⁶²⁰ deorsum manentium, tam ecclesiæ, quam reliquarum officinarum angustias spatigare. Licitabat etenim illum ad hoc et loci amœnitas, et opum copia non parvarum: simul etiam arta et ardua montishabitatio, et ⁶²¹ erat laboriosa plurimum, et non erat sufficiens tam numerosæ multitudin-
B fratrum. Itaque cuidam fratri ⁶²² Garioald qui ejusdem loci post eum curæ totius ⁶²³ungebatur officio mandat, ut super ⁶²⁴ hoc negotio omni studio studeat, et ⁶²⁵ eum locum ubi dudum ⁶²⁶ Poto abbas ecclesiam sancti Benedicti construxerat, ad edificandas novi ⁶²⁷ monasterii officinas aptare protinus debeat. Quod ille imperium promptus arripiens, quoniam instar paludis totus ille locus carectis aquisque stagnabat, multis terræ ruderibus saxorumque aggeribus universa replevit, atque amplam basilicam in loco prioris parvulæ, in honore ⁶²⁸ domini Salvatoris opere satis pulchro construxit (335). Quæ videlicet basilica, marmoreis basibus et columnis 24 ⁶²⁹ hinc inde suffulta, et amplis porticibus circumseptâ, habet in longitudine cubitos 82; in latitudine quadraginta et tres; in altitudine 28. Desuper autem satis ⁶³⁰ mirifice trahibus tabulisque cipressinis est ⁶³¹ laqueata ac tegulis cooperta, parietibus in giro ⁶³² figuris pulcherrimis insignitis ⁶³³. Jam vero pavimenti opus, quam speciosum, quam solidum, quam variorum lapidum sit diversitate conspicuum, circuitus ⁶³⁴ etiam chori, quam sit pulchris ac magnis marmorum tabulis septus, in promotu cernentibus

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁰⁰ perpete 2. ⁶⁰¹ pisces 4. ⁶⁰² amor 1. ed. cod. 257. ⁶⁰³ hic pater et 4. ⁶⁰⁴ amplecte benigne, Dicitur 4. 2. cod. 257. (ubi colla-benigne recenti manu addita sunt.) ⁶⁰⁵ et r. desunt 4. ⁶⁰⁶ Ultimo observantur add 4b. ⁶⁰⁷ XVI. add. 4. ⁶⁰⁸ almus vel supracr. 1c. ⁶⁰⁹ a. nos ac 4b. 2. ⁶¹⁰ Illic papæ transmisit desunt. 1. Hic L. pactum c. et c. fecit b. P. e. v. d. P. ad i. priorum parentum s. P. et k. et propriæ ed. ⁶¹¹ Lodeuucus 3. ⁶¹² Hoc — loci add. 4b. ⁶¹³ p. s. o. desunt 4b. ⁶¹⁴ i. V. desunt 4b. ⁶¹⁵ add. 4. ⁶¹⁶ ita 4b. viii. k. 1. ⁶¹⁷ Hic 1. 2. ⁶¹⁸ possit 4. ⁶¹⁹ f. quorum tunc maxima deorsum pars morabatur, l. 1. 2. ⁶²⁰ h. jam (deest 1.) non erat s. 1. 2. ⁶²¹ deest 1. 2. Garioald 2. ⁶²² add. 4. ⁶²³ super — et desunt 4. ⁶²⁴ ut add. ed. ⁶²⁵ u. prius a Potone abbate ecclesia parva s. B. constructa erat. 4. ed. ⁶²⁶ deest 4. 2. ⁶²⁷ honorem 1. ed. ⁶²⁸ xxⁱ m^or add. 4b. ⁶²⁹ deest 1. ⁶³⁰ c. laqueatam a. t. coopertam; parietes i. c. f. p. insigniuit 1. ⁶³¹ circuitu 1. ed. ⁶³² deest 4. ⁶³³ consp. et c. ch. ed. et-septus desunt 4.

NOTÆ.

(328) Metrica Pauli responsio apud nos non exstat. ANG.

(329) Necrologium Casinense cod. 47 sic habet: *Idibus Aprilis venerandæ memoriæ domnus Paulus diaconus et monachus.* ANG.

(330) Imo Gisulfi, ut hæc non suo loco inserta esse appareat, sed contra codicum consensum ordinem mutare noluit. Etiam ps. Anastasius hoc loco ponit.

(331) 71 sunt in cod. Casin. n. 252, e quibus tria librarius in unum contraxit.

(332) Hæc prima hujus pacti mentio est.

(333) Dedicata est a D. 808, sec. Chr. Vult. l. 2, sed præsentem Ludovico imperatore. I Josue 793-818 sedisse demonstravit Di Meo in Ann. Neap. ad a. 818.

(334) Ineunte, cum mense Jan. jam Wacconis donationem receperit. Vivente Theodemario scne substitutum existimo, quod plus semel factum vidimus.

(335) Quæ substitit ad annum 1694. Gatt. H. p. 71, ubi architecti testimonium cum iconæ ecclesiæ dedit.

⁶⁷⁶ est. In absida porro ejusdem ⁶⁷⁸ basilicæ mediana, ad quam per gradus septem ascenditur, statuit ⁶⁷⁶ altarium in honore ut diximus domini Salvatoris. In dextera autem, altarium sancti Benedicti. In sinistra vero, altarium fecit ad honorem sancti Martini. Fecit ⁶⁷⁷ etiam atrium ante eandem ecclesiam longitudine cubitorum 40 ⁶⁷⁸, latitudine simili, et in marmoreis illud columnis numero 16 ⁶⁷⁹ undique versus erexit; atque in circuitu ipsius, lapideos canales juxta pavementum unde semper aqua decurreret posuit. Porro a parte orientali ejusdem atrii in conspectu ecclesie absidam fecit, et altarium ibi sancti Michahelis constituit. In ⁶⁸⁰ medio vero ipsius campanarium valde pulcherrimum super octo magnas columnas erexit. Ex utraque autem parte ejusdem ecclesie, diversorum officiorum multas et maximas atque pulchras, tam ad suas quam ad fratrum utilitates officinas efficiens, totum etiam monasterii spatium propter aquarum exundantiam magnis saxorum tabulis stravit.

18. Sursum ⁶⁸¹ etiam præfatus abbas non segnius se exercens, aliquot ibi habitacula decenter construxit; ecclesiam quoque in qua ⁶⁸² beati Benedicti corpus erat reconditum, quoniam parva erat, ex toto ampliorem efficiens, ac ⁶⁸³ tectum illius universum, cipressinis contignatum lignis plumbo operiens ⁶⁸⁴, diversis illam ornamentis, tam aureis quam argenteis decoravit. Super altare siquidem beati ⁶⁸⁵ Benedicti argenteum ciborium statuit; illudque auro simul ac ⁶⁸⁶ smaltis partim exornans, cætera ejusdem ecclesie altaria tabulis argenteis induit. In loco etiam qui Vallis Luci (336) dicitur, ecclesiam in honore sancti Angeli construxit ⁶⁸⁷. Necnon ⁶⁸⁸ et ecclesiam sancto Christi martyri Apollinari, in loco qui tunc temporis Albianus vocabatur, nunc vero ex ejusdem martyris nomine Sanctus Apollinaris (337)

A dicitur, statuit ⁶⁸⁹. Fuit autem temporibus ⁶⁹⁰ supra dictorum imperatorum Constantini et Hirenæ, Beneventanorum vero principum Grimoaldi filii Arichis, et alterius Grimoaldi cognomine Thesaurarii; Romanorum autem pontificum Adriani et Leonis tertii [V. Leon. III]: cui videlicet oculis et lingua a Romanis privato omnipotens Deus mirabiliter ac potenter et visum restituit et loquelam. Huic ⁶⁹¹ abbati ⁶⁹² prædictus princeps Grimoaldus præcepto suo (338) firmavit (*an. 797. Feb.*) omnes feminas liberas que servis hujus monasterii fuerant copulatæ, a tempore scilicet ⁶⁹³ primi Gisulfi (339) usque ad eam diem, cum filiis et filiabus et universis eorum. Alio quoque præcepto (340) concessit in hoc loco monasterium sanctæ Mariæ in Banza ⁶⁹⁴, quod situm est in finibus Acerentie (341), cum servis et ancillis atque colonis, et cum omnibus ex integro possessionibus ac pertinentiis ipsius ⁶⁹⁵. Eodem tempore (342) supradictus Waco ⁶⁹⁶ Beneventanus obtulit in ecclesia sancti Benedicti (*an. 797. Jan.*), quam ipsemet in jure proprio intra civitatem Beneventanam ad portam Rufini construxerat ⁶⁹⁷, omnia sua; id est casam propriam eidem ecclesie conjunctam, cum omnibus pertinentiis suis ⁶⁹⁸; casalem ⁶⁹⁹ in Septimo; casalem in Sancto Angelo ad Pecte; hæreditatem in Salerno; casalem in Caudis; casalem in Forcle; casalem ad Sanctum Januarium, cum servis et ancillis; olivetum in Ariano; molendina sua in fluvio Sablato ⁷⁰⁰ 343); item ⁷⁰¹ aliam casam intra Beneventum ubi ipse manebat, simul cum curtesua et coquina; et aliam casam novam juxta plateam ubi est Sancta Arthellais ⁷⁰², cum curte et pertinentiis ⁷⁰³ suis; item ⁷⁰⁴ casalem sub Apice et Toroniano erga fluvium Arvi ⁷⁰⁵; casalem in Autiano et Ceppaluni; Campum nepetarum; casalem alterum ⁷⁰⁶ in Crosta cum oliveto. Item ⁷⁰⁷ quinque pueros clericos, cum servis

VARIE LECTIONES.

⁶⁷⁶ videntibus 1. ed. ⁶⁷⁸ ejus 1. ed. ⁶⁷⁹ constituit 1. ed. ⁶⁷⁷ Ante eandem vero basilicam fecit a. l. 1. ed. ⁶⁷⁸ XL et l. 1. ⁶⁷⁹ num. XII^m *suprascr.* 1^b. sedecim undecim undique 4. ⁶⁸⁰ in — erexit *ada.* 1^b. ⁶⁸¹ Rursum 3. ⁶⁸² q. ubi b. 1. ed. ⁶⁸³ e. tectumque ipsius 1. ed. ⁶⁸⁴ coop. 1. ed. ⁶⁸⁵ sancti 1. ed. ⁶⁸⁶ et 1. ed. ⁶⁸⁷ et diversas ibi ad monachorum utilitates officinas instituit *add.* 1. *expunxit* 1^b. ⁶⁸⁸ Fecit 1. ⁶⁸⁹ *deest* 1. ⁶⁹⁰ t. (supra d. i. C. et H. *desunt* 1. 2.) Ben. p. (præfati *add.* 1^b. ed.) G. etc. — tertii videlicet cui — mirabiliter et v. r. et l. (vid. — loquelam *desunt* 1.) 1. ed. *Inde* 1. 2. *pergunt*: imp. vero s. d. C. et Hirenæ. Qui depositus — levam *ut infra.* ⁶⁹¹ Huic — loco s. Martini *diversis vicibus addidit* 1^b. ⁶⁹² *add.* 4. ⁶⁹³ Banze 1^b. 2. ⁶⁹⁴ ejusdem monasterii 1^b. ed. ⁶⁹⁵ Guacco 1^b. 2. Vaco 4. ⁶⁹⁶ construxerat — Januarium *abscisa* 1^b. *servavit* 1^b. ⁶⁹⁷ ejus 1^b. ⁶⁹⁸ casale *ed. semper.* ⁶⁹⁹ quinque pueros — d. prædicti monasterii manerent *hic add.* 1^b. 2. *omittunt infra.* ⁷⁰⁰ iterum 1^b. ed. ⁷⁰¹ Archellais 2. ⁷⁰² pertinentia sua 1^b. ed. ⁷⁰³ *add.* 4. ⁷⁰⁴ Arbi 1^b. 2. ⁷⁰⁵ *vid. not. f.*

NOTÆ

(336) In tabula geogr. apud Gatt. situs est paulo supra S. Eliam. Furcam de V. habuimus I, 5.

(337) E meridie Casini, trans Lirim.

(338) Quod e Reg. Petri D. ed. Gatt. Acc. p. 18. *Actum in Benevento in sacratissimo palatio nono anno, mense secundo, quinta indictione.*

(339) *I am quæ tempore domni Gisulfi quam et domni Luiprandi vel domni sanctæ ac dulcis memoriæ genitoris nostri, et nostro felicissimo tempore: ubi Gi-*

sulfum juniorem designari apparet.

(340) *ib.*, p. 19, ex eodem. *Actum anno decimo.* i. e. 797 vel 798.

(341) Acerenza, olim Acheruntia; cf. Horat III, 4, 15.

(342) Anno Grimoaldi 9, mense Jan., ind. v. Gatt. Acc. p. 19, 20 ex eodem Reg., n. 179, 180.

(343) Fluit prope Beneventum cum Calore item

quamplurimis, præter multos alios quos liberos dimisit: eo tamen tenore ut semper sub ditione præfatæ 706 ecclesiæ permanerent. In 707 ecclesia etiam sancti Benedicti quæ sita est in Liburia loco Casa Gentiana, sibi pertinente, obtulit idem Wacco 706 campum de Porcari, et 709 pratum quod vocatur Porcile, necnon et 12 familias servorum cum omnibus ex integro illorum pertinentiis, commanentes in loco 710 qui vocatur Balusanus 711; sed 712 et alios servos et ancillas suas in prædicta Casa Gentiana habitantes cum universis nichilominus 712 substantiis ac rebus eorum. Hæc autem omnia ex integro simul cum præfatis 713 ecclesiis idem 712 Wacco ad obitum veniens obtulit et delegavit in hoc beati Benedicti cenobio; diuissa dumtaxat 714 medietate eorum 717 omnium usufructuario 718 uxori suæ Tasie, sub 719 tutela monasterii hujus in vita tantum 720 ipsius 721. Sub his quoque diebus (344) vir quidam Colo nomine de territorio Cajatiano 722 obtulit in ecclesia sancti Martini (*an. 808. Sept.*), cella hujus cenobii, quæ juxta 723 Vulturum sita est integram curtem suam in loco qui Aditianus 724 dicitur, cum omnibus ad eam 725 pertinentibus rebus tam in monte quam in plano. Similiter etiam Maximus (345) quidam de eodem 726 territorio obtulit beato Benedicto omnem ex integro substantiam suam in supradicto loco sancti Martini. Iste 727 abbas fecit libellum quibusdam hominibus de Termule (346), de omnibus rebus sancti Benedicti quas ibi possidebamus, pro censu 14 solidorum, et medietate totius pastionis. Qui 728 depositus nono Kalendas Januarii (*an. 817*), sepultus est juxta ecclesiam beati Benedicti ante capitulum, introeuntibus in ecclesia ad levam*.

* Hujus temporibus factum est breviarium de cellis de Marca *addit 2.*

APOLLINARIS abbas quarto decimo loco in abbatiâ prælatus 729, sedit annis 11. Fuit 730 autem

A temporibus Romanorum pontificum Paschalis et Eugenii, et Siconis principis 731 Beneventani.

19. [DESIDERII *Dial.* I, 1.] De hoc sanctissimo viro celebris fama est, et seniorum nostrorum attestazione firmata, quia cum quædam die 732 necessitate cogente ad monasterii possessiones visendas esset egressus, necesse illi fuit Lirim fluvium transvadare; sed cum navis deesset qua transire potuisset, vir Dei fide repletus salutiferæ crucis se signaculo munivit: et ad fluminis oram accedens, ita ut erat indutus et calciatus, in illud 733 intravit; sicque ad ulteriorem ripam miro modo, apostoli 734 Petri exemplo, siccis tam 735 pedibus quam vesibus 736 est transvectus, ita ut non super aquas ambulasse sed super aridam 737 crederetur 738. Per idem tempus Trasemundus (347) quidam nobilis de Benevento obtulit in hoc monasterio casas suas intra Beneventum (*an. 820. Mai. v.*); casalem quoque quem possidebat in loco ad pantanum (348), rebus monasterii nostri conjunctum; casalem 739 in valle de Caudis, loco 740 ubi dicitur Lau:ecene; casalem in Forinum; casalem in finibus Aliphanis 741, ubi dicitur Vulcanum; cum omnibus pertinentiis eorundem casalium. Servos etiam suos omnes liberos statuens, tres per mensem operas nostris ordinatis in loco quo habitabant 742 exercere constituit. Rodegarius quoque gastaldeus Beneventanus fecit hospitale juxta Beneventum de propriis suis 743; in quo obtulit et casas suas intra civitatem, et ecclesiam sancti Salvatoris, que sita est foris Casam majorem, et molendinum in loco Tassile, necnon et decimas omnium rerum suarum; et constituit illud sub hoc monasterio. Quidam etiam vir nobilis Arnipertus nomine, natione Compsanus obtulit beato Benedicto curtes suas in diversis locis numero quinque (*an. 823. Mart.*); cum omnibus omnino pertinentiis earum, tam in 744 mobilibus quam in 745 immobilibus; et cum servis et

VARIÆ LECTIONES.

706 prædicti monasterii manerent 1^b. ed. 707 Obtulit etiam idem G. in e. s. B. q. s. est in L. I. C. G. campum 1^b. ed. 708 Guacco 1^b. ed. 709 P. pratum quoque q. dicitur P. et 1^b. ed. 710 vico 1^b. ed. 711 Balusanu 1^b. 2. 712 B. alios etiam s. 1^b. ed. 713 omnino rebus illorum 1^b. ed. 714 prædictis 1^b. ed. 715 e. obtulit in h. 1^b. 2. idem W. *deest* 3. 716 *add.* 4. 717 horum 1^b. 718 *deest* 1^b. 719 s. t. m. b. *desunt* 1^b. 1°. 2. 720 dumtaxat 1^b. 1°. ed. 721 ipsius usufructuario 1°. 722 Cajazzano 1^b. 2. 723 supra 1^b. 2. 724 Aditianu 1^b. 2. q. d. A. 1^b. ed. 725 se 1^b. ed. 726 prædicto 1^b. ed. 727 iste — pastionis *desunt* 1. Hic a ed. 728 v. supra p. 593. not. e. 729 eodem anno quo et Sico Beneventi factus est princeps *add.* 1. 730 Fuit — Beneventani *desunt* 1. v. infra p. 595 not. f. 731 S. qui eodem anno Beneventi princeps effectus est 2. 732 *deest* 4. 733 eum 1. ed. 734 a. P. e. *add.* 1^b. 735 s. pedibus est advectus, ut 1. 2. 736 v. super ripam est advectus. ut 3. 737 a. terram c. ed. 738 Hic fuit temporibus Rom. pont. Paschalis et Eugenii *add.* 1. *Reliqua hujus capituli add.* 1^b. sed alio ordine, ita: Sub hujus abbatis diebus quidam v. n. nomine Arnipert (Arnipertus ed.) — immobilibus suis. Rodegarius — monasterio. Per idem t. Trasemundus — constituit. Sed et Dachopertus quidam Capuanus genere obtulit — ejus. Ita et ed. 739 alium c. 1^b. ed. 740 ed. 4. 741 Alifanis 1^b. (*supra c. 6. Aliphano*) 742 habitant 2. 743 p. rebus s. ubi o. 1^b. ed. 744 *deest* *add.*

NOTÆ.

fluvio, cui adjungitur et in Vulturum denique influunt. ANG.

(344) Anno Grimoaldi 3, mense Sept. Gatt. Acc. p. 21 e Pegesto Petri D. Cajatia, hodie Cajazzo, a Capua non procul abest, occidentem versus.

(345) Reg num. 85. Aug.

(346) Termoli mari supero adjacet, prope ostia

Biferni.

(347) Donationes sequentes e Petri Regesto edit Gattula Acc. p. 27, 28, 30, 31. Unum Rodegarium omisit, cujus chartam exstare in Reg. n. 188 adnotavit Ang. de Nuce.

(348) V. supra c. 10.

ancillis quam plurimis. Necnon et tuicam unam cum lista (349) aurea, et circellos de auro, et listam auream ⁷⁴³ cum margaritis, et fibulatorium nichilominus aureum, cum medietate omnium mobilium suorum. Sed et clericus quidam nomine Danihel nobilis ⁷⁴⁴ genere, natione Tarentinus, ad extrema veniens (an. 827.) (350), et se ipsum et omnia sua cum plurimis servis et ancillis apud Aquinum et apud ipsam cellam sancti Gregorii in ⁷⁴⁷ illius vicinia sitam, per cartulam oblationis huic monasterio tradidit. Unde nonnulli nostrum ⁷⁴⁸ non usquequaque improbabiliter autumant ⁷⁴⁹ de istis ⁷⁵⁰ ejusdem Danihel servis, eos quos hodieque habemus famulos propagatos ⁷⁵¹. Similiter etiam Dachenaldus quidam Capuanus ⁷⁵² obtulit in hoc monasterio (an. 827.) (351) universam omnino substantiam suam in loco qui dicitur Cannetus ⁷⁵³, et per alia diversa loca in ⁷⁵⁴ comitatu Caazzano, cum terris, et colonis, atque animalibus diversis, et omnibus tam mobilibus quam immobilibus suis. Sed et Dachopertus quoque nichilominus Capuanus similiter obtulit beato Benedicto (an. 825. Mart.) casalem suam in loco qui Colimniana vocatur, cum casis et cortaneis, et omnibus ex integro pertinentiis ejus.

20. [Erc. 9.] Porro ⁷⁵⁵ Radechis ⁷⁵⁶ Compisanus comes qui interfecto Grimoaldo ⁷⁵⁷ prædictum Siconem principem constituerat (an. 817), non multo post penitentia ductus relicto sæculo, cervicelenus catena ligatus, huc ad beati Benedicti se cenobium contulit. Cujus nimis austeræ ac ⁷⁵⁸ per hoc fructuosæ penitentia diabolus condolens ⁷⁵⁹ C simul ⁷⁶⁰ et invidens, multis audientibus circa monasterii claustra sæpissime clamitabat, dicens ⁷⁶¹: *Heu me, heu me Benedicte, cur tam ⁷⁶² nequiter michi præjudicas? cur me sic instantè persequeris? non*

Asuffecit tibi ut me ipsum hinc expelleres; insuper et meos fideles undecumque tibi vindicare non desinis. Heu ⁷⁶³, heu me! [Chr. Ral. 57.] Præfatus ⁷⁶⁴ præterea princeps Sico cum diu Neapolim obsedisset et afflixisset, tandem sancti martyris Januarii corpus de ⁷⁶⁵ loco quo fuerat reconditus ⁷⁶⁶ auferens, Beneventum detulit, et cum suis ⁷⁶⁷ quondam sociis Festo et Desiderio sanctis apud ipsius urbis episcopium honorifice recondidit, sicut in historia domni ⁷⁶⁸ Herchemperti refertur (352).

21. [Erc. 11.] Anno ⁷⁶⁹ tertio abbatis hujus Saraceni a Babylonia et Africa venientes ⁷⁷⁰, Siciliam occupaverunt ⁷⁷¹, et Panormum ceperunt, anno incarnationis dominicæ 820 (353). Obiit autem idem ⁷⁷² abbas 5. Kal. Decembris (828), et sepultus est prope ⁷⁷³ ecclesiam sancti Benedicti, juxta gradus porticus qua tunc ⁷⁷⁴ temporis pergebatur ad ecclesiam sancti Martini.

DEUSDEDIT quintus decimus abbas sedit annis sex, temporibus ⁷⁷⁵ principum Siconis atque Sighardi.

22. Huic idem ⁷⁷⁶ Sico princeps fecit præceptum (354) de fluvio qui dicitur Lauri, cum omnibus limitibus et piscariis suis, et omnibus quæ juxta ipsum fluvium hinc et inde ad jus sui palatii pertinebant. [Erc. 13.] Mortuo ⁷⁷⁷ Sicone (an. 832), Sighardus filius ejus factus est princeps, homo ⁷⁷⁸ nequissimus et omnibus vitiiis carnalibus circumsessus, ac super omnia avarissimus (355). Illic præfatum ⁷⁷⁹ venerabilem abbatem virum omni sanctitate perspicuum ⁷⁸⁰ causa pecuniæ cepit, atque custodiae mancipavit. Qui videlicet ⁷⁸¹ sanctus vir cum depositus fuisset 7 Idus Octobris (834) (356), in ⁷⁸² loco quo ⁷⁸³ reconditus est, multos febre detentos diversisque languoribus oppressos, ex fideposcentes

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁴³ l. unam a. 1b. ed. ⁷⁴⁴ D. nat. T. nobili g. ortus, ad 1b. ed. ⁷⁴⁷ G. quæ in ipsius v. sita est 1b. ed. ⁷⁴⁸ nonnulli et n. absque (corr. usque) quaque putant 1b. nonn. n. nunc usqueq. p. 2. ⁷⁴⁹ putant 1b. ed. ⁷⁵⁰ prædictis ed. de prædicatorum virorum g. 1b. in loco raso. ⁷⁵¹ procreatos 1b. ⁷⁵² C. genere 1b. ed. ⁷⁵³ Cannetu 1b. Cannetum 2. ⁷⁵⁴ add. 4. ⁷⁵⁵ totum caput add. 1b. ⁷⁵⁶ Radelchis 4. ⁷⁵⁷ Grimoald 1b. ed. ⁷⁵⁸ acp. h. f. desunt 1b. 2. ⁷⁵⁹ dolens 4. ⁷⁶⁰ add. 4. ⁷⁶¹ deest 1b. 2. ⁷⁶² tam n. m. p. cur desunt 1b. 2. ⁷⁶³ h. h. me desunt 1b. 2. ⁷⁶⁴ iste Sico 1b. ed. ⁷⁶⁵ de l. q. f. r. desunt 1b. 2. ⁷⁶⁶ reconditum 3. ⁷⁶⁷ cum sanctis F. et D. in ipso episcopio honorabiliter r. 1b. ed. ⁷⁶⁸ deest 1b. 2. s. in h. h. r. postea alio atramento adscripsit. ⁷⁶⁹ Hujus tertio anno Siciliam Saraceni ingressi sunt, a. d. i. 820. 1. Hujus abbatis t. a. Sar. a Bab. etc. 1b. ed. ⁷⁷⁰ ve et Panormum 4. ⁷⁷¹ S. ingressi sunt 1b. 2. ⁷⁷² i. a. add. 4. ⁷⁷³ p. e. s. B. add. 1b. ⁷⁷⁴ tunc add. 1b. temp. add. 4. ⁷⁷⁵ t. p. S. a. S. desunt 1. 2. ⁷⁷⁶ supradictus 1. ed. ⁷⁷⁷ Depositus vero est vii^o idus novemb. (corr. octobris) et sepultus apud ecclesiam sancti B. 1. quibus deletis 1b. add. Mortuo — restituit. ⁷⁷⁸ p. vir omnibus 1b. 2. ⁷⁷⁹ prædictum 1b. ed. ⁷⁸⁰ spicuum 4. conspicuum. Erc. ⁷⁸¹ add. 4. ⁷⁸² ita 1c. et apud eccl. beati B. sepultus m. 1b. ⁷⁸³ ubi 1c. ed.

NOTÆ.

(349) l. e. ora, limbas, tænia.
 (350) Temporibus Siconis. ind. v.
 (351) Grimoaldi anno 10, ubi Siconis legendus docet Gatt. l. l.
 (352) Ultima verba postea addidit, cum rem a Beneventanis auditam Chronico Sal. quod Erchemperto tribuit confirmari reperisset: ubi tamen nihil de Festo et Desiderio dicitur. Translationis historia exstat in Actis SS. Sept., tom. VI, p. 888.
 (353) Saracenos (scil. Hispaniæ) eo anno Siciliam ingressos esse nescio unde Leo sumpserit. Sed quod Panormi expugnationem ex Erc. huc retulit, ipsius est conjectura, quæ fundamento caret. Capta

est a. D. 832.

(354) Non exstat. Donationem quamdam factam Deusdedit abbati a Romualdo duce, ind. ii in loco qui nominatur fluvio Lauro a Petri Regesto, ed. Gatt. Acc. p. 32. Quam vel fictam vel certe corruptam esse apparet. Lauri ß. lacum Lesinensem influit.

(355) Talis apparet e Chron. Salernitano.

(356) Martyrol. Romanum 9 Octobris: *Apud Casinum sanctus Deusdedit abbas, qui a Sicardo tyranno in carcerem trusus, illic fame et ærumnis confectus reddidit spiritum;* eodem die colitur ejus memoria apud nos sub ritu duplici. Anc.

ad suos cineres precibus ⁷⁰⁰ ac meritis suis pristinae salutis restituit.

HILBERICUS (357) abbas sextus decimus. sedit diebus 17.

AUTHPERTUS ⁷⁰⁰ ordine septimo decimo abbas ⁷⁰⁰ effectus, sedit annis 3.

23. Huic Lotharius ⁷⁰⁷ rex Francorum filius ⁷⁰⁰ supradicti Ludowici præceptum (358) fecit (*an.* 835. *Febr.* 24.), confirmans omnia quæ huic sacro cœnobio tam a regibus quam a principibus collata hactenus fuerant. Pratium etiam magnum vocatum ⁷⁴⁰ Cervarium, et servos, et hæreditates plurimas fisco suo pertinentes in pago Marsorum alio ⁷⁰⁰ præcepto (359) in hoc monasterio confirmavit. [EACH. 11.] Ab ⁷⁰¹ hoc Lothario ⁷⁰⁰ regnum Francorum divisum est; et ipse quidem Aquensem et **B** Italicum, Ludowicus ⁷⁰⁰ vero frater ejus Bajoariam, Carlus autem ex alia matre genitus Aquitaniam obtinuit. Sichardus præterea ⁷⁰⁰ Beneventanorum princeps, gualdum qui Martoranus vocatur, per suum præceptum ⁷⁰⁰ sancto Benedicto concessit (*an.* 837. *Jun.*), (360) per ⁷⁰⁰ fines et terminos suos, cum ripis et aquis, fassaribus ⁷⁰⁷ (361) et piscationibus, et omnibus intra se positis, quemadmodum ad palatii jus pertinere tunc temporis videbatur. Tunc ⁷⁰⁰ etiam vir quidam Rodegarius nomine de territorio Compsano, obtulit huic monasterio (*an.* 835. *Jun.*) quattuor curtes suas cum omnibus pertinentiis earum, et aliquot servos et ancillas suas (362). Hujus abbatis ⁷⁰⁰ nonnulla opuscula et pulchri sermones habentur (363). Obiit ⁸⁰⁰ autem 10. Kal. Martii (838).

BASSACIUS abbas a beato Benedicto octavus decimus ordinatus, anno 365 dominicæ incarnationis octingentesimo tricesimo septimo (364), sedit annis 10.

VARIE LECTIONES.

⁷⁰⁰ p. ac m. s. *desunt* 1^b 2. ⁷⁰⁰ Authpert 1. 2. ⁷⁰⁰ *deest* 4. 1. ⁷⁰⁷ Lutharius 3. ⁷⁰⁰ f. s. L. *add.* 1^b. ⁷⁰⁰ m. qui vocatur Cervarius 1. *ed.* ⁷⁰⁰ a. p. *add.* 1^b. ⁷⁰¹ Ab — obtinuit *add.* 1^b. ⁷⁰⁰ Lothario 3. ⁷⁰⁰ Lodevicus 3. ⁷⁰⁰ ita 1. b. quoque 1. ⁷⁰⁰ tunc *add.* 1. *delevit* 1^b. ⁷⁰⁰ per — ancillas suas *add.* 1^b. ⁷⁰⁷ fassaribus 4. ⁷⁰⁰ Illis temporibus v. 1^b. *ed.* ⁷⁰⁰ *add.* 1^b. ⁸⁰⁰ Obiit — Martii *add.* 1^b. ⁸⁰¹ Hujus t. o. 1^b. *ed.* Hujus — et alia nonnulla *add.* 1^b. ⁸⁰⁰ h. B. a. 1^b. ⁸⁰⁰ o. d. *desunt* 1^b. 2. ⁸⁰⁰ in — transvectum *desunt* 1^b. 2. ⁸⁰⁰ *Hæ traditionum notitiæ in cod. autographo in margine singulæ ubi spatium erat adscriptæ sunt, ordine diverso ab eo quem hic eod. 4. damus. Primus erat Agenardus, sequebatur Arnefrid, deinde Maio, quartus Gontarius, quintus Theodericus.* ⁸⁰⁰ r. huic dudum 4. *integrò ut videtur versu omisso.* ⁸⁰⁷ *deest* 1^b. *ed.* ⁸⁰⁰ Milactianum 1^b. 2. ⁸⁰⁰ c. in C. om. 4. ⁸¹⁰ Canni 1^b. *ed.* ⁸¹¹ Agenardus *corr.* Ahgen. 1^b. Hagenardus 4. Aienardus, Agenardus et Achenardus in ipso dipl. ⁸¹¹ Alifanus 1^b. *ed.* ⁸¹² de *add.* 1^b. *ed.* ⁸¹⁴ omnino *add.* 1^b. *ed.* ⁸¹⁰ Similiter etiam quidam 1^b. *ed.* Similiter — eorum *abscessa* 1^b. *servavit* 1^b.

NOTÆ.

(357) De eo Petrus Diac. *De viris ill. c.* 9.
 (358) Quod e Petri Reg. edidit Gatt. Acc. p. 32.
 (359) Ib., p. 34 ex originali genuino, quod ind. xiii, ix Kal. Mart. datum est.
 (360) Ib., p. 35 e Regesto. *Actu Benevento in sacro palacio 5. anno, mense Junio, indictione xv.*
 (361) Piscinæ esse videntur.
 (362) Ib. p. 35 e Regesto: *tertio anno principatus aomini nostri Sicardi mense Junio, ind. xii (leg. ind. xiii).*
 (363) Exstant Casini in codice signato 305. De eo Petrus diaconus *De viris illustr.*, cap. 15 et ibi I, B. Marus ANG.
 (364) Vel annum falsum esse oportet, si privilegium illud Sichardi principis genuinum est, vel vivente Authperto eum esse ordinatum.
 (364¹) A. D. 838, mense Aug., sed ecclesia per-

24. Tertio ⁸⁰¹ hujus ordinationis anno, superstite adhuc præfato principe Sichardo, corpus beati apostoli ⁸⁰⁰ Bartholomei de Lyparitana insula ordinatione ⁸⁰⁰ divina Beneventum translatum est (364¹): in ⁸⁰⁰ quam videlicet insulam olim de Armenia mirabiliter fuerat cum saxea tumba itinere marino sine remige ullo transvectum. Per ⁸⁰⁰ idem tempus Gontarius (365) abbas monasterii sancti Modesti reddidit beato ⁸⁰⁰ Benedicto res quas dudum ⁸⁰⁷ Authpertus abbas per scriptum convenientie concesserat Sichardo principi, idest curtem quæ dicitur Milazzanum ⁸⁰⁰ cum ecclesia sanctæ Mariæ cum omnibus ornamentis et pertinentiis suis in finibus Canosinis; curtem que vocatur Plazanum; curtem ⁸⁰⁰ in Campi; curtem in Pastena; et casam unam **B** in Cannis ⁸¹⁰ cum omni ⁸⁰⁷ substantia sua; et cum piscatione in mare, et cum omnibus pertinentiis eorum que supra dicta sunt. His quoque ⁸⁰⁷ diebus (*an.* 839. *Mai.*) Agenardus ⁸¹¹ (366) quidam ⁸⁰⁷ gastaldeus Capuanus fecit cartam oblationis in hoc monasterio de omnibus omnino rebus substantiæ suæ quæ possidere videbatur tam ⁸⁰⁷ in territorio Capuano quam ⁸⁰⁷ et Theanensi, atque Galinulo (367), cum servis et ancillis, et universis quæ sibi jure hæreditario competeabant. Sed et Arnefrid (368) quidam nobilis Aliphanus ⁸¹¹ obtulit beato Benedicto Amelfrid filium suum clericum cum integra curte sua de loco qui dicitur Patenaria, cum universis ejusdem curtis pertinentiis: nec non et integram portionem suam de ecclesia sanctorum Nazarii et Vincentii ⁸¹¹ loco ubi dicitur Anglena, cum ornamentis et curtibus, et omnibus ⁸¹¹ pertinentiis ac possessionibus ejus. Quidam ⁸¹¹ etiam Maio (369) Telesinus, ad extrema veniens (*an.* 856. *Jan.*), tradidit se ipsi in hoc monasterio cum omnibus suis,

fecta dedicatum est altare 839, Oct. 25, mortuo Sichardo, tertio Bassacii anno secundum Leonis calculum. Exstant sermones in translationis anniversario habiti, alter Berthario abb. Casin. attributus in Actis SS. tomo V, Augusti; alter accuratior Martini mon. ad Roffredum archiep. Benev. directus, qui sedit ab anno 1076, ap. Borgiam Mem. Benevent. I, p. 533.

(365) Reg. n. 299. ANG.
 (366) Gatt. Acc. pag. 38, ann. 10 Sikenolfi, ind. xii, Capuanus erat genere; gastaldus Capuæ, Landò, chartæ subscripsit.
 (367) Hodie *Carinola*, prope Sessam.
 (368) Reg., n. 308. ANG.
 (369) Gatt. ib., p. 56. Data est anno... princ. 3, ind. iv, Telese sita est in Terra Laboris inter Vulturum et Calorem fluvios.

Id est curte una in Telesia ⁸¹⁶, vocabulo Pulianellum ⁸¹⁷, et altera ⁸¹⁸ in Aliphis ⁸¹⁹ in qua est constructa ecclesia sancti ⁸²⁰ Petri, cum silva sua circa eandem ecclesiam, et cum omnibus pertinentiis ipsarum curtium, cum servis quoque et ancillis ⁸²¹ in eisdem curtibus commanentibus, et universis eorum. Theodericus (370) præterea ⁸²² Caiatiæ ⁸²³ comes testamento suo (an. 845. Mai.) concessit in hoc ⁸²⁴ loco curtem unam quæ dicitur Squillæ, cum ⁸²⁵ universis ad ipsam curtem pertinentibus; insuper et scutellam argenteam unam, scuttones (371) tres, garales duos, bandum aureum unum, equos ⁸²⁶ tres, et alia nonnulla.

Fuit ⁸²⁷ autem hic abbas temporibus Romanorum pontificum Sergii II, Leonis IV, et tertii Benedicti, nec non et primi Nycolai, a quo etiam apostolicæ auctoritatis privilegium (372) de hujus monasterii libertate et confirmatione recepit; principum vero Radelchis ⁸²⁸ et Siconolfi, sub quibus principatus Beneventanus Capuanorum ⁸²⁹ contra ⁸³⁰ se factione divisus est. Cur autem vel qualiter divisus sit, et qua occasione primum ⁸³¹ Saraceni ab his invitati huc adventaverint, quoniam cladis eorum nos quoque pars maxima fuimus, necessarium huic ⁸³² historiunculæ et oportunitum inserere duximus.

25. Cum (373) supramemoratus ⁸³³ princeps ⁸³⁴ Sichardus nequiter a suis fuisset occisus (an. 839.), præfatus Radelchis ⁸³⁵ thesaurarius ⁸³⁶ ipsius illi in principatu successit. Interea Capuani quibus ⁸³⁷ tunc Landulfus gastaldeus ⁸³⁸ præerat, qui quæ ⁸³⁹ propter multas nequitas suas eundem ⁸⁴⁰ Radelchis valde infensum habebant, dominationem ⁸⁴¹ illius quam nimium formidantes, ineuntes consilium, ad Siconolfum filium supradicti principis Siconis, qui tunc apud Tarentum exul ⁸⁴² manebat ⁸⁴³, se conferunt; eumque sibi in principem eligunt. Qui Siconolfus, tam cum eisdem Capuanis, quam et cum maxima Beneventanorum manu qui prædictum Radelchis

A exosum habebant Salernum ingressus, contra eundem Radelchis modis omnibus insurrexit; cœperuntque ad invicem totis nisibus litigare. Sed quoniam, ut ait Veritas, *omne regnum in se ipsum divisum desolabitur* (Luc. xi, 17), et; ut ait quidam auctorum (374), *concordia parvæ res crescunt: discordia maximæ dilabuntur* (Sall. Jug. 10): vicissim ab his Saracenorum ⁸⁴⁴ exercitus ex diversis partibus orbis alter adversus alterum evocatus, totum non modo principatum, verum etiam regnam Italicum sua dissensione ⁸⁴⁵, ferro et igni per annos ferme triginta demoliti sunt. Primus itaque Radelchis in auxilium ⁸⁴⁶ Saracenos invitat (an. 841), per ⁸⁴⁷ Pandonem quendam suum fidelem qui tunc Barim regebat; quos dum idem Pando juxta muros ⁸⁴⁸ urbis et maris ⁸⁴⁹ ora locasset improvidus, illi, ut sunt ingenio callidi, nocte intempesta urbem per loca abdita penetrant, multisque aliis interemptis, prædictum quoque ⁸⁵⁰ Pandonem marinis fluctibus donant. Horum rex fuit vocabulo Calphon; quos ⁸⁵¹ præfatus Radelchis quia propellere urbe non poterat, cepit quasi familiares excolere, et ad sui auxilium provocare; cumque illis totam Siconolfi regionem devastans, Capuam quoque universam redegit in cinerem. Siconolfus ⁸⁵² autem ⁸⁵³ e contra ex Hispania Saracenos acciscens, frequentibus præliis omnes fere in circuitu præter Sipontum a Radelchis jure auferens urbes, Beneventum nichilominus expugnabat (375) (an. 845.).

26. Septimus (376) jam prædicti abbatis annorum circulusolvebatur (i. e. an. 845), cum prædictus ⁸⁵⁴ Siconolfus ad beati Benedicti monasterium veniens, sub ⁸⁵⁵ præstationis nomine Hispanis ⁸⁵⁶ tribuendum Agarenis, universum fere thesaurum quem gloriosæ memoriæ reges, Karolus, et Pipinus frater ejus, et Karlomannus, et Ludovicus filii ejusdem Pipini (377), et alii quam plures seu reges seu principes religiosi ibidem contulerant, auferens ⁸⁵⁷ asportavit. Prima siquidem vice abstulit ⁸⁵⁸ in

VARIÆ LECTIONES.

⁸¹⁶ Telese 1^a. ed. ⁸¹⁷ Pulianellu 1^a. 2. ⁸¹⁸ alia 1^a. ed. ⁸¹⁹ Alife 1^a. ed. ⁸²⁰ e. vocabulo Sanctus Petrus 1^a. ed. ⁸²¹ omnibus add. 1^a. ed. ⁸²² deest 4. ⁸²³ deest 1^b. 2. Calatiæ 4. ⁸²⁴ deest ed. ⁸²⁵ cum — et desunt 1^b. ed. ⁸²⁶ equos t. desunt 1^b. 2. ⁸²⁷ ita 1^b. Fuit temp. principum R. 1. ⁸²⁸ Rathelchis 3. ⁸²⁹ ita 1. Kap. 1^b. ⁸³⁰ c. se desunt 1. 2. ⁸³¹ deest 1. 2. ⁸³² n. inserere huic historiologi duximus 1. ed. ⁸³³ add. 1^b. ⁸³⁴ S. pr. 1. ed. 3. ⁸³⁵ Rathelchis. ⁸³⁶ ita 1^b. R. zetarius palatii ejus 1. ⁸³⁷ q. t. l. cast. p. add. 1^b. ⁸³⁸ castaldeus 1^b. 2. ⁸³⁹ add. 4. ⁸⁴⁰ prædictum 1. ed. ⁸⁴¹ habebant. Qua de causa illum n. f. 1. ed. ⁸⁴² add. 1^b. ⁸⁴³ morabatur 1. ed. ⁸⁴⁴ ita 1^b. h. Francus ac Saracenus alter adv. 1. ⁸⁴⁵ dissensione 1. ed. ⁸⁴⁶ sui add. 1. ed. ⁸⁴⁷ ita 1^b. invitat. Qui apud Barim primitus transfretantes, eum illam diebus aliquot obsedissent, nocturna tandem fraude ceperunt; nec multo post Tarentum quoque adepti sunt. Horum 1. ⁸⁴⁸ murum 1^b. 2. ⁸⁴⁹ ora maris 1^b. ed. ⁸⁵⁰ p. patriæ proditorem m. 1^b. 2. ⁸⁵¹ ita 1^b. cum quibus R. totam S. 1. ⁸⁵² S. — expugnabat add. 1^b. ⁸⁵³ quoque 1^b. ed. ⁸⁵⁴ præfatus 1. ed. ⁸⁵⁵ sup. 2. ⁸⁵⁶ H. t. A. add. 1^b. ⁸⁵⁷ c. adstulit 1. ed. ⁸⁵⁸ tulit 1. ed.

NOTÆ.

(370) Reg. n. 398: anno 4 princ. Radelchis, mense Maio, ind. vi. ANG. Squilla hodieque est villa Caiatiæ proxima, a Vulturno non multum distans.

(371) Scuttones vocantur apud nostrates eas scutellas quibus arida venditores metiuntur, ut lupinos et similia. ANG. Garalis est scyphi species quædam; bandus vexillum, lænia.

(372) Reg., n. 4. ANG.

(373) Hæc e Chron. Cas. c. 8, 4^a, 17 petita postea ex Erchemperto c. 14—17 correxit et auxit.

(374) Hoc de suo addidit; ut Livius dicit ps. Anastasius.

(375) I. e. oppugnabat.

(376) Hoc caput fere integrum e Chron. Cas. 40 accepit Leo, sed etiam alia nunc nobis incomperta antiqua monumenta adhibuit. ANG.

(377) Non librariorum sed auctorem dormitasse, cod. autographus hic ut alibi ostendit; ubi plurima convicia in immeritis librariorum conjecta sunt ab Ang. de Nuce et aliis.

calicibus et patenis, coronis, ac crucibus, fialis ³⁷⁵ quoque et amulis, bokis ³⁷⁶ (378) ac fibulis, auri parissimi libras centum triginta ³⁷⁷; saricam (379) insuper sericam de sylphori cum auro et gemmis: pro quibus promisit se redditurum solidos Siculos decem milia. Unde cognatus ejus Ursus (380), et Grimoaldus ³⁸¹, scriptum redditionis monasterio isti ³⁸² fecerunt. Item ³⁸³ secundo, trecentas sexaginta quinque in argento libras, et tredecim ³⁸⁴ milia solidos aureos figuratos. Item bazias (381) duas de argento, pondo ³⁸⁵ librarum 30, et fundatos (382) duplices octo. Item in anaglyphis ³⁸⁶ baziam unam, et scatonem unum ³⁸⁷ Constantinopolitanam, utrumque argenteum et inauratum. Item ³⁸⁸ post octo circiter menses, tulit in coronis, ac bazis, atque amulis, garalibus et cocleariis, argenti libras ³⁸⁹ quingentas. **B** Item post menses decem venit et rupit ipsum monasterii vestiarium, et abstulit inde solidos mazatos (383) 14 milia. Pro quibus juraverunt Leo episcopus, et Petrus et Landenufus gastaldi ejus super evangelia, et crucem, et corpus sancti Benedicti, quod abinde ad quartum mensem, pretium illud monasterio restituerent, et non habentes unde redderent, fecerunt huic ³⁹⁰ monasterio præceptum de Sancto Nazario in Canzia ³⁹¹ (384) cum omnibus pertinentiis ³⁹² suis. Rursum ³⁹³ venerunt Lando (385) et Aldemarius gastaldi ipsius, et portaverunt hinc ³⁹⁴ solidos prædulatos duo milia. Item ³⁹⁵ quando perrexit ³⁹⁶ Spoletum, Maio cognatus ejus abstulit alios ³⁹⁷ nichilominus duo milia. Ad ³⁹⁸ postremum quando Romam perrexit (n. 844), venit idem Siconolfus et abstulit coronam auream ³⁹⁹ smaragdinis gemmis mirifice decoratam, quæ patris sui ⁴⁰⁰, Siconis principis fuerat, pro solidis tribus milibus. Et hæc quidem ⁴⁰¹ omnia ipse præfatus ⁴⁰² sacrilegus sancto Benedicto auferens, neque sibi neque patriæ aliquid inde profecit ⁴⁰³; neque ab eo ⁴⁰⁴ tempore aliquam promereri ⁴⁰⁵ victoriam potuit.

A 27. [DESID. *Dial. 1 Chr. Cas.* 9]. Triennio ⁴⁰⁶ post hæc (386), Sergio secundo in sede apostolica præside, a ⁴⁰⁷ quo Ludowicus imperator est coronatus, ingens Saracenorum multitudo ab Africa ⁴⁰⁸ classe Romam devecta, ecclesias sanctorum apostolorum Petri et Pauli ex integro deprædati sunt (*Aug.*), multosque illic interficientes, per Appiam viam iter aggressi, ad Fundanam civitatem (387) venerunt. Quam cum cepissent et incendio cremavissent, universaque ⁴⁰⁹ per circuitum vastavissent, secus Cajetam applicantes castrametati sunt. Contra quos missus a Spoletio ⁴¹⁰ Francorum exercitus, turpiter superatus aufugit. Quos Saraceni instantius persequentes (*Nov.* 10), tandem ad viciniam hujus monasterii trans flumen ⁴¹¹ quod Carnellum vocatur applicuerunt, ecclesiamque sancti Andreae apostoli ⁴¹² igne cremantes, ac demum ad cellam sancti Apollinaris ⁴¹³ in loco qui dicitur Albianus (388) pervenientes, evestigio ad hoc monasterium quod fama jam dudum ⁴¹⁴ vulgante audierant, quodque præsentialiter suis oculis ex eodem loco cernebant, totis satagebant ⁴¹⁵ conaminibus properare. Sed, quoniam tardior illos hora eo die cohibuit, ibidem tentoria figunt, futurum ⁴¹⁶ profecto ut die huc altero properantes, cœnobium totum ⁴¹⁷ destruerent; quæcunque fuissent ⁴¹⁸ reperta, diriperent; cunctosque ibidem ⁴¹⁹ degentes, gladio trucidarent. Maxima tunc erat totius ⁴²⁰ cœli serenitas, tantaque prædicti fluvii siccitas, ut pedes aliquis illum transvadere valeret ⁴²¹. Itaque, cum ad fratrum aures hujusmodi nuntius **C** pervenisset, et tam subitam, tamque horrendam sibi ⁴²² mortem imminere conspicerent, maximo valde ⁴²³ timore perterriti mox ⁴²⁴ omnes nudis pedibus et cinere asperso capite, cum letaniis ad beatum conveniunt Benedictum, orantes Dei clementiam, ut eorum animas misericorditer dignaretur recipere, quorum corpora tam repentine morti ⁴²⁵ tradere suo judicio decrevisset. Tota igitur nocte illa fratribus vigiliis, orationibusque intentis, sanctæ memoriæ

VARIE LECTIONES.

³⁷⁵ phialis 4. ³⁷⁶ boris 5. ³⁷⁷ bolcis 4. ³⁷⁸ trig. add. 1b. ³⁷⁹ Grimoald. 1. ed. ³⁸⁰ add. 4. ³⁸¹ Item — inauratum add. 1b. ³⁸² XIV 2. ³⁸³ pensantes libras 1b. ed. ³⁸⁴ anaglyphis 4. ³⁸⁵ deest 4. ³⁸⁶ Alia vice p. 1. ed. ³⁸⁷ deest 2. argenti add. 1b. simul q. 1. ed. ³⁸⁸ f. hic p. 1. ed. ³⁸⁹ Canzia 1. Canzie 2. ³⁹⁰ add. 4. ³⁹¹ R. alia vice v. 1. ed. ³⁹² hinc deest 2. ³⁹³ Alia vice q. 1. ed. ³⁹⁴ Sp. p. 1. ed. ³⁹⁵ absit item solidos d. m. 1. ed. ³⁹⁶ iterum q. 1. 2. ³⁹⁷ a. et s. ed. ³⁹⁸ ejusdem 1. ed. ³⁹⁹ idem 4. ⁴⁰⁰ add. 4. ⁴⁰¹ per fecit 4. ⁴⁰² illo 1. ed. ⁴⁰³ a. deinceps vict. habere promeruit 1. ed. ⁴⁰⁴ His temporibus, 10. videlicet ejus abbatis anno, S. papa 1, 2. ⁴⁰⁵ a — coronatus desunt 1. ⁴⁰⁶ ab A. add. 1b. ⁴⁰⁷ c. cunctosque illius cives partim captioni partim gladio destinavissent, universa quoque p. 1. ed. ⁴⁰⁸ ita 1b. Siconolfo 1. ⁴⁰⁹ ita 1b. t. Lyrim a. 1. ⁴¹⁰ ita 1b. A, et Apollinaris i. cremantes, evestigio ad 1. ⁴¹¹ martyr Christi A. 1b. 2. ⁴¹² add. 1b. ⁴¹³ t. prop. nisibus satagebant 1. ed. ⁴¹⁴ futuro ed. ⁴¹⁵ omne 1. ed. ⁴¹⁶ f. hic. r. 1. ed. ⁴¹⁷ ibi 1. 2. ⁴¹⁸ si vellet add. 1 del. 1b. ⁴¹⁹ h. inm. s. m. aspicerent 1. ed. ⁴²⁰ add. 4. ⁴²¹ deest 5.

NOTÆ.

(378) *Al. banca, vasis species; unde Ital. boccale, nostrum Pokal.*

(379) Pallium purpureum.

(380) Comes Compansanus, v. Erch. 1°.

(381) Pateræ species esse videtur, Angl. *basin*.

(382) Et pallia et vasa ita designantur.

(383) Argentum signatum esse arbitror; *mazza* enim Italis malleus est. lidem supra vocantur figurati, infra prædulati.

(384) Ita dicebatur ea Campaniæ pars quæ ad septentrionem fl. Vulturni viæ Appiæ utrinque adjacent, Peregrini tempore *Terra di Ganso*. Camp. felice pag. 467.

(385) Com. Capuanus?

(386) Tempus ope Chr. S. Benedicti computavit.

(387) Fondi.

(388) V. supra c. 18.

Apollinaris ⁹⁰⁶ abbas de quo supra locuti ⁹⁰⁶ sumus A per visum ⁹⁰⁷ reverentissimo abbati Bassacio appa-
rens, dixit : *Quid inquit frater ⁹⁰⁸ ita turbamini,*
vel quare sic mestum timidumque geritis animum?
Cui Bassacius : *Propter mortem inquit pater omnium*
nostrum quam ante oculos cernimus, et propter sancti
hujus loci desolationem, quam protinus præstolamur.
Nolite amplius ait Apollinaris timere, omnemque ab
animo mestitiam ac sollicitudinem pellite. Benedictus
etenim pater, vestram a Domino liberationem obtinuit,
ipsumque pariter nobiscum in auxilium vestrum pro-
certo venisse noveritis. Perficite tantum vota vestra
et supplicationes ad Dominum, quod etiam et ⁹⁰⁹ nos
una vobiscum ante conspectum Domini ⁹¹⁰ facimus,
et estote certissimi quod nullam vobis neque huic loco
Saracenorum ferocitas nunc possit inferre molestiam
⁹¹¹. Cumque abbas experrectus hæc omnia fratribus
indicasset, universi procidentes in faciem, cum la-
erimis ac singultibus magnisque clamoribus cœpe-
runt Deo laudes et gratias reddere, eumque immen-
sis jubilationum vocibus ⁹¹² benedicere, cui per
beati Benedicti intercessionem, taliter eos ab instanti
placuit periculo liberare; atque quod erat noctis
residuum, in hymnis et laudibus Dei studuerunt pe-
ragere. Fidelis Dominus in verbis suis, et sanctus
in omnibus ⁹¹³ operibus suis, qui justo polliceri
dignatus est dicens : *Invoca me in die tribulationis*
tuæ, eripiam te et magnificabis me ⁹¹⁴ (Psal. XLIX, 15).
Cum ecce circa ⁹¹⁵ matutinas vigilias, subito cælum
quod eatenus ⁹¹⁶ ut diximus undique serenissimum
fuerat, densis ⁹¹⁷ atrisque nubibus operitur, coru-
scant fulgura, tonitrua mugiunt, tamque valida re-
pente pluviarum inundatio facta est, ut supradictus
⁹¹⁸ fluvius ultra ripas excrescens, latius undique re-
dundaret. Mane ⁹¹⁹ igitur Saraceni surgentes, ad
fluvii properant oram, vident eminens quem die præ-
terito sicut diximus pedibus possent transire, vix
nunc posse se illius vel ripas attingere. Cœperuntque
nimis diligenter scrutari, sicubi navem aliquam re-
perire valerent, qua fluvium transvadarent. Sed, cum
omni spe transeundi se viderent frustratos, totius-
que prædæ illius qua se tunc ⁹²⁰ valde onustari pu-
tabant vacuos redditos : sicut sunt barbaræ immitis-
que naturæ, frementes, dentibusque stridentes, di-

gitos sibi cœperunt manusque præ furore corrodere.
Cellas itaque hujus cœnobii, sanctorum martyrum
Georgii ac Stephani vocabulis insignitas, igne suc-
cendentes, per duos leones (389) ad sua castra Ca-
jetam reversi sunt. Post dies aliquot cum in propria
reverti disposuissent ⁹²¹, debilitatos ac subnervatos
equos ⁹²² suos universos dimittunt, et conscensis
navibus, versus Africam ⁹²³ iter aggrediuntur. Cum-
que jam ita proximi patriæ essent ut montes vicinos
aspicerent, et nautico more plausus inter ⁹²⁴ se et
gratulationes efficerent, repente conspiciunt unam
inter suas huc illucque naviculam discurrentem, in
qua duo tantum homines visebantur, quorum unus
pulchra canitie clerici speciem prætendebat, alter
vero habitu erat indutus monastico. A quibus dili-
genter ⁹²⁵ interrogati, unde tam hylares ⁹²⁶ remea-
rent, quidve in partibus ⁹²⁷ illis ubi profecti fuerant
operati essent ⁹²⁸ : ab Italia se, et ab ipsa Roma
reverti, ibique se maximas cedes, rapinas, atque
incendia perpetrasse fatentur ⁹²⁹. Et ⁹³⁰ Petri quidem
inquit ac Pauli ecclesias devastavimus ; ad Bene-
dicti vero cœnobium deprædandum, quoniam fluvium
⁹³¹ transire nequivimus, cellas ejus trans ipsum ⁹³²
⁹³³ positas igne succendimus. Cumque ⁹³⁴ demum et ipsi ⁹³⁵
ab eis requirerent quinam essent, hujuscemodi ⁹³⁶
ab eis responsum recipiunt : *Nos quidem illi sumus*
quorum vos domos et diripuisse et cremavisse tanto-
pere gloriamini. Verumtamen qui nos simus, quanto-
cius nosse habebitis ; et his diebus, subito pariter cum
verbo disparuerunt. Repente igitur valida surgente
⁹³⁷ procella, tam ingens tempestas exorta est, ut uni-
versas illorum naves partim inter se collisas, partim
in ⁹³⁸ montes et scopulos impulsas, naufragare com-
pulerit ; ita ut vix aliquanti evaserint ⁹³⁹, per quos
hæc ad aliorum notitiam pervenirent. Hoc ⁹⁴⁰ modo
Petrus apostolus suas injurias vindicavit. Hoc ⁹⁴¹
modo Benedictus pater suum monasterium liberavit.
Sequenti tempore sanctissimus Leo quartus papa
effectus, ne forte ⁹⁴² aliquando ⁹⁴³ amplius hoc con-
tingeret evenire, muris ⁹⁴⁴ firmissimis, castellum
non modici ambitus circa beati ⁹⁴⁵ Petri ecclesiam
fecit, quod videlicet ⁹⁴⁶ usque hodie ab auctoris no-
mine, Leoniana civitas appellatur.

28. [C. Casin 12, 14.] Tunc etiam temporis, Massar

VARÆ LECTIONES.

⁹⁰⁶ s. retulimus p. 1. ed. ⁹⁰⁷ v. interim r. 1. ed. ⁹⁰⁸ fratres ed. fr. 1b. suprascr. ⁹⁰⁹ add. 4. ⁹¹⁰ deest
4. ⁹¹¹ sed quantocius divina prohibitione coercitos, reditum ad sua maturaturos add. 1. ⁹¹² v. glorificare
ac b. 1. ed. ⁹¹³ deest ed. ⁹¹⁴ Sanctissimus quoque pater B. quod suis vivens discipulis repromiserat,
oportunitissime nunc reminiscens implevit : « Præsentior inquit vobis filii deposito carnis onere, vestrique
per Dei gratiam (adjutor et add. 1b.) cooperatori existam assiduus » addit. 1. ⁹¹⁵ e. post paululum s. 1. 2.
⁹¹⁶ hactenus 1. ed. ⁹¹⁷ d. a. add. 4. ⁹¹⁸ ita 1b. ut fl. Lyris u. 1. ⁹¹⁹ Facto ig. m. S. 1. ed. ⁹²⁰ t. v. add.
1b. ⁹²¹ videntes se suos equos portare non posse add. 1. del. 1b. ⁹²² e. s. add. 1b. ⁹²³ ita 1b. Siciliam 1.
⁹²⁴ et g. i. se vicissim e. 1. ⁹²⁵ diligentissime percontati, u. 1. ed. ⁹²⁶ ita corr. 1b. hil. 1. ⁹²⁷ in illis
a quibus sic onusti revertebantur p. o. 1. in i. p. unde redibant o. ed. ⁹²⁸ fuissent 1. ed. ⁹²⁹ fatentur post
reverti collocat 1. ⁹³⁰ deest ed. Et præcipue, P. 1. ⁹³¹ Lyrim 1. L. fluvium 1b. ⁹³² lyrim 1. ⁹³³ vicissim
add. 1. ⁹³⁴ hujusmodi 1. ed. ⁹³⁵ inter 3. ⁹³⁶ evadere potuerint 1. ed. ⁹³⁷ Has sententias inverso ordine
habet 1. ⁹³⁸ add. 4. ⁹³⁹ aliquando post contingeret collocat 1. ⁹⁴⁰ m. optimis ac f. 1. ed. ⁹⁴¹ c. ecclē-
siam b. P. apostoli 1. c. b. P. ap. eccl. ed.

NOTÆ.

(589) v. infra III, 12.

Saracenorum dux in auxilium prædicti Radelchis, Benevento residens, eosdemque Beneventanos vilipendens, quocumque modo posset affligeret, monasterium quoque sanctæ Mariæ in Cingla devastavit; castellum sancti Viſi cepit, Telesinam civitatem antiquam siti ad deditonem coegit, et universa in circuitu depopulatus est. Qui, dum quadam die secus hoc beati Benedicti monasterium iter ægeret adeo mens ejus barbara cœlitus immutata est, ut dum canis illius unam in pratis monasterii aucam (390) cepisset, per semetipsum cum flagello cucurrerit, eandemque de ore illius extraxerit. Veniens autem ante januas monasterii, mox claudi illas præcepit, ne scilicet aliquis illuc suorum ingrediens, violentiam ibi aliquam inferret. Sicque Aquinum pertransiens, et Arrem (391), cæteraque in circuitu devastans, Beneventum reversus est. Eo tempore, cum annus ab incarnatione Domini 847, volveretur (392), tam ingens terræ motus per universam Beneventi factus est regionem (Jun.), ut Isernia fere tota a fundamentis corrueret, multusque inibi populus, et ipse cum eis eorum pontifex interiret. Apud monasterium quoque sancti Vincentii terræmotus idem plurimas domos evertit; in hoc vero monte similiter nichilominus agitato, meritis beatissimi Benedicti, ne una quidem petra de loco suo commota est.

29. [EUCH. XIX, c. 23.] Per idem tempus defuncto jam dicto Lothario (an. 855), pentifariam regnum Francorum divisum est; nam, ut supra diximus, Ludowicus et Carolus germani ipsius Bajoariam et Aquitaniam regebant. Primogenitus vero filius ejus Ludowicus nomine est sortitus Italiam. Secundus Lotharius potitus est Aquis. Tertius autem Carlitus Saxoniam optinuit [C. Cas. 18. Huc (393)

igitur Ludowico admodum adolescenti, ab afflictiva varia peste Langobardis suppliciter suggestum est per venerabilem abbatem Bassacium, ut ad has partes venire, eosque nefandorum Saracenorum devastatione eripere, tantisque eorum calamitatibus finem dignaretur imponere. Quod et obtentum est. Veniens itaque Ludowicus Beneventum (an. 848), a Radelchis Beneventanisque honorifice nimis receptus est, eique omnes Saraceni contraditi, quos omnes ipso die vigiliarum sancti pentecostes extra civitatem duci et protinus jugulari præcepit; inter quos etiam dux eorum Massar pariter capite plexus est. Moxque imperator convocatis omnibus Langobardis, totam Beneventanam provinciam inter Radelchis ac Siconolfum æquo discrimine est partitus, anno Domini 851 (394). Sicque post dies non plurimos prospere est ad sua reversus.

Porro demum prædicti principes Radelchis et Siconolfus pactum divisionis (395) principatus unanimiter inter se confirmantes, hoc monasterium et monasterium sancti Vincentii extra sortem esse decreverunt, dicentes: *Hæc monasteria ad nos minime pertinent, quoniam sub tutela et immunitate dominorum imperatorum Lotharii ac Ludowici constituta sunt.*

50. [EUCH. 20.] Iterum igitur Saracenis qui Bari degebant, Apuliam atque Calabriam universamque Beneventanam provinciâ affligere ac devastare nitentibus, rogatus a principibus patriæ Bassacius abbas, unacum Jacobo abbate sancti Vincentii Franciam adiit, præfatumque Ludowicum rursus ad has partes venire coegit. Qui veniens, Barim protinus adiit, cumque Saracenis per dies aliquot variis eventibus dimicavit (an. 852) (396), sed Capuanorum calliditate ac fallacia cernens se nil

VARIE LECTIONES.

eosdemque — affligeret add. 1b. e. ipsos B. 1b. ed. p. vehementer a. 1b. ed. add. 4. deest ed. 1. 2. deest 1. 2. m. pertransiret 1. ed. ejus 1. ed. Veniensque ante 1. ed. aliquam illic v. i. 1. ed. Eo — movit 1b. ex seq. cap. huc transtulit. cum — volveretur add. 1b. fuit r. 1. ibi 1. ed. autem 1. ed. s. n. a. desunt 192. cogitato 3. beati 1. ed. ne unam quidem petram de l. s. movit 1. ed. (s. non movit 1. corr. 1b.) ita 1b. Circa hæc tempora Bassacius abbas rogatus a primatibus patriæ Franciam adiit, et Ludowicum gloriosum imperatorem ut ad Italiam venire, eosque a nef. S. d. e. t. c. f. d. imponere obsecravit. Quod et obtinuit. Veniens igitur imperator Barim, cum per dies aliquot totis viribus cum Saracenis sine effectu aliquo dimicasset, adiit Ben. Ibi haque miserante Deo post non multos dies, ipso d. v. s. pentecostes, a nostris intra Ben. Saracenis peremptis, dux eorum Massar capitur, atque imperatori exhibitus, ejus præcepto cap. plectitur. Sicque p. d. p. idem imperator ad sua revertitur. Eo tempore — movit (r. cap. 28.) His quoque, etc. (cap. 51.) 1. pentifarie 1b. ed. Aquitaniam 3. Carlettus 3. 4. p. v. a. B. postea addidit. deest ed. add. 4. Q. et o. est desunt 4. igitur 1. ed. B. eamque undique obsidens, tandem a R. 1b. h. n. desunt 1b. 2. c. plectitur 1. ed. imp. idem 1b. idem imp. 1. ed. a. d. o. L. p. postea addidit. d. paucos pr. 1. ed. Porro — sunt prius in fine cap. 51. post sexto scripta erant 1. firmantes 1. 2. m. sancti B. et 1. ed. et i. deest 1. atque 1. ed. a. filii ejus L. 1. 2. totum caput add. 1b. Saraceni Barim tenentes 1b. Bari degentes 2. Calabriam totam omnemque Ap. u. p. B. affligere ac d. 1b. ed. primatibus 1b. 2. principibus 4. a sine effectu aliquo d. 1b. 2.

NOTÆ.

(390) Anser, nunc Ital. occ.
 (391) Arce.
 (392) Temporis notam quæ in C. Cas. deest, ex Vita Leonis IV hauserit, ubi indictioni 10, terræmotus acribitur.
 (393) Hic rursus quæ initio e solo C. Cas. exscripta Erchenperto inspecto mutavit et ampliavit, ut nulla ei præ illis auctoritas sit tribuenda. Ita Bassiacii legationem ipsius tantum errore geminatum

esse existimo.
 (394) Siconolfum 949 mortuum esse, probavit Di Meo Ann. Neap. ad h. a.
 (395) Quod e cod. Casin. 353 in Ann. Al. Di Meo ad a. 879 editum est, post Peregrinum.
 (396) Ann. Bertin. Ademarius annos princ. a Dec. 853 erchenpavit: post Siconem Petrus pater Ademarii principatum obtinuit.

proficere, Siconolfi filio de Salerno exiliato, et Ademario principatu concesso ⁹⁹⁵ reversus est.

51. [C. Cas. 16.] His quoque temporibus, cum ob facinora commorantium Capua quæ (597) et ⁹⁹⁸ Sicopolis ab igne sæpius cremaretur, quæ (398) videlicet in monte qui ⁹⁹⁷ Trifiscus vocatur paulo ante quindecim annos ædificata fuerat, consilio habito Lando comes et Landolfus episcopus cum cæteris propinquis suis, multo ⁹⁹⁸ aptius et honorificentius apud pontem illam Casulini sicut hodieque cernitur construxerunt, anno (599) Domini 856. Non ⁹⁹⁹ multo post prædictus abbas Bassacius obiit ¹⁰⁰⁰; 16 ¹⁰⁰¹ videlicet Kalendas Aprilis, atque juxta ecclesiam sancti Benedicti in ipso capitulo fratrum digna satis sepultura reconditus est ¹⁰⁰².

[C. Cas. 19.] Hujus valde ¹⁰⁰³ maximum fuit tam sursum quam et deorsum in rebus ¹⁰⁰⁴ ecclesiasticis studium, et ipse (400) renovavit omnia altaria ¹⁰⁰⁵ de ecclesia domini Salvatoris ¹⁰⁰⁶.

52. Non ¹⁰⁰⁷ autem otiosum videtur hoc in loco litteris tradere, quæ consuetudo tunc temporis in hoc monasterio diebus paschalibus habebatur ¹⁰⁰⁸. Tertia (401) feria post pascha summo ¹⁰⁰⁹ mane universi fratres tam de monasterio ¹⁰¹⁰ quod deorsum erat, quam et de eo ¹⁰¹¹ quod sursum, vestibus sacris induti, assumentes cruces aureas ad procedendum, et turibula, atque ceraptata (402), nec non et textus evangeliorum, et capsas, diversosque ornatus atque thesauros ¹⁰¹² ecclesiasticos, procedebant; et ¹⁰¹³ his descendentibus, atque ascendentibus illis, conjungebant se pariter ad civitatem sancti Petri, prope ipsam ecclesiam (403). Tunc incipientibus illis qui de deorsum ¹⁰¹⁴ venerant responsorium: *Benedictus qui venit in nomine Domini*, illi quoque de sursum id ipsum subsequerantur. Quo finito, dabat sacerdos orationem. Dehinc singillatim ¹⁰¹⁵ per ordinem omnes qui de deorsum ¹⁰¹⁶ venerant accedentes, salutabant et osculabantur tam domnum abbatem quam et reliquos seniores de sursum ¹⁰¹⁷. Post hæc incipientes letanias, omnes pariter ingre-

diebantur ¹⁰⁰⁷ ecclesiam sancti Petri, et iterum data oratione, cantabant tertiam, et deinde missam: *Venite, benedicti patri mei*, cum cantu promiscuo, Greco videlicet atque Latino, usque ad completum evangelium. Presbytero igitur ¹⁰⁰⁸ cum ministris ad percomplendam missam relicto, ceteri omnes simul egredientes cantando atque psallendo deorsum pergebant, ac prope jam monasterium ab ipso negotiantum foro letanias incipientes, in ecclesiam domini Salvatoris intrabant. Ea vero ¹⁰⁰⁹ finita, lotis manibus, atque vestimentis induti sollempnibus, procedebant omnes ordinate in atrium ad ¹⁰¹⁰ altare beati archangeli Michaelis, ibique subsistentes expectabant abbatem. Quo cum pervenisset, stipatus ¹⁰¹¹ diversis ac multiplicibus officiis ministrorum, mox universis reboantibus signis, procedebant sollempniter cum omnibus supradictis ornatibus ¹⁰¹², et ingressi ecclesiam, incipiebant canere missam ¹⁰¹³ ipsius diei: qua completa, et ¹⁰¹⁴ dicta sexta, ibant in refectorium cantando *Te Deum laudamus*, gratias utique ¹⁰¹⁵ agentes Deo, qui eos ¹⁰¹⁶ ab omnibus ¹⁰¹⁷ adversis eripuit, et cœnobium cum inhabitantibus incolume ¹⁰¹⁸ custodit. Et data oratione, exeuntes, expoliabant se (404) indumenta sollempnia, et sic revertebantur ad comedendum. Eo nimirum ¹⁰¹⁹ die major præpositus (405) prandium omnibus faciebat. Expleta vero refectio, fratres qui de sursum venerant ¹⁰²⁰ valedicentes abbati ac cæteris fratribus, cum benedictione revertebantur. His item temporibus mos erat, ut pridie Kal. Septembris conventus ad hunc locum fieret una cum præpositis suis universorum hujus cœnobii in circuitu monachorum; docendi ab abbate quid facere, quid cavere, quidve corrigere, seu qualiter sub Dei præsentia et timore cum regulari observatione vivere deberent. Sequenti vero die ordinabantur et describebantur, atque destinabantur in obedientias per singulas prout opportunum erat provincias ¹⁰²¹.

BERTHARIUS bonus decimus abbas, præfuit, ¹⁰²² annis viginti et septem et mensibus septem. Fuit ¹⁰²³

VARIE LECTIONES.

⁹⁹⁵ sine mora *add. 1^b. sed postea expunxit.* ⁹⁹⁶ q. in monte Trifisco (Trifisco, alio nomine Sicopolis vocata ^{1^b}), paulo a. q. a. tunc a. f. ab igne s. c. consilio 1. q. et S. quæ in m. Trifisco paulo a. q. a. a. f. ab i. s. c. c. ed. ⁹⁹⁷ *deest 4.* ⁹⁹⁸ m. a. et h. *desunt 1. 2.* ⁹⁹⁹ Non—est *hic desunt 2. cf. c. 52. in fine* ¹⁰⁰⁰ B. defunctus est; (cum prædisset annis decem et novem *delevit 1^b*). Hujus max. 1. obiit, etc. ut 2. *infra*, 3. ¹⁰⁰¹ sexto 4. ¹⁰⁰² *deest 4.* ¹⁰⁰³ abbatis ed. ¹⁰⁰⁴ in ecclesiis st. 1. ed. ¹⁰⁰⁵ deorsum *add. 1.* ¹⁰⁰⁶ depositus est autem 16 Kal. April. et sepultus est juxta ecclesiam s. B. in capitulo fratrum *add. 1.* ¹⁰⁰⁷ Hujusmodi præterea consuetudo 1. ¹⁰⁰⁸ erat 1. ed. ¹⁰⁰⁹ valde 1. ed. ¹⁰¹⁰ monasterio — eo quod *desunt 4.* ¹⁰¹¹ hoc 1. 2. ¹⁰¹² eccl. th. ed. ¹⁰¹³ et h. d. illis c. 2. atque illis ascendentibus 3. ¹⁰¹⁴ q. deorsum 5. 4. ¹⁰¹⁵ sigill. 4. ¹⁰¹⁶ sen. deorsum 3. ¹⁰¹⁷ i. in e. 1. ed. ¹⁰¹⁸ vero 1. ed. ¹⁰¹⁹ *add. 4.* ¹⁰²⁰ ad 2. *deest 1.* ¹⁰²¹ p. d. a. m. stipatus o. 1. ed. ¹⁰²² ordinatibus 2. ¹⁰²³ missas ed. ¹⁰²⁴ *deest 1. ed.* ¹⁰²⁵ illos 1. ed. ¹⁰²⁶ *deest 1.* ¹⁰²⁷ incolumem 1. ¹⁰²⁸ siquidem 1. ed. ¹⁰²⁹ venerant. Item mos erat 4. ¹⁰³⁰ Non multo post prædictus abbas Bassacius defunctus est 16 videl. Kal. April. et juxta eccl. s. Bened. in ipso capitulo fratrum digna veneratione reconditus *add. 1.* ¹⁰³¹ sedit 1. ed. ¹⁰³² Fuit — *recepit in medio cap. seq. collocant 1^b. 2. in cap. 38. 1.*

NOTÆ.

(397) Ex Erch. c. 24.
(398) E. Chr. S. Ben. SS. III. p. 205. Scil. 841 cremata Capua vetere comites Sicopolin se contulerat, quæ sub Sicone principe ædificata fuerat.
(399) Annus ipse computavisse videtur.
(400) Cf. Chr. S. Ben. p. 199.
(401) Ex cod. 353, v. Gatt. H. p. 62.

(402) Quæ et ceroferraria, quibus impositi cerci portantur.

(403) Cujus consecrationem supra c. 5 retulit, civitas ea olim Casinum vocata est. ANG.

(404) Ital. *spogliarsi*.

(405) I. e. monasterii inferioris Sancti Salvatoris. ANG.

antem temporibus Romanorum pontificum supradicti Nykolai, Adriani quoque ¹⁰²², atque octavi Joannis, a quo etiam privilegium (406) de omnimoda hujus monasterii libertate recepit (*an.* 882, *Mai* 22).

33. [C. Cas. 19.] Hic prædecessoris sui Bassacii ¹⁰²⁴ fuit discipulus; cujus etiam in omnibus, et præcipue in ecclesiasticis studiis industriam est imitatus. Codicem namque evangeliorum auro et gemmis optimis adornavit, et aureum calicem non parvæ quantitatis effecit, aliaque perplura ornamenta ecclesiastica tam sursum quam et deorsum patravit ¹⁰²⁸. Qui ¹⁰³⁰ etiam apprime litteratus, nonnullos tractatus atque sermones, nec non et versus in sanctorum laude composuit. Cujus et Anticimenon de plurimis tam veteris quam novi Testamenti questionibus ¹⁰²⁷ hic habetur (407); aliquot etiam de arte grammatica libri, necnon et duo codices medicinales, ejus utique industria de innumeris remediorum utilitatibus hinc inde collecti; versus quoque perplures ad Angelbergam augustam aliosque amicos suos, mira conscripti facundia. Hic itaque reminiscens periculi quod nuper a Saracenis sub suo prædecessore nisi Deus misericorditer avertisset eidem loco acciderat, totum undique monasterium quod sursum erat, muris turribusque ¹⁰²⁹ firmissimis in modum castelli munivit. Civitatem ¹⁰³⁰ quoque ad radicem hujus montis circa monasterium domini Salvatoris construere inchoavit (408) [C. Cas. 27]. Quo videlicet tempore, dum supradicta mœhia Eulogimenopolis, id est Benedicti civitatis construerentur, vir quidam qui per ¹⁰²⁹ septem jam annos prævalida infirmitate, linguæ prorsus carebat officio, ita ut nullum penitus posset edere verbum, in ¹⁰³¹ ejusdem operis ministerio inter cæteros serviebat ¹⁰³². Dum ¹⁰³³ igitur quadam nocte in ecclesia ¹⁰³⁴ consuetas Domino fratres redderent laudes, idem mutus circa basim cujusdam columnæ ipsius ecclesiæ residens, obdormivit. Cui mox beatus Benedictus in ipso sopore apparens eumque baculo quem gestabat in caput blande percutiens ¹⁰³⁵: *Hucine, ait, venisti dormire? Surge protinus, et tribus in terram vici-*

bus ¹⁰³⁶ *expue*. Quod cum evigilans ille fecisset, statim clara voce cœpit gratias agere Deo, et beatissimo patri Benedicto per quem pristinum linguæ meruisset recuperare officium. Quo viso universi, et cognito qualiter illi hoc evenisset, benedixerunt Dominum necnon ¹⁰³⁷ et Benedictum famulum ejus.

[*Ibid.* c. 20.] His diebus defuncto Lupoald ¹⁰³⁸ Teanensis ecclesiæ præsule, Hylarius diaconus et monachus hujus cœnobii ¹⁰³⁹ in eadem civitate episcopus ordinatur.

34. Per ¹⁰⁴⁰ idem tempus Maurus quidam ¹⁰⁴¹ de partibus Liburic (409) vir dives obtulit (410) se ipsum in hoc monasterio in manibus Angelarii præpositi ¹⁰⁴¹ (411), cum duabus sortibus omnium rerum suarum tam mobilium quam immobilium, in loco ubi dicitur Ad silicem ¹⁰⁴²; nam tertiam partem donaverat unice filix suæ. Agelmundus quoque Telesinus civis semet ipsum nichilominus ¹⁰⁴³ obtulit Deo ¹⁰⁴⁴ in hoc loco cum omnibus ex integro rebus substantiæ suæ, tam in ipsa Telesia quæ et in diversis locis, præter duos casales quos dedit filie suæ sanctimoniali, et alia quædam ¹⁰⁴⁵ cum aliquantulis servis quæ concessit in ecclesia sancti Domnini apud eadem Telesiam, que erat ¹⁰⁴⁶ cella hujus cœnobii. Quidam ¹⁰⁴⁷ etiam vir nomine Maio de comitatu Teatino (412) obtulit in ¹⁰⁴⁸ hoc monasterio curtem suam quæ dicitur Fara (413) Maionis, cum omnibus pertinentiis suis, quæ insimul continet quinque milia octingenta ¹⁰⁴⁹ modia de terra, et aliam ¹⁰⁵⁰ curtem quæ vocatur Mallie, cum ecclesia sancti Petri, et cum omnibus pariter ¹⁰⁵¹ pertinentiis suis. Similiter quoque Stephanus quidam genere Capuanus obtulit in hoc sancto ¹⁰⁵² loco per diversa territoria ¹⁰⁵³ curtes octo, cum servis et ancillis atque colonis ad easdem curtes pertinentibus, et cum omnibus omnino pertinentiis ipsarum. Quarum ¹⁰⁵⁴ primæ vocatur Juncianum; secunda Clabazanum ¹⁰⁵⁵; tertia Decazanum ¹⁰⁵⁶; quarta Addurum ¹⁰⁵⁷, in monte Marsico, cum integro territorio suo prope curtem que vocatur Campumutuli; quinta dicitur Adcasale, ibidem in monte Marsico; sexta Addiripatum in

VARIE LECTIONES.

¹⁰²² *add.* 4. ¹⁰²³ *abbatis add.* 1. ¹⁰²⁵ *p.* Fuit autem — recepit ut supra 1^b 2. Fuit — Hic itaque *add.* 1^b. ¹⁰²⁶ Hic appr. *ed. cf. infra c.* 58. *n. e.* ¹⁰²⁷ *deest* 4. ¹⁰²⁸ *m.* acturribus 1^b. *ed.* ¹⁰²⁹ Civitatem — inchoavit *add.* 1^b. ¹⁰³⁰ *q.* jam p. s. a. 1. *ed.* ¹⁰³¹ *ad e. o.* ministerium 1. ¹⁰³² erat 1. serviebat 2. ¹⁰³³ *Cum ed.* ¹⁰³⁴ beati B. *add.* 1. ¹⁰³⁵ *deest* 4. ¹⁰³⁶ *e. v.* 1. ¹⁰³⁷ *add.* 4. ¹⁰³⁸ Lupo 2. ¹⁰³⁹ monasterii 1. *ed.* ¹⁰⁴⁰ *Totum caput addidit* 1^b. ¹⁰⁴¹ *deest* 4. ¹⁰⁴² *Silicem ed.* ¹⁰⁴³ *add.* 4. ¹⁰⁴⁴ et beato B. *ad.* 1^b. ¹⁰⁴⁵ nonnulla 1^b. *ed.* ¹⁰⁴⁶ est 1^b. ¹⁰⁴⁷ cœnobii. Hic abbas — edificiis suis. Hujus temporibus quidam vir nomine Majo — Cantia 1^b. 2. Todericus — Spigianus *add.* 2. 3. His diebus Leo — pertinentiis pergit 3. ¹⁰⁴⁸ o. beato Benedicto c. 1^b. 2. ¹⁰⁴⁹ octingenti 1^b. *ed.* ¹⁰⁵⁰ a nichilominus c. 1^b. *ed.* ¹⁰⁵¹ similiter 1^b. *ed.* ¹⁰⁵² h. l. s. *ed.* ¹⁰⁵³ loca 1^b. *ed.* ¹⁰⁵⁴ Prima earum v. 1^b. ¹⁰⁵⁵ Clabazanum 1^b. 2. ¹⁰⁵⁶ Decazanum 1^b. 2. ¹⁰⁵⁷ Addurum 3.

NOTÆ.

(406) Quod e. Reg. edidit Gatt. Hist., p. 65.
(407) Quod in nostra bibliotheca codice 187 cum aliis ejus operibus codd. 169, 110, 139 servamus, Ang. Cf. Tosti *Hist. Cas.* I, 113; Petrum *De viris ill.* 12.
(408) Nunc San Germano.
(409) Ea exigua pars est terræ quæ nunc dicitur Laboris, dicta Quarto, circa Marauum et lacum

Patriensem.

(410) Hæc diplomata nondum edita sunt; oblationes in Reg., num. 200, reperiri ait Ang.

(411) Qui postea abbas factus est.

(412) Di Chieti.

(413) Fara Langob. est generatio, inde curtia certæ generationi addicta. Ducang. v. infra c. 45.

finibus Cantie; septima Adpatricanum ¹⁰⁸⁸; octava vero vocatur Adroselle, similiter in Cantia. Sed ¹⁰⁸⁹ et Theodericus quidam Capuanus fecit oblationem suam de prato Patenariæ ¹⁰⁹⁰ in hoc monasterio, loco qui dicitur Spigianus ¹⁰⁹¹. Hic abbas fecit libellum Guidoni comiti de Sancto Angelo de Varriano (414), et de Sancto Potito cum omnibus pertinentiis earundem ecclesiarum, cum terra videlicet modiorum nungentorum quinquaginta; pro quibus in præsentiarum recepit solidos quingentos; annu-
liter vero recipiebat pro censu mancosos septem. Concessit etiam Suabulo Marsorum ¹⁰⁹² gastaldeo usufruendi ¹⁰⁹³ diebus tantum vitæ ipsius ecclesiam sancti Cosme de Civitella, cum colonis et servis et ancillis, et omnibus omnino rebus et pertinentiis suis, et cum duabus aliis ecclesiis prædictæ ecclesie pertinentibus, idest Sancta Maria in Elle-
reto ¹⁰⁹⁴, et Sancto Leucio in Moscosi, cum serviis nichilominus, et ancillis, et universis ¹⁰⁹⁵ pertinentiis earum; necnon et ecclesiam sancti Benedicti de ¹⁰⁹⁶ Auritino et sancti Victorini de ¹⁰⁹⁷ Celano, et sancti Abundii de ¹⁰⁹⁸ Arcu, prope lacum Fucinum, cum omnibus similiter rebus et pertinentiis earum: recipiens ab eo pro omnibus his in præ-
senti libras triginta, annu-
liter autem pro censu libras quatuor in mense Septembrio. Illius Suabuli filius Rodepertus civis Beneventanus obtulit de substantia sua in hoc monasterio curtes numero 16, cum omnibus earum pertinentiis, et unam domum novam intra civitatem Beneventanam cum curte et edificiiis suis. His diebus Leo quidam cum Guile-
rona uxore sua, obtulerunt beato Benedicto de rebus suis curtem unam in Canose, et aliam in Sancto Valentino, et cartam de lacu Romani (415) cum piscatione sua, et cum omnibus earundem curti-
um pertinentiis.

55. [C. Cas. 28.] Interea (416) nequissimus Saracenorum rex nomine Seodan Barim egressus ¹⁰⁹⁹, venit Capuam; quam totam circumcirca devastans, Cantiam ¹¹⁰⁰ quoque et Liburiam nullo sibi valente resistere peragrans, in campo Neapolitano tentoria

A fixit, plurimos cotidie interficiens, ac diversas iniquitates exercens. [Erck. 29.] Quo ¹⁰⁷⁰ tempore Majelpotus Telesinus et Wanpelpertus ¹⁰⁷¹ Bovianensis (417) gastaldei ¹⁰⁷² conducto Lamberto duce Spoletino et Gerardo Marsorum comite, exierunt adversus eum cum de Capuzæ populatione rediret; irruentesque super illum Marte aliquandiu ancipiti certaverunt. Ad ultimum vero ¹⁰⁷³ Saraceni potiti victoria sunt, Gerardo et Majelpoto atque Wandel-
perto. ¹⁰⁷⁴ in acie ipsa preemptis, multis aliis captis, aliisque necatis. Propter quod maximam Seodan sumens audaciam, cuncta in circuito castella præter præcipuas civitates cepit, funditusque delevit. [C. Cas. 30.] Moris tunc erat monachorum utriusque cœnobii, sancti videlicet Benedicti et sancti Vincentii, caritatis gratia, diebus sanctæ quadragesimæ se invicem visitare: nam ¹⁰⁷⁵ (418) tanta tunc temporis dilectionis copula neccebantur, ut cum quosdam de servis sancti Vincentii pars nostri monasterii possideret, itemque illi quosdam de nostris, placuit utriusque monasterii patribus Berthario scilicet atque Majoni, ut nequaquam discambiarantur, sed ita ut tunc erat eorum ¹⁰⁷⁶ possessio, sic semper intemerata maneret. Cum igitur ¹⁰⁷⁷ die quadam ad ¹⁰⁷⁸ sanctum Vincentium de more quidam a Casinensi hoc ¹⁰⁷⁹ monasterio fratres abissent ¹⁰⁸⁰, et de suo ad invicem ordine loquerentur, repente illuc Seodan sævissimus ¹⁰⁸¹ cum suis satellitibus supervenit. Cujus monachi rumore comperto ¹⁰⁸² mox ad castellum suo monasterio ¹⁰⁸³ proximum maturato cursu, multum licet pavidus, incolumes tamen fugerunt. Saraceni vero monasterium ingressi, cuncta quæ invenerant vastaverunt, plurima confregerunt, frumenta vero et legumina in fluvium qui secus affluit ¹⁰⁸⁴ projecerunt, fodientesque hic atque illic, universum ecclesie thesaurum quem illorum pavore monachi jampridem ¹⁰⁸⁵ absconderant reppererunt; bibebatque ille nefandissimus Seodan in sacris calicibus, et cum ¹⁰⁸⁶ turibulis aureis sibi turificari jubebat ¹⁰⁸⁷. Ita ¹⁰⁸⁸ (419) pro dolor, incensum a fulminandis illis præfatum

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰⁸⁸ Adpatricanu 1b. 2. Ad Patrianum 3. ¹⁰⁸⁹ Sed — Spigianus *desunt* 1b. Todericus q. ed. ¹⁰⁹⁰ p. de Patenaria, loco q. ed. ¹⁰⁹¹ Spigiano 2. ¹⁰⁹² S. g. M. 1b. ed. ¹⁰⁹³ *suprascr.* 1b. ¹⁰⁹⁴ to — Victorini *abcisa* 1b. *servavit* 1. ¹⁰⁹⁵ omnibus 1. ed. ¹⁰⁹⁶ in 1. ed. ¹⁰⁹⁷ in 1b. ed. ¹⁰⁹⁸ Barim etiam c. 4. ¹⁰⁹⁹ Canziam 1. ¹⁰⁷⁰ Quo — delevit *add.* 1b. ¹⁰⁷¹ Guand. 3. 4. ¹⁰⁷² castaldei 3. 4. ¹⁰⁷³ *deest* 1b. ¹⁰⁷⁴ nam — maneret *add.* 1b. ¹⁰⁷⁵ *deest* 4. ¹⁰⁷⁶ Cumque d. 1. ed. ¹⁰⁷⁷ apud 1. ed. ¹⁰⁷⁸ *add.* 4. ¹⁰⁷⁹ venissent 1. ed. ¹⁰⁸⁰ nequissimus 1. 2. ¹⁰⁸¹ reperto 4. ¹⁰⁸² s. quod m. erat p. (q. m. e. p. *add.* 1b.) maturato — tamen confugiunt 1. ed. ¹⁰⁸³ effluit 1. ed. ¹⁰⁸⁴ *add.* 1b. ¹⁰⁸⁵ i Verum tamen non minori tunc pietate omnipotens Deus hoc beato Vincentio, quam olim beato B. concessit: quia etsi res gentibus tradidit, tamen animas custodivit. Post d. 1. quibus deletis 1b. *pergit*: Incensum igitur penitus a fulminandis — Seodan post. ¹⁰⁸⁶ jubebat. Post hec undique igne summisso. ita 4. ubi aliqua excidisse videntur.

NOTÆ.

(414) Vairano, inter Capuam et Venafrum.
(415) *Infra* II, 26: de S. Focato in Barano cum ipsa piscatione de lacu Romani, ut videatur esse Lago di Varano; Cf. I, 59 piscariam de Lauri et aliam piscariam ibidem et privil. ap. Gatt. Acc., p. 66. quo datur aqua fluvii Lauri cum ipsa foce, et viscaria ad S. Focatum.

(416) Notat Leonem Al. Di Meo tanquam sequentia omnia eodem anno accidisse putaverit, quod tamen nusquam dicit.

(417) Bojano, veteri fonte Biferri.

(418) Hoc ex vetere rei documento haustum adjectis videtur.

(419) Ita — permansit incaute postea addidit, nam

sancti Vincentii monasterium est ¹⁰⁰⁷, monachis A partim occisis, partim in diversa dispersis, atque ¹⁰⁰⁸ usque ad triginta tres annos (420) ita desolatum ac destitutum permansit. Pessimus vero Seodan post diem tertium usque ad portas Capuanæ civitatis accedens, plaustra onusta et animalia diversa cum multis hominibus cepit, veniensque juxta Teanum, ibidem ¹⁰⁰⁷ castrametatus est. Quo venerabilis abbas Bertharius agnito, verens nimium tam loco quam populo nequam illius adventum, per Ragenaldum diaconem ¹⁰⁰⁹ suum tria ¹⁰⁰⁰ milia (421) illi aureos misit; sicque illius ¹⁰⁰¹ ferociam mitigavit. [C. Cas. 33.] Inde Seodan Venafrum ¹⁰⁰⁹ contendens, eamque post paululum capiens, ac viciniam cunctam devastans, per aliquot ibi ¹⁰⁰⁸ dies moratus est (an. 867). Erat tunc initium quadragesimalium dierum, timentesque monachi perfidi ¹⁰⁰⁴ illius propinquitatem, sursum ¹⁰⁰⁵ omnes ad beati Benedicti se præsidium contulerunt. Post paucos dies venit prope monasterium quod deorsum erat ¹⁰⁰⁶, nequam illius exercitus, quasi stadia duo; quod tamen ductoris eventu errore. Namque dum velent per montana ad Atinam descendere, vetulus quidam qui eorum ductor erat, descendit cum eis in vallem Rotundam, dehinc in Rapidum. Cumque in plana evenissent ¹⁰⁰⁷, ingressi ecclesiam sancti Helix, tulerunt quod invenerunt. Inde per Circlarias in hortum ¹⁰⁰⁸ dominicum ¹⁰⁰⁹, perque pascuarium in fontanam Lucii; venientesque Peolam (422), senem illum qui eorum viam fefellerat ¹⁰⁰⁰ interfecerunt. Demum cesam (423) Constantii, olivetum, ac ¹⁰⁰¹ Matronulam (424) sollicitè perscrutantes, vaccasque monasterii et equas quotquot invenerunt diripientes, Venafrum ¹⁰⁰² ad suos reversi sunt, ac ¹⁰⁰³ non multo post Bariim ingressi.

36. Langobardi igitur videntes sese cœlitus pro suis iniquitatibus flagellatos, afflicti, ac magna

demum necessitate artati, tertio ¹⁰⁰³ jam legatos in Franciam ad præfatum Ludovicum ¹⁰⁰⁴ transmittunt; exorantes ac flagitantes, ut ad ¹⁰⁰⁵ Italiam iterum venire, eosque ac patriam, a nefandissima Saracenorum gente dignaretur eripere. Tunc rex ¹⁰⁰⁶ Ludovicus motus his nunciis generale edictum in universas regni ¹⁰⁰⁷ sui partes direxit ¹⁰⁰⁸ [C. Cas. 5, 6, 7], ut nullus omnino esset qui se ab hac expeditione subtraheret; sicque ¹⁰⁰⁹ immenso valde congregato exercitu (425), simulque cum domna Angelberga augusta conjuge sua iter arripiens, anno ¹⁰¹⁰ Domini 866. Beneventi ¹⁰¹¹ fines per Soram (426) Campaniæ ¹⁰¹² urbem ingreditur; ac mense Junio pervenit ad monasterium hujus sanctissimi patriæ, quod ¹⁰¹³ deorsum est; ubi a venerabili abbate B Berthario, universis illi ¹⁰¹⁴ monachis sollempniter ¹⁰¹⁵ procedentibus, maximo cum honore susceptus est. Die altera, montem adoraturus ascendit, ibidemque magna nichilominus honorificentia a fratribus est ¹⁰¹⁶ receptus. Cumque universum cœnobium circumiens ¹⁰¹⁷ perlustrasset, et optime ædificatum ¹⁰¹⁸ laudasset, præceptum (427) confirmationis totius abbatix juxta quod sui præcessores ¹⁰¹⁹ imperatores jam fecerant beato Benedicto faciens, et regalia ¹⁰²⁰ inibi conferens munera, fratribusque plurimum ¹⁰²¹ se commendans, descendit. Post hæc inde digressus Capuam ¹⁰²² adiit; quam (426) tribus obsessam mensibus cepit, eamque maxima ex parte delevit. Inde perrexit Salernum, ac ¹⁰²³ navigavit C Amalâm. Puteolim quoque pergens, ejusdem utitur lavacris; perque ¹⁰²⁴ Neapolim revertens ac ¹⁰²⁵ Sessulam, atque apud vallem Caudinam (428) castrametatus (Dec.), non multo post ingressus est Beneventum. Apud Luceriam (429) porro ¹⁰²⁶ Apuliæ civitatem universo suo congregato exercitu, consequenter cum Saracenis congregitur (an. 867); a ¹⁰²⁷ quibus primo certamine superatus (430),

VARIE LECTIONES.

¹⁰⁰⁷ add. 4. ¹⁰⁰⁸ d. ad l. usque et t. a. i. desolatum 4. 1^b. ed. ¹⁰⁰⁹ diaconum ed. ¹⁰⁰⁰ s. non parvam illi pecuniam mittens. e. 1. s. aureos i. t. m. misit, s. e. 4^b. ed. ¹⁰⁰¹ ejus 1. ed. ¹⁰⁰² Venafrum 3. ¹⁰⁰³ a. d. 1. 1. ed. ¹⁰⁰⁴ m. nefandissima ac pessimi i. 1. ed. ¹⁰⁰⁵ p. omnes s. ad b. Benedictum se c. 1. ed. ¹⁰⁰⁶ est 1. ¹⁰⁰⁷ venissent 1. ed. ¹⁰⁰⁸ ortum ed. ¹⁰⁰⁹ dominicum 1. 2. ¹⁰⁰⁰ ante cancellos add. 1. ¹⁰⁰¹ necnon et 1. ed. ¹⁰⁰² ac — ingressi desunt 1. regressi eu. ¹⁰⁰³ t. i. 1^b. denuo 1. ¹⁰⁰⁴ imperatorem add. 1. uel. 1^b. ¹⁰⁰⁵ ad yt. add. 4. ¹⁰⁰⁶ imperator 1. corr. 1^b. Lud rex generale e. 1^b. ed. ¹⁰⁰⁷ imperii 1. corr. 1^b. ¹⁰⁰⁸ dirigens 1. ed. ¹⁰⁰⁹ subtraheret, anno D. 866. (a. D. 866. desunt 1. 867 1^b.) immensum v. congregavit exercitum; simulque 1. ed. ¹⁰¹⁰ a. D. 866. hic om. 1. ed. ¹⁰¹¹ B. f. p. S. i. ac add. 1^b. ¹⁰¹² C. ii. deest 1. 2. ¹⁰¹³ q. d. est desunt. 1. ¹⁰¹⁴ illis 4. ii. mon illi 1. ed. ¹⁰¹⁵ deest 1. 2. ¹⁰¹⁶ f. universis r. est 1. ¹⁰¹⁷ circuiens 4. ¹⁰¹⁸ o. satis æd. 1. ed. ¹⁰¹⁹ depræcessores 2. processores 4. ¹⁰²⁰ imperialia 1. corr. 1^b. ¹⁰²¹ f. se multum c. 1. ed. ¹⁰²² d. obtinuit Capuam; in qua remoratus mensibus 9, inde 1. corr. 1^b. ¹⁰²³ dehinc 1. ed. ¹⁰²⁴ per quæ 3. ¹⁰²⁵ r. S. adiit. demum ap. 1. ed. ¹⁰²⁶ itaque 1. corr. 1^b. ¹⁰²⁷ ita 1^b. de q. op. Deo 1.

NOTÆ.

Incensum est demum a. 881, quo d. 10 Oct., feria 3 notatur cædes beatorum monachorum in Chr. Vult. Cæteris rebus hic narratis certa tempora constitui non posse existimo: tantum ante Ludovici adventum accidisse constat.

(420) Ita etiam Chr. Vult.

(421) Pecuniæ summam ex Erch. c. 29 didicit.

(422) Pagus erat prope olivetum Sancti Michaelis, ut ex ruderibus adhuc exstantibus apparet. Anc.

(423) Sepes, rus sepe munitum.

(424) Inter pagos dirutos S. Germani g' minia-

tur.

(425) Hoc non bene noster addidit, nam exercitus potius subsecutus est imperatorem, cum expeditis copiis prægressum.

(426) Ex Erch., c. 32.

(427) Diploma e Reg. dedit Gatt. Aec., p. 32, sed datum Beneventi Feb. 21, notis chronologicis aut corruptis aut falsis.

(428) Ubi nunc Forchia sita est, prope Arienzo.

(429) Lucera, ex edicto Lud. in Chr. Cas. 6.

(430) Ex Erch. c. 33.

demum ex his opitulante Deo victoriam est ¹¹²⁸ A triumphalem adeptus, atque ¹¹²⁸ universis eorum castris politus ¹¹²⁹. Inde Barim contendens, quatuor (431) illam annis obsedit ¹¹³⁰. Materam (432) interim ¹¹³¹ munitissimam illorum civitatem capiens, igne illam ferroque consumpsit. Post ¹¹³² hæc venit Venusiam (430), et tam in ea quam et in Canusio pugnatorum præsidio posito, Barim hinc inde præcepit ¹¹³³ graviter expugnari; sicque rediit Beneventum (Aug.). Ibi itaque cum in ejus obsequio abbas Bertharius moraretur, oratorium parvum quod intra monasterium sanctæ Sophiæ prædecessor suus abbas Bassacius inchoaverat ¹¹³⁴, omni diligentia studique complevit, et in honore ¹¹³⁵ sancti patris Benedicti a Stephano Teanensis ecclesiæ præsule consecrari fecit. Tunc ¹¹³⁶ temporis idem ¹¹³⁷ imperator (435) beato Benedicto præceptum (434) fecit de una curte sua nomine Lajanum ¹¹³⁸ (435) in loco qui dicitur Turturitus ¹¹³⁹, et de Sancto Georgio, cum omnibus rebus et pertinentiis eorum. [Erech. 33.] Cum autem Saraceni Bari ¹¹⁴⁰ degentes undique angustiati ad extremitatem ultimam pervenissent, misso illuc ¹¹⁴¹ imperator ¹¹⁴² exercitu, et civitatem, et Seodan ¹¹⁴³ cum suis omnibus cepit, eosque ¹¹⁴⁴ (436) univarsos gladiis trucidari mandavit ¹¹⁴⁵. (an. 871, Feb. 3). Deinde Tarentum obsideri evestigio jussit; nam ¹¹⁴⁶ et ipsam olim idem nequissimi ceperant. [C. Cas. 22.] Interea (437) duo quidam comites nisi sunt in imperatorem insurgere: quod cum cognovisset imperator, persecutus est eos usque Marsiam. Ubi illi non audentes consistere, fugerunt ¹¹⁴⁷ Beneventum. Imperator autem, dum illos persequitur, venit Miserniam; quam temptantem resistere, expugnavit et cepit. Inde Aliphans pertransiens, per Telesiam venit ad civitatem quæ nominatur Sancta Agatha ¹¹⁴⁸ (438); quam cum ¹¹⁴⁹ per dies plurimos

quoniam capere non poterat obsideret ¹¹⁵⁰, tandem Bertharius abbas quoniam Hisebardus gastal-deus ¹¹⁵⁰ qui ipsam civitatem obtinebat, ejus consanguineus erat, apud imperatorem pro illo interveniens, et ipsi ¹¹⁵¹ gratiam, et civitati veniam impetravit. Adelchis ¹¹⁵² etiam Beneventanus ¹¹⁵³ princeps, pedibus ¹¹⁵⁴ ejusdem imperatoris prostratus, tam præfatis qui fugerant, quam etiam sibi qui eos recipere præsumperat, ipsius gratiam ¹¹⁵⁵ adquisivit.

(Erech. 34, 35.] Ludowico ¹¹⁵⁶ itaque ¹¹⁵⁷ apud Beneventum remorante ¹¹⁵⁷, præfatus ¹¹⁵⁸ Adelchis suggestione ¹¹⁵⁹ diabolica stimulatus, inventa occasione quod Franci multa in civitate insolenter agerent, adversus eum secure degentem prolixius insurrexit, eumque capiens custodiae mancipavit, eunctosque milites illius despilians ¹¹⁵⁹ ex civitate projecit (Aug. 15). Sed non in longum passus ¹¹⁶⁰ est Deus innocentem hominem frustra affigi. Intra ¹¹⁶¹ quadraginta namque dies innumerabili Saracenor-um exercitu ab Africa ¹¹⁶² adventante, Ludowicus e custodia extemplo dimissus est; et sacramentis (439) obstrictus, a ¹¹⁶³ Benevento recedens (Sept. 17) intra tres dies abiit Berolam (440); ibique per menses circiter undecim remoratus, interim per quosdam suos comites (441), primo tria milia, dehinc novem milia ferme Saracenorum apud Capuam ¹¹⁶⁴ interemit. Post hec (an. 872) illo ¹¹⁶⁵ adventante Capuam, Saraceni cognito ejus adventu relinquentes principatum, Calabriam adierunt ¹¹⁶⁶, eamque quaquaversum ¹¹⁶⁷ depopulantes, conscensis navibus, ac ¹¹⁶⁸ maximam tempestatem perpassi ¹¹⁶⁹, ad sua quotquot evadere potuerunt, reversi sunt.

37. Per ¹¹⁷⁰ (442) idem tempus cum prædictus ¹¹⁷¹ imperator secus insulam Piscariæ quæ est in ¹¹⁷² confinio Pennensis comitatus transitum habuisset,

VARIE LECTIONES.

¹¹²⁸ add. 4. ¹¹²⁹ potitur 1. ed. ¹¹³⁰ cepitque in ea Seodan regem Saracenorum cum omnibus suis add. 1. del. 1b. ¹¹³¹ ita 1b. quoque 1. ¹¹³² Dehinc imperator reversus est Benev. 1. corr. 1b. ¹¹³³ cepit g. expugnare 1b. ed. ¹¹³⁴ incl. o. d. st. c. et om. 4. ¹¹³⁵ honorem 1. ed. ¹¹³⁶ Tunc — evestigio jussit add. 1b. ¹¹³⁷ 1. prædictus imperator eidem abbati 1b. idem Ludowicus beato B. 3. c. prædictus rex b. B. 2. ¹¹³⁸ Lajanu 1b. 2. Jajanum 3. ¹¹³⁹ Turturitus 4. ¹¹⁴⁰ Barim 1b. ed. ¹¹⁴¹ add. 4. ¹¹⁴² deest 1b. ¹¹⁴³ Saracenorum regem add. 1b. ¹¹⁴⁴ e. u. g. t. m. desunt 1b. ¹¹⁴⁵ jussit ed. ¹¹⁴⁶ jussit Præterea duo 1. ¹¹⁴⁷ fugerunt — resistere desunt 4. ¹¹⁴⁸ Agathe Agathe en. ¹¹⁴⁹ obsidebat 1. eu. ¹¹⁵⁰ gastaldio 1. 2. ¹¹⁵¹ illi 1. ed. ¹¹⁵² Athelchis 3. ¹¹⁵³ B. p. deest 4. ¹¹⁵⁴ ad pedes 1. ed. ¹¹⁵⁵ i. imperatoris g. 1. ed. ¹¹⁵⁶ Interea augusto (corr. Ludowico) apud usque ad finem capitis add. 1b. ¹¹⁵⁷ posito 1b. ed. ¹¹⁵⁸ A. princeps ipsius civitatis 1b. ed. diaboli invidia ductus 1b. 2. s. d. ductus 3. ¹¹⁵⁹ dispilians fugere compulsi 1b. 2. ¹¹⁶⁰ D. p. est 1b. eb. ¹¹⁶¹ a. moxque i. q. d. 1b. eq. ¹¹⁶² Africa 3. ¹¹⁶³ rec. a. B. 1b. eq. ¹¹⁶⁴ c. cæteris fugientibus int. anno Domini 871. 1b. ¹¹⁶⁵ eo 1b. eq. ¹¹⁶⁶ adeunt 1b. eq. ¹¹⁶⁷ q. — reversi sunt abscisa 1b. funditus 1. eq. ¹¹⁶⁸ n. ad sua m. t. p. q. evaserunt r. s. 1. ed. ¹¹⁶⁹ passi 1. ¹¹⁷⁰ Per — appellata desunt 1. ¹¹⁷¹ c. idem religiosus i. ed. ¹¹⁷² intra confinia 2.

NOTÆ.

(431) Ex Chr. S. Bened. SS. III, p. 205.
 (432) Sitam in terra d'Otranto.
 (433) Tandem ita appellat: quod cur supra no-
 luerit, ignoro.
 (434) Reg. n. 113. Datum ix Kal. Martii, imp.
 an. xvii, ind. xiii, Benevento. ANG.
 (435) Prope S. Agatham.
 (436) Hoc de suo non recte addidit: cf. Erch. 37;
 Chron. Sal., 108.
 (437) Defectionem Lamberti et Hildeberti (a. 860)
 hic confusam esse cum fuga Lambertorum (a. 871)
 demonstravit Di Meo Ann. Neap.

(438) S. Agata de' Goti paulum distat a Caserta
 ad Occidentem versus.
 (439) Ex Chron. S. Bened. l. 1.
 (440) Veroli, urbs Latii. Eo tamen tempore Lu-
 dowicus et Romæ et Ravennæ fuit.
 (441) Iterum diversas relationes consarciendo er-
 ravit noster; prior enim victoria est Adelgisi et
 Lambertorum, altera comitum imperatoris.
 (442) Hæc inspectis monasterii ejus privilegiis
 scripsisse videtur, quæ videsis in Chron. Casaur.
 ap. Murat. SS. II, 2.

ejusque oculis locus ipse quondam Casa aurea nuncupatus valde complacuisse, et servorum Dei usus¹¹⁷² vir¹¹⁷³ religiosus aptissimum judicasset, ab episcopis Balvensi atque Pennensi ecclesiam inibi ad honorem sanctæ Trinitatis construi jussit, et religiosos in¹¹⁷⁵ eodem loco viros ad Dei servitium congregari. Quo facto, plurimis eandem ecclesiam diversisque beneficiis quemadmodum¹¹⁷⁶ ipsius munimina continent, imperiali largitate per diversa loca donavit (445), suamque ibi¹¹⁷⁷ memoriam semper habendam¹¹⁷⁸ satis devotus indixit. Postmodum vero ab ejusdem loci abbatibus ipsa¹¹⁷⁹ ecclesia ampliata, et sancti Clementis vocabulo est prout¹¹⁸⁰ placuit appellata.

Hic idem christianissimus imperator circa¹¹⁸¹ hoc tempus¹¹⁸² monasterium sancti Angeli¹¹⁸³ B quod¹¹⁸⁴ Barregium (444) appellatur¹¹⁸⁵, juxta¹¹⁸⁶ tenorem præceptorum antecessorum suorum Karoli¹¹⁸⁷ atque Lotharii, suo quoque præcepto roboravit; confirmans ibi omnia quæ tam in circuitu suo, quam et in pago Marsorum atque Balva (445) Teate quoque et Penne atque Aprutio (446) nec non¹¹⁸⁸ et Asculo (447) multipliciter possedisse antiquitus videbatur. Videlicet in Marsia cellam sanctæ Mariæ in Fundo magno cum omnibus sibi subjectis ecclesiis vel rebus; Sanctum Euticium in Arestina (448); Sanctum¹¹⁸⁹ Paulum supra ipsam civitatem Marsicanam (449); Sanctam Mariam in Oretino; Sanctum Gregorium in Paterno (450); Sanctam Mariam in Montorone; ecclesiam sancti Salvatoris in Avezzano (451); sancti Antimi ad Formas; sancti Angeli

in Alba (452); sancti Cosmæ in Ellereto¹¹⁸⁹; sancti Angeli in Carseolis¹¹⁹¹ (453) cum duabus cellis suis. In Balva¹¹⁹² ecclesiam sancti Petri in Barbarano¹¹⁹³; sancti Salvatoris supra flumen; sancti Angeli ad Aquam vivam; sancti Angeli ad Floretum; et cellam quæ est inter aquas posita; sanctæ Felicitatis in Furcona (454). In Penne ecclesiam sanctæ Mariæ in Cerqueto; et Petitionum. In¹¹⁹⁴ Aprutio¹¹⁹⁵ monasterium sancti Angeli de Marano cum omnibus cellis vel rebus suis. In Asculo ecclesiam domini Salvatoris quæ dicitur Caput aquis¹¹⁹⁶ cum omnibus pertinentiis suis; sancti Angeli de Stabulo; sancti Angeli de Feltriano; sancti Petri in Pectiniano¹¹⁹⁷; curtem de Casa Perende; nec non¹¹⁹⁸ et servos et ancillas multas diversis in locis, et aliâ plurima quæ suis muniminibus continentur.

38. [C. Cas. 26.] Eodem¹¹⁹⁹ tempore Radoaldus in Aquinensi villa secus Pontem curvum castellum construxit; quod videlicet ab ejusdem pontis situ et nuncupatione, Pons curvus (453) nomen retinuit. [C. S. Benedicti p205] Præfatus¹²⁰⁰ autem imperator cum per annum fere Capuæ remoratus fuisset, sublato¹²⁰¹ corpore beati Germani ejusdem civitatis episcopi (456), demum Franciam est reversus (an. 875), moratus per diversa loca in partibus istis per annos circiter sex.

39. Cumque (457) in reversione sua apud sanctum Apollinarem Ravenne remoraretur (an. 874. Mart.) adiit eum Angelarius tunc monasterii hujus¹²⁰²⁻⁰³ præpositus, proclamationem faciens de cella sanctæ Mariæ in Maurinis sita in comitatu Penneensi; quam

VARIÆ LECTIONES.

¹¹⁷² recessibus 2. ¹¹⁷³ v. r. add. 4. ¹¹⁷⁵ r. viros i. e. l. ad ed. ¹¹⁷⁶ b. per div. l. q. i. m. e. i. l. donavit ed. ¹¹⁷⁷ add. 4. ¹¹⁷⁸ s. ibi h. ed. ¹¹⁷⁹ e. i. ed. ¹¹⁸⁰ sicut ed. ¹¹⁸¹ c. h. t. add. 1^b. i. Ludowicus c. 1. ed. ¹¹⁸² construxit add. 1. del. 1^c. ¹¹⁸³ satis (amplum atque add. 1^b.) mirificum add. 1. del. 1^c. ¹¹⁸⁴ A. juxta fluvium Sangrum q. 1. 2. ¹¹⁸⁵ dicitur 1. ed. ¹¹⁸⁶ d. idque tam in circuitu ipsius q. 1. mutat 1^c. ¹¹⁸⁷ caroli 1^c. ¹¹⁸⁸ ita 1^c. Apr. possessionibus variis multiplicibusque ditavit. Relatum michi a quibusdam senibus est, quod ejusdem imperatoris filius Barro nomine hisdem temporibus ibidem mortuus fuerit; eoque ibi sepulto, ob ejus memoriam prædictum monasterium fecerit; et ideo scilicet Barregis, quasi Barro regis pro ejusdem regis filio, nuncupatum sit. Eo etiam (c. 38.) 1. ¹¹⁸⁹ cellam s. Pauli s. i. c. M. s. Mariæ in O. s. Gregorii in P. s. Mariæ in M. s. Salvatoris 1^c. 2. ¹¹⁹⁰ Ellerito 1^c. ed. ¹¹⁹¹ Carzolo 1^c. ed. ¹¹⁹² balva 1^c. ¹¹⁹³ Barrano 3. ¹¹⁹⁴ in — omnibus desunt 4. ¹¹⁹⁵ Apruzio 1^c. ¹¹⁹⁶ Capudaquis 3. ¹¹⁹⁷ Pectiniano 1^c. 2. ¹¹⁹⁸ P. vicendas duas magnas. n. 1^c. 2. ¹¹⁹⁹ Eo etiam t. 1. ed. ¹²⁰⁰ Postmodum vero idem imp. rediens Capuam, cum p. a. ibi r. f. 1; hinc 1^b. pergit in margine erasis his quæ prius scripta fuerant: demum Franciam est reversus. Fuit autem prædictus abbas temporibus Romanorum pontificum Nycolai, Adriani, atque octavi Iohannis; a quo etiam privilegium de omnimoda hujus monasterii libertate recepit. Hujus temporibus erat Monecaus monachus hujus monasterii, præpositus in ecclesia sancti Jacobi de Tremiti, quæ erat cella hujus cœnobii, sub cujus videlicet præpositi nomine multæ apud nos ejusdem loci cartæ habentur. Hic abbas apprime litteratus, non nullos tractatus, etc. — veteris quam (cap. 33). *Sequentia autem folia duo rasa sunt et manu ipsius ni fallor Leonis minutioribus litteris conscripta.* ¹²⁰¹ de basilica s. protomartyris Stephani add. 1^b. ¹²⁰²⁻⁰³ deest 4.

NOTÆ.

(445) Privilegium fundationis datum est Capuæ 26 Maii. 873.

(444) Quod olim fuerat monasterium, in castrum evasit, *Vallis regia* dictum, hinc *Varreja*, *Berreja*, in saxea rupe collocatum, cujus dorsum Sangrum Davius alluit. Anc.

(445) Comitatus in Pelignis.

(446) Et pagus est, et civitas, jam *Teramo*, ad *Trontinum* fluvium, olim *Interamna*.

(447) Ascoli, ad *Truentum* fl.

(448) supra c. 14 *Adrestina*, portus lacus *Fucini*.

(449) Quæ interiit.

(450) *Paderno lacu Fucino* a Septentrione adjacet.

(451) prope lacum *Fucinum*, versus Occidentem.

(452) *Alba Fucentia*.

(453) *Carsoli*.

(454) *Jam diruta*; episcopatus *Aquilam* translatus est.

(455) *Pontecorvo*.

(456) Cujus capite ditavit novam *Sancti Germani* civitatem, inde sic appellatam, ut fert traditio. Anc.

(457) Ex dipl. Ludowici, quod e *Petri regesto* ed. Gatt. Acc. p. 41. Confirmationem *Caroli Magni*, sed suspectam, ex eodem Reg. ed. *Tosti* I, 93.

videlicet Hillebrandus dux tempore Karoli regis ante centum circiter annos interveniente Benjamin monacho in hoc cenobio præcepto suo firmaverat : mox vero essent aliqui qui quasi ex parte ipsius imperatoris res ipsas se tenere astruerent. Mox imperator rei ejusdem cognita veritate, et prædicti Angelarii precibus inclinatus, scripsit, et imperiali auctoritate præcepit, ut nullus deinceps ex eadem cella aliquid retinere vel auferre ¹²⁰⁶, neque ex sua neque ex aliquo alterius parte præsumeret; sed quieta et omnimodis libera in pristinum dominium cenobii nostri rediret, cum (458) portu scilicet suo, et foce de Gomano, et cum omnibus omnino pertinentiis et finibus suis; id est ab Atria usque Gomanum; et usque in fluvium qui dicitur Plomba; et usque in mare; cum ipso littore ad piscandum; et cum gualdo de Boleiano : modia videlicet terre insimul undecim circiter milia. Insuper etiam præcepit Celso cuidam præposito (459), et Grimoaldo ¹²⁰⁷ (460) episcopo, ut simul cum eodem Angelario mox venirent, eumque ad honorem ¹²⁰⁸ et utilitatem loci hujus ex parte sua de his omnibus investirent; præcepto et sigillo suo super hoc illi concesso ne quis aliquando ¹²⁰⁹ ista aliquomodo remove præsumeret. Circa hos dies Pergolfus præpositus noster ¹²¹⁰ de Sancta Sophia proclamavit in placito Heroici judicis Beneventani super quendam Lioprandum de curte nostra ¹²¹¹ quæ est in loco qui dicitur Pantanum, ad vicum de Atriano : quam idem Lioprandus dudum invaserat; et ostensa ratione qualiter quidam Ursus una cum uxore sua Venera nomine obtulerat eam cum omnibus suis ¹²¹² in ecclesia sancti Benedicti quæ sita erat in eodem loco (461), cella hujus ¹²¹³ cenobii, judicante prædicto iudice ¹²¹⁴, recollectit eam. Per hos etiam ¹²¹⁵ dies Adelchis ¹²¹⁶ princeps, rogatus ¹²¹⁷ a Criscio præposito Sanctæ Sophiæ per præceptum concessit huic monasterio totam ¹²¹⁸ substantiam Potonis cuiusdam nobilis, cum omnibus omnino ¹²¹⁹ rebus ac pertinentiis suis. Idem quoque præpositus alio præcepto (462) (*an.* 885. *Mai.*) adquisivit ab Aione principe cuncta quæ Potu gastaldeus filius supradicti ¹²²⁰ Potonis possidere videbatur, in pertinentiis Alifanis et Telesinis

A ad opus videlicet et utilitatem monasterii hujus. De terris ¹²²¹ nichilominus præfatæ ¹²²² cellæ nostræ quæ sunt in valle de Caudis idem præpositus in præsentia principis Adelchis super Rodelgrimo ¹²²³ quodam qui eas fraudulenter receperat proclamans, protinus illas recollectit ¹²²⁴; data ab eodem principe publica ¹²²⁵ jussione, ne quis esset deinceps qui absque nostri abbatis licentia aliquas terras nostri monasterii aliquomodo ¹²²⁶ reciperet : propterea videlicet ¹²²⁷, quia prædictus Rodelgrimus decepto Amelfrid monacho nostro, nescio abbate, quasi sub libello easdem terras receperat. In præsentia quoque Ludovici ¹²²⁸ judicis proclamavit super Gandelmaro ¹²²⁹ quodam infantulo de una curte monasterii sanctæ Sophie in loco qui dicitur Falole prope Beneventum, quam idem infantulus retinebat; ejusque illam iudicio recollectit. Illis etiam diebus Benedictus et Sichardus germani fratres de Salerno obtulerunt in hoc monasterio omnem hereditatem suam quam habebant apud Teanum in loco qui dicitur Scatunianus et Purpuranus, cum omnibus ex integro pertinentiis ejus.

40. [ERCH. c. 38, 39.] Non ¹²³⁰ multo post igitur receptis viribus Saraceni, Tarentum obtinentes, exinde Barim cæteraque confinia acrius infestare cœperunt. Interea Salernitani, Amphitani, Neapolites et Cajetani foedus cum Saracenis componentes, Romam navalibus prædationibus angustabant. Propter quod Karolus tunc imperator Julittæ scilicet filius a Iohanne octavo papa multis epistolis interpellatus, Lambertum ducem et fratrem ejus Guidonem illi in auxilium destinavit (*an* 876); cum quibus idem apostolicus Neapolim Salernumque profectus est. Sed Guaferrus Salernitanus princeps in omnibus papæ obtemperans, et foedus Saracenorum dirupit, et ex eis plurimos trucidavit, Sergius vero dux Neapolitanus nolens se ab eis alienare, mox ab apostolico excommunicatus est; ac non multo post (*an* 877) vindice Deo a fratre proprio Athanasio episcopo captus atque cæcatus, Romam transmissus est. [ERCH. c. 44.] Idem vero Athanasius ¹²³¹ dux in loco illius effectus, pace cum Saracenis firmata,

VARIE LECTIONES.

¹²⁰⁶ attemptare 1^b. 2. ¹²⁰⁷ Grimaldo *ed.* ¹²⁰⁸ h. et *desunt* 1^b. 2. ¹²⁰⁹ q. umquam ista r. 1^b. *ed.* ¹²¹⁰ p. S. Sophiæ 1^b. *Reliquam capitis partem omisit* 1°. ¹²¹¹ add. 4. ¹²¹² o. rebus substantiæ suæ in e. s. B. q. constructa est Beneventi (juxta Beneventum 2. *deest* 3.) in prædicto loco Pantano c. 1^b. *ed.* ¹²¹³ hujus — eam *abscisa* 1^b. ¹²¹⁴ Heroico 1^b. *ed.* ¹²¹⁵ *deest* 1^b. ¹²¹⁶ Radelchis 1^b. ¹²¹⁷ p. Beneventanus, rog. 1^b. *ed.* ¹²¹⁸ totam — hujus *abscisa* 1^b. t. omnino s. *ed.* ¹²¹⁹ *deest* *ed.* ¹²²⁰ prædicti *ed.* ¹²²¹ de cæteris 3. ¹²²² præfati S. Benedicti de Benevento q. 1^b. *ed.* ¹²²³ Rodelgrimo 3. ¹²²⁴ recepit 1^b. *ed.* ¹²²⁵ *deest* 1^b. ¹²²⁶ reciperet — receperat *abscisa* 1^b. nisi ab initio *desuerunt*. ¹²²⁷ add. 4. ¹²²⁸ Ludovici 1^b. 2. Ludovici 4. ¹²²⁹ Gualdenario 3. ¹²³⁰ Capita 40. 41. 43. 44. 45. in foliis duobus manu ut videtur ipsius Leonis scripti sunt, quæ tamen et ipsa postea aliquot locis mutavit et ampliavit. ¹²³¹ v. frater ejus A. 1^b. *ed.*

NOTÆ.

(458) *Cum* — milia in charta illa non leguntur. Atri in Aputio ult. sita est, inter fluvios Piomba et Vomano.

(459) S. Trinitatis de Casa aurea.

(460) Pinnensi.

(461) Cf. supra c. 10, 19.

(462) Quod ex orig. edidit Gatt. l. I. Ibi Potu consilio interficiendi Adelchis interfuisse eamque ob causam re familiari privatus esse dicitur. Pro spurio habet Di Meo Ann. Neap. T. V. p. 10. Diploma genuinum videri scribit Bethmannus.

eos ¹²²² juxta Neapolim collocavit, et, tam Beneventum quam Capuam atque Salernum, Romam quoque necnon Spoletium ¹²²⁸ devastare eum eis acriter cœpit; multaque tunc temporis monasteria et ecclesiæ cum villis et urbibus incensa ac desolata ab ¹²²⁴ eis sunt.

41, [ErcH. 46 47,] His diebus Capuani expulso Landulfo canonice ¹²²⁸ in episcopatum electo, Landulfum ¹²²⁸ quendam de suis nobilibus conjugatum atque neophitum sibi episcopum elegerunt, multisque precibus præfato ¹²²⁷ papæ cœperunt insistere ut ipsum ¹²²⁸ deberet eis in episcopum consecrare. Quapropter venerabilis abbas Bertharius et Leo episcopus Teanensis Romam profecti, cœperunt obsecrare summum pontificem, ut hac in re nullo modo flecteretur, unde gravis in populo Capuano ruina et multa sanguinis effusio fieri deberet. Et expressius inquit abbas; *O vir apostolice noveris, quia, si hoc consenseris, maximum procul ¹²²⁹ dubio ignem, et usque ad te etiam ¹²³⁰ pertingentem accendes ¹²³¹.* Et primo quidem apostolicus tanti viri constantia territus est, postremo tamen prævaluit iniquitas, et prædictus neophitus est in episcopum consecratus. Hac civili discordia Saraceni opportunam ¹²³² occasionem nacti ¹²³³ rursus universa diripiunt, iterum cuncta devastant, propter quod ¹²³⁴ prædictus ¹²³⁵ apostolicus bis Capuam est venire coactus. Videns igitur palam sibi contigisse quæ noster illi abbas prædixerat, valde penituit; ac demum habito consilio, Landulfum quem supra expulsum retulimus, in basilica ¹²³⁶ beati Petri apostoli in ¹²³⁷ Capua veteri ¹²³⁸ (463) episcopum consecravit (an. 880); Landulfum ¹²³⁹ vero Capuæ ¹²⁴⁰ novæ præesse constituit (*Ibid.* c. 48); cunctumque episcopatum inter utrumque dividi æqua lance mandavit.

42. Per ¹²⁴¹ hos dies supradictus princeps Guaiferius languores correptus, monachus factus est (an. 880). rogans se ad hoc monasterium devotissime ¹²⁴²

A transportari; sed, quoniam propter Saracenorum incursionem huc deferri sicut ¹²⁴³ optabat, minime potuit, cum ¹²⁴⁴ fuisset defunctus, in monasterio nostro quod ¹²⁴⁵ est ¹²⁴⁶ apud Teanum corpus ipsius ¹²⁴⁷ delatum atque humatum est ¹²⁴⁸.

43. Eo ¹²⁴⁹ tempore Pandenulfus ¹²⁵⁰ quidam Capuæ præerat; qui dum in papæ fidelitate consisteret, rogabat eum ut subderet dominatui suo Cajetam. Nam Cajetani tunc ¹²⁵¹ temporis Romano tantum pontifici serviebant. Quod dum ¹²⁵² prædictus papa concessisset, cœpit idem Pandenulfus ¹²⁵³ ita acriter ¹²⁵⁴ Cajetanos incursare (an. 881.), ut vel usque ad Molas illis egredi non daretur. Docibilis quidam tunc illis in duce præerat; qui tantum dedecus sibi suisque illatum minime ferendum ducens, misit Agropolim (464); et Saracenis ibi degentes asciscens ¹²⁵⁵, conduxit eos marino itinere ad lacum Fundanum, in locum ubi Sancta Anastasia vocatur; et inde per fluvium usque ¹²⁵⁶ Fundis ascendentes, ibi quasi ¹²⁵⁷ de vagina gladius scaphis egressi, et cuncta in circuitu depopulantes, tandem Cajetam perveniunt, et in Formianis collibus (465) sua castra componunt. His papa auditis, ilico pœnitentia ductus, blandis alloquiis et epistolis, nec non et ¹²⁵⁸ pollicitationibus multis cœpit convenire Cajetanos, quatinus et ¹²⁵⁹ sibi reconciliarentur, et a Saracenis sequestrarentur. Cujus demum monitis Docibilis obsecundans, rupto fœdere cum Saracenis bellum iniit. In quo videlicet ¹²⁶⁰ bello plurimi Cajetanorum et cesi et capti sunt. Rursus tamen Saraceni fœdus a Docibile postulantes accipiunt, redditisque captivis, juxta ¹²⁶¹ Garilianum de Formianis collibus ab eodem Docibile ad habitandum directi sunt ¹²⁶²; ubi permittente ¹²⁶³ Deo pro innumeris iniquitatibus nostris per quadraginta ferme annos degentes, innumerabilia ¹²⁶⁴ circumquaque mala gesserunt, multumque Christianicarum sanguinem effuderunt. In ¹²⁶⁵ quo videli-

VARIE LECTIONES.

¹²²² eosque i. N. collocans tam 1^b. ed. ¹²²⁸ Spoletum 4. ¹²²⁴ ab eis add. 4. ¹²²⁸ L. quodam c. 1^b. ed. ¹²²⁶ Landulfum 1^b. ed. ¹²²⁷ præfatum papam decipiunt ut 1^b. 2. ¹²²⁸ ut illis episcopus sacraretur. Q. 1^b. ed. ¹²²⁹ profecto i. 1^b. ed. ¹²³⁰ add. 4. ¹²³¹ accendis 1^b. ed. ¹²³² oportunitatem. n. 1^b. ed. ¹²³³ pacti 4. ¹²³⁴ deest ed. ¹²³⁵ idem 1^b. ed. ¹²³⁶ ecclesia 1^b. 2. ¹²³⁷ quam in C. v. Constantinus imperator construxerat, 1^b. ¹²³⁸ vetere 1^b. ed. ¹²³⁹ Landulf 3. ¹²⁴⁰ v. ecclesiæ Capuanæ p. 1^b. 2. ¹²⁴¹ hoc cap. in merg. adscr. 1^d. ¹²⁴² m. deferri; s. 1^c. ed. ¹²⁴³ d. non potuit 1^c. ed. ¹²⁴⁴ p. defunctus 1^c. 2. ¹²⁴⁵ ejus 1^c. ed. del. a. desunt 1^c. 2. ¹²⁴⁶ Circa hæc tempora defuncto Constantionpol imperatore Basilio, Leo et Alexander filii ejus in imperium subrogati sunt. Alter vero frater eorum nomine Stephanus ejusdem urbis est patriarchatus adeptus; ejecto Photio, qui a Nicolao papa nuper fuerat anathematizatus: pro eo videlicet quod adhuc supertite episcopo ejusdem urbis Ignatio, sedem illius ambitiosus invaserat. add. 1^b. in fine c. 43. unde huc trantulit 1 (ex ErcH. c. 52.) ¹²⁴⁷ Post hæc P. qui tunc C. p. in p. f. consistens, rogavit e. 1^b. ed. ¹²⁴⁸ Pandenulfus 1^b. ed. ¹²⁴⁹ C., eo tempore 1^b. ed. ¹²⁵⁰ Q. p. p. d. c. 1^b. ed. ¹²⁵¹ i. C. a. 1^b. ed. ¹²⁵² a. primo c. 1^b. ed. ¹²⁵³ f. a. u. F. 1^b. ed. ¹²⁵⁴ q. d. v. g. suprascr. 1^c ¹²⁵⁵ deest 1^b. ¹²⁵⁶ deest ed. ¹²⁵⁷ q. bello C. pl. et 1^b. vd. ¹²⁵⁸ c. n. Garilian ab 1^b. 2. ¹²⁵⁹ anno hujus abbas vicesimo add. 1^d. ¹²⁶⁰ p. D. p. i. i. n. add. ¹²⁶¹ innumera 1^b. ed. ¹²⁶² In — manserunt desunt 1^b.

NOTÆ.

(463) Quæ et Berelais, amphitheatrum, arena, colossus dicebatur, sita ubi nunc est Santamaria Maggiore.

(464) Ad sinum Pæstanum.

(465) Videlicet in collibus inter Formia, Itrum

et Caietam, in quibus exstant etiamnum frequentes casule, seu tuguria diruta, quæ constanti traditione a Saracenis tunc exstructa et habitata fuisse asseruntur, et sane nihil præterea referunt. ANG.

cet loco frequenter a diversis magnatibus¹²⁷³ oppugnati, sed iudicio Dei usque ad præfinitum¹²⁷⁴ ab eo tempus invicti et expugnati manserunt.

44. (an. 883 Sept. 4.) Per idem tempus monasterium beati patris Benedicti ubi sacratissimum eius corpus humatum est, a præfatis¹²⁷⁵ Saracenis invasum, destructum atque incensum est, et¹²⁷⁶ quæquæ ibi reperta sunt, universa direpta, pridie Nonas Septembris, anno incarnationis dominicæ octingentesimo octogesimo quarto (466), indictione secunda. Nec multo post, undecimo videlicet Cal. Novembris (Oct. 22)¹²⁷⁷, monasterium majus quod deorsum erat¹²⁷⁸, similiter occupaverunt¹²⁷⁹, devastaverunt et incenderunt, multosque inibi perimenes, ipsum etiam sanctum ac venerabilem abbatem Bertharium juxta altarium beati Martini gladio trucidaverunt. Cumque eandem domini Salvatoris ecclesiam diversis in locis igne summo exurere molirentur, Dei omnipotentis¹²⁸⁰ misericordia id perficere nequiverunt; sicque ipsa¹²⁸¹ tantum de toto hoc monasterio Saracenorum flammis erepta, illi monasterii spoliis onustati, lætantes triumphantesque Carilianum reversi sunt. Monachi vero quicquid suppellectilis, vel thesauri, seu et muniminum hujus monasterii quoquomodo¹²⁸² surripere potuerant¹²⁸³ assumentes, unacum domno Angelario tunc temporis eorum præposito, Teanum habitaturi proficiscuntur; eundemque Angelarium sibi constituentes abbatem, in cella, quæ ad beati patris Benedicti honorem dudum ibi constructa fuerat, manere cœperunt, anno et indictione supra scripta. Completis a Petronace abbate usque ad istum, annis centum sexaginta et sex*.

* Sepultus vero est supradictus sanctus martyr Christi Bertharius sursum juxta ecclesiam sancti Benedicti in capitulo fratrum *add.* 2.

45. Non¹²⁸⁴ autem videri superfluum debet¹²⁸⁵, si hoc in loco memoratorium (467) quod prædicti abbatis Bertharii studio gestum reperimus de rebus et cellis hujus monasterii apud Marchiam, in Teate dumtaxat et Penæ constitutis, quæ beato patri Be-

nedicto a sancte memoriæ regibus Carolo Pipino Lothario atque Ludowico¹²⁸⁶, seu a ceteris quibusque¹²⁸⁷ fidelibus hactenus concessa noscuntur, annectimus; quandoquidem quæ¹²⁸⁸ specialiter a singulis quibusque collata sunt, incensis plerisque eorum oblationibus ignoramus.

Primum¹²⁸⁹ itaque¹²⁹⁰ est monasterium sancti Liberatoris quod situm est in comitatu Teatino supra¹²⁹¹ fluvium Laentum (468) ad radicem montis qui dicitur Maiella, cum¹²⁹² ecclesia sancti Angeli quæ est in latere Montis plani, cum integro eodem monte, et cum castello sancti Angeli, cum universis pertinentiis¹²⁹³ suis, et curte quæ dicitur Casale Prandi, et curte de Garifuli¹²⁹⁴, et castello sancti Petri, et curte sancti Januarii, et Valle plana, et Luciano, cum omnibus omnino pertinentiis¹²⁹⁵ ac rebus suis intra hos videlicet¹²⁹⁶ fines. Ab uno latere finis torrens ubi dicitur Cripta latronis, qui est sub ipso monticello nomine¹²⁹⁷ Sarracenco, qui¹²⁹⁸ nunc vocatur Prætorium (469); et quomodo ascendit inde ad ipsum staphilum (470) de Majella, qui¹²⁹⁹ dividit inter causam sancti Benedicti et regalia; de alio latere quomodo descendit inde¹³⁰⁰ in aquam Frassingam¹³⁰¹, et sicut mittit in rivum qui dicitur Bacinnium; hinc vero ab ipso fossato in puteum de Capetano¹³⁰²; inde in fossatum sancti Januarii et in Rosentem¹³⁰³. De¹³⁰⁴ alio latere finis Bisara, inde in viam quæ vadit in lacunam supra sanctum¹³⁰⁵ Donatum, hinc in Ficarium, inde in fossatum de sancta Lucia, et ascendit per Aquam frigidam in limitem¹³⁰⁶ de Monte plano, et sicut vadit sub ipsis limitibus in fossatum Garifuli, et ita mittit in Alento. Inter quos¹³⁰⁷ utique fines nullam omnino sibi reservationem prædicti reges fecerunt, quia tota hæc pertinentia regalis fuit, excepta ecclesia sancti Vitalis cum pertinentia decem duntaxat¹³⁰⁸ modiorum quæ pertinet ad episcopatum¹³⁰⁹.

Deinde ecclesia sancte Marie in Bacinnio¹³¹⁰ cum pertinentia sua. Dehinc ecclesia Sancti Felicis in Pastoricio, cum finibus et pertinentiis suis¹³¹¹; qui¹³¹² habet fines hos¹³¹³: ab uno latere flumen Pi-

VARIÆ LECTIONES.

¹²⁷³ d. nostris principibus (magnatibus 3.) requisiti et oppugnati *ed.* ¹²⁷⁴ prædictum t. inexpugnati m. *ed.* ¹²⁷⁵ prædictis 1b. *ed.* ¹²⁷⁶ et q. i. r. s. u. d. *add.* 4. ¹²⁷⁷ Septembris 4. ¹²⁷⁸ est 3. ¹²⁷⁹ occupavere *ed.* ubi et in sequentibus eadem terminatio sæpe recurrit ¹²⁸⁰ D. iudicio id 1b. *ed.* ¹²⁸¹ ea 1b. 2. *ed.* ¹²⁸² add. 4. ¹²⁸³ potuerunt 4. ¹²⁸⁴ hoc caput minutissimis litteris nullo margine, scripsit 1b. omisit 1c. ¹²⁸⁵ est 1b. *ed.* ¹²⁸⁶ Ludowico 1b. 2. ¹²⁸⁷ c. religiosis viris b. 1b. ¹²⁸⁸ quæ — Orni in *cod.* 4. iterum scripta sunt in fine operis, cum variis lectionibus quæ 4. signavi. ¹²⁸⁹ Primo 1b. ¹²⁹⁰ scilicet 1c. *ed.* 4. est *deest* 4b. ¹²⁹¹ juxta 1b. ¹²⁹² cum — Luciano et De — inde in *desunt* 1b. *sed olim scripta fuisse signa appicta demonstrant.* ¹²⁹³ u. s. p. *ed.* c. integris s. p. 4. ¹²⁹⁴ Garifuli 3. ¹²⁹⁵ r. ac p. 4. ¹²⁹⁶ *deest* 1b. 4. ¹²⁹⁷ vocabulo 1b. *ed.* 4. ¹²⁹⁸ qui modo nominatur P. *ed.* *desunt* 1b. q. nom. P. 4. ¹²⁹⁹ qui — s. B. *desunt* 1b. q. d. i. reg. et c. s. B. *ed.* 4. ¹³⁰⁰ *deest* 4. ¹³⁰¹ Frassingam 3. ¹³⁰² Capetano 3. ¹³⁰³ Rosente 1b. Rasentem 4. ¹³⁰⁴ vide p. 610. n. b. ¹³⁰⁵ *deest* 4. ¹³⁰⁶ limites 1b. limite 4. ¹³⁰⁷ quas videlicet f. 1b. ¹³⁰⁸ *deest* 1b. ¹³⁰⁹ episcopium 1b. 4. episcopum *ed.* ¹³¹⁰ uacino et S. Felicis 1b. Bacinnio c. p. s. *Eccl.* *ed.* ¹³¹¹ earum 1b. ¹³¹² qui — in Lavinum *desunt* 1b. ¹³¹³ *deest* *ed.* 4.

NOTÆ.

{ 466 } Ab indictionis initio computato.
{ 467 } Quod ex hoc loco et Reg. Petri *ed.* Galt Hist. p. 78, ubi plura de insigni S. Liberatoris mon. affert.
{ 468 } In antiquioribus tabulis appellatur Laen-

tus, in recentioribus non raro Alentus. Ang. nunc Lenta.

(469) Nunc Pretora. Ang.

(470) l. e. cippum terminalem; v. editores Annalium Al. Di Meo in præf. tom. III.

scaræ, ab ¹³¹⁴ altero Lavinum, ab ¹³¹⁵ alio ripas de A Turri, cum ipsa curte ubi ¹³¹⁶ est ecclesia ¹³¹⁷ sancti Benedicti; ab ¹³¹⁸ alio vero fontem de Troia. quomodo descendit in Lavinum. Ecclesia sancti Viti supra flumen Lavinum. Ecclesia sancti Helie in Sclangario, cum pertinentia sua quæ est viginti milium ¹³¹⁹ modiorum. Curtis de Caramanico. Monasterium sancti Comitii juxta rivum Arullum ¹³²⁰, cum multis possessionibus. Ecclesia ¹³²¹ sancti Felicis in Pulverio, cum medietate ipsius curtis per fines suos ¹³²², id est ab uno capite monumentum, ab altero prædicta Piscaria, ab altero terra sancti Thomæ, ab altero Rosentem, qualiter ¹³²³ mittit in Piscariam; quæ omnia Hyselgarda ¹³²⁴ comitissa obtulit beato Benedicto. Ecclesia ¹³²⁵ sancti Calixti; sancti Mammetis, cum tota curte de Iliano; sancti Marci; sancte Marie in Pontiano, cum ¹³²⁶ terræ modis sexcentis. Insula quæ est intra Pomarium et castrum quod ¹³²⁷ dicitur Calcaria, cum ¹³²⁸ terra modiorum circiter 400. Ecclesia sancti Eleutherii et sancti Pauli in pertinentia de Boclanico, loco qui dicitur Rupi, cum terra septingentorum octoginta modiorum. Ecclesia sancti Herasmi in Cerretu plano, cum pertinentiis et finibus suis, ac molendinis omnibus quæ intra ipsos ¹³³⁰ constructa sunt fines, cum ecclesia sancti Salvatoris et sancti Martini. Ecclesia sancti Benedicti et sancte Marie et sancti Comitii et sancti Silvestri in loco qui dicitur ¹³³¹ Orni cum omnibus finibus ac pertinentiis earum. Hanc ¹³³² ecclesiam sancti Silvestri construxit quidam Rainerius, et obtulit eam beato Benedicto cum omnibus pertinentiis suis, intra hos fines: ab uno latere ¹³³³, ipsa benna (471); ab altero, Septem viæ; ab altero, alia benna, quæ se simul conjungunt. Fara Maionis, et fara que dicitur Biana ¹³³⁴ cum finibus et pertinentiis earum ¹³³⁵ (472). Hic ¹³³⁶ Maio fuit consanguineus Poterici præpositi sancti Liberatoris sub prædicto abbate, et obtulit in hoc monasterio eandem faram; quæ continens est insimul quinque milium octingentorum modiorum terræ. Curtis ¹³³⁷ sancti Calixti cum omnibus suis. Ecclesia sancti Petri in loco qui dicitur Mallianellum ¹³³⁸, cum omnibus pertinentiis ac ¹³³⁹

finibus suis, id est ¹³⁴⁰ a capite fossatum 'de Lavite ¹³⁴¹, a pede viam de ipso puteo, ab uno latere bennam, ab altero fluvium de Argelli; quam etiam prædictus Maio hic obtulit. Intra quos ¹³⁴² fines est ecclesia in honore Sancti Mauri, et monasterium sancti Renati quod situm est inter Antonianum et Pizzum Corvarium cum omnibus pertinentiis suis. Ecclesia sancti Calixti supra istum Laentum in loco qui dicitur Vallis, cum ¹³⁴³ terra modiorum sex milium sexaginta. Ecclesia sanctæ Mariæ supra faram de Laento, cum ¹³⁴⁴ pertinentia et ¹³⁴⁵ finibus suis, a capite videlicet via, a pede Laentum, ab utroque latere fossatum. Ecclesia sancti Savini in Trevanico ¹³⁴⁶; sancti Clementis in Plombata. Ecclesia sancti Salvii ibidem. Qui videlicet Salvius ex Campania B ortus ¹³⁴⁷ hujus monasterii extitit monachus, et tenuit prædictam ecclesiam sancti Clementis in obedientia ¹³⁴⁸, ubi, cum defunctus fuisset, multa ad ¹³⁴⁹ sepulchrum illius mirabilia Deus est operatus. Ecclesia sancte Marie in fluvio Foro ¹³⁵⁰ (473), loco qui dicitur Cannelum, cum ¹³⁵¹ terra modiorum quattuor milium sexaginta. In ipsa aqua ejusdem ¹³⁵² Fori molendina quattuor. Ecclesia ¹³⁵³ sancti Petri in Jolliano ¹³⁵⁴, cum ¹³⁵⁵ mille quadringentis modis terræ. Monasterium sancti Severini. Ecclesia sancti ¹³⁵⁶ Menne in pertinentia de ¹³⁵⁷ Ripe; sancti Andree in colle de Albe ¹³⁵⁸; sancti Petri in loco, qui dicitur Ari. Curtis quæ vocatur Fenestre. Ecclesia sancti Angeli ante civitatem Ortonam, cum ¹³⁵⁹ modis terræ octingentis. Castellum de Ungocum tota pertinentia sua, et intra ipsam pertinentiam, Grosse, et medietas de civitate Tazze, cum tota pertinentia de Rapini et ¹³⁶⁰ Comino. Ecclesia sanctæ Crucis in pertinentia de ¹³⁶¹ Roma, cum mille quingentis terræ modis, et medietate ipsius castri de Casale ¹³⁶² cum pertinentiis suis. Monasterium ¹³⁶³ sancti Pancratii cum tota pertinentia sua. Castellum de Prata, et Gessi ¹³⁶⁴, et Civitella, et vallis sancti Martini, cum omnibus pertinentiis eorum. Ecclesia sancti Petri in civitate Teatina veteri ¹³⁶⁵, et ibidem juxta ecclesia sancti Pauli. Ecclesia sanctæ Teclæ intra eandem civitatem novam, cum ipsa porta quæ respicit ad orientem, quæ hactenus

VARIE LECTIONES.

¹³¹⁴ de ed. 4. ¹³¹⁵ de altero r. ed. 4. ¹³¹⁶ ibi 2. ¹³¹⁷ e. ipsius curtis per fines suos. sancti Calixti etc. 4. ¹³¹⁸ de altero v. ed. ¹³¹⁹ milia 1b. ed. ¹³²⁰ Arullum 2. ¹³²¹ ecclesiam ed. ¹³²² suas. S. Calixti 4b. ¹³²³ quomodo ed. ¹³²⁴ Yselg. ed. ¹³²⁵ ecclesiam ed. ¹³²⁶ c. t. m. s. desunt. 4b. 4. ¹³²⁷ qui 4b. ¹³²⁸ vocatur 4. ¹³²⁹ c. t. m. c. q. desunt 4b. 4. ¹³³⁰ ipsas 1b. i. f. c. s. 4b. ed. 4. ¹³³¹ d. in O. ed. ¹³³² Hanc — conjungunt desunt 1b. ¹³³³ l. finis i. ed. ¹³³⁴ uiana 1b. ¹³³⁵ suis 1b. ¹³³⁶ Hic — terræ desunt 4b. ¹³³⁷ Curte (corr. Curtis) 4b. Curte ed. ¹³³⁸ Mallianellum 3. ¹³³⁹ et 4b. ¹³⁴⁰ id est — obtulit desunt 4b. ¹³⁴¹ della vite ed. ¹³⁴² quas 4b. ¹³⁴³ c. t. m. 6060 desunt 1b. ¹³⁴⁴ cum — Ecclesia desunt 1b. ¹³⁴⁵ p. sua, a ed. ¹³⁴⁶ T. S. Salvii et S. Clementis in Plombata. S. Marie 4b. Tr. et ed. ¹³⁴⁷ natus ed. ¹³⁴⁸ obedienciam ed. ¹³⁴⁹ m. mir. D. ad s. i. e. o. ed. ¹³⁵⁰ Fauro 4b. ¹³⁵¹ cum — ecclesia desunt 4b. ¹³⁵² a. de eodem Foro ed. ¹³⁵³ Ecclesiam ed. ¹³⁵⁴ Jollianu 4b. 2. ¹³⁵⁵ c. m. q. in. t. desunt 4b. ¹³⁵⁶ S. 4b. sanctæ ed. ¹³⁵⁷ deest 4. ¹³⁵⁸ Alde 4b. Alve ed. ¹³⁵⁹ c. m. t. o. desunt 4b. ¹³⁶⁰ et de cominu 4b. ¹³⁶¹ de ipsa R. 4b. ed. ¹³⁶² Casule 4b. ¹³⁶³ M. s. P. c. t. p. s. desunt 4. ¹³⁶⁴ reliqua hujus cap. desunt 1, ut et pars sequentis, quam tamen et signo et primo sententiæ verbo positus quærere jubemur, ut excidisse folium vel cartulam appareat. ¹³⁶⁵ vetere ed.

NOTÆ.

(471) I. e. piscina.
(472) Vide cap. 34, supra.

(473) A monte Majella defluit.

porta monacisca ¹²⁶⁸ vulgo vocatur. Ecclesia sancti A Theoderi, et ecclesia sancti Salvatoris intra civitatem Aternum (474), cum medietate de ipso portu, quem supradicta Hyselgarda ¹²⁶⁷ comitissa obtulit beato ¹²⁶⁸ Benedicto.

In comitatu vero Pennense est ¹²⁶⁹ ecclesia sancti Felicis in Stabulo; campus de Gale; monasterium sancti Benedicti in Lauriano, et sanctæ Scholasticæ juxta fluvium qui dicitur Tabe (475) cum integra curte de Moscufo ¹²⁷⁰, et curte de Gemberuti; et ecclesia sancti Angeli in Galbanico ¹²⁷¹, cum integra ipsa curte, et cum medietate de castro Laureto, ab ipsa videlicet pila quæ in ejusdem castelli medio sita est, quomodo descendit in fossatum ¹²⁷² de Rosiccle ¹²⁷³, cum ecclesia quæ ibi constructa est in honore sancti Felicis, et usque trivium quod est super Sanctum Felicem, et sicut pergit per ipsam vallem in fossatum de Doreniano, et sicut ipsum fossatum descendit in flumen Tabe, et qualiter per ipsum flumen ascendit usque ad Paternum, ubi est ecclesia in honore sanctæ Mariæ, et sicut recte ascendit in ipso fonte de Laureto, et sic venit ad prædictam pilam: intra quos fines nulli omnino aliquid pertinet, nisi tantum monasterio Casinensi. In Colle alto sex petiæ de terra ¹²⁷⁴ permximæ. Medietas villæ de Laverano. Medietas de Podio (476) Pollecanti. Curtis ¹²⁷⁵ de Colle alto. Tertia pars de castello ¹²⁷⁶ Cese. Medietas castri de colle Maio. Ecclesia sancti Martini in Genestrula cum tota curte. Ecclesia in Salaiano ¹²⁷⁷ cum mille septingentis modis terræ. Quarta pars de civitate Quana. Medietas curtis de Viculo. Curtis de Carpeneto, cum montanis et planitiis magnis. In pertinentia de Civitella ¹²⁷⁸, tria milia modiorum terræ. Monasterium sancti Petri in Castroniano, cum ecclesia sanctæ Cecilie et cum omnibus pertinentiis suis; et plurima alia quæ hic scribere supersedimus. Quæ videlicet omnia usque ad id tempus abbates hujus loci sive ad jus proprium retinebant, sive ad ¹²⁷⁹ censum aliis libellario nomine nonnullis concesserant.

ANGELARIUS ¹²⁸⁰ abbas a beato Benedicto vicesimus sedit annis 6. Hic ut ¹²⁸¹ supra jam diximus (c. 44), de præpositura hujus monasterii apud Teanum abbas effectus, post ¹²⁸² biennium (*an.* 886) (477) cœpit paulatim restaurare monasterium domini Salvatoris, quod a Saracenis incensum superius diximus ¹²⁸³. Fuit ¹²⁸⁴ autem temporibus Aionis ¹²⁸⁵ principis Beneventani, et Stephani quinti papæ, et successoris ejus Formosi. Quem (478) videlicet Formosum, Stephanus papa qui ei successerat de sepulcro suo extrahi abicique mandavit; cunctasque ipsius ordinationes irritas esse statuit, pro (479) eo scilicet quod cum Ostiensis episcopus esset, contra canonum sanctorum ¹²⁸⁶ decreta apostolicam sedem usurpaverat ¹²⁸⁷.

46. Sub ¹²⁸⁸ hoc abbate oblata est in hoc monasterio terra illa quæ nuncupatur Brezze ¹²⁸⁹ prope Capuam, quod est pratium magnum et silva, a quodam Castulo, ejusdem loci habitatore. Hermefrid ¹²⁹⁰ quoque civis Asculanus vir dives, subdiaconus officio, obtulit se ipsum per capillos capitis sui præposito nostro ¹²⁹¹ nomine Wamelfrid ¹²⁹², cum omnibus omnino mobilibus et immobilibus suis de partibus illis. Quidam etiam Ingius nomine de Benevento expeditionem Rome facturus, obtulit huic sancto; cenobio de ¹²⁹³ rebus suis curtes tres, unam in ¹²⁹⁴ loco qui dicitur Turri, aliam in ¹²⁹⁵ loco qui dicitur Murce, aliam vero in loco qui ¹²⁹⁶ vocatur Mattici, cum universis sinitibus ac pertinentiis illarum. Sed et ¹²⁹⁷ Walamir quidam ejusdem civitatis indigena se ipsum in hoc loco ad monachatum tradens, obtulit in ecclesia sancti Benedicti Benevento quæ ¹²⁹⁸ dicitur ¹²⁹⁹. Ad xenodochium, cella hujus cenobii, curtem unam magnam in sinitibus de Ariano (480), loco qui dicitur Tricium, cum omnibus ex integro pertinentiis ¹³⁰⁰ curtis ipsius. Eodem ¹³⁰¹ tempore Athanasius ¹³⁰² Neapolitanus episcopus manifestavit se monasterio huic de obedientia nostra in Casa Gentiana, ut nullam ibi potestatem neque ipse neque successores sui ulterius ¹³⁰³ habeant, vel licentiam in ea ali-

VARIÆ LECTIONES.

¹²⁶⁸ monastica 4. ¹²⁶⁷ Yselgarda ed. ¹²⁶⁸ sancto ed. ¹²⁶⁹ add. 4. ¹²⁷⁰ Moscufo 2. ¹²⁷¹ Galvanico 2. ¹²⁷² fossato ed. ¹²⁷³ Rosiale 3. Rosiccle 4. ¹²⁷⁴ terre ed. ¹²⁷⁵ Curte ed. ¹²⁷⁶ cartello Cesa ed. ¹²⁷⁷ Salaiano 3. ¹²⁷⁸ Civitate 3. ¹²⁷⁹ s. lib. n. ad c. nonnullis conc. ed. ¹²⁸⁰ hinc 1. pergit. ¹²⁸¹ ut — effectus desunt 1. ¹²⁸² p. b. add. 1b. ¹²⁸³ Hinc 1. pergebat: Sed occulto Dei judicio monasterium quo in Teano fratres degere cœperant non multo post igne exustum est; ubi videlicet quibus deletis sequentia ad cap. 48. amandavit, cetera de hoc abbate in marg. non uno tempore addidit. ¹²⁸⁴ Fuit etc. add. 1b, sed in fine hujus abbatis. ¹²⁸⁵ t. supradicti Stephani papæ, et 1b. ¹²⁸⁶ c. sanctorum can. 1b. c. sacrorum can. ed. ¹²⁸⁷ invaserat 1b. ed. ejus videlicet corpus dum huc illucque crebrius jactaretur, etiam sanguis de eo fluxit. — Ragemprandus add. 1c. ¹²⁸⁸ Sub. — monaste *abscisa* 1b. *Totum fere caput omisit* 1. ¹²⁸⁹ Brizze 1b. (?) Preze 4. ¹²⁹⁰ Hermefrit 3. ¹²⁹¹ suo 4. ¹²⁹² Wamelfrid 2. Guamelfrit 3. Guamelfrid 4. ¹²⁹³ c. res suas, id est curtem, u. 1b. ed. ¹²⁹⁴ de 1b. ed. ¹²⁹⁵ de 1b. ed. a. vero in 4. ¹²⁹⁶ q. v. add. 4. ¹²⁹⁷ et — Gairudæ desunt 1. v. supra p. 612. n. 1. ¹²⁹⁸ ubi ed. ¹²⁹⁹ deest 4. ¹³⁰⁰ r. i. c. i. ed. ¹³⁰¹ p. Huic — pertinentibus. Eodem — rediret. ed. *inverso ordine.* ¹³⁰² Anathasius 3. ¹³⁰³ add. 4.

NOTÆ.

(474) Pescara.
(475) Tavo, Salinum influit.
(476) Podium est collis, Ital. *poggio*, Gall. *puj*.
(477) Ex Erch. c. 61.
(478) E Chron. S. Bened. SS. III, p. 204. Sed ante Formosi pontificatum Ragemprandus ei suc-

cessit.
(479) Hoc de suo noster inseruit, minus recte; cum Portuensis episcopus fuerit.
(480) Non multum distat a Benevento, versus Orientem.

quem ordinandi, vel conditionem ponendi; sed sicut antiquitus nobis pertinuit, ita deinceps in nostram ¹⁴⁰³ ex integro potestatem et ordinationem rediret. Huic abbati Adelmarus quidam Capuanus vendidit integram curtem suam in loco Anglena prope ecclesiam Sancti Vincentii nobis pertinentem, cum campis et silvis et pratis et terris omnibus ad ipsam curtem pertinentibus. Per idem tempus Laurentius diaconus et monachus noster, præpositus monasterii sanctæ Mariæ de Cingla ¹⁴⁰⁸, fecit concambium cum quodam Landoario Capuano de quibusdam terris in Calvo (481) et Calinulo, cum licentia scilicet ¹⁴⁰⁶ et consensu præfati abbatis Angelarii ¹⁴⁰⁶ et Radelchisæ ¹⁴⁰⁷ abbatissæ. Idem quoque fecit et Johannes sacerdos et monachus, ac præpositus præfati monasterii Cinglensis ¹⁴⁰⁸ de quibusdam aliis terris eidem Landoario, per licentiam nichilominus et consensum abbatis ¹⁴⁰⁸ ejusdem, et abbatissæ Gaitrudæ.

Defuncto ¹⁴¹⁰ interea Teanensi episcopo, prædictus abbas in eadem civitate a clero et populo electus et ordinatus est; ubi etiam et defunctus est et sepultus, die ¹⁴¹¹ Nonarum Decembrium (482).

RAGEMPRANDUS primo et vicesimo loco in ¹⁴¹³ præfato Teanensi monasterio abbas electus (an. 889), sedit annis 9, mensibus ¹⁴¹⁸ 10. Qui videlicet ¹⁴¹⁴ Johannem papam nonum, ut sibi more prædecessorum suorum privilegium faceret petiit et accepit (an. 889. Mart.) (483).

47. Hoc ¹⁴¹⁸ (484) præsidente Adelgarius quidam nobilis de ¹⁴¹⁸ Teano obtulit beato Benedicto ¹⁴¹⁷ cum oblationibus Herchempertum filium suum, docilis utique ¹⁴¹⁸ ingenii puerum. [Erch. 61, 69, 65, 66.] Quo tempore Grecis ac ¹⁴¹⁸ Neapolitanis Capuam obsidentibus (an. 886), idem Herchempertus cum aliis septem fratribus a Teano Capuam tendens, juxta Anglenam ¹⁴¹⁸ omnes a Grecis executi pariter ¹⁴¹¹ atque expoliati sunt, et eorum ¹⁴¹³ famuli capti; et famulis quidem argento redemptis,

A et equis ¹⁴¹³ quinque solummodo recollectis: ipse solus sicut idem de se refert cum magistro suo pedes remansit, sicque civitatem intravit. Post hæc cum Atenulfus ¹⁴¹³ gastaldatum adeptus omnia que juris nostri monasterii in ¹⁴¹⁸ terra Capuana erant fratribus abstulisset (an. 887, Jan.), præfatus Herchempertus ¹⁴¹⁸ Romam hac de re ad ¹⁴¹⁷ Stephanum papam transmissus est; a quo videlicet et apostolicam benedictionem fratribus detulit, et privilegium ¹⁴¹⁸ cœnobio obtinuit, et prædicto ¹⁴¹⁸ Atenulfo commonitorias litteras ut universa quæ abstulerat ¹⁴¹⁸ protinus redderet, nisi excommunicationis vellet subire sententiam attulit. Quas ille suscipiens paruit ¹⁴¹¹, et omnia quæ nobis abstulerat ex integro restitui jussit. Ille etiam Atenulfus eidem pape Stephano jam dudum * suggererat ut si ei contra Saracenos Gariliani ¹⁴¹³ degentes ferret auxilium, ipse et Cajetanos ¹⁴¹³ omnes quos nuper ceperat redderet, et fidelitatem ¹⁴¹⁸ ei firmissimam faceret; sed ¹⁴¹⁸ quia papa nequivit implere quod ille petiverat ¹⁴¹⁸, neque ipse quoque fecit quod papæ mandaverat. Theophilactus etiam ¹⁴¹⁷ stratigo hisdem ¹⁴¹³ diebus a Bari Teanum cum exercitu veniens, eosdem Saracenos nisus est aggredi: sed nil præsumens ad propria repedavit.

* Per Maionem abbatem sancti Vincentii add. 2.

Hic ¹⁴¹⁸ abbas concessit Ageltrudæ augustæ quæ fuit mater Lamberti regis, libellario more diebus tantum vitæ ipsius duas cellas hujus monasterii cum omnibus rebus suis in finibus Lombardiæ; unam in loco qui dicitur Laude (485), et alteram in Persiceta (486): unde per singulos annos mittebat illi eadem augusta census gratia tres libras argenti. Fecit etiam libellum Gotfrido cuidam Marsicano de ecclesia ¹⁴¹⁸ Sancti Gregorii in Serviliano ¹⁴¹¹ cum servis et ancillis et omnibus pertinentiis ¹⁴¹⁸ ejus in eodem comitatu Marsorum; pro quo annualiter recipiebat censum tritici modios ¹⁴¹³ 15 totidemque de vino, et pisces centum in mense Octobri. Per

VARIÆ LECTIONES.

¹⁴⁰⁶ nostra e. i. potestate et ordinatione ed. ¹⁴⁰⁸ Cingula 3. ¹⁴⁰⁸ s. et desunt ed. ¹⁴⁰⁷ Radelgisæ 3. ¹⁴⁰⁸ m. de Cingla ed. ¹⁴⁰⁹ c. ejusd. a. Angelarii et ed. ¹⁴¹⁰ Predictus autem abbas non multo post defuncto T. e. ibidem episcopus factus est. ubi 1^b. P. a. a. n. m. d. his diebus ep. ecclesiæ Teanensis, in eadem ed. ¹⁴¹¹ s. Nonis Decembris 1^b. ed. ¹⁴¹² l. abbas el. in eodem m. T. 1. ed. ¹⁴¹³ m. 10. add. 1^b. ¹⁴¹⁴ Q. tamen l. 1. Q. v. abbas l. ed. ¹⁴¹⁵ Sub his diebus A. etc. usque ad finem cap. add. 1^b. omisit 1^b. ¹⁴¹⁶ de T. deest 1^b. 2. ¹⁴¹⁷ B. apud Teanum c. 1^b. ed. ¹⁴¹⁸ add. 4. ¹⁴¹⁹ cum 1^b. ¹⁴²⁰ deest 4. ¹⁴²¹ e. et exp. p. s. 1^b. ed. ¹⁴²² et f. e. c. 1^b. ed. ¹⁴²³ et q. e. rec. 1^b. 2. ¹⁴²⁴ Atenulfus 1^b. 2. ¹⁴²⁵ m. erant in t. C. 1^b. ed. ¹⁴²⁶ ab Angelario abbate add. 1^b. ¹⁴²⁷ ad venerabilem p. S. t. et ap. 1^b. ed. ¹⁴²⁸ p. sancto c. 1^b. ed. ¹⁴²⁹ et supradicto gastaldeo c. 1^b. 2. ¹⁴³⁰ stulerat p. r. n. e. abscisa 1^b. ¹⁴³¹ paruit — jussit abscisa 1^b. ¹⁴³² Gariliano residentes 1^b. ed. ¹⁴³³ Gaiet. ed. ¹⁴³⁴ et ei f. 1^b. ed. ¹⁴³⁵ sed — mandaverat abscisa 1^b. ¹⁴³⁶ petierat ed. ¹⁴³⁷ quoque 1^b. ed. ¹⁴³⁸ hisdem — repedavit abscisa 1^b. ¹⁴³⁹ hæc in marg. addit 1^b. et post remansit p. 615. l. 8. collocat. ¹⁴⁴⁰ de Sancto Gregorio 1^b. ed. ¹⁴⁴¹ reliqua abscisa sunt 1^b. sed tot verba ibi scripta fuisse non possunt. ¹⁴⁴² o. omnino rebus ac p. ed. ¹⁴⁴³ modia 15 et 15 modia de 2.

NOTÆ.

(481) Calvi.

(482) Non. Dec. ob. Angelarius sacerdos et abbas nujus loci. Col. Cas. 47.

(483) Exstat in Reg. Petri Diac. n. 5. Scriptum per manum Leonis scriiniarii s. R. e. in mense Martii indict. II. ANG.

(484) Inno Berthario. Et sub Angelario abbate, cui

dum præpositus esset, oblatum esse videtur, hæc noster primo scripsit. Sed cum incendium quoque monasterii sub Angelario retulisset, hoc corrigens Herchempertum simul loco suo movit.

(485) Lodi.

(486) V. cap. 54. et IV, 18.

hos dies Sichelfrid quidam Capuanus (487) reddidit huic monasterio inclitam (488) curtem de Patenaria¹⁴⁴⁴, quam avus ipsius¹⁴⁴⁵ a Bassacio abbate per convenientiæ scriptum receperat.

48. Jam¹⁴⁴⁶ septimus abbas hujus annorum circulusolvebatur (an. 896), cum incomprehensibili Dei judicio monasterium quo in Teano fratres degere cœperant, ab igne crematum est¹⁴⁴⁷; ubi etiam et regula quam beatus Benedictus manu sua scripserat¹⁴⁴⁸, nec non et sacci in quibus¹⁴⁴⁹ eidem patri sanctissimo cœlitus escæ delatæ sunt: insuper et plurima¹⁴⁵⁰ cœnobii munimina atque præcepta, a singulis imperatoribus, ducibus¹⁴⁵¹, atque principibus eidem monasterio collata, pariter¹⁴⁵² incensa sunt. Inter quæ etiam præcepta¹⁴⁵³ de Casa Gentiana simul sunt ab igne consumpta (489). Namque temporibus Johannis abbatis, qui tertius¹⁴⁵⁴ ab isto fuit, cum die quadam ante eundem venerabilem patrem¹⁴⁵⁵ ortum fuisset inter fratres colloquium, a quibus principibus prædicta Casa Gentiana huic monasterio concessa fuisset, quidam Maio presbyter atque grammaticus, homo senex et verax¹⁴⁵⁶, hoc exinde se nosse certo certius affirmabat. Aiebat namque¹⁴⁵⁷: *Sicut recolo*, inquit, *me legisse in tribus præceptis donationum quæ fuerunt in scrinio domni Angelarii abbatis: in primis Gisulfus dux concessit¹⁴⁵⁸ in monasterio sancti Benedicti territorium Gentianæ; postea vero Arichis princeps concessit¹⁴⁵⁹ in hoc eodem monasterio partes majores ibidem in Gentiana. Iterumque Grimoaldus¹⁴⁶⁰ filius ejus¹⁴⁶¹ concessit sancto Benedicto omnia domnicalia sua¹⁴⁶² cum servis et ancillis, in eodem loco Casæ Gentianæ; et cellam sancti Agapiti, et multa¹⁴⁶³ alia quæ nunc non recorder. Simul etiam in eisdem præceptis continebatur donatio eorundem¹⁴⁶⁴*

principum de portu Trajectensi, et Vulturvensi: necnon et de piscaria Lesinensi. Hæc, inquit, omnia ego legi, et in aliis cartis¹⁴⁶⁵ renovari ex jussione ejusdem abbatis Angelarii. De supradicto itaque incendio Teanensis monasterii, quidquid a fratribus de thesauro ecclesiæ potuit quomodolibet eripi, in episcopo ejusdem civitatis repositum est. Unde¹⁴⁶⁶ postmodum non parva ejusdem thesauri pars fertur in ipsa ecclesia remansisse. Obiit¹⁴⁶⁷ autem supradictus abbas 8 Idus Novembris.

49. Circa¹⁴⁶⁸ (490) hæc tempora (an. 899, Nov. 6.) Symbaticius¹⁴⁶⁹ patricius veniens a Constantinopoli obsedit¹⁴⁷⁰ Beneventum per tres¹⁴⁷¹ circiter menses, cepitque illam 15 Kal. Novembris (Oct. 18), anno Domini 891. Completis¹⁴⁷² a Zottone primo duce Beneventi trecentis et triginta annis; per cujus videlicet temporis spatium Langobardorum tam duces quam principes eandem civitatem tenuerant. Hic¹⁴⁷³ Symbaticius cum esset imperialis protospatharius et stratigo Macedoniæ¹⁴⁷⁴, Traciæ, Cephalonix atque Langobardiæ, entilma fecit (an. 892, Jun.) prædicto abbati de monasterio sanctæ Sophiæ de Benevento, et sancte Mariæ de Cingla, et sancte Mariæ de Plumbariola¹⁴⁷⁵, terribiliter ex parte imperatorum præcipiens, ne quis esset qui in causis ac possessionibus predictorum cenobiorum Casinensi cenobio pertinentium¹⁴⁷⁶ aliquam aliquomodo molestiam seu violentiam inferre presumeret. Quod si aliquis in eis delinqueret, iram imperatoriam pro certo se experturum sciret. Post hunc¹⁴⁷⁷ Symbaticium, dominatus est Beneventi Georgius patricius (an. 892) (491). Qui cum annis tribus et novem mensibus eam¹⁴⁷⁸ tenuisset (492), veniens Guido¹⁴⁷⁹ dux¹⁴⁸⁰ et marchio, expulit inde Grecos (an. 895, Aug.), et præfuit ibi annis ferme¹⁴⁸¹ duobus;

VARIE LECTIONES.

¹⁴⁴⁴ c. in loco Patenara 2. ¹⁴⁴⁵ a. ejus a B. a. p. scr. c. retineat ed. ¹⁴⁴⁶ ita correxi. Nam 4. Hujus (autem add. ed.) abbatis septimo anno, ind. 14. (i. q. deest 5.) m. quo in T. f. d. c. occulto Dei judicio ab i. 1^b. ed. Hujus — insuper et add. 1^b. cf. p. 612. n. m'. ¹⁴⁴⁷ est cum omnibus opibus suis; ubi 1^b. 2. ¹⁴⁴⁸ conscripserat 1^b. ed. ¹⁴⁴⁹ q. jussu Dei cœlitus eidem p. Benedicto c. d. s. 1^b. ed. ¹⁴⁵⁰ plurima etc. usque ad finem cap. ab Angelario abb. huc transtulit 1^b. p. hujus c. m. plurima quoque pr. donationum a s. 1. ed. ¹⁴⁵¹ add. 1^b. ¹⁴⁵² add. 4. ¹⁴⁵³ p. quæ de C. G. facta fuerant, pariter sunt 1. ed. ¹⁴⁵⁴ q. postmodum quartus ab hoc Angelario f. 1. q. t. ab hoc Ragemprando f. 1^b. ed. ¹⁴⁵⁵ v. abbatem exortum 1. ed. ¹⁴⁵⁶ veracissimus 1. ed. ¹⁴⁵⁷ n. præfato domno abbati: Sicut legi inquit in t. p. d. quæ hic f. 1. ed. ¹⁴⁵⁸ c. domno Petronaci abbati in 1. 2. ¹⁴⁵⁹ p. similiter c. Theodemario abbati p. 1. 2. ¹⁴⁶⁰ Grimoald 1. ed. ¹⁴⁶¹ c. per præceptum donationis c. 1. ed. ¹⁴⁶² add. 1^b. ¹⁴⁶³ plurima a. q. modo n. r. Similiter e. 1. ed. ¹⁴⁶⁴ d. ipsorum p. de p. Trajecti, et de portu V. sed et de p. L. 1. ed. ¹⁴⁶⁵ membris 1. 2. m. ego r. ex i. domni Aug. abbatis 1. ed. ¹⁴⁶⁶ Ubi eodem tempore præfatus abbas Angelarius episcopos ordinatus, in eadem quoque civitate non longe post defunctus est atque sepultus, Nonis Decembris; qua videlicet occasione n. p. e. t. p. in e. Teanensi remansit. Hic abbas etc. ex cap. 47. Obiit a. s. a. o. Id. Nov. 1. Unde p. n. p. e. t. p. in ecclesia ipsa remansit 1^b. ed. ¹⁴⁶⁷ O. a. s. a. o. Id. N. post cap. 50. ponit. ed. ¹⁴⁶⁸ His temporibus S. 1. ed. ¹⁴⁶⁹ Sabbaticius 1. corr. 1^b. Ymbat. 3. ¹⁴⁷⁰ C. cepit B. anno 1. corr. 1^b. ¹⁴⁷¹ p. m. c. t. 1^b. ed. ¹⁴⁷² C. videlicet 350 annis a Z. p. d. B. p. c. t. ed. ¹⁴⁷³ Hic — sciret add. 1^b. desunt 1'. ¹⁴⁷⁴ M. T. C. a. L. abscisa 1^b. ¹⁴⁷⁵ Plumbariola 3. ¹⁴⁷⁶ subjectorum aliquom. aliquam injustitiam s. v. 1^b. ed. ¹⁴⁷⁷ ita 1^b. P. quem Sabbat. d. est ibi G. 1. ¹⁴⁷⁸ m. in ea sedisset, v. 1. 2. ¹⁴⁷⁹ Guidego 3. ¹⁴⁸⁰ d. et add. 1^b ¹⁴⁸¹ add. 1^b

[NOTÆ.

(487) Cf. c. 24 supra.

(488) l. e. integrum.

(489) Grimoaldi tamen donationis apographum saltem servatum esse videtur; cf. supra. c. 14.

(490) Ex Chr. S. Bened. SS. III, p. 201 quibus addidit quod e præcepto Symbaticii hausit, servato

D in Reg. n. 136, unde edidit Gatt. H., p. 51. Datum est mense Junio, indictione 10.

(491) M. Aug. ind. x, entilma dedit Majoni abb. S. Vincentii.

(492) Non Georgius, sed Græci, ut recte dicit Chr. S. Bened.

post hanc Radelchis (an. 897, Apr.) ¹⁴⁸⁸. Deinde præfatus ¹⁴⁸⁹ Atenulfus ex Capuano castaldatu jam comes, cum filio Landulfo, et cæteri deinceps per generationes suas, in ¹⁴⁸⁸ ea principatum tenuerunt per annos circiter centum septuaginta et septem (an. 899) ¹⁴⁸⁸.

*Annis duobus add. 2.

50. Interea ¹⁴⁸⁹ præfatus Atenulfus una cum Neapolitanis ¹⁴⁸⁷ et Amalphitanis non parvo exercitu aggregato, Garilianum supra Saracenos venit, et constructo de navibus ponte juxta Trajectum in loco qui Setra vocatur transiens expugnabat eos. Ibidem ¹⁴⁸⁸ igitur illis consistentibus, quadam nocte dum minus caute suas custodias agunt, repente Saraceni cum Cajetanis ¹⁴⁸⁸ super eos irruunt, deque illis plurimos sternunt: reliquos usque ad prædictum ¹⁴⁸⁹ pontem acriter insequuntur. Sed ibi tandem nostris viriliter ¹⁴⁸⁹ resistentibus, Saraceni terga vertere, et suis se castris tueri coguntur ¹⁴⁸⁹.

Leo vicesimus et secundus abbas, similiter apud Teanum sedit annis 15, mensibus ¹⁴⁸⁹ 7 (493): temporibus ¹⁴⁸⁸ papæ Christophori, qui de papatu expulsus, et monachus factus est, nec non et Sergii tertii papæ, a quo idem abbas privilegium de more recepti (494).

51. Adquisivit etiam et a præfato Atenulfo ¹⁴⁸⁹ jam principe præceptum (495) confirmationis omnium oblationum seu concessionum ac possessionum hujus monasterii (an. 902. Mai.), propter ¹⁴⁸⁹ id vel maxime, quod et prius in hoc loco a Saracenis, de quo vero apud Teanum nomina hujus cenobii igne consumpta essent (Jan.). Hujus ¹⁴⁸⁹ porro ¹⁴⁸⁸ abbatis interventu concessus est ab eodem principe (496) mons sancti Eleutherii in monasterio sanctæ Mariæ de Cingla ¹⁴⁸⁹, pro pascuis videlicet animalium ipsius loci, nec non et pro lignis faciendis ad diversas utilitates. Fluvius etiam qui dicitur Ete, ab ipso ortu suo usque ad fluvium Vulturnum, et

deinceps ipse ¹⁴⁸⁹ Vulturnus usque in pedem prædicti montis sancti Eleutherii, quemadmodum ad jus palatii pertinuit, ad faciendum in ipsis aquis quicquid eidem monasterio necessarium fuerit. Iste ¹⁴⁸⁸ abbas quinto anno ordinationis suæ (an. 904.) cepit reedificare hoc monasterium, quod videlicet per septem et viginti annos (497) penitus fuerat destitutum.

Hic ¹⁴⁸⁹ Guaimarius ¹⁴⁸⁹ Salernitanus princeps per præceptum (498) concessit (an. 900, Aug.) curtem unam magnam in loco qui dicitur Rota, cum casis et silvis et arbustis, vineis et castanetis ¹⁴⁸⁸, servis quoque et ancillis, et cum omnibus eidem ¹⁴⁸⁸ curti ex integro pertinentibus. Idem ¹⁴⁸⁸ item Guaimarius ¹⁴⁸⁷ alio præcepto concessit in hoc monasterio medietatem curtis in finibus Sarni, loco vocabulo Lentiaria ¹⁴⁸⁸ que fuit cujusdam ¹⁴⁸⁹ Agenardi: cujus videlicet medietatem idem Agenardus jam beato Benedicto obtulerat; cum omnibus ad eandem curtem pertinentibus. Hic ¹⁴⁸⁸ fecit libellum cuidam Adalaro civi Romano de ecclesia Sancti Benedicti, quæ ibidem nobis antiquitus pertinuit; ea condicione ut quotiens vel abbas vel monachi nostri Romam pro aliqua utilitate perficienda perrexissent, honorabiliter eos ¹⁴⁸⁸ in eadem ecclesia reciperet, quandiu ibi remorari necessarium esset, et omni anno pro censu 60 denarios monasterio nostro transmitteret. Defunctus vero est prædictus ¹⁴⁸⁸ abbas 16 Kal. Septembris (an. 914, Aug. 17). Uterque autem hic, Ragemprandus videlicet atque Leo, in ipso Teanensi cenobio ubi præfuerunt ¹⁴⁸⁹, ubi et defuncti sunt et sepulti.

52. Per ¹⁴⁸⁸ idem tempus cernens præfatus princeps non sine manu valida et brachio extento Saracenos posse de Gariliano expelli, Landulfum filium suum ad Leonem imperatorem Constantinopolim ¹⁴⁸⁸ destinavit: suggerens omnia quæ per tot annos ab Agarenis perpassi fuerant mala, orans et supplicans ut dignaretur quantocius afflictæ ac desolatæ ab

VARIÆ LECTIONES.

¹⁴⁸⁸ Adelchis 1. Rachelchis 3. ¹⁴⁸⁸ Deinde At. cum f. L. 1. ¹⁴⁸⁸ in — 177 desunt 1. ¹⁴⁸⁸ sex 3. Per idem tempus rex Gallorum Arnulfus ingressus Italiam venit usque Ticinum, cupiens attingere Romam, sed fame et peste pariter ingruente reverti compulsus est add. 1^b. (ex Chr. S. Bened. p. 202.) Inde 1. pergit: Hoc etiam tempore venerunt Ungri (Ungari 1^b.) in Italiam anno Domini 899. (ex Ann. Benev.). ¹⁴⁸⁸ Interea — coguntur add. 1^b. ¹⁴⁸⁷ u. Gregorio duce (d. deest ed.) Neapolitano, nec non et cum A. 1^b ed. ¹⁴⁸⁸ Ibi 1^b ed. ¹⁴⁸⁹ Gaiet. ed. ¹⁴⁸⁹ add. 4. ¹⁴⁸⁹ fortiter 1^b ed. ¹⁴⁸⁹ Obiit autem supradictus abbas 8 Id. Nov. add. ed. v. c. 48. ¹⁴⁸⁹ m. s. add. 1^b. hinc 1. pergit: et hic quoque privilegium a Sergio tertio papa recepit; nec non et a princ. At. etc. ¹⁴⁸⁸ t. Leonis imperatoris et p. 2. ¹⁴⁸⁸ p. princ. At. ed. ¹⁴⁸⁸ propter — essent add. 1^b. ¹⁴⁸⁷ Hujus — fuerit desunt 1. hic 1^c. inserit: Hic Waimarius — curtem pertinentibus. ¹⁴⁸⁸ add. 4. ¹⁴⁸⁹ Cingula 3. ¹⁴⁸⁹ ipsum Vulturnum. ed. ¹⁴⁸⁸ Hic 1^b ed. Hic — destitutum add. 1^b. ¹⁴⁸⁸ v. supra not. c. ¹⁴⁸⁸ Waim. 1^b. 2. ¹⁴⁸⁸ castaneis ed. ¹⁴⁸⁸ ejusdem ed. ¹⁴⁸⁸ Hic idem G. 1^b ed. ¹⁴⁸⁷ Guaimarius 3. ¹⁴⁸⁸ Jentaria 3. ¹⁴⁸⁹ add. 4. ¹⁴⁸⁹ Hic — transmitteret desunt 1. ¹⁴⁸⁸ p. a. desunt 1. ¹⁴⁸⁸ u. commorati sunt 1. ed. ¹⁴⁸⁸ totum caput add. 1^b. ¹⁴⁸⁸ Constantinopoli 1^b ed.

NOTÆ.

(493) Erravit noster dum tempus accuratius indicare vellet, nam in 15 annis quos Leoni attributos invenit, ultimus pro extarum computatus fuit. Sedit an. 14, m. 7, ut ex chartarum documentis constat.

(494) In Regest., num. 7 exstat Sergii privilegium Leoni abbati de ordinandis clericis a quocunque mallet episcopo. Anc.

(495) Ap. Gatt. Acc. p. 44, e Regesto.

(496) Ibi. ex originali.

(497) Ita Leo in cod. autographo manu sua scripsit, ut culpam erroris in librariorum retorquere non liceat.

(498) Quod e Reg. edidit Gatt. Acc. p. 45. Roderis nepos Kodelchisæ, uxoris Adelferii Rofrid, curtem propter conjurationem contra principem amiserrat. Rota in vicinia S. Severini sita fuit. Sarni fl. est oppidum in radicibus Vesuvii montis invenies.

eisdem Saracenis patriæ subvenire; atque ut ¹⁵¹⁶ illos de Gariliano valeat ¹⁵¹⁶ extirpare, auxilium exercitus sui non dedignetur illi transmittere. Quem imperator et ¹⁵¹⁷ honorifice satis recepit, et cuncta quæ suggererat benigne se implenturum spondit. Cum interim prædicto Atenulfo defuncto apud Capuam (an. 910), Landulfus, impetrata ab augusto licentia, revertitur, atque a fratre Atenulfo multo cum honore recipitur. Imperator autem suæ sponsonis non immemor, Nycolaum patricium cui Picingli cognomen erat ¹⁵¹⁸, consequenter ad has partes cum valida Grecorum manu transmisit, eique ut Saracenos Gariliani ¹⁵¹⁹ degentes, funditus deleret ¹⁵²⁰, mandatis augustalibus imperavit. Veniens igitur prædictus patricius, et fortitudine valida et multa ¹⁵²¹ prudentia præditus, eos primum quos familiares sibi ac fœderatos Saraceni habebant, id est Gregorium ducem Neapolitanorum ¹⁵²², et ducem Cajetæ Johannem, patriciatu illis honorem ab augusto deferens, ab eis disjungere studuit; deinde conjunctus prædictis fratribus Landulfo et Atenulfo principibus ¹⁵²³; advocato etiam Guaimario principe Salernitano, Apulis quoque et Calabris omnibus transmarino exercitui additis, castra super Saracenos juxta Garilianum ex ista parte metatus est (an. 916). Quo cognito papa Johannes decimus ¹⁵²⁴ qui triennio ¹⁵²⁵ ante (an. 914, Jan.) ex episcopatu Ravennate Romanam sedem invaserat, et ¹⁵²⁶ ipse unacum Alberico ¹⁵²⁷ marchione (499), cum valida pugnatorum manu adveniens ¹⁵²⁸, ex altera nichillominus parte condescit; et ita illos ¹⁵²⁹ hinc inde per tres menses continuos obsidentes ¹⁵³⁰ ad extremitatem ultimam perduxerunt. Cumque jam Saraceni fame nimia laborarent, neque ullo modo ¹⁵³¹, ullo unquam ingenio se evasuros nostrorum manus sperarent, ipsamque jam mortem præ oculis cernerent, consilio tandem supradictorum ¹⁵³² ducum Gregorii atque Johannis, omnes domos suas incendunt; sicque facto unanimiter impetu fugientes, per montes silvasque proximas disperguntur (Aug.). Quos nostri

A instantius persequentes, vix paucissimis aliis ¹⁵³³ de tanta multitudine evadentibus, omnes interemerunt, atque hoc modo auxilio et misericordia Dei funditus de partibus istis eliminati ¹⁵³⁴ sunt, anno incarnationis Dominicæ nungentesimo quingentesimo, indictione tertia (500), mense Augusto. Per ¹⁵³⁵ omnia benedictus Deus.

JOHANNES abbas vicesimus tertius a beato Benedicto, sedit annis 19 ¹⁵³⁶, mensibus 7.

53. Hic nobilium Capuanorum ortus familia, eo tempore quo præfatus abbas Leo decessit (an. 914, Aug.), archidiaconatus ¹⁵³⁷ officio in Capuana ecclesia fungebatur, religiosis plane ¹⁵³⁸ et valde honestis moribus præditus. Sed cum aliquanto tempore congregatio fratrum ¹⁵³⁹ quæ Teani consistebat, pastore B esset proprio destituta, nec inveniretur inter eos aliquis hujusmodi qui tantæ prælationi videretur ¹⁵⁴⁰ idoneus, tunc ¹⁵⁴¹ Landulfus et Atenulfo principes ¹⁵⁴², cum monachis ineuntes consilium, præfatum archidiaconum adierunt, eumque tam mox quam precibus, ut prædictæ ¹⁵⁴³ congregationis regimen reciperet compulerunt. Quo tandem annuente, monachus ¹⁵⁴⁴ factus, non multo post a fratribus universis juxta morem electus est ¹⁵⁴⁵, atque a supradicto papa Johanne honorifice consecratus. Ordinatus ¹⁵⁴⁶ itaque abbas, cœpit monere fratres, ut relicta ¹⁵⁴⁷ Teano, Capuam habitaturi secum pariter pergerent: quæ ¹⁵⁴⁸ civitas, et ¹⁵⁴⁹ circumpositarum civitatum primaria esset, et in ipsa domini ejusdem patriæ principes habitarent. At ¹⁵⁵⁰ illi obsecundantes ejus imperio, Capuam omnes simul ad ¹⁵⁵¹ habitandum profecti sunt. Verum in eadem civitate monasterium adhuc non erat ædificatum; sed in eo loco ubi nunc constructum esse ¹⁵⁵² conspicitur, juxta portam scilicet sancti Angeli, per parva nimum ¹⁵⁵³ erat ecclesia ¹⁵⁵⁴, ac secus eam altera ¹⁵⁵⁵ nichilominus ¹⁵⁵⁶ parva vilisque domuncula stabat ¹⁵⁵⁷ contexta viminibus, ubi tres tantum aut quattuor fratres vetuli morabantur. Hunc ¹⁵⁵⁸ siquidem locum Maio (501) abbas sancti Vincentii ¹⁵⁵⁹ ad monaste-

VARIAE LECTIONES.

¹⁵¹⁶ s. utque i. 1^b s. atque i. ed. ¹⁵¹⁶ valeant 1^b. 2. ¹⁵¹⁷ add. 4. ¹⁵¹⁸ deest 4. consequenter asciscens, cum v. hunc G. m. ad h. p. t. ed. et 1^a, nem in 1. *absca* sunt. ¹⁵¹⁹ S. præcipue Gariliano 1^a. ed. ¹⁵²⁰ delere satageret 1^b. ed. ¹⁵²¹ et p. maxima cumulatus, e. 1^b. ed. ¹⁵²² Neapolitanum 1^b. 2. ¹⁵²³ p. Capuanis a 1^b. 2. ¹⁵²⁴ deest 1^b. ¹⁵²⁵ q. tunc ex 1^b. q. ex ep. R. tr. ante R. ed. ¹⁵²⁶ ita correxi; et ipsa 4. *desunt* 1^b. ed. ¹⁵²⁷ Adelberico 3. ¹⁵²⁸ superveniens 1^b. ed. ¹⁵²⁹ eos 1^b. ed. ¹⁵³⁰ o. et ad 4. ¹⁵³¹ u. ingenio, u. u. modo 1^b. ed. ¹⁵³² s. imperatorum ducumque 3. ¹⁵³³ add. 4. ¹⁵³⁴ eliminati—Augusto *absca* 1^b. *serravit* 1^a. ¹⁵³⁵ P. o. h. D. add. 4. ¹⁵³⁶ XVIII et m. 1^b. ed. ¹⁵³⁷ archidiaconi ed. ¹⁵³⁸ r. valde et h. 1. ed. ¹⁵³⁹ monachorum 1. 2. ¹⁵⁴⁰ esset 1. 2. ¹⁵⁴¹ bonæ memoriæ add. 1. *del.* 1^b. ¹⁵⁴² A Capuani p. una cum monachorum consensu c. 1. A. Cap. p. in cons. 1^b. 2. ¹⁵⁴³ ejusdem 1. ed. ¹⁵⁴⁴ a. mox m. f. nec m. 1. ed. ¹⁵⁴⁵ el. atque a domno Joh. decimo p. h. c. est 1. cl. a. a sup. domno Joh. papa h. c. est ed. ¹⁵⁴⁶ Factus 1. 2. ¹⁵⁴⁷ relicto ed. ¹⁵⁴⁸ Q. videlicet c. 1. ed. ¹⁵⁴⁹ ipsa add. 1. ¹⁵⁵⁰ Qui obs. 1. ed. ¹⁵⁵¹ s. habitaturi 1. ed. ¹⁵⁵² est, i. 1. ed. ¹⁵⁵³ n. et exilis e. 1. ed. ¹⁵⁵⁴ in honore S. B. add. 1. *del.* 1^b. ¹⁵⁵⁵ deest 1. alia 1^b. ed. ¹⁵⁵⁶ similiter 1. ed. ¹⁵⁵⁷ st. de lignis c. ubi 1. ed. ¹⁵⁵⁸ Hunc—recolligere add. 1^b. ¹⁵⁵⁹ V. nepos videlicet illius, sub quo monasterium ejusdem Christi martyris incensum supra jam diximus, ad m. 1^b. et 2, in quo verba monasterium — diximus *exciderunt*.

NOTÆ.

(499) Camerinorum et duce Spolet. v. Di Meo Ann. Neap. ad a. 899.

(500) A. D. 916, Berengario jam imperatore factum esse certum videtur, atque is est Joannis X annus tertius.

(501) Eum noster initio pro nepote Maionis I

habuit, sed postea sententiam mutavisse videtur. Vulturenses Maioni suo æque ac Berthario martyrium attribuerunt: quod falsum esse, e charitis monasterii probavit Cl. Muratori ad Chr. Vult. SS II. 2, p. 408.

rium construendum olim a principibus adquisierat, et eandem quam diximus ecclesiolam atque domunculam ibi construxerat; sed cum post eum Godelpertus abbas factus fuisset, locutus cum prædicto abbate nostro, permissione seu licentia præfatorum principum concambiavit cum eo ipsum locum (*Nov.*), recipiens scilicet pro eo locum alium tantundem ambitus, ubi prius idem Johannes abbas monasterium nostrum ædificare statuerat (502), et consequenter idem Godelpertus ad principes jam dictos accedens (*Nov.* 16.), adquisivit alium locum, super ipsum fluvium Vulturnum (503): et cœpit ibi ædificare monasterium in honore sancti Vincentii, et monachos qui per diversa fuerant dispersi, inibi congregare, et res atque possessiones ipsius monasterii jam dudum perditas recolligere. Noster autem Johannes tam propinquorum quam amicorum non parvis adiutus solaciis, cœpit nihilominus in eodem quo diximus loco monasterium in honore beati patris Benedicti a fundamentis construere, atque intra non multum tempus magnam pulchramque ecclesiam, nec non et officinas diversis monasterii officiis congruis decenter effecit, ibique quinquaginta et eo amplius victuros regulariter aggregavit. Cujus etiam studio et cura, Dei præcedente gratia factum est ut monasterium ipsum velociter allevatum, atque diversis intus et exterius opibus ditatum sit. Fecit siquidem ibi inter cætera idem abbas, codicem missalem cum tabulis argenteis deauratis. Evangelium quoque opere simili. Altarium vero in circuitu totum argento sculpto vestivit. Crucem etiam pulcherrimam cum gemmis ac smaltis ad procedendum fecit. Ceroferaria argentea duo. Urceolum quoque cum aquamanili

(504) suo similiter argenteum. Vascula ærea ad diversos usus, appendentia libras sexcentas. Codices ecclesiasticos totius anni diversos et multos. Planetas pluviales, et albas, nec non dalmaticas, unversamque tam in ecclesiasticis quamque et in familiaribus usibus supellectilem, sufficientissime præparavit.

Eo tempore satis mirabile signum in eodem monasterio contigit. Nam altare majus ipsius ecclesie ab hora diei tertia usque ad mediam fere noctem tantam aquarum abundantiam guttatim instar sudoris effudit ut omnia ejusdem altaris madererent indumenta.

54. Apud Casinum vero post renovationem totius majoris ecclesie, cum aliquot ibi ornamenta ecclesiastica idem abbas fecisset, altarium quoque majus in quo sancti patris Benedicti corpus erat humatum, marmoreis tabulis circumdedit. A præfatis etiam principibus Landulfo et Atenulfo præceptum confirmationis totius abbatiæ (505) recepit (*an.* 925 *Feb.* 23). Nec non et aliud (506) de curte Petre Mellariæ cum integro gualdo et castanieto omnibusque pertinentiis suis, et cum 4 aldionibus cum filiis ac filiabus, et universis eorum (*an.* 928, *Apr.* 25). Sciendum autem quoniam prædictam curtem de Petra Mellaria (507) pro cambio nobis dederunt præfati principes, et receperunt curtem sancti Benedicti de Pantano prope Beneventum (508), et obtulerunt eam in Sancta Sophia, cella videlicet monasterii hujus. Hic fecit libellum Adelberto filio Rainerii de Rastello, de aliquot curtibus monasterii hujus in comitatu Mutinensi, fundo qui dicitur Persiceta (509), ad jugera octingenta (510); reddentibus per annos singulos censum solidorum septem.

VARIÆ LECTIONES.

¹⁸⁶⁶ ecclesiam ed. ¹⁸⁶¹ Johanne 1^b. ed. ¹⁸⁶⁹ juxta ecclesiam sanctæ Mariæ quæ nuncupatur Landi magistri ¹⁸⁶² add. 1^b. ¹⁸⁶³ suum 1^b. ed. ¹⁸⁶⁴ et—princi ¹⁸⁶⁵ *abs:isa* 1^b. ¹⁸⁶⁶ ipse ed. ¹⁸⁶⁶ a. ab eis a. 1^b. ed. ¹⁸⁶⁷ l. juxta ipsam civitatem ed. ¹⁸⁶⁸ civitatem — recolligere ¹⁸⁶⁹ *abs:isa* 1^b. ¹⁸⁶⁸ d. disp. f. congr. ed. ¹⁸⁶⁹ ita 1^b. ¹⁸⁷⁰ Supradictarum itaque principum ope atque auxilio fretus ac non minimis tam p. 1. ¹⁸⁷⁰ add. 4. ¹⁸⁷¹ n. p. add. 1^b. ¹⁸⁷² add. 1^b. ¹⁸⁷² in honorem b. p. B. add. 1^b. ¹⁸⁷³ fecit ed. ¹⁸⁷⁴ ibique — aggregavit add. 1^b. ¹⁸⁷⁵ a. monachos v. 1^b. ed. ¹⁸⁷⁶ ut i. m. 1. ed. ¹⁸⁷⁷ quod usque ad id temporis fere nichil fuerat add. 1. del. 1^b. ¹⁸⁷⁸ *Hic in 1^a quat. excidit, usque ad est Franciscus c. 61, subito 1. ed. 1878 m. unum c. 1. ed. 1879 d. et gemmis 1. 2. 1880 q. s. o. decoravit 1. ed. 1881 undique in c. a. 1. ed. 1882 deest 1. 2. 1883 s. ac g. legi 1^b. signis positiss jussit. 1884 v. de auricalco vel aere 1. 2. 1885 Hoc 1^b. ed. Hoc — madererent add. 1^b. 1886 o. ind. e. a. m. 1^b. ed. 1887 p. r. t. m. e. add. 1^b. 1888 a. eccl. orn. 1. ed. 1889 i. a. add. 1^b. 1890 m. ubi 1. ed. 1891 c. h. est 1. ed. 1892 t. albissimis induit 1. ed. 1893 prædictis 1. ed. 1894 suscepit 1. ed. 1895 de petra mellara 1. 1896 add. 1^b. 1897 castaneto 1. castaneo 2. 1898 et 4 aldiones et u. e. add. 1^b. et 4 a. c. f. ac f. suis eorum 2. et 4 a. c. f. ac f. et u. e. 3. 1899 Sciendum — hujus *desunt* 1. 1900 r. a nobis c. ed. 1901 sancti Benedicti *deest* 2. 1902 q. vid. obedientia erat m. h. 2. 1903 Hic — videbatur add. 1^b. 1904 h. m. 1^b. ed. 1905 c. septem sol. 1^b. ed.*

NOTÆ.

(502) V. instrumentum ea de re factum anno 7 imp. Constantini, 5 patricius Landulfi, 5 Athenulfi principis, mense Nov., ind. iii, quod exstat in *Chr. Vult.*, p. 415.

(503) 16 *Kal.* Dec. anno 3 patriciatu domini Landulfi et d. Athenulfi excellentissimorum principum, ind. iii, ib.

(504) Aquamanile dicitur vas, super quod cadit aqua qua abluuntur digiti sacerdotum post sumptionem corporis Christi. Jo de Janua.

(505) Duo ex orig. edidit Gatt. prius brevius *Hist.* p. 105, alterum amplum *Acc.*, p. 45.

(506) *ib.*, *Acc.* p. 47. datum eodem die quo confirmatio abbatiæ.

(507) Piedra Molara est vicus prope Teanum.

(508) *Cf.* cap. 39.

(509) San Giovanni in Persiceta, territ. Bono mensi.

(510) *Cf.* cap. 47.

Alium etiam bellum fecit eidem Adelberto de quibusdam possessionibus hujus loci in fundo Adili: quique Adelbertus postmodum obtulit (*an.* 998, *Dec.*) scripto ¹⁰⁰⁶ suo (514) in hoc monasterio aliquot alias curtes suas, quæ in eodem fundo Adili (512) tunc ei ¹⁰⁰⁷ pertinere videbantur. Obiit autem præfatus ¹⁰⁰⁸ abbas pridie Kal. Aprilis (*an.* 954) (513), et apud Capuanum monasterium decenti est sepultura reconditus. Circa ¹⁰⁰⁹ hos dies depositus ¹⁰¹⁰ est a Romanis supradictus papa Johannes inuasor apostolicæ sedis, et Leo sextus in ¹⁰¹¹ ea est ordinatus (*an.* 928. *Mart.*).

ADELPERTUS vicesimus quartus abbas, sexto die post ¹⁰¹² sui prædecessoris obitum ab universis fratribus ordinatus, sedit annis 9, ibique apud Capuam et commoratus est et defunctus. Fuit ¹⁰¹³ B autem temporibus Stephani ¹⁰¹⁴ septimi papæ, et Johannis papæ undecimi, qui fuit filius Sergii papæ (514).

* anno Domini 934. *add.* 2.

53. Quarto ¹⁰¹⁵ abbas hujus anno ¹⁰¹⁶ (*an.* 937), venientes innumerabiles Ungari super Capuam, omnia in circuitu ipsius vastaverunt ¹⁰¹⁷ ac deprædati sunt. Similiter etiam Beneventi facientes ¹⁰¹⁸, et Sarnum ac Nolam, cunctamque Liburiam discurrentes et devastantes, cum ¹⁰¹⁹ nullus inveniretur qui tantæ multitudini resistere posset, iterum Capuam reversi per 12 dies in campo Galliano commorati sunt. Quo ¹⁰²⁰ videlicet tempore cum ¹⁰²¹ multos de postris hominibus captivassent, non pauca in eis redimendis expendimus, quorum hæc summa est. Coronam (515) de ¹⁰²² argento magnam cum catenis argenteis. Turibulum ¹⁰²³ argenteum deauratum. Pocula argentea 4. Coclearia de ¹⁰²⁴ argento tria ¹⁰²⁵ pondo ¹⁰²⁶ libre unius. Tarenos (516) 20.

A Planetam diarodinam (517) de bizanteis 15; aliam ¹⁰²⁷ cum listis argenteis de bizanteis 16, et aliam cum leonibus. Urnas (518) de pallio 4 ¹⁰²⁸, longitudinem ¹⁰²⁹ passuum 4, latitudinem ¹⁰³⁰ palmorum trium. Pannum de altari ¹⁰³¹ diarodinum de bizanteis 16 ¹⁰³². Tapeta optima 16 pro bizanteis 67. Pannum admasurum (519) pro bizanteis 8. Hostiales (519) 3 pro bizanteis 13. Castaneas ¹⁰³³ (520) duas pro bizanteis 8. Pulvinaria serica tria pro bizanteis 10. De hinc victoria tanta elati, et præda tam magna onusti, Marsorum regionem ingressi cœperunt ¹⁰³⁴ similia facere, incendentes ac depopulantes universa. Omnipotentis itaque nutu et ¹⁰³⁵ auxilio Marsi ac Peligni simul convenientes, positis insidiis in ¹⁰³⁶ locis artissimis, irruerunt viriliter ¹⁰³⁷ super eos, et universos fere interficientes, ingentem nimis prædam in auro et argento ac ¹⁰³⁸ palliis ¹⁰³⁹, nec non et diversi generis animalibus, de illorum manibus extorserunt. Quotquot autem illorum evadere Marsorum gladios potuerunt, fuga dilapsi in sua reversi sunt.

56. Huic ¹⁰⁴⁰ abbati Johannes consul et dux Neapolitanorum suo præcepto confirmavit atque concessit ecclesiam sancte Cecilie intra Neapolim sitam in platea quæ cognominatur Palmarum (521), antiquitus ¹⁰⁴¹ huic nostro monasterio pertinentem, cum universis omnino pertinentiis ejus. Necnon ¹⁰⁴² et cellam sancti Severi in Surrento, cum omni pariter substantia ac pertinentia ipsius; sed et cellam nostram de Casa Gentiana, cum gualdo, et terris, et silvis, et omnibus omnino nobis in eodem territorio pertinentibus; et ut in tota civitate Neapolii nullum plateaticum sive portaticum nostri monachi aliquando darent. Eodem ¹⁰⁴³ tempore Agelmundus quidam nobilis de Vicalbo (522), obtulit huic mo-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰⁰⁰ o. per scriptum in 1^b. ed. ¹⁰⁰⁷ t. possidere videbatur 1^b. 2. ¹⁰⁰⁸ p. a. *add.* 4. ¹⁰⁰⁹ Circa—ordinatus *desunt* 1. ¹⁰¹⁰ expulsus 2. ¹⁰¹¹ in ea est *add.* 4. ¹⁰¹² p. depositionem s. p. ab 1. ed. ¹⁰¹³ Fuit—Sergii papæ *add.* 1^b. ¹⁰¹⁴ St. VII. et *desunt* 1^b. ¹⁰¹⁵ totum caput *add.* 1^b. ¹⁰¹⁶ in dictione decima *add.* 1^b. 2. ¹⁰¹⁷ v. ac *add.* 4. ¹⁰¹⁸ fecerunt, usque Sarnum ac Nolam discurrentes, et devastantes omnia, cunctamque L. peragrantes 1^b. ed. ¹⁰¹⁹ cum — posset *desunt* 1^b. 2. ¹⁰²⁰ Quo — bizanteis 10, *add.* 1^c. ¹⁰²¹ t. m. de n. h. captivos duxerunt; in quibus recolligendis multa e. 1^c. ed. ¹⁰²² C. magnam cat. arg. 4. ¹⁰²³ Pocula a. q. Turib. a. d. C. 1^c. ed. ¹⁰²⁴ C. argentea ed. ¹⁰²⁵ tres 1^c. ¹⁰²⁶ penso 1^c. 2. ¹⁰²⁷ a. planetam c. l. a. de b. s. Aliam planetam c. 1^c. ed. ¹⁰²⁸ *deest* ed. 4. ¹⁰²⁹ longitudine 1^c. ed. ¹⁰³⁰ latitudine 1^c. ed. ¹⁰³¹ P. altaris 1^c. de altare ed. ¹⁰³² b. 67. Pannum a. 4. ¹⁰³³ astaneas 2. ¹⁰³⁴ i. s. f. c. 1^b. ed. ¹⁰³⁵ et a. *add.* 4. ¹⁰³⁶ in 1. a *desunt* 1^b. 2. ¹⁰³⁷ *add.* 4. ¹⁰³⁸ *deest* 1^b. *Reliqua post palliis abscessa sunt* 1^b. ¹⁰³⁹ p. ac tapetis n. 2. ¹⁰⁴⁰ *Et hoc caput add.* 1^c, ita ut primo loco ponat: Sub hoc — Larino; sequantur: Huic — darent. ¹⁰⁴¹ tiquitus — monasterio *abscessa* 1^c. ¹⁰⁴² Sed. 4. ¹⁰⁴³ Eodem — Sclavi *desunt* 1.

NOTÆ.

(511) Quod ex orig. dedit Gatt. H. p. 107. Vir ille longævus professus est *lege vivere Romana et habitare in comitatu Regense*. Sed nescio an verum viderit Cl. Tiraboschi *Hist. Nonant.* I, p. 447 cum libellum illum a Joanne III non I factum fuisse conjiceret.

(512) *In fundo quod vocatur Casale, comitatu Mutinense in Adile.*

(513) Ita etiam Ann. Casin. Mon. SS. III, p. 472.

(514) Cf. Liutpr. II, 48. Stephanus VII, a D. 930, mortuus est.

(515) Sc. cereis sustinendis aptam.

(516) Moneta aurea, quam a Tarento nomen raxisse putat Ducangius.

(517) l. e. coloris rosei.

(518) Pro *orta seu orula*, limbus. DUCANG.

(519) Hæc Oedipum suum expectant.

(520) Quæ infra II, 402, ostiaria ad ostia ædium sacrarum appendenda. DUC.

(521) Ubi nunc est ecclesia Sanctæ Mariæ Palmarum. AXC.

(522) V. infra II, 6.

nasterio curtem suam quæ dicitur de Pranduli, cum omnibus pertinentiis ejus; aliamque curtem in Patenara cum vincis, et pratis, omnibusque pertinentiis suis. Nec non et omnia quæ illi jure hæreditario pertinebant, tam in civitate Sorana quam et in castello quod ¹⁶⁶⁴ dicitur Sclavi (523). Sub hoc abbate (524) Johannes præpositus sancti Liberatoris fecit libellum de rebus hujus monasterii apud Marchiam in manupello ¹⁶⁶⁵ (525) et Oliveto, et Turri, et in diversis ¹⁶⁶⁶ aliis locis; pro quibus recepit solidos ducentos, et centum modios ¹⁶⁶⁷ terræ in villa Ganglejani ¹⁶⁶⁸ (526). Similiter etiam et Garipertus præpositus diversarum per Marchiam cellarum ab hoc abbate ordinatus, fecit libellum de quibusdam casis nobis pertinentibus in Larino (527). Hic ¹⁶⁶⁹ idem ¹⁶⁷⁰ abbas fecit libellum cuidam Grimoaldo de

Camerino de cunctis ¹⁶⁷¹ rebus hujus monasterii quæ sunt in pertinentia Termulensi, intra Bifernum videlicet et Asinaricum fluvios, et villa de Guilliolisi, et mare; receptis ad præsens pro pretio solidis centum, pro censu vero annuali solidis octo.

BALDOINUS ¹⁶⁷² abbas ¹⁶⁷³ quintus ¹⁶⁷⁴ et vicesimus a beato Benedicto (an. 942). Fuit ¹⁶⁷⁵ temporibus prædictorum principum Landulfi et Atenulfi, et fratris ejus Landulfi. Iste recepit privilegium a domino Marino papa secundo (528) de consuetudine monasterii hujus ¹⁶⁷⁶ (an. 944, Jan. 21).

57. Hujus ¹⁶⁷⁷ papæ temporibus Sico episcopus Capuanus homo ¹⁶⁷⁸ utique et sæcularis et inlitteratus, contra divina humanaque statuta agere non formidans, ecclesiam Sancti Angeli in ¹⁶⁷⁹ loco qui antiquitus ad arcum Dianæ (529) appellabatur ¹⁶⁸⁰, nunc vero nuncupatur ¹⁶⁸¹ Ad formam (530), quam videlicet ¹⁶⁸² prædecessor ipsius monacho nostro ad

monasterium ibi construendum jam dudum concesserat, violenter auferens, cuidam diacono suo in beneficium tradidit ¹⁶⁸³. Quod cum auribus prædicti venerabilis papæ Marini per eundem monachum relatum ¹⁶⁸⁴ fuisset, apostolicæ mox auctoritatis literas episcopo præfate transmisit (531); quibus acriter in illum invecus, et de canonum ignorantia et de inscitia litterarum, et de familiaritate sæcularium, quin ¹⁶⁸⁵ etiam et de temeraria ¹⁶⁸⁶ transgressionem ¹⁶⁸⁷ constitutorum prædecessoris sui eum districte redarguit. Mandat etiam, ut absque ¹⁶⁸⁸ aliqua mora, præfatam ecclesiam monacho illi restituat, ut in ea sicut ab antecessore suo sub anathematis etiam obligatione dispositum fuerat, monasterium fiat; quod videlicet monasterium, tam ab ipsius episcopi, quam et ab omnium ¹⁶⁸⁹ sibi succedentium ex tunc et ¹⁶⁹⁰ deinceps inquietudine ac molestia liberum, sub custodia et potestate monasterii sancti Benedicti, quod tunc in Capua erat perpetuo permansurum constituit; diaconum vero illum cui prædictus episcopus eandem ecclesiam concesserat, præter in servitio altaris, ab omni prorsus ¹⁶⁹¹ ejusdem episcopi consortio privatum esse percensuit. Quod si omnibus his aliquatenus inobediens esse ¹⁶⁹² præsumeret, sacerdotali se honore privatum ex ¹⁶⁹³ tunc, et excommunicationis vinculo innodatum sciret ¹⁶⁹⁴.

58. Per ¹⁶⁹⁵ (532) idem tempus cum monasterium sanctæ Sophiæ de Benevento principum violentia ¹⁶⁹⁶ ab hoc cœnobio subtractum esset ¹⁶⁹⁷, hic idem abbas ostensis Romanorum pontificum regumque præceptis, qui prædictum monasterium in hoc loco firmaverant, recollegit protinus ¹⁶⁹⁸ illud, et sub monasterii ¹⁶⁹⁹ hujus ditione redegit. Sed ¹⁷⁰⁰ cum non multo post a supradicto papa Romæ evocatus

VARIÆ LECTIONES.

¹⁶⁶⁴ qui ed. ¹⁶⁶⁵ Manupello 3. ¹⁶⁶⁶ a. d. l. 1^e. ed. ¹⁶⁶⁷ modia de terra 4^e. ed. ¹⁶⁶⁸ Guacielani 3. ¹⁶⁶⁹ hic — octo desunt 1. ¹⁶⁷⁰ ipse ed. ¹⁶⁷¹ omnibus ed. ¹⁶⁷² hinc pergit. 1. ¹⁶⁷³ genere Francus add. 1, 2. ¹⁶⁷⁴ vic. quintus 1. ed. ¹⁶⁷⁵ Fuit — ejus Landulfi add. 1^b. ¹⁶⁷⁶ deest 1. ¹⁶⁷⁷ His l. 1, 2. ¹⁶⁷⁸ h. u. et s. et i. desunt 1, 2. ¹⁶⁷⁹ A. quod tunc ad 1, 2. A. quod ant. ad 3. ¹⁶⁸⁰ a. quia templum ipsius (t. ejusdem Dianæ 1^b. 2.) inibi fuit, n. 1, 2. ¹⁶⁸¹ v. ad f. dicitur 1. ed. ¹⁶⁸² q. p. suus, ex longo jam tempore (c. l. i. t. add. 1^b). m. n. ad c. ibi m. concesserat (tradiderat 1. corr. 1^b). 1. ed. ¹⁶⁸³ concessit 1, dedit 1^b. ed. ¹⁶⁸⁴ intimatum f. mox ap. a. 1. ed. ¹⁶⁸⁵ q. e. add. 4. ¹⁶⁸⁶ præsumptiva 1, ed. ¹⁶⁸⁷ deest 4, t. p. s. c. 1, ed. ¹⁶⁸⁸ sine 1, ed. ¹⁶⁸⁹ ab universorum successorum suorum ex 1, ed. ¹⁶⁹⁰ deest ed. ¹⁶⁹¹ cons. ci. ep. priv. 1, ed. ¹⁶⁹² esset, et s. 1, ed. ¹⁶⁹³ e. t. add. 4. ¹⁶⁹⁴ sciret. Aliud etiam priv. — monstraverat 1, sciret. Hugonis quoque etc. 2, v. cap. 59. ¹⁶⁹⁵ totum caput tribus versibus continebatur in cod. 1, ita: Atenulfus etiam . . . . præceptum suum (?) in hoc cœnobio imperpetuum confirmavit; quibus partim erasis hæc 1^b. scripsit. ¹⁶⁹⁶ v. per annos aliquot ab 1^b. ed. ¹⁶⁹⁷ fuisset 1^b. ed. ¹⁶⁹⁸ add. 4. ¹⁶⁹⁹ s. d. m. h. r. 1^b. ed. ¹⁷⁰⁰ Post hæc cum (idem abbas add. 1^b). a. s. domino Marino p. 1^b. ed.

NOTÆ.

- (523) Schiavi inter Alvitum et Arpinum exstat.
 (524) Cf. cap. 45.
 (525) Nunc Manupello audit.
 (526) Cf. cap. 14.
 (527) Larino, in Capitanata, a Biferno fl. non multum distat.
 (528) Quod e Petri Reg. edidit Gat. II. p. 94.
 (529) Dianæ Tifatine (a Tifata monte proximo) templum ibi fuisse, et si auctores silerent omnes, ex solis lapideis litteratis monumentis, ibidem adhuc exstantibus, habere potuit. Ang. Cf. Vell. Pat. II, 25.
 (530) In nostro tabulario servatur codex membranaceus, titulo Regesti sancti Angeli ad Formas, in quo coloribus expressæ principum, comitum, abbatum imagines antiquarum rerum studiosis non

- injucunda præbent argumenta vetustatis. Ang.
 (531) Quas edidit Tosti, *Hist. Cas.* I, p. 217, s. d. Ibi vocat S. Angelum de monte.
 (532) In hoc cap. ordo rerum et temporum magno opere turbatus est. Nam Atenulfum principem a D. 943 obiisse constat, ut nomen ejus in epistolam Agapiti errore scribæ irrepisse videatur. Ex his litteris quas e Petri Reg. ed. Gatt. II., p. 53, initium capituli desumptum est. Cf. Leonis relationem de cella S. Sophiæ ap. Gatt. II., p. 54. Utramque epistolam suspectam habet Di Meo. Stef. Borgia edidit sententiam latam a iudicibus Beneventanis sub Landulfo II. a. 945, qua mon. S. Sophiæ eximitur a ditione Magelpoti abbatis et monasterii Casinensis. Mem. di Benev. III, p. 23.

fuisset, eique quoniam magnæ erat ¹⁶⁸¹ prudentiæ, abbati-
am sancti Pauli idem pontifex commisit
(533), rursus a principibus monasterium sanctæ
Sophiæ pervasum, et a nostra potestate ¹⁶⁸³ sub-
ductum est. Sub his ferme diebus, cum defuncto
Marino ¹⁶⁸³ Agapites in sede apostolica successisset
(an. 946. *Mart.*), eique super hoc idem abbas con-
questus fuisset, scripsit protinus præfatis ¹⁶⁸⁴ prin-
cipibus idem apostolicus increpans eos acriter cur
talia agere præsumpissent : monens pariter et
obsecrans, ut idem monasterium nostro ¹⁶⁸⁸ abbati
sine aliqua mora ex integro restituerent. Quod si
aliter agerent ¹⁶⁸⁸, scirent se continuo ¹⁶⁸⁷ vinculo
anathematis illigandos ¹⁶⁸⁸. Cujus ¹⁶⁸⁹ imperio pa-
rens confestim ¹⁶⁸⁹ Atenulfus princeps, et ipsum
monasterium abbati nostro reassignavit ¹⁶⁹¹, et
per proprium ¹⁶⁹¹ præceptum (534) quemadmodum
a domno Arichis primitus hic oblatum fuerat ¹⁶⁹²,
in hoc cœnobio imperpetuum confirmavit (an. 943,
Jan. 30), cum universis profecto quæ ibi postmo-
dum concessa sunt, sive a singulis principibus sive
a ceteris quibusque fidelibus (535). Quo etiam tem-
pore octo familias ¹⁶⁹⁴ hominum in cella sancti Be-
nedicti de Caudis ab eodem abbate rogatus concessit
(536) (an. 943 *an.* 30). Necnon et aliud præceptum
illi de totius abbatiæ pertinentiis fecit (537).

59. Circa ¹⁶⁹⁸ (538) hos dies cum monasterium
quoque nostrum quod tunc apud ¹⁶⁹⁸ Capuam erat
sub sua jam ditione cupiditatis seu lucri gratia
principes redegerent, et hac occasione fratres ibi
degentes quodammodo ¹⁶⁹⁷ seculariter viverent :
cognito hoc supradictus ¹⁶⁹⁸ papa Agapitus per sug-
gestionem nostri ¹⁶⁹⁹ abbatis, mandat confestim ¹⁷⁰⁰
præfatis principibus apostolicæ auctoritatis acres

nimum litteras ; redarguens venementer et incre-
pans eorum nequitiam cur tantum nefas committere
ausi fuissent; præcipiens insuper ut nullam ulterius
in eodem monasterio dominationem exercere præ-
sumerent. Monachi vero universi ad pristinum ¹⁷⁰⁰
cenobium Casinense ¹⁷⁰² cum universis monasteri-
rebus protinus reverterentur : ibidem sub abbate
proprio regulariter Domino servituri; duobus dum-
taxat vel tribus senibus fratribus in Capuæ mona-
sterio relictis. Quod si vel principes vel certe mona-
chi aliter agere præsumerent, aut aliquis aliquid
de rebus ejusdem monasterii pervadere ¹⁷⁰², vel
aliquam inde ordinationem ¹⁷⁰⁴ præter abbatem
facere temptarent, scirent se nisi respiscerent au-
toritate apostolica excommunicandos. Ab ¹⁷⁰² eodem
quoque sancto pontifice adquisivit (an. 955. *Oct.*
16) præfatus abbas privilegium de monasterio sancti
Stephani juxta Terracinam (539), quod beatus Be-
nedictus sicut in Vita ipsius legitur (*Greg. Dial.* 11.
22), per visionem mirabiliter apprensus, ædificari
monstraverat.

Hugonis ¹⁷⁰⁶ etiam ¹⁷⁰⁷ et Lotharii regum, de uni-
versis hujus loci possessionibus ad hunc abbatem
præceptum confirmationis habetur (540) (an. 943,
Mai. 15); quique reges, eo tempore monasterium
¹⁷⁰⁸ sancti Angeli de Barregio ab Agarenis destruc-
tum ad pristinum statum revocare desiderantes,
universa inibi quæ priores reges eidem regia do-
natione contulerant, præcepto proprio firmaverunt *.

His porro temporibus, cum Cinglensis ecclesia
a Saracenis devastata fuisset, Johannes ejus-
dem cellæ præpositus, quicquid subpellectilis vel
thesauri quocumque modo subripere potuit assu-
mens, cum consensu abbatis nostri Capuas per-
git, atque ibi monasterium construere cœpit.

VARIÆ LECTIONES.

¹⁶⁸⁸ m. prud. ac potentiæ videbatur 1 b. 2. m. prud. vid. 5. ¹⁶⁸⁸ ditione 1 b. ed. ¹⁶⁸⁸ M. præfatus A. 1 b. ¹⁶⁸⁸
prædictis 1 b. ed. ¹⁶⁸⁸ præfato 1 b. ed. ¹⁶⁸⁸ facerent 1 b. ed. ¹⁶⁸⁷ add. 4. ¹⁶⁸⁸ innodandos 1 b. ed. ¹⁶⁸⁸ Hujus ed.
¹⁶⁸⁹ protinus 1 b. ed. ¹⁶⁹¹ restituit 1 b. ed. ¹⁶⁹¹ suum 1 b. ed. ¹⁶⁹² f. cum omnibus quæ ibi postmodum a singulis pr.
concessa sunt, in h. c. i. c. Quo 1 b. ed. ¹⁶⁹³ f. liberorum h. 1 b. 2. ¹⁶⁹⁸ Circa — excommunicandos add. 1 b.
¹⁶⁹⁸ deest ed. ¹⁶⁹⁷ omnino 1 b. 2. ¹⁶⁹⁸ h. idem sanctissimus pontifex per 1 b. ¹⁶⁹⁹ s. venerabilis abbatis Balduini,
m. 1 b. ¹⁷⁰⁰ m. nichilominus supradictis p. 1 b. ¹⁷⁰¹ proprium 1 b. ed. ¹⁷⁰² C. relictis ibi duobus tantum
ant tribus (a. certe t. 1 b.) senibus fr. cum omnibus m. — servituri. Quod 1 b. ed. ¹⁷⁰³ invadere 1 b. ed.
¹⁷⁰⁴ o. p. a. f. t. s. se desunt 2. ¹⁷⁰⁸ Aliud etiam priv. adq. p. a. ab Agapito nichilominus papa secundo
de 1. non hic sed in fine cap. 57. Aliud e. p. a. p. a. ab eodem s. p. de ed. ¹⁷⁰⁰ Hugonis — firmaverunt
in cap. 57. collocat 2. ¹⁷⁰⁷ quoque 1. ed. ¹⁷⁰⁸ t. præceptum proprium monasterio s. A. de B. facientes
(idque ab Agarenis desolatum a. r. s. r. volentes add. 1 b. ed.), universa inibi (ibi 1.) q. o. r. e. r. d. c.
firmaverunt 1. ed.

NOTÆ.

(533) Id in epistola non legitur; cf. infra II, 1.
Eum jam 940 S. Pauli abbatem fuisse, e Vita S.
Odonis II, 22 probavit Cl. Mabillon in Ann. O. S. B.
III, p. 470.

(534) Quod ex orig. dedit Gatt. II., p. 52.

(535) Eorum ibi nulla mentio fit.

(536) Verba ipsius præcepti in Reg. num. 208
sunt hæc : *Per rogum Balduini venerabilis abbatis
charissimo patri nostro concessimus in ecclesia sancti
Benedicti quæ est cella in loco Caudi, hos homines
libertos, Leonem, Bernardum, Lupum, etc.* ANG.

(537) Gatt. Acc. p. 52 ex orig.

(538) Ex epistola Agapiti papæ s. d. ad Landul-
fum principem, quam e Reg. edidit Gatt. H. p. 90.

(539) E Reg. edidit Tosti *Hist. Cas.*, p. 219. Mi-
rum videtur, a Romanis pontificibus Balduinum pro
abbate Casinensi haberi, dum Casini Majelpotus et

Aligerus et nomine et munere fungerentur; quem
tamen coabbatem appellat Hugo Farsensis, loco
quem e Cl. Muratorii Diss. 73 integrum apponi-
mus : *Casinense quoque monasterium sub illius (O-
donis abb. Clun.) magisterio ad normam regularis
ordinis redactum est, quod in vastatione supradicto-
rum Agarenorum destructum fuerat, sicut pleraque
ut præfati sumus monasteria regni Italici. Ibi deni-
que præpositus discipulum suum, venerabilem abbatem
Balduinum nomine; cui successit in regimine suus
condiscipulus atque coabbas Algerius almificus pater,
quem ipse a primario erudierat regulari tramite
in supra nominato Aventino (S. Mariæ) monasterio ;
per quem ad culmen jam dictum recuperatum est mo-
nasterium, quem plures viventes recolunt.*

(540) Tria eodem die data edidit Gatt. Acc., p.
48 seqq.

Quo etiam tempore venerabilis papa Marinus A eandem ecclesiam Sanctæ Mariæ de Capua, cum omnibus possessionibus suis Casinensi cœnobio per privilegium ex integro confirmavit (541). Quod id ipsum similiter confirmaverunt, Johannes quintus decimus, Benedictus octavus, Benedictus nonus, Leo, ac Stephanus nonus : abbatibus nostris Balduino, Aligerno, Mansoni, Atenulfo, Theobaldo ac Friderico (542) *add. 2.*

Per ¹⁷⁰⁰ eos dies cum Basilius imperialis protopatharius esset apud Salernum, ex præcepto abbatis adeuntibus illum monachis nostris, cartam ¹⁷¹⁰ restitutionis atque ¹⁷¹¹ confirmationis fecit (543) de omnibus pertinentiis monasterii hujus per totam Apuliam, quas videlicet ¹⁷¹³ eo tempore perditas habebamus : hoc ¹⁷¹³ est ecclesiam ¹⁷¹⁴ sancti Benedicti de Lesina cum omnibus pertinentiis suis, et casas aliquot ¹⁷¹⁵ intra eandem civitatem (544) *Cf. c. 22*; piscariam de Lauri, et aliam piscariam ibidem; in Asculo (545) casam solariatam, et curtes, et puteos; ad Melessanam ¹⁷¹⁶ curtes, et puteos; ad Sanctum Joannem in Ruliana ¹⁷¹⁷ curtes; ad Sanctum Decorentium terras; in Canusio ¹⁷¹⁸ veteri ecclesiam Sancti Benedicti et molendinum, et curtes; in Minervio ¹⁷¹⁹ (546) speluncam ubi est ecclesia Sancti Salvatoris, et terras; in Andre (547) vineas et olivas; in rivo qui dicitur De monacho, curtem. Hæc omnia præfatus Basilius reassignari fecit fratribus nostris, confirmandis eadem nobis ¹⁷²⁰ per cartam proprio sigillo bullatam, et ¹⁷²¹ interdicens ne quis amplius invadere illa præsumeret.

MAJELPOTUS abbas vicesimus sextus, sedit ¹⁷²² annis sex (548) *.

* Fuit temporibus imperatorum Romanorum et Nycephori (549) *add. 2.*

60. Hic de præpositura monasterii hujus abbas effectus (*an. 943*), recepit a prædicto principe Lan-

dulfo præceptum de omnibus generaliter rebus ac ¹⁷²³ possessionibus hujus monasterii. Necnon de terris et fundis in Liburia, loco qui dicitur Ad Trefone ¹⁷²⁴, tam nostro monasterio, quam et ejus palatio in loco ipso pertinentibus (550). Aliud etiam præceptum (551) fecit idem ¹⁷²⁵ princeps huic abbati (*an. 944. Aug. 30*) specialiter de aqua Saonis ¹⁷²⁶ fluvii (552) et ceterarum aquarum cum ripis et limitibus suis, et de feminis liberis quæ essent servis monasterii copulatæ : necnon et de pertinentiâ seu ¹⁷²⁷ confirmatione abbatiæ totius. Sub hoc abbate, Leo quidam presbyter civitatis Larinensis qui postea episcopus factus est (553), obtulit huic monasterio ecclesiam Sancti Benedicti (*an. 945, Aug.*) quæ sita est intra eandem civitatem cum ¹⁷²⁸ omnibus rebus ac ¹⁷²⁹ pertinentiis suis; quam etiam postmodum tempore Aligerni abbatis præfatus princeps ¹⁷³⁰ in hoc monasterio præcepto ¹⁷³¹ suo firmavit (554) (*an. 952. Mai. 6*). Item ¹⁷³² Joannes quidam monachus (555) natione Capuanus obtulit in hoc loco ecclesiam Sancti Viti quæ constructa est in monte sancte Agathe supra Capuam (556), prope locum qui dicitur Ferruzanum (557), cum aqua ¹⁷³³, et molendinis, et cum omnibus omnino ¹⁷³⁴ ejusdem ecclesiæ ¹⁷³⁵ pertinentiis, necnon et universis mobilibus et immobilibus suis. Hic abbas ¹⁷³⁶ fecit libellum cuidam Aregisi Teanensi de ecclesia Sancti Adjutoris in ¹⁷³⁷ Alifa cum omnibus pertinentiis ejus, et de ¹⁷³⁸ silva quæ appellatur ¹⁷³⁹ Catulisca, et de ¹⁷⁴⁰ aliis possessionibus ¹⁷⁴¹ nonnullis quas in ejusdem civitatis territorio tenere videbamur : receptis ab eo præter annualem censum bizanteis ¹⁷⁴² quatuor. Cuidam ¹⁷⁴³ etiam Urso judici ¹⁷⁴⁴ fecit libellum in annis quindecim, de omnibus aquis, et piscariis, seu terris de tota pertinentiâ Lesinensi : pro tribus bizanteis, et quadringentis anguillis bonis per annos ¹⁷⁴⁵

VARIÆ LECTIONES.

¹⁷⁰⁰ hic in cod. 1. sequebatur cap 61. quo signis positis ablegato 1^b. in marg. adnotavit : Majelpotus abbas hic scribatur. *Sequentia desunt 1*; in cod. 2. scribuntur in medio cap. 60; cap. 58. 3 (?). Basilius quoque i. p. cum esset a. 8. adeuntibus 2. ¹⁷¹⁰ cartulam ed. ¹⁷¹¹ et ed. ¹⁷¹² deest ed. ¹⁷¹³ id ed. ¹⁷¹⁴ ecclesia 4. ¹⁷¹⁵ a. dirutas i. ed. ¹⁷¹⁶ Malessanam 4. ¹⁷¹⁷ Rulliana 4. ¹⁷¹⁸ in Andre. vineas et olivas. C. 4. ¹⁷¹⁹ Monorbino 4. ¹⁷²⁰ deest ed. ¹⁷²¹ et i. ne q. a. i. i. p. desunt ed. ¹⁷²² sedit — præditus (*in fine c. 60.*) *diversis vicibus addita sunt, erasis quæ 6 versibus prius scripta fuerant 1.* ¹⁷²³ et 4^b. ed. ¹⁷²⁴ ad Trefone 3. Atrefone 4. ¹⁷²⁵ f. idem abbas princeps huic a. 4. f. prædictus p. eidem a. 4^b. ed. ¹⁷²⁶ Saonis 4. ¹⁷²⁷ s. c. add. 4. ¹⁷²⁸ p. Landulfus in 4^b. 2. ¹⁷²⁹ s. p. 1^b. ed. ¹⁷³⁰ Similiter etiam quidam l. m. 4^b. ed. ¹⁷³¹ c. ipsa aqua 1^b. ed. ¹⁷³² deest 4. ¹⁷³³ loci 3. ¹⁷³⁴ add. 4. ¹⁷³⁵ de Alife 1^b. ed. ¹⁷³⁶ cum 1^b. ed. ¹⁷³⁷ dicitur 4^b. ed. ¹⁷³⁸ n. p. 1^b. ed. ¹⁷³⁹ bizanteis 1^b. vis ed. ¹⁷⁴⁰ Cuidam—Novembrio desunt 1. ¹⁷⁴¹ deest 3. ¹⁷⁴² p. s. a. ed.

NOTÆ.

(541) In eodem privilegio cujus supra Leo meminimus.
(542) Horum aliorumque pontificum privilegia collegit in suo Regesto Petrus Diaconus n. 12, 14, 15, 16, 18, 20 et 21, videndus etiam n. 39 et 41. Ang.
(543) Reg. num. 112. Cujus tamen tempora vel interpretis Latini vel imperitia librarii nullo modo consistent. *Dedimus mense Octob., ind. x, anni ab initio mundi 6520, id est 1011.* Abbas ibi nullus nominatur. Ang.
(544) *Cf. c. 22.*
(545) Sc. Appulo.
(546) Minervino.
(547) Andria.
(548) Electus vivente Balduino cui subjectus mansisse videtur.

(549) Imperavit ab a. D. 963.
(550) Regest. num. 210. Ang.
(551) Quod ex orig. ed. Gatt. Acc., p. 53.
(552) Qui olim Savo vocabatur, v. Statium Silv. IV, 66; Plin. III, 5. Ang.
(553) Termulensis et Triventi; pseudoepiscopus vocatur in privilegiis principum. Chartam Leonis e Reg. edidit Gatt. H., p. 150.
(554) Gatt. Acc., p. 55, ex orig.
(555) Regest. num. 211. Ang.
(556) Primitus appellabatur mons Tifata, nunc dicitur mons sancti Nicolai ab ædicula in ejus cacumine exstructa; ubi olim munitissima fuit arx. Ang.
(557) Adhuc dicitur *Ferrazano*, sed non adiacet monti sanctæ Agathæ, a quo intermeante Vulturno fluvio dirimitur. Ang.

singulos mense Novembrio ¹⁷⁵³. Post transitum igitur ejusdem ¹⁷⁵⁵ abbatis, cum convenissent in capitulo monasterii Capuani dominus Adelbertus ¹⁷⁴⁸ egregius p̄sul ecclesiæ Capuanæ, et dominus Ardericus ¹⁷⁶⁶ Teanensis episcopus, Leo quoque venerabilis abbas sancti martyris Christi Vincentii, necnon et nobilissimi iudices prædictæ civitatis Arechis et Sadelfrid, et Adenulfus ¹⁷⁶⁷ castaldeus (558) vir ¹⁷⁴⁸ strenuissimus, 8 ¹⁷⁵⁰ Kal. Novembris, omnibus unanimiter annuentibus atque laudantibus electus est ab universis fratribus cum ingenti ¹⁷⁸⁰ voto ¹⁷⁸¹ atque letitia in abbatem, domus Aligerus præpositus tunc monasterii hujus, vir plane ¹⁷⁸³ venerabilis et valde honestus, et tam divina scientia ¹⁷⁸³ quam seculari prudentia prælitus.

61. Operæ ¹⁷⁸⁵ (559) pretium sane videtur hoc in loco, quoniam ad id temporis decurrens pertinuit historia, qualiter regnum Italiæ a Francis ad Teutonicos sit translatum, compendiose perstringere. Denique ¹⁷⁸⁸ post mortem Ludovici filii Lotharii (an. 875, Aug. 12.), de quo superius plura jam diximus, qui videlicet cum fratribus ¹⁷⁸⁶ Lothario et Carlito Francorum regno partito, Italiam ¹⁷⁸⁷ per tempora ¹⁷⁸⁸ aliquot retinuerat, Berengarius ¹⁷⁸⁹ Forojulensis ¹⁷⁶⁰, filius Everardi ¹⁷⁶¹ marchionis Italiæ regnum invasit (an. 888) : sed mox in ipsis suis primordiis, a Guidone filio Guidonis comitis duobus ¹⁷⁶⁸ præliis superatus, Veronam tandem ¹⁷⁶⁸ aufugit. Guido autem cum per annos ¹⁷⁶⁴ circiter ⁸²⁵ regnum obtinuisset, vomitu ¹⁷⁶⁸ cruoris extinc-

tus (560) (an. 894.), reliquid ¹⁷⁶⁶ illuc filio suo Lamberto ¹⁷⁶⁷. Quo etiam similiter ¹⁷⁶⁶ post sex annos (561) defuncto, Ludowicus filius Bosonis regis Provinciæ regnavit per annos tres (an. 900). Contra quem rursus filius regis Burgundiæ, Rodulfus nominè, Italiam venit ¹⁷⁶⁹. Interea ¹⁷⁷⁰. " Johannes papa undecimus ¹⁷⁷¹ (162) junctus ¹⁷⁷² magnatibus Italiæ, depulit ex ea Rodulfum; et mittens invitavit Hugonem ¹⁷⁷³ Aquitanicæ ducem, qui tunc et prudentia maxima et virtute multa pollebat (an. 926). Qui rex protinus ordinatus, unacum filio Lothario strenue satis ac viriliter Italiæ regnum per aliquot annos obtinuit (an. 926). Cum hoc Hugone ¹⁷⁷⁴ venit Italiam Azzo ¹⁷⁷⁶ comes Burgundiæ avunculus Berardi illius ¹⁷⁷⁷ qui cognominatus est Franciscus ¹⁷⁷⁸

B a quo videlicet Marsorum comites procreati sunt. Non multo post ¹⁷⁷⁹ idem ¹⁷⁸⁰ Hugo coronato filio (an. 931), et nobilissima illi conjuge Adelaide ¹⁷⁸¹ ex ¹⁷⁸² proceribus Tuscicæ conjuncta, cum jam ¹⁷⁸³ ab eo utpote senex vilipendi cœpisset, et molestias quasdam atque ingratitude pati, relicto ei regno, ipse in Burgundiam cum omni thesauro suo ¹⁷⁸⁴ recessit; ibique monasterium de propriis sumptibus extruens ¹⁷⁸⁵, quod Sanctus Petrus de Arle nuncupatur, illudque sufficientissime ditans, in eodem monachus est effectus (an. 946). Lotharius deinde post quatuor ferine annos in subitam frenesim incidens, ultimam diem explevit (an. 950. Nov. 22) : et ita ipse Francorum regibus ¹⁷⁸⁶ deinceps in Italia regnandi terminum dedit. Quo ¹⁷⁸⁷ defuncto uxor ejus C Adelais ¹⁷⁸⁸ ad Attonem ¹⁷⁸⁹ propinquum suum ¹⁷⁹⁰

VARIÆ LECTIONES.

¹⁷⁵³ N. Basilus quoque imp. protospatrius, etc. . v. cap. 59. ¹⁷⁵⁵ ejus cum 1b. supradicti a. c. ed. ¹⁷⁴⁸ Adelbertus 3. ¹⁷⁴⁶ Hard. 4. Ard. ep. 1b. ed. ¹⁷⁵⁷ Atenulfus 3. 4. ¹⁷⁵⁰ v. s. add. 4. ¹⁷⁵⁰ 8. K. N. desunt 4. ¹⁷⁶⁰ maximo 1b. ed. ¹⁷⁶¹ gaudio 1b. 2. ¹⁷⁶³ add. 4. ¹⁷⁶⁸ deest 1b. 2. ¹⁷⁶⁶ Hoc loco qualiter r. (Italiæ add. 1b. ed.) a F. ad T. s. t. non videtur otiosum c. p. 1. ed. *Hoc caput noster ante Majelpotum scripserat, unde signis appictis huc transtulit.* ¹⁷⁶⁸ deest 1. 2. ¹⁷⁶⁸ ita 1b. c. fratre Lothario F. 1. ¹⁷⁶⁷ I felici sorte p. 1. 2. ¹⁷⁶⁸ tempus 1. ed. ¹⁷⁶⁹ r. invasit r. I. Ber. F. f. E. m. sed 1. ed. ¹⁷⁶⁰ add. 4b. Forojulensis ed. ¹⁷⁶¹ Eberardi 2. Evaridi 3. ¹⁷⁶³ d. p. add. 4b. ¹⁷⁶⁵ add. 4b. ¹⁷⁶⁵ ita 1b. p. non longum tempus r. 1. ¹⁷⁶⁸ v. c. e. add. 4b. ¹⁷⁶⁶ tradidit 1. 2. ¹⁷⁶⁷ Jamperto 3. ¹⁷⁶⁸ ita 1b. e. non multo post d. iterum Berengarius regnum invasit. Contra 1. ¹⁷⁶⁹ v. cum interea Berengarius interemptus a suis est 1. *expunxit* 1b. ¹⁷⁷⁰ Post hæc l. 1. ¹⁷⁷¹ p. tertius decimus 1. ¹⁷⁷² i. cum m. 1. ed. ¹⁷⁷³ ugonem 1. *corr.* 1b. ¹⁷⁷⁴ Ugone 1. ed. ¹⁷⁷⁵ A. c. a. add. 1b. ¹⁷⁷⁶ deest 1. 2. ¹⁷⁷⁷ add. 1b. ¹⁷⁷⁸ F. propinquus ejusdem regis, a. 1. 2 *hic incipit quat. XVI. cod.* 1b. ¹⁷⁷⁹ multo add. 4b. ¹⁷⁸⁰ præfatus 1. ed. ¹⁷⁸¹ Adhel. 1. *corr.* 1b. ¹⁷⁸² e. p. T. add. 4b. ¹⁷⁸³ c. ab eodem n. s. aliquas jam cœpisset molestias a. i. p. 1. ed. ¹⁷⁸⁴ s. et universis divitiis r. 1. ed. ¹⁷⁸⁵ s. ditissimum construens q. S. P. de A. n. in eodem 1. ed. ¹⁷⁸⁶ regnum 1. ¹⁷⁸⁷ ita 1b. dedit Berengarii deinceps filius Albertus strenuissimus valde vir paterno exemplo regum invadens (*corr.* Berengarius d. cum filio, Alberto strenuissimo v. viro), captam reginam Adhelaidem in domum suam induxit, facile se per eam universum regnum plenius adepturum ac retenturum existimans. Propter quod universi Italiæ principes valde commoti, mandant Alberto, ut dominam suam reginam nisi forte velit infensas et iras omnium experiri, nullo amplius pacto retineat; sed quocumque velit ire, honorifice illam dimittat. Dimissa igitur regina, ultra montes ad suos affines revertitur, atque ad Ottonem Saxoniarum ducem legatos protinus dirigens, conjugium illius sortitur. Qui mox exercitu valido aggregato, Italiam venit, et expulso atque fugato Alberto, tali regnum occasione arripiciens, Teutonicis 1. ¹⁷⁸⁹ Adclachis ad Ottonem 3. ¹⁷⁹⁰ A. ¹⁷⁹⁰ quendam 1b. *deest* 4.

NOTÆ.

(558) Aquinensium; v. infra I.
(559) Hoc caput e regum catalogis et vulgi narrationibus consarcinatum erroribus scatere apparet: singula notare superfluum duximus.

(560) Cf. Mon. SS. III, p. 202.
(561) Sc. postquam imperator factus est, a. D. 892.
(562) Imo decimus.

In Canussam arcem munitissimam ¹⁷⁹¹ confugit. A Cum interea prædictus ¹⁷⁹⁹ Berengarius cum filio Alberto strenuissime viro ¹⁷⁹³ rursus regnum invadere cupiens, ac per hoc prædictam reginam capere modis omnibus satagens, per triennium ferme præfatam arcem obsedit. Atto ¹⁷⁹⁶ vero ¹⁷⁹⁸ interim cum regina consilio habito, nuntium ad Ottonem Saxonie ducem, Ungarorum tunc victoria gloriosum transmittunt (an. 955), qui ei omnia quæ circa illos ¹⁷⁹⁴ gerebantur referens, oraret quatinus ad Italiam confestim transire, eosque de Berengarii obsidione liberare, reginamque ipsam in conjugium simul cum B regno deberet recipere. Jam fere prædicta arx ad deditioem hostium cogebatur : cum ecce dispositione Dei nuntius a regina ¹⁷⁹⁷ transmissus subito rediit, et quoniam propter diligentissimam obsidionem nullus illi in arcem patebat ¹⁷⁹⁹ ingressus, litteras et anulum quem a duce detulerat callidus ¹⁷⁹⁹ arciger clam sagittæ inseruit, ac ¹⁸⁰⁰ nemine id suspicante in arcem illa ¹⁸⁰¹ trajecit. Quarum ¹⁸⁰³ videlicet litterarum tenor hujusmodi erat quod idem dux ¹⁸⁰³ jam transitis Alpibus Veronam venisset, ejusque filius Litulfus Mediolanum ¹⁸⁰⁴ se præcessisset ; in proximo illos venturo auxilio viriliter agerent se tam de conjugio quam et ¹⁸⁰⁵ de aliis C regni utilitatibus pro illorum voto auxiliante Deo

facturum. Quid ¹⁸⁰⁸ pluribus? Evestigio duce veniente et fugato Berengario atque Alberto ¹⁸⁰⁷ soluta obsidio est, captis duabus Berengarii ¹⁸⁰⁸ filiabus, atque in Teutonicam terram transmissis exilio ; moxque Adelaidis ¹⁸⁰⁹ conjugium Otto sortitus, Teutonicis regibus ex tunc et deinceps in Italia regnandi initium extitit (An. 951), ac ¹⁸¹⁰ non multo post Romanam ingressus, coronam imperii de manu ¹⁸¹¹ Joannis ¹⁸¹³ duodecimi papæ recepit, anno scilicet ¹⁸¹³ incarnationis dominicæ nongentesimo ¹⁸¹⁵ sexagesimo secundo ¹⁸¹⁵ (Feb. 2).

* Tunc temporis defuncto supradicto Agapito papa II, Joannes XI (563) natione Romanus, Alberici Romanorum consulis filius, illi in pontificatum succedit *add.* 2.

** Post hæc supradictus Joh. II.

Nos itaque jam sicut ¹⁸¹⁶ in præfatione ¹⁸¹⁷ hujus operis dixisse reminiscimur, tempus est ut primo huic libello terminum demus ; non ¹⁸¹⁸ ignorantes quod ita certe libri termino lectoris refocilatur intentio, quemadmodum ¹⁸¹⁹ viatoris labor hospitio. Simul etiam ¹⁸²⁰ dignum censemus ¹⁸²¹, ut restauratio : immo ut sic dicamus reinchoatio tanti monasterii, una ¹⁸²² cum novo abbate, sui libri exordium ¹⁸²³ habeat, et ¹⁸²⁴ sequentia tempora, sequentis quoque libri narrationibus annuente ¹⁸²⁵ Domino C prosequantur.

Explicit ¹⁸²⁶ liber primus.

INCIPIUNT ¹⁸²⁷ CAPITULA LIBRI SECUNDI.

1. De ordinatione et studio, seu captione Aligerni abbatis.
2. De vindicatione ejus et de renuntiis ¹⁸²⁸ terræ istius, seu præceptis sibi a principibus factis
3. De reconciliatione terræ hujus, seu restauratione monasterii.
4. Item de præceptis imperatorum, tam de hoc loco quam et ¹⁸²⁹ Sancto Angelo in Barregio
5. Quo tempore corpus Mathei apostoli Salernum venerit ¹⁸³⁰.
6. De oblationibus quorundam in hoc loco, nec non commutationibus aliquot ab abbate factis.
7. De pertinentiis sanctæ Mariæ in Luco
8. De libellis quos faciebat idem abbas, qua intentione faceret, et de censu eorum.
9. Qualiter primo factus sit Capuanus archiepiscopus.
10. Qualiter princeps Landenulfus occisus sit, et qualiter vindicatus.
11. De terræmotu mirabili et qualiter lignum sanctæ crucis in hoc monasterio delatum sit.

VARIÆ LECTIONES.

¹⁷⁹¹ a. valde m. 1b. ed. ¹⁷⁹³ deest 1b. ¹⁷⁹³ g. valde v. 1b. ed. ¹⁷⁹⁴ Quam cum ad deditioem fere jam coegisset, nuntius qui interim ab Attono atque regina ad O. S. d. (U. t. v. f. *add.* 1c.) transmissus fuerat, ut ad Italiam venire eosque de B. o. l. r. i. c. deberet recipere, subito rediit 1b. ¹⁷⁹⁶ *add.* 4. ¹⁷⁹⁶ illam g. referret, eumque oraret ed. ¹⁷⁹⁷ D. t. a. r. n. ed. ¹⁷⁹⁸ dabatur 1b. ed. ¹⁷⁹⁹ callide satis s. 1b. ed. ¹⁸⁰⁰ et arrepto arcu n. 1b. ed. ¹⁸⁰¹ illam ed. ¹⁸⁰³ Tenor itaque l. h. 1b. ed. ¹⁸⁰³ d. cum exercitu i. 1b. 2. ¹⁸⁰⁴ Mediolani 4. ¹⁸⁰³ *add.* 4. ¹⁸⁰⁶ Q. p. *add.* 4. Ev. igitur d. 1b. ed. ¹⁸⁰⁷ Alperio 3. ¹⁸⁰⁸ ejus 1b. ed. ¹⁸⁰⁹ Adhelaidis 1b. 2. ¹⁸¹⁰ ac — recepit *add.* 1b. ¹⁸¹¹ manibus 1b. ed. ¹⁸¹³ m. pontificis Romani r. 1b. m. Joh. XII. pont. R. r. ed. ¹⁸¹³ videlicet f. ed. ¹⁸¹⁵ nungentesimo 2. ¹⁸¹⁷ Hic 1. ita *pergebat* : Huic præterea abbati, quoniam magnæ prudentiæ ac potentiæ erat, abbatia sancti Pauli de Roma concessa est ; v. c. 58. *Quibus erasis* 1b. : Quo etiam anno defuncto Romano imperatore Constantinopolitano, Nycephorus ordinatus est. Nos itaque — habeat. ¹⁸¹⁶ sicuti 1b. ed. ¹⁸¹⁷ præfatiuncula 1b. ed. ¹⁸¹⁸ d. nam ita 1b. ed. ¹⁸¹⁹ sicut 1b. ed. ¹⁸²⁰ etiam novis Græciæ atque Italiæ imperatoribus, novum abbatem nostrum associantes, sequentia illorum tempora liberius libri sequentis narrationibus prosequemur. Dignum præsertim existimantes, ut 1b. ed. ¹⁸²¹ existimamus ed. ¹⁸²² u. c. n. a. *desunt* 1b. ¹⁸²³ inchoationem seu exordium annuente D. h. 1b. ed. ¹⁸²⁴ et — prosequantur *desunt* 1b. ¹⁸²⁵ a. D. *deest* ed. prosequantur ed. 4. an prosequamur ? ¹⁸²⁶ ita ed. ¹⁸²⁷ *Inscriptiones ego addidi. Index crp. deest in cod. 1. ubi nulla est librorum distinctio* ¹⁸²⁸ renuntius 2. ¹⁸²⁹ *deest* ed. ¹⁸³⁰ venit ed.

NOTÆ

(563) Imo XII, sed in catal. Petri XIII, Mon. SS. III, 219. Illic alterum cum altero confudit.

12. *De introitu Mansonis abbatis.*
13. *De quorundam oblationibus seu libellis.*
14. *Qualiter Laidulfus princeps eidem abbati juraverit, et quid illi ¹⁰²¹ concesserit.*
15. *Quomodo Landulfus de Sancta Agatha ¹⁰²² princeps factus huic abbati juraverit, et quales ei concessiones fecerit.*
16. *Qualiter sit a Capuanis deceptus atque cæcatus.*
17. *De adventu sancti Adelberti ad hoc monasterium.*
18. *Item de adventu sancti Romualdi et sancti Bonifacii ad hunc locum.*
19. *Qualiter huc comes Olibanus venerit*
20. *Qualiter vel qua de re Joannes abbas ultro abbatiam dimiserit, et de libellis ipsius.*
21. *Qualis visio in ejus obitu visa sit.*
22. *Qualiter abbas Johannes huc venerit, et cur Jerusalemam ierit, et quomodo per visionem de reditu monitus abbatiam receperit ¹⁰²³.*
23. *De Sancta Maria in Cellis.*
24. *Ut Otto imperator Beneventum perrexerit, et quæ in his partibus egerit, et qualiter vel ubi decesserit.*
25. *De operibus ipsius abbatis Johannis.*
26. *De commutationibus et oblationibus, seu libellis sub eo factis.*
27. *De Sancto Benedicto apud Suessam.*
28. *De secessu prædicti abbatis ad Capuam, et de abbate Docibili.*
29. *De exclusione Rotunduli, et substitutione Atenulfi.*
30. *Qualiter sit Albanetæ monasterium factum.*
31. *De concessionibus imperatoris Heinrici, et de operibus abbatis Atenulfi.*
32. *De quorundam in hoc loco oblationibus.*
33. *Qualiter delata sit in hoc monasterio pars de linteo Salvatoris.*
34. *De restauratione monasterii Barregensis, et de obitu ejus qui illud restauravit.*
35. *Placitum seu renuntium ducum Cajetanorum ¹⁰²⁴ de confiniis monasterii hujus.*
36. *De oblatione ¹⁰²⁵ insulæ quæ Limata vocatur.*
37. *Qualiter Normanni primum in partes has venerint, et qualiter cum Grecis Melo duce confixerint.*
38. *De Normannis apud Piniatarium constitutis, et quomodo captus sit Datus.*
39. *Quomodo imperator Heinricus ¹⁰²⁶ super Trojam ¹⁰²⁷ cum exercitu venerit, et qualiter abbas eum fugiens in mare mortuus sit.*
40. *Qualiter princeps Pandulfus sponte se Belgrimo ¹⁰²⁸ tradiderit, et qualiter per eum idem princeps a morte erentus sit.*
41. *Qualiter idem imperator Capuanum principatum Pandulfo Teanensi comiti tradidit.*
42. *De ordinatione abbatis Theobaldi.*
43. *Qualiter eundem imperatorem beatus Benedictus sanaverit, et ¹⁰²⁹ quæ dona huic loco i. contulerit ¹⁰³⁰.*
44. *Quomodo scripta translationis sancti Benedicti fallacissima ¹⁰³¹ probans exusserit*
45. *Qualiter olim per beatum Benedictum idem imperator infirmatus sit.*
46. *Qualiter episcopatus Babenberg concambiatum cum Benevento sit.*
47. *Visio quæ in obitu prædicti imperatoris cuidam servo Dei ostensa est.*
48. *Delationes de corpore sancti Benedicti.*
49. *De apparitione sanctorum Proti et Jacincti.*
50. *De Sancto Benedicto in Clia et Sancto Nazario.*
51. *Qualiter facta sit Capitinata.*
52. *De primordiis abbatis Theobaldi, et operibus ejus in Sancto Liberatore.*
53. *Item de operibus ipsius in hoc loco.*
54. *Qualiter domnus Odilo Cluniacensis abbas huc venerit, et reversus brachium sancti Mauri ad hunc locum transmisit.*
55. *De oblationibus quorundam, seu libellis.*
56. *De reversione principis Pandulfi.*

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰²¹ ei ed. ¹⁰²² Agathe ed. ¹⁰²³ recepit ed. ¹⁰²⁴ Caget. ed. ¹⁰²⁵ oblationibus &. ¹⁰²⁶ Einricus ed. ¹⁰²⁷ Troilam ed. ¹⁰²⁸ Velgrimo ed. ¹⁰²⁹ et quæ, etc. desunt ed. ¹⁰³⁰ Abhinc in ed. inscriptiones capitum ita discrepant a cod. 4. ut eas ad calcem integras dare præstet. ¹⁰³¹ ita correxi. fallacissime p. exrissert. &.

57. *De persecutionibus ejusdem et Todini in hunc locum.*
58. *Qualiter abbas in marchias sit reversus.*
59. *Qualiter Pandulfus thesaurum hujus atque Capuani monasterii aufferri præceperit.*
60. *Quale miraculum factum sit in constructione ecclesiæ sanctæ Scolasticæ de Cnjeta.*
61. *De obitu abbatis Theobaldi, et reprobanda electione Basilii.*
62. *De vilitate ejusdem, et de quorundam oblationibus.*
63. *Qualiter imperator Chuonradus huc venerit, et qualiter abbas Richerius sit electus.*
64. *Qualiter Deus ab incendio locum istum eripuit.*
65. *De initiis abbatis Richerii, et de quorundam in loco isto oblationibus.*
66. ¹⁰⁵¹.
67. *Qualiter sit a præfato abbate rocca de Vantra ¹⁰⁵³ recepta.*
68. *Qualiter idem abbas sit ab Aquinensibus ¹⁰⁵⁴ comitibus captus, et qualiter recollectus*
69. *Quomodo sit ultra montes profectus, et de pestilentia ac penitentia Aquinensium ¹⁰⁵⁵*
70. *Qualiter Normanni juraverint, et cur oppidum sancti Angeli everterit.*
71. *Qualiter apud Sanctum Germanum Normanni occisi sint, et omnia nostra quæ retinebant, cum roc' a sancti Andree recepta.*
72. *Quæ visiones super his gestis a rusticis visæ sunt.*
73. *De munitionibus castellorum, et ponte sancti Angeli.*
74. *Qualiter Pandulfus in hanc terram hostiliter intraverit, et ut ab Adenulfo turpiter fugatus sit.*
75. *Qualiter Rodulfus expulsorum comes terram hanc prædari statuens, die sequenti extinctus repertus sit.*
76. *Quomodo nepos ipsius abbatis in rocca rebellavit, et qualiter receptus sit.*
77. *De adventu imperatoris Heinrici Romam, et qualiter tribus depositis illum Clementem in Romana sede constituit.*
78. *De donis ipsius in hoc loco, et qualiter Capuam Pandulfo reddiderit, cunctasque Beneventi pertinentes Normannis firmaverit.*
79. *Qualiter Leo papa ordinatus ad hoc monasterium venit, et Romam revertens ecclesiam sanctæ ¹⁰⁶⁰ Jerusalem abbati nostro concessit.*
80. *De errore Capuanorum qui pro castro Conca prædatum huc venire voluerunt.*
81. *Qualiter iterum prædictus papa huc venit, et ut Beneventum in sua fidelitate recepit.*
82. *Quomodo princeps Guaimarius occisus sit, et quomodo vindicatus.*
83. *De oblatione fratrum Capuanorum.*
84. *Qualiter nobis præfatus papa monasterium Terracinense restituit, et qualiter cum Normannis in Apulia dinicavit, et Romam reversus obiit.*
85. *Quid apocrisarii ejus apud Constantinopolim gesserint.*
86. *De electione papæ Victoris, et quomodo Fridericus ad hoc monasterium venerit.*
87. *De confirmatione castri Sarracenisci.*
88. *De oblationibus comitis Trasmundi, et qualiter vel ubi prædictus abbas defunctus sit atque sepultus.*
89. *De quibusdam operibus ipsius abbatis, et de electione abbatis Petri.*
90. *De moribus ejusdem abbatis, et de oblatione monasterii Luconsis, et de miraculis domni Johannis Apul' ejusdem loci præpositi.*
91. *Qualiter præfatus apostolicus electionem nostri abbatis indignæ tulerit, et qualiter nunciis ipsius priores nostri regulariter illam esse factam ostenderint.*
92. *Qualiter idem abbas eandem abbatiam refutaverit, et qualiter Fridericus electus sit.*
93. *De primordiis ejusdem Friderici, et consecratione illius, seu de privilegiis huic monasterio ab eo receptis et factis.*
94. *Qualiter eum Romani papam elegerint, et quod ipse postmodum reversus huc egerit.*
95. *De oblationibus episcopi Marsicani et aliorum.*
96. *Qualiter idem papa infirmatus Desiderium post se fieri abbatem constituit*
97. *Qualiter omnem thesaurum loci hujus Romam ad se asportari mandaverit, et qualis visio eximie visæ sit.*
98. *De obitu ac sepulcro ipsius*

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰⁵³ deest inscriptio capitis de expugnata a Normannis Apulia. ¹⁰⁵³ uanaria c. ¹⁰⁵⁴ aquensibus c. ¹⁰⁵⁵ aquensium c. ¹⁰⁵⁶ sancti c.

99. *Qualiter sit Mincius papa symoniacus ordinatus.*

100. *De muneribus Friderici* ¹⁰⁸⁷.

Expliciuut capitula.

VARIE LECTIONES.

¹⁰⁸⁷ *Etiam in cod. 3, centum capita numerantur, quorum illud ultimum est. — In cod. 2, post 44 atramentum mutatur, 46 et iterum 66 manus; 48 ad finem inscripta sunt folio postea assuto, nec nite finem sæc. XIII. Inscriptiones capitum, ex Angeli editione, hæc sunt :*

44. *Qualiter idem imperator iuxit comburi falsa scripta translationis ejusdem patris.*
45. *Qualiter idem imperator divina vindicta percussus fuit, ideo quod equos non timuit ponere in capitulo cujusdam monasterii sancti Benedicti.*
46. *Qualiter idem imperator construxit ecclesiam Sancti Georgii, et uxorem suam tanquam caste vivens in morte episcopis et abbatibus præsentibus virginem resignavit.*
47. *Qualiter fuit quæsitum ab Adam monacho per abbatem sancti Pauli de Urbe, utrum corpus sancti Benedicti hic quiesceret.*
48. *Qualiter idem Adam vidit sanctos Protum et Jacinthum in habitu monachali.*
49. *Qualiter idem dompnus Adam construxit cellam sancti Benedicti de Clia, et sancti Nazarii juxta fluvium Melphie.*
50. *Quomodo provincia Capitate vocatur Capitate.*
51. *De ortu et infantia abbatis Theobaldi, et de renovatione Sancti Liberatoris de Majella.*
52. *Qualiter idem abbas multa bona eidem monasterio acquisivit.*
53. *Qualiter per abbatem Cluniacensem fuit brachium sancti Mauri ad istud monasterium deportatum.*
54. *Qualiter medietas castri Surgii huic monasterio fuit collata, et aliæ donationes quamplurimæ.*
55. *Qualiter Aldermodus Saxonicus effectus monachus fecit fieri crucem argenteam 70 ferme librarum.*
56. *Qualiter Paulus monachus missus ad Sanctum Benedictum de Capua sanctam vitam gessit; in cujus obitu lux magna apparuit.*
57. *Qualiter comes Teanensis construxit monasterium sancti Johannis in Capua, et æ. obitu Benedicti papæ.*
58. *Qualiter mortuo Henrico imperatore, et Corrado assumpto in regem, et expulsionem abbatis Theobaldi.*
59. *Qualiter Pandulfus princeps Capuanus istud monasterium ad tantam paupertatem deduxit, quod non habebatur vinum pro sacrificio offerendo.*
60. *Qualiter Theobaldus abbas expulsus fuit de monasterio.*
61. *Qualiter idem princeps mandavit vasa astuli sacra de monasterio, necnon de morte sancti Dominici monachi.*
62. *Qualiter Sancta Scolastica de Gajeta fuit constructa, et de miraculo mallici ibi facto.*
63. *Qualiter post mortem abbatis Theobaldi fuit de Basilio electio celebrata.*
64. *Qualiter idem Basilius in ordinis gubernatione male se gerens, principis procurationis officio fungebatur.*
65. *Qualiter Corradus imperator Capuam adiit revocaturus ma. a monasterii illata.*
66. *De ordinatione et studio abbatis Richerii, et quomodo factæ fuerant mulæ donationes monasterio.*
67. *Qualiter corpus sanctæ Lucie ex Sicilia in Constantinopoli fuit translatum, et de adventu Roberti Guiscardi.*
68. *De discessu Corradi imperatoris, et qualiter castrum Atini ad monasterium pervenit.*
69. *Qualiter comites Aquini ceperunt abbatem, et habuerunt oppidum sancti Angeli, quod monachi renuntiaverunt.*
70. *Qualiter abbas Richerius muros Sancti Angeli fecit dirui.*
71. *Qualiter Normanni ceperunt castrum sancti Andree, et rehabuerunt ipsum virtutibus beati Benedicti.*
72. *Qualiter beatus Benedictus dixit cuidam de Cervario quod propter ingratitude fratrurn discessit a monasterio.*
73. *De quorundam oblationibus, ecclesiis, seu libellis.*
74. *De munitionibus castellorum, et ponte sancti Angeli in Theodici.*
75. *Qualiter Gajetani Adenulfum Aquini comitem evocarunt, sibi que in ducem præficiunt.*
76. *De morte comitis Rodulfi, qui primo die ante mortem proposuerat mala facere in terra monasterii.*
77. *De ammissione roccæ Bantræ, et qualiter monasterium recuperavit eandem.*
78. *Qualiter ad petitionem regis Ungariæ abbas ad partes illas monachos destinavit.*
79. *Qualiter imperator Henricus cepit tractare de bono statu Romanæ ecclesie.*
80. *Qualiter imperator prædictus planetam purpuream auro ac gemmis ornatam cum aliis rebus huic monasterio obtulit.*
81. *De morte Clementis papæ, et de sancto Leone qui ei in papatum successit.*
82. *Qualiter quidam nobiles Capuani conabantur castrum Cenche a monasterii subtrahere potestate.*
83. *De morte Pandulphi Capuani principis.*
84. *De adventu sancti Leonis papæ ad hoc monasterium.*
85. *Quomodo Guaimarius princeps Salernitanus occisus sit, et quomodo vindicatus.*
86. *De oblatione duorum fratrum Capuanorum.*
87. *Qualiter dictus sanctus pontifex beato sine quievit.*
88. *Quid apocisarii ejus apud Constantinopolim gesserint.*
89. *De quibusdam in comitatu Teatino huic monasterio concessis.*
90. *Qualiter castrum Sarracinisci fuit confirmatum huic monasterio.*
91. *Qualiter Richerius abbas obiit.*
92. *De electione abbatis Petri.*
93. *Qualiter monasterium sancti Georgii fuit constructum in civitate Lucensi.*
94. *Qualiter profusus apostolicus electionem nostri abbatis indigne tulit.*
95. *Qualiter abbas Petrus abbatiam renuntiaverit, et Fredericus electus sit.*
96. *De primordiis ejusdem Friderici.*
97. *Qualiter dictus abbas electus sit in papam.*

98. *De oblationibus episcopi Marsicani et aliorum.*
 99. *Qualiter idem papa mandavit ut omnem ecclesiæ hujus thesaurum ad ipsum deferret.*
 100. *De obitu Stephani papæ qui et Fredericus abbas dictus fuit.*
 101. *Qualiter Petrus Damianus et alii cardinales coacti sunt latibula fugere.*
 102. *De abbate Frederico qui et Stephanus papa dictus fuit, ac de muneribus ipsius in hoc monasterio concessis*

INCIPIT LIBER SECUNDUS ¹⁰¹⁸.

ALIGERNUS ¹⁰¹⁸ abbas, septimo ac vicesimo loco a A
 beato Benedicto in hoc monasterio feliciter ordinatus ¹⁰¹⁸ (an. 949, Oct. 25), sedit annis 37. Fuit autem temporibus primi et magni Ottonis imperatoris, de quo supra diximus, et filii ejus Ottonis secundi; principum vero ¹⁰¹⁸ Landulfi et Pandulfi, filii ejus cui cognomen Caput ferreum fuit ¹⁰¹⁸, et fratris ejus Landulfi, et item filii ¹⁰¹⁸ Landulfi; Romanorum quoque pontificum, a ¹⁰¹⁸ Johanne duodecimo usque ad Johannem quintum decimum; a quibus fere ¹⁰¹⁸ omnibus diversis temporibus nichil negligens, tam privilegia quam præcepta recepit. Inter ¹⁰¹⁸ quæ quintus decimus papa Johannes ad honorem et reverentiam hujus loci hoc in suo privilegio (564) super ceteros addidit ¹⁰¹⁸: interdicens videlicet ¹⁰¹⁸ omnibus episcopis ut nulli liceret ab universis populis huic B
 monasterio subjectis, vel ab omnibus ubique terrarum sibi pertinentibus ecclesiis, decimas vivorum, aut defunctorum oblationes per quamlibet occasionem auferre.

I. Illic ¹⁰¹⁸ itaque Neapolitanorum ¹⁰¹⁸ nobilium ¹⁰¹⁸ genere ortus ¹⁰¹⁸ in monasterio sancti Pauli apud Romanam sub supradicto ¹⁰¹⁸ abbate Balduino monachus factus, postmodum ¹⁰¹⁸ autem ab eodem abbate huc translatus, atque post transitum Majepoti ut jam dictum est de præposito loci hujus abbas effectus, super id quod Leo atque Johannes monasterii hujus abbates olim inceperant, restaurare cœpit hunc locum; qui nimirum ¹⁰¹⁸ a tempore abbatis Bertharii quando ¹⁰¹⁸ a Saracenis incensus est (an. 883), per septem et sexaginta circiter annos us-

que ¹⁰¹⁸ ad se, neglectus ac destitutus, et quasi desolatus penitus fuerat. Jam tamen paulo ante, sub Balduino scilicet abbate, monachi nostri ¹⁰¹⁸ qui eatenus primo apud Teanum, postmodum vero apud Capuam commorati necessario ¹⁰¹⁸ fuerant, præcepto ¹⁰¹⁸ Agapiti papæ ex parte reversi fuerant, sicut jam supra relatam est (l. 1, c. 59). Non tantum autem monasterium, sed et cuncta in ¹⁰¹⁸ circuitu ipsius planities ita tunc ¹⁰¹⁸ erat Saracenorum incursionibus ¹⁰¹⁸ destituta ¹⁰¹⁸, ut rarus, immo ¹⁰¹⁸ fere ¹⁰¹⁸ nullus ¹⁰¹⁸ inveniretur, qui servis Dei ibidem ¹⁰¹⁸ degentibus aliquod obsequium exhibere deberet. Super ¹⁰¹⁸ hæc præterea Teanenses comites usque ad monticulum monasterio proximum quem ¹⁰¹⁸ Torocclum dicunt (565), res ejusdem monasterii in adendo pervenerant; Aquinenses etiam ¹⁰¹⁸ quibus ¹⁰¹⁸ Adenulfus quidam cognomento Megalu ¹⁰¹⁸ in castaldeum præerat, ab ipso fere Casino qui non integris duobus milibus a civitate sancti Germani abest, totam ut vulgo loquar Flumeticam (566) cum universis adjacentiis retinebant. Cœpit igitur prudens abbas monasterii possessiones quas antiquitus possederat ubique terrarum, et maxime contiguas quasque ¹⁰¹⁸ et in vicinia positas solleter exquirere, et ab his qui bellicis eas temporibus diriperant, inventis atque ostensis concessionibus ac præceptis eorum qui hic illas dudum tradiderant, concamine toto repetere. Sed cum videret se nullis rationibus ¹⁰¹⁸ nullisque precibus eorum posse ad illa restituenda animos inclinare, Landulfo ¹⁰¹⁸ denum principi super ista conqueritur. Quo cognito adversarii,

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰¹⁸ ita 3. s. ystorie hujus cenobii Casinensis 2. ¹⁰¹⁸ In cod. 1. *Aligernus abbas bis scriptus est; prioris recensionis ab altera vix diversæ pagina et dimidia supersunt usque ad Jam tamen, ubi novus quaternio incipit, alia manu scriptus, quæ manet usque ad ll, 43.* ¹⁰¹⁸ anno D. 950. *add. 1b. delevit 1c.* ¹⁰¹⁸ v. Capuanorum, L. 1. 2. ¹⁰¹⁸ quique sexto ætatis suæ anno volente atque consentiente patre principari cœperat *add. 1.* ¹⁰¹⁸ f. ejus L. 3. ¹⁰¹⁸ ita 1b. *Johannis quintidecimi, et Johannis sextidecimi, ac septimi Benedicti 1.* ¹⁰¹⁸ videlicet 1. *corr. 1b.* ¹⁰¹⁸ Inter — auferre *add. 1b.* ¹⁰¹⁸ c. auctoritate apostolica a. 1b. 2. ¹⁰¹⁸ *add. 4.* ¹⁰¹⁸ caput 5. *hic interponit 1.* ¹⁰¹⁸ Neapolitanus 1. 2. ¹⁰¹⁸ *add. 4.* ¹⁰¹⁸ prædicto 1. *ed. 1018* f. est. Post non longum tempus annuente Deo meritis beati B. in hoc monasterio abbas effectus 1. f. est; qui videlicet ab eodem abbate præpositus in hoc monasterio primum est ordinatus; dehinc post transitum M. ut supra d. e. abbas e. 1b. f. est, postmodum, etc. ut supra dictum est, de præpositura h. l. a. e. *ed. 1018* videlicet 1. *corr. 1b.* ¹⁰¹⁸ quo 1. *ed. 1018* u. ad se 1b. paucissimis hic admodum fratribus commorantibus 1. (*ed. priori*). ¹⁰¹⁸ *add. 1b.* ¹⁰¹⁸ *deest 1. 2.* ¹⁰¹⁸ ex p. papæ... reversi erant. Non 1. p. A. p. secundi e. p. r. erant sicut i. s. r. e. 1b. *ed. 1018* ipsius i. c. 1. ¹⁰¹⁸ infestatione 1. *ed. 1018* deserta 1. ¹⁰¹⁸ ac 1. ¹⁰¹⁸ *deest 3.* ¹⁰¹⁸ in ea *add. 1.* ¹⁰¹⁸ ibi 1. *ed. 1018* Ad 1. ¹⁰¹⁸ qui Torocclus dicitur 1. *ed. 1018* vero comites q. 1. vero q. *ed. 1018* quidam 4. ¹⁰¹⁸ Megalii 3. *et hic et infra. 1018* *add. 1b.* ¹⁰¹⁸ n. precibus nullis r. irrationabilium latronum p. ad ea r. 1. *ed. 1018* i. Capuano p. L. s. 1, 2. i. princ. L. s. 3.

NOTÆ.

(564) Dato pontificatus anno quinto, in Id Nov. indict. iii (989. Nov. 11). Regest. Petri num. 13. Hoc verba illa continet, et Aligerno datum est, sed temporis notas falsas esse oportet: videntur esse repetitæ ex priv. Reg. n. 15 Mansoni dato, cuod Tosti edidit. *Hist. Cas. l. p. 235.*

(565) Vulgo Trocchio, in ejus latere ad ortum

vicus ad nostram usque ætatem habitatus, nunc penitus destitutus, paucis ejus colonis ad proximum castrum Cervarium demigrantibus. ANG.

(566) Castra scilicet et villas circa flumen Lirim, quæ Casinensis agri pars nunc quoque appellatur *La Firmara*. ANG. (Fiumara?)

et ejus studio ac diligentia vehementer offensi, cernentes porro ¹⁰⁰⁵ se cum illius vigilantia ¹⁰⁰⁶ seu instantia minime quieturos, meditabantur in dies qualiter vel ¹⁰⁰⁷ eum caperent vel certe illi molestias quas possent inferrent. Cum ¹⁰⁰⁸ igitur, quadam die, in construenda rocca quæ Janula dicitur ¹⁰⁰⁹ (567), operam daret, subito præfatus Adenulfus qui et Megalu cum militibus ¹⁰¹⁰ aliquot superveniens, eundem abbatem vi cepit, atque Aquinum veluti prædam quandam ¹⁰¹¹ maximam asportavit. Ibi vero in ¹⁰¹² publico civium spectaculo ursino illum terrogare vestiens, canes ei undique sicuti revera urso ¹⁰¹³ ad circumlatrandum iminisit ¹⁰¹⁴, et plurimis ¹⁰¹⁵ injuriis virum honorabilem vir nequissimus dehonestavit. His præfatus ¹⁰¹⁶ princeps auditis, et nimium ¹⁰¹⁷ super tanti viri tanto ¹⁰¹⁸ dedecore indignatus, mandat protinus Adenulfo ut Capuam vadat, coramque se legali judicio abbati justitiam faciat. Ille autem ¹⁰¹⁹ prospiciens se legaliter ob commissum ¹⁰²⁰ facinus morti debere succumbere, rebellare magis elegit, et de Aquinensi satis ¹⁰²¹ munitione confidens, ad principis curiam ire contempsit.

2. Princeps (568) itaque tam suam quam et abbatia, ultum ire injuriam statuens, Aquinum venit, ejusque prætorium in quo præfatus rebellio se muniverat, obsidione ac machinis circumdedit ¹⁰²². Videns ¹⁰²³ igitur Adenulfus se non posse principis manus evadere, funem in collum suum misit, et per munus conjugis suæ ad principis pedes se trahi præcepit. Quo facto, protinus ¹⁰²⁴ eum princeps ita ut erat ligatum, cum ¹⁰²⁵ omnibus suis abbati deliberavit, ut quicquid vellet tam de ipso quam et de ipsius omnibus faceret, Ita ¹⁰²⁶ Adenulfus cernens se in ¹⁰²⁷ captivitate captivi sui justo judicio Dei venisse,

A mox cartulam renuntiationis de universis quas eatenus ¹⁰²⁸ retinuerat monasterii possessionibus sponte satis ac libentissime faciens, in manibus abbatis suppliciter ¹⁰²⁹ reddidit, sicque post hæc cum indulgentia ¹⁰³⁰ criminis, libertati quoque propriæ cum omnibus suis ab eodem abbate est restitutus. Atque tali occasione res suas jam dudum invasas, pater Benedictus paulatim ¹⁰³¹ recuperare ac recipere cœpit. Namque non multo post Teanenses quoque comites divinitus acti, similia de his quæ ipsi retinebant refutationis ¹⁰³² scripta eidem abbati fecerunt.

Nichil itaque moratus idem abbas, et tempus acceptabile minime neglegendum ducens, statim a prædicto principe Landulfo et ¹⁰³³ Pandulfo filio ejus, præceptum libertatis ac confirmationis totius ex integro abbatia expetiit, et accepit (569); secundum terminos scilicet superius scriptos, quos Gisulfus dux tempore Petronacis primo statuerat, et postmodum Karolus imperator tempore Theodemar imperiali præcepto firmaverat. Aliud ¹⁰³⁴ etiam specialius præceptum de ¹⁰³⁵ castello ¹⁰³⁶ sancti Angeli, et de turre ¹⁰³⁷ sancti Georgii, nec non et de omnibus castellis sive arcibus ¹⁰³⁸ quæ in pertinentiis monasterii deinceps construi deberent, ab ¹⁰³⁹ eisdem principibus sibi fieri postulavit (370). Itemque aliud (an. 951. Aug. 30) de gualdo casæ Gentianæ (571), et aliud insuper de tota piscaria Lesinensi cum ipsa foce ¹⁰⁴⁰ sua, et cum ecclesia Sancti Focatis quæ ibi est, nec non et de aliquot intra ¹⁰⁴¹ eandem Lesinam casis (572). Postmodum vero (an. 961. Jul. 10) tam a prædicto Pandulfo (573), quam et a Landulfo (574) filio ejus ¹⁰⁴², aliud rursus præceptum recepit (an. 981. Mai. 16) de universis finibus ac pertinentiis mo-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰⁰⁵ add. 4. ¹⁰⁰⁶ i. sollicitudine non posse quiescere, m. 1. ed. ¹⁰⁰⁷ q. illum c. eique m. 1. corr. 1b. ¹⁰⁰⁸ inferrent. Agebantur autem hæc omnia nutu ac dispositione Dei, qui ejus captionem ac dedecorationem, ad loci hujus providebat fieri restaurationem. Cum 1, 2. ¹⁰⁰⁹ nuncupatur 1. ed. n. et ecclesie b. Germani desuper imminet, o. 1, 2. ¹⁰¹⁰ c. a. latronibus 1. ¹⁰¹¹ add. 4. ¹⁰¹² i. s. p. ed. desunt 1. ¹⁰¹³ publice add. ¹⁰¹⁴ immittit. His p. 1. ¹⁰¹⁵ et i. p. ed. ¹⁰¹⁶ prædictus 1. ed. ¹⁰¹⁷ plurimum 1. ed. ¹⁰¹⁸ add. 4b. ¹⁰¹⁹ vero 1. ed. ¹⁰²⁰ ob hoc m. 1. ed. ¹⁰²¹ c. Interea cum ista geruntur, Paschalis stratigo missus ab imperatore Constantinopolitano veniens ad eundem principem Landulfum, ibi super Aquini obsidionem constituit eum antipatum patricium, quemadmodum sibi a suo domino fuerat imperatum 1. *delevit* 1b. ¹⁰²² Ad postremum igitur videns A. 1. ¹⁰²³ statim 1. ed. ¹⁰²⁴ l. abbati c. o. s. d. ut tam de i. q. et de o. rebus ipsius q. v. efficeret 1. ed. ¹⁰²⁵ Mox igitur prædictus A. cartulam r. 1. ¹⁰²⁶ se captivum in potestatem c. ed. ¹⁰²⁷ add. 4. ¹⁰²⁸ a. remisit, sicque 1. ed. ¹⁰²⁹ c. omnibus suis lib. p. ab e. a. gratuito r. est 1. ed. ¹⁰³⁰ deest 1. ¹⁰³¹ renuntiationis 1, 2. ¹⁰³² L. necnon et 1. ed. ¹⁰³³ Super quod e. a. p. 1. ed. ¹⁰³⁴ p. ab eisdem principibus de 1. ed. ¹⁰³⁵ Janula recens constructa, et de c. S. A. nec non et de t. S. G. singillatim s. f. 1. corr. 1b. ¹⁰³⁶ curte 4. ¹⁰³⁷ turribus 1b. ed. ¹⁰³⁸ d. singillatim s. 1b. ed. ¹⁰³⁹ Voce 4. ¹⁰⁴⁰ a. casis i. e. L. 1. ed. ¹⁰⁴¹ e rursus p. r. de 1. e. r. aliud p. r. interveniente supradicto Adenulfo gualdeo, de 1b. e. interv. s. A. g. rursus a. p. r. de 2.

NOTÆ.

(567) Sic dicta videtur, quod antiquitus Jano templum ibi erectum fuerit, ut in Actis sanctorum Demetrii et sociorum, Petrus Diaconus in Regesto Sancti Placidi pag. 121. ANG.

(568) Cf. Chr. Sal. 162—164.

(569) Præcepta principum Aligerino concessa exemplavit Petrus Diac. in suo Regesto a num. 212 et deinceps. ANG. Multa edidit Gattula ex orig. inter quæ tamen hæc non inveni. Nam quod 952 Mai 6 accepit (Auc. p. 55), ab illo diversum est.

(570) Postea ei Paldolfus cum filio Landolfo ca-

stellum de Jannule, et castellum de S. Angelo ad Tudece, et ipsa turris da S. Georgium cum cæteris castellis et turribus confirmaverunt 967, Jun. 7, Gatt. Acc., p. 63.

(571) Gatt. Acc., p. 56.

(572) Confirmaverunt Paldolfus et Land. IV. 980, Jan. 27, l. 1. p. 66.

(573) 1b., p. 58

(574) P. 82. Nulla in eis Adenulfi mentio est

nasterii hujus. Non ¹⁹²² tamen super omnia hæc quæ accere ¹⁹²³ valebant veritatis adversarii, quotiens quælibet occurrebat occasio; sed nunc ¹⁹²⁴ quidam de Aquino, nunc quidam de Pontecurvo nec ¹⁹²⁵ non et de Teano, de finibus hujus monasterii nobiscum ¹⁹²⁶ contendere nitebantur. Verum quotienscumque cum nostris in placito se conjunxerunt, totiens summis rationibus victi, quod fallaciter contende- bant, refutare veraciter cogebantur (575). Unde etiam contigit, ut hujusmodi ¹⁹²⁷ occasione plurima apud nos talium ¹⁹²⁸ confictorum seu ¹⁹²⁹ renuntio- rum monimina habeantur*.

* Eo quoque tempore idem abbas ad principes jam dictos accedens (*an.* 961. *Jul.* 10) rogavit, ut darent cellæ nostræ Cinglensi locum foris por- tas Sancti Angeli, ad monasterium constru- endum ancillis Dei, quia monasterium quod intus erat nimium strictum et incompositum habebatur ancillis Dei ibi manentibus. Illi vero con- cedentes, stauerunt locum foris murum civitatis ubi castrum et monasterium construerentur, cuique concesserunt foris murum, qualiter vadit usque in flumen (576) *add.* 2.

Per idem tempus a Mariano quoque imperiali anthipato patricio et stratigo Calabriæ atque Langobardiæ prædictus ¹⁹³⁰ abbas sigillum recepit (*an.* 956. *Dec.*), ut secure et absque ullius ¹⁹³¹ contradic- tione seu impedimento liceret ei ¹⁹³² perquirere omnes hereditates seu ¹⁹³³ possessiones monasterii hujus ubique ¹⁹³⁴ locorum, et recolligere eas, justa dumtaxat et competenti ratione ostensa (577).

3. Nenum ¹⁹³⁵ prudens abbas a vicinis terris quæ ab ¹⁹³⁶ Agarenis vastatæ non fuerant, agricolis undique mox evocatis, in possessiones illos monasterii quot quot cultoribus indigebant, cum universis eorum familiis habitaturos induxit: placito tam cum eis

A quos ibidem ¹⁹³⁷ invenerat, quam ¹⁹³⁸ cum eis quos ipse conduxerat libellari statuto; ut de tribus totius ejusdem terræ reditibus, hoc est tritici et ordeï ac milii, partem septimam, de vino autem tertiam annualiter monasterio darent. Cætera in suis suorum- que usibus possiderent; quod usque hodie stabiliter observatur ¹⁹³⁹ (578). Tali igitur ¹⁹⁴⁰ modo habitate- ribus diversarum partium, terra ¹⁹⁴¹ hac ex magna parte repleta atque locata ¹⁹⁴², ad reparandas sive meliorandas monasterii officinas quemadmodum a prædecessoribus suis Leone atque Johanne jam du- dum inchoatum fuerat animum posuit. Ecclesiam ¹⁹⁴³ itaque totam quam prædictus Johannes construxe- rat, novis trabibus cipressinis ¹⁹⁴⁴ contignans, tegulis cooperuit; parietes coloribus ¹⁹⁴⁵ variis decora- vit; pavimentum etiam ¹⁹⁴⁶ diversorum ¹⁹⁴⁷ lapidum varietate constravit. Ipsum quoque beati ¹⁹⁴⁸ Benedi- cti altarium argenteis tabulis undique ¹⁹⁴⁹ cinxit, necnon et anteriorem faciem altaris sancti ¹⁹⁵⁰ Jo- hannis argenteam fecit. Fecit etiam crucem ¹⁹⁵¹ de argento nen modicam ¹⁹⁵², et textum evangelii undi- que contextum argento inaurato et smaltis ac gem- mis; coronas ¹⁹⁵³ argenteas tres; calices quoque et turibula et varia ecclesiastica ornamenta; necnon et codices plurimos ¹⁹⁵⁴. Interea et habitacula nonnulla hujus ¹⁹⁵⁵ loci restaurans, ac si alter Petronax cepit juxta tenorem regulæ ¹⁹⁵⁶ et priscam monasterii consuetudinem cum fratribus conversari. Apud ¹⁹⁵⁷ Capuanum vero monasterium cum ornamenta ecclesiastica nonnulla, et campanas atque codices ali- quot effecisset, in ecclesia etiam titulum (579) cum confessione sua a parte occidentali satis decorum adjunxit ¹⁹⁵⁸, atque depinxit.

4. Eodem ¹⁹⁵⁹ tempore Otto primus, tertio impe- rii sui anno per interventum supradictæ ¹⁹⁶⁰ conju-

VARIE LECTIONES

¹⁹²² Non — ostensa *add.* 1b. ¹⁹²³ h. quotiens dabatur o. quiescere v. v. a. sed 1b. *ed.* ¹⁹²⁴ n. q. de A. *desunt* 4. ¹⁹²⁵ n. n. et d. T. *desunt* 1b. ¹⁹²⁶ *add.* 4. ¹⁹²⁷ hac *ed.* h. o. *desunt* 1b. ¹⁹²⁸ hujusmodi 1b. *ed.* ¹⁹²⁹ s. r. *desunt* 1b. ¹⁹³⁰ prædictum s. r. 4. ¹⁹³¹ alicujus 1b. *ed.* ¹⁹³² ei quocumque vellet ire, et p. 1b. ¹⁹³³ sive 1b. *ed.* ¹⁹³⁴ u. l. *desunt* 1b. *ed.* ¹⁹³⁵ A vicinis deinde t. 1. Porro d. p. a. a v. t. 1b. *ed.* ¹⁹³⁶ ab A. *desunt* 1, 2. ¹⁹³⁷ ibi 1. *ed.* ¹⁹³⁸ q. c. e. q. i. c. *desunt* 4. ¹⁹³⁹ est, ac perenniter o. 1. *ed.* ¹⁹⁴⁰ ergo 1. *ed.* ¹⁹⁴¹ p. hujus monasterii t. ex maxima p. 1. *ed.* ¹⁹⁴² disposita 1, 2. ¹⁹⁴³ Ecclesiamque primitus totam 1. *ed.* ¹⁹⁴⁴ t. ac lignis c. 1. *ed.* ¹⁹⁴⁵ p. vero illius undique satis pulchre depinxit, p. 1. *ed.* ¹⁹⁴⁶ ante altare beati Benedicti *add.* 1, 2. ¹⁹⁴⁷ multimoda 1. *ed.* ¹⁹⁴⁸ b. B. *add.* 4. ¹⁹⁴⁹ t. in circuitu decoravit n. 1. *ed.* ¹⁹⁵⁰ beati 1. *ed.* ¹⁹⁵¹ e. et c. argenteam deauratam v. 1. *ed.* ¹⁹⁵² cum lapidibus pretiosis *add.* 1. ¹⁹⁵³ c. a. t. *desunt* 1. ¹⁹⁵⁴ p. ac diversos 1. *ed.* ¹⁹⁵⁵ ejusdem 1. *ed.* ¹⁹⁵⁶ t. sanctæ r. 1. ¹⁹⁵⁷ Apud — depinxit *add.* 1b. ¹⁹⁵⁸ adauxit 1b. *ed.* ¹⁹⁵⁹ Per idem tempus primus ac magnus Otto, t. etc. 1b. *ed.* A primo itaque ac magno Otone concessum est illi monasterium S. A. de Barregio, quod superius a Ludovico imperatore constructum ostendimus, cum omnibus cellis ac possessionibus suis; quod v. 1. ¹⁹⁶⁰ *add.* 4.

NOTÆ

(575) Exempla dedit Gatt. I. 1. p. 67.

(576) Ejusmodi privilegium exstat ap. Gatt. I. 1. p. 59, etsi nihil ibi de cella Cinglensi et monasterio exstruendo dicitur. Cf. Ottonis II privil. d. 981, Oct. 13, ib., p. 99.

(577) In Regesto num. 155: *Sigillum factum a Mariano anthypato. Verba sic concepta sunt: Sigillum factum a Mariano anthypato patricio et stratigo Calabriæ et Langobardiæ, et datum vobis Aligerno venerabili abbati sancti Benedicti. Liceat te ambulare in tota thenia Langobardiæ, et perquirere omnem hereditatem prædicti monasterii, et nullam contra-*

rietatem putaris a quolibet juare ac ipsa thenia, etc. in calce vero: Cum plumbea bulla nostra istum presentem sigillabimus sigillum nostrum, et concessimus prædicto abbati, in mense Decembrio, indictione quinta decima. ANG.

(578) Similia jura possidet etiamnum Casinense cœnobium in agro Pedemontis, et villæ sanctæ Lucie, et in castro Fellæ apud Calabros, alibique. ANG.

(579) l. q. presbyterium, pars ecclesiæ in qua altare consistit. Confessio est locus sub altari major in quo reliquæ reconditæ sunt. Duc.

gis suæ Adhelaidis imperatricis ¹⁰⁰¹, generale præceptum huic monasterio fecit (*an. 964 Feb. 19*)(580); confirmans omnia quæ hactenus per diversa loca a quibuslibet hic fuerant contributa. Item post quatuor circiter annos, Paulus abbas sancti Vincentii eum adiens, illumque ¹⁰⁰² ex parte prædicti nostri abbatis efflagitans, aliud ab eo præceptum plenius de confirmatione totius abbatiæ (581) de more priorum imperatorum obtinuit (*an. 968. Jul. 1*). Illic ¹⁰⁰³ idem imperator concessit (*an. 970. Mai. 25*) eidem abbati nostro monasterio sancti Angeli de Barregio cum omnibus omnino cellis ac pertinentiis ejus (582); quod videlicet monasterium, eo tempore Albericus Marsorum episcopus in tempus vitæ suæ per scriptum ab eodem retinebat imperatore. Quique imperator eidem sancti ¹⁰⁰⁴ Angeli monasterio præceptum confirmationis omnium rerum ipsius (583), jam ante quinquennium fecerat (*an. 964. Feb. 12*). A secundo etiam Ottone cum præcepto confirmationis totius abbatiæ præfatum ¹⁰⁰⁵ quoque sancti Angeli monasterium eidem abbati reconfirmatum est (*an. 984. Aug. 6*) (584). Sed ¹⁰⁰⁶ et Albericus supradictus episcopus in ¹⁰⁰⁷ præsentia ejusdem imperatoris qui tunc apud Marsiam in monte vocabulo Cedici ¹⁰⁰⁸ morabatur, cartulam refutationis ¹⁰⁰⁹ illi de eodem Barregensi ¹⁰¹⁰ monasterio faciens, quietum de cætero sub hoc monasterio manere constituit: cum ¹⁰¹¹ idem episcopus ante sex circiter ¹⁰¹² annos sua sponte ipsum ¹⁰¹³ sancti Angeli monasterium per oblationis suæ cartulam beato Benedicto contulerit. De quo etiam monasterio cum post aliquot annos Guinisius Marsorum episcopus filius ejusdem ¹⁰¹⁴ Alberici questionem movere voluisset, quod quasi ecclesia sua præceptum imperatoris inde haberet, a monachis nostris in placito Marsorum comitum conventus atque convictus, tacere coactus est. Atque hujuscemodi ¹⁰¹⁵ occasione tria imperatorum præcepta quæ de eodem monasterio pater ejus adquisierat, nobis reddita sunt*.

* Eo tempore (*an. 974*) Benedicto papa sexto vita decedente, Benedictus papa septimus (585) propinquus supradicti Alberici Romanorum consulis in apostolicam sedem inthronizatur (586) *add. 2*.

5. Quinto ¹⁰¹⁶ hujus abbatis anno, qui est a nativitate Domini nungentesimus ¹⁰¹⁷ quinquagesimus quartus, corpus ¹⁰¹⁸ beati Mathei apostoli quod primo apud Æthiopiā ubi et passus fuerat, postmodum autem apud Britanniam ¹⁰¹⁹, demum ¹⁰²⁰ vero apud Lucaniam per tempora diversa quieverat, tandem ejusdem sancti evangelistæ revelatione repertum, atque in Salernum translatum est (587). Triennio ¹⁰²¹ autem post, duo soles in cælo pariter visi sunt, et per ¹⁰²² duos dies mensis Julii mare dulce factum est a Neapoli usque Cumas.

6. Tunc ¹⁰²³ temporis Benedictus papa * quassdam curtes suas in comitatu Aprutii eidem abbati ¹⁰²⁴ per privilegium (588) concessit ¹⁰²⁵ (*an. 977 Jan. 10*). Per hos etiam ¹⁰²⁶ dies prædictus princeps Pandulfus per præceptum suum ¹⁰²⁷ concessit (*an. 968. Oct. 7*) in hoc monasterio totam substantiam Arechis ¹⁰²⁸ filii Janiperti ¹⁰²⁹ quam habuerat in Teano ¹⁰³⁰ tam intus quam et foris, una cum ecclesia sancti Silvestri quæ intra eandem civitatem constructa est, cum omnibus omnino pertinentiis ejus (589). Aliud etiam præceptum lecit ei (*an. 964. Mai*) de aqua fluvii Saonis cum ripis ex utraque parte positis (590). Huic ¹⁰³¹ Pandulfo proclamavit prædictus ¹⁰³² abbas super Bernardum comitem de Aliphis, eo quod minabatur incendere et destruere unum castellum hujus monasterii de loco ubi Curvara dicitur, et homines ejusdem castelli prædari et cedere. Quapropter idem princeps flexus clamoribus ejus, sigillato præcepto constituit, ut sive prædictus

VARIE LECTIONES.

¹⁰⁰¹ post im desinit manus antiquior cod. 1°. ¹⁰⁰² eumque 1b. ed. ¹⁰⁰³ Nec multo post (N. m. p. *desunt* 3.) per aliud præceptum i. i. abbati n. m. S. A. de B. c. omnibus c. ac p. suis concessit; q. 1b. ed. ¹⁰⁰⁴ m. s. A. p. de confirmatione o. 1. ed. ¹⁰⁰⁵ prædictum 1. ed. ¹⁰⁰⁶ est. Albericus quoque (necnon 1. *corr.* 1b.) præfatus Marsorum ep. 1. ed. ¹⁰⁰⁷ in — morabatur *add.* 1b. ¹⁰⁰⁸ Cedici 3. ¹⁰⁰⁹ renuntiationis 1. ed. ¹⁰¹⁰ Barrigensi 3. Barregensi 4. ¹⁰¹¹ Cum — reddita sunt 1b. *deletis quæ prius in duobus lineis scripta fuerant.* ¹⁰¹² prædictum 1b. ed. ¹⁰¹³ prædicti 1b. ed. ¹⁰¹⁴ pro hac 1b. ed. ¹⁰¹⁵ hoc caput in 1. primum est. ¹⁰¹⁶ nongentesimus 3. ¹⁰¹⁷ q. beatissimi ap. et evangelistæ Mathei corpus q. 1. ed. ¹⁰¹⁸ Britanniam 1. (*corr.* 1b.) 3. ¹⁰¹⁹ d. v. a. L. 1. *editio priori, et* 3. 4. *desunt* 1b. 2. ¹⁰²⁰ Triennio — Cumas *add.* 1b. ¹⁰²¹ p. d. d. m. 1. *add.* 1c. ¹⁰²² Benedictus quoque papa 1. ¹⁰²³ *deest* 1. ¹⁰²⁴ c. anno ordinationis suæ tricesimo 1. *Hinc* 1b. *adscriptis sequentia hujus capituli, ita ut* Per hos — modiorum 1623. *collocet post* libra una per annum. ¹⁰²⁵ *deest* 1b. ¹⁰²⁶ *deest* 4. ¹⁰²⁷ Arechisi 1b. ¹⁰²⁸ Janniperti 1b. ¹⁰²⁹ in civitate Teanensi 1b. in Teanensi ed. ¹⁰³⁰ Huic — componere *desunt* 1. ¹⁰³¹ præfatus ed.

NOTÆ.

(580) Gatt. Acc., p. 71 ex orig.
(581) lb., p. 72.
(582) lb., p. 73.
(583) P. 75.
(584) P. 77.
(585) *Tusculanensis* Catal. Petri.
(586) Pulso Bonifacio VII.
(587) Ex translationis historia fabulæ referta aliqua invenies in Actis SS. Sept. 21, et in Borgini

Mem. Benev. I. pag. 352.

(588) Datum iv Idus Januarii, anno 3 pontificatus Regest. num. 12. In quo exemplata sunt cætera privilegia, præcepta, oblationes, quæ hoc capite recensentur. Supervacuum propterea esset singula conferre. ANG.

(589) Gatt. Acc., p. 65 ex orig.

(590) lb., p. 66 v. infra c. 83.

Bernardus sive quicumque homo sub sua ditione positus, aliquam molestationem vel rapinam ¹⁹⁹⁴ aut eidem castro aut habitatoribus ipsis ¹⁹⁹⁵ inferre præsumeret, componeret aureos bizanteos mille, super illam dumtaxat compositionem quam legibus est statutum componere. Gisulfus quoque Salernitanus princeps filius Guaimarii majoris (591) fecit ¹⁹⁹⁶ in ¹⁹⁹⁷ hoc monasterio cartam (an. 972. Sept.) de quarta parte omnium quæ Lambertus ¹⁹⁹⁸ dux et marchio (592) possedisse visus est in comitatu Marsicano, et Balva, et ¹⁹⁹⁹ Forcone, et Amiterno, necnon et marchia Firmana et ducatu Spoletino, exceptis servis quos omnes libertate ²⁰⁰⁰ donavit; quæ videlicet omnia ex parte Itæ principissæ aviæ conjugis ²⁰⁰¹ ejus Gemmæ sibi in hereditatem obveniant. Sed et Borrellus comes de Petra abundanti ²⁰⁰² (593) fecit huic ²⁰⁰³ monasterio cartulam oblationis de monasterio sancti Eustasii in finibus ejusdem castri loco qui dicitur Ad arcum (594), cum omnibus omnino rebus ac pertinentiis ipsius, et cum pertinentia terræ modiorum 1625 ²⁰⁰⁴. Præterea ²⁰⁰⁵ quidam presbyter ²⁰⁰⁶ Joseph de civitate Larinensi obtulit in hoc monasterio ecclesiam sancti Laurentii, quam ipse construxerat in hereditate sua juxta eandem civitatem, cum omnibus rebus et pertinentiis suis. Quidam etiam Aquinenses viri nobiles filii Rodiperti gastaldi obtulerunt omnes res suas beato Benedicto in territorio Aquinensi, loco qui Publica vocatur, plana utique ²⁰⁰⁷ et montana perplurima. Hildebrandus quoque comes de Sora, simul cum fratribus suis; fecit ²⁰⁰⁸ cartam in ²⁰⁰⁹ hoc loco de medietate lacuum Taurini et Juliani (595), qui procedunt a Posta, cum omnibus pertinentiis medietatis eorum. Quos videlicet lacus totos ex integro, una cum rivo de Carpello ²⁰¹⁰ Pandulfus ²⁰¹¹ et Landulfus principes in hoc monasterio postmodum cum omnibus eorum pertinentiis firmaverunt. Sed et Rachis gastaldeus de Vicalbo (596) donavit beato Benedicto curtem

A suam cum ecclesia sancti Victorini, prope prædictos lacus, ubi modo Posta vocatur; nec non et duo gualda in finibus Vicalbi; unum in loco qui dicitur Silva plana, alterum in monte Albeto, cum omnibus finibus ac pertinentiis ipsorum. Per idem tempus homines de Vicalbo adquisierunt a prædicto abbate podium illud ²⁰¹² ubi nunc est civitas sancti Urbani (597), quod nobis ²⁰¹³ antiquitus pertinebat, ut facerent in eo castellum, et ²⁰¹⁴ reddiderunt ei ²⁰¹⁵ in Vicalbo duplo tantum terræ quam acceperant. Reservavit autem sibi abbas ipsam ecclesiam sancti Urbani, cum pertinentia ²⁰¹⁶ proprietatis ipsius, et cum tota curte intra eandem ²⁰¹⁷ civitatem, in omni dumtaxat ²⁰¹⁸ parte pedes centum. Hic idem abbas dedit in concambium Aimerado ²⁰¹⁹ cuidam de territorio Marsicano ecclesias quasdam ²⁰²⁰ et terras huic monasterio pertinentes ibidem; id est ecclesiam sancti ²⁰²¹ Salvatoris in Avezzano, sanctæ Mariæ in Oretino ²⁰²², sancti Abundii in Arcu, sanctæ Mariæ in Montorone, et sancti Antimi in Vico ²⁰²³; et recepit ab eo in comitatu Teatino ecclesiam sancti Helii et sancti Viti, cum quinque milibus modii de terra. Item dedit ecclesiam sancti Comitii, et sancti Helii ²⁰²⁴, et sancti Viti, in eadem ²⁰²⁵ Teate, et recepit ibidem ²⁰²⁶ ecclesiam sancti Tenestri cum tribus milibus modii terræ; et in Comino (598) quinque milia, inter Atinam scilicet et Vicalbum, et furcam sancti Leutherii. Item ²⁰²⁷ de ecclesia sancti Felicis in Pulverio ²⁰²⁸, quod est modia ²⁰²⁹ terræ mille centum, recepit ²⁰³⁰ solidos centum; pro censu vero annuali solidos 5. Per hos dies in placito Marsorum comitum proclamanti ²⁰³¹, refutata est ripa Fucini cum piscaria sua, ab ipsa videlicet ecclesia sancte Marie de Montorone, usque in Sanctam Mariam de Palude; qui locus tunc ²⁰³² Altoranum nuncupabatur. Neaon et dux servorum familie cum omnibus suis. Proclamavit ²⁰³³ etiam (599) in placito Andree marchionis missi imperatoris ²⁰³⁴ Ottonis (an. 972. Sept.)

VARIÆ LECTIONES.

¹⁹⁹⁴ minimam ed. ¹⁹⁹⁵ ejus ed. ¹⁹⁹⁶ una cum Gemma uxore sua f. 1b. 2. ¹⁹⁹⁷ f. cartam in h. m. de 1b. ed. ¹⁹⁹⁸ Lampertus 3. ¹⁹⁹⁹ B. F. A. 1b. ed. ²⁰⁰⁰ libertati 1b. ed. ²⁰⁰¹ a. ipsius G. 1b. 2. ²⁰⁰² habundanti 1b. ²⁰⁰³ in hoc m. cartam 1b. ed. ²⁰⁰⁴ m. septingentorum atque v. trium 4. ²⁰⁰⁵ Tunc temporis q. 1b. ²⁰⁰⁶ q. l. p. 1b. ed. ²⁰⁰⁷ add. 4. ²⁰⁰⁸ fecerunt 1b. ed. ²⁰⁰⁹ c. sancto B. de 1b. ed. ²⁰¹⁰ Carnello 2. ²⁰¹¹ C. in h. m. P. et L. p. cum 1b. ed. ²⁰¹² q. huic monasterio a. 1b. ed. ²⁰¹³ et — centum. Hic idem abscisa 1b. ²⁰¹⁴ pertinentiis ed. ²⁰¹⁵ videlicet ed. ²⁰¹⁶ Aimirardo 3. Almerado 4. ²⁰¹⁷ s. Mariæ in M. s. Abundii in A. s. M. in O. s. Salv. in A. et 1b. ed. ²⁰¹⁸ Oritino 3. 4. ²⁰¹⁹ Vicu 1b. 2. ²⁰²⁰ Vit. et s. H. 1b. ed. ²⁰²¹ deest 1b. 2. ²⁰²² r. in eodem comitatu c. 1b. 2. ²⁰²³ Item — solidos quinque desunt 1. ²⁰²⁴ Polv. ed. ²⁰²⁵ modiorum. ed. ²⁰²⁶ tulit ed. ²⁰²⁷ proclamante illo r. est r. 1b. ed. ²⁰²⁸ deest 3. ²⁰²⁹ Proclamavit — eas desunt 1. ²⁰³⁰ m. domni O. imp. ed.

NOTÆ.

(591) Minoris. Donationem datam anno Gisulfi 30. 39.) ind. 15. e Petri Reg. edidit Gatt. Acc., p. 80. Quam Leo male interpretatus est: totam enim hæreditatem offerunt, cujus partem quartam Gisulfus Itæ nepos Gemmæ uxori per scriptum morgincaph antea assignavisse se profitetur.

(592) Imperatorem dicere videtur. In dipl. illo non commemoratur.

(593) In Abrutio cit. territ. Triventi.

(594) In comitatu Molisie in confirmatione donationis per Paldolfum et Landolfum principes, data

977, Mart. 12, quam solam edidit Gatt. Acc., p. 81. Ibi numerus modiorum non legitur.

(595) Qui nunc unum lacum Postanum efficiunt.

(596) Vicalvi in ducatu Alvitensi.

(597) Cujus simul et Comini in locum successit Alvito.

(598) Quod tunc civitatis et pagi nomen erat.

(599) A. 29 Pandolfi, 4. Landolfi, ind. xv. — Reg. n. 273.

apud ²⁰²⁹ Sulmonem ²⁰³⁰ super Oderisio comite Balvensi, qui retinebat duas ecclesias nostras in ²⁰³¹ valle de Pectorano, id est sancti Stephani et sancti Eleutherii, et facta inde manifestatione, recollegit protinus ²⁰³² eas. Hic convocatis aliquot hominibus de civitate ²⁰³³ Termulensi, fecit cum eis convenientiam ut edificarent ibi in pertinentiis ²⁰³⁴ nostris in loco qui Ripa ²⁰³⁵ Orsa vocatur juxta fluvium Trinium (600) unum castellum, ubi ipsi cum ²⁰³⁶ suis omnibus habitarent, et laborarent ipsas terras nobis illic ²⁰³⁷ pertinentes: ita ut tertiam ²⁰³⁸ partem huic monasterio tam ²⁰³⁹ de ipso castello quam et de omnibus quæ ibi operarentur tribuerent, duas vero sibi haberent. Ipso ²⁰⁴⁰ tempore Sadelfrit diaconus civitatis Lesinensis obtulit in hoc monasterio unam ecclesiam juris sui vocabulo Sanctus Martinus; constructam ²⁰⁴¹ juxta eandem civitatem, in loco qui dicitur Alchisi, cum universis ²⁰⁴² ornatibus et pertinentiis ejus. Id ²⁰⁴³ ipsum quoque fecerunt Guarnerius et Laidulfus a Basso Larinenses ²⁰⁴⁴, de ecclesia sancti Germani in loco qui vocatur ²⁰⁴⁵ Aquarola apud Larinum. Similiter ²⁰⁴⁶ fecerunt Johannes ²⁰⁴⁷ et Bonucius cives Termulenses de ecclesia sanctæ Trinitatis quam ipsi construxerant super mare, in ripa que nominatur Petra Hermerissi. Eodem modo oblate sunt huic monasterio tres ecclesiæ in Lumisano, id est Sancta Maria, Sanctus Petrus, et Sanctus Benedictus in loco Maccla bona, cum omnibus rebus et pertinentiis earundem ecclesiarum. Guido etiam Asculanus obtulit curtem suam de Casali, loco qui dicitur Forcæ, quæ est terra modiorum circiter mille quingentorum ²⁰⁴⁸: obtulit autem illam in ecclesia sancti Salvatoris de prædicto Asculo, ad opus monasterii hujus (601). Emmo ²⁰⁴⁹ etiam quidam Marsicanus obtulit huic monasterio ²⁰⁵⁰ hereditatem suam de Comino quod est centum modia de terra, in loco qui dicitur Ferrara, ad Vicalbum.

Circa hos dies Gisepertus præpositus sanctæ Sophiæ de Benevento, ordinatus super causas hujus monasterii in Lesina et Thermule ²⁰⁵¹, recollegit ab Adelchiso Lucerino episcopo libellum quem ei ²⁰⁵² dudum Angelarius ²⁰⁵³ abbas fecerat de omnibus quæ in prædicta Lesina huic monasterio pertinebant,

A dimissa iterum ²⁰⁵⁴ ei per libellum medietate ipsius faucis, et fluvio Lauri usque in quindecim annos; censu libra ²⁰⁵⁵ auri per annum. Hic ²⁰⁵⁶ idem Gisepertus proclamavit in placito Termulensi coram multis qui ibi aderant nobilibus atque iudicibus, super quodam Castalgardo ²⁰⁵⁷ qui ei contendebat quandam curtem nostram in eadem Termula, loco qui vocatur Casale Mari ad sanctum Georgium, quæ curtis appellatur De Theodosio; quam videlicet curtem Deusedit abbas noster olim emerat ab Adelperto avo ejusdem Castalgardi, quingentis solidis aureis, cum casis, terris, vineis, silvis, pratis, et aquis, simul cum ipso pascuo ejus quod habebat in Termuleto ²⁰⁵⁸, per designatos fines: ab uno capite rivus qui decurrit a sancto Georgio in vivarium ²⁰⁵⁹, et usque Bifernum; ab altero capite mare; a latere Bifernum; ab alio latere rivus vivus qui decurrit in mare; et ita ostensa ratione sua iudicantibus illis, manifestavit se inde prædictus Castalgardus ²⁰⁶⁰ per scriptum, apposita compositione mille solidorum si hoc aliquando removere voluisset. Constantius quoque præpositus sancti Benedicti de Larino ²⁰⁶¹, proclamavit in placito Madelfrid ²⁰⁶² comitis super Azcneum episcopum ipsius civitatis, de ecclesia sancti Benedicti in Pettinari ²⁰⁶³ quam idem episcopus cum omnibus possessionibus ejus sibi vendicaverat, et ostensa ratione ac justitia nostra, judicante comite et episcopo renuntiante, recollegit eam: et quoniam destructa erat, a fundamentis illam ²⁰⁶⁴ restaurans, in ea monasterium quod hactenus intra ²⁰⁶⁵ civitatem fuerat, esse constituit, ibique cum fratribus ²⁰⁶⁶ religiose vivere cœpit.

* Cujus supra meminimus add. 2.

7. Hic abbas fecit libellum de monasterio ²⁰⁶⁷ sanctæ Mariæ in Luco ²⁰⁶⁸ (602), Raynaldo comiti Marsorum, secundum illas scilicet pertinentias atque ²⁰⁶⁹ fines, quibus Gualterius sacerdos et monachus eandem ecclesiam a ²⁰⁷⁰ Doda comitissa sibi concessam ²⁰⁷¹ in hoc monasterio ante ²⁰⁷² annos ferme viginti tradiderat, quod ²⁰⁷³ est terra modiorum circiter sexcentorum. Quod ²⁰⁷⁴ videlicet sanctæ Mariæ monasterium diversis postmodum ac multiplicibus longe lateque ecclesiis seu possessionibus

VARIÆ LECTIONES

²⁰²⁹ O. et Oderisi comitis de Balua, a. 2. ²⁰³⁰ Sulmonam s. prædicto c. Od. qui ed. ²⁰³¹ n. de Balua in 2. ²⁰³² Riga addit 4. ²⁰³³ h. partis illius de pertinentia scilicet T. 1b. ²⁰³⁴ in pertinentia hujus monasterii 1b. 2. ²⁰³⁵ Riga ed. ²⁰³⁶ c. s. o. add. 4. ²⁰³⁷ add. 4. ²⁰³⁸ t. tantum p. 1b. ed. ²⁰³⁹ m. de omnibus q. ibi (deest ed.) op. et de i. c. t. 1b. ed. ²⁰⁴⁰ Per idem tempus S. 1b. ed. ²⁰⁴¹ constructa 1b. ed. ²⁰⁴² omnibus 1b. ed. ²⁰⁴³ Id — Larinum deest 1. ²⁰⁴⁴ Larienses 2. ²⁰⁴⁵ dicitur ed. ²⁰⁴⁶ Similiter — Hermerissi desunt 2. ²⁰⁴⁷ l. filius Radebrit et 1b. ²⁰⁴⁸ quingenti 1b. ed. ²⁰⁴⁹ Emmo — Vicalbum desunt 1. ²⁰⁵⁰ loco e. l. ²⁰⁵¹ Thermole 1b. 2. ²⁰⁵² illum 4. ²⁰⁵³ abbas A. 1b. ²⁰⁵⁴ d. ei it. 1b. ed. ²⁰⁵⁵ a. libra una 1b. ed. ²⁰⁵⁶ Hic etc. usque ad finem cap. desunt 1. ²⁰⁵⁷ Castalgardo 4. ²⁰⁵⁸ Termoleto 2. ²⁰⁵⁹ Vicarium ed. ²⁰⁶⁰ Castalgardus 3. ²⁰⁶¹ Lariano 2. ²⁰⁶² Madelfrit 3. ²⁰⁶³ Pettinari 2. ²⁰⁶⁴ eam r. ibi m. ed. ²⁰⁶⁵ infra ed. ²⁰⁶⁶ monachis 2. ²⁰⁶⁷ ecclesia 1. corr. 1b. ²⁰⁶⁸ L. et S. Herasmi 1. ²⁰⁶⁹ a. f. add. 1b. ²⁰⁷⁰ a. D. c. s. o. add. 1b. ²⁰⁷¹ oblatam 1b. ed. ²⁰⁷² an. dudum t. 1. corr. 1b. ²⁰⁷³ q. e. modiorum terræ sexcenti 1b. ed. desunt 1. ²⁰⁷⁴ Quod — Avezano desunt 1, sed signum positum excidisse aliquod vultit.

NOTÆ.

(600) Trigino.

(601) Cf. lib. 1, cap. 37.

(602) Ad lacum Fucinum.

a²⁰⁷⁷ nonnullis fidelibus est ditatum, de quibus hic ea²⁰⁷⁸ quæ investigare potuimus, congruum scribere duximus. Ecclesia²⁰⁷⁷ sanctæ Mariæ in Passarano, et sancti Sebastiani ibidem. Monasterium²⁰⁷⁸ sancti Martini in Trans aquas. Ecclesia²⁰⁷⁷ sanctæ Mariæ de Colle longo; sanctæ²⁰⁷⁹ Restitutæ in Morrei; sancti Stephani, et sancti Nykolai, et sancti Donati in valle Sorana; sanctæ Crucis in valle Ortucele²⁰⁸⁰; sancti Laurentii in Vico; sancti Joannis in Besenge²⁰⁸¹; sancti Cypriani in civitate Marsicana; sancti Salvatoris in agro²⁰⁸² ejusdem civitatis; sanctæ Barbaræ ibidem; sancti Ambrosii in Secunzano. Monasterium²⁰⁸³ sanctæ Mariæ in Cesis; sancti Leucii²⁰⁸⁴ in Marano; sancti Blasii in Muscoli²⁰⁸⁵; sancti Herasini in Pomperano; sancti Silvestri in Pireto; sancti Salvatoris in Camerata²⁰⁸⁶; sancti Germani in Petrella Romani. Omnes istæ ecclesiæ, cum universis possessionibus et pertinentiis earum mobilibus et immobilibus prædicto monasterio antiquitus pertinnerunt. Insuper et hereditas Petri Maimonis in Auritino²⁰⁸⁷ magna et bona, et hereditas Apici in Paterno, necnon²⁰⁸⁸ et hereditas Bettonis Rattrude in Avezano.

8. Præterea ubicunque aliquid²⁰⁸⁹ de possessionibus hujus²⁰⁹⁰ monasterii quæ prioribus temporibus amissæ seu²⁰⁹¹ perditæ fuerant præfatus²⁰⁹² abbas²⁰⁹³ investigare certius poterat²⁰⁹⁴, maximum²⁰⁹⁵ recolligendi et conquirendi, seu²⁰⁹⁶ etiam redimendi, nec non libellos faciendi, studium habebat²⁰⁹⁷. Libellos²⁰⁹⁷ autem seu²⁰⁹⁸ de rebus hujus monasterii sive sancti Angeli de Barreio sicut²⁰⁹⁹ in eisdem libellis habetur ideo studiosissime faciebat, ut et hoc monasterium dudum a Saracenis destructum hujusmodi²¹⁰⁰ pecuniis reconciliaret, et ut per hoc indicium ad hujus cænobii dicionem universa illa pertinere in futurum tempus ostenderet. Nam filiis ejusdem Gisonis de Aprutio libellum faciens de curte de Bigano²¹⁰¹, quadringentorum circiter modiorum, recepit inde in²¹⁰² præsentem solidos sexcentos: annualiter vero pro censu, solidos 20. Item in Aprutio²¹⁰³ de curte Tulliana, solidos trecentos: pro censu²¹⁰⁴ 25. Item ibidem de curte quæ dicitur

A Bassanum solidos centum, pro censu 15. Item ibidem loco Arole de quadringentis modii terræ, solidos sexcentos²¹⁰⁵; pro censu 4; de²¹⁰⁶ curte Mariana solidos 168²¹⁰⁷; pro censu 7. Item de²¹⁰⁸ curte Tulliana²¹⁰⁹ et aliis rebus libras 16; pro censu solidos 20. Item de eadem solidos recentos: pro censu 16. In comitatu vero Pennensi de curte sancti Silvestri de Doliola²¹¹⁰, solidos quadringentos: pro censu 15. De curte sancti Georgii de Colline, solidos ducentos: pro censu 10. De terris in loco qui dicitur Ciccle, solidos quingentos; pro censu 10. De terris in Paterno et Casa Puntii²¹¹¹ solidos 160: pro censu 4. In Marsia de Sancto Victorino in Celano²¹¹², et Sancto Benedicto in Tilia, libras 6: pro censu tremites 8. In²¹¹³ Balva de Sancto Mercurio et Sancto B Cesidio²¹¹⁴, libras 4: pro censu tremites 10. Item ibi de ecclesia sancti Benedicti in Prætorio libras duas: pro censu solidos duos. Fecit etiam libellum cuidam Johanni presbytero et Maraldo gastaldeo civitatis Cannensis de piscaria ejusdem civitatis, in loco qui dicitur Zappineta, usque in decem annos; pro censu²¹¹⁵ 14 ligaturas sepiarum, 40 bonas sepias per singulas ligaturas habentibus; nec non et de ecclesia sancti Benedicti sita in eadem Canni, pro censu solidorum²¹¹⁶ duorum. De²¹¹⁷ piscaria quoque Lesinensi et fluvio Lauri libellum fecit pro censu triginta bizanteorum. Fecit et libellum Landulfo comiti Hiserniensi de tota pertinentia terrarum ubi dicitur Capriata. Quas idem comes non multo post ex integro reddidit in hoc monasterio, tradito hic ad conversionem cum²¹¹⁸ aliis oblationibus filio suo parvulo De²¹¹⁹ ecclesia quoque sancti Andreæ et omnibus pertinentiis ejus in valle de Caudis, loco Paulisi libellum fecit cuidam Leoni presbytero et Joanni Genco²¹²⁰, pro multis²¹²¹ dumtaxat xenis et serviitiis eorum. Similiter fecit et de innumeris aliis per²¹²² diversa loca seu provincias; quæ profecto²¹²³ hic recensere vel scribere superfluum duximus²¹²⁴.

9. Hujus (605) abbatis nono²¹²⁵ decimo anno (966) Johannes²¹²⁶ papa de Roma exiliatus venit Capuam, et rogatus a præfato principe Pandulfo, tunc primum in eadem civitate archiepiscopa-

VARIE LECTIONES.

²⁰⁷⁸ et 2. ²⁰⁷⁶ h. aliquanta scribamus quæ i. p. ed. ²⁰⁷⁷ S. Maria in Colle l. etc. alio ordine ed. ²⁰⁷⁸ Sanctus Martinus ed. ²⁰⁷⁹ S. Restituta etc. ed. ²⁰⁸⁰ Artucele 3. ²⁰⁸¹ Besenle 3. 4. an Besenle? ²⁰⁸² giro ed. ²⁰⁸³ S. Maria etc. ed. ²⁰⁸⁴ Eleuticius 3. ²⁰⁸⁵ Musensi 3. ²⁰⁸⁶ Camarata 3. ²⁰⁸⁷ Auretino 2. ²⁰⁸⁸ add. 4. ²⁰⁸⁹ deest ed. ²⁰⁹⁰ deest 1. nostri 1b. ed. ²⁰⁹¹ s. p. add. 4. ²⁰⁹² add. 1b. ²⁰⁹³ potuit 1. ed. ²⁰⁹⁴ m. præ omnibus r. 1. ed. ²⁰⁹⁵ seu—faciendi add. 1b. ²⁰⁹⁶ habuit 1. ed. ²⁰⁹⁷ Libellos etc usque ad finem cap. add. 1b. ²⁰⁹⁸ a. quamplurimos sive 1b. ed. ²⁰⁹⁹ ut 1b. ed. ²¹⁰⁰ ipsorum 1b. ed. ²¹⁰¹ Vigano 1b. 2. ²¹⁰² in p. desunt 4. ²¹⁰³ Prucio de curte q. d. Bass. 4. ²¹⁰⁴ solidos hoc loco ubique addunt 1b. ed. omittit 4. ²¹⁰⁵ ducentos 3. ²¹⁰⁶ 4. Item ibidem de 1b. ed. ²¹⁰⁷ solidos 168; pro censu desunt 2. ²¹⁰⁸ i. ibidem de 1b. ed. ²¹⁰⁹ Tulliana ed. ²¹¹⁰ Doliola ed. ²¹¹¹ Punzi 2. ²¹¹² Celano 3. ²¹¹³ In—parvulo desunt 4. ²¹¹⁴ C. et aliis rebus in Flaterno 2. ²¹¹⁵ c. super singulos annos q. ed. ²¹¹⁶ c. duarum pellium confectarum 2. ²¹¹⁷ Fecit et libellum — parvulo. De — bizanteorum ed. ²¹¹⁸ c. a. o. desunt ed. ²¹¹⁹ In valle quoque de C. l. P. (l. P. desunt 1b.) de eccl. S. A. etc. 1b. ed. ²¹²⁰ G. p. abscisa 1b. ²¹²¹ m. d. desunt 1b. ed. ²¹²² a. quæ 1b. 2. ²¹²³ q. hic superfl. scribere d. 1b. ed. ²¹²⁴ depositus autem nono Kl. Dec. sepultus est juxta ecclesiam sancti Benedicti add. 1. ²¹²⁵ octavo 1. corr. 1b. ²¹²⁶ tertius decimus add. 1. expunxit 1b.

NOTÆ.

(605) Multum de hoc loco disputatum est. Ut paucis dicam quod sentio, Leonem in Ecclesiæ Capua-

næ membranæ adnotatum invenisse existimo. Joannem consecrat in eise a. 966, quo 18to Aligerus

tum ¹¹²⁷ constituit, Johanne ¹¹²⁸ ejusdem principis A fratre inibi consecrato. Post ¹¹²⁹ quem dominus Leo hujus cenobii monachus in eadem civitate quattuor annis et dimidio archiepiscopatu functus, Gerberto ¹¹³⁰ nichilominus loci ¹¹³¹ istius monacho sui ¹¹³² successionem honoris reliquit. Sequenti ¹¹³³ autem anno defuncto primo Ottone, Otto secundus imperator filius ¹¹³⁴ ejus cognomento Rufus venit Capuam (an. 969), et abiit Tarentum, ac ¹¹³⁵ Metapontum, et deinde ¹¹³⁶ Calabriam. Unde ¹¹³⁷ prospere ad sua reversus, anno Domini 983. iterum magno exercitu congregato, cum Saracenis in Calabriam dimicaturus descendit: sed divina permissione superatus ab illis, vix ipse cum non multis evadere potuit. Veniens ¹¹³⁸ igitur Capuam, firmavit principatum relictæ Pandulfi principis Aloatæ, et filio ejus Landulfio. Nam Landulfus et Atenulfus ejusdem Aloatæ filii in prædicto bello perierant. Ipse vero imperator pro recolligendo milite ac certamine restaurando Roman ¹¹³⁹ profectus ¹¹⁴⁰, eodem tempore defunctus est; atque ¹¹⁴¹ in atrio ecclesiæ beati Petri apostoli in labro porphiretico (604) sepultus; et filius ipsius, Otto tertius regnum ¹¹⁴² accepit.

* Ipso anno sol obscuratus est hora tertia 11. Kal. Jan. ita ut multe stellæ apparerent (605) *add.* 4c.

** introeuntibus in paradysum ejusdem ecclesiæ ad levam *add.* 4b. 2.

† 40. Aloatæ ¹¹⁴³ igitur cum vixisset in honore suo annis circiter octo, reliquit in principatu filium

Landenulfum; qui post quattuor menses cum ¹¹⁴⁴ de more principali ejusdem civitatis ad ecclesiam sancti Marcelli ipsa quinta feria sancti paschæ sollempniter processisset, a quibusdam infidelibus suis Capuanis crudeliter occisus est (607) (an. 993. Apr. 20). Quo cognito Trasmundus ¹¹⁴⁵ Teatinus comes et ¹¹⁴⁶ marchio (608) propinquus ejusdem principis, ad ulciscendam ipsius interfectionem, congregato no ¹¹⁴⁷ parvo exercitu simul cum Rainaldo et Oderisio Marsorum ¹¹⁴⁸ comitibus, venit super Capuam post duos ferme menses, et obsedit eam ac vastavit per quindecim dies. Postmodum vero pro hac eadem principis ultione, venit Capuam unacum prædictis comitibus Hugo marchio missus ab imperatore, et obsedit eam undique per multos dies, quousque illi ¹¹⁴⁹ traditi sunt ii qui præfatum ¹¹⁵⁰ principem interfecerant. Quos accipiens, sex de illis in furca suspendit; cæteros vero diversis ac variis pœnis multavit.

††. Ante hoc ferme biennium ingens terræmotus factus est tam in Capua quam in ¹¹⁵¹ Benevento: ita ut in Capua plurimas domos everteret, et campanas ejusdem civitatis per se sonari faceret (an. 990. Oct. 25). In Benevento autem Viperam (609) dejecit, et subvertit quindecim turres; in quibus videlicet ¹¹⁵² centum ¹¹⁵³ quinquaginta homines mortui sunt. De Ariano et Frecento ¹¹⁵⁴ (610) magnam partem destruxit. Compsanam civitatem prope mediam evertit, ejusque episcopum cum aliis

VARIE LECTIONES.

¹¹²⁷ archiepiscopum 3. ¹¹²⁸ e. consecrato ibi l. fratre e. p. archiepiscopo 4. *ed.* ¹¹²⁹ Post — reliquit *add.* 4b. ¹¹³⁰ Gilberto *ed.* ¹¹³¹ hujus l. m. 4b. *ed.* ¹¹³² m. succ. archiepiscopatus r. 4b. 2. ¹¹³³ Et s. anno 1. *Signum ibi in marg. appictum quid sibi velit nescio; v. tab. lithogr.* Seq. anno *ed.* ¹¹³⁴ 1. c. e. r. *add.* 4b. ¹¹³⁵ ac M. *add.* 4b. ¹¹³⁶ *deest* 4. ¹¹³⁷ ita 4c. Biennio autem post hæc Pandulfus princeps pugnans cum Grecis apud (castrum Apuliæ *add.* 4b.) Bebinum, captus ab eis est; et Constantinopolim deportatus; sed post decem menses evadens reversus est (ad Ottoneum imperatorem apud eandem Bebinum ubi captus fuerat *add.* 4b.) filiumque suum Landenulfum ducem in Cajeta constituens, quarto postmodum est anno defunctus (606). Anno autem D. 983. præfatus Otto imperator secundus m. e. c. iterum c. S. 1. ¹¹³⁸ In quo etiam prælio Landulfus princeps filius principis Pandulfi cum fratre suo Atenulfo et aliis pluribus mortuus (occisus 1. cor. 4b.) est. Imperator autem Capuam reversus f. p. r. p. A. et f. e. L. Ipse vero pro f. *ed.* ¹¹³⁹ Veronam 1. cor. 4b. ¹¹⁴⁰ rediens 1. *ed.* ¹¹⁴¹ atque — levam *add.* 4b. ¹¹⁴² factus est imperator 1. *corr.* 4b. ¹¹⁴³ Prædicta vero A. cum 1. *ed.* ¹¹⁴⁴ m. a quibusdam i. s. C. c. o. est apud ecclesiam s. M. ad quam de m. p. e. c. ipsa q. f. s. p. processerat f. m. a. q. i. s. C. c. o. est a. e. s. M. ipsa q. f. s. p. ad quam d. m. p. e. c. eadem die (soll. *add.* 3.) processerat 4b. *ed.* ¹¹⁴⁵ Trasmundus *ed.* ¹¹⁴⁶ et m. *add.* 4b. ¹¹⁴⁷ n. p. *desunt* 4. ¹¹⁴⁸ O. c. M. 1. *ed.* ¹¹⁴⁹ ii t. s. illi *ed.* ¹¹⁵⁰ prædictum 4. 2. ¹¹⁵¹ *deest* *ed.* ¹¹⁵² *add.* 4. ¹¹⁵³ multi 4. 150 1b. ¹¹⁵⁴ Frecento *ed.*

NOTÆ.

annus incipiebat; Natali Domini 968 Ottonem II imperatorem factum: qua re adductus est ut patrem 967 defunctum crederet. Sed cum postea in Ann. Casin. inveniret, Ottonem 969 Calabriam adisse, patremque inter vivos fuisse (nam illum pro secundo habuit), annum superius scriptum mutandum esse putavit et solis eclipsin ei addidit. Aligerii annum 18 exhibet etiam Chr. Atinense ap. Murat. SS. VII, p. 909, quod hic eodem cum Leone fonte usum esse videtur.

(604) Potius in concha marmorea lapide porphyretico tecta: eodem, ut fertur, qui Adriani sepulcro impositus fuerat; cujus arca postea recepit Innocentium II. Lapis ille Fontana dirigente excavatus in ecclesia S. Petri aquam baptismalem continet. Usus de his omnibus disserentem adi Bonannium

de templo Vaticano cap. 22.

(605) Accidit a. D. 968, Dec. 22. Cf. Liutprandi Leg. 64.

(606) Cf. Chr. Salern., c. 171 sqq.

(607) Cf. Chr. S. Bened. SS. III, p. 206, 207, sed noster aliqua addidit. Cf. etiam Petri Dam. Opusc. 57.

(608) Id non recte addidisse videtur.

(609) Cf. Ann. Benev. ad a. 990. Viperæ castellum fuit in agro Beneventano; noster tamen de simulacro aliquo cogitavisse videtur. Beneventi quoque vicium fuisse Viperam, postea dictum *Vico de Serpi*, De Vita refert in Antt. Beneventanis.

(610) *Frigento*.

¹¹⁰⁸ multis occidit. Ronsam (611) vero cum universis fere in ea manentibus summersit. Eisdem ¹¹⁰⁸ ferme diebus frater hujus Aligerni abbatis, Leo nomine, monachus professione, revertens ¹¹⁰⁷ a Jerusalem portione ligni dominicæ crucis non parvam, apuro gemmisque pretiosis ac margaritis circumdatam ¹¹⁰⁸, secum detulit, et huic sancto cœnobio devotissimus obtulit, ipsa ¹¹⁰⁸ die ¹¹⁰⁹ Nonarum Novembrium. Depositus ¹¹⁰⁹ est autem prædictus abbas 9. Kal. Decembris (612) (*an.* 985), et honorifice ¹¹⁰⁹ sepultus juxta ecclesiam sancti Benedicti.

MANSO abbas ¹¹⁶¹ vicesimus octavus, sedit annis undecim.

42. Iste fuit consobrinus Pandulfi principis (613); qui cum eo tempore quo Aligernus ¹¹⁰⁹ abbas defunctus est, monasterio sancti Magni juxta Fundanam civitatem (614) posito præesset, propinquorum principum solacio ¹¹⁰⁹ fretus, non autem ¹¹⁰⁹ monachorum consensu, cœnobii hujus abbatiam indeptus est. Unde factum est, ut nonnulli de prioribus ac ¹¹⁰⁹ melioribus hujus monasterii fratribus potius hinc egredi quam manere sub illo eligerent. E quibus dominus ¹¹⁰⁹ Johannes Beneventanus qui postmodum abbas extitit, unus fuit; alter vero dominus ¹¹⁰⁷ Theobaldus, nichilominus postmodum abbas effe-

ctus dominus etiam Liutius, de religio ioribus ¹¹⁰⁸ ac prioribus loci hujus monachis unus; nec non et quinque alii quorum nomina non recoluntur. Et ¹¹⁰⁹ tres quidem primi Jerusalem profecti sunt; ceteri vero quinque in Lombardiam: quos cum ob maximam hujus loci devotionem Hugo marchio nimis honorifice ¹¹⁷⁰ suscepisset, ex ejus largitione quinque ¹¹⁷¹ in illis partibus cœnobia construxerunt, atque juxta hujus monasterii traditionem omnem ibi ordinem posuerunt. Ex ¹¹⁷² hujus marchionis domo, duo hic argentæ coronæ habentur.

13. Per ¹¹⁷² idem tempus supradictus Otto tertius interventu matris ¹¹⁷² augustæ Theophanu ¹¹⁷² præceptum huic monasterio fecit (*an.* 989 Jul. 23), confirmans de more omnes pertinentias ejus (613). **B** Gisulfus præterea Teanensis comes (616) fecit obligationem in hoc monasterio (*an.* 996 Aug.) de loco sive ¹¹⁷⁶ castello quod dicitur Casale Caspuli, cum universis ¹¹⁷⁷ finibus ac pertinentiis ejus. Berteramus (617) etiam nobilis vir de comitatu Pennensi obtulit res suas beato ¹¹⁷⁸ Benedicto in loco qui vocatur ¹¹⁷⁸ Fonte tecta (618), cum ecclesia sancti Flaviani, et medietate castelli de colle ¹¹⁸⁰ Carello et castello de monte Petitto, et cum aliis curtibus suis, quod est terra modiorum septingentorum (*an.*

VARIÆ LECTIONES

¹¹⁰⁸ c. plurimis aliis o. 1. ed. ¹¹⁰⁸ Isdem 1. ¹¹⁰⁷ p. portione etc. revertens a l. detulit 1. ed. ¹¹⁰⁸ et in argenteo loco venerabiliter collocatam 1. del. 1^b. ¹¹⁰⁹ d. N. N. add. 1^b. ¹¹⁰⁹ hæc in fine c. 8. habet 1. ¹¹⁶¹ M. 28. a. 1. ed. ¹¹⁰⁹ Aliernus 3. ¹¹⁰⁹ f. s. 1. ed. ¹¹⁰⁹ a. omnium hujus loci m. c. 1. 2. ¹¹⁰⁹ et m. 1. desunt 2. ¹¹⁰⁹ deest 1. 2. ¹¹⁰⁷ deest 1, 2. ¹¹⁰⁹ religiosus hujus l. m. ac prioribus u. 1. ed. ¹¹⁰⁹ E (deest ed.) quibus omnibus tres priores l, p. s. Quinque v. alii in L. 1 ed. ¹¹⁷⁰ reverenter 1 ed. ¹¹⁷¹ l. atque concessione q. monasteria in i. p. c. ibique i. t. h. m. o. o. p. 1 ed. ¹¹⁷² Ex — habentur desunt 1. Ex cujus etiam m. ed. ¹¹⁷² totam cap. add. 1^b ¹¹⁷² m. sue a. 1^b. ¹¹⁷² Theophanii ed. ¹¹⁷⁶ et 1^b, 2. ¹¹⁷² addit 4. ¹¹⁷⁸ sancto 1^b ed. ¹¹⁷⁹ dicitur 1^b ed. ¹¹⁸⁰ loco ed.

NOTÆ.

(611) Terra erat non longe a Compsa. ANG.

(612) In cod. 47, Nono Kal. Decembris Aligernus sacerdos et abbas hujus loci. In codice 353 habetur epitaphium Aligerni, manu s. xi. scriptum, quod per Bethmannum V. D. denuo collatum hic subnectimus:

Hic pater egregius Aligernus pausat humatus
Pignere vivifico resiliturus item.
Nativa bonitate cluens ^a, et inclitus orbi,
Urbe Neapoleos satus et altus erat.
Ast Domini præcepta librans, patriam quoque lin-

quens,

Quo caput orbis habet, perrolitabat ovas:

Ecclesiæ doctoris enim delegit asilum,

Sub patre Balhwino subdere colla Deo.

Dogmate normali virtutum culmina postquam

Attingit, hoc sacrum regere gymnasium

Promeruit, quo cuncta micant spiramina lucis,

Per mare, per terras, per juga, perque chaos.

Quod quia frustratum fuerat tum ^b temporis, ille

Nisibus omnigenis enceniarat hians.

Tigna novans tegulasque locans dissepta resarsit,

Picturamque — rudem — fecit habere domum.

Quid valeat, quid non, quo virtus, quo serat error,

Noverat ipse sagax propositique tenax.

^a summus addit c. ^b tam c. ^c adiique cod.

Non persona potens fuerat, quæ temperet illum,
Quæ placeantque rognat, quo dare cuncta queat.

Gravis erat moribus, monachorum specula exstans,

Cuncta gerens placido ingenioque pio.

Jam meritis pater ille pius talibusque refertus,

Lætus ab æthereis sumitur ecce choris.

Conditur his septis ter ternis rite Kalendis

Romulei mensis, ipse December adest.

Hoc pie cœnobium ter denos rezerat annos.

Septenosque simul, sic adiique ^c polum.

Nunc monachile decus titulum cum legeris istum,

Dic, et in æternum nunc habeat requiem. Amen.

Ind. xiv obiisse produnt Ann. Cas. ut annum 37

minime compleverit.

(613) Laidolfus etiam princeps consanguineum

suum appellat in suo præcepto, in Regesto Petri

num. 235. ANG.

(614) Fondi.

(615) Reg. n. 126. Actum est Ingelheim

(616) Filius b. m. domui Paldolfi principi. Datum

est 4 anno Landolfi (l. Laydolfi), mense Aug. in d. 12.

Edidit Gattula Acc., p. 84 e Reg. Petri. Verum non

ipsum castellum dari, sed terram et adjacentem

observavit Di Meo in Ann. Neap. 996.

(617) Gatt., ib., p. 84 e Reg.

(618) Fontecchia, in Aprutio Ultra. GATT.

991 Jun. 14). Sed et Petrus quidam presbyter (619) A de Campomaurani²¹⁸¹ (620), obtulit in hoc loco ecclesiam sancte Marie, quam ipsemet²¹⁸² in hereditate sua construxerat super ipsos lacus ejusdem civitatis, cum multis terris et omnibus pertinentiis ejus. Temmarius quoque vir quidam illustris de Aprutio fecit sancto Benedicto cartam de omni pertinentia sua in Penne et Aprutio, cum ecclesia sancti Pauli, et sancti Johannis de Busseta²¹⁸³, et curtibus per diversa loca, quod²¹⁸⁴ est terra modiorum mille et centum²¹⁸⁵. Similiter fecit et Trasmundus²¹⁸⁶ clericus de curte sua in Aprutio quæ dicitur Celli, cum omnibus pertinentiis et adjacentiis suis, quod est terra modiorum trecentorum. Id ipsum fecit et Grimoaldus judex Aquinensis de ecclesia sancti Angeli in monte qui vocatur²¹⁸⁷ Aspranus, cum terris non paucis et ceteris pertinentiis suis.

Hic²¹⁸⁸ abbas fecit libellum quibusdam nostratibus, juxta tenorem abbatis Aligerni, et posuit eos circa Sanctum Heliam, ut et ipsam ecclesiam a barbaris destructam restaurarent, et terras in circuitu ejus juxta terminos statutos excolerent. Landenulfo²¹⁸⁹ quoque Lucerinæ sedis episcopo fecit libellum de piscaria Lesinensi; unde idem episcopus per singulos annos reddebat in²¹⁹⁰ censum in natale Domini²¹⁹¹ præposito sanctæ Sophiæ de Benevento ad opus monasterii hujus bizanteos 26. Fecit etiam libellum Rainaldo comiti Marsorum de ecclesia sancti Pauli quæ sita est in territorio Cominensi, in pertinentia castelli Septem fratrum, cum rebus et adjacentiis²¹⁹² suis, trecentis videlicet terrarum modiis, recipiens ab eo ad²¹⁹³ præsens quidem solidos 50 : annualiter vero, tincas quingentas. De²¹⁹⁴ ecclesia quoque sancti Felicis in Pulverio, et sancti Maximi in comitatu Teatino libellum faciens, recipit solidos trecentos : pro censu autem solidos 8. In²¹⁹⁵ comitatu Pennensi : de Sancto Angelo de

Gahano solidos 100 : pro censu 7. Item ibidem de Sancto Bonito solidos 50 : pro censu solidos 3. Item ibidem de terris ad Coronulas, et ad fontem Ermonis, solidos 100 : pro censu solidum unum. Item ibidem de terris in Pastina et in valle Albina solidos 160 : pro censu solidos 8. Item²¹⁹⁶ in Aprutio cuidam Odemundo²¹⁹⁷ de ipsa curte de Mariano ad ipsam cisternam, et in colle de Morta terram modiorum 100, pro²¹⁹⁸ solidis nichilominus 100, et pro censu solidos 5²¹⁹⁹. Eodem tempore²²⁰⁰ Terracineneses cives commoniti a Johanne episcopo suo propter cladem quandam²²⁰¹ quam tunc patiebantur, ipso die sancti pasche (an. 994. Apr. 15) (621) omnes²²⁰² unanimiter devoverunt ac promiserunt daturos se per singulos annos in hoc monasterio sex milia anguillas; et scriptum inde fieri, terribili anathemate supposito ad posterorum memoriam præceperunt (622).

14. Hic idem²²⁰³ abbas cum a Johanne papa quintodecimo²²⁰⁴ privilegium (623) juxta solitum recepisset²²⁰⁵ (an. 989. Nov. 11), a Landenulfo etiam principe, qui, ut jam diximus, a Capuanis²²⁰⁶ crudeliter interemptus est, præceptum confirmationis abbatia²²⁰⁷ totius accepit (an. 991) (624), secundum²²⁰⁸ tenorem scilicet præcepti patris ipsius. Laydulfus quoque ejusdem Landenulfi frater qui illi in principatu successit, 15 et²²⁰⁹ familias in Aquinensi civitate de majoribus quæ ibi erant concessit. Cui²²¹⁰ etiam nono (625) abbatia²²¹¹ ipsius anno (an. 993) juravit omnem securitatem, et ut de tota omnino abbatia se vivente illum fideliter adjuvaret; præceptum quoque de Castro Cæli, cum toto monte qui vocatur Aspranus per suas pertinentias fecit (an. 994. Dec. 10). In ejus²²¹² itaque montis summitatem idem²²¹³ abbas ascendens, cum nonnulla inibi veterum ædificia repperisset, voluit ibi castrum construere; sed propter aquæ penuriam id facere

VARIÆ LECTIONES.

²¹⁸¹ de civitate C. 1^b, 2. ²¹⁸² ipse 1^b ed. ²¹⁸³ Bosseta 1^b, 2. ²¹⁸⁴ l. terram 1^b ed. ²¹⁸⁵ Hic tribus fere versibus (Similiter et Tento, etc., v. c. 26) expunctis pergit : Hic fecit 1^b. ²¹⁸⁶ Trasmundus ed. ²¹⁸⁷ dicitur ed. ²¹⁸⁸ Hic — excelleret desunt 1^b ed v. infra not. g. ²¹⁸⁹ Hic fecit l. L. L. s. e. de 1^b ed. ²¹⁹⁰ add. 4. ²¹⁹¹ natali p. ed. nat. d. p. 1^b. ²¹⁹² pertinentiis 1^b ed. ²¹⁹³ in præsentia 1^b ed. ²¹⁹⁴ Fecit etiam libellum de e. s. F. in P. et s. M. in c. T. pro quo r. s. 300 : p. c. vero s. 1^b ed. ²¹⁹⁵ De S. A. de G. in P. c. 1^b ed. ²¹⁹⁶ Item — quinque desunt 1. ²¹⁹⁷ Ademund 3. ²¹⁹⁸ p. s. n. c. desunt 2. ²¹⁹⁹ 5. Iste fecit libellum juxta t. a. A. quibusdam n. et p., etc., ut supra l. 25 ed. ²²⁰⁰ Eodem — præceperunt in c. 26 leguntur 1^b. ²²⁰¹ deest 4. ²²⁰² u. o. 1^b ed. ²²⁰³ Hic itaque c. 1 ed. ²²⁰⁴ vicesimo 1 corr. 1^b. ²²⁰⁵ tertio anno abbatia²²⁰⁶ suæ recepit præceptum ab Ottone imperatore tertio (O. tertio adhuc regnante corr. 1^b.) per rogum (corr. preces) Theophanu imperatricis (matris supraser.) illius add. 1 quæ postea expunxit. ²²⁰⁷ C. apud ecclesiam s. Marcelli c. 1 ed. ²²⁰⁸ t. a. 1 ed. ²²⁰⁹ s. l. s. p. i. add. 1^b. ²²¹⁰ illi 1 ed. ²²¹¹ A quo etiam n. a. suæ a. præceptum adquisivit de C. C. cum t. m. q. dicitur S. Angeli in Asprano. In 1. Cui e. n. a. i. a. præceptum de C. C. cum t. m. qui dicitur S. Angeli in Asprano (d. Aspranus 3) per s. p. faciens, juravit illi omnem — adjuvaret. In 1^b ed. ²²¹² cujus m. 1 præfati i. m. 1^b ed. ²²¹³ i. a. add. 1^b.

NOTÆ.

(619) Reg. n. 257. Temmarius, n. 258, ubi vocatur *Temari*; Trasmundus, et Grimoaldus ibidem. Anc.

(620) *Civita Campomorano* exstat in com. Molise prope Guardam Allieram.

(621) 15 die intrante mense Aprilis quæ fuit resurrectio domini nostri J. C. die secundum dominicum id est Dominica altera post Pascha, ut temporum supputatione constat.

(622) Quod e Petri Reg. edidit Tosti *Hist. Cas. I*,

p. 243.

(623) Tosti I, p. 233 e Reg.

(624) Gatt. Acc., p. 87 ex or. Datum est Landenulfi anno 9, ind. iv, s. d.

(625) Nonus annus ad solum præceptum pertinet, cum quo cum noster primo recte conjunxit : siquidem post Aligerni obitum scdem aliquot diebus vacasse statuimus; juramentum Laydulfus in ipsis principatus initis anno Mansonis 8 præstitit. Utrumque dedit Gatt. Acc., p. 89, 90.

Jissuasus, descendit; et in latere ejusdem montis, **A** roccam quæ Sicca nuncupatur (626) ædificavit²²¹².

15. Supradictus²²¹¹ itaque imperator Otto, deposito de²²¹⁰ principatu Laidulfo (627) et ultra montes exiliato (an. 999) eo quod in nece fratris sui consensisse dicebatur, Ademario cuidam Capuano filio Balsami clerici, quem secum a puero deducatum unice diligebat, Capuanum²²¹⁶ tradidit principatum. Non multo post id est²²¹⁷ post menses 4, idem Ademarius a Capuanis principatu depellitur, et Landulfus (628) de Sancta Agatha²²¹⁸, filius scilicet Landulfi Beneventani principis in principem subrogatur. Hic præfatus²²¹⁹ abbati jurejurando (629) firmavit, et jurando firmare fecit duodecim de²²²⁰ nobilibus Capuanis totam ex integro abbatiam, cum omnibus omnino intra Capuanum principatum pertinentiis ejus, sicut eam tenuit sub supradicta²²²¹ principissa Aloara et Landenulfo filio ejus, a quibus ei dudum fuerat confirmata. Comitatus etiam Aquinensem totum ex integro, simul cum episcopatu ejus, et castellum²²²² Teramense (630) necnon²²²³ et castellum Arcis, cum omnibus pertinentiis eorum, sicut eo tempore tenebat et dominabatur. Insuper et castellum de Bantra (631) quod fuit Landonis comitis, cum universis pertinentiis ipsius, tenore simili²²²⁴ confirmavit, cum diversis videlicet aliis condicionibus quas a prædicto principe abbati eidem require visum fuit, quemadmodum in ipsius sacramenti serie continetur.

16. Præter multa igitur illius strenue et ut²²²⁵ suppressius de tanti loci patre loquar sæculariter quodam modo gesta, cum et equites sibi plurimos, et non paucos sericis indumentis ornatos²²²⁶ famulos paravisset, et²²²⁷ ultramontani imperatoris curiam nichilo segniter frequentaret, præcipue²²²⁸ ob

supradictæ arcis constructionem, maximum sibi invidiæ atque odii fomitem in universo principatu succendit²²²⁹: quod quasi videretur non solum abbatiam, sed etiam principatum sibi cupere vindicare. Unde factum est, ut non multo post, fraude invitatus a Capuanis, captus atque cecatus sit. Accessit ad hanc invidentiam, etiam Alberici Marsorum episcopi nequitia; qui (632) videlicet dum filio suo quem de quadam meretrice susceperat tradidisset episcopatum, ad hujus loci abbatiam adipiscendam si quomodo posset totum²²³⁰ miser dederat animum. Comperiens (633) itaque prædictum abbatem ob ea quæ supra diximus valde Capuanis infensum²²³¹, locutus primo cum quibusdam nequissimis monachis, postmodum vero cum aliquibus pessimis²²³² civibus Capuanis (634) pactus est²²³³ centum se libras Papiensium denariorum illis daturum, si cecato prius abbate, Casinense sibi²²³⁴ monasterium traderent²²³⁵; quod deinceps eorum fultus auxilio, sine alicujus contradictionis obstaculo possideret. Ita videlicet, ut medietatem ipsius pretii ad præsens illis per suos necessarios mitteret: medietatem vero alteram tunc destinaret, cum abbatis oculos in manus²²³⁶ suas reciperet. Quod cum ita inter eos firmatum fuisset, cœperunt utrique hic de pecunia, illi de nequitia pro posse studere. Congesta igitur pseudo episcopus ille undecunq̄ue pecunia, misit (635) quemadmodum pollicitus fuerat. Quam nequam illi suscipientes, illos quidem qui detulerant in quibusdam latibulis²²³⁷ absconderunt; ad (636) abbatem vero venientes, dolose pedibus²²³⁸ ejus prostrati precantur ut Capuam adeat; et si quam adversus aliquera²²³⁹ illorum querelam haberet, legalem inde justitiam sumeret²²⁴⁰. Abbas autem quoniam illorum invidiam jam dudum compertam et inlicitam suspe-

VARIÆ LECTIONES.

²²¹² qui videlicet locus Laurianum primitus a multitudine taurorum quæ ibi erant appellabatur (ea deletit 1^b) ecclesiamque in honore sanctæ Crucis ibidem construxit *add.* 1. ²²¹³ totum capit deest 1. sed signum appictum est; *cf.* cap. 24. ²²¹⁵ dep. L. quem supra diximus et *ed.* ²²¹⁶ d. quemque ante paululum marchionem fecerat, C. 2. ²²¹⁷ i. p. m. q. desunt 2. ²²¹⁸ Agathe f. L. *ed.* ²²¹⁹ H. princeps supradicto a. *ed.* ²²²⁰ 12 nobiles Capuanos *ed.* ²²²¹ s. præfata A. p. *ed.* ²²²² c. T. n. et desunt 2. ²²²³ deest 3. ²²²⁴ t. quo supra dictum est c. *ed.* ²²²⁵ et quodam modo ut s. d. t. l. p. l. s. g. 1. *ed.* ²²²⁶ indutus 1. *ed.* ²²²⁷ et — freq. *add.* 1^b. ²²²⁸ hujus præcipue munitionis constructione in 1. ²²²⁹ accendit: adeo ut non — sit; quod quasi non s. a. s. e. p. s. vindicare satageret 1. *ed.* ²²³⁰ p. animum appulit 1. p. a. dederat *ed.* ²²³¹ infestum *ed.* ²²³² Deum ignorantibus 1. *ed.* ²²³³ p. tandem est. c. se l. Papiensis monetæ i. d. si illi c. p. 1. *ed.* ²²³⁴ m. s. l. ²²³⁵ contraderent 1. *ed.* ²²³⁶ manuum sua conspiceret 1. *ed.* ²²³⁷ abditis 1. *ed.* ²²³⁸ p. e. p. *add.* 4. ²²³⁹ i. a. 1. *ed.* ²²⁴⁰ sumat 1. *ed.*

NOTÆ.

(626) *Roccasecca*. Ibi Thomas Aquinas natus est. **Ang.**

(627) *Cf.* Chr. S. Bened. SS. III, p. 207.

(628) Eum inde a Jan. 1000 principem chartæ ipsius demonstrant.

(629) Quod e Petri Reg. edidit Gatt. Acc., p. 90. Temporis notæ desunt. Verum aut fictitium est, aut Mansonis nomen scribæ errore insertum, ut jam Gattula vidit. Nisi forte Landulfus Mansonem quamvis cæcatum pro vero abbate habuit. Noster difficultates chronologicas quibus se impeditum cerneret, subterfugere quam solvere maluit; v. infra de Adenulfo et cap. 24 de Ademario.

(630) Olim Interamna, ubi confluent Garilianus et rivus delle Sogne.

(631) Quæ postea Vandra, nunc deserta, sita ubi Bantra, hodie Peccia, Gariliano miscetur. Ex universo trans Bantram sita est Rocca de Vandro S. Evandri.

(632) Sequentia pene ad verbum desumpta sunt e Petri Damiani ep. IV, 8. Longe aliter hæc narratur in Vita S. Nili c. 12. Annum 99j. habent Ann. Casinates.

(633) *Comperiens — infensum* addidit Leo.

(634) *Deum nescientibus laicis*. Petr. Dam.

(635) *Ad beati Germani oppidum*. Petr. Dam.

(636) *Ad — quemadmodum disposuerunt*, apud Petr. D. non leguntur.

ctam habebat, negat illuc posse se aliquatenus ire. A Tunc illi Deum negare parum quid estimantes, et eum qui universorum inspector est fallere se posse credentes, mox adhibitis evangeliiis jurant quod salvum illum et incolumem Capuam ducant, salvumque nichilominus et incolumem ad sanctum Benedictum reducant. Hoc autem ²²⁵¹ illi jurantes, fraudulenter in mente sua statuerant, ut postea quam Capuam illum duxissent, ad ecclesiam quoque ²²⁵² sancti Benedicti quæ in eadem civitate sita ²²⁵³ est eum perducerent ²²⁵⁴, ut quasi hujus ²²⁵⁵ doli ingenio perjurium devitarent. Deceptus itaque hujusmodi ²²⁵⁶ fraudibus abbas, credidit; et Capuam una cum illis nichil suspicans mali, perrexit. At illi qui jam dudum ²²⁵⁷ diabolo ²²⁵⁸ suggerente conceperant ²²⁵⁹ dolorem, pepererunt tandem iniquitatem: moxque ut in Capuanum monasterium illum introduxerunt (*an.* 996. *Nov.* 14), quemadmodum disposuerant capiunt, ejusque oculos sine mora evellunt ac ²²⁶⁰ diligenter linteo involutos, clam ut domino suo ferent, episcopi nuntiis mittunt. Quos illi suscipientes, et ²²⁶¹ valde effecti ²²⁶² hylares, festinanter ad dominum suum reverti cœperunt. Sed o nunquam dormitans divini iudicii oculus ²²⁶³. Jam illi prope Marsiam in campo qui ²²⁶⁴ Mezius vocatur pervenerant, ibique jam securi subsistentes, cibos ab itinere fatigati percipiebant. Cum ecce ²²⁶⁵ peregrinus quidam a ²²⁶⁶ Marsia veniens, ac perquisitus ab eis juxta quod viantibus consuetudo est aliquid novi: *Episcopus ait hujus terræ defunctus est.* Qua illi voce vehementer attoniti, eumque fallacem atque impostorem, cum aspersione nimia esse dicentes, prorsus credere dubitabant. Sed cum ille rem certo certius atque instantius affirmaret ²²⁶⁷, et diem horamque illius obitus diligenter notatam eis referret, confestim illi in eodem loco defossis oculis quos jam frustra ferebant, ad domum infelicis ²²⁶⁸ episcopi ²²⁶⁹ conscensis equis perniciter advolant, atque reperiunt eadem hora vita privatum episcopum, qua prædictus abbas lumine privatus fuerat oculorum (637): quæ videlicet dies 18. Kal. Decembris extitit. Ne ²²⁷⁰ cui autem hoc dubium forte aut incredibile

videatur: ex illis nuntiis quos in tantum scelus jam dictus pseudo episcopus destinaverat, unum Andream nomine, presbyterum officio ²²⁷¹, ego ipse cum adhuc essem puerulus vix sese in lecto movere valentem recolo me vidisse; qui ultra centenariam jam vivens ætatem, hæc omnia seriatim avunculo meo sancte memoriae Johanni Sorano episcopo quotiens interrogabatur cum lacrimis confiteri solebat ²²⁷².

Præter eo tempore in Aquinensi gastaldatu Adenulfus cognomento Summuclua, abavus ²²⁷³ scilicet eorum qui nunc dicuntur Aquinensium comitum; qui mox ut abbatem cæcaturum agnovit, hylaris effectus, prædictam ²²⁷⁴ Roccam Siccam quam idem abbas ²²⁷⁵ paulo ante construxerat, a fundamentis ²²⁷⁶ evertit ²²⁷⁷ (*an.* 1000?). Huic ²²⁷⁸ porro abbati successor ejus Johannes, ecclesiam sancti Martini juxta Vulturnum, et ecclesiam sancti Secundini ²²⁷⁹, ex ²²⁸⁰ toto concessit, cum omnibus omnino pertinentiis ac possessionibus earum, ut ibidem suo arbitrio quandiu adviveret, honorifice conversari valeret. Defunctus ²²⁸¹ est autem prædictus abbas 8. Idus Martii.

* Hic abbas in territorio Capuano construxit ecclesiam in honore sancti Apollinaris, et in Liburia ad Casam Gentianam ecclesiam sancti Johannis. et in Casale ecclesiam sancti confessoris Christi Mauri *add.* 2.

17. Eodem ²²⁸² (638) tempore (*an.* 990) beatus Adelpertus Sclavorum episcopus relicto episcopatu suo ex ²²⁸³ licentia Romani pontificis ad hoc monasterium venit, cupiens Jerusalem pergere ²²⁸⁴; sed cum a prædicto abbate et a nonnullis hujus loci prioribus dehortatus inde fuisset, quasi divinitus datum sibi consilium sumens, statuit tota vita sua hic degere, et nusquam amplius omnino procedere. Cum ²²⁸⁵ autem quadam die quidam de prioribus hujus monasterii affectuose cum ipso loquentes dixissent: *Bonum est pater ut hic nobiscum manens, hic habitum monasticum induas, hic Deo placitum vivere ducas; quoniam cum sis episcopus, et ecclesias nostras dedicare, et (639) nostros clericos ad gradus*

VARIE LECTIONES

²²⁵¹ *add.* 4. ²²⁵² deducerent 4. *ed.* ²²⁵³ hoc fraudis i. 1. *ed.* ²²⁵⁴ hujusmodi 1. *ed.* ²²⁵⁵ *add.* 1b. ²²⁵⁶ d. s. *add.* 4. ²²⁵⁷ ceperant 2. ²²⁵⁸ atque 1. *ed.* ²²⁵⁹ deest 1. ²²⁶⁰ h. e. 1. *ed.* ²²⁶¹ oculos 2. ²²⁶² c. Mezio 1. 2. ²²⁶³ e. subito. p. 1. *ed.* ²²⁶⁴ q. superveniens 1. 2. ²²⁶⁵ affirmavit 4. ²²⁶⁶ e. quæ non longius aberat e. 1. *ed.* ²²⁶⁷ Ex his autem nuntiis q. 1. *ed.* ²²⁶⁸ *add.* 4. ²²⁶⁹ s. ne quis forte existimet fabulosum 1. *ed.* ²²⁷⁰ ita 1b. avus eorum 1. ²²⁷¹ e. roccam vocabulo S. 1. *ed.* ²²⁷² *add.* 1b. ²²⁷³ c. funditus e. 1. *ed.* ²²⁷⁴ XIII^a indictione, primo anno principatus domni Landulfi de S. Agatha 1b. *in marg.* ²²⁷⁵ Huic — valeretur *add.* 1b. ²²⁷⁶ S. quæ in Cajazzano territorio sita sunt 1b. 2. ²²⁷⁷ cum o. o. p. ac p. e. diebus vite ipsius (d. v. i. *desunt* 3.) ex toto contradidit, ut 1b. *ed.* ²²⁷⁸ Ipse autem abbas non longo post tempore defunctus est (8. Id. Mart. *in marg.*) et in claustro hujus monasterii juxta ecclesiam conditus est 1. Depositus est autem 8. Id. M. et in claustro hujus m. i. e. reverenter reconditus 1b. 3. *desunt* 2. v. c. 19. *in fine.* ²²⁷⁹ Hujus temporibus b. 1. Per idem tempus b. *ed.* ²²⁸⁰ e. l. R. p. *add.* 1b. ²²⁸¹ ire 1. *ed.* ²²⁸² Sed cum q. 1. *ed.*

NOTÆ.

(637) Hucusque Petr. 1°. exscriptit.

(638) E Vita sancti Adelberti, de cujus cod. Casinate v. Pertzium Mon. SS. IV, p. 577.

(639) Et — *promovere* in Vita non 1° guntur.

ecclesiasticos poteris ²²⁷³ *promovere*; hoc ille verbum A
nimis ²²⁷⁴ moleste accipiens, mox descendit, atque
²²⁷⁵ ad virum sanctissimum Nilum, quem tunc apud
(640) Vallem luci cum aliquot Grecis fratribus reli-
giosissime conversari perceperat, devote ²²⁷⁶ pro-
fectus est. A quo dum opportuna ²²⁷⁷ humiliter con-
silia quæreret, seque ab illo non posse recipi cogno-
visset: pro eo enim quod ita de monasterio nostro
recesserat, asserebat prædictus pater non audere se
illum retinere, ne forte ob hoc et ipse cum suis inde
expelleretur; consilio tandem ipsius Romam rever-
sus, in monasterio sancti Bonifatii martyris aliquan-
diu conversatus est; nec multo post, iterum ad epi-
scopatium suum a pontifice ²²⁷⁸ Romano directus ²²⁷⁹
(an. 994). Rursus itaque Romam ²²⁸⁰ reversus, ite-
rumque Sclavoniam remissus (an. 996), cum prædi-
care ibi cœpisset, capite ²²⁸¹ a barbaris pro Christo
truncatus, martyrium sumpsit (an. 997. Apr. 23).

His quoque diebus imperialem coronam de manu
Romani pontificis tertius Otto suscepit ²²⁸² (an. 996.
Mai 21). Non multo post autem Crescentium (641)
Romanum senatorem qui se in castello sancti Ange-
li ²²⁸³ contra eum rebellans munierat, sacramento
deceptum cepit, et mox quasi reum majestatis ca-
pite obruncavit (an. 998. Apr. 29).

18. Eo ²²⁸⁴ (642) etiam tempore vir Dei Romual-
dus una cum beato Bonifacio imperatoris consan-
guineo qui paulo post apud Russiam Christi ²²⁸⁵ mar-
tyr effectus est, et cum aliis pluribus Teutonicis de
prædicti imperatoris exercitu, ad hoc beati Benedi-
cti monasterium orationis gratia venit. Ubi gra-
viter infirmatus, sed quantocius divina misericordia
convalescens, ad ²²⁸⁶ sua reversus est ²²⁸⁷.

19. Circa ²²⁸⁸ (643) hæc tempora Olibanus qui-
dam Galliarum comes ditissimus a præfato ²²⁸⁹ viro
Dei Romualdo cui peccata sua confessus fuerat com-
monitus est, ut relicto seculo ad beati Benedicti mo-
nasterium sub obtentu ²²⁹⁰ orationis veniret, ibique
se ²²⁹¹ divino servitio irrevocabiliter manciparet,

quoniam ²²⁹² quidem aliter nequaquam salvari vale-
ret ²²⁹³. Nil ergo moratus, sua relinquens filio, cum
multa divitiarum copia, quindecim scilicet onustis
thesauro sagmariis, ad hoc se monasterium contulit;
et his qui secum venerant valedicens, nil tale de
ipso hactenus suspicantes, ipse nusquam de cetero
progressurus, fletus ad propria remeare coegit ²²⁹⁴.

JOHANNES (644) nonus ²²⁹⁵ et vicesimus abbas, sedit
anno uno *.

* Quo videlicet tempore luna conversa est media
in sanguinem et media in nigredinem *add.* 1^b.

20. Qui ²²⁹⁶ videlicet venerabilis vir ²²⁹⁷, cum jam
senectute pariter et infirmitate gravatus, tanti regi-
minis pondus se nequaquam ²²⁹⁸ ferre posse perspi-
ceret, sponte ²²⁹⁹ sua fratrumque ²³⁰⁰ consensu ac
voluntate, abbatem sibi substituit: ipse vero abbatia
relicta, in proximam heremum, in loco qui hodie
²³⁰¹ Piretum appellatur, cum ²³⁰² quinq; fratribus
secessit; ibique in honore ²³⁰³ sanctorum Cosmæ et
Damiani parvula constructa ecclesia solitarius quo-
dammodo ²³⁰⁴ degens, in spiritualibus operibus reli-
quum vitæ suæ tempus exegit. Aulivi a quodam
sene, quod dum quodam die super municipium hujus
monasterii vocabulo Piniatarium (645) cujus habi-
tatores olim ²³⁰⁵ rebellare temptaverant, hostiliter
perrexisset, ecclesia quædam juxta idem municipium
posita, cum ²³⁰⁶ aliquot eorundem rusticorum ma-
paliis, ab illis qui secum ierant igne succensa sit,
et ob hanc causam in ²³⁰⁷ multis se maximisque lamen-
tis dedens ²³⁰⁸, abbatiam hujusmodi occasione
inventâ dimiserit. Iste ²³⁰⁹ fecit libellum Trasmundo
cuidam clerico ²³¹⁰, de quibusdam curtibus in ²³¹¹
Aprutio ²³¹² huic monasterio pertinentibus, per
diversa loca modiorum quasi quadringentorum, pro
solidis ducentis, et censu solidorum octo; de illis
²³¹³ quoque terris in loco Ciccle pretii ²³¹⁴ ac census
tantundem recepit. Idem etiam de tertia parte curtis
de Moscufe ²³¹⁵ et de ²³¹⁶ aliis terris, libellari nomi-

VARIÆ LECTIONES.

²²⁷³ prom. decentissime poteris 1. ed. ²²⁷⁴ satis 1. ed. ²²⁷⁵ atque (paulo post *add.* 1^b) Romam r. in 1.
²²⁷⁶ p. satis d. ed. ²²⁷⁷ d. ejus genibus humiliter provolutus o. c. q. ed. ²²⁷⁸ ita 1^b. p. xx^{mo} papa
Johanne 1. ²²⁷⁹ est *add.* 1. ²²⁸⁰ i. videns se nichil ibi proficere, Romam revertitur. et in præfato
s. Bonifatii monasterio remoratur; iterumque ab archiepiscopo suo Maguntino ad Scl. remittitur. Ubi
cum p. c. 1. 2. ²²⁸¹ c. ab infidelibus c. p. 1. ed. ²²⁸² hic finis capitis est 1. 2. v. cap. 18. in fine.
²²⁸³ A. de ponte s. Petri c. 1^b. ed. ²²⁸⁴ totum caput *add.* 1^b. etiam vir post lacunam 4. ²²⁸⁵ *add.* 4.
²²⁸⁶ ad. s. *add.* 4. ²²⁸⁷ est; eo scilicet tempore quo idem imperator Crescentium — obruncavit ut supra
1^b. 2. ²²⁸⁸ et hoc caput *add.* 1^b. ²²⁸⁹ prædicto 1^c. ed. beato R. 1^b. ²²⁹⁰ prætextu 1^b. ed. ²²⁹¹ deest 4.
²²⁹² quando 3. q. q. a. n. s. v. desunt 1^b. 2. ²²⁹³ posset 3. ²²⁹⁴ Depositus est autem prædictus abbas 8.
Idus Martii, et in claustris hujus monasterii reverenter reconditus *add.* 2. ²²⁹⁵ 1. abbas 29. 1. ed. ²²⁹⁶ Hic
ven. 1. ²²⁹⁷ abbas 1. ed. ²²⁹⁸ se f. non p. 1. ed. ²²⁹⁹ s. s. deest 1. 2. ²³⁰⁰ consensu atque electione
cunctorum fratrum, a. 1. ed. ²³⁰¹ hodieque 1. ²³⁰² c. q. f. *add.* 1^b. ²³⁰³ honorem 1. ed. ²³⁰⁴ *addit* 1^b.
²³⁰⁵ h. in morte prædecessoris sui r. 1. ²³⁰⁶ p. ab his qui s. i. cum a. e. r. m. igne 1. ed. ²³⁰⁷ c. abba-
tiam dimiserit 1. *mutavit* 1^b. ²³⁰⁸ sedens 3. ²³⁰⁹ Iste — 24. *add.* 1^b. ²³¹⁰ c. de Aprutio, de 1^b. 2. ²³¹¹
c. nostris in ed. ²³¹² in eodem A. 1^b. ed. ²³¹³ aliis 1^b. ed. ²³¹⁴ C. libellum faciens p. t. r. 1^b. ed. ²³¹⁵

NOTÆ.

(640) Apud Vallem luci addidit noster.
(641) E. Petri Dam. Vita S. Romualdi c. 25.
(642) Ib., c. 26, 27.
(643) Ib., c. 41, 45. Hæc multo ante evenerant:
et prius a nostro in marg. ascripta sunt quam illa
de beato Romualdo et de Crescentio, quæ postea ad-
dents signis factis interposuit.
(644) Johannes abbas de Cappelle. Ann. Casin. cf.

infra c. 42. Ante annum 997 constitutum esse non
puto, cum Joanni III 12 anni 6 menses tribuantur:
quibus etiamsi 7 Docibilis menses addideris, tamen
annum 1011 vix attinges.

(645) Piniatarium parvus nunc est vicus, quarto
vel quinto lapide distans a Sancto Germano in
austrum. ANG.

ne datis ²²¹⁷, recepit solidos quadringentos; pro censu vero per annum solidos 24.

21. [DESID. *Dial.* II, 11]. Hic cum tempore jam Theobaldi abbatis defunctus fuisset, ipsa ²²¹⁸ nocte religiosus quidam frater Johannes nomine in monasterio sancti Laurentii quod Capuæ situm est ²²¹⁹, vigiliis fratrum de more præveniens, subito ²²²⁰ dum oraret respexit, viditque quasi super hunc montem maximam lucem in acre, atque intra eandem lucem, cernit Johannis ipsius animam cælum conscendere. Cumque facto mane cuperet reddi certus de visione, perrexit ad Andream qui tunc Capuano ²²²¹ monasterio præerat, eique visionem quam perspexerat pandens, obnixè rogat, ut hominem suum ad hoc monasterium protinus mittat, qui omnem rei veritatem diligenter addiscere, eisque revertens debeat intimare. Pergens itaque nuntius, cum pars illi adhuc itineris aliqua superesset, quendam obvium habuit, qui ab hoc monasterio Capuam se proficisci diceret, ut præfati viri ²²²² obitum fratribus ibi degentibus nuntiaret. Quem cum de hora obitus ejusdem sollicitè perquisisset, ea illum hora ex hoc seculo migrasse accepit, qua Capuanus ille Johannes, ejus animam cælum ²²²³ conscendere se vidisse asseruit. Tunc ad illos a quibus legati fuerant uterque reversus, alter Capuæ Johannis depositionem, alter vero Casini retulit quæ super ejus ²²²⁴ obitu visa fuerat visionem. Obiit autem pridie Idus Martii (646).

JOHANNES tricesimus a beato Benedicto abbas effectus, sedit annis duodecim, mensibus sex ²²²⁵.

22. [DESID. *Dial.* II, 1]. Illic ex illustri Beneventanorum civium prosapia genus nobile ducens, sed nobiliores ab infantia possidens ²²²⁶ mores, cum in ecclesia civitatis ejusdem archidiaconatus honorem gereret, divino tactus amore, temporibus Aligerni abbatis (647) ad hoc sanctum ²²²⁷ cœnobium venit; et universæ sæculi vanitati renuntians, vestem monasticam induit. Qui cum aliquantos sub sanctæ conversationis studio peregisset annos, atque post Aligerni transitum Manso in abbatiam, ordine quo

A jam diximus successisset, egressus hinc ²²²⁸ Jerusalemam orationis causa profectus est, atque in monte Syna per sex continuos ²²²⁹ annos commoratus. Inde vero in Grecia in monte qui Agionoros vocatur (648), per aliquot temporis spatia conversatus est. In quo loco sanctus pater Benedictus illi quadam nocte per visionem apparens, pastorem virgam quam manu gestare videbatur, ei contradidit, atque ut ad monasterium Casinense quantocius ²²³⁰ reverteretur indixit. Quam visionem cum mane facto patri monasterii retulisset, monere illum atque hortari idem abbas curavit, ut quoniam voluntatis hoc videretur esse divini, minime neglegendum duceret: sed mox ad suum ²²³¹ monasterium cœlesti gratia comitatus reditum maturaret. Visioni igitur et comitioni Johannes obtemperans, ad hunc locum Christo duce reversus est; quem ²²³² prædecessor ipsius Johannes abbas alacriter ²²³³ valde recipiens, mox præpositum ordinans, ac non multo post quia ipse ut supra relatum est et infirmitate simul et ætate impediabatur, eundem sibi substituit; et illo in heremum secedente, hic in monasterii curam universorum fratrum electione successit ²²³⁴. Fuit ²²³⁵ autem temporibus Silvestri papæ secundi, et octavi decimi Johannis. Illic primo ordinationis ²²³⁶ suæ anno (*an.* 998. *Mai.* 25) recepit præceptum confirmationis totius abbatiae, aureo sigillo bullatum ²²³⁷ a supradicto Ottone imperatore (649). Qui ²²³⁸ etiam imperator in ²²³⁹ hoc monasterio per dies aliquot remoratus, duas coronas argenteas beato Benedicto obtulit.

23. Per idem tempus Rainaldus comes Marsorum (650) fecit monasterium de ecclesia sanctæ Mariæ quæ dicitur In Cellis (*an.* 1000. *Febr.* 1), territorio Carseolano (651), idque in circuitu non parvis possessionibus ditans, castellum etiam quod nunc Celle vocatur, tunc autem appellabatur ²²⁴⁰ castellum sancti Angeli, cum omnibus ejus pertinentiis in eodem monasterio confirmavit. Petrus quoque presbyter quidam de civitate Tiburtina, de ²²⁴¹ ecclesia sancti Pastoris quæ juxta eandem civitatem sita est,

VARIAE LECTIONES.

²²¹⁷ deest 1b. 2. ²²¹⁸ j. n. r. add. 1b. ²²¹⁹ est, longe supra socios religiosam vitam ducebat. Ea igitur nocte qua Johannes quem diximus obiit, eum frater ille vig. 1. est, cum v. 1b. ed. ²²²⁰ p. orationibus esset intentus, s. respiciens vidit q. s. montem 1. ed. ²²²¹ i. m. nostro quod intra Capuam est presidebat 1. 2. ²²²² p. venerabilis v. Johannis o. 1. ed. ²²²³ add. 1b. ²²²⁴ illius 1. ed. ²²²⁵ quattuor 1. corr. 1b. ²²²⁶ m. p. 1. ed. ²²²⁷ sacrosanctum 1. ed. ²²²⁸ paucos post tempore add. 1. del. 1b. ²²²⁹ a. c. 1. ²²³⁰ sub omni festinatione 1. ed. ²²³¹ ad beati Benedicti m. 1. 2. ²²³² q. mox p. 1. ed. ²²³³ abbas præpositum ordinans, non multo post quia ipse et inf. et senio gravabatur, sicut supra diximus, eundem 1. ed. ²²³⁴ succedit 1. ed. ²²³⁵ fuit — Johannis add. 1b. ²²³⁶ p. anno o. s. r. p. c. t. a. ab Ottone tertio imp. a. s. b. 1. ed. ²²³⁷ bullatum. Illojus (c. 24) 1. ²²³⁸ Qui etc. et cap. 23. desunt. 1. Quo etiam tempore idem i. 2. Idem i. 3. ²²³⁹ imp. hic p. ed. ²²⁴⁰ autem c. s. A. nuncupabatur ed. ²²⁴¹ T. in eodem m. de e. s. P. cum omnibus ejus p. juxta e. c. sita, cart. obl. cum ed.

NOTÆ.

(646) Ita Necrol. ap. Gatt. Acc., p. 853.

(647) Temporis notas Leo addidit.

(648) O in Athos.

(649) Gatt. Acc., 91 ex orig. sigillo cereo munito, dato Romæ in pal. tio.

(650) R. comes filius qd. Berardi comiti ex natione Francorum in ducato Spoletino comes de provincia Marsorum ut ipse loquitur in charta quam e Reg. edidit Gatt. Acc., p. 101.

(651) Prope Fallescotium. Ang.

cum universis ipsius pertinentiis cartulam oblationis A in eodem monasterio cum omnibus suis parentibus fecit.

24. Anno ²³¹² tertio abbatis hujus, qui est millesimus ab incarnatione Domini (652), præfatus ²³¹³ imperator Beneventum venit ²³¹⁴, et causa penitentie quam illi beatus Romualdus injunxerat abiit ad montem Garganum. Reversusque consequenter Beneventum, petiit a ²³¹⁵ civibus corpus sancti Bartholomæi apostoli; qui nichil tunc ei ²³¹⁶ negare audentes, habito ²³¹⁷ cum archiepiscopo qui tunc eidem urbi præsidebat ²³¹⁸ consilio, corpus ²³¹⁹ beati Paulini Nolani episcopi quod satis decenter apud episcopium ejusdem ²³²⁰ civitatis erat reconditum callide ²³²¹ illi pro corpore apostoli obtulerunt; et eo sublato recessit, hujusmodi ²³²² fraude deceptus. Quod ²³²³ postquam rescivit, nimium indignatus, corpus quidem confessoris quod detulerat, honorifice satis apud Insulam Romæ recondidit (653); evestigio ²³²⁴ autem Beneventum regressus, obsedit eam undique per tempus ²³²⁵ aliquod, sed nichil adversus eam prævalens, Romam reversus est ²³²⁶ (an. 1001). Unde cum ²³²⁷ ad sna reverti disponderet, mortuus est apud oppidum quod nuncupatur Paternum (an. 1002. Jan. 23), non longe a civitate que dicitur Castellana ²³²⁸ (654); ab uxore ut ²³²⁹ fertur Crescentii senatoris quem superius (l. II, c. 17) ab illo

²³³⁰ retulimus decollatum, qua ²³³¹ impudice abutebatur potionatus. Sed ²³³² antequam mors ejus a circumstantibus dinosci valeret ²³³³, corpus ipsius aromatibus ²³³⁴ conditum a suis ultra montes delatum ²³³⁵ est (655), et Heinricus ²³³⁶ dux consobrinus ipsius constitutus est rex ²³³⁷.

25. Hic abbas fecit capsam magnam argenteam inauratam, cum smaltis et gemmis ²³³⁸. Fecit et cerofreraria duo magna ²³³⁹, librarum argenti quindecim, necnon et duo turibula argentea, librarum sex : codices quoque ecclesiasticos non ullos ²³⁴⁰ fecit magnos et pulchros; totius etiam monasterii ambitum in circuitu muris turribusque munivit. Construxit præterea et ecclesiam in honore sancti Nycolai ²³⁴¹ in monticulo qui secus pratium ²³⁴² dominicum ²³⁴³ est, prope civitatem sancti Germani. Quem videlicet emulatus Theobaldus præpositus ipsius, et ipse nichilominus eidem beato confessori ²³⁴⁴ basilicam aptavit apud castrum sancti Petri quod ²³⁴⁵ est positum ad radicem hujus montis, in cripta antiqua, quæ ingentibus ²³⁴⁶ saxis pulchro ²³⁴⁷ gentilium opere in demonum suorum ²³⁴⁸ honore constructa juxta ecclesiam ²³⁴⁹ ejusdem beati Petri sita videtur ²³⁵⁰ (656). Quo tempore, octavo scilicet ipsius abbatis anno, terræmotus ingens per quindecim et eo amplius dies hunc montem exagitavit, ita ut in aliquot locis ecclesiam scinderet.

VARIÆ LECTIONES.

²³¹² Hujus abbatis a. t. 1. ed. ²³¹³ idem 1. supradictus ed. ²³¹⁴ reliquam capitis partem add. 1^b. venit. Sequenti vero anno mortuus est apud Sutrium 1. dein tres versus erasi sunt. ²³¹⁵ ab eis 1^b. 2. ²³¹⁶ illi 1^b. ed. ²³¹⁷ habito — consilio desunt 1^b. 2. ²³¹⁸ præerat 3. ²³¹⁹ callide i. p. c. a. corpus 1^b. ed. ²³²⁰ ipsius 1^b. ed. ²³²¹ r. ostenderunt; et 1^b. ed. ²³²² tali 1^b. ed. ²³²³ Quo etiam tempore deposito Laidulfo quem supra diximus et ultra montes exiliato quod in nece fratris sui consenserat, Ademario cuidam Capuano filio Balsami clerici quem secum a puero educatum unice diligebat, quemque ante paululum marchionem fecerat, Capuanum tradidit principatum. Sequenti vero anno venit super B. et obsedit e. 1^b. ²³²⁴ Sequenti vero tempore perrexit iterum super B. et o. ed. ²³²⁵ p. dies multos 1^b. ed. ²³²⁶ r. mortuus est a. 1^b. ²³²⁷ U. vix ad s. r. incipiens m. ed. ²³²⁸ Castellina 3. C. ubi ab 1^b. ²³²⁹ ut f. desunt 1^b. ²³³⁰ eo 1^b. ²³³¹ quam 4. ²³³² deest 1^b. ²³³³ posset 1^b. ed. ²³³⁴ a. c. desunt 1^b. ²³³⁵ d. atque sepultum est, 1^b. ²³³⁶ et II. cons. i. sit rex 1. ²³³⁷ Hic 1^b. inseruit integrum caput, quod postea induxit : K. Præfatus vero Ademarius potentia multa elatus, cum Aquinum ordinaturus venisset, Adenulfus Summucula cujus supra meminimus in Aquinensi se prætorio muniens, nequaquam recipere illum decernit. Contigit autem ut quadam die dum Ademarius castris egressus secus civitatem videndi causa deambularet, et Adenulfus campi explorandi gratia clam cum aliquot suis exisset, subito sibi ex improvise alter alteri obvius fieret. Cumque perterritus Adenulfus de tam insperato concursu fugam solus arripuisset, Ademarius cum suis illum insequi cepit. Qui vero cum Adenulfo fuerant hoc videntes, post eos a tergo pariter irruunt; et quibusdam eorum occisis, quibusdam fugatis, Ademarium capiunt, eumque in civitatem inducunt. Mox igitur Adenulfus ultra omnem spem curuli illum sella impositum, nichil timere hortatur; et consequenter adhibitis evangelii ejus de more fidelis efficitur. Tantam itaque Adenulfi circa se considerans Ademarius quod nunquam captivus sperare poterat bonitatem, confestim illi præceptum de universo Aquinensi dominio fecit, eumque de cetero non gastaldeum sed comitem ab omnibus appellari præcepit. Hic igitur primus comes et hoc primum præceptum Aquinensium fuit. Non autem multo post, id est post menses quattuor Ademarius a Capuanis principatu depellitur, et Landulfus de S.... *reliqua sunt abscisa*. ²³³⁸ g. diversorum colorum 1. ed. ²³³⁹ d. l. q. 1. 2. ²³⁴⁰ e. renovavit m. 1. 2. e. fecit m. 3. ²³⁴¹ s. confessoris Christi N. 1. ed. ²³⁴² p. est ubi cymiterium defunctorum antiquitus fuerat. Quem 1. corr. 1^b. ²³⁴³ dominicum 1^b. ed. ²³⁴⁴ Nycolai 1. ed. ²³⁴⁵ q. c. p. a. r. h. m. add. 1^b. ²³⁴⁶ quæ juxta ejusdem 1. ampliavit 1^b. ²³⁴⁷ g. o. p. 1^b. ed. ²³⁴⁸ deest 1. 2. ²³⁴⁹ ei. b. P. eccl. 1. ed. ²³⁵⁰ est 1. 2.

NOTÆ.

(652) Adventum Ottonis ejusque mortem Ann. Casinates secutus uno anno anticipavit : quibus cum conjectura usus insereret quæ a Petro Damiano in Vita S. Romualdi, et Beneventanorum ut videtur narrationibus acceperat, in graviores errores incidit : nam Garganum Otto a. 999 adiit, v. Wilmans Jahrbh. Otto III, p. 106.

(653) Cf. Rob de monte ad a. 1156. Corpus apo-

stoli Beneventanis non ademptum esse probavit Di Meo Ann. Neap. ad a. 1001.

(654) *Citta di Castello*.

(655) Cf. Ann. Casin. ad a. 1001 ubi Sutri obisse dicitur, quod Leo nescio an ex Vita S. Rom. correxit.

(656) Cf. supra I, 5.

26. Rainaldus ¹⁰⁰¹ præterea supradictus Marsorum comes dedit huic abbati causa concambii curtem unam in Alifis quæ dicitur sancti Stephani, cum terra modiorum quadringentorum, et in Teano alteram modiorum quingentorum, in loco qui dicitur Campus; et recepit ab eo scriptum de Sancta Maria in Luco et de Sancto Hierasmo et Sancto Sebastiano et Sancto Angelo. Oderisius ¹⁰⁰³ quoque comes ejusdem Rainaldi filius, oppidum quod ¹⁰⁰³ dicitur Casa Fortini ¹⁰⁰³ (657) cum omnibus pertinentiis ejus, mille videlicet modiorum terra, quod idem comes a parte Gervisæ ¹⁰⁰³ conjugis suæ receperat ¹⁰⁰³, eidem abbati contradidit, et recepit ab eo sub nomine concambii castellum sancti Urbani et alias ecclesias seu curtes in Comino loco huic pertinentes, terram utique quasi modiorum ¹⁰⁰⁷ nungentorum. Hic ¹⁰⁰⁶ idem Oderisius ultimo abbatis hujus anno una cum Gibborga conjugè (658) obtulerunt huic monasterio ecclesiam sancti Felicis in Comino ¹⁰⁰⁹ *, pertinentia, Sancti Urbani, cum centum modis terræ in circuitu ipsius, et aliis centum apud Atinam ¹⁰⁰⁰ in loco Vallis bonæ, et cum omnibus ejusdem ecclesiæ pertinentiis ¹⁰⁰¹ (an. 1010. *Mai*). Eodem tempore alierunt tres de monachis nostris ad Gualterium comitem de Lesina et in ejus præsentia contenderunt cum quibusdam ¹⁰⁰³ nobilibus terræ ¹⁰⁰³ illius de piscariis ejusdem Lesinæ, et de molendinis ¹⁰⁰³ de Lauri, et de ecclesia sancti Petri ibidem, et de cæteris rebus sancti Benedicti, sicut in eorum libello continebatur; et cognita præfatus ¹⁰⁰³ comes justitia nostra, jussit scripto suo universa illa ex integro ¹⁰⁰⁶ monachis nostris restitui, apposita insuper pena compositionis 2000 bizanteorum, qui exinde amplius contra nos contendere voluisset, Per hos etiam dies Hubertus Firmænæ civitatis episcopus obtulit beato Benedicto de causa juris sui in fundo Oppiano terras et vineas, prata

A et oliveta, possessionem non parvam: et in fundo Paterno similiter. Sed et Gaiderisius ¹⁰⁰⁷ quidam de eadem civitate Firmana fecit cartam in hoc monasterio de una ecclesia juris sui vocabulo Sanctus Benedictus, in loco qui dicitur Sambucetum, cum rebus et pertinentiis suis (659). Landulfus quoque Salernitanus princeps sub hoc abbate monachus factus, obtulit in ¹⁰⁰⁶ hoc monasterio omnes res sibi ¹⁰⁰⁹ jure hereditario pertinentes in comitatu Sanctæ Agathæ (an. 1004. *Dec.*); domus ¹⁰⁰⁰ scilicet et curtes nonnullas, cum olivetis vineis et molendinis, et omnibus earum pertinentiis (660). Trasmundus ¹⁰⁰¹ etiam clericus dives ac nobilis de Aprutio (661), cujus jam supra meminimus (c. 13), ecclesiam sancti Nicolai, que constructa est juxta fluvium Trutinum (662), loco Sumusiano vocabulo, rebus suis ditatam, monasterium esse constituit; idque per suæ oblationis cartulam, sub hujus cenobii jure contradidit (an. 1004. *Dec.*) Similiter autem et Teuto filius Teutonis de eodem Aprutio obtulit (an. 1005. *Aug.*) huic monasterio ecclesiam sancti Johannis in loco qui dicitur Scorzone (663); quam videlicet ipse propriis rebus ditatam, sanctimonialium monasterium fecerat. Eodem modo ¹⁰⁰⁹ et Rainerius filius Josephi obtulit beato Benedicto unam ecclesiam juris sui vocabulo sancti Nicolai in comitatu Pennensi, loco qui dicitur Sambuceta, cum omnibus ornamentis et pertinentiis ejus. Quique Rainerius ante annos circiter sex (an. 1001. *Jul.*) fecerat cartam ¹⁰⁰³ in hoc monasterio de omnibus ¹⁰⁰⁶ omnino rebus ac pertinentiis proprietatis suæ quæ possidere videbatur in comitatu Pennensi, Teatino ¹⁰⁰³, Asculano, atque Aprutiensi (664). De castello videlicet Ambleto, et de Pharaone, et Murro ¹⁰⁰⁶ et Cantalupu, et Aterno, et Arche, et de plurimis curtibus suis, quod est terræ octo milia circiter ¹⁰⁰⁷ modiorum. Per ¹⁰⁰⁶ idem tempus (665) civis

VARIE LECTIONES.

¹⁰⁰¹ Hic abbas fecit concambium cum prædicto Rainaldo c. M. de S. Maria in Luco et S. II. et S. S. et S. A. pro quibus recepit in terra de Alifis curtem q. d. s. St. c. t. m. q. et in T. molios D in l. q. d. Campanus *ed. desunt* 1. ¹⁰⁰² Ab hoc abbate facta est commutatio cum Oderisio comite Marsorum de castello S. U. et aliis ecclesiis et curtibus in Comino (nobis pertinentibus quasi modia nungentum *add.* 1b.) cum (oppido quod dicitur *add.* 1b.) Casa Fortini (et o. p. e. *add.* 1b.) quam (quod 1b.) prædictus comes (a parte c. s. G. tunc retinens *add.* 1b) cum nungentorum (mille 1b.) moliorum terra eidem a. contradidit. Hic. 1. ¹⁰⁰³ qui *ed.* ¹⁰⁰⁴ Casofortini *ed.* ¹⁰⁰⁵ c. s. G. *ed.* ¹⁰⁰⁶ tunc retinebat 2. ¹⁰⁰⁷ *deest* 4. ¹⁰⁰⁸ Hic *etc. usque ad finem cap. add.* 1b. ¹⁰⁰⁹ *deest* 4. ¹⁰⁰⁰ Atinum 1b. 2. ¹⁰⁰¹ pertinentiis. Per hos etiam d. Hubertus 1b. ¹⁰⁰² *deest* 2. ¹⁰⁰³ i. t. *ed.* ¹⁰⁰⁴ molendino 2. ¹⁰⁰⁵ prædictas *ed.* ¹⁰⁰⁶ m. n. e. *ed.* ¹⁰⁰⁷ Gald *ed.*; in 1. superior hujus versus pars abscisa est. ¹⁰⁰⁸ o. huic m. 1b. *ed.* ¹⁰⁰⁹ ibi *ed.* ¹⁰⁰⁰ domos 1b. *ed.* ¹⁰⁰¹ Sed et T. c. 1b. *ed.* Trasmundus *ed.* et Reg. Petri D. ¹⁰⁰² E. etiam m. R. 1b. 2. E. tempore et eodem modo R. 3. ¹⁰⁰³ cartulam 1b. 2. ¹⁰⁰⁴ *deest* *ed.* ¹⁰⁰⁵ A. T. 1b. *ed.* ¹⁰⁰⁶ et de M. et de C. et de A. et de A. 1b. *ed.* ¹⁰⁰⁷ *add.* 4. ¹⁰⁰⁸ m. Eodem tempore Terrac. *etc. ut supra* c. 13. — præceperunt. Circa h. d. Franco 1b.

NOTÆ.

(657) Ad Garilianum, prope Bantram.

(658) Filia Trasmundi marchionis, ut ipse ait in charta ap. Gatt. H., p. 327. Hanc oblationem in Petri Reg. scriptam esse testatur A. de Nuce, datam in Comino ab inc. d. n. J. C. 1010. anno, mense *Madidus et per ind.* VIII.

(659) Reg., n. 248. *Asc.*

(660) *In n. d. n. J. C. 6. anno p. d. Landolfi gl. p. mense Decembri, ind. 3. Ideoque ego Landolfus princeps de civ. Salerno et modo sum monachus in monasterio S. B. de castro Casino — offero, etc. pæ-*

nam 100 libras aurei bizant. pollicitus, si contra egerit. Reg., n. 243.

(661) Fil Gisoni. Chartam quam cum Armelda conjugè, f. Ugonis comitis, scribi jussit, edidit Gatt., H., p. 196. e Reg.

(662) Hodie Trantino.

(663) In monte solitario territorii Aprutiensis. Gatt. H., pag. 205 ubi chartam edidit.

(664) Gatt. Acc., p. 102.

(665) Anno Deo propicio pontificatus d. Joannis summo pontifice et universali vavæ in ss. sede b. P.

Terracinenses admoniti a Johanne pontifice suo, ob-
tulerunt in monasterio sancti Stephani de Terracina
(*an.* 986. *Jan.* 3) unam piscariam quæ est ab ipso
fluvio ejusdem civitatis loco qui dicitur Gam-
bara, usque in mare, apposita pœna trium librarum
auri obrizi eis qui id remove aliquatenus tem-
ptavissent. Similiter etiam Rofridus patricius
obtulit ibidem unam piscariam suam in prædicto
fluvio de Terracina, in pantano Trasectu. Circa hos
dies Franco quidam presbyter et monachus fecit
cartam in hoc monasterio de una ecclesia proprie-
tatis suæ vocabulo Sanctus Benedictus in finibus
Monticelli, loco Salabuca juxta Bisernum cum uni-
versis rebus ac pertinentiis ejus. Huic abbati
Lupus filius Azzonis de Aprutio fecit oblationem
omnium rerum suarum cum quinque ecclesiis, id est
Sancta Victoria in Murro, Sanctus Calistus in Colle,
Sanctus Anlinus in Commejano, Sanctus Ar-
changelus in Fauniano, Sanctus Andreas in
Cesile, cum terra quingentorum circiter modiorum,
et cum omnibus omnino sibi pertinentibus rebus in
toto Aprutio. Adam quoque cognomento Salich-
bus (666) obtulit in hoc monasterio ecclesiam
sancti Martini in territorio Teatino, loco qui dicitur
Corneclanum, cum centum terræ modis in circui-
tus ejusdem ecclesiæ, et cum reliquis pertinentiis
ipsius. Hic abbas fecit libellum de Sancto Boni-
to, Sancto Angelo de Galiano, Sancto Salvatore
de Seriole, Sancto Petro de Castriniano, Sancto
Felice de Montaniano, Sancto Felice inter flumina,
Sancto Valentino, et Sancta Maria in Aufiano, pro
se et suis quadringentis, et censu solidorum 20. Idem
fecit et Otteramo castaldeo Marsorum de Sancto
Clemente in Avezano pro solidis centum, et censu
staminearum 5 (667). Item de Sancto Gregorio de
Serviliano pro solidis 50, et censu pisces 100. Item
de eodem, censum piscium quadringentorum. Fecit
et libellum cuidam monacho nomine Trasari, de
Sancto Benedicto in Canusio, de Sancto Salvatore
in Monorbino, de Sancto Benedicto in Juve-

A naze, de Sancto Focate in Barano (668);
cum ipsa piscatione de lacu Romani, de Sancto
Cassiano in Filone, simul et de omnibus pertinentiis
hujus loci in civitate Tranensi, cum omnibus pari-
ter earundem ecclesiarum pertinentiis. Idem
fecit et filiis Adelberti de Papiniano quadringentis
de quadringentis modis terræ in Aprutio
pro solidis 200, et censu solidorum 8. Fecit et
commutationem cum Tresidio quodam Teatino, a
quo recipiens ecclesiam sanctæ Lucæ in Castel-
lone, loco qui dicitur Insula, cum omnibus rebus
ejusdem ecclesie et terra modiorum centum,
dedit ei per diversa loca apud Teatem terræ
modios septuaginta.

Quæ videlicet sancto Angelo de Barregio olim
pertinuit addit 2.

27. Per idem tempus edificatum est mona-
sterium sancti Benedicti apud Suessam, foris por-
tam quæ dicitur Ermemari, a domino Johanne
hujus loci monacho, ubi præfatus abbas conces-
sit omnes curtes et terras hujus monasterii, quæ
sunt intra comitatum prædictæ civitatis loco Oro-
nica, et curtes de Lota Alfani, nec non et curtes
de Gariliano ad ipsos currentes, et terras atque
curtem de Lauriana. Ita duntaxat, ut
per singulos annos ex eadem curte Lauriana persol-
veretur nobis census, modii fabarum centum.

Hoc præterea tempore Sergio IV papa defuncto
(*an.* 1012), Benedictus VIII, natione Tusculanus
(669), ex patre Gregorio, Romanus pontifex
ordinatur. add. 2.

28. Abbas autem ipse, cum plurimas a
vicinis comitibus pateretur angustias, Capuam ad
tempus remoraturus secessit. Et quoniam plus
quam satis austerus in monachos fuerat, studue-
ratque contra Benedicti decretum timeri magis a
fratribus quam amari, illi estimantes inno-
optantes huc cum ulterius non reversurum. Docibi-
lem quendam natione Cajetanum vitæ simplicis
virum de congregatione sibi in abbatem substi-

VARIE LECTIONES.

supradictæ ed. e. q. id. r. a. t. desunt ed. Rofrithus 3. in pant. T. in pr. f. de T. ed.
hinc pauca abscisa sunt 1b; pergit: cum Tresidio (v. infra). deest ed. Comelano 1b. 4. Comelano ed. Faumario 2. etiam 1b. ed. m. unam e. juris sui vocabulo
S. Martinus, in 1b. ed. ipsius. Similiter obtulit omnes res suas 1b. reliqua abscisa sunt, sed pauca;
Hic abbas — censu sol. 8. defuisse videntur. et pertinentiis ejus add. ed. Ausano 2. Cauliano 3.
Item ed. gast. ed. Menorbino loco Strajuniano, de 2. de 3. Juvenazze loco
Orosano, de 2. Focate ed. p. in Lauromari 3. simul ed. add. 4. Adelp. 3.
Papiniano ed. et 2. modia ed. add. 4. recepit 1b. ed. ipsius 1b. ed. datis
1b. ed. modis ed. LXXIa. Huic Lupus etc. v. supra, 1b. Per — centum a Joh. I. abbate ubi
in marg. scripta sunt signis huc accessit 1b. Hermerari 4. I. sacerdote et m. 1b. 2. de —
curtem desunt 2. curtes corr. terras atque curtem 1b. t. a. curtes 3. 4. de loco l. 1b. 2.
Ipse autem a. 1. Prædictus autem a. ed. abbas multas diversis temporibus a v. c. perpeusus angu-
stias, cum jam longævus esset, defunctus est 15. Kal. etc. 1. mutavit et ampliavit 1b. abscissit 1b. ed.
i. potius o. 1b. add. 4.

NOTÆ

ap. . . ind. xiv, mense Jan. die 3. (Dominico)
imperante anno 1, Johanne Crescentione filio Roma-
norum patricio. Gatt. H., p. 145. e Reg. Petri.

(666) Erat enim de gente Francorum, ut perhibet
ejus chartula numi. 300. Anc.

(667) Lanca interula seu camisia qua monachi
quidam vice cilicii utebantur. Ducang.

(668) Varano? Cf. supra 1, 34.

(669) Ita etiam catalogus Petri.

tuunt. Qui cum de more abbatum possessiones monasterii revisurus Marchiam perrexisset, et nonnullis ²⁵⁵³ ibi donatus ²⁵⁵⁴ equis aliisque numeribus ²⁵⁵⁵ jam rediret, Benzoni filii quidam de ejusdem partis magnatibus subito illum apud Pennas invadunt, et violenter universa quæ ferebat diripiunt. Quo cognito Bernardus comes, mox ad eum accessit: seque super hac re valde dolentem ²⁵⁵⁶ ostendens, totidem illi equos quot fuerant sublatis, vir liberalis restituit. Veniens autem idem ²⁵⁵⁷ abbas in locum qui Furca Pennensis vocatur, conversus universos Benzoni filios maledixit: Bernardum vero cum omnibus ²⁵⁵⁸ suis benedicens, ut domui ejus domus Benzoni semper subdita esset, et ut numquam de domo ejusdem vindicta ²⁵⁵⁹ divina recederet, terribiliter imprecatus est. Quod videlicet fieri, nos hodieque videmus. Sed cum post septem non ²⁵⁶⁰ integros menses pacatis atque compositis rebus Johannes abbas huc fuisset regressus ²⁵⁶¹, Docibilis Cajetam se contulit, ac non multo post languore detentus, ad hoc se referri ²⁵⁶² monasterium postulans, quieto sine defunctus est. Abbas quoque Johannes cum jam longævus esset, et ipse nichilominus obiit ²⁵⁶³ 15. Kal. Aprilis (670), atque juxta ecclesiam est ²⁵⁶⁴ beati Benedicti sepultus.

29. Eo autem quo defunctus est anno, quendam nepotem suum Johannem cognomento Rotundulum monachum ²⁵⁶⁵ fecerat, cui videlicet ad mortem veniens, abbatem ²⁵⁶⁶ contradidit, paucis admodum super hoc sibi consentientibus, vel potius coacte id ²⁵⁶⁷ suferentibus monachis. Quorum autem pars potior ac sanior ²⁵⁶⁸ erat, nimis hæc indigne ferentes, et neophitum tantæ congregationi præesse minime congruum judicantes, post menses ²⁵⁶⁹ aliquot mandaverunt Pandulfo principi Beneventano, ut veniret, filiumque suum Atenulfum illis ²⁵⁷⁰ in abbatem ordiandum adduceret: nulli quippe ²⁵⁷¹ magis quam ipsi, honor hujus loci competeret. Quem ²⁵⁷² videlicet Atenulfum cum Otto imperator puerum a patre obsidem accepisset, ultra montes in quodam monasterio nutrirî ac custodiri mandaverat. Post tempus vero aliquantum monitus a papate suo ²⁵⁷³, mona-

stica veste indutus fugam arripuit, atque inter ²⁵⁷⁴ redeundum graviter infirmatus, cucullam quam fugæ occasione simulanter induerat sponte se deinceps gestaturum devovit. Sicque ad patrem rediens, cum ab eo in palatio retineri non adquiesceret, in monasterio sancti Modesti quod intra Beneventanam ²⁵⁷⁵ urbem situm ²⁵⁷⁶ est, usque ad id temporis mansit. Lætus igitur princeps superiori ²⁵⁷⁷ nuncio redditus, Casinum protinus venit, et consensu atque amminiculo monachorum ²⁵⁷⁸ excluso Rotundulo filium in abbatiam substituendum lætantibus universis contradidit. Rotundulus itaque ²⁵⁷⁹ tali ordine pulsus, Beneventum rediit; atque patrocinio propinquorum et ²⁵⁸⁰ consensu ac concessione præfati principis, supradicti ²⁵⁸¹ monasterii sancti Modesti ²⁵⁸² abbatiam recepit.

* Hoc anno fames valida fuit; et sal [sol Anon. Cas.] defecit (671) *add.* 1b.

30. Circa ²⁵⁸³ hæc tempora reversus dominus Liutius, quem superior (c. 12) hinc ²⁵⁸⁴ egressus Jerusalemam perrexisset retulimus ²⁵⁸⁵: primo ²⁵⁸⁶ apud Salernum ²⁵⁸⁷ in quadam heremo, ubi ²⁵⁸⁸ nunc monasterium sanctæ Trinitatis constructum ²⁵⁸⁹ est quod nuncupatur Ad cavam, aliquandiu mansit ²⁵⁹⁰; ubi a Guaimario principe agnitus, atque in maxima est reverentia habitus: postmodum vero in monte hoc, loco Albaneta vocabulo, usque ad suum est obitum religiosissime conversatus. In hoc ²⁵⁹¹ videlicet loco ante non multum tempus cum quidam servus ²⁵⁹² Dei mansionem sibi meliorem elegisset, atque in cisterna vetere quam ibi dirutam repererat oratorium fabricare disposuisset, cogitante illo ²⁵⁹³ in cujus potissimum nomine ecclesiam ipsam construeret, fertur quendam puerulum scolarem ibi tunc casu ²⁵⁹⁴ venisse. Qui cum ²⁵⁹⁵ a prædicto viro Dei perquisitus fuisset ²⁵⁹⁶ utrum peritiam cantandi haberet, et ille habere se promptule respondisset, jussus ab eo cantare est quicquid sibi primum in mentem venisset; statuens ²⁵⁹⁷ scilicet in corde suo, ut in cujuscumque sancti honore puer ille cantasset, in ejus protinus ²⁵⁹⁸ nomine ecclesiam eandem edificaret ²⁵⁹⁹. Mox puer responsorium impe-

VARIÆ LECTIONES.

²⁵⁵³ multis 1b. *ed.* ²⁵⁵⁴ donatis *ed.* ²⁵⁵⁵ a. non parvis m. 1b. *ed.* ²⁵⁵⁶ deest 4. ²⁵⁵⁷ præfatus 1b. *ed.* ²⁵⁵⁸ s. o. 1b. *ed.* ²⁵⁵⁹ gladius iræ Dei r. 1b. *ed.* ²⁵⁶⁰ deest 3. ²⁵⁶¹ reversus 1b. *ed.* ²⁵⁶² m. r. 1b. *ed.* ²⁵⁶³ defunctus est 1. *ed.* ²⁵⁶⁴ *add.* 4. ²⁵⁶⁵ R. ante dies non plurimos m. f. quem vid. ad m. 4. R. quem a. d. n. p. m. f. ad m. 1b. 2. R. quem m. f. ad m. 3. ²⁵⁶⁶ v. in a. substituit 1. *ed.* ²⁵⁶⁷ savior 2. ²⁵⁶⁸ ita 1b. non p. multos dies 1. ²⁵⁶⁹ A. abbatem constitueret nulli 1. ²⁵⁷⁰ enim 1. *ed.* ²⁵⁷¹ ita 1b. Qui v. Atenulfus cum obses ultra montes fuisset, in redeundo valde infirmatus, factus fuerat monachus. Quod et factum est. Rotundulus 1. ²⁵⁷² ut sine suspitione alicujus fugæ posset *add.* 1b. *ed.* ²⁵⁷³ in redeundo 1b. *ed.* ²⁵⁷⁴ i. eandem B. civitatem 1b. *ed.* ²⁵⁷⁵ prope episcopium s. 1b. 2. ²⁵⁷⁶ s. n. r. *add.* 4. ²⁵⁷⁷ chorum — contradidit *absisa* 1b. ²⁵⁷⁸ igitur 1. *ed.* ²⁵⁷⁹ et — sancti *add.* 1b. ²⁵⁸⁰ *suprascripti* 1b. *ed.* ²⁵⁸¹ M. quod intra eandem Beneventanam civitatem situm est a. *add.* 1. *del.* 1b. ²⁵⁸² *cap.* *add.* 1b. *erasis quæ prius in 7 versibus scripta erant.* ²⁵⁸³ s. tempore Mansonis albatris h. 1b. *ed.* ²⁵⁸⁴ monstravimus 1b. *ed.* ²⁵⁸⁵ p. quidem a. 1b. *ed.* ²⁵⁸⁶ Salernitanum principatum in 1b. 2. ²⁵⁸⁷ ubi — dinoscitur *add.* 1c. ²⁵⁸⁸ T. ad C. cognomento constructum esse dinoscitur 1c. *ed.* ²⁵⁸⁹ remotus est 1b. *ed.* ²⁵⁹⁰ quo 1b. *ed.* ²⁵⁹¹ vir 1b. *ed.* ²⁵⁹² cogitanti ei 1b. *ed.* ²⁵⁹³ l. supervenisse 1b. *ed.* ²⁵⁹⁴ *add.* 4. ²⁵⁹⁵ statutum s. habens in 1b. *ed.* ²⁵⁹⁶ *add.* 4. ²⁵⁹⁷ construeret 1b. *ed.*

NOTÆ.

(670) A. 1011, quem charta Olerisii c. 26 allata et c. 31 initium verum esse probant.

(671) Ita Anon. Cas. ad a. 1011; Chr. Fossæ No-

væ ad a. 1013; Atenulfi libellum datum 1011, m. Aug., v. ap. Gatt. Acc., p. 122.

suit: *Veni electa mea*, totumque illud suavi satis modulamine cecinit. Valde itaque Dei ¹¹⁰⁰ servus exhyllaratus, et intellegens quodammodo ¹¹⁰⁰ per hoc beatissimæ genitrici Dei ¹¹⁰⁰ placere ¹¹⁰¹, suum in loco eodem honorari vocabulum, confestim juxta possibilitatem suam parvulam ibi ecclesiam in honore ejusdem genitricis Dei construxit ¹¹⁰², ibique usque ad exitum suum satis devotus in ejus servitio perduravit. Cum autem post aliquantum tempus præfatus Liutius ¹¹⁰³ illo ¹¹⁰⁴ venisset, et plurimum sibi locus ipse complacuisse, elegit ibi usque ad mortem consistere, et in servitio sanctæ ¹¹⁰⁵ Dei genitricis perseverare. Regressus igitur ad principem Guaimarium, cui ¹¹⁰⁶ dudum et pater spiritualis et familiaris super omnes extiterat, multa ab eo et diversa ornamenta ecclesiastica, et codices nonnullos ¹¹⁰⁷, necnon et aliam ad fratrum usus non modicam suppellectilem acquisivit; libentissime illo ac liberaliter cuncta quæ vellet accipere concedente. Confestim ¹¹⁰⁸ itaque prædictam Dei genitricis ecclesiam multo satis quam fuerat ¹¹⁰⁹ ampliorem efficiens, atque depingens, habitacula quoque in circuitu ad diversos commanentium usus ¹¹¹⁰ non modice quantitatis ædificavit ibique cum triginta circiter fratribus conversari ¹¹¹¹ religiosissime cœpit. Ipse autem præ ceteris omni vilitate et extremitate contentus, tam humili se officio mancipaverat, ut farinam in pistrino ad panem faciendum famulorum more discerneret ¹¹¹², cum interim de ore illius Davitica cantica ¹¹¹³ numquam cessarent. In cuius vitæ humilitate ac ¹¹¹⁴ nimia abstinentiæ austeritate usque ad extrema vitæ indefesse perdurans, Richerii abbatis tempore in monasterio isto defunctus atque sepultus est.

ATENULFUS abbas tricesimus primus, sedit annis undecim, vir quanto nobilis, tanto humilis et humanus.

31. Cujus ¹¹¹⁵ anno ordinationis tertio, anno videlicet Domini 1014, quo tempore paschalis festivitas ipso die sancti Marci juxta calculi ordinem extitit,

A Heinricus rex de quo supra diximus (c. 24.) venit Romam; et coronam imperii ¹¹¹⁶ de manibus Benedicti octavi papæ recepit; a quo etiam papa idem abbas privilegium sumpsit (672). Tunc ¹¹¹⁷ quoque et ipse imperator Heinricus ab eodem abbate et universa hujus loci congregatione rogatus ¹¹¹⁸, per præceptum aureo sigillo bullatum universas pertinentias hujus monasterii hic confirmavit (673). Specialiter ¹¹¹⁹ autem ac nominatim res de comitatu Thermulensi (674), quarum videlicet fines sunt: a capite Rivus planus, a pede mare, ab uno latere flumen Trinium cum aqua et portu suo, ab altero rivus qui dicitur Tickle ¹¹²⁰; cum castellis Petra fracida, Ripa mala, et cum monasterio sancti Benedicti ibidem constructo. Item Fara, Ripa ursa, B Mons bellus, Pescioli, cum universis omnino finibus ac pertinentiis eorum. Item alibi in eodem comitatu juxta Bifernum, habens fines: a capite pertinentia sancti Gregorii, a pede mare, ab uno latere Bifernum, cum aqua, et medietate portus, ab altero rivus qui ¹¹²¹ dicitur Vivus, cum omnibus adjacentiis sibi pertinentibus, necnon et ecclesiam sanctæ Trinitatis et sancti Georgii in eadem civitate Thermulensi, cum universis possessionibus ac pertinentiis earum. Duo ¹¹²² etiam castella Cominensis territorii, id est Vicalbum ¹¹²³ et Sanctum Urbanum alio suo præcepto (675), postquam ¹¹²⁴ ultra montes reversus ¹¹²⁵ est, per ¹¹²⁶ rogationem Belgrini Coloniensis archiepiscopi in hoc monasterio confirmavit C (an. 1018 Jul. 15). De quibus jam ¹¹²⁷ pridem post patris mortem Pandulfus Capuanus princeps prædicto ¹¹²⁸ abbati fratri suo præceptum (676) fecerat ¹¹²⁹ (an. 1017, Mai 3, 9), nec non et de monasterio sancti Valentini in eodem territorio Cominensi cum ¹¹³⁰ universis rebus ac pertinentiis ipsius. Quod videlicet monasterium olim ¹¹³¹ a ¹¹³² Saracenis destructum, non multo ante restauraverat Pontius ¹¹³³ quidam filius Allonis de comitatu Marsorum; cui ¹¹³⁴ cum suggestum fuisset illud huic monasterio

VARIE LECTIONES.

¹¹⁰⁰ i. vir Dei e. 1b. ed. ¹¹⁰⁰ add. 4. ¹¹⁰⁰ D. g. 1b. ed. ¹¹⁰¹ placare 2. ¹¹⁰² edificavit 1b. ed. ¹¹⁰³ dominus L. 1b. ed. ¹¹⁰⁴ ibi 1b. ed. ¹¹⁰⁵ serv. D. et g. ipsius p. 1b. serv. D. g. ipsius p. ed. ¹¹⁰⁶ G. prædicti Guaimarii filium, c. 1b. 2. ¹¹⁰⁷ quamplures 1b. ed. ¹¹⁰⁸ Mox 1b. ed. ¹¹⁰⁹ q. erat in omnibus a. 1b. ed. ¹¹¹⁰ usque 2. ¹¹¹¹ r. c. 1b. ed. ¹¹¹² discuteret 1b. ed. ¹¹¹³ modulatio n. cessaret 1b. ed. ¹¹¹⁴ atque 1b. ed. ¹¹¹⁵ Hujus etc. 1b. ed. Hujus secundo (corr. primo) ordinationis anno fames valida fuit et sal defecit (v. cap. 29 in fine). Triennio autem post Heinricus 1 corr. 1b. ¹¹¹⁶ c. Romani imp. ed. ¹¹¹⁷ Nec non et 1. ed. ¹¹¹⁸ et interveniente imperatrice Cunigunda, add. 1b. ¹¹¹⁹ specialiter — pertinentiis earum *desunt* 1. ¹¹²⁰ Tiale 3. ¹¹²¹ q. d. add. 4. ¹¹²² Insuper et per rogationem Peregrini (corr. Piligrimi) archiepiscopi sui, duo c. 1. Insuper etiam d. c. ed. ¹¹²³ Vicum album 2. ¹¹²⁴ p. u. m. r. e. add. 1b. ¹¹²⁵ regressus 1b. ed. ¹¹²⁶ p. r. B. C. a. *desunt* 1. 2. ¹¹²⁷ q. videlicet i. 1. ed. ¹¹²⁸ princ. frater suus eidem a. p. 1. ed. ¹¹²⁹ effecerat 1. ¹¹³⁰ cum — remisit add. 1b. ¹¹³¹ m. ex plurimo jam tempore 1b. ed. ¹¹³² a. S. *deest* 1b. ¹¹³³ Ponzio 1b. ¹¹³⁴ qui c. agnovisset i. 1b. ed.

NOTÆ.

(672) Ap. Tosti I, p. 246.

(673) Chartam Romæ 1014, s. d. datam edidit Tosti, p. 249, sed neque interventu imperatricis obtentam neque bulla aurea munitam.

(674) In privil. Reg. 135 quod actum est in Teate, 1022, ind. iv. Kal. Februarii. Cf. etiam Reg. 131

app. Gatt. Acc., p. 120. Illic autem privilegia prius concessa querenda esse videntur.

(675) Gatt. Acc., p. 104.

(676) Ib. p. 106. Præceptum de mon. Sancti Valentini quod Hist., p. 205 se daturum promiseral, frustra quæsivi.

antiquitus pertinuisse, ita ut erat restauratum pro A Dei amore in jus et potestatem hujus loci ex integro remisit²²²². Hic etiam Pontius una cum Berardo²²²³ filio manifestaverunt, et renuntiaverunt nobis in placito Marsorum comitum, totam pertinentiam de Opi et Peracole in territorio Marsicano, quæ olim videlicet²²²⁷ Barregensi monasterio pertinerat.

32. Hic²²²⁸ abbas fecit in ecclesia sancti Benedicti coronam argenteam 24 librarum. Fecit etiam²²²⁹ in fronte ejusdem ecclesiæ campanarium altum et optimum, in cujus medio altarium in honore sanctæ Crucis constituit²²³⁰. Præterea juxta ostium majoris ecclesiæ dextra levaeque supra marmoreas columnas, cameras duas erexit; in quarum una, altarium in honore sanctæ Trinitatis: in altera vero altarium statuit in vocabulo sancti Bartholomei apostoli. Absidam vero maiorem auro diversisque coloribus depingi pulcherrime fecit. Ecclesiam²²³¹ porro sancti Stephani quæ juxta portam monasterii deforis sita²²³² fuerat, jam fere ruentem renovavit et ampliavit, atque altarium²²³³ in ea sancti Adelperti²²³⁴ quem superius (c. 17) factum martyrem diximus, ab occidentali parte adjunxit²²³⁵. Civitatem deorsum circa ecclesiam domini Salvatoris quam supra diximus (l. 1, c. 35) ab²²³⁶ abbate Berthario inchoatam, ex magna parte construxit. Ecclesiam sancti Angeli quam olim²²³⁷ Gisulfus abbas in Valle luci construxerat (677), jam²²³⁸ velustam restaurans, et²²³⁹ titulo²²⁴⁰ addito amplians atque depingens, possessionibus non parvis adauxit²²⁴¹, et diversas ibi ad monachorum utilitates officinas instituens, nostratum²²⁴² monasterium esse constituit, quod²²⁴³ eatenus Grecorum (678) existerat.

* Restauravit præterea in territorio civitatis Atinæ

monasterium sancti Nazarii martyris (679), quod antiquitus huic nostro cœnobio pertinerat. *add.* 2.

Sub²²⁴⁴ hoc abbate (*an.* 1015 Apr. 18) oblata est in monasterio²²⁴⁵ isto ecclesia sancti Petri quæ nuncupatur Ad Iscleta, in Campania territorio Ciccane, cum maximis circa se possessionibus, et Hubberto et Amato comitibus Ciccani et Segniæ (680). Ecclesia quoque sancti Angeli in territorio de Ceperano, loco qui dicitur Cannuzzu²²⁴⁶ a Landuino et Raterio²²⁴⁷ consulibus Campanie (681). Sed et Saphirus quidam²²⁴⁸ presbyter obtulit huic monasterio ecclesiam sancti²²⁴⁹ Benedicti apud Capiuinatam civitate Murrone, cum omnibus²²⁵⁰ suis. Nec non et Petrus et²²⁵¹ Martinus presbyteri similiter obtulerunt beato Benedicto ecclesiam sancte²²⁵² Mariæ et Sancti Apollinaris in eodem Murrone²²⁵³, loco vocabulo Casale planum²²⁵⁴. Id²²⁵⁵ ipsum fecit et²²⁵⁶ Odemundus²²⁵⁷ quidam Firmanus de ecclesia sancti Michabelis de Torpelliano²²⁵⁸. Eodem etiam²²⁵⁹ tempore simili tenore oblata est in hoc monasterio ecclesia sancte Juste apud Baranellum²²⁶⁰, juxta Bifernum; et alia nichilominus²²⁶¹ ecclesia sancte Juste apud castrum Eudolini²²⁶², et ecclesia sancti Andreae de Cantalupo, territorio Bovianensi²²⁶³; nec non et monasterium sancti Benedicti (682) et ecclesia sanctæ Lucie apud²²⁶⁴ castrum Baniolum, loco qui dicitur Molinum vetulum, et ecclesia sanctæ Mariæ de cruce, ecclesia²²⁶⁵ etiam sancti Benedicti apud Aprutium cum omnibus et maximis earum rebus ac pertinentiis (*an.* 1020 Jan.) Stephanus quoque²²⁶⁶ et Silvester presbyteri Larienses²²⁶⁷ obtulerunt in hoc loco ecclesiam suam, vocabulo Sancta Maria, loco ubi dicitur Monumentum²²⁶⁸. Quidam etiam nobilis vir de Marsorum provi-

VARIÆ LECTIONES.

²²²² hinc 1b. *pergit*: Hoc tempore oblata (c. 32.)²²²³ Bernardo 2. ²²²⁷ o. s. Angelo de Barragio p. ed. ²²²⁸ hæc in fine capitis ponit 1. ²²²⁹ F. et camp. 1. 2. ²²³⁰ construxit ed. ²²³¹ In ecclesia 1. ²²³² m. sita erat, altarium s. A. 1. ²²³³ in ea alt. ed. ²²³⁴ Adelberti 1. 2. ²²³⁵ a. eandemque pingere inchoavit. Librum sancti Ambrosii super Lucam describi præcepit. Civit. 1. ²²³⁶ ab a. B. i. *add.* 1b. a sancto martyre Christi a. B. ed. diximus quæ nunc Sanctus Germanus vocatur, ipse primum facere cepit, et ex 1. i. p. f. c. et *del.* 1b. ²²³⁷ *add.* 1b. ²²³⁸ ita 1b. c. multis dilatam possessionibus monasterium 1. ²²³⁹ *deest* ed. ²²⁴⁰ et ampl. 1b. ²²⁴¹ ditavit 1b. ²²⁴² *deest* 1b. ²²⁴³ q. e. G. e. *desunt* 1. ²²⁴⁴ Hoc tempore o. est 1b. 2. *hinc caput incipit* 1b. *sequentia diverso tempore in margine scripta sunt.* ²²⁴⁵ in hoc m. e. 1b. ed. ²²⁴⁶ Cannuzzu 2. Cannuzzo 3. Cannuzzu 4. cum omnibus pertinentiis et finibus suis *add.* 1b. ed. ²²⁴⁷ Racterio 2. Ratherio 3. ²²⁴⁸ *add.* 4. ²²⁴⁹ c. juris sui vocabulo S. Benedictus 1b. *ea.* ²²⁵⁰ o. rebus et pertinentiis s. 1b. ed. ²²⁵¹ P. presb. et monachus, et M. presb. et mon. 1b. 2. P. presb. et M. presb. 3. ²²⁵² S. A. et S. M. ibidem in M. 1b. ed. ²²⁵³ Morrone 1b. ²²⁵⁴ p. cum omnibus ad se pertinentibus 1b. ed. ²²⁵⁵ Id — Torpelliano *desunt* 1b. ²²⁵⁶ *deest* ed. ²²⁵⁷ Odemundus 2. ²²⁵⁸ Torpelliano 3. T. cum universis pertinentiis ejus ed. *Deinde sequuntur traditiones, Faidolfi* 1b. *Faidolfi (Leonis), Temmonis et Oderisii in ed.* ²²⁵⁹ quoque 1b. ed. ²²⁶⁰ B. castrum, i. fluvium B. 1b. ²²⁶¹ similiter 1b. ed. ²²⁶² E. de petra S. Angeli et 1b. ²²⁶³ Bojanensi 1b. ed. ²²⁶⁴ apud — beato *abscrib* 1b. ²²⁶⁵ C. cum maximis e. r. ac p. Apud Ap. quoque loco Tribio (Trivio 3.) eccl. s. B. similiter cum omnibus rebus suis ed. *Sequitur Rainerius, Albo (Adelperti, Lupus), Stephanus* 1b. ed. ²²⁶⁶ v. not v. ²²⁶⁷ Lariensis civitatis ed. ²²⁶⁸ cum omnibus pertinentiis suis *add.* ed.

NOTÆ.

(677) Cf. lib. 1, c. 17.

(678) Nili videlicet et sociorum, qui ad Cryptam ferratam demigraverant. *ANG.*

(679) Teste Pandulfo principe in charta ap. Gatt. H. p. 205, cf. infra c. 51.

(680) Nunc Ceccano et Segni. — *Me Ubberto comes f. de donno Leo comes et de donna Sergia illustrissima femina qd. jug. et donna Constantia conjug-*

meam, insimul cum domno Amato comes et domna Maria jugalibus in charta ap. Gatt. H., p. 416 data Benedicti VIII, anno 3, ind. ix (157).

(681) *De civitate Berulana* inquit chartula eorum num. 273. *ANG.*

(682) Postea dictum *de jumento albo*. Exstat in territorio Civitatis Novæ diœc. Triventinæ: Gatt. H., p. 207.

dia, Faidolfus scilicet ²⁸⁷⁹ filius Gueltonis tradidit in hoc loco omnem substantiam juris sui quam in eadem provincia possidere videbatur, et duas ecclesias sibimet pertinentes, id est ecclesiam sancti Thome in Betuge ²⁸⁸⁰ et sancti Magoi in Castuli, cum omnibus earum pertinentiis atque rebus. Similiter ²⁸⁸¹ et ²⁸⁸² Temmo filius Teudelausi ²⁸⁸³ obtulit ecclesiam sancti Felicis in Carrufe in ²⁸⁸⁴ hoc monasterio, cum omnibus pertinentiis ejus. Tunc ²⁸⁸⁵ temporis (an. 1012 Jun.) præfatus (683) Oderisius Marsorum comes, cum Gibborga uxore sua reddidit ²⁸⁸⁶ beato Benedicto ecclesiam sancti Pauli sitam in Comino, quam videlicet pater ipsius a Mansone abbate per libellum receperat (684). Per ²⁸⁸⁷ idem tempus Rainerius gastaldeus Soranæ civitatis obtulit beato Benedicto de rebus hæreditatis suæ in finibus Arpini, ²⁸⁸⁸ locum qui vocatur Collis ²⁸⁸⁹ de insula, cum omnibus adjacentiis ac pertinentiis ejusdem loci. Sed et Albo (685) quidam Aprutiensis obtulit (an. 1020 Nov.) in hoc monasterio integram medietatem de castello Saline jure ²⁸⁹⁰ sibi hereditario pertinentem, unacum ecclesiis et omnibus ²⁸⁹¹ pertinentiis earundem ecclesiarum ²⁸⁹²; quod sunt terræ modii ²⁸⁹³ circiter septingenti ²⁸⁹⁴. Adelpertus (686) etiam ejusdam Azzonis filius id ipsum fecit de curtibus et de portionibus suis apud ²⁸⁹⁵ Aprutium, de duobus scilicet castellis et ecclesiis aliquot, cum terra modiorum quadringentorum. Hoc ²⁸⁹⁶ ipsum fecit et Lupus quidam de Aprutio de partibus quas habebat in quattuor ecclesiis, id est Sancta Victoria, Sancto Antimo, Sancto Archangelo et ²⁸⁹⁷ Sancto Andrea, cum ²⁸⁹⁸ littore, et piscatione propria in mare, et quinque milibus modiiis terræ.

Leo quoque presbyter et monachus de territorio Bovianensi, simul cum aliis fratribus suis optulerunt in hoc loco ecclesiam sancti Salvatoris, et sancti Christofori de castello Petroso, cum nonnullis possessionibus suis. *add. 2.*

53. Eodem ²⁸⁹⁹ tempore monachi quidam ab Jerusalemis venientes, particulam lintei, cum quo pedes discipulorum Salvator extersit, secum detulerunt; et ob reverentiam sancti hujus loci devotissime hic obtulerunt ²⁹⁰⁰, sexto ²⁹⁰¹ scilicet Idus Decem-

bris. Sed cum a plurimis nulla ²⁹⁰² super hoc fides adhiberetur, illi sive ²⁹⁰³ fidentes, protinus prædictam particulam in accensi turibuli igne desuper posuerunt: quæ mox quidem ²⁹⁰⁴ in ignis colorem conversa, post paululum vero ²⁹⁰⁵ amotis carbonibus ad pristinam speciem mirabiliter est reversa. Cumque excogitarent nostri ²⁹⁰⁶ qualiter, vel quam in parte pignera tantæ locarent, contigit dispositione divina, ut eodem ipso die a ²⁹⁰⁷ quodam nobili Anglo transmissus sit in hunc ²⁹⁰⁸ locum locus ille mirificus, ubi nunc recondita est ipsa lintei sancti particula, argento et auro ac ²⁹⁰⁹ gemmis Anglico opere subtiliter ac pulcherrime decoratus; ibi ergo christallo superposito, et ²⁹¹⁰ visibiliter celata, et venerabiliter satis est collocata. Morisque ²⁹¹¹ est singulis annis ipso die cænæ dominicæ ad mandatum (687) fratrum eam a mansionariis deferri et in medium poni, duoque candelabra ante illam accendi, et indesinenter per totum mandati spatium ab acollito incensari; demum vero juxta finem mandati a singulis per ordinem fratribus flexis genibus devotissime adorari, et adoratam ²⁹¹² reverenter exoculari.

54. De monasterio præterea Barregensi cum a prædicto fratre suo Pandulfo principe idem abbas præceptum (688) cum omnibus suis pertinentiis ²⁹¹³ recepisset (an. 1017. Mai. 10), quendam ibi fratrem hujus congregationis valde religiosum qui Azzo dicebatur, ut ejus restaurationi ac reconciliationi studeret ²⁹¹⁴ transmittere protinus studuit. Nam ex eo tempore, quo Saraceni a Marsis Pelignisque superati (689) atque fugati, ibidem se contulerunt, seque aliquandiu ²⁹¹⁵ quoniam locus icem ²⁹¹⁶ excelsis valde ædificiis munitus erat tutati sunt, sed ab his ²⁹¹⁷ qui eos insequabantur una cum monasterio et ipsi pariter conflagrati sunt, per diversa exinde fugientibus monachis, ita succrescentibus undique silvis horridum ²⁹¹⁸ fuerat et inhabitabile redditum, ut vix pauci fratres ²⁹¹⁹ juxta parvam ecclesiolam antiquam ²⁹²⁰ quæ ignem evaserat pro venerabilis loci amore commanere aliquatenus ²⁹²¹ paterentur. Erat tunc prædictus Azzo, præpositus

VARIE LECTIONES.

²⁸⁷⁹ *add. 4.* ²⁸⁸⁰ Betuie 1b. ²⁸⁸¹ Similiter — receperat *desunt* 1b. ²⁸⁸² etiam *ed.* ²⁸⁸³ Teudelasii 2. ²⁸⁸⁴ in h. m. *deest ed.* ²⁸⁸⁵ Per idem tempus prædictus *ed.* ²⁸⁸⁶ reddiderunt *ed.* ²⁸⁸⁷ Sub hoc abbate R. *ed.* ²⁸⁸⁸ Colles 1b. 2. ²⁸⁸⁹ s. i. 1b. *ed.* ²⁸⁹⁰ et universis omnino rebus ac p. 1b. *ed.* ²⁸⁹¹ e. et prædictæ medietatis quod 1b. 2. ²⁸⁹² modia c. septingenta 1b. *ed.* ²⁸⁹³ Stephanus quoque Rñ. post III car 1b. *Sed nihil inveni, nisi quæ c. 26. leguntur de Lupo filio Azzonis. Inde 1. pergit: Hic abbas v. init. cap.* ²⁸⁹⁴ s. de d. cast. ap. A. et *ed.* ²⁸⁹⁵ Lupus necnon (Olius cujusdam Azzonis *add. 2.*) de A. similiter fecit de portionibus suis in q. e. i. s. Victorix etc. *ed.* ²⁸⁹⁶ *deest ed.* ²⁸⁹⁷ et cum *ed.* ²⁸⁹⁸ His diebus 1. *ed.* ²⁸⁹⁹ opt. 1. *ed.* ²⁹⁰⁰ s. s. l. D. *add. 1b.* ²⁹⁰¹ s. h. n. 1. *ed.* ²⁹⁰² *add. 1b.* ²⁹⁰³ *add. 4.* ²⁹⁰⁴ a q. n. *desunt* 1. 2. Anglo *add. 4.* ²⁹⁰⁵ hoc loco 1. *corr. 1b.* ²⁹⁰⁶ auro gemmisque 1. *ed.* ²⁹⁰⁷ et v. c. et *add. 4.* ²⁹⁰⁸ Morisque—exoculari *desunt* 1. ²⁹⁰⁹ *add. 4.* ²⁹¹⁰ s. finibus, possessionibus, ac p. 1. *ed.* ²⁹¹¹ r. pro posse st. 1. *ed.* ²⁹¹² s. ibi 1. *ed.* ²⁹¹³ *add. 4.* ²⁹¹⁴ iis 1. *ed.* ²⁹¹⁵ h. omnino f. 1. ²⁹¹⁶ p. admodum f. 1. *ed.* ²⁹¹⁷ *add. 1b.* ²⁹¹⁸ *add. 4.*

NOTÆ.

(683) C. 26 Charta exstat ap. Gatt. II., p. 327, ubi Oderisius dicitur ex natione Francorum, habitator in castellum Victualbum.

(684) Cf. lib. II., c. 13.

(685) Gatt. Acc., p. 108.

(686) lb., pag. 109, a. D. 1021, mens. Nov.,

ind. III

(687) Ablutio pedum.

(688) Gatt. II., p. 125.

(689) An potius Ungari? v. supra I, 55. Saracenos vocat Desiderius Dial. II, 6 ubi hæc breviter tetigit.

monasterii sancti Benedicti in pago Marso-
rum (690), quod videlicet monasterium eo tem-
pore tam cellis quam fundis ac prædiis atque coloni-
is diversis per Marsiam locis copiose ditatus
erat. De quibus hic quoniam ad id loci venimus
aliquanta perstringimus. Cella sancti Benedicti in
Auretino cum modis terræ quingentis. Sanctus
Gregorius in Pentoma cum modis mille. Sancta
Maria in Illiara cum modis trecentis. Vicenda
in Avezzano modiorum centum. In castello Veneris
loco qui dicitur Casale, ab ipso monte usque in
aquam; ex alio latere aquæ ad casalem Adela-
rardi modii 20. In loco qui dicitur Calabretum
modii mille. Hereditas Gueltonis ibidem, similiter
modii mille. In valle que dicitur Aquirana modii
similiter mille, et cetera multa et maxima quæ
longum scribere judicavimus. Hujus itaque mona-
sterii universam omnino substantiam tam in
codicibus, quam et in animalibus, quamque et uni-
versis utensilibus ex æquo præfatus Azzo divisit,
partemque alteram ad prædicti loci restaura-
tionem assumpsit; et conductis artificibus, ec-
clesiam primitus cujus fundamenta tantum reman-
serant, dehinc officinas cæteras restaurare protinus
cœpit. Reversusque consequenter ad abbatem,
hominibus quos in possessiones ejusdem mona-
sterii necessarium erat inducere, libellos ab eo
adquisivit, moxque castellum quod eidem loco
proximum est Baiæ vocabulo condidit. Tertio
demum anno consummata ecclesia, præfatus abbas
ejusdem Azzonis oratur, Angelum episcopum hujus
tunc monasterii monachum cum aliquot fratribus,
et duodecim aliis sancti Germani clericis, ad eam
dedicandam trans misit. [Desid. *Dial.* II, 6.] Quo
facto, non multo post idem Azzo quendam ibi
fratrem Dominicum nomine quem ipse monachum
fecerat sua vice præficiens, senex jam atque infir-

mus, ad hoc monasterium reversus est. Qui cum in
domo infirmorum per dies aliquot recubans, extre-
mum jam vitæ spiritum traheret, quidam frater
Petrus nomine, eo quidem tempore juvenis :
nostra vero etate qua illum in hoc loco adhuc viven-
tem repperimus, annis simul moribusque grandævus,
dum in dormitorio fratrum cum cæteris ea nocte
quiesceret, vidisse sibi visus est Michaelem archan-
gelum, illa nimirum specie qua depingi a picto-
ribus consuevit, per idem dormitorio altero se
angelo comitante transire. Quem cum idem frater
speciali quadam fiducia utrumnam ipso
Michaelem archangelus esset et quo tenderet perqui-
sisset, et ipsum se beatus archangelus esse, et
ad animam fratris Azzonis se properare respon-
dit. Moxque ille frater evigilans surrexit; et
ad domum infirmorum perniciousiter advolans, jam
eundem fratrem recessisse de sæculo repperit.
Præfatus vero Dominicus ejusdem magistri sui sol-
lertiam imitatus, roccam quæ inter montes vo-
catur non longe ab ipso monasterio construxit,
atque colonos qui prius in loco Civitella voca-
bulo habitaverant, in ejusdem mansione
constituit.

35. Per idem tempus contentio Cajeta-
norum ducum et comitum Trajectensium orta est
contra hoc monasterium, eo quod cœpissimus re-
petere terras quasdam et silvas in confiniis Aquini
huic monasterio antiquitus pertinentes; quas ipsi
ante non multos annos a papa Johanne octavo,
et a Johanne papa decimo per privilegium
reperant. pro eo scilicet quod
super destructione Saracenorum Gariliano degen-
tium potentissime se intromiserint. Sed, cum apud
Argenteum castrum ad placitum res per-
ducta fuisset, in quo eum principe
Capuano et ejusdem civitatis archiepi-

VARIÆ LECTIONES.

p. cellæ ejusdem Barregensis mon. in 1. corr. 1^b. ita 1^b. quæ primitus Sancta Maria Aspran-
dana vocabatur; nunc vero a nomine majoris ecclesiæ quæ in eodem loco constructa est, Sanctus Benedi-
ctus de Marsia nuncupatur. Hujus 1. copiosus ed. q. ad id l. v. add. 4. Oretino 1^b. 2.
Hyllara 1^b. 2. a. Veneris 1^b. 2. Adelarardi 3. A. a. S. Quintiano usque in Aquiranum
m. 1^b. 2. m. plus minus et c. 1^b. ed. cellæ 1. deest 2. p. A. deest 1. 2. monasterii
1. ed. convocatis 1. ed. possessionem ed. monasterio 1. ed. Bale ed. e. sollemp-
niter d. mandavit 1. ed. f. quendam i. f. vice sua nomine (n. s. 2) D. q. i. m. f. ordinans, non
m. p. i. Azzo jam s. atque 1. 2. Mainardus 1. corr. 1^b. q. in imaginibus d. c. 1. ed. q. s.
1. ed. utrum 1. ed. et se plane b. 1. 2. A. suscipiendam p. 1. ed. Mox f. i. 1. ed.
i. non multo post r. 1. ed. dicitur 1. ed. vicino add. 1. qui C. vocabatur 1. ed. in ea c.
1. ed. hoc caput add. 1^b. r. hec p. 1^b. ed. et cum e. 1^b.

NOTÆ.

(690) Dictum etiam in *Veneri, de civitate Marso-
rum, et Morronis*, prope lacum Fucinum. Gatt. H.,
p. 211.

(691) *F. qui adhuc superet et nobiscum in mo-
nasterio conversatur, tunc juvenis, nunc autem etate
moribusque grandævus* Desid.

(692) Huc usque e Desiderio.

(693) Adhuc habitatur. ANG.

(694) Instrumentum hac de re factum jussu Dau-
ferii comitis Trajectensis, edidit Gatt. Acc., p.
109. Pro spurio habet Di Meo Ann. Neap. ad a.
917 et 1014.

(695) *Docivilis et Johannes duces et ipati Gajeta-
norum.*

(696) Bulla Joan. VIII data esse dicitur ind. v.
i. e. 872, quod verum esse non potest. Joannis X
capitularium continebat juramentum jussu papæ
illis præstitum a nobilibus Romanis, inter quos
*Theofilactus senator et Adrianus genitor d. Stephani
papæ.*

(697) Visuntur ejus rudera in monticulo prope
Minturnas, sub Trajecto. ANG.

(698) Paldolfo II.

scopo (699), necnon et cum duce Neapolitano (700) et A Cajetano episcopo (701) dominus ²⁶⁵² abbas, et plurimi de diversis partibus nobiles iudicesque conveniant, relecta sunt primitus in omnium audientia ²⁶⁵³ præfata privilegia illorum; demum vero relecta sunt a parte nostra præcepta regum (702), Karoli ²⁶⁵⁴, Hugonis atque Lotharii: qui easdem terras huic monasterio concesserant et confirmaverant ²⁶⁵⁵. Quo facto ostensum ²⁶⁵⁶ protinus a iudicibus est tam ex Romanis legibus quam ex ²⁶⁵⁷ Langobardis (703), nequaquam posse Cajetanos ²⁶⁵⁸ terras illas primitus monasterio delegatas sibi aliquomodo vendicare, sed nos eas omnino legaliter ac firmiter optinere debere. Cumque ²⁶⁵⁹ iudicum sententia et a principe et ab universis assidentibus laudata ²⁶⁶⁰ simul et confirmata fuisset ²⁶⁶¹, præfati duces et ²⁶⁶² comites videntes se legum auctoritati contraire ²⁶⁶³ non posse, cartulam protinus manifestationis seu renuntiationis de universis rebus illis fecerunt, et apud nos remiserunt: pena centum auri librarum apposita, si umquam hec ²⁶⁶⁴ vel ipsi, vel sui heredes ²⁶⁶⁵ aliquatenus dirumpere seu remove-
 quærent.

36. ²⁶⁶⁶ Eodem quoque tempore Pandulfus et Gisulfus Teanenses comites, proclamante eodem abbate in iudicio Capuani iudicis et archiepiscopi, manifestaverunt se et renuntiaverunt nobis totam pertinentiam de Cesima, apposita nichilominus centum ²⁶⁶⁷ librarum auri pena, si eandem renuntiationem remove-
 aliquomodo temptavissent. Id ipsum etiam fecerunt filii Unzonis ²⁶⁶⁸ de castro Conea (704) et de omnibus pertinentiis ipsius, et de Pilano, et Sancto Felice, et Cesima, proclamante Andrea præposito nostro in placito Antonii capellani et Benzoni missi Heinrici imperatoris, apposita pena si removerent quinque milium bizanteorum. Tunc ²⁶⁶⁹ temporis quidam Aquinensis vir, nomine Magipertus obtulit beato Benedicto se ²⁶⁷⁰ ipsum, cum omnibus ex integro rebus substantiæ suæ, tam mobilibus quam et ²⁶⁷¹ immobilibus. Insuper etiam et insulam quæ *Limata* vocatur (705), Carnello et Melpha (706)

A fluviis ²⁶⁷¹ circumdatam, centum æstimatione modiorum; quam videlicet insulam ²⁶⁷¹ ipse ab hominibus de Pontecurvo ante ²⁶⁷² non multum temporis emerat, ab uno latere habens passus 417, ab altero 323, ab ²⁶⁷³ alio 200, ab alio vero 300.

37. Septimo hujus ²⁶⁷⁴ abbatis anno (*an.* 1017) cœperunt Normanni, Melo duce expugnare Apuliam. Qualiter ²⁶⁷⁵ autem vel qua occasione Normanni ad istas ²⁶⁷⁶ partes primo devenerint, et quis vel unde Melus hic ²⁶⁷⁷ fuerit, quæ ²⁶⁷⁸ de causa eisdem ²⁶⁷⁹ Normannis adhæserit, oportune ²⁶⁸⁰ referendum videtur (707). Ante hos circiter 16 annos (709), quadraginta numero Normanni in habitu peregrino ab ²⁶⁸¹ Jerusalem revertentes, Salernum applicuerunt, viri (709) equidem et statura proceri, et specie pulchri, et armorum experientia summi. Quam a Saracenis obsessam reperientes, accensis nutu Dei animis, a Guaimario majore, qui tunc Salerni principabatur equis armisque expostulatis, inopinante super illos irruunt ²⁶⁸², et pluribus eorum peremptis, ceterisque fugatis, mirabilem victoriam Deo præstante adepti sunt. [AMAT. I, 18, 19, 20.] Attolluntur ab omnibus in triumphum, donis a principe amplissimis honorantur, utque secum manere debeant multis precibus invitantur. Illi vero ²⁶⁸³ amore tantum Dei et christianæ fidei hoc se fecisse asseverantes, et dona recusant, et ibi manere posse se denegant. Princeps ²⁶⁸⁴ itaque habito cum suis ²⁶⁸⁵ consilio simul cum eisdem Normanni legatos suos in Normanniam dirigit, et veluti alter Narsis poma per eos cedrina, amigdalas ²⁶⁸⁶ quoque, et deauratas nuces (710), ac pallia imperialia, nec non et equorum instrumenta auro purissimo insignita illuc transmittens, ad terram talia gignentem illos transire non tam invitabat quam et trahebat. Per eos dies duo magnates partis illius, Giselbertus scilicet qui et Butericus, et Guilielmus cognomento Repostellus acriter inter se dissidentes, ad id tandem flagitii ²⁶⁸⁷ devenerunt ut Giselbertus Guilielmu occideret. Quod, cum Robertus ²⁶⁸⁸ comes terræ ipsius comperisset, velle-

VARIÆ LECTIONES.

²⁶⁸⁹ d. Atenulfus a. 1b. ed. ²⁶⁹⁰ præsentia 1b. ed. ²⁶⁹¹ Caroli 1b. ²⁶⁹² firmaverant 1b. ed. ²⁶⁹³ f. decretum a 1b. 2. ²⁶⁹⁴ et 4. ²⁶⁹⁵ Cajetanis t. i. (p. m. d. add. 3) aliquid pertineret 1b. ed. ²⁶⁹⁶ C. hec i. 1b. ed. ²⁶⁹⁷ collaudata 1b. ed. ²⁶⁹⁸ fuisset etc. ad finem cap. abscisa 1b. ²⁶⁹⁹ ac ed. ²⁷⁰⁰ contradicere ed. ²⁷⁰¹ add. 4. ²⁷⁰² h. hec a. ed. ²⁷⁰³ totum caput deest i. cf. infra c. 65. ²⁷⁰⁴ pœna c. l. a. ed. ²⁷⁰⁵ Zunzonis 3. ²⁷⁰⁶ Per idem tempus ed. ²⁷⁰⁷ B. hereditatem quæ L. v. 2. ²⁷⁰⁸ add. 4. ²⁷⁰⁹ a. n. m. t. add. 4. ²⁷¹⁰ ab alio 200 desunt ed. ²⁷¹¹ H. a. a. c. ed. ²⁷¹² Quis sane vel unde M. 1. ²⁷¹³ has ed. ²⁷¹⁴ add. 1b. ²⁷¹⁵ et qua 1. ed. ²⁷¹⁶ deest 1. ²⁷¹⁷ a. compendiosa narratione dicendum est. Barensum c. (v. infra) 1. ²⁷¹⁸ p. utpote a I. ubi causa orationis perrexerunt r. ed. ²⁷¹⁹ deest 4. ²⁷²⁰ v. se a. ed. ²⁷²¹ Tandem itaque prædictus p. consilio h. simul cum ed. ²⁷²² ita correxi; suo 4. ²⁷²³ amigdalas 2. ²⁷²⁴ exitii 2. ²⁷²⁵ Rotpertus vel Rotbertus constanter 3. Robertus 4.

NOTÆ.

(699) Paldolfo.
 (700) Sergio.
 (701) Bernardo.
 (702) V. supra I, 12, 59.
 (703) Quarum verba ibi afferuntur, legis Liutpr. IV. 1. Juliani Nov. 110.
 (704) In terris. Teanensi.
 (705) Regest. n. 275. Ang.

(706) Melpha deinde non longe a Ponte curvo inquit in Carnellum. Ang.
 (707) Abhinc noster Amati Historia Northmannorum plurimum usus est, ad ea quæ aliunde accepta prius scripserat et supplenda et corrigenda.
 (708) *Avan mille puis que Christ* etc. Aimé.
 (709) *Viri — summi* apud Amatam non invenio.
 (710) *Noix confites* Aimé.

menter iratus mortem Giselberto interminatus est. A Giselbertus igitur iram domini sui præcavens, assumptis quatuor fratribus suis, Rainulfo, Asclitino, Osmundo, atque Rodulfo, et aliquot aliis, cum equis tantum et armis juncti nostrorum legatis auferunt, et Capuam tandem perveniunt, ubi eo tempore prædictus Melus (711) cum Pandulfo principe morabatur. Illic itaque Melus, ut retro aliquantulum redeam, Barensium civium immo totius Apuliæ præclarus ac 669 clarior erat, strenuissimus plane 690 ac prudentissimus vir; sed, cum superbiam iusolentiamque 691 Grecorum qui non multo ante, a tempore scilicet primi Ottonis Apuliam sibi Calabriamque sociatis in auxilium suum Danis, Russis, et Gualanis vendicaverant, Apuli ferre non possent, eum eodem Melo et cum Datto quodam æque nobilissimo, ipsiusque Meli cognato, tandem rebellant (712). Verum cum exercitui quem imperator illo 692 transulserat, idem Barenses resistere non valerent, post non longum tempus turpiter se suaque dedentes (712), eundem quoque Melum Grecis tradere 693 conabantur. Quod prudentissimus vir advertens, una cum Datto clam fugit, et Asculum introivit; atque post paucos dies, timens ne etiam ipsi, Grecis qui eum requirebant 694 contradèrent, noctu egressus, cum Datto pariter Beneventum perrexit 695; inde Salernum, ac deinde Capuam; nullo interim otio indulgens, quin modis omnibus satageret, qualiter Grecorum dominationem abicere, atque ab eorum tyrannide suam posset patriam liberare. Interea 696 Barceses captam uxorem ipsius Maraldam, et filium Argiro, Constantinopolim ad imperatorem transmittunt. Dattus itaque ad no-

strum 697 abbatem confugiens, cum apud eum 698 diebus aliquantis 699 mansisset 700, demum 701 a Benedicto papa in turre de Gariliano 702 quam idem papa 703 tunc retinebat, una 704 cum suis ad habitandum receptus est; quam 705 videlicet turrem Johannes imperialis patricius Cajetanus, filius Docibilis hypati pro Agarenorum repugnatione 706 temporibus Johannis octavi papæ construxerat (713). Melus igitur 707 inter ista Capuæ commorans, cognito prædictorum Normannorum adventu, mox illos accersit, eorumque causa diligentius perquisita et agnita, illis de more militiæ protinus fœderatur (an. 1017); et evestigio Salernum ac Beneventum repedans, multos sibi tam Grecorum odio, quam sui gratia ductos associat, cum 708 quibus pariterque cum ipsis Normannis 709 statim Grecorum terram ingressus, expugnare repugnantes viriliter cepit. Tribus itaque vicibus cum Grecis, primo apud Arenolam (714), secundo apud Civitatem (715), tertio apud Vaccariciam (713) campestri certamine dimicans, tribus eos vicibus superavit 710; multosque ex his interficiens, et usque Tranium eos constringens, omnes ex hac parte quas invaserant Apuliæ civitates et oppida recepit. Quarta demum pugna apud Cannas, Romanorum olim clade famosas, Boiano 711 catapani 712 insidiis atque ingeniis superatus (an. 1018. Oct.), universa, quæ facile receperat, facilius perdidit 713. Feruntur (717) in ea pugna Normannorum ex ducentis quinquaginta numero, decem tantummodo remansisse, de Grecis autem innumerabilem turbam occubuisse. [AMAT. I, 23.] Melus vero cernens se militum auxiliis destitutum, Normannos (718) super-

VARIE LECTONES.

669 p. hic et clarissimus erat, s. 1. 690 valde 1. ed. 691 i. ac nequitiā G. 1. 2. 692 imp. hæc audito Barin t. 1. 693 t. nequiter c. 1. ed. 694 obsidebant 1. 2. 695 venit 1. ed. 696 Int.—transmittunt add. 1b. 697 i. cum apud præfatum a. una cum uxore et filiis d. a. 1. i. ad. præf. a. Ate usquam veniens cum 1b. ed. 698 e. una cum uxore et filiis d. 1. 2. 699 aliquot 1. ed. 700 commansisset 1. commansissent ed. 701 d. ob Henrici imperatoris fidelitatem a. 1. 2. 702 G. flumine 1b. ed. 703 deest 1. 704 r. positus est 1. ed. 705 quam — construxerat add. 1b. 706 dissipatione 1b. 2. 707 M. interea C. cum principe morabatur. His primum diebus venerunt Capuam Normanni aliquot, quadraginta fere numero; qui domini sui comitis Normanniæ iram fugientes, tam ipsi quam plures eorum socii quaquaversum dispersi, sicubi reperirent quibus ad se reciperet requirebant; viri equidem et statura præcæri, et habitu pulchri, et armis experientissimi, quorum præcipui erant vocabulo, Giselbertus Botericus, Rodulfus Todinensis, Gosmannus, Rufinus, atque Stigandus. Hoc cognito Melus, mox illos accersit, eorumque 1. 708 a. statimque G. 1. 2. 709 ornamentis 3. 710 vici 1. ed. 711 Bobano 2. Bajano 4. 712 captapani 1. (corr. 1b.) ed. 713 p. Constitutis autem tam in Benevento atque Salerno, quamque etiam apud Capuanum principem, nec non et Dattum Normannis, qui ad octogenerium jam pervenerant numerum, ipse ultra 1.

NOTÆ.

(711) *Sequentia Amatus non habet.*

(712) 1011. 1013. Ann. Barenses, i. e. 1010, 1012, cum annum a Martio præced. inchoare videantur.

(713) Si de turri loquitur quæ ad ostium Gariliani adhuc exstat, illa non a Joanne duce Cajetæ tempore Joannis VIII, sed a Pandulfo (forte primo Caputferreo vocato) post expulsionem Saracenorum constructa asseritur ab inscriptione lapidea eidem turri allixa:

*Hanc quondam terram vastavit gens Agarena,
Scandens hunc fluvium. Fieri ne postea possit,
Princeps hanc turrin Pandulfus condidit heros,
Ut sit structori decus et memorabile nomen. AXC.*

(714) *Juxta fluminis undam Nomine Fertorii Guil. Ap.*

(715) In Capitanata, olim episcoporum sedes, quæ inde ad S. Severum translata est.

(716) *Vaccarice, c'est en Puille a Melfe, ou maintenant sont gentil home qui se clament Vaccaire.* Translator Amati I, 22, cui clades Northmannorum ibi facta esse dicitur, post sex ipsorum victorias. Lupo teste, tertium prælium fuit in Trane. Corte Vaccaricia exstat in terra di Bari.

(717) Ilæc Amatus refert de prælio sexto.

(718) *Normannos — constituens noster addidisse videtur, et quæ sequuntur Amatus paucissimis verbis refert.*

stites partim apud Guaimarium, partim apud Pandulfum constituens, ipse ultra montes ad ⁷¹⁴ imperatorem profectus est, ut ad expellendos ex ⁷¹⁸ Apulia Grecos, vel ipsum per se ad has partes venire suaderet, si posset, vel militum ab eo auxilia acciperet si non posset**.

* Hujus abbatis anno sexto, luna tota conversa est in sanguinem; et sequenti (719) cœperunt N. 1.

** Tunc temporis Benafrani comites in possessione hujus monasterii quæ Vitecusum (720) dicitur ingredientes, castrum ibidem, et in loco qui dicitur Aqua fundata ædificare cœperunt. Quod dum abbati Atenulfo nuntiatum fuisset, missis militibus illos injuriis affectos, verberibus honestos, de hujus monasterii sinitibus expulit, et quæ ædificaverant a fundamentis evertit. add. 2.

38. [Desid. Dial. II, 22.] Interea cum præfatus abbas immo ⁷¹⁹ hoc monasterium magnis Aquinensium comitum infestationibus urgeretur, et neque servorum Dei hic commorantium, neque ipsius sancti patris Benedicti reverentia, aliquatenus illorum nequitia sedaretur, magna demum abbas necessitate coactus, fortissimos aliquot sibi ex prædictis ⁷¹⁷ Normannis ascivit, eosque in ⁷¹⁸ oppido quod Piniatarium nuncupatur ad monasterii bona tutanda constituit; quod quidem illi quoad abbas ipse superfuit, strenue satis et fideliter executi sunt. Per ⁷¹⁹ hos dies prædictus catapanus Boiano ⁷²⁰ concessit in hoc monasterio totam ex integro hereditatem vel substantiam Maraldi cujusdam Tranensis, tam intra eandem civitatem, quam et deforis, ubicumque ipse ⁷²¹ aliquid visus est possedisse. Itaque cum Capuanus princeps latenter faveret Constantinopolitano imperatori Basilio, fecit interim fieri claves aureas, et misit ad illum; tam se quam civitatem Capuanam, immo universum principatum ejus per hæc imperio tradens ⁷²². Prædictus interea ⁷²³ Boiano non parvam pecuniæ summam eidem principi mitens ⁷²⁴, rogat ut si re vera fidelis imperatori Basilio esset, ad ⁷²⁵ capiendum Dattum se transire permitteret. Permissum est: et mox ⁷²⁶ idem catapanus armato milite ⁷²⁷, ad Garilianum venit (an. 1021 (721);

turremque in qua Dattus nihil tale suspicans residebat, per biduum oppugnans, vi tandem illam ⁷²⁸ cum omnibus ibidem ⁷²⁹ manentibus comprehendit. Et Normannos quidem qui ⁷³⁰ inibi ⁷³¹ fuerant ab eodem Boiano abbas ⁷³² noster multis precibus adquisivit; Dattum vero nullo umquam modo ab ejus manibus eripere potuit; qui ⁷³³ videlicet victus. Barim reductus, post paucos dies ipsius catapani præcepto insutus culleo more parricidarum in mari præcipitatus est (722).

* Eo tempore mense Maio mare Neapolitanum dulce factum est a media nocte usque in mediam diem. add. 1b.

39. His omnibus augustæ memoriæ imperatoris Henricus auditis, Grecorum scilicet invasione ⁷³⁴, principis tergiversatione, Datti denique crudelissima nece: reputans, amissa Apulia ac Principatu, Romam quoque ni maturaret, ac per hoc Italiam totam, consequenter sibi et in proximo amittendam; cum jam bis ⁷³⁵ ad eum Melus hac de causa profectus ultra montes defunctus fuisset, minime amplius remorandum ratus, anno incarnationis dominicæ 1022 (723), immenso valde totius regni congregato exercitu, Italiam venit. Et ipse quidem cum maxima ejusdem exercitus parte, per marchias transiit; archiepiscopus vero Poppum (724) cum undecim milibus ut ⁷³⁶ perhibent armatorum per Marsorum regionem direxit. Belgrimum ⁷³⁷ autem Coloniensem archiepiscopus, cum viginti milibus ad principem et abbatem capiendos ⁷³⁸ per Romam præmisit. Et ⁷³⁹ ipse enimvero ⁷⁴⁰ abbas simul ⁷⁴¹ cum fratre principe insimulatus apud imperatorem super captione ac morte Datti plurimum fuerat. Quod cum abbas amicis nuntiantibus persensisset, nusquam se tutum posse consistere a facie tantæ potestatis existimans, cum Marsorum quoque comites et ⁷⁴² filii Borrelli libentissime se illum recepturos ⁷⁴³ pollicerentur, deliberato tandem et ⁷⁴⁴ communicato cum fratre consilio, iræ locum dare decernit ⁷⁴⁵; cupiensque Constantinopolim ad imperatorem confugere, Ydrontum mare ingressurus perrexit (725). Ejusdem interea civitatis episcopo beatus Benedictus

VARIE LECTIONES.

⁷¹⁴ ad prædictum i. abiit 1. ed. ⁷¹⁵ ex A. desunt 1. 2. ⁷¹⁶ i. potius hoc 1. ed. ⁷¹⁷ præfatis 1. ed. ⁷¹⁸ e. juxta se ad m. 1. e. juxta se in o. q. P. n. non longe a civitate santi Germani ad m. 1b. ed. ⁷¹⁹ Per — videretur desunt 1. ⁷²⁰ Baiano 4. ubique. ⁷²¹ a. possidere videretur ed. ⁷²² contradens 1. ed. ⁷²³ præterea 1. ed. ⁷²⁴ trans mittens 1. ed. ⁷²⁵ e. perm. se ad c. D. t. 1. ed. ⁷²⁶ m. i. c. deest 1. 2. ⁷²⁷ a. non parvo exercitu 1. ed. ⁷²⁸ add. 4. ⁷²⁹ o. qui secum inerant c. 1. ed. ⁷³⁰ qui deest 2. ⁷³¹ ibi 1. ⁷³² B. prædictus a. m. 1. ed. ⁷³³ quem v. vinctum B. reducens p. p. d. (i. c. p. deest 1. 2.) insutum c. m. p. in medio m. præcipitari mandavit 1. ed. ⁷³⁴ ita correxi: invasionem, p. tergiversationem, D. d. crudelissimam necem 1. ed. ⁷³⁵ M. b. ad e. 1. ed. ⁷³⁶ ut p. deest 1. ⁷³⁷ Peregrinum 1. Piligrinum 1b. ⁷³⁸ capiendum 1. ed. ⁷³⁹ Enimvero ipse a. ed. ⁷⁴⁰ enim 1. vero add. 1b. ⁷⁴¹ add. 4. ⁷⁴² et f. B. desunt 1. ⁷⁴³ recepturos 1. recepturi 1b. ⁷⁴⁴ et c. cf. desunt 1. 2. ⁷⁴⁵ d. atque per Sangrum ad Termulas transiens, cup. C. a. i. c. mare ingressus est, sed occulta D. 1

NOTÆ.

(719) Ita Anon. Casin. ad. an. 1016, 1017.
(720) Vitteuso et Acquafondata a Venafro ad Occidentem non multum distant; v. infra IV, 6.
(721) Ita Anon. Casin. Barim intravit Jun. 15. Lup. Prot.
(722) Cf. Amat. I, 25, ubi Pandulfus ipse turrin

expugnasse dicitur.
(723) Ita Anon. Casin. Intravit Italiam sub finem anni 1021.
(724) Patriarcham Aquileg.
(725) Apres ces choses faites sc. Pandulfo capto. Aime I, 25.

in visione apparens: *Vade, ait, et dic abbati ut nullatenus ingredi* ²⁷⁵⁶ *mare hac vice pertemptet, quoniam si fecerit, sine dubio peribit.* Et ille quidem hujusmodi visioni minime fidem accommodans, audacter mare ingressus est; sed ut verax prohibentis auctoritas probaretur, occulta Dei dispositione atque iudicio, cum omnibus sociis in mare naufragium passus, atque demersus est (*Mart.* 30) (726). Quod cum fuisset imperatori relatum, fertur dixisse: *Lacum aperuit et effodit eum, et incidit in foveam quam fecit* (*Psal.* vii, 16). Inter ²⁷⁵⁷ cætera autem ²⁷⁵⁸ quæ hinc ²⁷⁵⁹ asportavit præfatus abbas, sive in libris sive in ornamentis, novem quoque præcepta tam imperatorum quam principum secum detulit, et cartam de loco qui dicitur Publica in pertinentia Pontiscurvi, et concambium de Calinulo, et præceptum de monte **B** *Asprano* ubi est castrum Celi ²⁷⁶⁰, et duas cartulas oblationis de Sancto Erasmo de Capua.

40. Belgrimus ²⁷⁶¹ (727) igitur ²⁷⁶² quoniam abbatem non repperit, verens ne forte et princeps fratris exemplo fuga simili laboreret, Capuam festinanter adiit, eamque ²⁷⁶³ mox undique armato milite cinxit. Princeps vero ²⁷⁶⁴ metuens civium proditorem, quam pro certo facturos eos sciebat, quasi ²⁷⁶⁵ desperans sed præsumens, sponte ad Belgrimum ²⁷⁶⁶ exiit ²⁷⁶⁷; seque non ita ut dicebatur imperatori monstrans esse culpabilem, iustitiam se coram illo de ²⁷⁶⁸ his unde insimulabatur fiducialiter ²⁷⁶⁹ facturum spondit. Lætus Belgrimus ²⁷⁶⁶, accepto sub custodia principe, ad imperatorem profectus ²⁷⁶¹ est, ubi iam super Trojam Græcorum civitatem quam

42. Imperator ²⁷⁸⁵ (731) autem post hæc ²⁷⁸⁸ ordinatis suis negotiis omnibus, venit ad hoc monasterium una cum Romano ²⁷⁸⁶ pontifice Benedicto (*an.* 1022, *Jun.* 28). Congregatis itaque omnibus in capitulo fratribus, idem augustus movit ut de eligendo sibi abbate tractarent (1).

Vivebat adhuc et eidem concilio intererat ²⁷⁹⁰ Johannes abbas, ille videlicet ²⁷⁹¹ quem superius (c. 20) reliquisse abbatiam et in heremum secessisse monstravimus.

VARIE LECTIONES.

²⁷⁵⁶ n. hac v. mare p. ed. ²⁷⁵⁷ Inter—Capua desunt 1. ²⁷⁵⁸ *deest* ed. ²⁷⁵⁹ q. idem abbas h. egrediens asp. sive 3. q. idem abbas hinc egrediens secum auferens asportavit, novem præcepta imperatorum aurea bulla bullata, nec non et præceptum de casa Gentiana, et de piscaria Lesinensi secum auferens asportavit, quæ omnia cum eo in maris profunda demersa sunt 2. ²⁷⁶⁰ Celi 3. ²⁷⁶¹ Peregrinus 1. Pilgrimus 1b. ²⁷⁶² interea 1. ed. ²⁷⁶³ eam 4. ²⁷⁶⁴ autem 1. ed. ²⁷⁶⁵ q. d. s. p. add. 4. ²⁷⁶⁶ Peregrinum 1. Pilgrinum ed. ²⁷⁶⁷ accessit 1. corr. 1b. ²⁷⁶⁸ de his add. 1b. ²⁷⁶⁹ add. 4. ²⁷⁷⁰ Peregrinus 1. Pilgrimus 1b. ed. ²⁷⁷¹ i. abiit 1. ed. ²⁷⁷² eodem anno 1. ed. ²⁷⁷³ de 1. ed. ²⁷⁷⁴ imperator 1. ed. ²⁷⁷⁵ et a. universis suis m. t. 1. 2. ²⁷⁷⁶ ultramontanis 1. ed. ²⁷⁷⁷ Quod cum Peregrino fuisset relatum, festinus ad imp. accedens, precibus suis v. i. opt. ferro t. cum imp. 1. Verum — sententiam *desunt* 4. ²⁷⁷⁸ *deest* 2. ²⁷⁷⁹ *Netus* 2. ²⁷⁸⁰ t. o. t. r. ed. ²⁷⁸¹ ferreo t. c. i. v. ed. ²⁷⁸² imperatoris 1 ed. ²⁷⁸³ n. a. minimo usque ad maximum s. procurrentibus 1. ed. ²⁷⁸⁴ i. p. i. diu 1 ed. ²⁷⁸⁵ *deest* ed. ²⁷⁸⁶ S. autem et Petro n. prædicti M. Cominense c. concessit, cum quibus remanserunt Normanni Giselbertus et Go. Sti. T. b. G. de C. et Ugo Fallucca, cum aliis aliquot add. 1b. ²⁷⁸⁷ prædicti ed. ²⁷⁸⁸ i. recuperare n. ed. ²⁷⁸⁹ C. t. *deest* 2. ²⁷⁹⁰ *deest* 3. ²⁷⁹¹ et G. ed. ²⁷⁹² Fallucca 2. de F. 3. de Fallucca 4. ²⁷⁹³ F. Normannos c. 3. ²⁷⁹⁴ principatum atque post paucos dies o. 1. corr. 1b. ²⁷⁹⁵ p. dies paucos 1b. ed. ²⁷⁹⁶ c. papa reverentissimo B. 1. ²⁷⁹⁷ add. 4. ²⁷⁹⁸ *deest* 4. ²⁷⁹⁹ i. a. et i. p. add. 3. 4. ²⁸⁰⁰ præsens erat 1. ed. ²⁸⁰¹ add. 4.

NOTÆ.

(726) III *Kal.* Apr. *Necrol.* Cas. cod. 47.

(727) Cf. *Amat.* I, 24.

(728) Anno 1018. v. Di Meo ad h. a.

(729) Quem ei filioque ejus Joanni 5 Jan. 1023

nuper ²⁷⁶⁸ idem Greci facere cœperant (728), castra posuerat. Exhyllatus itaque super ²⁷⁶⁹ captione principis augustus ²⁷⁶⁴, aggregatis ²⁷⁶⁶ magnatibus suis, tam Italicis, quam transmontanis ²⁷⁶⁶ in eorum iudicium illum inducit; accusatoribus innumeris præsentibus, et ejus nequitas in faciem ipsius obicientibus; decernitur uno omnium parique iudicio, mortis illum debere subire sententiam. Verum ²⁷⁶² Belgrimus cujus fidei se ²⁷⁶⁸ idem princeps commiserat, dictam sententiam nimis graviter ferens, supplex ad imperatorem accessit, et multorum adminiculo fretus ²⁷⁶⁹, tum rationibus ²⁷⁷⁰ tum orationibus vitam ipsius obtinuit. Quem ²⁷⁷¹ tamen imperator ferreo como vincendum, secumque in Germaniam asportandum mandavit.

41. Post paucos dies sponte Trojanis deditionem sui facientibus, et ad augusti ²⁷⁷² vestigia universis suppliciter ²⁷⁷³ procumbentibus, imperiali clementia veniam tribuit. Et quoniam propter estivum tempus gens continuis assueta frigidibus diu ²⁷⁷⁴ in partibus istis remorari non poterat, reditum in ²⁷⁷⁵ dies singulos maturabat. Veniens igitur Capuam, Pandolfo Teanensi comiti tradidit principatum (729). Stephano ²⁷⁷⁶ autem, Melo, et Petro nepotibus præfati ²⁷⁷⁷ Meli, quoniam propria illis ad ²⁷⁷⁸ præsens restituere non potuit, comitatum Cominensis ²⁷⁷⁹ terræ concessit: quibus etiam in auxilium Normannos ²⁷⁸⁰, Giselbertum, Gosmannum ²⁷⁸¹, Stigandum, Torstianum balbum, Gualterium de Carosa, et Ugonem Falluccam ²⁷⁸², cum ²⁷⁸³ aliis decem et octo (730) reliquit.

42. Imperator ²⁷⁸⁵ (731) autem post hæc ²⁷⁸⁸ ordinatis suis negotiis omnibus, venit ad hoc monasterium una cum Romano ²⁷⁸⁶ pontifice Benedicto (*an.* 1022, *Jun.* 28). Interea fratres in unum omnes ²⁷⁸⁷ collecti ceperunt ad invicem juxta tenorem ²⁷⁸⁸ regule de eligendo sibi abbate tractare, ipso ²⁷⁸⁹ apostolico et imperatore præsentibus (1b. *rell.*).

confirmavit, ut avus ejus Pandulfus tenuit, teste Pétro D. in *Reg. ap. Gall. Acc.*, p. 123.

(730) Numerum ab Amato didicit, I, 29.

(731) Brevissime relata hæc habes ap. *Amatum* I, 17.

Extiterunt ²⁷⁹³ ergo aliquot, qui ²⁷⁹³ eundem sibi in abbatem restitui consulebant ²⁷⁹⁴. Quem imperator in ultima jam etate conspiciens, ut erat optime litteratus, humiliter ita eum alloquitur: *Serve, inquit, Dei, vade, ora pro te et pro nobis; quoniam non est etati tuæ hujusmodi obedientia competens*. Aderat tunc dominus Theobaldus; vir utique et genere et moribus clarus: qui eo tempore Marchiæ præposituram unde et ortus fuerat naviter administrabat. Quique etiam eidem imperatori ante dies paucos per Marchiam trausenti obvius exiens, ad honorem et commendationem hujus loci strenuissime deservierat. Hunc igitur imperator dignum tanto officio si tamen fratribus complaceret, commemoratis probitatibus ejus asseruit. Aliquantis itaque super eo ut in talibus assolet fieri aliquandiu murmurantibus, aliquantis vero imperatoris voluntatem laudantibus, fertur dixisse imperatorem: *Ut vossumus, inquit, discernere a nolentibus hoc volentes, surgant omnes quibus mea sententia complacet*. Surrexerunt ergo ²⁷⁹⁵ universi fere tam ordine quam etate priores: junioribus reliquis consententibus. Tum imperator: *Justius erat et competentius est no-*

43. Patiebatur (733) et tempore imperator illi dolorem permaximum, atque ut ipse postmodum referebat, quamvis maximam ²⁸⁰⁷ circa hunc locum devotionem gereret, et nusquam terribilius ac venerabilius oratorium se vidisse assereret, sæpius tamen dubietatis scrupulo movebatur, utrumnam ²⁸⁰⁸ beatus ²⁸⁰⁹ Benedictus corporaliter hoc in loco quiesceret. Præ dolore igitur jam dicto, nec plene dormienti ei ²⁸¹⁰ nec ex integro vigilantanti, idem ²⁸¹¹ sanctissimus pater apparuit; et quasi causa visitandi ad eum accedens, ubi pateretur inquiri. Cui linguam protinus confidenti: *Scio, inquit Pater ²⁸¹² Benedictus, quoniam tu me hactenus hic dubitasti quiescere; sed ne super hoc amplius dubites ²⁸¹³, meumque ²⁸¹⁴ in loco isto certissime quiescere corpusculum credas ²⁸¹⁵, hoc tibi signum erit: Cum ²⁸¹⁶ primum hodie surrexeris, in egestionem urinæ tuæ tres lapillos*

Aderat etiam et ²⁷⁹⁶ dominus Theobaldus; vir utique et genere et moribus clarus: qui eo tempore Marchiæ præposituram naviter ²⁷⁹⁷ administrabat ²⁷⁹⁸. Extiterunt igitur aliquot qui prædictum abbatem Johannem in abbatiam restituendum ²⁷⁹⁹ consulerent, Sed quoniam decrepite jam erat etatis, tam ²⁸⁰⁰ præsentis imperatoris quam et sapientiorum fratrum consilio inutilis tanto oneri judicatus; post nonnullas ut in talibus fieri assolet ac diversas diversorum sententias, tandem communi omnium voluntate dominus ²⁸⁰¹ Theobaldus dignus decretus ²⁸⁰² a fratribus abbas eligitur; ipso etiam augusto ²⁸⁰³ una cum apostolico ²⁸⁰⁴ eandem electionem valde laudantibus (732); sicque die altera, festo ²⁸⁰⁵ apostolorum Petri et Pauli ab eodem apostolico ²⁸⁰⁶ solempniter consecratur (1^b. *rell.*).

Tandem igitur communi omnium voto dignus adjudicatus, abbas eligitur (*an.* 1022, *Jun.* 29); et gaudente satius imperatore quod id impetrasset, altera die a præfato Benedicto papa honorabiliter consecratur (1.).

non parvos mingere habebis, et ex tunc dolore ista amplius non laborabis. Et ²⁸¹⁷ scias quia ego sum frater Benedictus; et his dictis presto disparuit, Experrecius ²⁸¹⁸ imperator confestim surrexit, ac ²⁸¹⁹ juxta visionis ordinem sanitati pristinae redditus, Deo et patri Benedicto gratias maximas ²⁸²⁰ retulit. Mane autem facto veniens in conventum fratrum, post capituli verba solemnia: *Quidnam, inquit ²⁸²¹, domini mei, me consulitis donare ²⁸²² medico qui me curavit? Cumque responsum illi fuisset, ut quicquid de ²⁸²³ monasterio sibi placeret, se libentissime offerentibus ²⁸²⁴ tolleret ac medico daret: Non ita, inquit ²⁸²⁵, oportet; sed quoniam Benedictus pater hac me ²⁸²⁶ evidenter nocte curavit, ratio est et quidem justissima, ut de meamet camera illius debeam remunerare medelam*. Et hæc dicens, cum lacrimis gaudio mistis retulit omnibus quæ vidisset atque audis-

VARIÆ LECTIONES.

²⁷⁹³ Surrexerunt *corr.* Ext. 1. ²⁷⁹³ et *corr.* qui 1. ²⁷⁹³ precabantur *corr.* cons. 1. ²⁷⁹⁵ postea *add.* 1. ²⁷⁹⁷ p. unde et ortus fuerat n. 1^b. 2. ²⁷⁹⁸ a. qui que præfato imp. etc. ut 1. usque deservierat 1^b. c. f. *infra* c. 52. ²⁷⁹⁹ restitui consulebant 1^b. ed. ²⁸⁰⁰ t. p. i. q. et *add.* 5. 4. ²⁸⁰¹ deest *ed.* ²⁸⁰² adjudicatus *corr.* *decr.* 1^b. ²⁸⁰³ imperatore quem tunc præsentem esse contigerat 1^b. ed. ²⁸⁰⁴ Romano pontifico 1^b prædicto papa *ed.* ²⁸⁰⁵ nat. a. P. et P. *superscr.* 1^b. *nativitatis ed.* ²⁸⁰⁶ beatissimo papa honorabiliter c. 1^b. ed. ²⁸⁰⁷ nuptiarum 1. ed. ²⁸⁰⁸ utrum 1. nam *add.* 1^b. ²⁸⁰⁹ pater 1. ed. ²⁸¹⁰ *add.* 4. ²⁸¹¹ beatus Benedictus a. 1. ed. ²⁸¹² *add.* 4. ²⁸¹³ a. aliquatenus d. 1. ed. ²⁸¹⁴ meumque — credas *desunt* 1. ²⁸¹⁵ credas corp. *ed.* ²⁸¹⁶ e. Mox ut *surr.* 1. ²⁸¹⁷ Ego autem sum 1. ed. ²⁸¹⁸ Evigilans 1. ed. ²⁸¹⁹ et 1. ed. ²⁸²⁰ ineffabiles 1. ed. ²⁸²¹ Quid 1. ed. ²⁸²² dare 1. ed. ²⁸²³ q. s. p. de m. 1. ed. ²⁸²⁴ dantibus 1. ed. ²⁸²⁵ ita est ait ut vos opinamini sed 1. ²⁸²⁶ h. nocte mei curam egit, oportet me de mea c. i. r. m. 1. ed.

NOTÆ.

(732) *Et fu proie de tout le college de li moine, conferma en abbe Theobalde home noble de lignage et plus de coustume, et lui donna la croce.* Aime.

(733) Eadem sed non eodem modo referunt Amatus I, 28, et Adalbertus, V Heindr. 23, 24. Nostrum

exscripsit auctor privilegii Benedicto VIII afflictis, quod post alios e Petri Regesto dedit Tosti, *Hist. Cas.* l. p. 251; textu usus quem non damus *ex* cod. 4.

set, adjiciens: *Nunc* ²⁰²⁷ plane ²⁰²⁸ pro certo cognovi. A quoniam ²⁰²⁹ vere locus isie sanctus est, et nulli mortalium est ulterius ambigendum ²⁰³⁰ quin hic Benedictus pater pariter cum sancta sorore sua quiescat. Ad fidem autem verborum suorum tres illos lapillos quos secundum tenorem visionis ante paululum minxerat, palam ²⁰³¹ omnibus ostendebat. Universis itaque super tanta visione tanquæ mirifica ²⁰³² sospitate imperatoris obstupescentibus ²⁰³³, ac Deo laudes et gratias referentibus, obtulit ipsa ²⁰³⁴ die imperiali munificentia beato patri Benedicto ²⁰³⁵ munera hæc (754): Textum evangelii, deforis quidem ex uno latere adopertum auro purissimo ac gemmis valde ²⁰³⁶ pretiosis: abintus vero, uncialibus, ut aiunt, litteris atque figuris aureis mirifice decoratum. Calicem aureum cum patena sua, gemmis et margaritis ac smaltis optimis laboratum ²⁰³⁷; planetam diapistin (735) listis ²⁰³⁸ aureis ²⁰³⁹ adornatam; stolam quoque et manipulum ²⁰⁴⁰ atque cingulum, singula ²⁰⁴¹ intexta auro. Pluvialem ²⁰⁴² etiam diasprum (736) cum listis ²⁰⁴³ auro textis, necnon et tunicam ejusdem subtegminis aureis operibus exornatam. Sed ²⁰⁴⁴ et mappulam diapistin auro nihilominus decoratam; situlam quoque et coppam (737) argenteam quantitatis non modicæ, cum qua videlicet fratres in præcipuis festivitatis biberent. Recollegit præterea a Judæis vestem unam de altario sancti Benedicti quæ ²⁰⁴⁵ fuerat Caroli regis; quam idem Judæi retinebant in pignore pro quingentis aureis; nec non et calicem argenteum Saxonicum majorem cum patena sua, quem Theodericus Saxonum rex (758) beato Benedicto olim transmiserat. Quæ ²⁰⁴⁶ omnia pariter in fratrum præsentia super altare beati Benedicti ponens obtulit, prædictumque ²⁰⁴⁷ papam suæ auctoritatis scriptionem de ipsis omnibus in hoc loco facere rogavit, apostolici anathematis innodatione eidem scriptioni apposita, ne quis unquam vel hæc quæ

diximus, vel alia quæ idem ²⁰⁴⁷ imperator inantea huic monasterio concesserit subtrahere præsumat. Idem ²⁰⁴⁸ quoque ²⁰⁴⁹ apostolicus imperatoris saluti valde congratulans, obtulit et ipse beato Benedicto eadem ²⁰⁵⁰ die planetam optimam veneti coloris, listis nihilominus aureis decenter ornatam, et stolam unam optimam auro brustam (759), cum manipulo suo. Sed ²⁰⁵¹ et Belgrimus archiepiscopus ob gratiam imperatoris sanitatis similiter obtulit beato Benedicto planetam purpuream optimam, aureis ²⁰⁵² listis rænsium duodecim signa habentibus ²⁰⁵³ in circuita adornatam, et stolam cum auro, et pluvialem unum.

Post hæc idem christianissimus imperator adhuc parum quid existimans se præ nimia hujus loci dilectione fecisse, admonitus ab ²⁰⁵⁴ eodem Belgrino ²⁰⁵⁵, et a Theoderico cancellario suo, altera die fecit præceptum concessionis in ²⁰⁵⁶ hoc loco de rocca quæ dicitur Vantra (740), cujus possessores ac si latrunculi quidam monasterium hoc ²⁰⁵⁷ frequentissime infestabant; ac propterea illam de manibus eorum ereptam, ad usus servorum Dei hujus loci in perpetuum habendam et retinendam contraxit. Fecit et aliud præceptum de universis ubique terrarum hujus loci possessionibus, juxta tenorem videlicet imperatorum antecessorum suorum; per ²⁰⁵⁸ quod etiam præceptum, monasterium sanctæ Mariæ in Canneto, in finibus Termulensis, imperiali auctoritate in hoc monasterio confirmavit (741); sicque commendans se plurimum patri Benedicto et omnibus fratribus, cum illorum benedictione reversus ad propria est. Et ne tanti benefactoris sui beneficium oblivisci aliquatenus videretur, mox ut domum rediit, planetam optimam diarodinam aureis listis ornatam ²⁰⁵⁹, una cum alba et cingulo, stola atque manipulo, qualia imperatorem mittere decrevit, huc ad beatum Benedictum cum maximis gra-

VARIE LECTIONES.

²⁰²⁷ Scitote quia. v. 1. ²⁰²⁸ add. 1. ²⁰²⁹ quia venerabilis est l. i. et 1. ed. ²⁰³⁰ dubitandum q. cum sorore par. sua hic B. p. q. 1. ed. ²⁰³¹ add. 1b. ²⁰³² mirabili ac celeri 1. ed. ²⁰³³ o. pariter et gratulantibus, ac 1. ²⁰³⁴ ipso 1. ed. ²⁰³⁵ B. præsentia Romano pontifice quem diximus m. 1. ²⁰³⁶ g. pretiosissimis 1. ed. ²⁰³⁷ adornatum 1. 2. simulque mappulam diapistin auro intextam cum qua idem calix offeratur add. 1. ²⁰³⁸ listris 4. *constanter.* ²⁰³⁹ a. optimis a. ²⁰⁴⁰ mappulam 3. ²⁰⁴¹ c. totum intextum a. 1. singulas intextam a. ed. singulam intexta a. 4. ²⁰⁴² Pluvialem ed. ²⁰⁴³ simul cum et mappula d. a. n. decorata ed. *desunt* 1. ²⁰⁴⁴ q. quondam f. 1. ed. ²⁰⁴⁵ hic manus et atramentum mutatur in quat. 10. versu 5. ²⁰⁴⁶ o. ac reverentissimum papam Benedictum s. 1. ²⁰⁴⁷ inantea i. i. 1b. ed. antea 1. ²⁰⁴⁸ Primo Piligrinum papæ anteposuit, quod postea mutavit 1. Prædictus 1. corr. 1b. ²⁰⁴⁹ q. venerabilis a. illorum (corr. imperatoris) emulatus liberalitatem, obtulit 1. ²⁰⁵⁰ e. d. *desunt* 1. ²⁰⁵¹ Super hæc etiam et Peregrinus (corr. Piligrinus) a. obtulit ea die beato 1. ²⁰⁵² l. a. 1. ²⁰⁵³ add. 1b. ²⁰⁵⁴ a. præfato archiepiscopo Peregrino (corr. Piligrino) 1. ²⁰⁵⁵ Piligrino ed. ²⁰⁵⁶ i. h. *desunt* 1. ²⁰⁵⁷ h. m. 1. ed. ²⁰⁵⁸ per — confirmavit add. 1b. ²⁰⁵⁹ pulcherrime decoratam 1. ed.

NOTÆ.

(734) In eorum enumeratione privilegium illud proprius ad l. ciones cod. 1. accedit, ut utrumque veteri aliquo eorum indiculo usum esse appareat: nam pontificis scriptio mature periisse videtur.

(735) *Diapisti color subviridis* Hugo Falcandus, *Pref. Hist. Sic.*

(736) Versicolore, ut videtur; v. Cangium s. v.

(737) L. e. poculum.

(738) Cum Th. rex Berniciæ, Idæ filius, paganus fuerit, neque ullum hujus nominis præter eum regem

Saxonum compertum habeam, nescio an hic fuerit nobilis ille Saxo, dominus castri Holsenburg, quem Carlemannus bis cepit.

(739) Acu pictam, unde Gall. *broder. Duc.*

(740) Bandra dicitur in dipl. quod ex orig. d. 1022. s. d. dedit Gatt. Acc., p. 119. Cf. supra c. 15.

(741) Exstat. privil. illæsum, sed datum 4 Jan. 1023. Poderbrunnon. Edidit Gatt. Acc., p. 120.

tiarum actionibus transmittere studuit, tantæque ⁸⁶⁶ (742) de cetero circa hunc sanctum locum devotionis extitit, ut si aliquanto diutius viveret, relicto imperii fastigio, Deo se sub sanctæ professionis habitu hic servitutum sponderet.

44. Sane quoniam de corpore beati Benedicti, quod in hoc loco veraciter requiesceret, tum revelatione quam viderat, tum sospitate quam senserat, fuerat certissimus redditus; ubicumque postmodum scripturam translationis ejusdem beati patris (743) reperire potuit, flammis exussit, narrans omnibus quæ sibi Dominus hoc in loco ostenderit, quæve præstiterit; ex ipsius falsæ translationis serie rationabiliter ostendens, hæc frivola esse et ⁸⁶¹ conflictiva, dum sicut ibi refertur, unus idemque angelus, et illos hortabatur ad surripiendum, et Romanum pontificem instigabat ad persequendum, rursumque illis insistebat ad fugiendum. Ceterum ⁸⁶² qui Pauli diaconi veracis utique et insignis hystorographi testimonio (VI, 2) super hoc se fulciri existimant, noverint consuetudinem hanc esse rerum ⁸⁶³ gestarum scriptoribus, ut in narrationibus ⁸⁶⁴ suis vulgi opinionem sequantur. Nam et apud Lucam (II, 48) beata Maria Joseph patrem Domini appellat dicens: *Ego et pater tuus dolentes quærebamus te*, et apud Marcum (VI, 26) Herodes pro eo quod puella caput Johannis ⁸⁶⁵ baptiste quæsierit, dicitur contristatus; quod utrumque nequaquam verum fuisse nemo qui nesciat.

45. Verum ⁸⁶⁶ et hoc ipse religiosissimus imperator multis ⁸⁶⁷ referre solitus erat; quod ipsum languorem unde nunc ⁸⁶⁸ per beatum Benedictum convalescere meruerat, per eundem nichilominus dolori ipsi jam pridem addictus extiterat, occasione videlicet hujusmodi. Cum ducatus ⁸⁶⁹ adhuc sui tempore iter agens, in monasterium quoddam ⁸⁷⁰ Benedicti patri nominati dicatur ⁸⁷¹ hospitatus ⁸⁷² fuisset, quoniam multitudini equorum ipsius ⁸⁷³ stabula sola nequaquam sufficerent, in ipso fratrum capitulo quod juxta ecclesiam erat ejus stabularii audacter ⁸⁷⁴ ac pertinaciter ut est illud hominum genus, equos aliquot locare minime veriti sunt. No-

A etc igitur eadem pater ⁸⁷⁵ Benedictus eidem ⁸⁷⁶ duci torvo nimis ⁸⁷⁷ ac terribili apparens intuitu, eique multa quod ⁸⁷⁸ ita domum suam tractaret committans, virga etiam ⁸⁷⁹ quam manu gestabat, illius latus percussit; et ex tunc dolore illi torqueri vehementissime cœpit.

Pandulfo Beneventano principi qui postmodum ultima jam etate a Desiderio Casinensi abbate monachus factus est referre solitus erat, ex cujus etiam ore dominus Rosfridus qui adhuc superest, audisse se asseverat 1^b.

46. Hic ⁸⁸⁰ idem augustus ex proprii patrimonii sumptibus construxit ecclesiam ad honorem sancti Georgii in Babenberg. ⁸⁸¹ (an. 1007), et advocans Benedictum papam, ab ipso illam consecrari fecit, ^B atque episcopalem in ea sedem constituens, beato Petro ex integro obtulit; statuto censu per singulos annos equo uno optimo albo cum omnibus ornamentis et faleris suis, et centum marcis argenti. Postmodum vero Leo nonus papa vicariationis (744) gratia Beneventum ab Heinrico Chuonradi ⁸⁸² filio recipiens, prædictum episcopum Babenbergense sub ejus ditione remisit (an. 1032), equo tantum quem prædiximus sibi retento (745).

Super ⁸⁸³ ceteras autem bonitates seu virtutes quas idem ⁸⁸⁴ imperator habuisse narratur, adeo fertur vixisse castissimus, ut ad mortis articulum veniens, coram præsentibus episcopis atque ⁸⁸⁵ abbatibus, vocatis ⁸⁸⁶ Cunigunde ⁸⁸⁷ conjugis suæ propinquis, eaque illis tradita ⁸⁸⁸ feratur ⁸⁸⁹ dixisse: *Recipite quam michi tradidistis virginem vestram* (746).

47. Libet ⁸⁹⁰ (747) hoc in loco dignam plane memoria et multis ædificationi futuram inserere visionem, a religiosis certe et prorsus veracibus michi relatoribus traditam, quam in obitu ejusdem imperatoris cuidam servo Dei voluit Dominus demonstrare. Hic itaque cum nocte illa qua prædictus imperator (an. 1024. Jul. 13), fenestræ cellulæ suæ incumbens de more Dominum precaretur, subito audivit immanem quorundam festinanter transeuntium strepitum, cachinnantium simul et gratulan-

VARIE LECTIONES.

⁸⁶⁶ tantæque — sponderet *desunt* 1. ⁸⁶¹ ac 1. *ed.* ⁸⁶² Qui vero P. 1^b. *ed.* Qui — nesciat *add.* 1^b ⁸⁶³ r. g. *deest* 1^b. ⁸⁶⁴ narratione sua o. v. 1^b. *ed.* ⁸⁶⁵ *add.* 4. ⁸⁶⁶ Hoc etiam i. 1. ⁸⁶⁷ *deest* 1. ⁸⁶⁸ tunc 3. ⁸⁶⁹ ita 1^b. C. quodam l. 1. ⁸⁷⁰ ultra montes *addunt* 1^b. 2. ⁸⁷¹ dedicatum 1. *ed.* ⁸⁷² hospitatum *ed.* ⁸⁷³ imperialium 1. *corr.* 1^b. ⁸⁷⁴ si. equos 1. st. a. ac p. equos 1^b. st. aud. eq. 2. ⁸⁷⁵ B. p. 1. *ed.* ⁸⁷⁶ p. imperatori l. 1. *corr.* 1^b. ⁸⁷⁷ t. ac t. valde i. a. 1. *ed.* ⁸⁷⁸ q. i. d. s. t. *add.* 1^b. ⁸⁷⁹ *add.* 4. ⁸⁸⁰ Hic — retento *desunt* 1. ⁸⁸¹ Babenbergense *ed.* ⁸⁸² Corradi 2. ⁸⁸³ Super — vestram. *add.* 1^b. ⁸⁸⁴ hic i. religiosissimus h. 1^b. ⁸⁸⁵ a. a. *desunt* 1^b. ⁸⁸⁶ *deest* *ed.* ⁸⁸⁷ Cunigunde 2. ⁸⁸⁸ red-dita 1^b. ⁸⁸⁹ fertur: R. *ed.* ⁸⁹⁰ hoc caput soli 3. 4. *addunt*; editio Ang. de Nuce in notis exhibet.

NOTÆ.

(742) Ex Amato I, 28.

(743) Edita est in Actis SS. ad Mart. 21, ubi Adalberto cuidam attribuitur.

(744) I. e. permutationis, v. Di Meo Appar. Chronol., p. 280; Ann. VII, p. 304; Borgia Mem. Benev. II, 16

(745) Ejus tantum meminit Adelbertus, V. Heinr. 25.

(746) Cf. ib., c. 32.

(747) Eadem sed brevius narrat Adelbertus 1. l. 33.

tiū. Quod cum arrectis auribus quidam illud A
esset curioso vellet addiscere, et oculis undique cir-
cumspiceret, videt confestim quam hominum autu-
maverat, innumerabilium turbam demonum esse.
Territus primo, dehinc resumpta constantia saluti-
feræ crucis signo se muniens innuit uni ex illis ad
se venire. Paruit protinus nequam spiritus, et ac-
cessit. Ad quem vir Dei : « Adjuro te, inquit, per
eum qui iudicaturus est vivos et mortuos et secu-
lum per ignem, ut non abscondas a me veritatem,
et dicas michi : quid est hoc, vel quo sic festinanter
tenditis, cum tantis plausibus et tripudio? Heinricus,
ait, noster amicissimus moritur, et properamus ad
susciendam animam illius, quoniam nisi forte in-
justiciam inde seu violentiam nobis inferre voluerit
Deus, quod certe minime credimus, noster debet
esse individuus socius. » Ad hæc vir Dei graviter
ingemiscens : « Non hoc permittat, inquit ²⁸⁹¹, mise-
ricordissimus Dominus ²⁸⁹², et tantus vir in vestra
potestatis jura deveniat; et confido plane et certus
sum de magnitudine pietatis ipsius, quod nullam
prorsus in eo vobis est daturus potentiam; quin
potius inanes ac vacuos cum digna vos confusione
remittet. Veruntamen impero tibi per ipsum Re-
demptorem mundi dominum nostrum, ut nullomodo
dimittas quin ad me huc cum redieris redeas, ac
michi quicquid ex hoc fieri contigerit veracissime
referas. » Ad hæc vocem evanuit spiritus nequis-
simus et abscessit; servus autem Domini instantius
quam solebat orationi incubuit. Cum ecce post bi-
duum malignus ille spiritus dejecta facie, mærens
et lugubris, quemadmodum adjuratus fuerat ad ho-
minem Dei reversus est. A qua cum tantæ expedi-
tionis suæ ac sociorum ipsius requisisset eventum :
« Ne, inquit, me super hoc interrogas, cum ex habi-
tudine mea patenter id possis advertere. Nec certe
hodie huc redissem ob verecundiam, nisi adjuratione
tua quam minime violare præsumpsi tenerer astri-
ctus. Etenim quod et nos timebamus et tu pessime
presagisti, hoc totum contigit nobis. Nam cum
prædictum Heinricum sicut nostræ justitiæ pertine-
bat parati staremus recipere, et post multas ange-
lorum contentiones illum adjuvare et nobis auferra-
nitentium, decretum tandem utrimque fuisset, ut
positis in trutina operibus ipsius tam bonis quam
malis, præstolaremur quænam opera haberent præ-
ponderare, cœpit pars nostra paulatim increscere
et non parum ut tibi fatear declivior esse. Nobis
itaque plaudentibus et jam jamque illum rapere pro-
perantibus, ecce ex improvise semisarsus ille Lau-
rentius anhelus accurrit, et calicem aureum quan-

titatis non modicæ bajulans, quem idem Heinricus
in basilica illius olim obtulerat, nil moratus nichil-
que interrogans, super adversam nobis trutinam
tanto illum impetu et furore conjecit, ut usque ad
imam illam ponderare coegerit. Tali occasione vi-
ctoribus angelis cum lætanter excipientibus, nos
omni spe frustrati quemadmodum cernis cum ve-
recundia et confusione ingenti recessimus. Ne au-
tem existimes me aliquatenus super ista mentium,
mitte ad ecclesiam ustulati illius, et fac perquirere
calicem illum quem dixi; et nisi inveneris unam ex
ansis calicis ejusdem contritam — namque tam
præcipiter in trutina positus est ut cadens ex ea
contrafactus sit — ne adhibeas fidem universis quæ
retuli ²⁸⁹³; si autem ita inveneris, crede procul du-
bio verum esse, quod utinam non fuisset, or. ne
quod dixi. » Et hæc cum dixisset confestim velut
umbra disparuit. Illis servus Dei auditis, cadens in
faciem gratias egit Deo, et volens certius addiscere
utrum verum esset quod sibi mendax dixerat spi-
ritus, misit protinus ad præfatam basilicam pretiosi
martyris Christi Laurentii; et ita prorsus invenit
actum de calice sicut fuerat ille confessus. Valde
igitur et nimium super his omnibus admiratus, rur-
sus et iterum multas gratiarum actiones retulit Do-
mino, et quod prædictum virum taliter illi placuit
de manibus demonum liberare, et quod sibi licet
per mendacissimum spiritum tam efficacissime ve-
ritatem sit dignatus ostendere.

48. [CAP. 47.] Quoniam ²⁸⁹⁴ autem de corpore
C beati ²⁸⁹⁵ patris Benedicti ²⁸⁹⁶ paulo ante necessario
fecimus mentionem (capp. 27, 44, 45), gratum hic
commemorare videtur etiam illud quod Adam reli-
giosissimo ²⁸⁹⁷ viro ecclesie suæ custodi, idem bea-
tissimus pater ostendere dignatus est ²⁸⁹⁸. Hic itaque
Adam cum quodam tempore Romam de more, ad
emenda quoque hujus ecclesie necessaria ²⁸⁹⁹ per-
rexisset, apud monasterium beati Pauli apostoli
cui dominus ²⁹⁰⁰ Leo abbas tunc præerat, juxta ²⁹⁰¹
quod dudum consueverat hospitatus est. Cum autem
die quadam idem reverentissimi viri, Leo scilicet
atque Adam, spiritualia quædam ad invicem verba
consererent, cœpit abbas sciscitari, utrum vera es-
sent ²⁹⁰² ea quæ fama tunc per multorum oraolve-
bat: scilicet quod corpus beati Benedicti nequa-
quam ²⁹⁰³ apud nos quiesceret, sed ultra montes
D furtim sublatum, delatumque fuisset; addensque ²⁹⁰⁴,
« Ut rei, inquit, huic fidem addant qui ista dissemi-
nant, ideo aiunt nullum apud vos signum, nullam
miraculum fieri; illic, ²⁹⁰⁵ vero ubi illam transla-
tum ²⁹⁰⁶ astruunt, innumera per dies singulos ejus

VARIE LLECTIONES.

²⁸⁹¹ ait 3. ²⁸⁹² Deus 3. ²⁸⁹³ Dixi 3. ²⁸⁹⁴ Cum 4. ²⁸⁹⁵ sanctissimi 1. ed. ²⁸⁹⁶ B. decurrens historia
mentionem attulit, dignum hic 1. ²⁸⁹⁷ r. valde ac sanctissimo v. 1. ²⁸⁹⁸ sit 1. ²⁸⁹⁹ e. utilitatibus n. 1.
ed. ²⁹⁰⁰ c. sancte memo-riæ Leo 1. ²⁹⁰¹ p. sicuti et c. 1. ed. ²⁹⁰² v. an falsa essent q. 1. ed. ²⁹⁰³ B.
hic n. q. 1. ed. ²⁹⁰⁴ et addens. 1. ²⁹⁰⁵ illuc 1. ed. ²⁹⁰⁶ delatum 1. ed.

meritis affirmant ²⁹⁰⁷ signa patrari. » Ad hæc Adam vehementer suspirans, apprehensa manu ejusdem abbatis, ad altare illum beati Pauli apostoli duxit; ibique solis astantibus, manum suam super altare idem Adam ponens ²⁹⁰⁸: « Per corpus hoc, inquit, doctoris gentium beatissimi Pauli quod hic absque ulla hesitatione quiescere ²⁹⁰⁹ christiana universitas credit, quoniam hoc quod tibi modo dicturus sum, veracissimum et sine omni mendacio est. Enimvero et ego aliquando de corpore beati Benedicti multotiens talia audiens ²⁹¹⁰, non modo in hesitationem, sed etiam in desperationem ac tristitiam inductus adeo fueram, ut jam fere nullam circa ipsius altare devotionem ²⁹¹¹ nullam possem dignam gerere reverentiam ²⁹¹². Taliter me per aliquantum ²⁹¹³ temporis fluctuante, et tristi ²⁹¹⁴ ac trepido ²⁹¹⁵ animo incedente, cum die ²⁹¹⁶ quadam post completorium devotiori solio apud ejus sepulcrum fusa oratione, cubitum me ²⁹¹⁷ collocasset, idem sanctissimus pater michi per visionem apparere dignatus est dicens: » Quare frater Adam tam demissus ac tristis incedis? et quare de me tam male sentire seduceris, quasi ego hic corporaliter ²⁹¹⁸ minime jaceam? verum quoniam servitium et devotio tua valde michi ²⁹¹⁹ est placita, amodo esto certissimus me hic pariter cum Scholastica sorore mea quiescere, meque simul cum ipsa in die examinis ultimo, in hoc loco debere resurgere; vobiseum etiam tam die quam nocte quotiens devote psallitis, attentiusque oratis ac decenter proceditis, me pariter esse. Ut autem te super his omnibus iudubium reddam, cum matutinali hora primus ut es solitus ingressus ecclesiam fueris, si videris de tumulo ²⁹²⁰ meo quasi virgulam lumi aromatis procedentem, altaque petentem, crede universa quæ dixi esse ²⁹²¹ verissima; » et hoc dicto disparuit. Evigilans itaque protinus, mecumque mysterium tantæ visionis pertractans, gaudio simul lacrimisque perfusus, cœpi benedicere Dominum patremque sanctissimum Benedictum; moxque licet tremens ac pavidus ecclesiam ingressus, aspexi; et vidi; et credidi; juxta id quod michi indignissimo fuerat revelatum. Porro quod dicunt apud nos nullum ab eo miraculum ostendi, omnino acias esse falsissimum. Si enim cuncta possem tibi referre, vel quæ a prioribus nostris percepi, vel certe quæ nostris temporibus ad ejus tumulum

A signa patrata sunt, liquido pervideres hoc nonnisi aut de invidia, aut potius ²⁹²² de ignorantia dictum. Unum tamen tibi de multis, non ab aliquo michi relatum, sed oculis istis perspectum, pro omnibus miraculum referam. Demoniacus quidam Andreas ²⁹²³ nomine, de Barensi civitate die quadam ad monasterium venit, atque ut est consuetudinis, a propinquis qui eum adduxerant, ante altare ejusdem patris jactatus est. Cumque fratribus in choro psallentibus, ineptas quasdam et horrendas nequam ille spiritus per os miseri illius vociferationes emitteret, in parte michi stanti atque oranti, subito sanctissimus pater Benedictus, ante ipsum altare astare ²⁹²⁴ visus est, qui alapa non modica, maxillam vexati illius percuciens, malignum ab eo spiritum protinus expulit; et ita sanatus ille, cum affinis Deo et patri Benedicto gratias agens, ad propria recessit. » Hæc omnia prædictus Adam Leoni ²⁹²⁵ abbati ante ipsum corpus beati apostoli Pauli magna quodammodo necessitate confessus, humilitatis gratia cæteris adeo dum vixit occuluit, ut nemo fratrum hujus loci de his aliquid nosse poterit, quo usque idem abbas venerabilis ²⁹²⁶ Leo, quibusdam fratribus nostris jam illo defuncto retulerit.

* E quibus supradictus Rosfridus unus fuit a quo ego percepi *add. 1b. 2.*

49. [Cap. 48.] (DESID. *Dial.* II in fine.) Aliud ²⁹²⁷ etiam quiddam mirificum hic idem Leo referebat (748), ex ipsius nostri ²⁹²⁸ Adam veridico sibi ore relatum. Aiebat enim, quod cum die natalicio sanctorum martyrum Proti et Jacinthi idem Adam ad ²⁹²⁹ nescio quid utilitatis obedientiæ suæ portas monasterii fuisset egressus, ecce mox duo pulcherrimi juvenes in habitu monastico sibi obviam sunt. Quos cum de more monasterii humiliter salutasset, cœ quinam ipsi essent reverenter interrogasset, audivit ab eis, se ²⁹³⁰ quidem Protum et Jacinthum nuncupari; venisse autem se ad visitandos fratres qui eorum sollempnia ipso die honorifice ²⁹³¹ celebraissent. Hujusmodi Adam responsis attonitus, paululum substitit; moxque in semet reversus, post eos prope ranter currere cœpit, et quosque obvios percontari, quoniam monachi qui se paulo præcesserant devenissent. Respondentibusque neminem se ²⁹³² vidisse, nequaquam adhibens fidem, cœpit huc illucque discurrere, et item ²⁹³³ itemque per ²⁹³⁴ singulos obviantes ²⁹³⁵

VARIÆ LECTIONES.

²⁹⁰⁷ dicunt *f. ed.* ²⁹⁰⁸ posuit dicens *f. ed.* ²⁹⁰⁹ requiescere *f. ed.* ²⁹¹⁰ a cura cæteris *n. f.* ²⁹¹¹ reverentiam *f.* ²⁹¹² devotionem *f.* ²⁹¹³ p. dies aliquot *f. f.* ²⁹¹⁴ tristitia tepido *a. f.* ²⁹¹⁵ turbido *f.* ²⁹¹⁶ c. nocte quadam prolixiori solito *ap. e. sep. post compl. cum lacrimis f. f.* ²⁹¹⁷ me juxta ecclesiam in stratu proprio *c. f.* ²⁹¹⁸ h. una cum sorore mea jaceam? Quon. igitur *s. f.* ²⁹¹⁹ v. e. p. coram me. *ed.* ²⁹²⁰ sepulcro *f. ed.* ²⁹²¹ e. v. desunt *3.* ²⁹²² *add. 1b.* ²⁹²³ A. n. d. B. c. *add. 1b.* ²⁹²⁴ *add. 1b.* ²⁹²⁵ A. reverentissimo abbati *L. f.* ²⁹²⁶ *deest ed.* ²⁹²⁷ Hic (Sic *ed.*) ipse Leo (reverentissimus abbas *add. f.*) retulit etiam aliud quiddam magnum ex *f. ed.* ²⁹²⁸ *add. 1b.* ²⁹²⁹ nescio ad *q. f. corr. 1b.* ²⁹³⁰ eis, P. et l. se *n. f. ed.* ²⁹³¹ d. satis devote in psalmis et canticis honorassent. Quibus dictis, cepto itinere cœnobium ingressi sunt. Hujusm. *f. ed.* ²⁹³² n. visum eo die ante se monasterii portas ingressum, *n. f.* ²⁹³³ i. desunt *f.* ²⁹³⁴ *deest f. ed.* ²⁹³⁵ de illorum visione diligentissime *i. f. 2.*

NOTÆ.

(748) A quo et a Firmo, Adæ nepote, Desiderius hoc accepit.

de illis investigare : sed minime ⁹⁹⁹ illi ulterius eos videndi seu colloquendi ⁹⁹⁷ est concessa licentia.

50. [Cap. 49.] Hic ⁹⁹⁸ ipse ⁹⁹⁹ dominus Adam in monte proximo qui Carix adjacet, Clia (749) vocabulo cellam in honore sancti Benedicti construxit ⁹⁹⁶ nec non et in Cominensi territorio juxta Melfam fluvium ecclesiam sancti Nazarii, presbytero ⁹⁹¹ quodam cui jure hereditario pertinebat sibi libentissime ⁹⁹³ concedente ⁹⁹³ usus et necessitates obedientiæ suæ adquisivit ⁹⁹³, easque nonnullis terrarum possessionibus emptis, diversisque ecclesiasticis ornamentis atque codicibus sufficienter ditavit.

51. [Cap. 50.] Ea ⁹⁹⁸ tempestate supradictus Boiano ⁹⁹⁶ catapanus ⁹⁹⁷, cum jam dudum Trojam in capite Apulie construxisset, Draconariam (750) ^B quoque et Florentinum (751) ac Civitatem et reliqua municipia, quæ vulgo Capitinata dicuntur, edificavit (752); et ex circumpositis terris habitatores convocans deinceps habitari constituit. Sane sciendum quoniam corrupta vulgaritate Capitinata vocatur, cum pro certo ab officio catapani qui eam fecit Capitanata debeat appellari.

THEOBALDUS secundus ac tricesimus hujus cœnobii abbas, sedit annis tredecim (1022-1035).

52. [Cap. 51.] Hic apud Teatinam marchiam, nobili ortus prosapia, quartodecimo (753) ætatis suæ anno, relicta domo, parentibus, omnique substantia, tempore Aligerni abbatis ad hoc monasterium venit; atque ab eo cum ⁹⁹⁸ honore susceptus, et habitu est sanctæ religionis indutus. Sed (754) ^C cum post Aligerni transitum Manso, ut jam dictum est (c. 12), abbas effectus fuisset, egressus hinc ⁹⁹⁹ Jerusalem abiit; indeque ⁹⁹⁹ reversus, a Johanne abbate obedientiam præposituræ monasterii hujus

A suscepit. Quam cum per annos aliquot satis strenue administrasset, ab eodem abbate in monasterio sancti Liberitoris quod in comitatu Teatino juxta Laentum fluvium situm est præpositus est ordinatus (755). Ubi ⁹⁹¹ cum parvam admodum ecclesiam et valde obscuram reperisset ⁹⁹³, ceteras vero officinas et ligneas et vetustas : intra breve ⁹⁹³ tempus (756) ab ipsis fundamentis omne illud monasterium petrinis parietibus ædificavit. In ecclesia ⁹⁹³ cum ab introitu ipsius duodecim ferme cubitos (757) adjunxisset ⁹⁹³, titulum quoque ab orientali parte non parvi ambitus cum sua ⁹⁹⁶ confessione construxit, universamque ecclesiam picturis ac specularibus ⁹⁹⁷ (758) decoravit. Ante majus vero altarium tabulam de ⁹⁹⁸ argento (759) a propinquis accepto confecit, quam et ex parte non modica deauravit. Fecit etiam in eadem ecclesia duo magna turibula ex argento librarum decem : opere pulchro, et ex parte inaurato; et aliud ⁹⁹⁹ turibulum argenteum ⁹⁹⁹ quod fuerat patris ipsius ibidem contulit. Fecit et calicem de argento ⁹⁹¹ librarum sex (760); et alium librarum duarum et dimidia ⁹⁹³; cum duobus aliis minoribus, et uno turibulo. Fecit et crucem de auro purissimo, in ⁹⁹³ qua etiam particulam de ligno sanctæ crucis, cum aliis quoque sanctorum reliquiis reverenter locavit. Fecit ibi et campanas non parvas numero quinque (761), et alia diversarum specierum ecclesiastica ornamenta perplurima; quæ hic inserere supersedi. Inter quæ etiam et codices diversos describi jussit numero sexaginta (762), e quibus quatuor pallio investitos ⁹⁹³, argenteis quoque ⁹⁹³ operibus decoravit.

Hic ⁹⁹⁹ eo tempore quo imperator Henricus in Apuliam descendit (an. 1022), ut jam supra retulimus (763), eidem ⁹⁹⁷ per Marchiam transeunti obvius

VARIE LECTIONES.

⁹⁹⁶ nequaquam 1. min. nequaquam ed. ⁹⁹⁷ alloquendi ed. all. eos 1. ⁹⁹⁸ H. Adam quod dominus Leo magister suus una secum inchoaverat, in m. 1. ⁹⁹⁹ idem ed. ⁹⁹⁶ add. 1b. ⁹⁹¹ presbytero — concedente ad 1b. et in mg. d. ciconia. ⁹⁹³ add. 4. ⁹⁹³ ad u. et n. o. s. a. desunt 4. ⁹⁹³ construxit 1. corr. 1b. ⁹⁹³ Hac 1b. Totum caput in mg. adscriptum 1b. ⁹⁹⁶ Bajano 4. ⁹⁹⁷ Greci imperatoris add. 1b. 2. de quo supra jam diximus add. 1b. del. 1c. ⁹⁹⁸ eo benigne s. 1. ed. et ipse Theobaldus. ⁹⁹⁶ add. 1b. ⁹⁹⁶ add. 4. ⁹⁹¹ Ibi ed. ⁹⁹³ repp. corr. rep. 1. ⁹⁹³ parvum 1. ed. ⁹⁹³ c. vero cum 1. ed. ⁹⁹³ c. in longitudine, et in latitudine tres a. 1. 2. et in l. t. desunt 3. ⁹⁹⁶ add. 4. ⁹⁹⁷ optimis add. 1. del. 1b. ⁹⁹⁸ t. argenteam satis pulchram de a. 1. ⁹⁹⁹ alium 1. Theob. ⁹⁹⁹ a. pulcherrimum q. 1. ed. ⁹⁹¹ a. cum patena sua l. 1. ed. ⁹⁹³ media 4. libre et dimid. Theob. ⁹⁹³ ubi posita est particula de l. s. c. c. a. s. r. 1 ed. ⁹⁹³ i. bullis aliisque a. 1. 2. ⁹⁹⁶ addit 4. ⁹⁹⁶ Hic—mo do invadere add 1b. ⁹⁹⁷ retulimus, apud Teatinum comitatum in loco qui dicitur S. Petrus in Planaci, residente eodem imperatore cum 1b.

NOTÆ.

(749) Vulgus usque adhuc eundem montem appellat Chia, inter Felmontem et sanctum Eliam ad boream et ortum Cairi. ANG.

(750) Dragonara.

(751) Quæ et Ferentino et Firenzuola, 8 mil. a Luceria distabat; nunc diruta jacet.

(752) l. e. auxit et munivit.

(753) Sequentia desumpta sunt e commemoratorio ab ipso Theobaldo a. 1019 de sua S. Liberitoris administratione condito, quod ex orig. edidit Gatt. Hist., p. 79. Ibi legitur : XIII non XI ut apud Gattulam.

(754) Sed — administrasset addidit Leo.

(755) Cf. lib. 1, c. 45.

(756) Ubi cum paucis diebus moratus essem, inspirante Deo, etc. Theob.

(757) Ad regiam passos plus minus tres, et in altitudinem cubitos tres Theob.

(758) Fenestris Theob.

(759) Miræ pulchritudinis Theob.

(760) Cum duobus pateris. Theob.

(761) Tres emit, duas fundi jussit.

(762) Theob. singulos enumerat; inter ceteros Prosperum unum. Storia Anglorum. Istoria Paxi Orosii et Medi.

(763) C. 42 retulerat, sed postea ejecit.

exiit, atque ad honorem et commendationem hujus loci strenuissime deservivit. Quo (764) etiam in loco qui dicitur Sanctus Petrus in Planaci³⁹⁶⁸ residente cum universis magnatibus suis, in eorum omnium præsentiâ proclamavit super Attonem³⁹⁶⁹ et Pandulfum comites de rebus sancti Benedicti in comitatu Termulensi, que³⁹⁷⁰ ipsi tunc temporis retinebant; quæ sunt nominatim castella quinque, id est: Petra fracidia, Pescioli, Guardia³⁹⁷¹, Ripa ursa, et Montebellu³⁹⁷², cum monasterio sancti Benedicti et sancti Nycolai, et cum aliis ecclesiis intra eorundem castellorum pertinentias positis, intra hos³⁹⁷³ videlicet³⁹⁷⁴ fines. A capite Rivus planus; a pede³⁹⁷⁵ vero, mare cum ipso littore suo et portibus atque piscationibus; ab uno latere flumen Trinium, ab altero autem³⁹⁷⁶ rivus qui dicitur Tecle. Quæ omnia in præsentiâ prædicti imperatoris et magnatum ipsius præfati comites refutaverunt ad³⁹⁷⁷ partem hujus nostri monasterii, et³⁹⁷⁸ ipse imperator manu sua investivit supradictum dominum Theobaldum de omnibus ipsis, obligans tam illos quam et omnes qui deinceps ista aliquomodo invadere³⁹⁷⁹ præsumpserint, pœna duum milium librarum auri in monasterio³⁹⁸⁰ isto. Sequenti etiam tempore proclamavit in placito Trasmundi³⁹⁸¹ comitis super quodam Tresidio, qui retinebat de terra sancti Liberatoris multas possessiones, et manifestante se illo, ac refutante, omnia recollegit³⁹⁸².

Eodem vero tempore Pandulfus princeps ad hoc monasterium veniens, præceptum fecit sancto Benedicto de monasterio sancti Nazarii quod situm est in territorio civitatis Atinæ (an. 1032. Apr. 12) (765), cui etiam loco præceptum confirmationis de omnibus pertinentiis ejus ad opus hujus nostri cœnobii fecit, locumque ad molendinum faciendum concessit. add. 2.

53. [Cap. 52.] Sed³⁹⁸³ cum idem dominus³⁹⁸⁴ Theobaldus in jam dicta præpositura annos ferme³⁹⁸⁵ quindecim peregisset, atque³⁹⁸⁶ ad abbatiam

A monasterii hujus ordine³⁹⁸⁷ supra relato translatus fuisset, a præfato papa Benedicto qui eum sacra-
verat consuetudinarium privilegium (766) sumpsit³⁹⁸⁸, ac per biennium quo supervixit imperator
Heinricus, in omni prosperitate degens³⁹⁸⁹, plurima
hic ornamenta ecclesiastica³⁹⁹⁰ fecit³⁹⁹¹. Crucem
namque³⁹⁹² argenteam ad procedendum diebus do-
minicis, et duas campanas magnas³⁹⁹³ valde æ-
pulchras jussit³⁹⁹⁴ fieri. Altare sancti Gregorii ar-
gentea tabula decoravit³⁹⁹⁵. Fecit et capsulam ar-
genteam, uni portionem ligni dominicæ crucis quam
superius (c. 41) a Leone monacho huc abbatam
ostendimus reverenter locavit. Virgam quoque pa-
storalem cum titulo, argento³⁹⁹⁶ vestivit. Ecclesiam
parvulam in honore sancti Nycolai juxta abbatis
B cameram ecclesie beati Benedicti a septentrionali
parte adjunxit, nec non et aliam nichilominus par-
vulam ecclesiolam in honore sancti Severi Casina-
tis³⁹⁹⁷ episcopi, in loco qui vulgo Ad voltam sancti
Severi antiquitus vocabatur ædificavit (767). Muros
etiam altos ac turres duas, hinc inde ante atrium
ecclesie in modum claustrum construxit. Codices
quoque nonnullos quorum hic maxima paupertas
usque ad id temporis erat, describi præcepit:
quorum nomina indicamus (768). Augustini de
civitate Dei partem secundam. Ejusdem³⁹⁹⁸ de
Trinitate. Item ejusdem super psalmos, divi-
sam in 2 volumina. Gregorii omelias 40. Pri-
mam partem moralium. Claudium super epistolas
Pauli. Rabanum ethimologiarum. Historiam Roma-
norum. Historiam Langobardorum. Itinerarium to-
tius orbis cum chronica Ieronimi. Martyrologium
Ieronimi plenarium. Pontificale Romanum. Hsido-
rum officiorum. Edictum legis Langobardorum. Con-
cordiam canonum. Alium librum canonum. Decreta
pontificum. Super Marcum Bedæ. Duo etiam hymna-
ria in choro habenda.

54. [Cap. 53.] Per idem tempus dominus Odilo
vir venerabilis vitæ ac famæ, Cluniacensis cœ-

VARIÆ LECTIONES.

³⁹⁸⁸ palatio 3. ³⁹⁸⁹ Ottonem 3. ³⁹⁷⁰ ex longo jam tempore perditas *suprascr.* 1°. ³⁹⁷¹ Ripa
mala quæ nunc dicitur G 1°. *suprascr.* ³⁹⁷² et ipsa: *add.* 4°. ³⁹⁷³ has 1^b. ³⁹⁷⁴ *add.* 4. ³⁹⁷⁵ *deest.*
4. ³⁹⁷⁶ *add.* 4. rivum Teclum 2. r. q. d. *suprascr.* 1^b. Tecle 3. ³⁹⁷⁷ r. in manus ejusdem
imperatoris ad 1^b. 2. ³⁹⁷⁸ m. cum universis omnino rebus ac pertinentiis eorum intra ipsos quos
diximus terminos, et 1^b. *ed.* ³⁹⁷⁹ sequentia abscisa sunt 1^b. ³⁹⁸⁰ in hoc m. *ed.* ³⁹⁸¹ Trasmundi 2.
³⁹⁸² Cumque et in hæc p. 1, quæ expunxit 1^b. ³⁹⁸³ *deest* 4. ³⁹⁸⁴ plus minus 1. *ed.* ³⁹⁸⁵ *add.* 4.
³⁹⁸⁶ o. quo supra monstravimus Deo favente translatus est. Hic itaque a p. 1. *ed.* *Norum caput*
a voce Hic incipiunt 1. 2. ³⁹⁸⁷ sumens p. 1. *ed.* ³⁹⁸⁸ p. sui honoris d. 1. *ed.* ³⁹⁸⁹ *add.* 1^b. ³⁹⁹⁰ acqui-
sivit 1. *ed.* ³⁹⁹¹ *add.* 4. ³⁹⁹² c. miræ magnitudinis ac pulchritudinis f. 1. ³⁹⁹³ f. i. 1. *ed.* ³⁹⁹⁴ t. valde
pulchri operis d. 1. *ed.* ³⁹⁹⁵ t. nichilominus argenti, opere pulchro v. 1. *ed.* ³⁹⁹⁶ Casinatis — Severi de-
sunt 2. ³⁹⁹⁷ s. Greg. o. 40. p. p. m. Augustinum s. p. d. in d. v. Claud. s. c. P. R. e. Augustinum de T. Iti-
ner. t. o. c. l. H. R. H. L. Edictum regum (E. legis Lang. 3.). Mart. l. p. (M. i. p. *add.* 1^b.) P. R. H.
(Isid. *ed.* Ysid. 4.) o. Conc. c. Lib. c. Decreta (Decretale 1.) p. Bedam s. M. Duo etc. 1. *ed.*

NOTÆ.

(764) Instrumenta e quibus hæc nostro innotue-
runt, periisse videntur; alia tamen in Petri Regesto
superest *noticia judicati*, quo Theobaldus sententia
missorum imperatoris eurtem S. Mariæ in Morino
ab Hdeprando f. qd. Trasmundi ducis recuperasse
dicitur. Edidit Cl. Gattula Hist., p. 77.

(765) E Regesto edidit Gatt. Hist., p. 205; ibi
etiam molinum in fluvio Melfe faciendum conceditur.
Alterum privij. in Reg. n. 279 exstat, teste Ang.

de Nuce.

(766) Regest. numer. 18. Anc

(767) Ædicula hæc sæpius renovata, exstat adhuc
ibidem. Locus dictus est Ad voltam, quod inde per
montanam semitam via devolvitur euntibus Aquin-
num versus, relicta ampliori ad Sanctum Germainum
ducente. Anc.

(768) Conf. Tosti *Histor. Casin.* I, 287.

nobilis abbas ³⁰⁰⁰ ad hoc monasterium nimis devotus advenit; et ob maximam quam in beato patre Benedicto, atque per eum in loco isto reverentiam gerebat, pedes montem totum ascendit. Qui ³⁰⁰⁰ cum de monasterii more in capitulum ³⁰⁰⁰ honorifice ductus fuisset post sollemnem ³⁰⁰¹ in adventu hospitum lectionem (769): *Sicut audimus, inquit vir reverentissimus, ita et vidimus; in civitate Domini virtutum, in civitate Dei nostri, et in monte sancto ejus. Moxque nimis humiliter ad abbatem conversus: Donum, ait, a te pater amabilis ³⁰⁰² maximum expeto, michique ut sine contradictione aliqua concedatur, suppliciter oro ³⁰⁰². Volo, inquam, ³⁰⁰³ atque desidero omnium fratrum vestigia devotissimum osculari. Annuat Theobaldus licet invitus, nec reniti devotioni tam maximæ aliquatenus potuit ³⁰⁰⁴. Postero ³⁰⁰⁵ die festivitatis beati ³⁰⁰⁷ Benedicti, multis ab eodem abbate nostro precibus invitatus missarum sollemnia celebrare, nullomodo cogi potuit, eo præsentem missas publicas agere. Dehinc ³⁰⁰⁸ cum jam paratis ad procedendum fratribus, pastorem baculum idem noster abbas reverenter ejus manui obtulisset, longe humiliter ille refugit, dicens nequaquam dignum esse se in magnitudinis ejus præsentia hujusmodi virgam gestare: nimis profecto indecens, et contra omne jus esse percensens, vel ³⁰⁰⁹ se vel quempiam abbatum manu pastorem virgam præferre, ubicumque Benedicti vicarium cunctorum scilicet abbatum præsentem adesse contingeret. Eo igitur reverti parante, cum multis illum fratribus Theobaldus usque ad portam ³⁰¹⁶ monasterii prosequens, tandem suppliciter exoravit, ut si ³⁰¹¹ quomodo posset, de beati Mauri pigneribus aliquam benedictionem ³⁰¹³ Benedicto magistro ipsius transmitteret. Quam postulationem vir venerabilis benigne ³⁰¹³ recipiens, et posse se confidenter respondit, et libenter facturum vita comite repromisit. Sicque valedicto recessit. Post septem porro annorum vertiginis, os integrum brachii beatissimi Mauri, capsella decenter inclusum argentea, opere pulchro*

turrium instar aptata, per sex sui monasterii fratres huc mandare ³⁰¹⁶ curavit. Ad cujus adventum maximus valde ³⁰¹⁸ totius terræ istius populus cœtus devote ³⁰¹⁶ nimis occurrit. Excitus enim fuerat ad ³⁰¹⁷ hoc rumore hujusmodi, ut quoniam beatus Maurus ex longo jam tempore ultra montes transmissus in obedientiam fuerat, modo cum esset reversus ³⁰¹⁸ debere se illi dignissime obviare. Jam ³⁰¹⁹ autem prædictus abbas noster Capuani principis persecutionem aufugiens in Marchiam ³⁰²⁰ secesserat, sicut in sequentibus ordine ³⁰²¹ suo monstrabimus. Verum universus sancti hujus loci conventus, inestimabili super hoc jocunditate repletus, omnes ³⁰²² indumentis sollemnibus induti, cum ³⁰²³ cereis ac thimiamatibus plurimis, usque ad portam veterem (770) aliquanto extra monasterii ambitum procedentes, obviam cum devotione maxima exierunt; statimque ac si viventem illum in carne conspicere meruissent, omnes pariter in terram procidentes adoraverunt; surgentesque, sanctum illum loculum cum ³⁰²⁴ lacrimis gaudio mistis ³⁰²⁵ reverenter exosculati sunt, et cum hymnis ac laudibus nimis honorifice prosequentes, in monasterium induxerunt, eumque super magistri ejus Benedicti venerabili altario ³⁰²⁶ posuerunt. Quam dissimilis autem, quamque ³⁰²⁷ diversa hæc processio receptionis beatissimi Mauri fuerit ab illa qua pater Benedictus cum omni eum congregatione usque ad ³⁰²⁸ januas ³⁰²⁹ monasterii prosecutus ultra montes olim transmiserat, quamvis utraque piis plena lacrimis fuerit, devoto considerandum lectori relinquimus. Fuere interea aliqui fratrum non quidem ex toto dubitantes, verum certissimi super hoc reddi volentes, qui clanculo prædictum loculum ab inferioribus unde argentea clavicula ³⁰³⁰ reserabatur ac claudabatur aperientes, visis sacrosanctis reliquiis, tam sibi qui viderant, quam cæteris qui non viderant causa certissimæ fidei exitere. Quod, cum prioribus ³⁰³¹ relatum fuisset, valde illorum præsumptionem redarguerunt, verentesque ne illorum deinceps exemplo dum a pluribus conspici deside-

VARIÆ LECTIONES.

³⁰⁰⁰ abbas — curavit. Ad cujus *add.* 1^b. *erasis qua in septem lineis scripta fuerant.* ³⁰⁰⁰ Qui — possibile fuit in *mq.* 1^c. ³⁰⁰⁰ c. ab abbate vel (eq? 1^c.) fratribus h. 1^c. 2. ³⁰⁰¹ p. susceptionum tanti hospitis verba sollemnia 1^c. 2. ³⁰⁰² *add.* 4. ³⁰⁰³ c. votis omnibus flagito 1^c. *ed.* ³⁰⁰³ itaque 4. ³⁰⁰⁴ a. illi possibile fuit 1^c. ³⁰⁰⁵ Post hæc autem ipso die f. 1^b. 2. ³⁰⁰⁷ f. ejusdem beatissimi patris nostri, ab e. a. Theobaldo, gratia præcipue religionis, multis precibus i. 1^b. *ed.* ³⁰⁰⁸ Cumque i. p. sollemniter ad 1^b. *ed.* ³⁰⁰⁹ p. quem p. 1^b. 2. ³⁰¹⁰ januas 1^b. *ed.* ³⁰¹¹ si quid unquam p. 1^b. *ed.* ³⁰¹² b. monasterio isti 1^b. 2. ³⁰¹³ v. valde lætus accipiens 1^b. *ed.* ³⁰¹⁴ delegare 1^b. *ed.* ³⁰¹⁵ *deest* 1. a. innumerabilis tot. *ed.* ³⁰¹⁶ devotissime 1. ³⁰¹⁷ ab *ed.* ³⁰¹⁸ r. ad videndum illum debere se ardentissime properare 1. ³⁰¹⁹ Jam — super hoc 1^b. in loco raso. ³⁰²⁰ marchias 1^b. *ed.* ³⁰²¹ s. pleniter ostendens 1^b. *ed.* ³⁰²² r. cum universis fratribus i. sollemnibus indutis, cumque c. a. t. *etc.* procedens — exiit 1. *corr.* 1^b. ³⁰²³ c. *desunt* 4. ³⁰²⁴ l. devotissime ac reverenter c. l. g. m. omnes c. s. 1. *ed.* ³⁰²⁵ mixtis 1. *corr.* 1^b. ³⁰²⁶ *add.* 1^b. ³⁰²⁷ et quam 1. ³⁰²⁸ *deest* *ed.* ³⁰²⁹ januas 1. *ed.* ³⁰³⁰ c. quotiens esset necessarium r. 1. ³⁰³¹ abbatum — redarguit, verens 1. *corr.* 1^b.

NOTÆ.

(769) Lectiones istæ coram hospitibus in capitulo regi solitæ, exstant apud nos in codice 47 cum hæc epigraphæ: *Hæc capitula divinæ auctoritatis, edita a beato Gregorio urbis Romæ pontifice, legenda sunt coram hospitibus in capitulo, juxta præceptum san-*

ctissimi patris nostri Benedicti, ut ædificentur. *ARG.*
(770) Illam intellige, quæ prope ædiculam sanctæ Agathæ aditum pandit in arcum ante cœnobium. Infra lib. IV, cap. 73. *ARG.*

rarentur sanctæ reliquiæ aliquatenus aliquando mutilarentur, diligentissime prædictum claudentes²⁰²² locellum, protinus clavim in frusta comminuerunt, sicque ex tunc et deinceps usque hodie sacer ille loculus clausus irreseratusque permansit.

55. [Cap. 54.] Circa²⁰²³ hos dies (771) Hugo vir²⁰²⁴ nobilis natione Cajetanus ad extrema veniens, fecit cartam (an. 1040, Apr.) in hoc monasterio de medietate castri quod Sujum (772) vocatur, nec non et de omnibus omnino rebus tam²⁰²⁵ quæ in Cajeta, quam quæ²⁰²⁶ in prædicto Sujo a parte parentum sibi competere videbantur²⁰²⁷. Hoc eodem tempore (an. 1023, Jan.) quidam Aprutii comitatus nobiles Lupus et Albertus obtulerunt²⁰²⁸ beato Benedicto unam ecclesiam juris sui, vocabulo Sanctus Laurentius, loco qui Collenori (773) vocatur, prope fluvium Salinum, cum omnibus pertinentiis et rebus ejusdem ecclesiæ. Sequenti etiam anno Benedictus quidam²⁰²⁹ de castello monte Metulo fecit oblationem suam in hoc monasterio de ecclesia Sancti Johannis quæ sita est in finibus ejusdem²⁰³⁰ castri, juxta²⁰³¹ fluvium Trinium, cum terra modiorum 270, ubi ipsa ecclesia ædificata est, et cum ceteris omnibus rebus ipsius. Similiter quoque presbyter quidam de territorio Bovianensi, Leo nomine, obtulit in²⁰³² hoc loco ecclesiam Sancti Christofori de castello Petroso, quam²⁰³³ ipse a fundamentis construxerat in²⁰³⁴ proprio suo, cum universis rebus et pertinentiis ejus. Alius etiam presbyter Francò nomine, genere Arpinas, id²⁰³⁵ ipsum fecit de ecclesia sanctæ Lucie sibi pertinente in territorio ejusdem civitatis, cum plurimis circa eam terris, et ceteris rebus ipsius per²⁰³⁶ loca diversa; ecclesia²⁰³⁷ quoque sancti Angeli de civitate Morrone²⁰³⁸ quæ sita est super Rivum cavum, loco²⁰³⁹ qui dicitur Johannis Scutari, similiter²⁰⁴⁰ hoc in loco oblata est cum omnibus suis. Sed²⁰⁴¹ et Rappolus²⁰⁴² quidam nobilis Termulensis obtulit in hoc monasterio omnes res suas et curtes quas in Larino habebat, cum ipsa ecclesia Sanctæ Mariæ de Plano, et cum

ecclesia Sancti Petri, atque ecclesia Sancti Terentiani intra eandem²⁰⁴³ Larinum, cum casis et terris, et ornamentis ac²⁰⁴⁴ pertinentiis omnibus earundem ecclesiarum. [Cap. 55.] His²⁰⁴⁵ temporibus Adelnodus presbyter natione Saxonicus, ad²⁰⁴⁶ hoc monasterium veniens, habitumque monasticum²⁰⁴⁷ devotissimus induens, de causa proprietatis suæ fecit in²⁰⁴⁸ hoc loco crucem argenteam²⁰⁴⁹ septuaginta ferme librarum, ejusque partem non modicam deauravit.

[Cap. 56.] Eisdem²⁰⁵⁰ (774) quoque diebus, Paulus quidam sanctæ postmodum conversationis vir, ad istud cœnobium venit, atque de manibus prædicti abbatis monasticæ religionis vestem adeptus, ad monasterium beati Benedicti intra Capuanam urbem siti, ab eo ad commanendum transmissus est. Ubi sub sanctæ professionis disciplina ita ferventissime conversatus est, ut ejus vita prioribus et religiosis quibusque viris esse posset exemplo. Namque vitæ ipsius exitus docuit, quam omnipotenti Deo ejusdem conversationis vita placuerit. Cum enim languore correptus ad extrema venisset, nocte ipsa qua transiturus erat, quidam reverendæ vitæ episcopus de Galliarum partibus a memoriam beati Michaelis archangeli in monte Gargano positam pergens, in eadem Capuana civitate juxta ecclesiam sancti martyris Laurentii (775) fuerat hospitatus. Qui cum in tempesta nocte surgens devote ante prædictam ecclesiam orationi incumberet, subito ad dexteram orientis plagam convertens obtutus, vidit de præfato nostro monasterio lucem maximam instar solis egressam cœlestia penetrare. Cumque ad visionem ipsam attonitus superet pariter et exsultaret, mox campanæ monasterii sonitum quæ fratris obitum de more significaret audivit; agnovitque profecto talem ibi aliquem fuisse defunctum, cujus anima digna fuisset in luce quam viderat petere cœlum. Statim igitur idem sanctus antistes id quod viderat sociis referens, evestigio legatum transmisit ad monasterium, ut agnosceret quis ibi ea nocte defunctus fuisset, sibi que ex nomine nuntiaret. Quo (776) factò, decrevit venerabilis episcopus, Pauli ipsius nomen sibi quandiu viveret intra beatorum nomina memorandum. add. 1. 2.

[Cap. 57.] Eodem²⁰⁵¹ tempore supradictus²⁰⁵²

VARIE LECTIONES.

²⁰²² claudens locellum, manu sua p. c. i. f. comminuit 1. corr. 1b. ²⁰²³ Circa — omnibus suis add. 1b. ²⁰²⁴ Hugo filius Docibilis, nat. 1b. sed ipse mutavit. ²⁰²⁵ q. (tam suprascr. 1b.) sibi in 1. t. q. s. in ed. ²⁰²⁶ add. 4. ²⁰²⁷ videbatur 1b. 2. ²⁰²⁸ similiter o. 1b. ed. ²⁰²⁹ q. cum uxore sua Marena de 1b. 2. ²⁰³⁰ ipsius 1b. ed. ²⁰³¹ juxta — genere *abscisa* 1b. ²⁰³² o. beato B. e. ed. ²⁰³³ quæ sibi, quam ed. ²⁰³⁴ in p. s. add. 4. ²⁰³⁵ A. cartulam oblationis huic monasterio f. de una e. sibi p. in t. prædictæ c. vocabulo S. Lucia, c. p. c. se t. et c. r. ac pertinentiis ejus 1b. ed. ²⁰³⁶ p. d. l. 3. *desunt* 1b. 2. ²⁰³⁷ Sed et e. s. A. 1b. 2. ²⁰³⁸ Morrone 4. ²⁰³⁹ supra r. in l. ed. ²⁰⁴⁰ simili modo 1b. ed. ²⁰⁴¹ Sed — ecclesiarum *desunt* 1. R. quoque n. q. T. ed. ²⁰⁴² Raptus 2. ²⁰⁴³ prædictam ed. ²⁰⁴⁴ o. omnibus ac. p. e. ed. ²⁰⁴⁵ His ipsis t. 1. His — deaurav. *caput constituunt* in 1. ed. ²⁰⁴⁶ ob amorem ac devotionem beati Benedicti ad 1. ed. ²⁰⁴⁷ monasticæ professionis d. 1. ²⁰⁴⁸ in h. l. add. 4. ²⁰⁴⁹ a. majorem s. 1. ed. ²⁰⁵⁰ Hisdem 2. ²⁰⁵¹ Hoc t. 1b. ed. Hoc etc. usque ad finem cap. add. 1b. *Novum caput hinc incipit ed.* ²⁰⁵² præfatus 1b. ed.

NOTÆ.

(771) Imo postea, temporibus Richerii abbatis; v. chartam ap. Gatt., Acc., p. 128.

(772) Sujo, ad dextram Gariliani ripam.

(773) *Colle neri* in documento quod ex trans. enidit Gatt. Hist., p. 316. Erant *germani, filii qd. Tedaldi et Aczolini filiorum qd. Sansonis*. — Ecclesia

hæc dicta S. Laurentii de Salino seu Salinello, sita erat in territorio Terami, hodie podii Morelli.

GATT.

(774) Ex Desid. Dial. l. II.

(775) Stephani Desid.

(776) Hoc Leo addidit.

princeps Pandulfus qui fuerat Teanensis comes construxit oratorium beati Johannis Baptistæ juxta ecclesiam præfati ³⁰⁶⁶ monasterii Capuani (777), supra corpus videlicet domni Landenuffi ³⁰⁶⁶ principis, quem supra (c. 40) interfectum a Capuanis retulimus; et obtulit in eodem oratorio ad ejusdem monasterii utilitatem, integram medietatem de curte quæ nominatur Anglum, cum pertinentiis ³⁰⁶⁸ ejus. Porro alteram ejusdem curtis medietatem longe post, tempore scilicet Desiderii abbatis, emit ³⁰⁶⁸ Benedictus ³⁰⁶⁷ præpositus a Pandulfo comite Prezenzani ³⁰⁶⁸, cui videlicet ³⁰⁶⁹ jure hæreditario pertinebat.

Tunc ³⁰⁷⁰ temporis (an. 1032, Oct.) abbatissa quædam Raimburga nomine de civitate Firmana obtulit in hoc monasterio monasterium suum vocabulo Sancta Maria, loco Leveriano ³⁰⁷¹ (778), et ecclesiam Sancti Johannis de Garzania, et castellum de Barbulano cum ecclesia Sanctæ Mariæ et Sancti Blassii ³⁰⁷², cum omnibus omnino rebus ac pertinentiis eorundem locorum.

Petrus quoque filius Rainerii de civitate Sorana oblationem ³⁰⁷³ fecit huic monasterio de ecclesia Sancti Silvestri in ³⁰⁷⁴ territorio Arpinensi, loco ubi dicitur Valle de Frassu, cum universis pertinentiis et rebus ipsis. Fecit ³⁰⁷⁵ præterea per hos dies prædictus ³⁰⁷⁶ abbas libellum de Sancto Gregorio de Paterno in comitatu Marsicano ³⁰⁷⁷ Rocconi ³⁰⁷⁸ cuidam, cum omnibus pertinentiis ipsius, pro solidis 60, et censu annuali piscibus octingentis. Idem fecit et de monte qui dicitur Sabucus ³⁰⁷⁹ supra Anium, pro quo recepit solidos 40, et censum pisces ducentos ³⁰⁸⁰. Id ³⁰⁸¹ ipsum fecit et filiis Guanengi de terris in Calabretto ³⁰⁸² (779) pro solidis 60, censu denariis 12. Item ibidem filiis Guilielmi pro solidis 40, censu solidis 2, et piscibus ³⁰⁸³ trecentis. Similiter et in territorio Pennensi fecit de curte quæ dicitur Bocetula pro solidis 140, et pro censu

solidorum 6. Necnon et de ecclesia Sancti Benefietii in Lombardia, in fundo Pasturini, pro censu solidorum 10*.

* His diebus Romæ Benedictus VIII papa defunctus (an. 1024), Johannes frater ejus nationis Tusculanæ ex patre Gregorio illi in pontificatu succedit (780) *add.* 2.

56. [Cap. 58.] Defuncto igitur augustæ memoriæ imperatore Heinrico anno ³⁰⁸⁴ Domini 1025 [1024, Jul. 13] (781), et Chuonrado ³⁰⁸⁵ duce qui et Cono dictus est, ejusdem Heinrici electione in regem levato, precatu Guaimarii (782) tandem solutus a condignis sibi perpetuo vinculis princeps Pandulfus ³⁰⁸⁶ revertitur, atque totius mansuetudinis et humilitatis se virum ostendens, ad hoc monasterium venit; omnemque amicitiam et fidelitatem jurejurando repromittens abbati, quasi patrem et dominum se illum habiturum de cætero pollicetur. Mox itaque pristinos illos suos fautores de Apulia unacum Boiano ³⁰⁸⁷ Grecos asciscens, Guaimario quoque ³⁰⁸⁸ cognato ³⁰⁸⁹ suo cum Normannis ³⁰⁹⁰, comitibusque Marsorum omni conamine annitentibus, Capuam per annum integrum atque dimidium obsessam et expugnatam, tandem ingreditur (783). Pandulfus autem Teanensis quem principem Capuæ factum ab imperatore prædiximus ³⁰⁹¹, receptus in fide præfati ³⁰⁹² Boiano ³⁰⁹³, unacum omnibus suis Neapolim est perductus: sed anno sequenti [1027] et ipsa quoque Neapolis a Capuano principe capta, et ³⁰⁹⁴ Sergio magistro militum exinde pulso, rursus Teanensis Pandulfus a facie ipsius Romam aufugiens, ibidem exul defunctus est; tenuitque Neapolim Capuanus princeps per ³⁰⁹⁵ annos ferme tres (784). Dehinc Sergius, recuperata Neapoli, Rainulfum strenuum virum affinitate sibi conjunxit, et Aversæ illum comitem faciens, cum sociis Normannis ob odium et infestationem ³⁰⁹⁶ principis ibidem ³⁰⁹⁷ manere constituit; tuncque ³⁰⁹⁸ primum (an. 1050) Aversa

VARIÆ LECTIONES.

³⁰⁶⁶ prædicti 1b. *ed.* ³⁰⁶⁶ Landenuffi 1b. 2. L. gloriosi p. 1°. ³⁰⁶⁸ c. omnibus omnino p. 1b. *ed.* ³⁰⁶⁸ sequentia *abscessa sunt* 1b. ³⁰⁶⁷ dominus B. 1b. *ed.* ³⁰⁶⁸ c. qui cognominatur a Prezenzano 2. ³⁰⁶⁹ c. pertinere i. h. videbatur *ed.* ³⁰⁷⁰ Tunc — et rebus ipsius *add.* 1b. *sed in medio cap.* 59. ³⁰⁷¹ Levarino 2. ³⁰⁷² Basilii 4. ³⁰⁷³ oblationis cartulam f. 1b. 2. ³⁰⁷⁴ S. quæ constructa est in 1b. *ed.* ³⁰⁷⁵ Fecit — solidorum decem *add.* 1b. ³⁰⁷⁶ idem 1b. *ed.* ³⁰⁷⁷ *deest* 4. ³⁰⁷⁸ Racconi 3. Rocconi 4. ³⁰⁷⁹ Sabucu 1b. 2. ³⁰⁸⁰ d. *abscessum* 1b. *Id.* — trecentis *ibi desunt.* ³⁰⁸¹ Idem f. *ed.* ³⁰⁸² Calatielmi 4. *omisso versu integro.* ³⁰⁸³ pisces CC. *ed.* ³⁰⁸⁴ heinrico, ejusdem judicio tandem s. 1. h. anno D. m^o. xx^o. v^o. magnatum ejus judicio t. s. 1b. ³⁰⁸⁵ Cuonr. 4. ³⁰⁸⁶ Pandulfus. — rursus Teanensis *desunt* 4. ³⁰⁸⁷ B. catapano 1b. 2. u. B. c. *add.* 1b. *quæ melius post Grecos colloces.* ³⁰⁸⁸ q. Salernitano principe comitibusque 1. ³⁰⁸⁹ c. ipsius c. N. Rainulfo et Arnolino et ceteris a Comino, *add.* 1b. ³⁰⁹⁰ Rainulfo et Arnolino *add.* 2. ³⁰⁹¹ p. Neapolim unacum Johanne filio fugit. Sed 1. *corr.* 1b. ³⁰⁹² a catapano B. u. Johanne filio et o. s. 2. ³⁰⁹³ Bajano 3. ³⁰⁹⁴ et — pulso *desunt* 1. ³⁰⁹⁵ princ. anno uno et mensibus quinque 1. p. per a. f. Quamobrem Sergius Neapolitanus dux prædictum Rain. aff. s. conjungens, Averse i. c. f. c. s. N. ob odium principis m. c. 1b. ³⁰⁹⁶ insectationem *ed.* ³⁰⁹⁷ *deest* 2. ³⁰⁹⁸ tuncque — habitari *add.* 1b; *hinc* 1. *pergit*: Intra hoc ferme (itaque 1b.) triennium defuncto prius Basilio ac postmodum Constantino Constantinopolitanis imperatoribus, Romanos (Romano gener illius 1b.) sumit imperium. Chuonradus etiam dux post Heinricum, ejusdem Heinrici electione regnum suscipit Romanorum. K. Interea Pandulfus a prioribus s. n. non solum non d. verum potius in dies singulos crescens, deque h. m. d.

NOTÆ.

(777) Cujus mentionem fecerat in narratione illa de Paulo monacho, quam postea expunxit.

(778) *Juxta fluvio Aso* in docum. quod e reg. dedit Gatt. Acc. p. 129.

(779) Calabritto, in territ. Conzano.

(780) Eadem in catalogo Petri.

(781) Ita Anon. Casin.

(782) *Aimé* I, 33.

(783) 1025 mense Maio eam obtinebat; v. Di Meo Ann. Neap. h. a.

(784) Quæ prius Anonymum Cas. secutus scripserat, postea mutavit et auxit; cf. Amat. I, 40, ubi de tempore nunc nihil certi legitur.

coepa est habitari. Pandulfus præterea a prioribus suis nequitiis nequaquam deficiens, ac ³⁰⁹⁹ de monasterii hujus devastatione quasi pro imperatoris odio suæ satis facere malitiæ ambiens ³¹⁰⁰ Theobaldum (785) abbatem simulata benivolentia secum apud Capuam quasi pro utriusque securitate remorari rogavit, immo ³¹⁰¹ cogit : ita ut jam illum minime huc redire permitteret; præceptum ³¹⁰² tamen ei de confirmatione totius abbatiæ de more priorum ³¹⁰³ principum fecit (an. 1032, Apr. 12) (786). Erat tunc præpositus in ³¹⁰⁴ Capuano monasterio quidam Basilius, genere Calaber, seculari ingenio vehemens, qui olim apud episcopium sancti Stephani ministerialis officium gerens, pro eo quod erat familiaris ³¹⁰⁵ principi, adventu Heinrici imperatoris territus, ad hoc monasterium fugerat. Postmodum vero a ³¹⁰⁶ prædicto abbate monachus factus, et in non ³¹⁰⁷ parvo apud eum honore fuerat habitus. Sed cum princeps idem ³¹⁰⁸ reversus, Capuam ut diximus recepisset, eundem ³¹⁰⁹ ad se Basilium evocans, præposituram ³¹¹⁰ ei tradi Capuani monasterii fecit. Qui nequaquam officiorum ³¹¹¹ quæ sibi abbas præstitit memorans, quicquid illa molestiæ poterat inferebat, et principis amicitia elatus ³¹¹², ita superiorum fratrum quasi alter abbas ad officium stabat.

57. [Cap. 59.] Itaque ³¹¹³ Pandulfus universos monasterii homines in suam fidelitatem jurare faciens, et ³¹¹⁴ cuncta ³¹¹⁵ castella seu villas ejusdem ³¹¹⁶ monasterii, præter Sanctum Germanum et Sanctum Petrum, Sanctum Angelum et Sanctum Georgium, Normannis qui sibi tunc adhærebant distribuens, Todinum quandam de monasterii famulis nequitia suæ, complicem eisdem ³¹¹⁷ ipsis, quæ monasterio superesse videbantur præfecit; eumque apud Sanctum Germanum in ipsa abbatis mansionem manere constituit ³¹¹⁸, insuper et roccam quæ Vantra dicitur illi contradens, ad suam fidelitatem cunctos illi tam Normannos quam ceteros quosque parere præcepit. Jam vero quam pessimus, quamque ³¹¹⁹ impius idem Todinus ³¹²⁰ in Dei servos extiterit, in quantam eos sanctumque hunc locum penuriam dedecusque ³¹²¹ redegerit nos ex toto referre etiamsi

adesset facundia non valeamus. Adeo scilicet ut ex his pauca perstringam, ut in ipsa sanctæ Dei genitricis assumptione etiam ad ministerium altaris vinum eis defuerit. Præterea si quem de monachis ex monasterio projicere ³¹²² vellet, quasi dedignans illi hoc dicere, jubebat ³¹²³ tolli de loco mensæ justitiam ipsius et poni ³¹²⁴ in pavimento, ut ex hoc liquido ille vateret causam expulsiōnis agnoscere, et ex tunc non audebat amplius in monasterio remorari. Vilissimos ³¹²⁵ etiam ³¹²⁶ quosque de monasterii familia laicos in refectorium fratrum in quod tunc usque nemo laicorum ausus fuerat ingredi, ad panem vinumque mensis imponendum induxerat. Adeo nichil reliqui tunc monachis erat, quam cum Jeremia in lamentum prorumpere : *Servi dominati sunt nostri, nec fuit qui eriperet nos de manibus eorum* (Thren. v, 8). Supererat adhuc domus Leo ille major ecclesiæ custos, qui die quadam refectorium ingressus, cum servos quos diximus ad exequendum id ministerium reperisset, zelo confestim ³¹²⁷ religioso succensus, illos quidem foras cum magno decore expulit, ad confratres vero conversus : *Quousque tandem, ait, sub tanto nostri ordinis opprobrio, sub tam iniquo et impio servorum nostrorum dominio remoramur? Sequimini me, et omnes simul* ³¹²⁸ *hinc exeuntes, ad imperatorem ultra montes pergamus, eique nostræ calamitatis lamentabilem historiam lamentabiliter* ³¹²⁹ *referamus.* Mox itaque ad hanc exhortationem animos ³¹³⁰ arrigentes, universi pariter illum ³¹³¹ sequi ³¹³² cœperunt. Quod Todinus ³¹³³ isdem per nuntium audiens, festinanter nimis ascendit, et longiuscule ³¹³⁴ jam illos a monasterii porta repertiens, protinus equo desiliit, et ad eorum ³¹³⁵ vestigia procidit ³¹³⁶ : orans, et multis ³¹³⁷ satisfactionibus expostulans, ut dignarentur reverti; ad eorum libitum se de cetero cuncta pollicens correcturum. At ³¹³⁸ illi tantam ejus ³¹³⁹ humilitatem ³¹⁴⁰ at pollicitationem conspicientes, et ³¹⁴¹ vera illum spondere credentes, ut erant benigno ac compatiēti pectore, sine mora reversi sunt. Parum ³¹⁴² tamen levaminis ac consolationis hoc factō adepti sunt. Unde ³¹⁴³ accidit disponente Deo, ut non post longum

VARIÆ LECTIONES.

³⁰⁹⁹ d. deque h. n. d. ed. ³¹⁰⁰ satagens f. ³¹⁰¹ i. magis c. 1. ³¹⁰² præceptum — fecit add. 1b. ³¹⁰³ deest 1b. 2. ³¹⁰⁴ in eodem C. 1. ³¹⁰⁵ familiarissimus f. ed. ³¹⁰⁶ add. 1b. ³¹⁰⁷ in maximo aliquandiu a. 1. ed. ³¹⁰⁸ add. 4. ³¹⁰⁹ r. ad se præfatum B. 1. ³¹¹⁰ præpositum in Capuano monasterio fecit f. ³¹¹¹ beneficiorum f. ed. ³¹¹² lidens, elata mente ita f. ³¹¹³ Cum interim Pandulfus f. P. i. u. ed. ³¹¹⁴ faciens, cæteris ejusdem monasterii castellis seu villis in Normannorum qui s. t. a. aliorumque satellitum jus delegatis, Todinum f. ³¹¹⁵ universa ed. ³¹¹⁶ add. 4. ³¹¹⁷ c. super totius mon. bona quæ s. f. ³¹¹⁸ constituens, atque roccam superius nominatam quæ Vantra dicitur illi c. 1. ³¹¹⁹ quam iniquus, quam impius f. ³¹²⁰ placere per hoc principi satagens add. 1, 2. ³¹²¹ dedecus ed. p. famem, ac sitim dedecusque f. ³¹²² v. p. 1. ³¹²³ tollebat tantum de l. ed. ³¹²⁴ ponebat f. ed. ³¹²⁵ Præter cætera autem v. f. ed. ³¹²⁶ deest f. ³¹²⁷ add. 4. ³¹²⁸ unanimiter f. ed. ³¹²⁹ add. 4. ³¹³⁰ e. omnes pariter a. a. simul omnes i. f. ed. ³¹³¹ extra monasterium add. 1. ³¹³² ita 1b consecuti sunt f. ³¹³³ Q. p. n. a. Theodinus (Todinus 3.), fest. f. ed. ³¹³⁴ l. i. 1. f. ed. ³¹³⁵ illorum f. ed. ³¹³⁶ corruit f. ed. ³¹³⁷ m. magnisque s. f. ed. ³¹³⁸ Et ed. ³¹³⁹ viri f. corr. 1b. ³¹⁴⁰ satis factionem f. ed. ³¹⁴¹ et v. i. s. c. add. 4. ³¹⁴² Parum — sunt exciderunt 4. ³¹⁴³ Sed (Et 1b.) quoniam prædictus Todinus in sua nequitia perduravit (ea desunt 3.) non p. l. t. s. R. scilicet (deest 1b.) a. vindice Deo a. q. n. captus, etc. positus est. 1b. ed. desunt 4

NOTÆ.

(785) Cf. Amat, I, 31.

(786) Dedit Gattua Acc., p. 131.

In nostro ²¹⁹⁹ etiam malleo per eundem patrem mox fieri indubię præstolemur. Inspiratione ²¹⁹⁹ divina placet consilium omnibus, et confestim ²¹⁹⁹ descendentes ad mare, naviculam subeunt ²¹⁹⁹ sinumque girantes, ad locum quo ferrum deciderat veniunt. In quo videlicet ²¹⁹⁹ quamvis nimiam profunditatem aquarum inesse conspicerent; nichil tamen impossibile Deo esse credentes, et de meritis sanctissimi ²¹⁹⁷ patris nostri ejusque beatissimæ sororis nichilominus præsumentes, manubrium in mare fideliter mittunt, moxque divino imperio ²¹⁹⁸ ferrum idem ad manubrium suum reversum, non sine maxima multorum ²¹⁹⁹ admiratione recipiunt.

* Per idem tempus defuncto Romæ supranominato Johanne (an. 1035), Benedictus nepos illius, natione Tusculanus ex patre Alberico patricio (798), in apostolicam sedem pontifex ordinatur. *add.* 2.

¶1. [Cap. 63.] Prefatus autem abbas senex jam et plenus dierum apud supradictum ²²⁰⁰ sancti Liberatoris monasterium defunctus ²²⁰¹ est, 3 Nonas Junii (799), ibidemque honorabili sepultura locatus. Quo defuncto, monachi quidem nullam electionem absque principis nutu ²²⁰² facere præsumebant. Princeps vero jam dudum prædicto Basilio dare abbatiam decreverat, non ²²⁰³ tamen absque fratrum consensu, licet iniquus et impius agere id volebat. Erat etiam alter in hoc monasterio quidam frater, Antonius nomine, genere Capuanus, litteris utrumque ²²⁰⁴ imbutus. Hunc itaque principem Capuam evocat ²²⁰⁵. Nam et ipsi quoque eandem olim repro-miserat abbatiam. Cumque per dies plurimos spe hujusmodi utrumque suspenderet, et jam fere annus evolveretur, tandem aliquando Antonium præficere dissuasus, quoniam ²²⁰⁶ jurare sibi nullatenus acquiescebat, Basilium eligere complacet. Mandat igitur ille summus archimandrita, ut aliquot de hujus loci prioribus ad eum Capuam pergant, quatinus eorum ²²⁰⁷ consilio abbatem ²²⁰⁸ illis constituat. Itum est, et in palatio ejus prædictus abbas electus, indeque ad monasterium ejusdem civitatis est cum laude qualicumque ²²⁰⁹ transmissus, præbito prius suis

A manibus satis ²²¹⁰ turpiter principi sacramento, ut ultra viginti solidos per annum de rebus monasterii omnibus ei traditis nil retineret.

BASILIS abbas tricesimus tertius sedit annis duobus.

62. (Cap. 64.) Illic indigne quidem ac seculariter ut ²²¹¹ prædictum est ordinatus, sed ²²¹² longe indignius ac turpius quandiu præfuit conversatus. Non enim quasi tanti monasterii abbas, verum ²²¹³ quasi quidam procurator causarum principis existebat; ita ut ab ordinatione sua usque ad quinque circiter menses ²²¹⁴, Capuæ remoratus, in servitio potius principis quam in cura studuerit monachorum. Jam ²²¹⁵ vero quotiens illum huc venire contingeret ²²¹⁶, quoniam Tadinus abbatis deorsum curiam ut ²²¹⁷ supra diximus [c. 57] obtinebat, nequaquam sibi illic commemorari ²²¹⁸ dabatur, sed ac ²²¹⁹ si quidam alter extraneus huc ascendens, et hic etiam in nulla a fratribus reverentia, in nulla abbatibus ²²²⁰ solita honorificentia habebatur, nisi quantum ipse ab invititis atque nolentibus extorquebat. Sub ²²²¹ hoc abbate Alferius et Stephanus presbyteri (800) de oppido Minianensi (801) obtulerunt (an. 1034, *Ang.*) huic monasterio unam ecclesiam juris sui vocabulo Sanctus Bartholomæus, prope ipsum ²²²² oppidum, cum una domo sua, et cum omnibus ejusdem ecclesie pertinentiis ²²²³. Hic fecit libellum de castello quod dicitur Petra præcipua quibusdam Terminusibus; pro quo recepit solidos mille ducentos; pro censu vero ejusdem ²²²⁴ solidos 40.

* *pergit* 1: Eodem itaque quo ordinatus est anno, sexto videlicet Kal. Feb. (1037) mons Vesuvius eructavit incendium, adeo maximum et insolitum, ut usque ad mare discurreret (802). *Hinc* 1^b. *addit*: Quo tempore Guaimarius major Salernitanus princeps defunctus. Guaimario filio principatus successionem reliquit (805).

63. [Cap. 65.] Cum (804) autem jam Deus omnipotens tantis iniquitatibus tantisque hujus sancti loci direptionibus decerneret finem ²²²⁵ imponere, et orationes ac gemitus servorum Dei, orphanorumque ac viduarum et pauperum lacrimæ ²²²⁶ a ma-

VARIÆ LECTIONES.

²¹⁹⁹ in m. e. p. 1. *ed.* ²¹⁹⁹ p. Quid pluribus? l. 1. *ed.* ²¹⁹⁹ *add.* 4. ²¹⁹⁹ n. omnes ascendunt l. *ed.* ²¹⁹⁹ loco 1. *ed.* ²¹⁹⁷ beati p. Benedicti l. *ed.* e. b. s. *desunt* 1. 2. ²¹⁹⁹ i. de ipso profundo aquarum f. 1. ²¹⁹⁹ *deest* 1. ²²⁰⁰ jam dictum 1. *ed.* ²²⁰¹ m. III. N. l. d. est 1. *ed.* ²²⁰² n. et imperio f. 1. ²²⁰² non — volebat *desunt* 1. ²²⁰³ apprimere 1. ²²⁰³ ire jubet 1. *ed.* ²²⁰³ q. i. s. n. a. *add.* 1^b. ²²⁰⁷ e. c. *deest* 1. ²²⁰⁸ i. a 1. ²²⁰⁹ *deest* 1. 2. ²²¹⁰ s. l. *desunt* 1. ²²¹¹ ut p. est *add.* 4. ²²¹² ord. digne vero ac turpiter ut decuit est expulsus. Non e. 1. ²²¹³ sed 1. *ed.* ²²¹⁴ c. continuos m. 1. *ed.* ²²¹⁵ Nam *ed.* ²²¹⁶ v. aliqua necessitas cogeret 1. *ed.* ²²¹⁷ u. s. d. *desunt* 1. ²²¹⁸ remorari 1. *ed.* ²²¹⁹ quasi a. q. e. 1. *ed.* ²²²⁰ s. a. 1^b. *ed.* ²²²¹ Sub — 40. *add.* 1^b. ²²²² prædictum 1^b. *ed.* ²²²³ rebus et p. 1^b. *ed.* ²²²⁴ f. cum pertinentiis ejus q. 1^b. *ed.* ²²²⁵ *add.* 4. ²²²⁶ modum 1. *ed.* ²²²⁷ singultus ac. l. 1. *ed.*

NOTÆ.

(798) Ita etiam in catal. Petri.
(799) A. D. 1036, siquidem Pennæ donatio facta est Theobaldo abbate a. D. 1036. (nobis 1035) ind. III, m. Julio l. 1. p. 135. Basilius autem jam prius abbatem nomen sumpsit, v. infra not. 50.
(800) Pater et filius. Reg 297, a. 19, *principatus d. Pandulfi et 16 a princ. d. Pandulfi filii ejus glor. princ. mense Aug. ind. 2. i. e. a. 1034*. Basilius abba-

tis ibi mentio fit. *Actum S. German.*
(801) *Mignano*, inter Vulturum et Garilianum fluvijs.
(802) Ex Anon. Casin. a. 1037
(803) Guaimarius III ultra a. 1031 non vixisse constat; v. Di Meo Ann. Neap. h. a.
(804) Magna capitis pars ex Desiderii Dial. I. desumpta est. Cf. Ann. Altahenses a. 1038.

xilla in cœlum intra ipsum exauditionis sacrarium essent admixtæ ³²²⁰, anno divinæ incarnationis 1038 [1056] Chuonradus ³²²¹ imperator cum valido nimis exercitu transitis Alpibus Italiam introivit, venitque Mediolanum: namque ³²²² ejusdem civitatis archiepiscopo vehementer erat infensus ³²²³. Ibi de nostri monasterii prioribus aliquot qui ad eum ultra montes proclamationis gratia jam dudum perrexerant illum adentes, universa quæ per tot annos a Pandulfo mala pertulerant, flebilibus ei querimoniis denuo retulerunt: orantes ac supplicantes, ut tandem dignaretur ad ³²²⁴ has partes venire, ac ³²²⁵ beati Benedicti cœnobium quod eatenus sui antecessores sub tutela ³²²⁶ sua reverenter nimis habuerant, de tanti tyranni manibus potenter ³²²⁷ eruere. Quorum imperator postulationibus ³²²⁸ ut erat valde piissimus incliuatus, Romam concitus venit (an. 1037), ubi etiam innumerabilium aliorum tam videlicet ecclesiasticorum quam reliqui ordinis virorum innumeras super Pandulfo querelas accepit. Habito itaque cum magnatibus suis consilio, Deumque timentium virorum adhortatione communitus, strenuus aliquot a latere suo principi ³²²⁹ Capuam destinat viros, mandans ³²³⁰, ut nisi indignationem suam vellet protinus experiri, ante omnia monasterio Casinensi universa quæ sibi ³²³¹ abstulit confestim ³²³² restituat, captivos cujuscumque ordinis seu generis viros statim dimittat, bonaque unicuique sua sine diminutione aliqua celeriter reddat. Legati igitur imperatoris Capuam adveniunt, Pandulfum ³²³³ conveniunt, multisque cum eo frustra sermonibus habitis, ad dominum suum sine effectu aliquo revertuntur. Induraverat enim cor ejus Dominus, ut quondam induraverat Pharaonis, ut quod spontaneus contempserat, invitus facere cogeretur. Cernens ³²³⁴ autem imperator se a Pandulfo contemni ³²³⁵, ira succensus, sumpto exercitu, venit Casinum (an. 1038). Cujus ministri qui præmissi de more fuerant ad apparatus regium exigendum, cum monasterii curiam introissent, præfatus ³²³⁶ Todinus valde perterritus clanculo inter hominum ³²³⁷ frequentiam exiit, et

A festinanter roccam (805) properans, fugit ³²³⁸. Quod cum fratribus sursum fuisset relatum, in medium se proripiens unus ex prioribus Azzo nomine: « Tempus, inquit, fratres, tacendi pertransiit, et loquendi tempus advenit. Ecce illuxit dies redemptionis nostræ. Descendamus igitur, et regis ministris quæque sunt necessaria coaptemus. » Quo facto, honorifice satis quantum ad illos, imperator receptus et hospitatus, altero die cum uxore pariter ac ³²³⁹ nuru sua ad ³²⁴⁰ monasterium beato Benedicto et ³²⁴¹ fratribus se commendaturus ascendit. Quem cum fratres multa ³²⁴² honorificentia gratulantissime recepissent ³²⁴³, post orationem illos allocuturus capitulum est ingressus. Quo residente, omnes simul monachi consurgentes, ante ejus se faciem prostraverunt, et erecti ³²⁴⁴: « Ita vos, inquit, omnes pariter expectavimus, ita faciem vestram contemplari desideravimus, ita denique ³²⁴⁵ vestrum præstolati adventum sumus, ac si justorum animæ in inferno Redemptoris adventum expectasse ³²⁴⁶ noscuntur. » Ad hæc lacrimis imperatore suffuso, omnes iterum in faciem corruunt, ac demum surgentes, quæ et quanta a Pandulfo reversione per duodecim circiter annos mala perpassi fuerint ³²⁴⁷, ordine referunt, utque tantis calamitatibus finem dignetur imponere, per Deum et per beatum Benedictum obtestantes exposcunt. Tunc imperator ob ³²⁴⁸ eam solummodo causam se ad partes istas transisse jurejurando affirmans, sequere locum hunc ex toto corde suo honoraturum ac protecturum quandiu viveret, devotissime pollicens: jubet demum ut duodecim ex eis ad se Capuam pergant, ubi licentius ³²⁴⁹ quicquid super hoc negotio agendum sit, illorum consilio peragat. Posuit deinde super altarium beati Benedicti coopertorium purpureum, aureo friso ad mensuram ulnæ unius in circuitu adornatum. Postremo autem suppliciter valde fratrum se orationi commendans, ita benedictione petita Capuam est profectus. Interea Pandulfus Capuæ augustum præstolari nequaquam ³²⁵⁰ præsumens, una cum abbate suo magis ³²⁵¹ quam nostro in præfatam

VARIÆ LECTIONES.

³²²⁴ admixtæ, juxta quod Sapiaentia continet: Cor regis in manu Dei, et quocumque valuerit convertet illud, Chuonr. l. a. d. i. 1038. adscripti 1^b. ³²²⁹ Cuonr. 4. ³²²⁰ namque — infensus desunt 1. ³²²¹ invisus 2. ³²²² ad h. p. add. 4. ³²²³ tanque famosum et beati B. meritis celebre ubique cenobium, q. 1. ³²²⁴ s. t. 1. ed. ³²²⁵ m. dignaretur eripere 1. ed. p. erueret Petri Diac. in. vita S. Guinizzonis, ubi hæc exscript. ³²²⁶ querimoniis ac precibus 1. ed. ³²²⁷ principes 4. ³²²⁸ deest 1. ³²²⁹ add. 4. ³²³⁰ bona ed. bona conf. r. 1. ³²³¹ a. atque eum Pandulfo multis f. s. h. ad. imperatorem sine 1. ed. ³²³² l. a. c. 1. ed. ³²³³ ita 1^b, contempni 1. ³²³⁴ introissent, in ipsa quidem curia Todinum præfatum offendunt; verum ille dum minime ab eis agnoscitur, ex improvise visis illis valde perterritus, clanculo 1. ³²³⁵ homines e. 1. ed. ³²³⁶ illorum manus evasit 1. p. aufugit ed. ³²³⁷ et 1. ed. ³²³⁸ B. ejusque congregationi se 1. ³²³⁹ ad m. post ascendit collocant 1. ed. ³²⁴⁰ omni qua poterant 1. ³²⁴¹ suscep. 1. ed. ³²⁴² p. erectisque data loquendi fiducia: 1. p. surgentesque: ed. ³²⁴³ deest 1. ³²⁴⁴ præstolasse 1. ed. ³²⁴⁵ fuerunt ed. ³²⁴⁶ i. jure jur. aff. se ob e. s. c. ad has p. venisse, ut beati B. cœnobium de servitute nequissimi principis eruens, pristinae illud restitueret libertati; ac devotissime se illorum orationi commendans, posuit super alt. b. B. c. p. valde pretiosum, aureo friso ad m. palmi in c. pulcherrime adornatum. Jussit deinde ut d. ex eis ad se C. p. ubi q. s. h. n. a. sit, illorum c. p. sicque petita b. C. e. p. 1. imp. i. i. a. se ob e. s. c. ad has p. transisse, sequere, etc. ut supra usque ad peragat; sicque petita bened. C. e. p. ut beati B. cœn. d. s. n. p. liberaret, ac devotissime se, etc. ut 1. usque ad adornatum. Interea P. ed. ³²⁴⁷ deest 1. ed. ³²⁴⁸ minimo ausus, u. c. prædicto a. 1. ed. ³²⁴⁹ m. q. n. deest. 1. 2.

NOTÆ.

(805) Vantræ v. supra c. 57.

³²⁶⁰ roccam sancta: Agathe ³²⁶¹, arrepta ³²⁶² fuga se contulit. Imperator vero Capuam in ipsis vigiliis sancti pentecostes (*Mai. 14*) ingressus ³²⁶³, altera die apud ³²⁶⁴ veterem tentoria posuit. Assunt evestigio monachi rogantes promissa compleri et abbatem sibi ante omnia postulantes. Ad quos imperator ex ³²⁶⁵ consilio: « Non est meum hoc, inquit; vos eligite unum ex vestris. » Respondentibus non se habere idoneum, neque esse congruum in tantis perturbationibus in tanta domo aliquem sine magno vigore et potentia ordinari; et iccirco de suis magnum aliquem illis oportere ³²⁶⁶ præficere, imperator in priori sententia manens ³²⁶⁷: « Nequaquam, ait, sed de congregatione vestra sicut beati ³²⁶⁸ Benedicti regula præcipit idoneum vobis abbatem eligite ³²⁶⁹. » Illi vero nichilominus in petitione pristina perdurantes ³²⁷⁰, augustæ etiam suffragiis et ³²⁷¹ consiliis fulti, Richerium tandem qui tunc Leonensem abbatiam ³²⁷² regebat (806) in abbatem sibi demum exposulant. Super quo imperator valde mestificatus: erat enim sibi nimium et ³²⁷³ carus et utilissimus, quamvis primo negare satis institerit, victus demum monachorum ³²⁷⁴ vel ratione vel precibus, annuit ³²⁷⁵; eumque advocatum licet plurimum renitentem ³²⁷⁶, in abbatem ordinandum ³²⁷⁷ fratribus tradidit ³²⁷⁸. Pandulfus interea ³²⁷⁹ mandat ³²⁸⁰ imperatori ³²⁸¹, trecentas ³²⁸² auri libras pollicens se daturum, si ejus veniam cum gratia mereatur; cujus quidem auri medietatem ad præsens dare, pro medietate vero altera filiam et nepotem obsides transmittere spondet. Annuit imperator. Ille pecuniam ³²⁸³ delegat et obsides. Quo facto, Pandulfum facti protinus penitet, et estimans se civitatem Augusto ³²⁸⁴ recedente facile posse recipere, reliquum auri mittere denegat. Imperator itaque, tam ³²⁸⁵ cum suis quam cum nostratibus consilio habito, Guaimario Salernitano principi, Capuani tradidit

prin patus honorem. Rainulfum ³²⁸⁶ (807) quoque ipsius Guaimarii suggestione, de comitatu Aversano investivit (808). Adulfum etiam Capuanam archiepiscopum quem pessinus Pandulfus carceri mancipaverat, sedi suæ restituit. Quibus ³²⁸⁷ et abbatem nostrum, et universam nostri monasterii causam plurimum ³²⁸⁸ commendans, ut sua illam vice tueri in omnibus ac procurare deberent ³²⁸⁹, Pandulfus secum obsides ferens, Beneventum perrexit ³²⁹⁰; indeque ultra montes ³²⁹¹ per ³²⁹² marchias repedavit, atque post non integrum ³²⁹³ annum defunctus (*an. 1039, Jun. 4*), Heinrico filio reliquit imperium. Eodem ³²⁹⁴ tempore Guaimarius (809) Normannis faventibus Surrentum cepit, et fratri suo Guidoni concessit ³²⁹⁵. Amalfum etiam ³²⁹⁶ suo dominatui subdidit. Interea Pandulfus (810) relicto in præfata rocca ad expugnandam quoquomodo ³²⁹⁷ posset Capuam filio, ipse cum Basilio suo ad ³²⁹⁸ imperatorem Constantinopolim abiit, causa adjutorii sive exercitus ³²⁹⁹ sive pecuniæ. Cui ³³⁰⁰ videlicet ³³⁰¹ imperator non solum nichil ³³⁰² contulit, verum etiam a nuntiis Guaimarii præmonitus, eum in exilium misit, ubi miser per duos et eo ³³⁰³ amplius annos, usque ³³⁰⁴ ad mortem ³³⁰⁵ imperatoris remoratus, tandem relaxatus, ac sine effectu aliquo reversus est.

• Juniore add. 1. b.

64. His ³³⁰⁶ diebus (811), cum a principio fere Maii mensis usque ad quintum diem ante Kalendas Augusti vix vel tenuiter pluvialis imber arva rigasset, die qua ³³⁰⁷ diximus rusticus quidam in vicinia monasterii commanens, postquam segetes agelli sui quem juxta radicem montis habuerat messuit, mox stipulis quæ remanserant ignem supposuit. Repente igitur flamma paulatim succrescens, non jam contenta tantummodo paleis, sed obviantia quæque, et ipsam quoque silvam devorare perniciter cœpit. Jamque contiguus monasterio ignis, non dubium illi

VARIE LECTIONES.

³²⁶⁰ add. 4. ³²⁶¹ quam summo studio undique communierat add. 1. 2. ³²⁶² Ag. fugiens contulit. 4. ³²⁶³ introivit; 1. ed. ³²⁶⁴ d. civitatem egressus, apud Capuam v. l. figit. assunt et m. r. ut opere compleat quæ promissit, abb. s. a. o. constitui p. 1. ed. ³²⁶⁵ imperator: Eligite inquit u. l. ³²⁶⁶ oportere ed. ³²⁶⁷ ierudians 1. ed. ³²⁶⁸ s. vestra r. 1. ³²⁶⁹ non enim ad præsens habeo quem vobis debeam dare add. 1, sed expuncta sunt. ³²⁷⁰ permanentes 1. ed. ³²⁷¹ et c. add. 4. ³²⁷² ecclesiam 3. ³²⁷³ n. c. et in omnibus suis negotiis u. l. ed. ³²⁷⁴ add. 1. b. ³²⁷⁵ adquevit 1. ed. ³²⁷⁶ sentem ac repugnantem 1. ed. ³²⁷⁷ eligendum 1. 2. ³²⁷⁸ His diebus gestum est miraculum illud subito et superno imbre extincti ignis apud hoc monasterium, quod venerandæ memoriæ Petrus Ostiensis episcopus in sermone illo quem de vigiliis beati B. conscripsit, lucu... *reliquis abscessis* add. 1. b. ³²⁷⁹ preterea 4. ³²⁸⁰ m. per necessarios i. 1. 2. ³²⁸¹ veniam postulans add. 1. ed. ³²⁸² ducentas (corr. trec.) auri optimi l. 1. ³²⁸³ centenarium 1. corr. 1. b. ³²⁸⁴ r. a. 1. ed. ³²⁸⁵ i. consilio t. c. s. q. c. Capuanis magnatibus (c. nostratibus 3.) h. 1. ed. ³²⁸⁶ honorem, eique Richerium a. 4. ³²⁸⁷ eisque ed. Richerium abb. universamque c. m. n. multum c. ut s. hanc v. t. et p. 1. ed. ³²⁸⁸ multum plurimum 4. ³²⁸⁹ deberet 1. ³²⁹⁰ concessit 1. ed. ubi pariter cum exercitu suo turpiter satis a civibus et indigno tractatus add. 1. b. indeque in inde *mutato*. ³²⁹¹ post dies non plurimos add. 1. 2. ³²⁹² p. m. add. 1. b. ³²⁹³ non longum tempus, integrum annum scilicet 3. ³²⁹⁴ Eodem subdidit desunt 1. ³²⁹⁵ contulit ed. ³²⁹⁶ nichilominus ed. ³²⁹⁷ q. p. add. 1. b. posset deest. 4. ³²⁹⁸ s. C. a. ad i. 1. ed. ³²⁹⁹ e. s. desunt 2. ³³⁰⁰ p. sed cum per duos et 1. ³³⁰¹ add. 4. ³³⁰² nil adjutorii c. ed. ³³⁰³ deest. 4. ³³⁰⁴ a. frustra remoratus ibi fuisse, sine effectu a. r. est. 1. ³³⁰⁵ m. videlicet 1. ed. ³³⁰⁶ totum caput deest 1. v. supra p. 671. not. f. ³³⁰⁷ d. quadam r. 4.

NOTÆ.

(806) *Leno*, in territ. Brixiano. Et monachus Altabensis, testibus Annalibus Altabensibus a. 1058.
(807) *Rainulfum* — restituit ex Amato II. 6. addidit.
(808) *O une lance publica et o un gonfanon dont es cil larme imperial. AIME.*

(809) *Guaimarius* — subdidit ex eodem II, 7.
(810) Cf. Amat. II, 12.
(811) E Petri Dam. sermone in vig. S. Benedicti legendo.

imminentis incendii ostendebat exitium : cum ecce A
 superna Omnipotentis misericordia Benedicti patris
 precibus inclinata de supernis cœlorum super ³²⁰⁸
 hunc locum respexit, et exilem prorsus nubeculam
 ip̄ immensa aeris vastitate repente creatam cum
 largissima imbrium inundatione super totius monaste-
 rii ambitum insperate perduxit, cujus quidem fluen-
 tis non modo voracis incendii flammam restinxit, sed
 et universum sancti hujus loci circuitum abundanter
 ac copiose rigavit. Mira omnipotentia Creatoris ut
 patenter ostenderet nubem illam ad solam loci hujus
 venerabilis creasse liberationem, cum tota un-
 quelique cœli orbita serenitate continua rutilaret, ita se ad
 monasterii mensuram eadem nubes cohibuit, ut
 quæque adjacentia hubertim perfunderet : finitima
 vero penitus non attingeret. Rusticus (812) itaque B
 qui tanti mali licet ignarus auctor extiterat ut mo-
 nasterio ignem propinquare conspexit, amarissime
 lamentans et penitens, mox ³²⁰⁹ descendit, et sola
 conscientia torquente ac pertrahente, sponte se
 carcere publico condemnavit. Quod nostri ³²¹⁰ alius
 et religiosius perpendentes, et illum quidem illæsum
 abire siverunt, et misericordii Deo pro tanti loci libera-
 tione gratias innumeras reddiderunt*.

* Eodem (815) quoque tempore dum piscatores
 hujus monasterii retia in mare, quo pisces ad
 refectionem fratrum caperent nalsissent, Nor-
 mannus quidam mente tumidus ac inflatus super-
 bia, furibundo spiritu supervenit ; et ut sunt ad
 rapinam avidi, ad invadenda aliena bona inex-
 plebiliter auxilii, comprehensum unum e pesca-
 toribus, vestimentum ei quo erat indutus abs-
 traxit, sibi que mox induit; dein naviculam
 ingressus, piscatorem cogere cepit, ut retia ex
 alto educeret, quatinus pisces, qui in ea inventi
 essent, secum abstrahens deportaret. Cumque
 piscator renueret, et se pisces ad monachorum,
 non ad Normannorum refectionem, capere velle
 se diceret, valde cæsus ab eodem Normanno
 in mare projectus est. Cum vero isdem Norman-
 nus piscium præda [præde *Desid.*] avidus retia
 ex alto per semetipsum trahere, et pisces legere

[regere c.] cepisset, subito in mare ex navicula
 cecidit, atque interclusus ab æquore [equo c.]
 spiritum exalavit. Sed mirabile dictu! ante
 illum unda mortuum projecit in litore, quam
 piscator qui ab eo projectus in aquas fuerat,
 vivus natando venire [pervenire *Desid.*] potuisset.
add. 2.

RICHERIUS natione Baugarius ³²¹¹ tricesimo quarto
 ordine abbatiam hujus loci sortitus, sedit annis 17,
 mensibus sex.

65. [Cap. 66.] Huic Chuonradus ³²¹² imperator
 eodem ³²¹³ quo ordinatus est anno per ³²¹⁴ preces
 Gislæ conjugis ³²¹⁵ et Heinrici filii, nec non et Ca-
 deloi episcopi atque cancellarii sui, apud Beneventum
 præceptum aureo sigillo bullatum juxta morem prio-
 rum augustorum de universis monasterii pertinentiis
 fecit (*an. 1038, Jun. 5*) (814). Sed et Benedictus
 papa nonus privilegium illi ³²¹⁶ secundum Roma-
 norum pontificum consuetudinem scripsit (*Jul.*
1) (815). Eodem ³²¹⁷ tempore Guaimarius princeps
 fecit præceptum beato Benedicto (*an. 1040, Jun. 12*)
 (816) cum aurea bulla de universis monasterii perti-
 nentiis: specialiter autem de Sancto Urbano et Vi-
 calbo, et de ³²¹⁸ decima parte ³²¹⁹ totius civitatis
 Atinæ, de alveo quoque Carnello qui fluit secus ³²²⁰
 Insulam cognomento ³²²¹ Limatam, centum videlicet
 passos super eandem insulam, et centum inferius,
 cum ripa et limitibus utriusque partis. Alio etiam
 præcepto (817) concessit in hoc monasterio ecclesiam
³²²² sancti Nycolai apud Amalphim cum universis
 C possessionibus suis (*an. 1039, Oct. 25*); nec non et
 alii ejusdem civitatis nobiles ecclesiam sancte Crucis
 cum omnibus rebus suis huic monasterio obtulerunt*.
 Per ³²²³ idem tempus (*an. 1039, Oct.*) (818)
 Nantarus quidam sacerdos et monachus de Venafro,
 obtulit in hoc monasterio ecclesiam Sancti Nazarii,
 quam idem nuper a fundamentis construxerat in
 ipso colliculo de Peperozzu, super rivum de Cente-
 simo, cum ³²²⁴ codicibus aliquot et nonnullis eccle-

VARIÆ LECTIONES.

³²⁰⁸ *add. 4.* ³²⁰⁹ *statim ed.* ³²¹⁰ *Q. abbas et fratres a. ed.* ³²¹¹ *Teutonicus 1.* ³²¹² *Cuonr. 4.* ³²¹³ *i.*
 anno Domini mill. tricesimo octavo quo abbas ordinatus est 1. 2. ³²¹⁴ *per rogum (corr. preces) — Bene-*
ventum add. 1b. ³²¹⁵ *c. suæ ed.* ³²¹⁶ *nichilominus illi 1. ed.* ³²¹⁷ *Quæ sequuntur post c. 67. collocat*
1, insertis quæ a fine c. 70. accessit 1b: K. per idem tempus quidam Aquinensis vir nomine Magipertus
optulit beato Benedicto hereditatem suam insulam videlicet quæ Limata vocatur, Carnello et Melpha cir-
cumdatam, centum estimatione modiorum. in qua prædictus abbas ecclesiam S. Mauricii construxit. eam-
que post modum a Leone papa consecrari fecit. v. supra c. 36. ³²¹⁸ *deest ed.* ³²¹⁹ *p. t. desunt 4.* ³²²⁰ *circa*
1. ed. ³²²¹ *c. i. quæ Limata vocatur 1. c. præfatam i. Limatam 1b. c. i. cognominatam, c. 2.* ³²²² *deest*
4. ³²²³ *Hoc tempore 1b. ed. Hoc etc. usque ad finem cap. add. 1b.* ³²²⁴ *in qua videlicet ecclesia cum non-*
nullis fratres ad Dei servitium aggregasset, et codices aliquot, necnon et ornamenta ecclesiastica, cum non
parvis t. p. i. adquisisset, eorum omnium consensu eandem ecclesiam cum omnibus omnino pertinentiis
ejus huic cenobio contulit 1b. ed.

NOTÆ.

(812) Hoc Leo addidit.

(813) Ex *Desid.* Dial. I. ad verbum.

(814) Ex orig. dedit Gatt. Acc., p. 137.

(815) Reg. num. 20 : *Charissimo nobis in domino*
Jesu Christo filio Richerio venerabili et religioso ab-
batii a nobis consecrato, etc. Infra vero: Cujus abbatii
consecrationem nuper ex dono piissimorum Henrici et
Conradi imperatorum Romanorum suscepimus. Scri-
ptum indict. vi. Kal. Julii. An.

(816) Num. 363. Datum II Idus Junii, anno 22

principatus Salerni jamphati d. Guaimarii magnifici
principis, et 2 anno principatus ejus Capuæ, ac 2 anno
ducatus illius Amalfis, et primo anno Surrenti. Ex
orig. dedit Gatt. Acc., p. 140.

(817) Quod dubiæ fidei videtur Al. di Meo l. I. VII,
 200. Specimen dedit Cl. Mabillon Dipl. App., p.
 416.

(818) 22 anno princ. Salerni d. Guaimarii, et 2
 ejusdem pr. Capuæ m. Oct., ind. viii, Gatt. Hist.,
 p. 213.

siasticis ornamentis, et cum non parvis terrarum possessionibus inibi acquisitis. Idem ³²²² fecit et Jeronius civis Draconariensis, et Johannes presbyter (819) de ecclesia sancti Nycolai sita juxta eandem civitatem. Johannes etiam comes qui cognominatus est Scintus obtulit ³²²⁶ beato Benedicto (an. 1049, Oct.) monasterium sancti Nycolai quod situm est prope ³²²⁷ castellum Pica; necnon et ecclesiam ³²²⁸ sanctæ Mariæ non longe ab eodem monasterio sitam, cum omnibus ex integro rebus et possessionibus ac pertinentiis earundem ecclesiarum (820). Fecit et ³²²⁹ commutationem cum prædicto abbate, confirmans in hoc loco ecclesiam Sancti Sabini, quæ adjacet monti sancti Leucii, cum omnibus pertinentiis ejus, et recipiens ³²³⁰ unam curtem in finibus ³²³¹ Capuæ, loco qui vocatur Baniolum. Quam videlicet curtem ipsemet Johannes antea in monasterio ³²³² isto donaverat. Hic abbas libellum ³²³³ fecit Berardo comiti Marsorum de Sancto Salvatore in Avezano ³²³⁴ pro censu 300 piscium. Eodem ³²³⁵ tempore (an. 1049, Avg.) Adelferius comes de Beneventano principatu obtulit in hoc loco monasterium sancti Eustasii quod nuncupatur de Pantasia, constructum prope castellum sancti Juliani (821), cum aliis ³²³⁶ quatuor sibi subjectis ecclesiis, et cum universis rebus ac pertinentiis ipsius. Id ³²³⁷ ipsum fecerunt Johannes et Ademarius comites de civitate quæ ³²³⁸ vocatur Morrone ³²³⁹ de ecclesia Sancti Angeli sita intra eandem civitatem super ipsam portam majorem (822). Sed et Petrus quidam abbas de eadem civitate similiter ³²⁴⁰ fecit de ecclesia sancti Johannis quæ est constructa in ³²⁴¹ loco qui dicitur Serra major, cum alia ecclesia Sancti Bartholomei, et cum omnibus ³²⁴² earundem ecclesiarum possessionibus. Raenaldus ³²⁴³ quoque et Leo presbyteri Aquinensis

A civitatis simili ³²⁴⁴ modo obtulerunt beato Benedicto ecclesiam Sanctæ Barbaræ, et duas casas suas cum omnibus rebus ³²⁴⁵ ipsius ecclesiæ, quæ sita est juxta ³²⁴⁶ eandem civitatem, in loco ubi dicitur Caput de ripa. Similiter et Stephanus presbyter ejusdem civitatis fecit de Sancta Maria de Gualdo, loco qui dicitur Ursitrude. Lando ³²⁴⁷ etiam ipsius nichilominus ³²⁴⁸ civitatis presbyter ³²⁴⁹, id ipsum fecit de ecclesia Sancti Stephani, quam ipsemet in proprio jure suo construxerat ³²⁵⁰ intra eandem civitatem, juxta portam videlicet ³²⁵¹ quæ est prope ipsam fistulam. Idem fecit et Bonifatius iudex ejusdem civitatis de ecclesia sancti Nycolai de Insula, cum omnibus sibi pertinentibus in toto comitatu Aquinensi. Pari etiam modo oblata est in hoc monasterio ecclesia domini B Salvatoris apud castrum Vicalbum ³²⁵² (823). Nec non et ecclesia Sancti Blassii in territorio Marsicano, in monte qui dicitur Sabucu cum terris et pertinentiis suis ³²⁵³. [Cap. 73.] Hoc ³²⁵⁴ tempore (an. 1045) quidam viri nobiles de Asculo (824) id est Rolandus et Atto et Tedericus et alter Rolandus obtulerunt beato Benedicto de causa juris sui duo castella, quorum unum ³²⁵⁵ dicitur Decimianum, aliud ³²⁵⁶ Tribilianum, cum ecclesiis et ³²⁵⁷ cum omnibus ³²⁵⁸ pertinentiis ac possessionibus prædictorum castellorum; nec non et totam portionem suam de castello quod ³²⁵⁹ dicitur Cabine (825), et ³²⁶⁰ alias per diversa loca possessiones nonnullas, quod ³²⁶¹ est terra modiorum circiter duum ³²⁶² milium. Hic ³²⁶³ abbas fecit libellum Danferio comiti de Larino de omnibus ecclesiis et rebus hujus monasterii quæ erant in eodem comitatu et in pertinentia Therinulensi, pro censu annuo centum bizanteorum. Eodem ³²⁶⁴ tempore (an. 1030, Mart.) ³²⁶⁵ Corbo quidam Aprutiensis obtulit in ³²⁶⁶ monasterio sancti ³²⁶⁷ Benedicti quod

VARIE LECTIONES.

³²²² Jeronius quoque c. D. et I. p. obtulerunt in hoc monasterio ecclesiam s. N. sitam i. e. c. cum omnibus mobilibus sibi pertinentibus ed. *desunt* 1. ³²²⁶ per cartam oblationis contulit b. 1^b. ed. ³²²⁷ in pertinentia Pontiscurvi, in pede montis qui dicitur sancti Leucii, p. 4. 2. ³²²⁸ et aliam e. s. M. quæ n. J. a prædicto m. sita e. t., c. 4^b. ed. ³²²⁹ F. etiam cum supradicto a. c. e. in h. l. monasterium s. N. quod a. rupi præfati montis s. L. c. universis p. ac rebus ipsius rec. vero u. 1^b. ed. ³²³⁰ *sequentia abscisa sunt* 1. ³²³¹ pertinentia 2. ³²³² in hoc m. d. ed. ³²³³ f. l. ed. ³²³⁴ Avezzano 2. ³²³⁵ Adelf. quoque c. de B. p. fecit beato B. cartam oblationis de monasterio s. F. 1^b. ed. *hinc 1^b. pergit.* ³²³⁶ c. q. c. s. s. 1^b. ed. ³²³⁷ Id — majorem *desunt* 1^b. *fort. abscisa, nam signum appictum est.* ³²³⁸ q. v. add. 4. ³²³⁹ Marrone 4. ³²⁴⁰ c. Morrone f. in hoc monasterio cartam de 1^b. ³²⁴¹ c. in finibus prædictæ civitatis, loco 1^b. ³²⁴² o. e. e. p. *abscisa sunt* 1^b. ³²⁴³ Per hos dies Raenaldus et 1^b. ³²⁴⁴ pari ed. p. m. *desunt* 1^b. ³²⁴⁵ r. et pertinentiis ipsius eccl. 1^b. r. e. i. ed. ³²⁴⁶ prope prædictam c. 1^b. ed. ³²⁴⁷ Lando — Aquinensi *desunt* 1. ³²⁴⁸ add. 4. ³²⁴⁹ a fundamentis c. ed. ³²⁵⁰ c. quod vocatur V. cum omnibus pertinentibus sibi 1^b. ed. ³²⁵¹ *hic 1^b. pergit* A Normannis etc. v. c. 67 in 2. *sequitur cap. 67, nobis 66.* ³²⁵² *hic in 2. incipit cap. 73. Eodem loco scripta sunt in 1. addita in marg. Quo videlicet t. 1^b.* ³²⁵³ unus 1^b. ³²⁵⁴ alius 1^b. ³²⁵⁵ et ornamentis ac rebus earum, et c. 1^b. ³²⁵⁶ c. universis omnino p. 1^b. ed. ³²⁵⁷ qui vocatur C. 1^b. ed. ³²⁵⁸ similiter cum pertinentiis ejus; et 1^b. ³²⁵⁹ quæ 1^b. ed. ³²⁶⁰ duo milia 1^b. ed. ³²⁶¹ Hic — bizanteorum *desunt* 1. ³²⁶² Eodem — 4 milium *capiti 79 adscripsit* 1^b. ³²⁶³ anno 1^b. ³²⁶⁴ *deest* 1^b. ed. ³²⁶⁵ beati 1^b. ed.

NOTÆ.

(819) Regest. 579. *Geromus iudex, Joannes sacerdos et monachus.* ANG.

(820) Gall. II., p. 213, fil. Landolfi comitis, v. ib., p. 215, Acc., p. 169.

(821) *Nostrum* in dipl. l. 1. p. 215. Situm est in Capitanata.

(822) Num. 382 ANG. Eodem teste, sequentes donationes exstant in Reg. n. 314 386, 350, 352, 359.

(823) Num 342 ab Adamo filio Petri et aliis simul donantibus. ANG.

(824) Piceno.

(825) Ea potius excepta esse videtur in documento ap. Gall. Acc., p. 145, quo Richerius ea nunquam a parte monasterii subtractum iri spondet, dato 1045 Julio.

situm est in eodem comitatu juxta fluvium Trontum ⁸⁰⁰, et huic monasterio ⁸⁰⁷ subjacet, totam portionem suam de castello quod dicitur Fanum, et de Monte Domnelli, cum omnibus pertinentiis ⁸⁰⁸ earundem portionum suarum, quod sunt modii ⁸⁰⁹ terrarum tria milia (826). Similiter etiam fecit quidam Tedericus Asculanus (827) de integra portione juris sui de duobus castellis, id est Pomonte et Octavo, terra videlicet modiorum quattuor milium ⁸⁷⁰.

⁸ Sequenti anno luna cum esset tertia decima, 5 Idus Jan. (1042) per 5 horas obscurata est: cum nulla prorsus nubes appareret in cœlo (828) *add.* 1.

[Cap. 78.] Circa ⁸⁷¹ hoc tempus sanctæ memoriæ Stephanus Ungariæ rex qui gente sua ad Christi fidem conversa multis post mortem virtutibus clauit, auream crucem valde pulchram sancto patri Benedicto direxit, multis ablatem efflagitans precibus, ut de fratribus loci hujus aliquot sibi ad monasterium in illis partibus ordinandum, mittere dignaretur ⁸⁷². Ad quem cum abbas nequaquam negligens, duos de prioribus hujus monasterii fratribus transmisisset, jam eo defuncto (*an.* 1038, *Aug.* 15) Salomon filius ejus (829) qui in regno illi successerat honorifice nimis eos recepit, et quinque pluvialibus optimis cum aliis non paucis dolis illos remunerans, ad abbatem remisit.

66. [Cap. 67.] (AMAT. II, 8, 9, 10, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30 *passim*). Per ⁸⁷³ idem tempus (1038) Maniakis ⁸⁷⁴ dux ab imperatore Constantinopolitano cum exercitu ad debellandos Saracenos in Siciliam transmissus, cum Apuliæ atque Calabriæ milites in auxilium ascivisset, ad Guaimarium quoque legatos direxit, exorans ut Normannorum illi suffragium mitteret. Qui ejus precatibus annuens, Guilelmum ⁸⁷⁵, Drogonem, et Humfridum ⁸⁷⁶ Tancredi filios, qui noviter a Normannia venerant, cum trecentis aliis Normannis illi in auxilium misit. Cumque maxima jam pars Siciliæ

A recepta esset, et Siracusana civitas captâ, a sero quodam præfato duci mausoleum sanctæ virginis Lucie proditum, ejusque sacrum corpus inde sublatum et in argentea theca cum omni reverentia positum Constantinopolim est transmissum. Sed post paululum in sua revertentibus Grecis atque Normannis, mox Saraceni cuncta quæ amiserant receperunt. Præfato itaque Maniako, eo quod ad imperium aspirasset pessime trucidato (830), alius in Apuliam catapanus nomine Ducliano (831) ab imperatore transmittitur (*an.* 1039). Huic Arduinus quidam Lambardus, de famulis scilicet sancti Ambrosii, aurum non modicum offerens, candidati (832) ab illo honore donatus et nonnullis Apuliæ (833) civitatibus prælatus est. Illic in superiori expeditione B apud Siciliam cum Saracenum quandam stravisset, ejusque insignem equum victor cepisset, a ⁸⁷⁷ supra dicto Maniako idem equus expetit, et ab Arduino constanter illi negatus ⁸⁷⁸, cum vi tandem atque dedecore illi ⁸⁷⁹ sublatus est. Hujus tantæ ⁸⁸⁰ injuriæ Arduinus dolosa ⁸⁸¹ patientia ex tunc aptum retributionis tempus expectans, et tandem invenisse se putans, omni conamine Grecis molitur insidias. Orationis igitur gratia Romam ire se simulans, Aversam venit, et Rainulfo comiti causam suam aperlens, ad universam Apuliam se duce facile acquirendam animum illius accendit: effeminatos prorsus atque remissos asserens Grecos, terram opulentissimam; se jam et numero multos et armis insignes angusti tamen hujus ⁸⁸² oppiduli penuriis usque ad id tempus non sine injuria sui contentos (834). Placet consilium, adhortatio comprobatur, et id protinus aggrediendum consilio unanimi definitur. Mox idem comes duodecim de suis capitaneos eligit, et ut æqualiter inter se acquirenda omnia ⁸⁸³ dividant præcipit. Arduino de omnibus medietatem concedendam disponit; idque ad invicem sacramento firmato, trecentos numero milites eis adhibuit. His ita dispositis anno ⁸⁸⁴ (835) dominicæ nativitatatis

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁰⁰ Trontu *ed.* ⁸⁰⁷ cenobio *1b. ed.* ⁸⁰⁸ o. omnino rebus ac p. *1b. ed.* ⁸⁰⁹ modia *1b. ed.* ⁸⁷⁰ Sequitur in eodem cap. 73. Guaimarius post hæc *etc.* 1. 2. v. cap. 72. ⁸⁷¹ Circa — remisit in *cod.* 2. *est cap.* 78; eodemque loco post caput edit. nostræ 75. *adscriptis* *1b.* ⁸⁷² m. non differret *1b. ed.* ⁸⁷³ Normanni interea qui cum Rainulfo comite apud Aversam manebant, id est Guilelmus, et Drogo filii Tancredi, et filii Anici Gualterius et Petrones consilio habito, relicta Aversa, filium Beneventani principis Atenulfum seniore super se facientes, ad Apuliam acquirendam, animum intenderunt, pergentesque applicuerunt Melphim, conjunctisque sibi Lambardis quos illic reppererant, ceperunt pugnare cum Grecis. anno scilicet nativitatibus dominicæ m^o xl primo. E quibus (p. quo videlicet anno dies paschalis sabbati ipso die festivitatis S. Benedicti evenit. Ex his itaque *1b.*) frequenti potiti victoria, demum recedente ab eis Atenulfo, Guilelmum filium Tancredi comitem sibi fecerunt. Quo mortuo, frater ipsius Drogo 1. ⁸⁷⁵ Maniacus 2. Maniachis 3. ⁸⁷⁶ Guilelmum 2. Guilelmum 3. Guilelmum 4. ⁸⁷⁷ Umfridum *ed.* ⁸⁷⁸ cumque a *ed.* ⁸⁷⁹ n. fuisse *ed.* ⁸⁸⁰ equus illi *ed.* ⁸⁸¹ A. ex t. a. r. t. pat. dol. e. *ed.* ⁸⁸² unius *ed.* ⁸⁸³ cuncta dividerent *ed.* ⁸⁸⁴ a. utique d. *ed.*

NOTÆ.

(826) Gatt. Acc., p. 146.
(827) Filius qd. Mainardi, idem ut videtur quem supra habuimus. Chartam edidit Gatt. Acc., p. 146, d. m. Jun. 1045, ind. xiv.
(828) Ita Anon. Cas. ad an. 1042.
(829) Imo Petrus sororis filius.
(830) Non tunc, sed postquam a. 1042 iterum catapanus factus fuerat, ad imperium aspiravit.
(831) Duchane Aimé. Dulchiano Lupus. Δουλιανός;

Cedrenus.
(832) *Fu en hautesce de honor fait Aimé.*
(833) *De moult de citez loco non addito, Aimé.*
(834) *Vous i habitez comme la sorice qui est en lo partus Aimé.*
(835) anno — evenit addidit Leo, f. ex Ann. Benev. ad a. 1042, more Pisano; cf. Lupum a. 1041. Sed sunt quæ suadeant ut Melphiam a. 1040 captam esse ponamus.

monet ut ultra montes impiger vadat ³⁴⁴⁹, reique ³⁴⁵⁰ A Guaimarius eundem Basilium accersiri fecit, Ipsamque illi abbatiam ** regendam commisit.

* preposito monasterii s. B. huic Casinensi cenobio subditi G. 2.
** cellam nostram 2.

70. Post duos ferme annos quod ³⁴⁷⁸ fuerat ultra montes profectus Richerius, iterum majori satis congregato ³⁴⁶⁹ exercitu rediit. Sed nec ³⁴⁷⁰ cum eis Normannos aggredi Guaimario visum est ³⁴⁷¹. Tandem itaque universos Normannos qui terras monasterii retinebant, abbati fidelitatem ³⁴⁷² jurare faciens, exercitum omnem ad sua remisit; abbas vero ad monasterium rediit. Inter hæc cum supradicti oppidani sancti Angeli adhuc ³⁴⁷³ inquieti consistere, et Aquinenses ad se recipiendos rursus ³⁴⁷⁴ sollicitarent, abbas reminiscens qualiter olim suæ captivæ tempore a se defecissent, congregatis Normannis, idem oppidum adit; captisque ac deprædatis cunctis ejus primoribus, muros in circuitu a fundamentis everit. Sicque demum hactenus infidos et inquietos, quietos ³⁴⁷⁵ deinceps manere coegit.

71. Normannis ³⁴⁷⁶ (855) porro nostris arcem sancti ³⁴⁷⁷ Andreae in suum præsidium edificare ac munire aggressis, mandat abbas ab incepto desistere; sed nullam prorsus ³⁴⁷⁸ obedientiam, nullam inde ³⁴⁷⁹ reverentiam eidem voluerunt habere. Cernens itaque abbas et ³⁴⁸⁰ Normannorum cotidie vires accrescere, et se quoniam non erat qui adjuvaret, nullo modo proficere, dolens ac mrens, et quo se verteret nesciens, decernit tandem ultra montes, ulterius ³⁴⁸¹ huc non regressurus abire. Sed cum hoc ³⁴⁸² illi a suis omnino dissuasum fuisset ³⁴⁸³, potiusque sumendum consilium qualiter se de tam manifestis perjuriis suis cum auxilio patris Benedicti defenderet; ecce nutu Dei non post multos dies comes illorum Rodulfus nomine non paucis se militibus comitantibus ad abbatis curiam venit (*an.* 1045), eundem ³⁴⁸⁴ ut tunc putatum est abbatem seu capturus seu occisurus: sed dolor immo dolus ejus, conversus est in caput ejus. Cum enim foris ecclesiam juxta consuetudinem armis depositis, eandem ecclesiam cum omnibus pariter oraturus intrasset ³⁴⁸⁵ (*cf.* AMAT. II, 41), re-

VARIE LLECTIONES.

³⁴⁴⁹ i. imperatorem adeat omnique illi rei v. e. 1. ³⁴⁵⁰ omnique rei v. ed. ³⁴⁵¹ v. illum ad h. p. si potest, ad 1. ed. ³⁴⁵² a instanter exposcat 1. ed. ³⁴⁵³ necessariis 1. ed. ³⁴⁵⁴ est. Intra quæ dies, unus de his qui cum eo venerant fratribus infelix extinctus est. Post 1. ³⁴⁵⁵ necessaria 1. ed. ³⁴⁵⁶ Prædicti 1. ed. ³⁴⁵⁷ a. i. 1. ed. ³⁴⁵⁸ parvi p. 1. ed. ³⁴⁵⁹ Protinus 1. ed. ³⁴⁶⁰ r. ad quingentos ex L. milites esset 4. ³⁴⁶¹ Per — commisit *add.* 1^b. ³⁴⁶² adminiculo 1^b. ed. ³⁴⁶³ menses 1^b. ³⁴⁶⁴ prædictos 1^b. ed. ³⁴⁶⁵ ingenti pavore perterritus n. 1^b. ed. ³⁴⁶⁶ s. i. *add.* 4. ³⁴⁶⁷ a. S. d. 1^b. ed. ³⁴⁶⁸ q. f. u. m. p. R. *add.* 1^b. ³⁴⁶⁹ e. c. 1. ed. ³⁴⁷⁰ n. sic c. 1. ³⁴⁷¹ G. placuit 1. ed. ³⁴⁷² i. f. 1. ed. ³⁴⁷³ *deest* 1. ³⁴⁷⁴ *add.* 1^b. rursus ed. ³⁴⁷⁵ d. m. q. 1. ed. ³⁴⁷⁶ Porro demum N. a. 1. 2. ³⁴⁷⁷ quæ nunc s. A. dicitur, in s. refugium e. aggressis 1. ed. ³⁴⁷⁸ inde 1. ed. ³⁴⁷⁹ n. illi r. v. 1. ed. ³⁴⁸⁰ a. nullo se modo proficere, et N. c. v. a. decernit u. 1. ed. ³⁴⁸¹ ultra jam h. 4. ³⁴⁸² c. illi a suis hoc consiliariis omnino dissuasum fuisset, et ut potius qualiter de perjuriis se suis defenderet consilium sumeret, tandem omnino necessarium super hac re deliberatum consilium est. Cum ecce non 1. ³⁴⁸³ dissuaderetur ed. ³⁴⁸⁴ venit, et foris ecclesiam armis d. 1. ³⁴⁸⁵ intravit. Mox igitur homines monasterii equos 1.

NOTÆ.

(855) Brevius hæc narrat Desid. Dial. II, 22, nec in omnibus concinit.

pente monasterii servientes insimul omnes conveniunt, equos et arma illorum capiunt ³⁴⁸⁶, januas ecclesiæ claudunt, et campanas omnes simul pulsare ceperunt ³⁴⁸⁷. Quod ³⁴⁸⁸ subito reliqui ³⁴⁸⁹ civitatis homines audientes, et ³⁴⁹⁰ quidam illud rei esset penitus ignorantes, valde perterriti diversis undique armati telis accurrunt, et rumore ³⁴⁹¹ capiendi abbatis vulgi more turbati, mox reseratis basilicæ portis præcipites ³⁴⁹² irruunt, ac Normannos solis spatii armatos invadunt: resistentibus ³⁴⁹³ ac sese defensare nitentibus, postremo fidem Dei quam ipsi dudum parvi pendentes, infregerant, inaniter postulantibus, tandem fugientibus cæteris, quindecim obtruncant ³⁴⁹⁴; solum comitem salva manu supervenientes ³⁴⁹⁵ monachi capiunt ³⁴⁹⁶, eumque vix a manu tumultuaria eruentes, sursum apud monasterium trudendum in custodiam mandant. Quo facto, universam evestigio ³⁴⁹⁷ terram circumeunt ³⁴⁹⁸, ac ³⁴⁹⁹ subita formidine captos homines aggredientes ³⁵⁰⁰, præter castellum sancti Victoris, et prædictam ³⁵⁰¹ arcem sancti Andree ³⁵⁰², totam ³⁵⁰³ fere ipso ³⁵⁰⁴ die Deo auxiliante recipiunt. Dehinc ³⁵⁰⁵ nequaquam morati, comites Marsorum et filios Borrelli ceterosque monasterii fideles in auxilium advocant, et prædicto sancti Victoris oppido post paucos dies recepto, ad roccam sancti Andree in qua et uxor prædicti comitis, et Normanni ceteri ³⁵⁰⁶ se contulerant, obsidendam expugnandamque ³⁵⁰⁷ proficiscuntur. Cumque per dies ibi ferme 15 resedissent, et tam loci munitione quam commanentium repugnantia prævalere minime possent, stomachati tandem fratres qui aderant adversus obsidentes, jam quasi ³⁵⁰⁸ nona hora diei: « Quid inquit moras in dies teritis? et nil omnino agentes frustra tempus consumitis? Insurgite tandem, et omnes unanimiter arcem aggredimini, nichilque trepidetis. Contra inimicos siquidem Dei, contra perjuros nostros ³⁵⁰⁹, contra latrunculos denique pessimos ³⁵¹⁰ vobis pugna est. Aderit Deus, et pater sanctissimus Benedictus, qui et adversariis nostris ³⁵¹¹, fidei ac perjurii reis dignam confusioem, et victoriam

A nobis de justitia præsumentibus afferat. » Hac adhortatione ³⁵⁰⁸ vehementer accensi, omnes mox arma corripunt, omnique conamine abintus adversariis resistentibus, lapidibus, telis, atque missilibus arcem adoriantur. [Desid. l. l.] Mira ³⁵⁰⁹ dicturus sum: sed absque ulla prorsus cunctatione verissima. Denique cum ex utraque parte virutum lapides ac jacula mitterentur, Normannorum tela, seu quælibet missilia deintus venientia, nostris permixta, veluti a vento quodam valido introrsus reducta, in eos qui sese mittebant retorqueri, et plurimos sauciare ceperunt. Quod Normanni cernentes, stupore ³⁵¹⁰ maximo capiuntur, et voluntati Dei contra ire ulterius non valentes ³⁵¹¹, arcem protinus reddunt, seseque monachorum manibus tradunt; a quibus vix defensati, inermes ac ³⁵¹² seminudi Aversam reversi sunt. Equi eorum, arma atque pecunia, hostibus universa permixta: sicque ³⁵¹³ beati Benedicti ope et meritis suo juri terra hæc ex integro restituta, ex tunc et deinceps a Normannorum infestatione Dei ³⁵¹⁴ manet miseratione quieta.

* Apparuit quidam vir honestæ pulchritudinis, adhortans eos, dixit: Quid? 2 in margine, manu fere eadem. ANG.

72. Denique ut hæc omnia Benedicti patris voluntate et auxilio gesta credantur, nocte ipsa quæ diem istam præcesserat, cum quidam rusticus de castello Cervario, nomine Jeronimus in domo sua quiesceret, videbat insomnis se per viam quæ a castro ³⁵¹⁵ Mortula ducit redire: cum subito ³⁵¹⁶ quidam monachus reverendi admodum vultus ³⁵¹⁷ quasi longo ³⁵¹⁸ fessu itinere, virgam manu gerens illi in via conjunctus est ³⁵¹⁹. Cumque pariter incedendo ad bivium pervenissent unde ad villam sancti Andree divertitur ³⁵²⁰, rogat socium monachus, ut parum ³⁵²¹ quid pro labore ³⁵²² itineris quiescant. Quod ³⁵²³ cum rusticus annuisset, undenam tam lassus tamque fatigatus veniret? eundem monachum percontatur. « Ego inquit ³⁵²⁴ ille ³⁵²⁵ jam diu est quod in monte illo, » simulque ³⁵²⁶ montem hunc digito designabat, « monasterium construens ³⁵²⁷, ibi-

VARIÆ LECTIONES

³⁴⁸⁶ surripientes 1. ³⁴⁸⁷ incipiunt 1 ed. ³⁴⁸⁸ Quo audito terræ homines v. perterriti, cum hujusce rei essent ignari, et testinantes Normannos qui venerant, ad capiendum abbatem seu occidendum venisse, universi pariter diversis a. t. 1. ³⁴⁸⁹ aud. r. c. h. ed. ³⁴⁹⁰ et q. i. r. e. p. i. add. 4. ³⁴⁹¹ r. c. a. v. m. t. m. desunt 1, 2. ³⁴⁹² portis ingressi N. 1. ed. ³⁴⁹³ eosque ad altare confugientes, seseque defensare nitentes et frustra f. D. q. i. parvi p. infregerant implorantes vix (del. 1b) f. 1 eosque nunc sese defensare nitentes, nunc f. D. q. i. d. p. p. i. frustra fuis precibus implorantes, fug. ed. ³⁴⁹⁴ q. ex illis o. 1. ed. ³⁴⁹⁵ deest 1. ³⁴⁹⁶ capientes. e. v. a. t. m. eripientes, mox illum s. 1 ed. ³⁴⁹⁷ protinus 1 ed. ³⁴⁹⁸ in circuitu peragrantes 1 ed. ³⁴⁹⁹ aggrediuntur, eosque fidelitatem abbati jurare cogentes, præter 1. ³⁵⁰⁰ A. quam nuper supra naturalem loci asperitatem Normanni diligenter muniverant, eo die universa D. a. in sua recipiunt 1. ³⁵⁰¹ universa ed. ³⁵⁰² eo ed. ³⁵⁰³ Deinde nichil morandum rati, c. 1 ed. ³⁵⁰⁴ c. cum non parvo thesauro se 1. ³⁵⁰⁵ e. qua possunt militum manu p. 1. ³⁵⁰⁶ c. perjuros et latr. vobis 1. ³⁵⁰⁷ non plurimos ed. ³⁵⁰⁸ a. verecundia pariter et ira omnes a. arma corripunt, lapidibus, t. a. m. omni conamine a. a. r. arcem adoriantur 1. ³⁵⁰⁹ Mirabilis Deus et miserationes ejus super omnia opera ejus. Denique 1 corr. 1b. ³⁵¹⁰ s. m. c. de:unt 1, 2. ³⁵¹¹ v. sese monachorum manibus tradunt, arcem p. r. ipsi vix a monachis d. 1. ³⁵¹² i. ad socios A. aufugiunt 1, 2. ³⁵¹³ Statuentibus deinde Aversanis sociorum injurias vindicare Guaimarius obstitit. sicque 1, 2. ³⁵¹⁴ i. sub valido ejusdem patris tutamine quieta permanet et segura 1. Dei mis. quiescit. Acta sunt autem hæc de Normannorum expulsionem anno Domini m^o xl^o quinto 1b 2 D. mis. quiescit 5. ³⁵¹⁵ add. 1b. ³⁵¹⁶ c. ecce s. 1 ed. ³⁵¹⁷ habitus 1. 2. ³⁵¹⁸ add. 4. ³⁵¹⁹ deest 1. ³⁵²⁰ vertitur 5. ³⁵²¹ ut pro l. i. p. quiescant 1. ed. ³⁵²² deest 4. ³⁵²³ Quibus resistentibus, unde t. l. v. m. rusticeis p. 1 ed. ³⁵²⁴ ita 1b inquit 1 ed. ³⁵²⁵ add. 4. ³⁵²⁶ illo illo s. 3 i. Casini monast. 1, 2. ³⁵²⁷ instruens 4.

dem³³⁰⁰ cum fratribus habitavi : sed cum post³³⁰¹ A aliquantum tempus valde michi esse³³⁰² ingrati cepissent, non valens jam illorum ferre molestias recessi ab eis, et Jerusalem abi; ibique jam per quadraginta et amplius annos cum beato sum Stephano remoratus. Nunc autem frequentibus eorum nuntiis ac precibus evocatus, redii; et si quidem deinceps mores suos correxerint, ibidem cum illis habeo commanere³³⁰³. Sin autem, confestim via qua veni regrediar. » Perquisitus de nomine³³⁰⁴, Benedictum se appellari respondit, et iterum surgentes iter³³⁰⁵ incipiunt. Cumque viam illam qua ad Sanctum Andream pergitur monachus fuisset ingressus, et quod tenderet fuisset a rustico percontatus : « Hac, inquit, vado; quoniam in arce hac proxima michi aliquid est agendum. » Experrectus rusticus, retulit domino suo Mainardo archipresbytero*, quod viderat somnium; et ipsa³³⁰⁶ die arx eadem ordine superscripto recepta est. Hodieque supersunt aliqui ejusdem arcis incolæ, qui asserunt in ipso gravi utriusque partis conflictu vidisse se quendam monachum viriliter contra Normannos pugnantem, suosque enixius confortantem; cum nemo qui tunc³³⁰⁷ aderant monachorum se illi pugnae miscuerit. [DESID. Dial. II, 22.] Item ante non multos dies cuidam alii rustico visum pervisum est, quod pater Benedictus virga quam manu gestabat, universos Normannos hujus dumtaxat terræ incolas insequendo ante se ageret; eosque severissime verberans, cum maxima ignominia de hac terra procul eliminaret; nullo sibi vel ad modicum³³⁰⁸ resistente. Acta³³⁰⁹ autem sunt hæc de Normannorum expulsionem anno Domini 1045 (854), mense Maio, ind. 15. Statuentibus³³¹⁰ deinde Aversanis sociorum injurias vindicare, Guaimarius et dissuasit et obstitit. Dehinc³³¹¹ cum jam ferme annus elaboretur³³¹² una cum Drogone Normannorum comite, et³³¹³ cum multis aliis capitaneis ad hoc³³¹⁴ monasterium venit, eorumque³³¹⁵ supplicii valde rogatu ut prædictus Rodulfus³³¹⁶ absolveretur, ac³³¹⁷ parentibus redderetur, vix³³¹⁸ tandem optentum³³¹⁹ est; sacramento ab eodem prius exacto³³²⁰, ne umquam ulterius de aliqua hujus monasterii pertinentia conquirenda se intromitteret; neve abbati vel alicui nostrorum³³²¹ talionem pro hujuscemodi facto seu meritum aliquando retribuere

ret; sicque tandem libertati pristinae³³²² redditus³³²³, et mille tarenis qui ea die a prædictis capitaneis oblatis fuerant, ab abbate donatus ita demum³³²⁴ ad socerum est Aversani reversus.

* Cujus hoc ego relatione cognovi addit 1.

73. [Cap. 74.] Abbas³³²⁵ autem jam dudum suspectam habens Normannorum nequitiam, singula monasterii castella muris in giro munivit, ibique rusticos qui hactenus in villis habitaverant manere constituit. Tunc etiam et oppidum sancti Angeli, quod ipsemet³³²⁶ dudum destruxerat, muris amplioribus cinxit (855). Juxtaque ipsum pontem optimum super Lirim fluvium fecit (856).

74. [Cap. 75.] Preterea³³²⁷ Cajetani ob invidiam Guaimarii Adenulfum supradictum Aquini comitem evocant, sibi que illum in ducem præsciunt. Quo auditio Guaimarius, mex illuc exercitum destinat. Sed his impiger obvians Adenulfus, cum primo impetu aliquantos illorum fudisset, ipse protinus captus est, atque Guaimario deportatus. Pandulfus interea in³³²⁸ nequitia adhuc pristina, et in loci istius priori odio permanens, expulsos hinc Normannos accersit, eis que universam hujus monasterii terram de qua projecti fuerant facile se restitutum promittit, si ei contra Guaimarium ferro vellet auxilium. Quibus id libentissime pollicentibus, mox adunato tam illorum quam et³³²⁹ sociorum non parvo exercitu terram istam ingressus, ad primum oppidum sancti Petri in Flea (857) tentoria figit; futurum ut nisi Deus impediret, cunctam ex integro terram pervaderet. Iterum igitur fuga, iterum tribulatio et pavor ingens adeo totam terram invadit, ut aliquantum militum³³³⁰ domus sursum circa³³³¹ monasterium ad ejus defensionem tunc fuerint ordinatae. Et quia jam nullum ab homine sperabant auxilium, mandat fratribus abbas ut opem super hoc divinam expeterent, et discalciatis pedibus cum letaniis per omnes montis ecclesias pergerent. Cognitis his Adenulfus, mandat Guaimario, ut si se dimittere vellet, ipse protinus Pandulfi incepta destrueret, sibi que fidelitatem perpetuam, et monasterio beati Benedicti omnimodam defensionem jurare inviolabiliter spondet. Nam quia sororem Teanensium comitum quam idem Pandulfus in captione habebat pro absolutione ip-

VARIAE LECTIONES.

³³⁰⁰ p. a. t. add. 4. ³³⁰¹ m. inobedientes et (i. et desunt ed.) i. existerent, jam i. m. f. n. v. recessi 1 ed. ³³⁰² commorari 1 ed. ³³⁰³ n. quod frater B. appellaretur r. 1 ed. ³³⁰⁴ viam 1 ed. ³³⁰⁵ et d. sequenti a. 1 ed. ³³⁰⁶ add. 1b. ³³⁰⁷ modum 3. ³³⁰⁸ Acta sunt hæc anno ab incarnatione Domini m^o xl^o v^o 1 del 1b ita ut post resistente ibi et in 2 caput finiatur : sequente c. 73. Hoc — milium quæ in c. 65 habes. ³³⁰⁹ Statuentibus — obstitit hic desunt 1, 2 v. supra pag. 679 not. a. ³³¹⁰ Guaimarius post hæc c. 1, 2 ubi hæc est pars altera capituli 73. ³³¹¹ celebraretur 4. ³³¹² et c. m. a. c. desunt 1. ³³¹³ add. 1b. ³³¹⁴ et eorum ed. et ejusdem Drogonis s. 1. ³³¹⁵ comes 1 ed. ³³¹⁶ ac p. r. desunt 1, 2. ³³¹⁷ abs. ab abbate obtinuit 1 a. a. impetratum est 1b. ³³¹⁸ impetratum 1 ed. ³³¹⁹ extorto 1 corr. 1b. ³³²⁰ a. ex parte hujus cœnobii t. 1 ed. ³³²¹ add. 4. ³³²² r. ad socerum 1. ³³²³ hoc caput cum sequenti primo post c. 75 scripserit unde signis appictis huc amandavit. ³³²⁴ ipse 1 ed. ³³²⁵ caput addidit 1b. ³³²⁶ P. demum expulsos 1b. ³³²⁷ add. 4. ³³²⁸ lidelium 1b. 2. ³³²⁹ iuxta 1b. 2.

NOTÆ.

(854) 1045. Richerius abbas ejecit Normannos de terra sancti Benedicti. A:ON. Cas.
(855) Cf. cap. 70.

(856) Cf. infra III, 25.

(857) Nunc S. Petri in Gne. Asc.

suis³⁵⁸⁸ Adenulfi reddere noluerat, propterea contra A eundem³⁵⁸⁹ Pandulfum valde et merito commotus erat, se videlicet³⁵⁹⁰ pro una³⁵⁹¹ femina recollectum non esse nimium conquerens³⁵⁹². Factum est, et dimissus Adenulfus pacto quo idem statuerat, ad abbatem protinus venit, rem omnem aperuit. Mane cum maxima cunctorum³⁵⁹³ lætitia ad monasterium ascendit, ac super altare beati Benedicti aureum calicem imperatoris, et pluviale diasprum, quæ a prædicto Pandulfo jam dudum in³⁵⁹⁴ pignus acceperat (858), devotus reposuit. Ibi eum abbas et equo optimo et armis præcipuis cum insigne pulcherrimo donans, monasterii defensorem illum constituit. Mandat protinus Pandulfo se esse reversum, defensorem se monasterio datum : quam citius potest de monasterii finibus exeat, nisi forte velit ut ipse turpiter illum expellat. Nullatenus ista³⁵⁹⁵ credente Pandulfo, intra biduum Adenulfus tam ex propinquis quam ex amicis exercitum non³⁵⁹⁶ modicum aggregat, et congressurus die altera cum Pandulfo, in campo qui Ad perticellas vocatur (859) tentoria locat. Quo viso Pandulfus, et³⁵⁹⁷ tandem eorum quæ sibi mandata fuerant credulus, statim confusus recessit : Adenulfus vero cum pace ad Cajetanum ducatum quem Guaimarius illi firmaverat rediit.

75. [Cap. 76.] Supradictus³⁵⁹⁸ post hæc expulso- rum comes Rodulfus, obli- to immo parvi penso quod fecerat juramento, sicut est genus infidum et avaritiæ inexplebilis, cum quibusdam suæ nequitiae sociis statuerat³⁵⁹⁹ in³⁶⁰⁰ terram istam prædatum³⁶⁰¹ venire. Cumque hoc apud illos firmiter decretum fuisset, deque ipso³⁶⁰² consilio certus ad³⁶⁰³ abbatem nuntius transmissus fuisset, die illo quo id se facturum paraverat³⁶⁰⁴, terribili Dei judicio mane subita morte necatus repertus est. Quo facto tam ingens terror religionis Normannos pervasit, ut ulterius neque invasionis, neque prædationis gratia venire³⁶⁰⁵ in hanc terram apponerent³⁶⁰⁶. Denique ad manifestam hujus sancti loci vindictam, centum et quinquaginta ejusdem comitis Normanni milites intra ipsum ferme biennium diversis in locis diversa morte consumpti sunt³⁶⁰⁷.

76. [Cap. 77.] Cuidam post³⁶⁰⁸ ista propinquo suo nomine Ardemanno quem in rocca quæ Vantra

dicitur abbas³⁶⁰⁹ ad custodiendum posuerat, Teanenenses comites et munera maxima, et sororem suam duros se in conjugium, si roccam eandem illi traderet instantius polliceri. Callidus ille cuncta promittere; nocte conducta venientes eos clam intrmittere spondet. Sed³⁶¹⁰ cum ad locum et horam dispositam ventum fuisset, Laidulfum unum ex eisdem comitibus cum aliquot militibus intrmittens portas subito claudit, universosque illos pariter in vincula conjicit³⁶¹¹, cæteri vero repulsi³⁶¹², ad sua sunt cum digna confusione reversi. Postmodum vero rogatus a Guaimario abbas per³⁶¹³ Guidonem fratrem suum, et comitem Rainulfum³⁶¹⁴, et Leonem de Manso illustrem virum³⁶¹⁵, ut comitem fratribus redderet, nequaquam³⁶¹⁶ congruum ducens tantorum virorum spernendas preces, accepto³⁶¹⁷ prædicti Laidulli³⁶¹⁸ fratribus sacramento ac refutatione cum obligatione centum librarum auri, fecit quod fuerat postulatus. Qua rem idem³⁶¹⁹ Ardemannus indignissime ferens, sese³⁶²⁰ in eadem rocca protinus rebellavit, eamque Normannis tradere minabatur. Super³⁶²¹ quo verbo abbas valde turbatus, confestim militibus aliquot aggregatis ad roccam accessit, eundemque Ardemannum ad colloquium suum descendere multis precibus ac pollicitationibus vix aliquando tandem obtinuit. Sed cum magnis rationibus maximisque blanditiis illi³⁶²² satis faceret³⁶²³, eumque placare nullatenus posset, cernentes hoc qui cum abbate erant milites, eum protinus capiunt, et nisi roccam illis quantocius reddat, mortem illi præsentem invito³⁶²⁴ etiam abbate minantur. Cumque vir³⁶²⁵ pessimus nec sic adquiesceret, sequi malle necari quam roccam reddere testaretur, eundem mox super crates ligneas³⁶²⁶ alligantes, ad expugnandam roccam unanimiter armis instructi, illum³⁶²⁷ præferentes accedunt; cum interim³⁶²⁸ nequam ille diabolo plenus suis vociferando clamaret, ut prius ipsum opprimerent, quam roccam alicui redderent. Verum³⁶²⁹ illi qui in arce erant, viso³⁶³⁰ domino suo abbate, simulque ab eo commoniti pariter et exterriti, mox portas aperiunt, ejusque³⁶³¹ prostrati pedibus, indulgentiam postulantes, roccam illi sine mora restitunt.

77. [Cap. 79.] (Desid. Dial. III. Prol.) Romæ³⁶³²

VARIÆ LECTIONES.

³⁵⁸⁸ add. 4. ³⁵⁸⁹ c. illum v. 1b. 2. ³⁵⁹⁰ deest. 4. ³⁵⁹¹ l. c. ed. ³⁵⁹² in — velit ut *abscisa* 1b. ³⁵⁹³ id 1b. ed. ³⁵⁹⁴ e. maximum a. 1b. ³⁵⁹⁵ et t. e. q. s. m. f. c. *desunt* 1b. 2. ³⁵⁹⁶ Sed sicut est g. i. et a. i. obli- to miser immo p. p. sacramento q. f. cum 1. *statim post cap. 72.* Post h. s. e. c. R. sicut est g. i. et a. i. obli- to i. p. p. s. q. f. c. 1b. ed. ³⁵⁹⁷ statuit 1. ed. ³⁵⁹⁸ iterum 1. *corr.* 1b. ³⁵⁹⁹ ita 1b. invadere et in suam dicionem religere 1. ³⁶⁰⁰ hoc 1. ed. ³⁶⁰¹ c. nuntius ut caveret ad a. venisset 1. ed. ³⁶⁰² statuerat, mane 1. ed. ³⁶⁰³ g. i. h. t. v. 1. ed. ³⁶⁰⁴ præsumerent 1. 2. ³⁶⁰⁵ *Sequebatur olim c. 73. quem ordinem manus* 1b. *mutavit.* ³⁶⁰⁶ C. interea pr. 1. *statim post c. 73.* C. post hæc p. 1b. ed. ³⁶⁰⁷ add. 1b. ³⁶⁰⁸ Cumque ad 1. ed. ³⁶⁰⁹ Conjecit ed. c. Postmodum 1. ³⁶¹⁰ expulsi 4. ³⁶¹¹ per — miserat add. 1b. ³⁶¹² Rainulfum, et per Rogerium et Rodulfum nepotes suos, et L. 4. ³⁶¹³ v. quos pariter ad eum miserat, ut 1. 2. ³⁶¹⁴ nequaquam — preces *desunt* 1. ³⁶¹⁵ ab eis s. 1. ³⁶¹⁶ comitis 1. 2. Landulfi 4. ³⁶¹⁷ prædictus 1. ed. ³⁶¹⁸ seque... rebellans, N. eam t. 1. ed. ³⁶¹⁹ Abbas vero nequaquam moratus, congregatis al. m. ad 1. ed. ³⁶²⁰ b. s. facere i. non posset 1. ³⁶²¹ facere, et eum p. ed. ³⁶²² i. e. a. *desunt* 1. 2. ³⁶²³ v. p. *desunt* 1. ³⁶²⁴ igneas 4. ³⁶²⁵ i. p. add. 4. ³⁶²⁶ add. 4. ³⁶²⁷ Illi autem q. 1. ed. ³⁶²⁸ erant, ab abbate commoniti 1. 2. ³⁶²⁹ et abbatis 1. ed. ³⁶³⁰ P. R. 3. Apud Romam p. 1. 2.

NOTÆ.

(858) Cf. cap. 45.

(859) Appellatione nunc desita. Ang.

præterea cum ³⁶⁰¹ papa Benedictus per (860) annos 12 ³⁶⁰² sedem ³⁶⁰³ apostolicam obsedisset potius quam sedisset, a Romanis expulsus est, et Johannes Savinensis episcopus, qui ³⁶⁰⁴ Silvester vocatus est, non tamen gratis in Romanum pontificium subrogatus (*an.* 1044). Qui cum trium ibi mensium spatio ³⁶⁰⁵ præfuisset ³⁶⁰⁶; expulsus Benedictus, propinquis suis, Tusculanis proceribus (861) annitentibus Silvestro ³⁶⁰⁷ repulso, Romanam sedem iterum occupavit. Nec multo post invisum se et ³⁶⁰⁸ exosum cunctis esse ³⁶⁰⁹ conspiciens, cuidam archipresbytero Johanni nomine qui quasi religiosior habebatur, pecunia³⁶¹⁰ ab eo accepta permaxima papatum, pro ³⁶¹¹ dolor, vendidit; ipse libere deinceps cupiditates suas exerciturus in paterno ³⁶¹² lares recessit. Jam duobus annis et mensibus octo prædictus archipresbyter cui Gregorii nomen in papatu est inditum apostolicæ sedi præsederat, cum Henricus imperator Chluonradi filius tot de Romana et apostolica sede nefandis auditis, cælitus inspiratus, anno ³⁶¹³ Domini 1047 (862). Italiam ingrediens Romam accelerat. Qui de tanta heresi sedem apostolicam desiderans expurgare, Sutri restitit, et super tanto negotio deliberaturus, universale ibi episcoporum concilium fieri statuit (*Dec.*). Misit ergo, et magna inibi episcoporum seu abbatum ac religiosorum virorum multitudine congregata, Romanum quoque pontificem qui eidem concilio præsideret decenter invitavit. Quid multa? Concilio habito, et synodicalibus sententiis convictus Gregorius symoniacus, sponte sua sede desiliens, pontificalibus se infulis exiit, ac ³⁶¹⁴ terre prostratus, invasi empique ³⁶¹⁵ honoris indulgentiam sibi concedi humiliter petiit. Quo facto imperator valde letificatus, cum omnibus ejusdem concilii episcopis Romam venit, et in ecclesia beati Petri apostoli congregato clero populoque Romano ³⁶¹⁶, postquam ³⁶¹⁷ quid Sutri egisset ³⁶¹⁸ exposuit, tractare ³⁶¹⁹ demum de ordi-

natione ipsius Romanæ ecclesiæ cepit. Facta itaque discussione quisnam in eadem ecclesia dignus tanto ³⁶²⁰ sacerdotio haberetur; cum nullus, ³⁶²¹ heu pro dolor reperiri ³⁶²² valeret, omnes ³⁶²³ enim (865) exemplo miseri capituli, præter cætera vitia, tum præcipue fornicationis ac symoniæ peste languebant; demum electione necessaria ³⁶²⁴ potius quam canonica (864) Babenbergensis ³⁶²⁵ episcopus papa Romanus levatur, eique Clemens nomen imponitur (*Dec.* 25) (865). Ob ³⁶²⁶ hujusmodi igitur ³⁶²⁷ res tam utiliter ³⁶²⁸, tamque canonice gestas, Romani ³⁶²⁹ tunc temporis eidem Henrico patriciatus honorem contribuunt, eumque præter imperialem coronam aureo circulo uti decernunt.

³⁶³⁰ Romanam cathedram sedisset. a 2.
³⁶³¹ habebatur, papatum tradidit 2.

78. [Cap. 80.] Post hæc sumpto exercitu imperator (*an.* 1047), ad hoc monasterium venit, et cum omni honore receptus a fratribus, planetam purpuream optimam auro ac gemmis ornatam super altare beati ³⁶³² Benedicti, cum altero pallio quantitatis ³⁶³³ non modicæ posuit; in capitulo vero auri libras aliquot fratribus obtulit, seque illis devotissime commendans, Capuam abiit. Ibi itaque ³⁶³⁴ Guaimario refutante ³⁶³⁵ Capuam, quam per novem jam annos tenuerat, Pandulfo illam sæpe ³⁶³⁶ dicto simul cum filio multo ab eis ³⁶³⁷ auro suscepto restituit: Drogoni ³⁶³⁸ Apulie, et Rainulfo Aversæ comitibus (866) ad se convenientibus, et equos illi plurimos et pecuniam maximam offerentibus, universam quam tunc tenebant terram imperiali ³⁶³⁹ investitura firmavit. Ibi etiam et ³⁶⁴⁰ præceptum aurea bulla signatum abbatum nostro ³⁶⁴¹ juxta imperialem consuetudinem fecit (*Febr.* 3) (867). Inde Beneventum contendens, cum nolissent eum civem recipere ³⁶⁴², a ³⁶⁴³ Romano pontifice qui cum illo tunc erat, civitatem eandem excommunicare fecit (868); cunctamque Beneventanam terram Nor-

VARIE LECTIONES.

³⁶⁰¹ c. prætatus p. B. homo, pro dolor, nequitiarum omnium reus per 1. ³⁶⁰² aliquot 1. xii 1b. ³⁶⁰³ Romanam cathedram 1. ed. ³⁶⁰⁴ cui positum est nomen Silvester 1b. ed. *desunt* 1. ³⁶⁰⁵ spatium 4. ³⁶⁰⁶ fuisset 5. ³⁶⁰⁷ Johanne 1. ³⁶⁰⁸ et o. *ald.* 4. ³⁶⁰⁹ cunctis aspiciens 1. ed. ³⁶¹⁰ p. d. *add.* 4. ³⁶¹¹ paterna jura 1. paternam domum 1b. ed. ³⁶¹² a. D. 1047. *add.* 1b. ³⁶¹³ et 1. ed. ³⁶¹⁴ *deest* 1. 2. ³⁶¹⁵ R. et facta discussione quis de ipsa eccl. 1. ³⁶¹⁶ primo ed. ³⁶¹⁷ actum fuisset ed. ³⁶¹⁸ dehinc tractare cepit de o. i. R. e. ed. ³⁶¹⁹ d. inveniretur t. a. fungi 1. 2. fungi *deest* 3. d. in t. s. h. 4. ³⁶²⁰ cum non reperiretur, electione 1. ³⁶²¹ reperiretur 1. ed. ³⁶²² omnes — languebant *desunt* 1. 2. ³⁶²³ n. p. q. c. *desunt* 1. 2. ³⁶²⁴ ep. Pavimvergensis 1. e. Pavimbergensis de gente Saxonum 1b. e. Bambergensis de g. S. 2. Bambergensem episcopum papam Romanum consuitum. Ob hujusm. 3. ³⁶²⁵ Tunc temporis eidem Heur. 1. Tunc t. ob h. 2. ³⁶²⁶ *add.* 4. ³⁶²⁷ prospere ed. ³⁶²⁸ eidem H. p. h. Rom. cont. 1 ed. ³⁶²⁹ h. B. *add.* 4. ³⁶³⁰ optimo p. 1b. 2 c. a. p. o. *desunt* 1. ³⁶³¹ *add.* 4. ³⁶³² renuntiante 1. ed. ³⁶³³ i. priori principi simul 1. ed. ³⁶³⁴ il- l. s. 1. ed. ³⁶³⁵ r. Normannis etiam ad se c. 1. ³⁶³⁶ i. i. *deest* 1. ³⁶³⁷ *add.* 4. ³⁶³⁸ Richerio 1. ed. ³⁶³⁹ tam ob suam quam et ob patris injuriam *add.* 1. 2. ³⁶⁴⁰ totam civitatem a. R. p. q. e. i. t. e. excepim. 1. ed.

NOTÆ.

(860) *Aliquantum per tempora Desid.*
(861) *Consulibus terræ Desid.*
(862) *Sc. 1044. Capuam venit, inquit Anon. Casin.*
a quo annum Leo sumpsisse videtur.
(865) Hoc initio l. III Desiderius dixerat.

(864) Hæc Leonis sententia est.
(865) Illicusque e Desiderio.
(866) Nomina ab Amato III, 2 accepit.
(867) *Gatt. Acc.*, p. 148.
(868) *Cf. Ann. Benev. h. a.*

mannis auctoritate sua confirmans, ultra montes A reversus ⁸⁶¹ est, Gregorium ex pontificem ⁸⁶² secum asportans.

79. [Cap. 81.] (Dzs. Dial. n.) Clemente vero post novem menses ultra ⁸⁶³ montes (869) defuncto (Oct. 9) prædictus ⁸⁶⁴ (870) Benedictus iterum in pontificatum reversus, per octo circiter menses illum violenter ⁸⁶⁵ retinuit, donec ab imperatore transmissus ex ⁸⁶⁶ Germania Damasus Brexenorum (871) episcopus papatum ⁸⁶⁷ recepit. Quo etiam post viginti et tres dies apud ⁸⁶⁸ Præneste vita decedente (872), Brunonem Tullensem episcopum, Teutonicum ⁸⁶⁹ natione, et stirpe regali progenitum, Romani ab ⁸⁷⁰ ultramontanis partibus expectantes in summum pontificem eligunt, eumque Leonem papam vocari decernunt (875). Qui sanctus pontifex B eodem anno quo ordinatus est ⁸⁷¹ orationis gratia montem Garganum adiit (874). Indeque revertens, in ipsa festivitate palmarum (1049, Mart. 19) ad ⁸⁷² hoc monasterium venit ⁸⁷³; et reverentissime susceptus a fratribus, missam ⁸⁷⁴ sollemniter celebravit, et in refectorio cum ipsis comedit; post prandium vero ⁸⁷⁵ in capitulum veniens, et ⁸⁷⁶ gratias pro tam honorifica sua receptione fratribus agens, valde humiliter se commendavit, seque pro suo posse idem monasterium honoraturum ⁸⁷⁷ et exaltaturum promittens, descendit; et die ⁸⁷⁸ altero ecclesiam Sancti Mauricii apud insulam quæ Limata vocatur a ⁸⁷⁹ prædicto abbate constructam sollemniter * dedicans, demum rediit Romam. Ad quem profectus Richerius ⁸⁸⁰ privilegium ⁸⁸¹ ab eo juxta morem prædecessorum suorum honorabiliter adeptus est (875), in ⁸⁸² quo idem apostolicus ⁸⁸³ usum sandaliorum

atque dalmaticæ, nec non et chirothecarum in principalibus festis ad missarum sollemnia, tam illi quam et universis ei in hoc cœnobio regulariter promovendis, ob honorificentiam sancti loci hujus apostolica auctoritate concessit. Super ⁸⁸⁴ hoc etiam et monasterium sanctæ Jerusalem (876) quod Suxorianum appellatur intra Romanam urbem situm, cum ⁸⁸⁵ omnibus pertinentiis suis eidem abbati gratia hospitandi contradidit, et privilegium exinde illi faciens (an. 1049) (877), sacrationem tantummodo sibi abbatis ejusdem loci, quem tamen Casinensis abbas eligeret, reservavit.

* Et sancti Salvatoris in territorio sollemniter Atinensi dedicans 2.

80. [Cap. 82.] Interea ⁸⁸⁶ (878) cum quædam Capuanorum nobiles pro castro quodam hujus monasterii, quod Conca vocatur, multas cum abbate contentiones fecissent ⁸⁸⁷, sed Benedicto patre juvante prevalere illi nil valuissent, quadam die consilio habito statuerunt prædatum in terram istam venire. Decernunt igitur ut advesperascente die iter incipiant, et apud quandam curtem suam circa ⁸⁸⁸ Teanum parumper quiescant; inde se tali noctis hora promoveant, ut summo mane monasterii fines ingressi, ex insperato protinus irruant, et quantum magis exinde ⁸⁸⁹ prædam potuerint agant. Fecerunt ⁸⁹⁰ itaque ut statuerant, et circa mediam serme ⁸⁹¹ noctem ascensis equis, aggrediuntur ire quo disposerant. Res ⁸⁹² mira! sed omnino certissima, quippe quæ ab uno eorum qui tanto equitatu interfuit michi relata est. Ab illa itaque hora usque ad crepusculum iter conficientes, cum jam se ⁸⁹³ in finitima hujus terræ venisse putarent, atque ad

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁶¹ m. exinde est reversus 1. ed. ⁸⁶² deest 1^a. ed. G. s. a. add. 1^b. ⁸⁶³ Romæ d. 1. ⁸⁶⁴ præfatus 1^b. ed. d. Damasus illi ex G. in papatu successit 1. corr. 1^b. ⁸⁶⁵ deest 1^b. 2. ⁸⁶⁶ l. Dam. illi ex G. in p. 1^b. ⁸⁶⁷ illi in papatu successit 1^b. ed. ⁸⁶⁸ a. P. deest 1. ⁸⁶⁹ T. n. et add. 1^b. ⁸⁷⁰ a. u. p. e. add. 1^b. ⁸⁷¹ est, (Capuan venit. Ibi jam seniore Pandullo defuncto, junioris Pandulli fratrem Hildebrandum nomine archiepiscopum consecrans, or. g. m. G. a. l. r. add. 1^b.) in i. 1. ⁸⁷² valde devotus ad 1. ed. ⁸⁷³ ascendit ed. ⁸⁷⁴ eo die m. 1. ed. ⁸⁷⁵ add. 4. ⁸⁷⁶ v. maximas fratribus p. t. h. s. r. gratias egit, seque p. 1. ed. ⁸⁷⁷ m. ubique exalt. 1. ed. ⁸⁷⁸ et postredie (manum Friderici diaconi et cancellarii [sic] expuncta) recedens, Capuan abiit. Ibi jam seniore Pandullo defuncto, junioris Pandulli fratrem Hildebrandum nomine a Capuanis electum diligenter examinans, Salernum perrexit, eumque inibi consecratum remittens Capuan (cor. nomine archiepiscopum consecrans), orationis gratia montem Garganum adiit; et demum Romam reversus est (corr. d. rediit Romam) 1, et die a. c. S. M. ap. Limatam ab eodem a. constructam, ut supra dictum est, dedicans, d. r. R. 1^b. ⁸⁷⁹ ab eodem a. 1^b. ed. ⁸⁸⁰ q. abbas profectus priv., etc. 1^b. ed. ⁸⁸¹ a. profectus, et consecrationem ab illo et privil. honorabiliter adeptus est. Nam usque ad illud tempus suam sacrationem distulerat. Sequenti, etc. (c. 82.) 1. ⁸⁸² in — concessit desunt 1^b. sic postea inseruit: Eodem anno Corbo — quattuor milium. v. cap. 65. ⁸⁸³ sanctus pontifex ed. ⁸⁸⁴ Quo etiam tempore idem apostolicus (sanctus pontifex 1^b.) m. 1^b. ed. ⁸⁸⁵ præfato abbati (gratia h. add. 3.) c. o. p. s. concessit (contradidit ed.) 1^b. ed. ⁸⁸⁶ Per hos dies q. Capuan n. 1. ed. hoc caput prius post c. 82. scriptum erat, sed ipse postea transposuit. ⁸⁸⁷ effecerant, conantes utique illum a monasterii ditione subtrahere, et ad sui juris usus redigere. Sed cum abbati nil prevalere valerent, q. 1. ed. ⁸⁸⁸ in Teanensi comitatu p. 1. 2. ⁸⁸⁹ ex ea 1. ed. ⁸⁹⁰ Venientes vero ad condictum locum, cum quantum illis visum fuerat quævisissent, c. 1. ed. ⁸⁹¹ add. 1^b. ⁸⁹² ita 1^b. Mira diciturus sum, sine ulla tamen hesitatione verissima, utpote qui hoc ex unius illorum ore percepi. Ab 1. ⁸⁹³ cum se jam venisse in f. h. t. p. 1. ed.

NOTÆ.

- (869) Ex Amato III, 14; sed hoc falsum est.
 (870) Prædictus — retinuit Desid. non habet.
 (871) Brexenorum ep. et ap. Præneste ex Amato
 1. 1.
 (872) Aug. 9 Necrol. Casin.
 (873) Illicusque Desiderium secutus est.
 (874) M. Aprilii sec. Ann. Beuevent. cod. Vat.,

- ut alterutrum erravisse oporteat.
 (875) Regest. num. 21. Anc.
 (876) Quod etiam S. Crucis dicitur. Leo IX palatii Susurriani. Victor II.
 (877) Gatt. Hist., p. 252.
 (878) Cf. Desid. Dial. l. 40.

discurrendum ut prædantium moris est se instantius præpararent, subito circumspicientes ⁸⁶⁷, in eo loco quo equos ascenderant se reperiunt. Obstupefacti nimiumque attoniti, ac sese invicem aspectantes, intelligunt tandem patris Benedicti meritis se noctis errore cecatos; dum tanto temporis spatio recto se itinere gradi putantes, prædictam curtem girando ac regirando, mane se inibi unde ⁸⁶⁷ surrexerant repperissent. Ita demum confusione simul et admiratione repleti, Capuam sunt reversi, ipsimet ⁸⁶⁷ palam omnibus referentes queque sibi contigerant*.

* [Cap. 83.] (PETRI DAM. ep. 1, 9.) Eo etiam tempore quidam servus Dei Neapolitanæ regionis, in prærupta rupe juxta viam publicam solitarius habitabat. Qui nimirum dum nocturno tempore salleret, et fenestram cellulæ horarum explorator aperiret, ecce videt multos nigros homines tanquam Ethiope iter capere, et longo tractu onustos læno saumarios comminare. Cumque eos curiosus inquireret, qui essent, cujusve rei gratia hæc jumentorum pabula pararent, demones dixerunt, nequaquam esso pecoribus alendis, sed fomenta potius ignium hominibus comburendis. Præstolamur enim in proximo principem Capuæ Pandulfum, quia jam decumbit. His auditis vir Dei nuntium protinus ad mœnia Capuana direxit, qui veniens Pandulfum jam mortuum repperit (an. 981). Quo mortuo, mons Vesuvius in flammam erupit, tantaque sulfuræ resinæ congeries ex ipso Vesuvio protinus fluxit, ut torrentem faceret, atque decurrente impetu in mare descenderet *add. 2.*

81. [Cap. 84.] Sequenti ⁸⁶⁷ anno 1050 prædictus apostolicus ⁸⁶⁷ iterum ad hoc ⁸⁶⁷ monasterium venit in vigiliis sancti Petri, et die sequenti et altero apostolorum Petri et Pauli missas sollempniter celebravit: cumque die illo sabbatum esset (Jun. 30), ad fratrum mandatum ingressus, duodecim monachis pedes lavit, et ⁸⁶⁸ ipse etiam ab eis lotus, in refectorium quoque cum illis ad bibendum de ⁸⁶¹ monasterii more perrexit ⁸⁶². Beneventum deinde profectus ab excommunicatione illam ⁸⁶³ prædecessoris sui Clementis tandem absolvit. Anno iterum ⁸⁶⁴ altero (1051) Capuam veniens ⁸⁶⁴, rursus Beneventum (879), et inde Salernum perrexit; dehinc expellendorum Normannorum gratia milites ⁸⁶⁶ undecumque ardens contrahere, ultra montes ad impe-

ratores profectus ⁸⁶⁷ est (an. 1052). Gebeardus ⁸⁶⁸ tunc episcopus Aistettensis gente Noricus, vir prudentissimus et rerum sæcularium peritissimus, regis consiliarius erat. Sed cum imperatoris imperio magnus valde apostolico traditus fuisset exercitus (an. 1053), jamque itineris partem non modicam confecissent, idem episcopus ad imperatorem accedens, vehementerque super hoc illum redarguens, ut totus exercitus ejus ⁸⁶⁹ reverteretur dolosus effecit; de propinquis tantum et ⁸⁶⁹ amicis apostolici quingentis circiter illum in partes has comitanti-bus*.

* Tunc temporis facta est commutatio inter eundem apostolicum et imperatorem de Benevento et episcopo Bambergense, sicut jam supra retulimus (c. 46). *add. 2.*

82. [Cap. 85.] Hoc anno (1052) (880) Guaimarius princeps conjuratione Amalphitanorum quos nimis indigne tractabat ⁸⁶⁹, nec non et cognatorum ⁸⁶⁹ (881) ac Salernitanorum quorundam, juxta oram ⁸⁶⁹ maris Salernitani ⁸⁶⁹ occisus est, triginta ⁸⁶⁹ et sex plagis perfossus (882), et valde turpiter ac cum magno ludibrio ⁸⁶⁹ per litus maris aliquandiu tractus, et civitas simul cum arce ab eis pervasa (883). Sed post quintum diem (884) Normannis auxiliantibus, a Guidone fratre ipsius principis eadem ⁸⁶⁹ recepta civitas, et Gisulfo filio ejus reddita est, trucidatis (885) auctoribus tanti facinoris, quattuor scilicet cognatis ejusdem Guaimarii, et triginta sex aliis.

83. [Cap. 86.] Hoc ⁸⁶⁸ etiam tempore Landenulfus et Adenulfus germani fratres nobiles Capuanæ civitatis unacum Petro nepote suo simul ad hoc monasterium gratia conversionis venerunt, cunctasque facultates et hereditates seu possessiones suas quas in toto principatu Capuano habebant beato Benedicto ex integro obtulerunt (886). Ecclesiam videlicet ⁸⁶⁸ sancti Nycolai intra Capuam cum omnibus pertinentiis ejus; nec non et integras portiones suas quas habebant in ecclesia Sancti Salvatoris et Sancti Rufi similiter intra Capuam: Viridiarium (887) etiam quod est ad pontem Casulini. Curtem quæ dicitur Calabrinæ, cum ecclesia Sancti Nicandri quæ ibidem constructa est. Terras

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁶⁷ respicientes 1. ed. ⁸⁶⁷ i. repperissent. sicque c. pariter et 1. ed. ⁸⁶⁷ ipsimet — contigerant *add. 1b.* ⁸⁶⁷ hæc primo scripta erant statim post c. 79. ⁸⁶⁷ pontifex 1. ed. ⁸⁶⁷ deest ed. ⁸⁶⁸ et — perrexit *add. 1b.* ⁸⁶¹ nimis devotus p. 1. 2. ⁸⁶² ibat 3. ⁸⁶⁸ hic in cod. 1. incipit quat. ultimus, qui ipsius Leonis manu scriptus esse videtur. ⁸⁶⁸ item 1. ⁸⁶⁸ venit, ac (corr. veniens, rursus) B. perrexit; et (corr. dehinc exp. 1. ⁸⁶⁶ m. u. a. c. desunt 1. 2. ⁸⁶⁷ abiit, milites ab inde conducturus 1. ed. ⁸⁶² Gebeardus — comitantibus *add. 1b.* ⁸⁶⁹ deest 4. ⁸⁶⁹ deest ed. ⁸⁶⁹ tractabant 4. ⁸⁶⁹ c. ac deest 1. ⁸⁶² ora 4, ed. ⁸⁶⁴ deest 1, 3. ⁸⁶⁶ 36 p. v. desunt 1. ⁸⁶⁶ l. corpus illius p. l. m. a. tractum. Sed N. adjuvantibus, a. G. 1. ⁸⁶⁷ p. recepta civitas, et Gisulfo filio ejus reddita est. Per hos d. (c. 80.) 1. ⁸⁶⁶ hoc caput in marg. *add. 1b.* ⁸⁶⁹ deest 4.

NOTÆ.

(879) Jul. 5, unde Aug. 8 Salernum profectus est, test. Ann. Benev.

(880) Jun. II sec. Ann. Benev.

(881) Ex Amato III, 25.

(882) Ex eodem.

(883) III, 26.

(884) 5. *Id. Jun. Amat. III, 28*, quod vereor ne noster minus recte interpretatus sit.

(885) Am. III, 31.

(886) Regest. num. 336. Ang.

(887) In chartula est *Verzario. Ang.*

et molas in fluvio Saone. Curtem in Sala ⁸⁷⁰⁰, Adipsi Porcari. Curtem quæ dicitur Rapedella cum silvis et paludibus sibi pertinentibus. Terras et silvas et prata ad ipsam ⁸⁷⁰¹ Auciam. Curtem Calinulo circa prædictum Saonem. Curtem in loco qui dicitur Cervianum; et portionem de ecclesia Sancti Jacobi, et de curte in loco Bucinu, cum ecclesia Sanctæ Anastasiæ. Terras et silvas et paludes ⁸⁷⁰² in loco qui dicitur Rustinitu. Curtem in Cilicia cum sorte de ecclesia Sancti Johannis. Curtes et terras in finibus Liburiæ, loco Porano ⁸⁷⁰³ prope lacum Patriæ. Fundum in vico Cupuli. Item fundos in casa Pesenma. Fundos in loco Felice. Terras in gualdo de Mataloni, et in Marcenisi, et in Masdrulle. Curtem juxta Grecinianum, in loco qui dicitur Senosa ⁸⁷⁰⁴. Curtem in Laneo ⁸⁷⁰⁵ (888) ad pontem ruptum. Terras in massa Valentiana; et universas casas ⁸⁷⁰⁶ sibi intra Capuam pertinentes.

84. [Cap. 87.] Reversus itaque abutra monte Romanus pontifex, ascendensque ⁸⁷⁰⁷ iterum ad hoc monasterium (an. 1055), valde suppliciter se fratribus ⁸⁷⁰⁸ commendavit. Cumque (889) apud Sanctum Germanum honorifice hospitatus fuisset, rogatus a fratribus ut monasterium sancti Stephani quod supra Terracinam est illis restitueret, interrogavit utrum ad eos aliquando pertinuisset. Respondentibus, *etiam*, ostendi sibi expostulat. Mox itaque dialogo sancti Gregorii in medium exhibito, et ex vita beati Benedicti qualiter in visione illud idem pater construxerat demonstrato — aut ⁸⁷⁰⁹ enim ignorabant, aut minime ad manum habebant privilegium quod Agapitus papa exinde Balduino abbati fecerat (890) — *Vere*, ait sanctus pontifex, *justissimum est quod requiritis*; moxque privilegium inde fieri Friderico cancellario jussit (Mai. 20), et ipsum monasterium cum omnibus suis nobis assignari constituit. Fecit ⁸⁷¹⁰ etiam eodem tempore (an. 1053, Mai. 29) huic monasterio et aliud præceptum (891) de libertate navis hujus monasterii in portu Romano, ut omni tempore cum nauclero et universis nauticis suis maueat libera ad omnimoda condicione et debito pensionis. Post hæc adjunctis sibi fere

A cunctis partium istarum militibus ⁸⁷¹¹, Apuliam cum Normannis dimicaturus perrexit, anno ⁸⁷¹² Domini millesimo quinquagesimo tertio (892); et ex parte quidem apostolici Rodulfus in Beneventanum principem jam electus, et Guarnerius Suevus signa sustollunt: Normanni (893) vero tres de suis statuunt turmas, quarum unam comes Humfridus, aliam comes Richardus, tertiam Robbertus agebat Viscardus. Inito autem certamine (Jun. 18) in planitie maxima ⁸⁷¹³ quæ juxta Civitatem est, paulatim se subtrahentibus fugientibusque nostratibus, et solis qui ultra montes venerant remanentibus, cum diu ab his fortiterque pugnatum fuisset, omnibus tandem in ipso certamine trucidatis, Normanni ⁸⁷¹⁴ Dei judicio extitere victores ⁸⁷¹⁵. Dehinc Humfridus ad papam venit, et in sua illum fide suscipiens, cum omnibus suis Beneventum perduxit; promittens ut quancumque Romam ire disponderet, ipse illum Capuam usque perduceret. Intravit autem idem papa Beneventum in vigilia sancti Johannis Baptistæ (1054), et stetit ibi usque ad festivitatem sancti Gregorii papæ; ibique infirmatus, vocato prædicto comite, Capuam ab illo deductus est; ubi per dies 12 remoratus, accessit ⁸⁷¹⁶ tandem nostro abbate sui itineris comite, Romam rediit; ac post non multos dies ⁸⁷¹⁷ sancto sine quievit (Apr. 19). Ad cujus tumulum plurima tunc temporis signa Christus effecit (894). Hic ⁸⁷¹⁸ pontifex inter innumera bonitatum suarum insignia, quandiu Romæ moratus est, omni tempore tribus per ebdomadam diebus a Lateranis usque ad Sanctum Petrum privato habitu, nudis pedibus, cum duobus aut tribus clericis noctu psallendo et orando pergebat.

85. [Cap. 88.] Eodem anno (895) gratia concordandi ecclesias Romanam et Constantinopolitanam, prudentissimos valde viros ad imperatorem Constantinum cognomento Monomachum apocrisarios transmiserat ⁸⁷¹⁹: Fridericum ⁸⁷²⁰ scilicet cancellarium suum, et Humbertum episcopum Silvæ candidæ, et Petrum archiepiscopum Amalfitanum. Qui ⁸⁷²¹ ad hoc monasterium primitus venientes, seque fratribus devotissime commendantes, ita demum viam

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁷⁰⁰ salam ed. ⁸⁷⁰¹ ipsa ocia 1b. ⁸⁷⁰² padules 1b. ⁸⁷⁰³ Paurano 1b. ⁸⁷⁰⁴ Fenosa 2. ⁸⁷⁰⁵ Laneto 3. ⁸⁷⁰⁶ deest 3. ⁸⁷⁰⁷ ita 1b. p. plus quingentos secum Lotharingos, bellicosos valde viros adduxit, veniensque i. 1. ⁸⁷⁰⁸ deest 4. ⁸⁷⁰⁹ aut fecerat desunt 1. ⁸⁷¹⁰ Fecit — pensionis add. 1b. ⁸⁷¹¹ nostratibus. 1. corr. 1b. ⁸⁷¹² a. D. 1053. add. 1b. et ex — Viscardus desunt 1. ⁸⁷¹³ deest 1. ⁸⁷¹⁴ Humfrido duce, illorum tunc comite, add. 1. ⁸⁷¹⁵ victores. Papa cum paucis ad Civitatem confugit. Dehinc Humfridus pœnitentia ductus ad p. 1. ⁸⁷¹⁶ a. t. n. a. s. i. c. add. 1b. ⁸⁷¹⁷ deest 4. ⁸⁷¹⁸ Hic — pergebat desunt 1. ⁸⁷¹⁹ ita corr. 1b. transmisit 1. ⁸⁷²⁰ Fred. 4, semper. ⁸⁷²¹ Qui — sunt add. 1b.

NOTÆ.

(888) Lanus fluvius, Latinis Clanius, vulgo *Lagno*. Anc.
(889) Ex privil. papæ quod edidit Gatt. Hist., pag. 117; dato ante iter in Germaniam susceptum.
(890) Cf. lib. 1, cap. 59.
(891) lb., p. 144.
(892) Ita Anon. Casin et Ann. Benev.
(893) Ex Amato III, 37, ubi alterius partis duces

vocantur *Raynolfe et Raynier*.
(894) Ita Desider. Dial. III, 3.
(895) M. Jan., ind. vii, data est Leonis epistola ad Michaellem patriarcham. Exstat relatio legatorum, quam Leo vidisse potuit; nonnulla tamen aliunde ascivit. Cf. Petrum Diacon. *De viris ill* cap. 17.

anā profecti sunt. Quos imperator nimis honorabiliter suscepit ⁸⁷²², et in palatio per aliquot dies retinuit. Intra quod spatium nonnullas Grecorum hereses corrigere decertantes ⁸⁷²³, tandem patriarcham Michaholem ⁸⁷²⁴, et Leonem Acridanum episcopum (896) cum universis eorum sequacibus auctoritate apostolica anathematizaverunt. Sed cum jam intra ⁸⁷²⁵ hos dies defuncto papa (Jul. 16) redire disponerent ⁸⁷²⁶ imperialibus illos donis Monomachus ⁸⁷²⁷ honorifice munerans, beato quoque Petro per eosdem dona non parva transmisit; insuper etiam ut omni anno binas auri libras de palatio ejus hoc monasterium reciperet, illorum rogatu concessit. Quos prospere revertentes, Trasmundus ⁸⁷²⁸ Teatinus comes per terram suam transeuntes ⁸⁷²⁹ cepit, et universa quæ ferebant cum magna injuria auferens, tandem dimisit. Atque ⁸⁷³⁰ ita Fridericus Romam reversus est.

86. [Cap. 89.] Defuncto præterea sanctæ memoriæ papa Leone, Hildebrandus tunc Romane ecclesiæ subdiaconus, ad imperatorem a Romanis transmissus est; ut, quoniam in Romana ecclesia persona ad tantum officium idonea reperiri non poterat, de partibus illis quem ipse tamen vice cleri populi que Romani in Romanum ⁸⁷³¹ pontificem elegisset adduceret. Quod cum imperator assensus fuisset, et Gebeardum Aistettensem episcopum ejus supra meminimus (c. 81) Hildebrandus ex industria et consilio Romanorum expetivisset, tristis super hoc valde imperator effectus est; nimis enim illum carum habebat. Et cum eundem sibi omnimodis necessarium imperator assereret, et alium atque alium huic officio magis idoneum judicaret, Hildebrando tamen ut alterum reciperet, persuaderi nullatenus potuit. Erat enim idem episcopus super id quod prudentia multa callebat, post ⁸⁷³² imperatorem potentior ac ditior cunctis in regno. Hunc ergo Hildebrandus invito licet imperatore, invito etiam eodem ipso episcopo, propter quod utique postmodum dictus est monachos non amasse, Romam secum

A adduxit, eique Victoris nomen imponens, Romanum papam cunctorum assensu constituit (an. 1055); cum jam ferme a transitu pape Leonis annus elaberetur. Qui ⁸⁷³³ quoniam eidem prædecessori suo, ut supra diximus, impedimento maximo fuerat, quociens a circumpositis molestiam aliquam patiebatur dicere solitus erat: *Merito hæc puior, quia peccari in dominum meum* ⁸⁷³⁴. Comperiens itaque imperator Fridericum a Constantinopoli reversum magnam ⁸⁷³⁵ valde pecuniam detulisse, cepit eum vehementer suspectum habere. Nam eo tempore fratri ejus duci Gotfrido inimicissimus erat. Quapropter seviserat apostolice ut illum caperet, sibi que ⁸⁷³⁶ festinanter studeret transmitti. Quo per necessarios cognito ⁸⁷³⁷ Fridericens, abbatem nostrum qui per eos dies ⁸⁷³⁸ a Lucca ubi ad eundem imperatorem profectus fuerat, revertebatur, latenter apud Romam alloquitur, et ut se Casinum ⁸⁷³⁹ perducere, ibique se monachum facere studeat, instantissime deprecatur. Quod ⁸⁷⁴⁰ cum abbas gratantissime annuisset, præmissus cum omnibus suis ad monasterium est. Abbas vero post dies aliquot cum nuntiis imperatoris ⁸⁷⁴¹ qui ad principes mittebatur adventit. Mox igitur Fridericus in eorundem nuntiorum præsentia, pretiosa valde quibus tunc ⁸⁷⁴² utebatur indumenta projiciens, religionis habitum induit; et ut hoc de se per ⁸⁷⁴³ eosdem missos imperatori nuntiaretur efficiens, fratribus se ⁸⁷⁴⁴ de cetero sociavit ⁸⁷⁴⁵. Nec multo post, ut ad insulam transmitteretur ⁸⁷⁴⁶ Tremitemsem rogavit abbatem; quod et fecit. Dehinc cum pro quibusdam reprehensibilibus ⁸⁷⁴⁷ que inibi reppererat, abbati ejusdem loci cœpisset ingratus existere: nequaquam ibi remorandum ratus, egrediens inde, ad monasterium sancti Johannis quod Veneris cognominatur (857) perrexit; ibique diebus aliquot commoratus est.

Per ⁸⁷⁴⁸ idem tempus præfatus ⁸⁷⁴⁹ abbas proclamavit in placito Cadeloi cancellarii Heinrici imperatoris (898), ubi erat cum multis episcopis et comitibus illarum partium, super quodam Dudo

VARIAE LECTIONES.

⁸⁷²² ita 1b. suscipiens et imper. . . . . donans. beato quoque Petro necnon et pape dona non parva per eosdem remisit. Cum jam ibidem per dies aliquot remorantes, et non nullas l. ⁸⁷²³ sed non (corr. minime) prevalentes add. 1. del. 1b. ⁸⁷²⁴ Michahem 4. ⁸⁷²⁵ i. h. d. add. 1b. ⁸⁷²⁶ ita 1b. redire et post vocem jam erasam Teatinus c. etc. 1. ⁸⁷²⁷ Constantinus M. ed. ⁸⁷²⁸ ita hic omnes; infra ed. et 4. Transm. ⁸⁷²⁹ illos add. 1. del. 1b. ⁸⁷³⁰ Atque — est, et majorem capituli seq. partem supplavit 1b. crastis que in 4 versibus scripta fuerunt. ⁸⁷³¹ p. R. ed. ⁸⁷³² secus 1b. ⁸⁷³³ Et 1b. ⁸⁷³⁴ et item e dignum est, inquit, ut quod fecit Saulus patiatur Paulus; quod egit lupus sustineat agnus; add. 1b. 2. ⁸⁷³⁵ ingentem 1b. ⁸⁷³⁶ festinanterque sibi 1b. ⁸⁷³⁷ gnito, etc. abacia 1b. ⁸⁷³⁸ per illos dies reversus fuerat, latenter a. R. etc. 1b. ⁸⁷³⁹ hinc 1 pergit; C. velle venire ibique monachum fieri confitetur. Præmissus ergo c. etc. corr. 1b. ⁸⁷⁴⁰ deprecatur. Præmissus igitur cum 1b. ⁸⁷⁴¹ regis 1. corr. 1b. ⁸⁷⁴² cleri us 1. corr. 1b. ⁸⁷⁴³ se regi n. 1. corr. 1b. ⁸⁷⁴⁴ f. de c. nunciavit 4. ⁸⁷⁴⁵ sociavit. Hisdem ipsis diebus Victor genere Teutonico Romanus pontifex ordinatus est et hoc anno princeps Pandulfus junior præceptum concessionis fecit abbati de castello quod Saracinisicum vocatur 1. *Quibus expunctis pergit* 1b.: Qui tamen nequaquam adhuc de imperatoris ira securus, ad tutiorem se locum conferre meditabatur. Nec — commoratus est. ⁸⁷⁴⁶ T. 1. 1b. ed. ⁸⁷⁴⁷ reprehensibilibus 2. ⁸⁷⁴⁸ Per — omnia desunt 1. ⁸⁷⁴⁹ procl. p. a. ed.

NOTÆ.

(896) Acrida vel Achris urbs est Macedoniæ, metropolitana olim Serviciæ et Bulgariæ. ASC.

(897) Situs est in agro Lancianensi. ASC.

(898) Ep. Numburgensis ut videtur, qui cancellarius Romani palatii appellatur in dipl. imp. quod 1045. Nov. 20 in Ingelenheim accepit. Cæterum Cado-

laus episc. Numburg. jam an. 1045 mortuus est; hic Parmensis intelligendus, qui eo tempore complura placita habuit, sed nunquam cancellarius fuit. Cf. Schmitt *Zeitschrift für Geschichte, Jahrg. 1847.*

retinebat de causa monasterii hujus 700 modia de A summo perveniunt, illosque licet somnolentos adhuc conantes resistere, universos gladiis trucidarunt

87. [Cap. 90.] Hoc ⁸⁷⁸⁸ etiam anno (1054, Dec.) princeps Pandulfus junior fecit præceptum concessionis (899) in hoc monasterio de castello quod Saraceniscum ⁸⁷⁸⁸ vocatur, in confinio ⁸⁷⁸⁸ Cominensi, cum omnibus adjacentibus et ⁸⁷⁸⁸ pertinentiis ejus, quamvis ⁸⁷⁸⁸ idem castellum intra antiquos nostri monasterii terminos videatur esse constructum. Quem videlicet locum non multo ante Marsorum comites Oderisius et Rainaldus qui tunc Comino præerant per cartulam oblationis cum finibus ac terminis ejus beato Benedicto firmaverant ⁸⁷⁸⁷. Unde cum quidam Aquinenses contra abbatem super hoc murmurarent, pro eo videlicet quod ipsi prius eundem locum centum bizanteis comparaverant a quodam Berardo Marsicano, in hanc tandem convenientiam cum eo venerunt ⁸⁷⁸⁸, ut sponte sua in quorundam judicium præsentia omnem querelam et calumniam domino abbati de hoc refutarent, et quieti de cætero essent; proposita poena librarum argenti centum, si aliquando amplius de hoc contendere ⁸⁷⁸⁸ vellent, nisi quantum ipse illis per litellum concederet. Saraceniscum autem ea de causa ipsum castellum nuncupari fama est, quod cum idem Saraceni a facie nostrorum tempore illo quo de Garliano eliminati sunt, fuga dilapsi fuissent, cæteris interemptis, aliquanti ex eis ad ipsum tandem locum pervenerant ⁸⁷⁸⁸, ibique aliquandiu latitantes, prædas nonnullas a vicinis habitatoribus clanculo ac si latrunculi abigebant. Quod cum a quodam captivo illorum transfuga Soranis innotuisset, eodem transfuga duce ad eorum latebras mane

88. [Cap. 91.] Per ⁸⁷⁸⁸ idem tempus, præfatus comes Trasmundus graviter infirmatus, et monachus effici cupiens, Richerium ad se venire rogavit. Cui ⁸⁷⁸⁸ sese suppliciter tradens, multamque illi pecuniam offerens, tria sui juris castella sancto Benedicto in territorio ⁸⁷⁸⁸ Teatino concessit (an. 1055, Oct.) (900), quorum vocabula sunt: Mons Alherici, Frisca, et Mucella (901), cum portu et piscatione sua, et cum ecclesiis Sanctæ Mariæ, et Sanctæ Lucie, et Sancti Blasii, et omnibus omnino rebus ac pertinentiis eorundem castellorum et ⁸⁷⁸⁸ ecclesiarum; quod sunt quinque castella quingenti ⁸⁷⁸⁸ modii ⁸⁷⁸⁸ de terra; ecclesiam quoque Sanctæ Justæ, cum omni pertinentia sua, quod sunt modii ⁸⁷⁸⁸ quingenti; simul etiam concessit huic monasterio in territorio Pinuense in ⁸⁷⁸⁸ castello quod vocatur Lastenianum unam ecclesiam Sancti Nycolai, cum omnibus similiter pertinentiis ejus, idest modii ⁸⁷⁸⁸ terræ tria milia (902). Sed cum prædictus papa transisset Anconam, abbas ad illum ejusdem Trasmundi causa profectus est. Cumque ad monasterium sancti Liberatoris (905) illum venisse Fridericus agnovisset, perrexit ad eum, et penitentia maxima ductus rogavit, ut Casinum illi reverti liceret. Quo mox imperator Fridericus, huc extemplo regressus est; abbas vero iter quod inceperat peragere festinabat. Qui cum jam dudum febribus non modicis estuaret, ac metu mortis reditum in dies acceleraret, Aternum veniens, tertio ⁸⁷⁸⁷ Idus Decembris, nimia vi febris extinctus est. Fratres vero qui cum illo erant, nichil morati, tollentes illum eadem hora, cum media nox esset, iter arripiunt; et ad monasterium sancti Liberatoris summo mane pervenientes, ejusque ⁸⁷⁸⁸ honorabiliter exequias facientes, in sepulcro quo abbas Theobaldus prædecessor suus humatus fuerat eum recondunt, anno ⁸⁷⁸⁸ Domini 1055.

89. [Cap. 92.] Illic abbas inter cetera, ecclesiam

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁷⁸⁸ Eodem — Penne add. 1^b. ⁸⁷⁸⁸ e. sancto Benedicto d. 1^b. ed. ⁸⁷⁸⁸ hoc caput add. 1^b. cf. supra not. n. ⁸⁷⁸⁸ Saracen. 1^b. Saracen. 4. ⁸⁷⁸⁸ pertinentia 1^b. ⁸⁷⁸⁸ sive 1^b. ed. ⁸⁷⁸⁸ quamvis — constructum desunt 1^b. ⁸⁷⁸⁷ contulerant 1^b. ⁸⁷⁸⁸ sequentia abscessa sunt 1^b. ⁸⁷⁸⁸ pervenerint ed. ⁸⁷⁸⁸ Post non multos dies præfatus Tr. 1. Apostolicus interea mox ut papatum adeptus est ultra montes evestigio reliquit; ibi jam imperatorem languentem reperiens, usque ad obitum ejus cum ipso permansit; filioque parvulo quem in manu ejus pater reliquerat regni totius optimates jurare faciens, eumque in regno confirmans, reversus in Tusciam est. Per hos dies supradictus Tr. 1^b. quæ pariter postea delevit. In hoc capite multa diversis temporibus et addita sunt et mutata, quæ singula annotare superfluum duxi. ⁸⁷⁸⁸ Qui 2. ⁸⁷⁸⁸ torio Teatino abscessa 1^b. ⁸⁷⁸⁸ sanctæ — Blasii desunt 1. ⁸⁷⁸⁸ et e. desunt 1. ⁸⁷⁸⁸ modia 1. ⁸⁷⁸⁸ P. in casulo (corr. P. castellum) q. v. L. cum 1. ⁸⁷⁸⁷ IV 4. t. l. D. desunt 3. In Necrol. Casin. ⁸⁷⁸⁸ eique ed. ⁸⁷⁸⁸ a. D. 1055. add. 1^b.

NOTÆ.

(899) Gatt. Acc., p. 151. Situm est in valle altis montibus obsita; modo S. Blasii etiam castellum appellatur; ib., p. 752.

(900) Actum in Teate. Gatt. Acc., p. 154. Filium se dicit Altonis (cf. Hist., p. 84.) comitis et Gislæ. Eccl. S. Justæ ibi non commemoratur.

(901) Mucella S. Quirici cum portu 10 navium Victor II ap. Gatt. Hist., p. 146.

(902) Actum in Pinne; ib., p. 155.

(905) Cui idem Trasmundus tunc donationem fecit, in Dec. Actum in Teate. Gatt. Hist., p. 84.

Sancti Benedicti plumbis tabulis cooperuit, palatium ab orientali parte monasterii 68 cubitorum incepit, et usque ad solarium perduxit. Ante ecclesiam vero in circuitu atrii, deambulatorios arcus cum columnellis lapideis ³⁷⁷⁰ fecit. Et licet ipse propter innumeras circumstantium oppressiones sicut ex parte ostendimus laborare in monasterio non potuerit, initium tamen et materia omnis laborum presentium ipse fuit, quando suo studio et industria, meritis tamen beati Benedicti adjuvante se Deo terram istam de manibus Normannorum eripuit. Fratribus igitur qui cum illo fuerant mox eo sepulto ad monasterium reversis, habito ad invicem universi consilio, elegerunt de congregatione domini Petrum religiosum valde et honestissimi habitus virum; eumque licet invitum et renitentem, ac senectutem niveam tanto officio minus idoneam objectantem, libentiusque ³⁷⁷¹ se decaniam resumere quam abbatiam suscipere asserentem, abbatem sibi constituunt; paucissimis ³⁷⁷² admodum in hoc dissentientibus, et dominum Johannem cognomine Marsicanum (904) qui tunc Capuæ præpositus ³⁷⁷³ erat, digniorem huic ministerio ³⁷⁷⁴ iudicantibus; quamvis ipse præcavens ac timens hoc onus sibi imponi, obstinate super ³⁷⁷⁵ altare juraverit, nunquam se ipsam abbatiam suscipere aliquatenus consensurum.

Petrus quintus ³⁷⁷⁶ et tricesimus hujus monasterii abbas, sedit anno uno et ³⁷⁷⁷ mensibus 5.

90. [Cap. 93.] Hic a pueritia monachus, et ³⁷⁷⁸ ecclesiasticis usibus non mediocriter eruditus, adeo religiosis et honestis moribus crevit, et tam angelici vultus et reverendi habitus extitit, ut imperator Henricus eo tempore quo ad hoc monasterium venit, transeunti illi ante se, satis humiliter assurrexerit; testatusque sit nunquam se in toto regno monachum honestiorem eo ³⁷⁷⁹ vidisse. Comperta ³⁷⁸⁰ igitur ex abbas noster Basilius apud Salernum Petri ordinatione, mox Capuam venit, et magnam valde principi pecuniam offerens, ut hanc sibi abbatiam redderet orare obnixius cepit. Sed princeps quoniam in Petri electione consenserat, hoc se nequaquam posse facere asseverans, apud monasterium nostrum Capue illum manere constituit. Ita prudens, immo ³⁷⁸¹ fatuus vir et Salernitanam abbatiam amisit, et hanc acquirere nequaquam

A promeruit. Post aliquot vero dies a fratribus nostris princeps conventus cur abbatem in nostra cella constituisset, invitum se hoc fecisse et quodammodo coactum respondit. Si ipsi ³⁷⁸² tamen eum in suo monasterio recipere vellent ³⁷⁸³, sibi gratissimum fore. Ita demum prædictus Basilius ad hoc monasterium veniens, et virgam abbatiae quam eatenus retinuerat humiliter reddens, post paucos dies ad Vallem luci transmissus præpositus est.

Per hos dies (an. 1056, Sept. 21.) Henricus ³⁷⁸⁴ et Rolandus germani fratres Lucensis civitatis viri nobiles (905), obtulerunt in hoc monasterio ecclesiam sancti Georgii, quæ intra eandem civitatem in eorum patrimonio sita est, prope posterulam quæ dicitur Guirigala, ad monasterium inibi constituendum, cum ³⁷⁸⁵ horto, et puteo, et casis, et cum universis tam intus quam extra non minimis ipsius ecclesiae rebus ac pertinentiis (906). Ad quod videlicet monasterium construendum sive ordinandum, transmissus est dominus Johannes, genere atque cognomine Apulus, qui in nostro hoc monasterio decanatus officio tempore non modico functus est (cf. Desid. Dial. 1, 3). Vir supra cætera bonitatum suarum insignia, compunctionis et lacrimarum gratia munere divino ditatus: qui cujus apud Deum meriti fuerit, non debet videri superfluum si vel breviter ex his quæ pro certo nobis comperta sunt ostendamus. Denique cum fama sanctitatis ejus longe lateque crebresceret, mulier quædam diro possessa demonio ad illum perducta est, rogatusque ideam vir Dei a perductoribus magnis precibus, ut pro ea Dominum exoraret. Qui ut erat benivulus nimisque compatiens, mox congregatis fratribus, oratorium est ingressus; et cum aliquantisper fuisset oratum, lacrimis ejus et singultibus miseratio divina placata, mulierem fugato demone sanam redire concessit ad propria. Præterea cujusdam illustris viri Lucensis uxor, valida per aliquot dies infirmitate detenta, ad id tandem nimia vi languoris devenerat ut per triduum jam sine voce ac ³⁷⁸⁶ sensu recubans, nichil minus quam mortua putaretur. Quoniam igitur humana omnis fiducia omnino defecerat, ad divina subsidia propinqui mulieris se conferunt, atque ad præfatum virum Dei, ut pro ea Domino supplicare dignaretur, D supplices mittunt. Benignus itaque vir nequaquam moratus, mox vestibus sacris indutus salutarem ho-

VARÆ LECTIONES.

³⁷⁷⁰ marmoreis 1. ³⁷⁷¹ libentiusque — asserentem add. 1b. ³⁷⁷² paucissimis 1. paucis 1b. ³⁷⁷³ e. p. 1. ed. ³⁷⁷⁴ monasterio ed. ³⁷⁷⁵ per corpus beati B. i. 1. corr. 1b. ³⁷⁷⁶ q. et t. h. m. add. 1b. ³⁷⁷⁷ add. 1. ³⁷⁷⁸ et — eruditus add. 1b. ³⁷⁷⁹ deest 1. ³⁷⁸⁰ ita 1b. vidisse. Qui quidem imperator sequenti anno defunctus, Henricum filium adhuc puerulum regni successorem reliquit. Post cujus mortem Victor papa prædictum Fridericum de monasterio ad se accersiens, et universa quæ illi Trasmundus fecerat diligenter addiscens, eundem etc. (c. 91.) 1. ³⁷⁸¹ i. f. deest 1b. ³⁷⁸² Si ipse Casinum venire, et eum recipere vellet s. 1b. ³⁷⁸³ vellet 2. ³⁷⁸⁴ sequentia abscisa sunt 1b., sed quæ de Johanne narrat, nunquam ibi scripta fuisse apparet. ³⁷⁸⁵ c. h. et p. et c. desunt 3. ³⁷⁸⁶ et 2d.

NOTÆ.

(904) Eadem patria fuit Joanni Illi, qui a. 1058 abbas S. Vincentii factus est, quare ab hoc eum non diversum fuisse existimo v. infra c. 97.

(905) Fili Sisemundi et Bertæ. Cf. infra III, 61.
(906) Gatt. Acc., p. 200.

stiam pro illa Domino oblaturus accessit. Cumque ad eum locum canonis pervenisset quo vivorum solent nomina recenseri, eamque multa cum devotione nominatim ac specialiter Domino commendaret, illa procul a monasterio in domo propria velut exanimis decubans, sacerdotis vocem se memorantis audivit, statimque illi quasi juxta lectulum stanti, veluti e gravi somno experrecta festinanter respondit. Obstupefacti qui aderant sollicitè cœperunt ab ea requirere, quidnam diceret, vel cui tam insolite respondisset. Illa vero: « Numquidnam, inquit, domnum Johannem venerabilem præpositum hic non stare vidistis? numquid non etiam vocem illius me inclamantis audistis? » Ad hujusmodi mulieris verba attoniti simul et gaudentes qui aderant, mox ad monasterium mittunt et quid pro ea Dei famulus ageret diligenter inquiri præcipiunt. Qui venientes, inventient præfatum virum Dei sanctis altaribus assistentem, proque illa missarum Domino sollempnia celebrantem; certumque constitit, eadem hora illam ad se reversam, locutamque fuisse, qua Dei famulus eam in loco canonis solito memorasset, et gratias omnipotenti Domino maximas referentes, reversi ad eos qui se miserant, rem pro certo sicut contigerat palam omnibus retulerunt. Mulier (907) vero eadem incolumitati mox pristinæ restituta, una cum jugali suo mira semper hominem Dei devotione percoluit. Ferebatur etiam idem vir Dei hujusmodi gratia præpollere, ut si ex aqua qua post missarum sollempnia manus ablueret, aliquis in potum febricitans fideliter sumeret, nullum deinceps in eo febris jus exercere potestatis valeret. Anselmus tunc eidem civitati episcopus præerat, vir tantæ auctoritatis atque prudentiæ, ut Romanam postmodum feliciter rexerit sedem. Hic cum quodam tempore ardore febris vehementissimo estuaret, repente memoratus est hoc quod jam dudum de prædicto viro Dei fama multorum vulgante perceperat. Misitque continuo qui ex aqua eadem clanculo sibi deferret. Quam mox ut in potum accepit, nulla interposita mora, omnis ab eo valitudo illa febris aufugit, idque præfatus antistes ad gloriam Dei et commendationem tanti viri sæpe referre solitus erat. Multa etiam alia de virtutibus

A prædicti Dei famuli referuntur, sed non sunt neque temporis neque codicis hujus.

91. [Cap. 94.] Audiens ³⁷⁸⁷ præterea apostolicus et insperatum obitum Richerii et Petri præpropetram ³⁷⁸⁸ electionem (an. 1056), valde graviter tulit, moxque litteras huc blanditiis primum, demum vero redargutionibus plenas direxit, nequaquam nos absque illius consilio ac voluntate imperatoris electionem ipsam ³⁷⁸⁹ debuisse facere asserentes. Quamobrem duo fratres ad eum qui omnem illi rei hujus veritatem seu necessitatem exponerent, ex parte abbatis et fratrum directi sunt. Ad imperatorem etiam de eadem re protinus sunt legati transmissi. Interea ³⁷⁹⁰ apostolicus ultra montes profectus, ibique jam imperatorem languentem reperiens, usque ad ejus obitum (an. 1057, Oct. 5.) cum illo est remoratus, filioque parvulo quinque ³⁷⁹¹ circiter annorum quem in manu ³⁷⁹² ejus pater reliquerat regni totius optimates jurare faciens, eumque in regno confirmans, reversus tandem in Tusciam est. Fridericus dehinc comperto imperatoris obitu jam fiducialiter ad papam accessit, et universa quæ illi Trasmundus fecerat pleniter referens, eundem Trasmundum excommunicari fecit. Demum vero idem ³⁷⁹³ Trasmundus absolutionis suæ causa Romam pergens, et fere omnia ³⁷⁹⁴ quæ Friderico abstulerat referens; cum ³⁷⁹⁵ post magnam satisfactionem se absolvi obtinisset, suggerente eodem Friderico atque Humberto, conventus a papa atque admonitus, castellum nomine Frisa quod uxor ejus sancto Benedicto concesserat, isque post ejus mortem invadendo abstulerat, in manu ³⁷⁹⁶ ejusdem papæ sponte refutavit, et ³⁷⁹⁷ in jus monasterii hujus restituit (908). Et quoniam, ut supra jam dictum est, idem apostolicus nimis indigne tulerat quod absque sua scientia prædicti abbatis electio esset effecta (909), super hæc etiam relatam illi a quibusdam invidis fuerat in eandem electionem non omnes monachos consensisse, eumque seditiose et nequaquam canonicè ad id officium promotum fuisse; occasionem nactus, mandat eidem abbati ut Romam quantocius cum 12 ad se monachis vadat, et ita de sua ordinatione rationem sibi oportunitissimam red-

VARIAE LECTIONES.

³⁷⁸⁷ Audiens—excommunicari fecit *add.* 1b. ³⁷⁸⁸ repentinam 1b. *deest* 2. ³⁷⁸⁹ *deest* 1b. ³⁷⁹⁰ Post hæc a. 1b. ³⁷⁹¹ q. c. a. *deest* 1b. ³⁷⁹² manus 1b. ³⁷⁹³ *add.* 1b. ³⁷⁹⁴ et universa q. 1. *corr.* 1b. ³⁷⁹⁵ cum—obtinisset *add.* 1b. ³⁷⁹⁶ manus 1. ³⁷⁹⁷ refutavit. Post hæc cum papæ a quibusdam invidis relatam fuisset in abbatis electionem non omnes fratres consensisse, eumque seditiose et nequaquam canonicè promotum fuisse, mandatur ei ut ad proximam synodum veniat (*corr.* ut Romam vadat), deque sua electione his quæ sibi obijciuntur, oportune respondeat. Rogatus itaque dux Adenulfus, unacum illo Romam abiit, idque demum ab apostolico impetravit, ut non in Romana synodo, sed in Casinensi capitulo, missis a latere suo viris prudentibus abbatis causam discuteret; exacta ab illo promissione, ut si verum posset probari unde apud illum insinulabatur, sponte cederet abbatiæ. Celebrata igitur synodo, et abbate regresso, missi sunt ex parte papæ Humbertus et Fridericus ad monasterium. Qui ipso die sancti pentecostes capitulum fratrum ingressi—pronuntiant—eis—referunt 1. refutavit. Et quoniam *etc.* ut *ed.* 1b.

NOTÆ.

(907) *Mulier* — *percoluit* desunt ap. Desid.
 (908) V. privil. Victoris II; Gatt. Hist., p. 146.
 (909) Aliam causam prodrunt Chr. Vult. p. 154,

quia nimis simplicissimus, et Amatus III, 46, non fu trop expert de choses seculeres.

sem (915), et Hildebrandum ³⁸⁸¹ Romanæ ecclesiæ A subdiaconum. Sed cum Romani neminem sibi de his idoneum ad hoc videri censerent, eique demum tantum se honorem largiri velle assererent : *De me, inquit ille, nil poteritis agere nisi quod permiserit Deus, et absque illius nutu neque concedere neque tollere michi officium* ³⁸⁸² *istud potestis.* Fuere tamen qui Hildebrandum ³⁸⁸³ adhuc apud Tusciam ubi cum apostolico fuerat remorantem, oportune dicerent expectandum. Cæteri ³⁸⁸⁴ vero moras aliquas nequam esse congruas iudicantes, uno omnes consilio ac voluntate concordii summo mane abbati simul conveniunt (Aug. 2), eundemque Fridericum ³⁸⁸⁵ violenter a Pallaria extrahentes, ad electionem faciendam ad beati Petri quæ ad vincula nuncupatur basilicam illum perducunt. Ubi ³⁸⁸⁶ ejus vocationem B de consuetudine facientes, Stephanum eum quoniam festum sancti Stephani papæ eo die celebrabatur, appellari decernunt; sicque universa Urbe cum laudibus prosequente, ad Lateranense patriarchium illum deducunt. Die vero altera illnescente (Aug. 3), cardinalibus universis simul cum clero populoque Romano ad cum convenientibus, apud beati Petri basilicam ingenti cunctorum lætitia summus et universalis pontifex consecratur. Post hæc remissis ad monasterium fratribus, et duobus tantum ad serviendum sibi retentis, mandat præposito nostro ut cum 12 monachis quos litteris ipse significabat, ad se protinus pergat; ut tam de se quam de illis commune consilium habeat. Profecti itaque omnes ut C jusserat sunt, atque post dies ferme decem reversi. Per quattuor igitur continuos menses Romæ moratus, ac frequentibus synodis clerum Urbis populumque conveniens, maximeque pro conjugii clericorum ac sacerdotum, nec non et consanguinearum ³⁸⁸⁷ copulationibus destruendis nimio zelo decertans, ad hoc tandem monasterium in festivitate sancti Andreae (Nov. 30) ³⁸⁸⁸ cum non parva Romanorum manu reversus est, et usque ad festivitatem sanctæ Scolasticæ commoratus (an. 1058, Feb. 10). Et quoniam vitium proprietatis paulatim in hoc loco a prioribus annis irrepserat, cœpit omnimodis insistere oportune, importune, arguendo, obsecrando, increpando, nec non et districtissime interminando, ut prædictum vitium hinc juxta mandatum regulæ D radicitus amputaret; et hoc quidem ex parte maxima fecit. Tunc etiam et ³⁸⁸⁹ Ambrosianum cantum in ecclesia ista cantari penitus interdixit.

95. [Cap. 98.] Per hos dies (1057) Pandulfus Marsorum episcopus vir nobilis et ecclesiasticus ad hoc monasterium venit, atque ab eo nimis honorifice amanterque receptus est (Dec. 9). Cui ³⁸⁹⁰ etiam et privilegium episcopale fecit (916), et in hoc monasterio ³⁸⁹¹ locum illi primum post se in omni conventu concessit. Qui videlicet episcopus obtulit in hoc loco planetam scaramanginam (917); pluviale diasprum cum lista aurea; faciem altaris purpuream cum listis et gemmis; turibula argentea duo; calicem aureum cum patena sua; aquæmanilia argentea duo; incensorium de argento unum; crucem argenteam parvulam cum ligno Domini; situlam argenteam unam; pallium ³⁸⁹² magnum unum cum leonibus ad appendendum, et unum tapetum optimum, et alia nonnulla quæ scribere superflua duximus. Et sic societate ac benedictione fratrum percepta reversus est, semper ex eo tempore familiarissimus et devotissimus circa locum istum existens. Marinus etiam Trajectensis comes eisdem diebus (an. 1058, Jan.) obtulit in ³⁸⁹³ hoc monasterio totam et integram portionem suam, idest quartam partem totius comitatus Trajectensis, et medietatem castri Spinii (918), et quartam partem de castro Fracte ³⁸⁹⁴, nec non et monasterium sancti Marini (919) quod ³⁸⁹⁵ in pertinentia ejusdem Fractensis ³⁸⁹⁶ oppidi situm est, cum universis omnino substantiis ac pertinentiis ejus. Gezzo ³⁸⁹⁷ quoque et Petrus germani fratres de Pontecurvo his diebus tradiderunt in hoc loco ecclesiam sancti Nycolai et sancti Blasii quæ est in castello sancti Johannis de Carica, cum omnibus rebus ipsi ³⁸⁹⁸ ecclesiæ pertinentibus (920).

96. Sed cum prædictus apostolicus Romana febre jam dudum langueret, circa ipsam natalis Domini festivitatem adeo graviter infirmatus est (an. 1057, Dec.), ut pro certo se mori putaret. Electo itaque Desiderio cum priorum consilio ³⁸⁹⁹ in abbatem, quemadmodum loco congruo juvante Domino ostendemus, et apostolicæ legationis ad Constantinopolitanum imperatorem illi commisso viatico, ipse Romanam reversus Alfanum olim Desiderii socium, Salernitanæ tunc sedis electum secum duxit, eumque in jejuniis Martii primo presbyterum, dehinc sequenti dominica (an. 1058, Mart. 8) archiepiscopum consecrans, cum honore Salernum remisit.

97. [Cap. 99.] Post (921) paucos dies mandavit præposito nostro (922), ut omnem ecclesiæ hujus loci thesaurum, in auro dumtaxat atque argento,

VARIÆ LECTIONES.

³⁸⁸¹ Hildepr. 2. ³⁸⁸² deest 2. ³⁸⁸³ Hyldepr. 2. ³⁸⁸⁴ Ceteras 4. ³⁸⁸⁵ Fred. 2. ³⁸⁸⁶ Ibi 4. ³⁸⁸⁷ consanguineorum 3. ³⁸⁸⁸ etiam Ambrosii c. 4. ³⁸⁸⁹ Qui 2. ³⁸⁹⁰ monasterium 2. ³⁸⁹¹ unam cum leonibus. P. m. u. ad a. 2. ³⁸⁹² huic m. ed. ³⁸⁹³ Fratte 2. ³⁸⁹⁴ qui 4. ³⁸⁹⁵ Frattensis 2. ³⁸⁹⁶ ezzo 4. ³⁸⁹⁷ ipsius ecclesie p... 4. ³⁸⁹⁸ deest 4.

NOTÆ.

(915) Petrum.
(916) Edidit Ughellus in Epp. Mars.
(917) Scaramanga olim fuit vestis militaris, inde panni speciem aliquam designabat.
(918) Nunc Spigno et *Le Fratte*. Edidit Gatt. Acc., p. 157. Desiderio abbate donatio eisdem fere verbis

repetita est, v. infra III, 59.

(919) *Sancti Martini* in chartula dicitur : ubi nunc est terra Castrifortis. ANG. Cf. infra III, 60.

(920) Num. 393. ANG.

(921) Brevius hæc refert Amatus III, 47, 48.

(922) Joanni, v. Desid. Dial. I, 6.

festinanter sibi et quam posset latenter per se ipsum A deferret; multo potiora his in brevi se huc retransmissurum promittens. Disponebat autem fratri suo duci Gotfrido apud Tusciam in colloquium jungi, eique ut ferebatur imperialem coronam largiri; demum vero ad Normannos Italia expellendos, qui maximo illi odio erant, una cum eo reverti. Cumque licet tristes nimiumque dolentes, quod papa mandaverat fratres matutinali tempore perficere maturarent, quidam novicius bonæ conversationis frater, Leo nomine, civis Amalfitanus, post nocturnam synaxim cæteris ecclesiam exeuntibus orandi gratia substitit, et post orationem parumper residens obdormivit. Cernebatque insomnis quendam reverenda canitie monachum cum alia sanctimoniali ab ipsis absidæ aditis procedentes usque ad ecclesie B medium pervenisse, eandemque sanctimoniale suffusam lacrimis, quasi pro eo quod deprædaretur elata voce non mediocriter conqueri. Quam ita vociferantem monachus ille a latere comitans taliter consolabatur: *Noli, inquires, soror, noli flere, nam universa hæc ad nos procul dubio in proximo revertentur.* Experrectus frater cæpit esse de visione attonitus; pergensque fortuito ad secretarium, et videns quæ agebantur, cum illius mandati prorsus esset ignarus, accepta mox a priore loquendi licentia, visionem quam viderat per ordinem retulit; cæperuntque omnes qui aderant flere. Sed quoniam quod mandatum fuerat prætermittere non audebant, assumptis omnibus Romam illa ad apostolicum detulerunt. Quibus ille visis, totus intremuit; demum vero recitata illi præfata visione, cognita quoque super hoc immensa nostrorum tristitia, penitentia ductus lacrimari cæpit, ac protinus unam tantummodo iconam ex his quæ ipsemet a Constantinopoli detulerat inde assumens, cætera omnia perniciousiter huc referri mandavit. Cum itaque mox receptis omnibus, prædictus noster præpositus maturaret reverti, et magnam jam partem itineris confecisset, nuntium repente a papa recepit, ut remisso ad monasterium thesauro per socios ipse quantocius ad eum rediret. Quem reversum de abbacia Sancti Vincentii, quemadmodum a filiis Borrelli exoratus

A fuerat investivit, eumque protinus ad eum recipendam transmisit (923).

98. [Cap. 100.] Post (924) hæc congregatis intra ecclesiam episcopis et clero populoque Romano, sub districta nimis interdictione constituit: ut si ante quam Hildebrandus Romanæ tunc ecclesiæ subdiaconus, ab imperatrice ad quam pro quibusdam rei publicæ negotiis communi consilio mittebatur rediret, se obire contingeret, nullus omnino eligere papam præsumeret, sed usque ad illius reditum apostolica sedes intacta vacaret, ejus demum consilio ordinanda. Dehinc ipse in Tusciam properans, non multo post subito languore depressus Dei judicio apud urbem Florentiam obiit 4. Kal. Aprilis, ibique digno satis est honore sepultus. Fratres igitur hujus ³⁸⁶⁹ cœnobii qui cum eo perrexerant, capellam ejus quam hinc detulerat fidelibus viris apud Florentiam commendantes, quoniam per Romam regredi formidabant, annitentibus ac deducentibus se Florentinorum ³⁸⁷⁰ nobilibus per marchias iter ³⁸⁷¹ arripiunt; atque ad nos qua possunt instantia prosperante Domino revertuntur.

* Ad (925) cujus sacratissimum corpus, meritis ejus intervenientibus, plurima Christus signa ostendit. *add. 2.*

99. [Cap. 101.] Interea Gregorius de Alberico (926) Tusculanensis * comes comperto Romani pontificis obitu, sociato sibi Girardo de Galera ³⁸⁷² et Romanorum potentium aliquot, nocturno tempore cum armatorum turbis undique ³⁸⁷³ tumultuantibus atque furentibus ecclesiæ jura pervadunt, et Johannem Veliternensem episcopum, Mincium (927) postea cognominatum, invitum ³⁸⁷⁴ licet, ut ferunt, ³⁸⁷⁵ in Romana sede papam constituunt, Benedicti nomine illi imposito (928). Quod cum Petrus Damiანი vir valde religiosus et ³⁸⁷⁶ in sæcularibus ac divinis litteris a pueritia studiosissimus, quem eo tempore Stephanus papa distractum ab heremo (929) in Ostiensi ecclesia episcopum fecerat, auditu ³⁸⁷⁷ comperisset, una cum ceteris ³⁸⁷⁸ cardinalibus qui ³⁸⁷⁹ ad præsens aderant cæpit quoquomodo ³⁸⁸⁰ poterat obsistere, reclamare, ac terribiliter ³⁸⁸¹ anathematizare; sed omnes hii tandem fautorum ejus

VARÆ LECTIONES

³⁸⁶⁹ nostri qui *ed.* ³⁸⁷⁰ Florentinensibus p. 2. ³⁸⁷¹ m. ad nos revertuntur *ed.* ³⁸⁷² Gaiera 4. ³⁸⁷³ u. l. a. f. *add.* 4. ³⁸⁷⁴ i. l. ut f. in R. s. *desunt* 2. ³⁸⁷⁵ fertur 3. ³⁸⁷⁶ et in s. ac d. l. a p. st. *desunt* 2. ³⁸⁷⁷ auditi 3. *deest.* 2. ³⁸⁷⁸ *deest ed.* ³⁸⁷⁹ q. ad p. a. *add.* 4. ³⁸⁸⁰ q. p. *add.* 4. ³⁸⁸¹ *add.* 4.

NOTÆ.

(923) Paulo aliter hæc narratur in Chr. Vult., p. 514: *Fratres, inquit, cæperunt sibi querere abbatem, et querentes invenerunt virum idoneum et prudentem d. Johannem qui fuerat genere Marsicanus et nutritus in hoc monasterio.* Sedit ann. 22, m. 4, d. 15.

(924) *Post—vacaret.* Ex Petri Dam. ep. III, 4.

(925) Idem Petrus refert in lib. *De ortu et obitu Just. Cas.* 58, *De viris ill.,* c. 17.

(926) Albericum ipsum habent Ann. Rom. in

Mon. SS., p. 470.

(927) *Balordo, donde nacque la parola minchione.* Di meo Ann. Nap. VII, 338. Mintonem vocat Petrus Dam. Opusc. XX, 3.

(928) Tusculanensem vocat Petrus in pontificum catalogo.

(929) Apud Fontem Avellani. Ex ejus epist. III, 4 magna hujus cap. pars petita est, sc. *nocturno furentibus et una — attractus est,*

terrore compulsi, per diversa coacti sunt latibula fugere. Ita a satellitibus Satanae Ostiensis ecclesiae archipresbyter (950) non ³⁸⁸⁹ tam canonum quam etiam literarum ignarus, ut praedictum Mincium ad apostolatus culmen proveheret, raptus ac violenter attractus est. Humbertus interea episcopus tunc a Florentia revertens una cum Petro Tusculanensi episcopo, nequaquam Romae remorandum sub ³⁸⁸³ tanto turbine ratus, clam post ³⁸⁸⁵ paucos dies iter aggressus, apud Beneventum pascha celebraturus accelerabat. Qui cum feria 4 ante coenam Domini (Apr. 15) ad Sanctum Germanum applicuisset, simul cum socio invitatus a fratribus atque retentus festivitatis gratia est.

* Lateranensis et Tusculanensis 2.

100. [Cap. 102.] Haec praeterea sunt quae de Frederici muneribus hoc monasterium tempore diverso recepit. Crucem auream super ³⁸⁸⁸ altare, gemmis ac margaritis speciosissime ³⁸⁸⁶ comptam librarum paulominus duarum, cum tripode suo ³⁸⁸⁷ argenteo deaurato, et astili onichino, argento et auro decen-

ter ³⁸⁸⁸ ornato, quinque librarum inter utrumque. Yconas argenteas deauratas 4. Auream unam cum gemmis ac smaltis valde pulcherrimam, cum non parva ligni dominici portione. Ceraptata cristallina, parium unum; argenteum parium alterum. Codicellum evangelii auro gemmisque decoratum. Pluviala 6. Laternam argenteam magnam librarum 5, cum nigello (951). Urceolum argenteum ad ministerium altaris. Situlam argenteam deauratam cum smaltis. Pallia quoque et hostiaria aliquot. Tapetia 7, et unum majus quolibet pallio pretiosius. Antiphonarium unum.

Secundo tandem operis hujus ab Aligerno in Desiderium usque ³⁸⁸⁹ Domino favente deducto libello, oportunitate ac decens esse putamus, si vitam moresque illius ac gesta exintegro quantum ³⁸⁸⁹ fas suppetit describatur et ³⁸⁹¹ ab ipsis ejus incunabulis inceperit, tertium historiunculae hujus primordium ejus auspiciis dedicemus, ac sic per ³⁸⁹² ordinem ³⁸⁹³ reliqua illius opera comitante ³⁸⁹³ Christi ³⁸⁹⁴ gratia ³⁸⁹⁷ contexamus.

Explicit liber secundus ³⁸⁹²

INCIPIUNT ³⁸⁹⁵ CAPITULA LIBRI TERTII.

1. De infantia ³⁸⁹⁵ seu intentione Desiderii.
2. Qualiter patre mortuo clam matrem fugerit, et habitum religionis induerit.
3. Quomodo inventus a propinquis sit, et ad matrem reductus.
4. Qualiter iterum fugerit et apud Salernum in monasterio de Cava sit commoratus.
5. Qualiter per Landulfum principem rursus sit Beneventum reductus, et apud Sanctam Sofiam marere permissus, et quare Desiderius appellatus.
6. Qualiter sit ad Tremitense monasterium primo, dehinc ad Majellam profectus, itemque Beneventum reversus.
7. Qualiter Leoni papae sit familiaris effectus; et qualiter Alphano Salernitano conjunctus, *rimo* in curiam papae Victoris, deinde ad hoc monasterium pariter venerit.
8. De visione Desiderii et quomodo Alphanus ad abbatiam Salernitanam, ipse vero ad Capuanam praeposituram transmissi sunt.
9. Qualiter sit Desiderius electus et ordinatus.
10. De studio et constructione officinarum monasterii.
11. Qua de causa Castellum novum construxit.
12. De ordinatione papae Nicolui, et qualiter ab eo cardinalis et abbas est consecratus.
13. Qualiter idem apostolicus apud Melphiam Apuliae concilium fecerit, et qualiter Sancta Maria ³⁸⁹⁶ de

VARIAE LECTIONES.

³⁸⁹⁵ non — ignarus desunt 2. ³⁸⁸⁸ s. l. l. add. 4. ³⁸⁸⁵ p. p. d. add. 4. ³⁸⁸⁸ s. a. add. 4. ³⁸⁸⁶ m. ornatam l. d. ed. ³⁸⁸⁷ deest. 2. ³⁸⁸⁸ add. 4. ³⁸⁸⁹ add. 4. ³⁸⁹⁰ q. f. s. add. 4. ³⁸⁹¹ et ab i. e. i. i. a. d. 4. ³⁸⁹² add. 4. ³⁸⁹³ ita 5. historie cenobii Casinensis 2. desunt 4. ³⁸⁹⁴ ita 3. Incipit prologus de vita et actibus reverendissimi abbatis Desiderii qui et Victoris III. pape. 2. ubi index capitulum post prologum scriptus est, hac inscriptione: Explicit prologus Inc. c. l. tercii. In cod. 3. prologus cum capitibus numeratur. ³⁸⁹⁵ origine et inf. et adolescentia D. 2. De susceptione monasterii habitus ejusdem. 5. De vi sibi illata propter habitum susceptum. 4. De fuga Desiderii ad monasterium Cavae. 5. De reditu ejusdem ad mon. S. Sophiae de Benevento. 6. De profectioe Desiderii ad mon. Tremitense, et mon. Magella, et reditu ad S. Sophiam. 7. De Alphani et Desiderii adventu ad hoc monasterium. 8. De v. D. et praepositura ejusdem, et archiepiscopatu Stephani. 9. De electione et confirmatione Desiderii a papa. 10. De susceptione Desiderii in abbatiam. 11. Qualiter inceperit renovare monasterium et aedificia (monasterii aed. 5). 12. Qua de causa (quansa 5.) Castellum novum construxerit Desiderius. 13. De — consecratus, et qualiter — Calena est S. B. concessa. 14. De restitutione S. Benedicti de S. et de c. S. L. et qualiter cartae S. Ben. de Salerno nobis pertinentes repertae, absconditae, adque incisae pro nostra invidentia fuerint. 15 = 14. codicis 4. etc., ed. sed codd. 2 et 3 saepius discrevant, et divisio capitulum in 5. eadem est quae in 4. ³⁸⁹⁶ atria de C. sancti Benedicti 4.

NOTÆ

(950) Presbyter P. Dam.

(951) Ital. niella.

- Calena sancto Benedicto concessa, et Sanctus Benedictus de Salerno restitutus sit; et de concambio Sancti Laurentii.*
14. *Qualiter a prædicto papa dominus Odertsius diaconus sit ordinatus, et in Aquino dominus Martinus, in ²⁹⁰⁷ Venafrò vero dominus Petrus episcopi constituti.*
15. *Qualiter Richardo principatum, Viscardo ²⁹⁰⁸ vero ducatum idem apostolicus confirmavit ²⁹⁰⁹; et qualiter uterque illorum id adquisierit.*
16. *²⁹¹⁰ Qualiter idem princeps aliquanta finitima nobis castella partim concesserit, partim commutaverit; et de concambio de Pede montis.*
17. *De quorundam in ²⁹¹¹ hoc loco oblationibus.*
18. *Quot vel qualia ornamenta Desiderius tunc vel adquisierit vel fecerit ²⁹¹².*
19. *De ordinatione papæ ²⁹¹³ Alexandri, et controversia Cadaloy.*
20. *De flagello fulminum. et visione abbatis super hoc.*
21. *Qualiter per rogam ²⁹¹⁴ regis Sardinie 12 illuc monachos direxerit, et qualiter a Pisanis disturbati fuerint.*
22. *Item de oblationibus ipsius et alterius regis in Sardinia, et de satisfactione Pisanorum.*
23. *De adventu ducis Gotfridi ²⁹¹⁵ ad Aquinum et de ingressu Normannorum in Marchiam ²⁹¹⁶.*
24. *Quot hujus monasterii fratres a prædicto patre ad honores promoti sint; et de privilegio nobis contra Hildebrandum archiepiscopum facto.*
25. *De monasterio Tremitensi, a prædicto abbate recepto et ordinato.*
26. *Qualiter ab eo vetus ecclesia eversa sit, et nova constructa.*
27. *Qualiter a ²⁹¹⁷ Constantinopoli artificibus accersitis ²⁹¹⁸, musivis et lapidibus eandem basilicam decoravit ²⁹¹⁹.*
28. *De diversis in eadem ecclesia laboribus.*
29. *Quanta gloria ipsam ecclesiam dedicaverit, et quibus eam sanctorum ²⁹²⁰ reliquiis adornaverit.*
30. *De frequentia populorum propter absolutionem huc incurrentium ²⁹²¹.*
31. *De regina Agne ²⁹²², et oblationibus ejus.*
32. ²⁹²³ *De variis ipsius ecclesie ornamentis.*
33. *Qualiter ad ampliandum monasterii claustrum, destructis prioribus officinis iterum eas multo potiores ac meliores effecit.*
34. ²⁹²⁴ *Qualiter cartæ monasterii sancti Benedicti de Salerno nobis pertinentes, dudum repertæ, absconditæ, atque incisæ pro nostra invidentia fuerint ²⁹²⁵.*
-
- 34^a. *De renovatione ecclesie Sancti Martini, et constructione mansuclæ Desiderii, et qualiter dedicaverit ecclesias Sancti Bartholomei et turrium paradisi.*
35. *De Alberico ²⁹²⁶, et qualiter vocalus interfuerit synodo. De Alfano. De Amato, et Constantino Africano.*
36. *De demoniaco et clauda quadam curatis ab Alexandro papa, et de cambio de Sancta Maria de Palladio, et concessione Terraciniensis civitatis ²⁹²⁷.*
37. *De restitutione sive oblatione ac constructione monasterii sancti Angeli de Formas.*
38. *De septem miraculis meritis beati Benedicti patris ²⁹²⁸*
39. *De quibusdam refutationibus et oblationibus.*
40. *De quibusdam miraculis beati Benedicti meritis in Galliis et hic patris.*
41. *De quorundam oblationibus.*
42. *De nota questione coram apostolico super ecclesiam Sanctæ Sophiæ et ecclesiam Sancti Angeli de Formas.*
43. *De miraculis quorundam hujus monasterii monachorum.*
44. *De quorundam oblationibus.*
45. *Qualiter Robertus Guiscardus Siciliam cepit, Salernum, et ecclesiam sancti Mathæi apostoli construxit, brachium sibi reservans, et quamplurima loca.*
46. *De pecunia violenter abstrata et interdicto.*
47. *De quibusdam oblationibus et confirmationibus.*
48. *De quorundam monachorum miraculis, et renovatione Sancti Liberatoris.*

VARIE LECTIONES.

²⁹⁰⁷ et in Venafrò d. ed. ²⁹⁰⁸ et Roberto Guisquardo d. ed. ²⁹⁰⁹ confirmaverit ed. ²⁹¹⁰ 17. Qualiter idem princeps fecerit præceptum de platea publica monasterio nostro Caspæ sito. 18. Q. a. finitima — commutaverit. ed. ²⁹¹¹ q. oblatiis ecclesiis et aliis o. ed. ²⁹¹² f. et de portis ecclesie brevibus ed. ²⁹¹³ A. p. ed. ²⁹¹⁴ Baresonum ed. ²⁹¹⁵ Rosfridi ed. ²⁹¹⁶ n̄ar 4. ²⁹¹⁷ deest. ed. In 2. capitula abhinc manu sæc. XIV. scripta sunt. ²⁹¹⁸ accersitis 4. ²⁹¹⁹ d. et vitro et picturis. 30. Quanta gl. etc. ed. ²⁹²⁰ deest ed. ²⁹²¹ conc. ed. ²⁹²² Agnete ed. ²⁹²³ 35. De v. i. e. o. et q. ad a. cl. d. p. o. i. eas fecerit ed. ²⁹²⁴ deest 2. ²⁹²⁵ fuerint. Incipit Desid. 4. f. Explicunt capitula. 3. ²⁹²⁶ Alberico c. ²⁹²⁷ civitas e. ²⁹²⁸ pats a

49. *De causa dissensionis inter Henricum imperatorem et Gregorium papam, et qualiter Robertus Guiscardus Romanam ingressus est.*
50. *De archiepiscopo Ravennate invasore apostolicæ sedis, et qualiter Desiderius iverit ad imperatorem, manserit, et redierit.*
51. *De obitu duorum monachorum hujus monasterii.*
52. *De castello Saracenisco, et Suio.*
53. *Qualiter Robertus Guiscardus adduxit apostolicum ad hunc locum.*
54. *De visione nocturna cujusdam Johannis, et cum missam apostolicus celebravit.*
55. *De quadam parte salutiferæ crucis huc apportata, et renovatione Sancti Benedicti in Capua, et pluvia postulata.*
56. *De quorundam oblationibus, et Aldemario hujus cœnobii monacho.*
57. *De obitu Roberti Guiscardi, et brachio sancti Matthei apostoli.*
58. *De oblationibus ejusdem Roberti in hoc cœnobio.*
59. *De quibusdam oblationibus et commutationibus.*
60. *De quibusdam concessionibus a Desiderio factis, et quorundam oblationibus.*
61. *De quorundam oblationibus.*
62. *De Guaiferio Salernitano.*
63. *De libris quos Desiderius fieri*
64. *De latronibus.*
65. *De obitu Gregorii papæ, et de electione tractanda.*
66. *De electione de Desiderio facta.*
67. *De reditu electi ad Casinum.*
68. *De consecratione electi papæ Victoris. De corpore sancti Nicolai.*
69. *De ecclesia Sancti Petri, et visione ejusdem apostoli.*
70. *De Guiberto aresiarcha, et persecutione ecclesiarum.*
71. *Qualiter papa Victor misit exercitum in Africa contra Saracenos, et de victoria ejusdem exercitus.*
72. *De concilio generali et constitutionibus.*
73. *De obitu papæ Victoris, et constitutione abbatis Oderisii*
74. *Quot et qualia ornamenta ecclesiastica reliquit in hoc monasterio in suo obitu papa Victor, qui et Desiderius abbas.*

INCIPIT LIBER TERTIUS.

DESIDERIUS abbas hujus monasterii tricesimus septimus, et quartus hujus loci restaurator ac renovator, sedit annis viginti novem, mensibus quinque.

Primus siquidem monasterii hujus fundator atque constructor fuit pater sanctissimus Benedictus, Petronax secundus, Aligernus ³⁰¹⁹ tertius : Desiderius hic noster extitit quartus. Quem ³⁰²⁰ videlicet omnipotens Deus ³⁰²¹ adeo charissimum habuit, ut illud quod suo fidei famulo Benedicto olim promiserat, locum utique ³⁰²² istum quem tunc gentibus destruendum diripiendumque tradere censuerat ³⁰²³, in majorem longe quam tunc erat statum, famamque ³⁰²⁴ et gloriam fore venturum, per ipsum nostro hoc tempore dignatus sit ut cernitur ad effectum perdu-

A cere (952). Hujus plane admirabilis et singularis vere sui ordinis viri, tam dives, tam ³⁰²⁵ multiplex, tam denique copiosa est gestorum materia, ut vel ³⁰²⁶ ipsi Jeronimo vel ³⁰²⁷ Sulpicio certe si adessent, non posset videri ad scribendum indigna. Ego tamen quamvis imperitus ³⁰²⁸ et iners, et tanto sim operi nequaquam sufficiens, tum pro imperio reverendissimi ³⁰²⁹ patris Oderisii minime contemnendo, tum pro maxima quam idem pater Desiderius in me ab ipsa fere infantia habere dignatus est dilectione; cum me, vix dum quattuor et decem annos egressum in hoc sancto loco suscepit ³⁰³⁰, instruxit, enutrit, ac provexit : considerans ³⁰³¹ insuper cum tanti utilitate operis memoriam quoque tanti viri scripto-

VARIÆ LECTIONES.

³⁰¹⁹ t. A. ed. ³⁰²⁰ In quo videlicet omnipotens Deus nostro hoc tempore etiam corporaliter evangelicam illam pollicitationem visus est adimplere, qua dicitur : Amen dico vobis, quod omnis qui reliquit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit. Hujus, etc. 2. ³⁰²¹ deest 4. ³⁰²² add. 4. ³⁰²³ consueverat 4. ³⁰²⁴ famam 4. ³⁰²⁵ quam 4. ³⁰²⁶ add. 4. ³⁰²⁷ l. si adesset, vel S. non p. v. ed. ³⁰²⁸ q. omnium imperitissimus et t. s. ed. ³⁰²⁹ sanctissimi 2. ³⁰³⁰ quam libenter s. ed. ³⁰³¹ ceruens i. et dolens c. ed.

NOTÆ.

(352) em dixerat in narratione de consecr. eccl. Casin.

rum negligentia paulatim in oblivionem, ac per hoc in contemptum fore venturam; licet non decenter, licet non eleganter, licet denique non sufficienter ⁹³³ id valeam, aggrediar tamen, confusus de auxilio Dei, vitam illius ac gesta quolibet modo perstringere, et ad gloriam Dei tantique viri dulcem ⁹³⁴ memoriam, nec non et ⁹³⁵ ad solacium filiorum ejus, fratrum nostrorum, litteris utcumque mandare. *Æquius* utique judicans cum obedientia et devotione inscitie notam subire, quam de tam excellenti ⁹³⁶ materia ex toto sifere: et indignum prorsus esse decernens, ut etsi omnia nequeo, vel aliquanta non studeam de tot tantisque operibus ejus referre; prudentissimo utique more venantium insectantium feras, qui, etsi omnes attingere ⁹³⁷ nequeunt, nequaquam tamen quotquot possunt capere neglegunt. Et quoniam plurima prorsus et fere innumera hujus ⁹³⁸ viri sunt gesta ⁹³⁹, multa ex ⁹⁴⁰ ipsis etiam quæ scio me prætermisurum confiteor; quoniam si ⁹⁴¹ universa scribere voluissem, prolixam certe et enormem historiam condidisset: quamvis ob hoc a multis nostrorum qui mecum illa ⁹⁴² pariter recolunt, me redarguendum fore non dubitem. Sed ego lectorum fastidio utiliter consulens, si ea tantum quæ relatu essent dignissima scriberentur, sufficere judicavi. Nam, si qua minus in ⁹⁴³ nostris litteris reperiuntur, in ejus profecto ⁹⁴⁴ operibus luce clarius pervidentur ⁹⁴⁵. Hujus sane viri primordia, quoniam opitulante Christo hinc exordium sumere gestio, ab his qui ei ⁹⁴⁶ ab incunabulis exitere sodales didici ⁹⁴⁷. Multa præterea laudabilium ⁹⁴⁸ actuum ejus a prioribus quibusdam audivi. Nonnulla etiam ex ejusdem ore veridico, cum frequenter me sibi nimia bonitate faceret adhærere percepî. Cætera postremo illius et oculis propriis plurima vidi, et universis fere usque ad obitum ejus interfui. Unde lectorem meum reddere certissimum volo, nulla me in hoc opusculo extrinsecus additamenta facturam, nulla prorsus de illo nisi veraciter comperta scripturam: utpote qui me simplici intellectu legisse meminerim: *Perdes, Domine, omnes qui loquuntur mendacium (Psal. v, 7)*; salvo utique intellectu alio, quo dictum id de hereticis affirmatur. Quod si forte aliquis inventidientia seu malitia ductus, fidem his accommo'dare noluerit, et favoris potius gratia huic rei me operam dedisse ⁹⁴⁹ putaverit: huc, si placuerit, properans, aperiat visus et videat, ac per ea quæ videntur illa quoque quæ videri non possunt actuum ⁹⁵⁰ ejus, semoto livore considerans, admiretur et credat, credensque bonorum omnium largitori laudes super hoc et gratias

A referat. Sicque tandem me de multis illius pauca, deque maximis minima prorsus scripsisse cognoscat.

1. Is ⁹⁵¹ ex nobilissima Beneventanorum principum origine sanguinis lineam ducens (933), spiritu potius quam carne nobilis esse ab ipsis rudimentis infantie cœpit, et Dei magis servitio quam sæculi vanitatibus operam dare ab ipsis ut ita dicam hüberibus matris elegit. Studebat nanque puerulus adhuc frequentare ecclesiam, divinas lectiones et audire libenter et legere; cum quibusdam etiam religionis sæpe de his sermones innectere, et quæque ab eis de bonis moribus addiscere poterat, in semetipso exprimere ⁹⁵². At pater (934) illius sæcularibus eum negotiis cupiens implicare, et utpote unicum unice diligens per posteritatis illius lineam suæ nobilitatis nomen disponderet propagare, puellam ei adæque nobilem, cum jam inciperet adolescere, studuit desponsare, utque parentela eadem ad invicem firmaretur, modis omnibus maturare. Sed quoniam Dei Spiritus suo igne cor Desiderii ad mundi contemptum accenderat, econtrario longe aliter quam pater disposuerat agere puer egregius destinabat, seque potius heremum quam nuptias appetere, secretis quibus poterat gestibus indicabat. Et fecisset certe ⁹⁵³ suis desideriiis satis; nisi quod diligens parentum custodia et singularis amor ac sollicitudo ingens impediabat.

2. Non post multos dies, Dei judicio, patre a Normannis preëmpto, Desiderius aliquomodo nactus occasionem quam dudum optaverat, omnibus cœpit modis clam licet satagere, ut desiderium quod cogitatu conceperat, opere parturiret. Cuidam igitur monacho bene sibi noto, prudenti satis in sæcularibus viro, nomine Jaquinto, cujus videlicet ⁹⁵⁴ hoc ego relatione percepî, consilium totum communicat, pandit votum, voluntatem ostendit, et ut ei super hoc fideliter ⁹⁵⁵ auxiliaretur instanti ⁹⁵⁶ nimis prece deposcit. Erat tunc circiter annorum viginti. *Nosti, inquit, mi pater, qualiter me sæculo huic misero propinquè innexerint. Sed quoniam, ut vere tibi fatear, jam dudum Deo vacare decrevi, per ipsum te obsecro et obsecro, ut juxta quod scis et potes, his me vinculis exsolutum Deo liberius servitutum clam omnibus ad aliquam remotissimam solitudinem transferas.* Quid multa? pollicetur in omnibus Jaquintus auxilium; sed cavere admonet ⁹⁵⁷, ne forte sit hæc suggestio demonum. Verum cum ejus per omnia firmum in Christo pectus agnovit, et rursus ⁹⁵⁸ iterumque pertemptans ⁹⁵⁹ idem semper quod pridem invenit: quadam die jam circa vesperam pariter ascensis

VARIE LECTIONES.

⁹³³ s. v. ejus opera ex toto complecti; aggr. l. c. de a. D. quoquomodo illa perstringere ed. ⁹³⁴ sanctam ed. ⁹³⁵ add. 4. ⁹³⁶ pretiosa ed. ⁹³⁷ capere ed. ⁹³⁸ tanti ed. ⁹³⁹ opera ed. ⁹⁴⁰ me ex i. e. q. s. p. ed. ⁹⁴¹ scribere si omnia v. ed. ⁹⁴² p. i. ed. ⁹⁴³ deest ed. ⁹⁴⁴ add. 4. ⁹⁴⁵ conspiciuntur ed. ⁹⁴⁶ ejus ed. ⁹⁴⁷ addididi ed. ⁹⁴⁸ p. ex ejusdem o. v. c. me f. s. n. b. f. a. p. Nonnulla etiam a pr. q. audivi ed. ⁹⁴⁹ a. e. add. 4. ⁹⁵⁰ Desiderius 3. D. igitur 2. s. 4. quod rubricator in majus pinxit. ⁹⁵¹ satagebat exp. ed. ⁹⁵² add. 4. ⁹⁵³ add. 4. ⁹⁵⁴ fideliter ed. ⁹⁵⁵ fideli p. ed. ⁹⁵⁶ imperat ed. ⁹⁵⁷ iterum ed. ⁹⁵⁸ illum p. 3. illum frequentando p. 2.

NOTÆ.

(933) Natus a. 1027, cum sexagenarius a. 1087 obierit; v. epitaph. ejus ap. Baron. ad h. a.
(934) Comitum Beneventi dicit Amatus III, 49.

equis, quasi spatiandi gratia, civitatem egressi, consequentibus aliquot famulis ad ³⁹⁹⁸ ecclesiam beati Petri cognomento Majoris quæ juxta eandem civitatem est sita perveniunt, ibique quasi ³⁹⁹⁹ causa orationis ingressi, equos et gladium quo idem Desiderius tunc erat accinctus ³⁹⁹⁹, prædictis famulis pro foribus veluti servanda relinquunt. Inde jam sero per quandam illius ecclesiæ posterulam vadentes, pede ³⁹⁹⁹ iter adoriuntur ³⁹⁹⁹; et cum non plus octo miliariis abinde locus ille distaret ad quem pergere disposuerant, noctis errore simul ac pavore confusi vix illic alterius diei mane perveniunt. Quos cum vir Dei servus ³⁹⁹⁹ qui solitariam inibi vitam ducebat, Santari nomine, conspexisset, valde miratus atque lætatus est. Moxque inducens illos in cellam suam, ac Desiderium frequenter exosculans, cœpit ^B solleter exquirere cur ita venissent. Cognita itaque Desiderii voluntate vehementer obstupuit, quod puer tam nobilis, tam delicatus, tam dives, et præcipue parentum ³⁹⁹⁹ singularis, tam ferventer universis sæculi pompis ac vanitatibus spretis, sub tam districto proposito serviturus Domino accessisset. Sed quoniam nil Deo difficile aut impossibile esse sciebat, laudes illi et gratias maximas referens, veterem hominem cum actibus ejus Desiderium, ipso vel maxime insistente protinus exiit, et novum qui renovatur in Dei cognitionem, illum consequenter vestivit. Et Jaquinto in sua maturius redeunte, solus Desiderius ³⁹⁹⁹ cum Santari solo remansit.

3. Famuli igitur ejus, ut supra dictum est, cum equis et armis ipsius frustra illum pro foribus ecclesiæ præstolantes, cum discessum illius tandem aliquando cognovissent, vicina jam nocte ad civitatem quam ³⁹⁹⁹ citius revertuntur, matrique ac propinquis quid accidisset, pavitantibus animis referunt ³⁹⁹⁹. Noctem illam mater continuavit in lacrimis: propinqui vero et affines ipsius mane facto equis ascensis, per diversam ³⁹⁹⁹ viciniam requirendi illum gratia disperguntur, ac tandem quod erat in ro suspicantes, probitatum ejus indicio ad Santari cellam deveniunt. Quam statim violenter ingressi, veste illum monastica vestitum reperiunt, ac vehementer irati præfatum Dei servum contumeliis magnis et conviciis multis adoriuntur, et inhoneste satis sacram vestem Desiderium exuentes, manibus eam propriis scindunt; eumque invitum ³⁹⁹⁹ licet et repugnantem priori veste vestiunt. Ac postremo ³⁹⁹⁹ illum equo impositum ipsi lora tenentibus quasi maximam ante se prædam agentes, ad urbem more triumphantium revertuntur. Illic ³⁹⁹⁹ jam matris la-

crimas et querelas simul ac suadelas frustra in ³⁹⁹⁹ Desiderium jactas, propinquorum immo totius urbis tripudium, quis referre contendat? Annum fere integrum sub ingenti custodia in domo matris, habitu tantummodo sæcularis, cæterum mente cœlebs exegit, nullusque illi neque de nuptiis neque de actu ³⁹⁹⁹ aliquo mundiali persuadere aliquatenus potuit. Ita quem fidelem ac strenuum domui suæ dispensatorem constituere Dominus disponebat, ab omni eum carnalis contagii macula purum immunemque servavit; unde non immerito a cunctis civibus admirabilis ³⁹⁹⁹ ac desiderabilis habebatur.

4. Sed cum jam fere nullæ fugæ ipsius suspicio matrem teneret, eumque quoniam ³⁹⁹⁹ conjugatum non poterat, retinere secum vel clericum niteretur ad episcopium quod domui suæ satis erat contiguum primo quidem non sine custodia, dehinc securitate crescente solum sæpius ire sinebat. Erat tunc in monasterio sanctæ Sophiæ præpositus nomine Siconulfus, qui Desiderii desiderium pleniter noscens quoniam per diem, ne suspicio revivisceret, non præsumebat, nocte cum eo apud episcopium sæpiissime loquebatur. Post non multos dies, noctu sicuti consueverat ad eum cum equis veniens, cuculla indutum clam Salernum perduxit, ac Beneventum perneciter rediit. Mox itaque ³⁹⁹⁹ Desiderius ad principem Guaimarium consanguinitate sibi propinquum accedit, adventus causam ostendit, orat ut quoniam in patria vivere monachus parentum pertinacia non auderet, quiete apud illum Deo sibi servire liceret. Si hoc mereretur impetrare, nusquam inde procederet. Si vero aliquando illum reddere propinquis deberet, modo potius sibi licentiam alio ³⁹⁹⁹ properandi concederet. Ejus igitur adventu nimium ³⁹⁹⁹ exhyllaratus Guaimarius, et vehementer admiratus tantum in tantillo ³⁹⁹⁹ adolescente fervorem, annuit postulatis; eumque secum per dies aliquot retinens, nullique se contra votum reddendum fidissime pollicens, demum ad monasterium sanctæ Trinitatis quod Ad cavam nuncupatur non longe a Salerno situm, eodem petente transmisit (935). Quod propinqui persentientes ³⁹⁹⁹, magnis ac frequentibus precibus Desiderium sibi reddi Guaimarium interpellant: sed principe in promissione quam Desiderio fecerat permanente, per semetipsum Landulfus Beneventanus princeps, matris ac propinquorum orationibus fatigatus Salernum venit, et Desiderium affinis reddi deposcit.

5. Tali igitur tandem aliquando conditione ut ³⁹⁹⁹ Beneventum redeat impetratur, ut sine alicujus

VARIE LECTIONES.

³⁹⁹⁸ deest ed. ³⁹⁹⁹ c. q. 4. ³⁹⁹⁹ cinctus 3. ³⁹⁹⁹ deest 2. ³⁹⁹⁹ agrediuntur ed. ³⁹⁹⁹ add. 4. ³⁹⁹⁹ parentibus ed. ³⁹⁹⁹ D. proprium nomen 4. ³⁹⁹⁹ maturius r. ed. ³⁹⁹⁹ referuntur 2. ³⁹⁹⁹ diversas vicinias d. ³⁹⁹⁹ e. priori v. revestiunt, i. l. ac. r. ed. ³⁹⁹⁹ postremum 4. ³⁹⁹⁹ Sic 2. ³⁹⁹⁹ jam in ed. ³⁹⁹⁹ a. sæculari ed. ³⁹⁹⁹ mirabilis ed. ³⁹⁹⁹ deest 4. ³⁹⁹⁹ add. 4. ³⁹⁹⁹ l. daret a. p. Hujus ed. ³⁹⁹⁹ nimis ed. ³⁹⁹⁹ tanto 2. ³⁹⁹⁹ persequentes 2. ³⁹⁹⁹ ad ed.

NOTÆ.

* (935) Sub abbate Alferio, qui a. 1050 obiit; v. Ann. Cav. in Mon. SS. III, p. 189, ad a. 1050, 1058, et V. Alferii ap. Murat. SS. VI, p. 208.

impedimento vel contradictione apud monasterium A sanctæ Sophiæ sub monastica professione sibi manere liceret. Postquam ventum est Beneventum, universis affinibus sibi obviam simul cum civitate ruentibus, cum omni pariter comitatu princeps illum ad monasterium est prosecutus. Gregorius tunc vir valde prudens et strenuus eidem monasterio præerat in abbatem, qui Desiderium multa hilaritate recipiens, pro eo quod universis desiderabilis erat, tunc primum mutato ejus nomine, Desiderium appellari præcepit. Nam usque ad id tempus Dauferius vocabatur.

6. Ibi ³⁹⁸⁹ ergo illo per annos aliquot sub vita religiosissima commorante, et secum ³⁹⁹⁰ sæpissime reputante monachum in sua patria perfectum esse non posse, pervenit interim ad notitiam illius fama monasterii Tremontensis, quod videlicet in Adriatico mari apud insulam Diomedis nomine ³⁹⁹¹ nuncupatam ³⁹⁹² triginta circiter millibus a terra distans situm esse dñoscitur. Et quoniam jamdudum apud Beneventum familiaritatem abbatis prædicti loci adeptus fuerat, vix licet impetrata licentia illuc perrexit; ibique satis austerae conversationi se tradens, non parvum tempus exegit. Sed cum ab eodem abbate adeo diligeretur, ut eandem ei abbatiam se quoque vivente contradere cuperet, ille vero subjectioni potius quam prælationi mentem accommodaret, ac propterea cedendum loco illi decerneret. quodam tempore idem abbas ad res monasterii disquirendas egrediens, eundem Desiderium secum ire rogavit; quam ille egressionis oportunitatem libenter amplectus, minime differendam putavit. Cumque pariter ad Frasmundi ³⁹⁹³ comitis (936) quoniam res ita poscebant curiam perrexissent, uxor ejusdem comitis super adventu Desiderii propter quod ejus ³⁹⁹⁴ affinis esset valde exhilarata, a viro suo ut secum illum aliquandiu retineret etiam invito abbate obtinuit; cujus videlicet retentionis auctor ipsemet, ut dicitur ³⁹⁹⁵, extitit. Audiens autem celebre tunc nomen heremitarum Majellæ degentium, illuc properare ac Deo secretius servire desiderans, prædictum comitem ut ibidem transmitteretur oravit; quod et factum est. Ubi cum tribus circiter mensibus, a principio videlicet Februarii usque in tertiam post pascha ebdomadam ³⁹⁹⁶ sub ingenti continentia remoratus fuisset, transmissus est illuc supernominatus Jaquintus cum litteris ex parte apostolici ad heremi ipsius priorem; quarum tenor et priori sub interminatione jubebat ne illum amplius retinere præsumeret, et illi nichilominus mandat ne vel minimas ³⁹⁹⁷ inibi moras innecteret. Ita regressus ad sanctæ Sophiæ monasterium est.

7. Non post multos dies (an. 1055) dominus Leo papa sanctissimus a partibus ultramontanis regressus Beneventum intravit, et quoniam Desiderius jam dudum Humberto, Silvæ candidæ episcopo, cognitus et valde ³⁹⁹⁸ carus extiterat, tam per illum quam et per Fridericum tunc cancellarium eidem papæ notus et valde familiaris efficitur; adeo (937) ut illi frequenter in altaris officio adhæreret, et evangelium ad ejus missas sæpius legeret. Per idem tempus præfatus pontifex descendit in Apuliam cum Normannis dimicaturus; sed Dei judicio ab his superatus, ac Beneventum regressus, ordinato Huoderico ³⁹⁹⁹ archiepiscopo (938) quem secum adduxerat, post novem circiter menses Romam reversus, atque defunctus est (an. 1054. Apr. 19). Interea Desiderius ob nimiam abstinentiam multasque vigiliis in languorem non modicum decidens, medendi gratia Salernum perrexit. Ibi itaque illo aliquandiu remorante, Alfano, qui postmodum ejusdem civitatis archiepiscopatum adeptus est, prudentissimus et nobilissimus clericus, maxima illi est familiaritate conjunctus. Cujus animus frequentibus monitis ad mundi contemptum exhortans, sic tandem ab illo exegit ut monachus fieret, si prius ut jam dudum mente conceperat Jerusalem ire permissus fuisset. Hac inter illos sponsione firmata Beneventum reversus Desiderius est, atque post non multos dies mandat eidem Alfano ut ad se veniat. Renuente illo ac potius pavitante Salernum egredi, iterum Desiderius ad illum abiit, eumque, propter quorundam inimicantium illi timorem, cuculla sua indutum noctu de civitate educens, secum Beneventum adduxit. Cum vero cœpissent Alfano nobiles quique viri ac clerici frequentare, eumque ob maximam ejus prudentiam decenter excolere, propositum autem Jerusalem ⁴⁰⁰⁰ itineris paulatim cœpisset in ⁴⁰⁰¹ ejus corde ⁴⁰⁰² tepescere, seque a Desiderii latere nullo unquam modo, nullo unquam tempore assereret velle dividere, tempus ab eis ⁴⁰⁰³ aliquantum apud monasterium sanctæ Sophiæ exactum est: cum ecce fama percerebruit, papam ⁴⁰⁰⁴ Victorem ab ultramontanibus partibus Roman venisse (an. 1055), eumque ad partes istas in proximo venturum fore. Tertius Alfano hujusmodi nuntio, quod fratres suos super Guaimarii principis occisione insimulandos arbitraretur ⁴⁰⁰⁵, adire ⁴⁰⁰⁶ ac præoccupare statuit apostolicum, secumque ire orat suppliciter Desiderium. Et quoniam miram cantandi peritiam, et medicinæ artis scientiam non parvam habebat, ejusdemque artis codices nonnullos secum a domo detulerat, magui aliquid se habendum in summi pontificis curia omnimodis confidebat. Confectis igitur

VARIÆ LECTIONES.

³⁹⁸⁹ Ab igitur illo & ³⁹⁹⁰ sæpe secum r. ed. ³⁹⁹¹ quondam n. 2. ³⁹⁹² vocitatem ed. ³⁹⁹³ Transmundi 3. ³⁹⁹⁴ affines ejus 4. ³⁹⁹⁵ dicit ed. ³⁹⁹⁶ dominicam 2. ³⁹⁹⁷ v. aliquantas i. m. innectere auderet. ed. ³⁹⁹⁸ nimis ed. ³⁹⁹⁹ Hoderico 3. Uoderico 2. ⁴⁰⁰⁰ Jerusalemianæ viæ ed. ⁴⁰⁰¹ et in ed. ⁴⁰⁰² mente ed. ⁴⁰⁰³ his ed. ⁴⁰⁰⁴ V. p. ed. ⁴⁰⁰⁵ i. procul dubio nosset 2. i. p. d. arbitraretur 3. ⁴⁰⁰⁶ a. ac desunt 2. a. et 3.

NOTÆ.

(936) Teatini.

(937) Adeo — legere ex Desid. Dial. III, Prol.

(938) Bulla d. 12 Jul. 1053, exstat.

atque aptatis quotquot potuit medicaminibus, una cum civitatis ipsius archiepiscopo ad Romanum pontificem in Tusciam proficiscuntur, eumque apud Florentiam remorantem reperiunt. In brevi itaque maximam apud illum familiaritatem adepti, et satis honorifice habiti sunt. Sed cum jam ibi per tempus aliquantum remorati, pro certo Desiderius comperisset papam minime ad partes istas venturum, insuper etiam ultra montes proxime profecturum; simulque valde inutilem ⁴⁰⁰⁰ proposito suo considerans in ejusdem pontificis curia conversationem: cœpit omnimodis instare Alfano, ut jam jamque peteret ab eo licentiam revertendi. Petrus ante non multos dies huic monasterio electus fuerat a fratribus in abbatem (*Dec.*), qui pro ipsa sua ordinatione insinuanda duos hujus loci ad papam tunc fratres transmiserat. Igitur Desiderius optata jam dudum oportunitate reperta, accedit pariter cum Alfano ad Romanum pontificem, simulque pedibus illius se prosternentes, orant recedendi licentiam. Adduntque petentes, ut gratia religiosius vivendi per monachos qui ad eum a Casinensi monasterio venerant, illic eos transmittere suisque litteris illos abbati dignaretur ac fratribus commendare. Annuit apostolicus, atque ita sicut poposcerant cum fratribus illis ad hoc cœnobium transmissi sunt. Receptique decenter ab abbate, et fratribus sociati, honeste satis ⁴⁰⁰¹ atque humiliter inter illos aliquandiu conversati sunt, et ab universis in dilectione plurima habiti, nec non et monasticam ab eodem abbate consecrationem adepti; Friderico super eorum adventu plus quam satis est gratulante.

8. Viderat per hos dies Desiderius visionem non contemnendam, quam satis proxime rei commendavit effectus. Cernebat siquidem se una cum Alfano in quadam excelsa ac valde pulcherrima turre quæ juxta capitulum fratrum sita esset consistere, in qua nimirum pater Benedictus videbatur sede decentissima residere. Cumque ad illius visionem pavefacti ⁴⁰⁰² stuperent, et accedere propius nequaquam præsumerent, beatus pater ⁴⁰⁰³ Benedictus Desiderio hylariter innuebat, eumque juxta se sedere ⁴⁰⁰⁴ manu porrecta jubebat; Alfano vero quoniam vocatus ab eo non fuerat, quasi indigne ferens de domo illa exibat. Quæ nimirum visio manifestissime portendere visa est, et Alfano in loco hoc non diu remoraturum, et Desiderium Benedicti patris vicem in hoc monasterio suscepturum. Non multo post igitur a Gisulfo principe Alfano expostulatus, primo apud Salernum in monasterio sancti Benedicti abbas effectus; demum ⁴⁰⁰⁵ vero ejusdem civitatis archiepiscopatum indeptus est (939); Desiderius autem ⁴⁰⁰⁶ ad Capuanum monasterium est

A transmissus præpositus. Richardus tunc Aversanus comes Capuam expugnabat: sed cum Pandulfus ipsius civitatis princeps indigna quædam et superflua juxta priorum temporum consuetudinem Desiderio vellet injungere, ille vero ⁴⁰⁰⁷ constanti ut erat pectore nequaquam in his ei congruum duceret assentiri, Capuam egressus ad Richardum accessit; et omnium quæ extra civitatem erant monasterio pertinentium ab eo securitate percepta ⁴⁰⁰⁸, et maxima insuper illi extunc fœderatus amicitia, in obedientiis ejusdem monasterii aliquandiu remoratus est, paucissimis in monasterio relictis fratribus, et cæteris ad se accersitis.

9. Dehinc cum prædictus Fridericus in abbatem loci ⁴⁰⁰⁹ hujus electus (*an.* 1057), demum vero in B Romanum pontificem, ut suo in loco jam supra taxavimus, ordinatus fuisset, Romam ad illum, mense Augusto, cum duodecim aliis loci hujus fratribus nominatim ab eo ⁴⁰¹⁰ vocatus perrexit; ibique Romana febre percussus, post paucos dies huc rediit. Cum autem idem apostolicus ad monasterium hoc post quatuor circiter menses venisset (*Nov.* 30), non multo post gravi languore detentus atque ad extrema fere perductus est. Accersitis itaque cœnobii hujus prioribus, dat optionem illis in abbatem eligendi quem vellent. Qui cum habito adinvicem consilio nunc illum, nunc alium ut in talibus consuetudo est eligendum censerent, communis tandem universorum consensus in Desiderium expetendum aspirat; et ut ipse illis in patrem concederetur, communibus C votis papam exorant. Cumque valde ⁴⁰¹¹ sibi placere eandem electionem apostolicus asseruisset — nam et olim a tempore Leonis papæ optime illi apud Beneventum notus extiterat, et ex quo Petrus abbas eundem Desiderium ante non plenum biennium receperat, multa se illi familiaritate devinxerat — ita quidem ut in camera erat, fratrum electionem confirmavit, dicens quod, quamvis plures eo tempore religiosos ac spirituales viros, multaque honestate et prudentia præditos iste ⁴⁰¹² locus haberet, neminem tamen magis idoneum eligere ad id officium de suo collegio potuissent. Sed ⁴⁰¹³ quoniam, dum ipse adviveret, nulli se mortalium eandem abbatiam tradere ⁴⁰¹⁴ decreverat, Desiderium vero ad Constantinopolitanum imperatorem jam dudum Romanæ sedis apocrisarium facere disposuerat: constituit ut si idem Desiderius se superstite reverteretur, ipse illi vellet honorifice ⁴⁰¹⁵ abbatiam contradere; si vero ante illius reversionem ⁴⁰¹⁶ se mori contingeret, redeuntem illum absque aliqua contradictione in abbatem congregatio universa reciperet. Stephanum itaque cardinalem, et Mainardum postmodum Silvæ candidæ episcopum illi socios itineris

VARIE LECTIONES,

⁴⁰⁰⁰ i. esse ed. ⁴⁰⁰¹ nimis ed. ⁴⁰⁰² stupefacti pavement ed. ⁴⁰⁰³ add. 4. ⁴⁰⁰⁴ sedem 4. ⁴⁰⁰⁵ dehinc e. ed. ⁴⁰⁰⁶ vero ed. ⁴⁰⁰⁷ add. 4. ⁴⁰⁰⁸ accepta ed. ⁴⁰⁰⁹ h. l. ed. ⁴⁰¹⁰ ipso ed. ⁴⁰¹¹ satis ed. ⁴⁰¹² monasterium hoc ed. ⁴⁰¹³ Et ed. ⁴⁰¹⁴ traditurum ed. ⁴⁰¹⁵ add. 4. ⁴⁰¹⁶ conversionem 4, r. defunctus fuisset ed.

NOTÆ.

(939) Cf. cap. 96 libri II.

donans, et in epistolis quas imperatori mandabat, Casinensis abbatiæ illum electum commemorans, emisit a se, præcipiens ut expleta legatione reverti quantocius ⁴⁰¹⁷ festinaret. Post ⁴⁰¹⁸ hæc Romam reversus (*an.* 1058. *Mart.* 29), ac demum profectus in Tusciam, post paucos dies apud Florentiam, ut jam supra retulimus, obiit. Desiderius igitur cum ⁴⁰¹⁹ inunctum sibi cuperet maturare negotium, sumptis quæque essent tanto itineri necessariis, simul cum sociis ⁴⁰²⁰ iter aggressus, ad monasterium sancti Johannis quod in ⁴⁰²¹ Veneris nuncupatur ut ibi mare ingrederetur profectus est. Cum autem per dies aliquot frustra ⁴⁰²² illic remoratus fuisset, et propter aeris inclementiam mare ingredi nequaquam præsumeret, Sipontum inde contendit; ubi ⁴⁰²³ navem qua Barim navigaret ingressus, per quendam episcopum qui orationis gratia montem Garganum adiecit, fratribus se commendari, seque tunc ⁴⁰²⁴ tantum mare ingressum illis significari rogavit. Sed, cum apud Barim quoque causa nichilominus ⁴⁰²⁵ tempestatis aliquandiu restitisset, alium item nuntium huc dirigere studuit, per quem videlicet notificando ⁴⁰²⁶ mandabat, ob temporis intemperiem usque ad eam ⁴⁰²⁷ diem apud Barim morari. Contigit autem dispositione divina quæ illum ad loci hujus recipiendum honorem hactenus retardaverat, ut eo die quo idem ejus ⁴⁰²⁸ nuntius huc applicuit, eo quoque die fratres nostri qui cum papa profecti fuerant, illo apud Florentiam defuncto atque sepulto redissent. Mox itaque nostri consilio habito, duos fratres qui Desiderium revocare nuntiata apostolici morte deberent, festinanter transmittunt ⁴⁰²⁹.

[Cap. 10.] Jam tandem Desiderius necessaria ⁴⁰³⁰ quæque itineri cæpto sufficienter paraverat, jam jamque simul cum Argiro Barensium magistro navigare disponebat, cum ecce ipso palmarum dominico (*Apr.* 12) circa vesperam nuntios ⁴⁰³¹ prædictos accepit, defunctum apostolicum, et se ad revocandum illum sub ⁴⁰³² festinatione directos ab universis fratribus asserentes; rediret ergo quantocius, et regimen monasterii prout Dominus ordinaverat cunctis se desiderabiliter præstolantibus sumeret. Obrigit Desiderius tam subita apostolici morte perculsus, moxque sociis advocatis aperuit quid nuntii detulissent; cœperuntque pariter cum Argiro satagere, qualiter ante quam mors papæ divulgaretur reverti valerent. Non enim dubitabant se, cognito ejus obitu, a Normannis vel capiendos vel disturbandos. Redemptis igitur protinus seu acquisitis pro se ac sociis aliquot quibus veherentur jumentis, altera ⁴⁰³³

A die (*Apr.* 13) iter aggredientes venerunt ad Robbertum Viscardum, tunc quidem partis ⁴⁰³⁴ Apuliæ comitem, postmodum vero totius Apuliæ et Calabriæ atque Siciliæ ducem; rogantes ut secure illis per terram ipsius transire liceret. Qui ut fuit vir maximæ bonitatis, licet jam papæ transitum compertum haberet, et securitatem eis ⁴⁰³⁵ concessit, et tres Desiderio equos quibus adhuc indigebat largitus est. Ita Deo in omnibus prosperante sine aliquo impedimento regressi ⁴⁰³⁶, ipso paschali sabbato (*Apr.* 18) jam tardiuscule ad civitatem sancti Germani applicuerunt. Dominica vero sancti paschæ (*Apr.* 19) summo ⁴⁰³⁷ diluculo ad ⁴⁰³⁸ monasterium hoc ascendentos, capitulum fratrum de more ingressi sunt, præsentibus Humberto sanctæ Rufinæ, et Petro B Tusculanensi episcopis, et Stephano cardinali ac Mainardo Desiderii sociis. Nam prædicti episcopi Humbertus et Petrus ut longe jam supra retulimus (*l.* II, c. 99), post apostolici transitum symoniaci tunc Mincii ordinationem fugientes, Beneventum pascha celebraturi pergebant; sed Deo ordinante gratia tantæ festivitatis a nostris prioribus invitati fuerant ⁴⁰³⁹ atque retenti. Post solemnem itaque solemnitatis ⁴⁰⁴⁰ tantæ ⁴⁰⁴¹ sermonem, mox Humbertus totius illius ordinationis optime conscius Desiderium advocat, eique quemadmodum olim fuerat a papa dispositum, obedientiam abbatiæ recipere ex parte fratrum omnium imperat. Nulla post ⁴⁰⁴² imperium mora, nulla expectatio responsionis: protinus universi surgentes eundem Desiderium acceperunt, atque cum maximis laudibus ad ecclesiam deportantes, in sede illum abbatis honorifice locaverunt, universis tum pro solemnitate paschali, tum pro ipsius ordinatione immensa lætitia et jocunditate repletis; anno ⁴⁰⁴³ Domini 1058 (*April.* 19).

Retulimus, a Roma tunc Mincii 2.

10. [Cap. 11.] Igitur abbatia suscepta Desiderius cœpit modis omnibus studere atque satagere ut quod dicebatur dici veraciter posset. Cernens itaque totius monasterii officinas et angustas ambitu et forma deformes, et cum vetustate tum inertia ruinosas, adeo ut et contiguo viderentur omnes domate coopertæ, et egressus unius ingressui connexus esset alterius: incitabatur quidem animo illas aggredi ad renovandum, sed angebatur iterum, quia ut tam arduum inciperet opus, nichil fere pensi habebat. Primo tamen ⁴⁰⁴⁴ quasi experiri cupiens si quid valeret, palatium quod dudum Richerius abbas ab orientali parte monasterii inchoatum ad solarium usque perduxerat, opere satis decenti ⁴⁰⁴⁵ perfecit (940); jux-

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁰¹⁷ quam posset citius *f. ed.* ⁴⁰¹⁸ Post — obiit *desunt* 2. ⁴⁰¹⁹ ig. ini. s. officium perficere satagens, assumptis *q. ed.* ⁴⁰²⁰ c. sibi traditis *s. ed.* ⁴⁰²¹ q. appellatur i. V. ut *ed.* ⁴⁰²² ibi frustra *r. ed.* ⁴⁰²³ ibi *ed.* ⁴⁰²⁴ t. t. *add.* 4. ⁴⁰²⁵ *add.* 4. ⁴⁰²⁶ significando *ed.* ⁴⁰²⁷ illam *ed.* ⁴⁰²⁸ *Cod.* 2. *hic claudit cap.* 9. ⁴⁰²⁹ suff. n. q. i. c. par. *ed.* ⁴⁰³⁰ eosdem n. a nostris directos *a. ed.* ⁴⁰³¹ i. festinanter transmissos *ab ed.* ⁴⁰³² secunda feria post palmas i. 2. ⁴⁰³³ q. Normannorum tantum A. 2. ⁴⁰³⁴ illis *ed.* ⁴⁰³⁵ reversi *ed.* ⁴⁰³⁶ valde *ed.* ⁴⁰³⁷ d. huc a. de more monasterii c. f. i. s. *ed.* ⁴⁰³⁸ i. a. r. f. *ed.* ⁴⁰³⁹ diei 2. ⁴⁰⁴⁰ tanti 2. *deest* 3. ⁴⁰⁴¹ N. in medium m. 2. ⁴⁰⁴² a. scilicet dominicæ incarnationis 1058. 2. a. D. mill. octavo 3. ⁴⁰⁴³ itaque *ed.* ⁴⁰⁴⁴ decente *ed.*

NOTÆ.

(940) Cf. cap. 89 libri II.

taque ipsum versus ecclesiam, parvulam quidem, A sed competentem plane in qua libri reconderentur ædeculam fabricavit. Quod cum sibi prospero eventu cerneret obvenisse, domum etiam in qua abbates manere consueverant, a ⁴⁰¹⁸ fundamentis renovare instituit; quæ videlicet a septentrionali parte adhærens ecclesiæ, et vilissimis lignorum ⁴⁰¹⁶ furculis ab inferioribus ⁴⁰¹⁷ sustentata, et viminibus ex parte maxima videbatur intexta ⁴⁰¹⁸; adjuncto illi palatio cum absida, quod veteres todericum appellare solebant. Dehinc inspirante ac prosperante Deo, mansionem etiam illam quæ quiescentes ⁴⁰¹⁹ fratres diversis præ sui exiguitate solaris continebat, nichilo segnius renovare aggressus est; in latere scilicet prioris a meridiano, quam funditus evertere ob claustrum spatium disposuerat ⁴⁰²⁰. Namque propter ipsius montis verticem, cui nulla fere planities ⁴⁰²¹ inerat, vix in hoc loco parvissimi claustrum speciem iuxta absidam ecclesiæ priores effecerant. Perfecta est igitur eadem domus in longitudine cubitorum sexaginta et centum, in latitudine vero cubitorum viginti quatuor ⁴⁰²²; in ⁴⁰²³ altitudine autem, propter ipsius montis inæqualitatem quantitatis diversæ, maximæ tamen. Quam ⁴⁰²⁴ cum abietinis trabibus pulcherrime contignasset, lateribus cooperuit diversisque coloribus decoravit. Super ⁴⁰²⁵ hæc nichil moratus, pari tenore vetus capitulum funditus diruens, novum ⁴⁰²⁶ construxit; illudque gypsea urna in giro, vitreisque fenestris, ac pulchro satis ⁴⁰²⁷ variorum marmorum pavimento decorans, tegulis nichilominus cooperuit, et nimis venusta ⁴⁰²⁸ diversorum ⁴⁰²⁷ colorum varietate depinxit.

11 [Cap. 12] Interea Frattenses oppidani, inquiturum ac ⁴⁰²⁹ perfidorum hominum usque ⁴⁰³⁰ ad id temporis genus, ac si quidam latrunculi, junctis sibi Minturnensibus aliisque vicinis, nunc furtim nunc palam oppida sibi contigua nobis pertinentia infestare non desistebant. Terminum siquidem qui inter nos et illos antiquitus dividebat, id est duo leones ⁴⁰³¹ lapidei, cum non procul ab eorum castro consisteret, olim malitiose clam confringentes in proximum dempererant puteum; qua nimirum fraude fidentes, si quando nos ⁴⁰³² terminum nostrum inter duos leones, sicut præcepta imperatorum ⁴⁰³³ continent computabamus, illi de leonibus qui secus portas Sancti Georgii positi sunt illud dici, derisorie ⁴⁰³⁴ D immo pertinaciter affirmabant. Eorum ⁴⁰³⁵ igitur frequentissimas molestationes Desiderius egerime

ferens, simulque illius sententiæ reminiscens: *Obseratio ordinis nostri summam de; oscit quietem et securitatem; cum neque beneficiis eos, neque rationibus aliquatenus sedare valeret, adeorum tandem violenter frenandam nequitiam totus intendit; et Adenulfi Cajetani ducis cui gratiam principis conciliaverat (941) adminiculo sultus, mox castellum cui Novum proprie nomen inditum est, in monte qui Peranus dicitur omni instantia contra illos erexit. Sicque sua deinceps eos tutare, non antem amplius alieua pervadere compulit.*

12. [Cap. 13.] Sed ut ⁴⁰³⁶ retro paululum redeam, cum post obitum piæ memoriæ Stephani papæ, supradictus Hildebrandus reversus ab imperatrice, contra ejusdem apostolici interdictum iuvasam a pessimis hominibus ecclesiam comperisset, Florentiæ substituit; suisque litteris super hoc Romanorum meliores conveniens, eorumque ad omnia quæ ⁴⁰³⁷ vellet consensum recipiens, innox annitente Godfrido duce Girardum Florentinum episcopum in Romanam papam elegit, simulque cum ipso et duce Romam mense jam Januario venit (an. 1039); ubi præfatus electus a Romano clero et populo in ⁴⁰³⁸ apostolica sede inthronizatus, et Nicolai nomen indeptus est. Qui mox supradictum invasorem cum omnibus suis fautoribus excommunicans, tandem quorundam suorum interventu illum in communionem recepit, atque apud ecclesiam sanctæ Mariæ quæ a Romanis Maior vocatur, sacerdotali privatum officio manere constituit (942). Mandat deinde ad hoc monasterium, C quatinus domnus abbas sibi in Marchiam proficiscenti quam citius potest occurrat, videlicet ut proximo Martii mensis jejunio et presbyterii ⁴⁰³⁹ gradum et cardinalatus pariter dignitatem ⁴⁰⁴⁰ cum abbatie consecratione recipere debeat. Dominica igitur prima quadragesimæ (Feb. 21) paratis omnibus necessariis iter arripens, apud Farsense monasterium apostolico se conjunxit; ubi nimis ab eo amicabiliter honorificeque receptus, Auximum (943) simul cum ipso profectus est. Ibidem itaque secundo quadragesimæ sabbato, quod tunc pridie Nonas Martii evenit, cardinalis presbyter ab eodem apostolico ordinatus, et sequenti dominica abbatie consecrationem adeptus, privilegium (944) ab eo satis honorificum juxta consuetudinem prædecessorum suorum recepit (Mart. D 6): quo insuper ad cardinalatus dignitatem ⁴⁰⁴¹ et honorificentiam patris sanctissimi Benedicti, per totam Campaniam et Principatum, Apuliam quoque

VARIE LECTONES.

⁴⁰¹⁸ a. f. r. i. *desunt ed.* ⁴⁰¹⁶ ligni *ed.* ⁴⁰¹⁷ inferiori parte s. *ed.* ⁴⁰¹⁸ constructa, a fundamentis ædificare instituit, *adi. ed.* ⁴⁰¹⁹ f. q. *ed.* ⁴⁰²⁰ disponebat. Nam p. *ed.* ⁴⁰²¹ f. constabat p. *ed.* ⁴⁰²² et q. *ed.* ⁴⁰²³ *deest* b. ⁴⁰²⁴ eamque a. t. satis pulchre contignans, l. *ed.* ⁴⁰²⁵ Nichilque m. *ed.* ⁴⁰²⁶ d. renovavit, i. *ed.* ⁴⁰²⁷ *add.* 4. ⁴⁰²⁸ vetusta 4. ⁴⁰²⁹ scilicet ac *ed.* ⁴⁰³⁰ u. ad id t. *desunt* 2. ⁴⁰³¹ lap. l. *ed.* ⁴⁰³² *deest* 2. ⁴⁰³³ d. i. *desunt* 2. ⁴⁰³⁴ Horum *ed.* ⁴⁰³⁵ Sed cum post *ed.* ⁴⁰³⁶ q. v. *add.* 4. ⁴⁰³⁷ *add.* 4. ⁴⁰³⁸ presbyteri *ed.* ⁴⁰³⁹ officium recipere d. 2. ⁴⁰⁴⁰ c. videlicet ejus d. *ed.*

NOTÆ.

(941) V. Amat. IV, 12-14.

(942) Cf. Ann. Rom. Mon. SS. V. 471.

(943) Osimo,

(944) Ap.; Gatt. Acc., p. 159; Tosti *Hist. Ccs.* I, p. 395.

atque Calabriam, ab ipso fluvio Piscaria sicut influit ⁴⁰⁷¹ in mare vicem suam idem apostolicus illi concessit (945). Post hæc accepta remeandi ⁴⁰⁷² licentia Romam veniens, proxima dominica medianis quadragesimæ (*Mart.* 14) apud ecclesiam beati Petri missam sollemniter celebravit, atque turba ⁴⁰⁷³ Romanorum innumera comitatus, ad titulum sanctæ Cecilie trans Tiberim maxima cum laude deductus est; sicque ad hoc monasterium in festivitate ⁴⁰⁷⁴ beati Benedicti reversus. Sed ⁴⁰⁷⁵ quoniam invitatus fuerat pascha cum apostolico celebrare, evestigio Romam regressus est ⁴⁰⁷⁶, ibique usque ad peractam de more synodum ⁴⁰⁷⁷ remoratus. In qua videlicet synodo (*Apr.* 13) idem apostolicus inter cætera quæ sollemniter statuit, decretum de ordinatione Romani pontificis (946) qualiter scilicet, vel a quibus personis, seu pacis seu belli tempore, debeat ordinari, antiquas prædecessorum suorum secutus sententias discretissime scripsit; idque sub districto anathemate tam sua quam omnium qui eidem synodo interfuerant sacerdotum auctoritate, roboravit.

13. Eodem tempore (*Jun.* 24) idem papa ad hoc monasterium in ipsa beati Johannis nativitate adveniens, sociato sibi Desiderio in Apuliam descendit; ubi, cum apud Melphiam concilium celebrasset, Richardus princeps cujus jam supra meminimus per admonitionem seu ⁴⁰⁷⁸ jussionem ejusdem apostolici præceptum fecit huic loco de monasterio sanctæ Mariæ in Calena ⁴⁰⁷⁹, sito in finibus Apuliæ juxta civitatem quæ dicitur Besti (947), cum omnibus ^C exintegro castellis, villis, cellis, et universis omnino possessionibus ejus (*Aug.* 23). [Cap. 14.] Gisulfus etiam Salernitanus princeps ⁴⁰⁸⁰ monasterium sancti Benedicti de Salerno, quod ⁴⁰⁸¹ nobis jam dudum parentum ipsius violentia subtraxerat, tactus ⁴⁰⁸² timore Dei, in manus domni abbatis exintegro restituit, et, ut ab eo religiosius ordinaretur oravit. Sed cum inde ⁴⁰⁸³ subducto abbate, præpositum ibi juxta morem cellarum nostrarum ordinavisset ⁴⁰⁸⁴, indigne ⁴⁰⁸⁵ nimis hoc Salernitani simul et invidiose accipientes, eundem principem id disturbare tum precibus tum instantiis nimis compulerunt. Demum idem princeps consilio habito, monasterium sancti

A martyris Laurentii intra Salernum ⁴⁰⁸⁶ in latere montis ædificatum, quod sibi jure hæreditario pertinebat, ex toto ⁴⁰⁸⁷ cum omnibus pertinentiis suis non quidem parvis prædicto nostro abbati concessit, et per præceptum in hoc monasterio confirmavit; nec tamen refutationem illam quam de priori monasterio fecerat violavit*.

* De ⁴⁰⁸⁸ eodem vero monasterio sancti Benedicti de Salerno, ne forte vel memoria cum multis intendimus excidat, vel ne forte non opportunior referendi locus nobis occurrat, licet præpostero ordine, necessarium videtur malitiam et invidentiam quorundam fratrum prædicti monasterii hoc in loco inserere; nam, sicut *Æneam* apud Virgilium (948) dixisse sociis legimus, forsam olim hæc meminisse juvabit. Causidicus quidam prædictæ civitatis Salernitanæ Romualdus nomine fuit, qui pro eo quod etiam ipsius monasterii advocatus erat, maximam ibi familiaritatem habebat; tunc proinde universa ejusdem loci munimina seu quaslibet cartas sæpissime perquirendi fidissimam ab abbate licentiam acceperat. Tandem igitur inter cæteras quattuor numero magna oblationis edicta invenit, quæ videlicet clare satis ac pleniter continebant, qualiter idem monasterium a principio huic nostro cœnobio traditum a principibus ac subditum fuerit. Has ille maxima ductus invidia, profinus rapuit, abscondit, et nemine prorsus sciente ad domum propriam detulit, atque usque ad mortis diem ne filiis quidem ostendit. In mortis igitur articulo positus, vocavit majorem filium suum Johannem nomine, eique clam universum ipsius rei prodens negotium, et prædictas cartas manibus retinens: « Ego inquit ut cernis, o fili, procul dubio minor; cartas istas fidei tuæ committo, ut sicut meam vis benedictionem habere, usque ad diem ultimam tuam nulli prorsus mortalium eas ostendas, sed sicut egomet feci, secretas illas apud te et ignotas omnibus habeas; quoniam si quomodolibet in notitiam seniorum Casinensium venerint, nullatenus quiescent quin sub jure monasterii sui monasterium istud reducant, quod jamdudum studio et sollertia nostrorum parentum ab illorum ditione subductum est. » Suscipit simul cum cartis patris imperium filius, et ac si divinum quid in pectoris archano recondens, usque ad suæ mortis diem similiter habuit et ipse celatas. Ad mortem autem veniens, accersit fratrem suum tunc ipsius loco abbatem, easque illi simili tenore, quo sibi pater reliquerat, tradidit. Non multo post idem abbas infamatus de quibusdam criminibus apud ducent

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁰⁷¹ fuit ed. ⁴⁰⁷² l. r. ed. ⁴⁰⁷³ R. t. ed. ⁴⁰⁷⁴ in beati B. est f. r. ed. ⁴⁰⁷⁵ Et q. ab eodem pontifice paschalis festivitatis gratia inv. fuerat. R. reversus ed. ⁴⁰⁷⁶ reversus post festum Urbem egrediens, Melphiam Apuliæ urbem perrexit, ubi tunc idem apostolicus concilium celebrare disposuerat, in qua etiam synodo dum Richardus Capuanus princeps cum aliis quampluribus interfuisset, a supradicto papa Nycolao ammonitus, præceptum fecit B. Benedicto de monasterio sanctæ Mariæ in Calena, cum pertinentiis suis. 14. Tunc temporis Gisulfus S. p. 2. ⁴⁰⁷⁷ deest 4. ⁴⁰⁷⁸ et 3. ⁴⁰⁷⁹ Cajena 4. ⁴⁰⁸⁰ p. Desiderio super hoc conquerenti, reddidit huic sancto loco m. (cellam 2.) s. B. ed. ⁴⁰⁸¹ quam a jure nostri cœnobii Salernitanorum eatentis v. s. 2. ⁴⁰⁸² subtraxerat. Sed c. ed. ⁴⁰⁸³ exinde ed. ⁴⁰⁸⁴ constituisse 2. ⁴⁰⁸⁵ Salernitani nimis hæc indigne ferentes, eidem principi instare cœperunt, ut monasterium illud ordinatum sicut antea fuerat esse permitteret. Coactus itaque princeps illorum rogatu, mon. s. Laur. ed. ⁴⁰⁸⁶ i. civitatem Salernitanam constructum q. 2. ⁴⁰⁸⁷ in hoc mon. exintegro optulit; nec tamen restitutionem quam jam antea de supradicta cella fecerat, irritam fecit. ed. Sed in cod. 3. violavit scriptum est, et complura ibi ut in 4. legi persuasum habeo. ⁴⁰⁸⁸ hæc teste indiculo capitulum olim in fine operis Leo collocaverat, quæ postea loco congruo insereret. Nunc in solo cod. 2 servata sunt.

NOTÆ.

(945) Scil. ad correctionem omnium monasteriorum et monachorum.

(946) Editum in Mon. Leg. lib. p. 177.

(947) Nunc Vestii; in finibus Apuliæ inter Montem

Garganum et mare Adriaticum. Edidit Gatt. Acc. p. 161; suspectum III Di Meo, sed ut mihi videtur immerito. Datum est aliquando post finitam synodum. (948) l. c. Len.

Roggerium, tentus est, et in suamet ipsius camera custodiae mancipatus. Qui videlicet abbas jamdudum propalaverat praedictarum tenorem cartarum cuidam pseudo monacho propinquo suo. Verum hic quoque priorum nequitiae nequam inferior, reminiscens nefandi negotii hujus, et verens ne cartae ipsae apud abbatem invenirentur, et nobis aliquando proderentur, festinus ad custodes abbatis accessit, et lugubri voce indicans, se quattuor cartulas propriae hereditatis eidem utpote propinquo commendatas habuisse, orat suppliciter ut eas sibi et perquirere, et auferre permitterent, ne forte rebus aliis intermixtae perirent. Illi nullum in monachi verbis dolum existimantes, dant ei protinus ei perquirendi et asportandi licentiam. Quas ille repertas, inscio quod dicunt abbate, die altera in conventu omnium fratrum attulit, ostendit, et legit, remque totam, per ordinem pandit, mirantibus cunctis et indignantibus, et diversis ut in talibus assolet diversa promentibus. Tandem haec pluribus sententia placuit, ut antequam res divulgaretur, cartae ipsae protinus minutatim inciderentur, idque mox invidia simul et ira dictantibus actum est, atque uni ex fratribus imperatum, ut easdem ipsas incisionum minutias diligenter colligens, in secessus fratrum projiceret. Haec omnia taliter gesta fuisse, idem ipse frater, qui hoc de minutis ipsis facere jussus est, divino timore compunctus non multo post abbati suo domino Jaquinto nostro confratri per ordinem propalavit. Ego (949) quoque ex ejusdem abbatis ore haec universa percepisse, ne quis forte autemet mendose hoc vel fabulose confictum. *addit. 2.*

14. [Cap. 15.] Sequenti tempore praefatus pontifex iterum ad has partes deveniens, domnum Oderisium Oderisii Marsorum comitis filium, et loci hujus a puero monachum diaconum in Lateranensi ecclesia, apud Acerras (950) positus ordinavit. Tunc etiam in Aquinensi civitate deposito episcopo nomine Angelo, eo quod neophitus et rerum ecclesiasticarum male prodigus erat, nec non et pro quibusdam nequitiiis suis a sanctae memoriae papa Leone jam dudum excommunicatus extiterat, domnum Martinum, Florentinum genere, religiosum plane atque prudentem de hujus loci prioribus monachum episcopum consecravit. Petrus quoque Venafranae et Hiserniensis sedis episcopus, Ravennas natione, monasterii hujus monachus, tempore nichilominus ipso sacratus est.

15. [Cap. 16.] Eisdem quoque diebus et Richardo principatum Capuanum, et Robberto ducatum Apuliae et Calabriae atque Siciliae confr-

mavit, sacramento et fidelitate Romanae Ecclesiae ab eis primo recepta, nec non et investitione census totius terrae ipsorum, singulis videlicet annis per singula boum paria denarios duodecim (951). Sed quoniam duorum horum magnatum, Robberti scilicet atque Richardi decurrens historia attulit mentionem, qui praeter ceteris sui temporis mortalibus locum hunc et dilexerunt, et ditaverunt, et protexerunt, quique huic nostro Desiderio nimium devoti, fideles, et amicissimi in omni vita extiterunt: dignum videtur, qualiter sit uterque ad suae dignitatis honorem proventus vel breviter opusculo isti inserere; nam et superius (l. II, c. 66) nos id ipsum promississe meminimus. [AMAT III, 7, 10, 11; IV, 3, 4-7, 18, 23; V, 7, 18, 20, 23, 24-27; VI, 13-22.] Robberto igitur primum frater ejus Drogo qui tunc comes erat Apuliae, roccam sancti Marci concessit, quam videlicet in confinio Calabriae ipse non multo ante construxerat, deque tota illum Calabria pariter investivit. Sed, cum Robbertus idem pauper admodum esset, nec sine multae summae pecuniae ad milites conquirendos eandem se posse adquirere pervideret, tandem vicinae civitatis domini quae Bisinianum vocatur, Petrum videlicet Tyrae, divitem valde virum vocatum ad colloquium cepit; a quo atque viginti milia aureos pro ejus absolutione recepit. Huic ad fratrem pergenti Girardus de bono alipergo occurrens, primus omnium illum quasi per jocum Viscardum appellavit, ejusque demum miles effectus, Alveradum amitam suam illi in matrimonium junxit; sicque simul ingressi Calabriae, brevi tempore universas fere illius urbes ceperunt. Post mortem autem fratris Humfridi (an. 1057) honore ipsius recepto, Reginum urbem obsidens capit, et extunc cepit dux appellari. Dehinc reversus Apuliam cepit etiam Trojam; et ita paulatim, diversis licet temporibus totam terram universosque partium illarum Normannos praeter Richardum, suo subdidit dominatui. Cognito praeterea quod praedicta Alverada sibi affinis esset, parat divortium; ac sororem Salernitani principis cepit expetere in conjugium. Quod et factum est. Et Alveradae quidem dona conferens plurima, Calabriae cum Sikelgaita perrexit. Post haec ad Sacracenorum expugnationem et acquisitionem Siciliae ingens Robberti animus verti-

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁰⁹⁹ supradictus ed. ⁴⁰⁹⁰ prepositus 4. ⁴⁰⁹¹ Postmodum autem in ed. ⁴⁰⁹⁸ deest ed. ⁴⁰⁹⁶ etiam ed. ⁴⁰⁹⁵ Benefranc 2. ⁴⁰⁹³ noster monachus, l. i. 5. est. ⁴⁰⁹⁶ Hisdem ed. ⁴⁰⁹⁷ deest 3. ⁴⁰⁹⁸ Rothbertic 2. Rotperto 3. ⁴⁰⁹⁹ cum. sacr. fid. ed. ⁴¹⁰⁰ deest ed. ⁴¹⁰¹ t. t. i. deest 2. ⁴¹⁰² per singulos annos p ed. ⁴¹⁰³ h. d. magnatum ed. ⁴¹⁰⁴ d. h. a. m. post extiterunt collocat ed. ⁴¹⁰⁵ h. d. d. ac p. ed ⁴¹⁰⁶ profectus 4. ⁴¹⁰⁷ c. pauper admodum esset, vicine urbis, d. 2. ⁴¹⁰⁸ Bestinianum 4. ⁴¹⁰⁹ V. (Guiscardum 2.) q. p. i. a. ed. ⁴¹¹⁰ amicam 4. illi a. s. in ed. ⁴¹¹¹ deest 4. ⁴¹¹² add. 4. ⁴¹¹³ sororemque ed ⁴¹¹⁴ add. 4. ⁴¹¹⁵ Sikelgaita 4.

NOTÆ.

(949) Inter Capuam et Nolam.

(950) An. i. 203.

(951) Utrumque juramentum quod Robertus Dei

gratia et sancti Petri dux Apuliae et Calabriae et utroque subveniente futurus Siciliae praestitit, e libro censuum edidit Baronius ad a 1659, n. 70.

tur; ad quam videlicet cum valido exercitu transiens, Messanam primo quæ in portu sita erat ex improvise occupat; inde Rimetum; (952) ad urbem deinde ⁶¹¹⁶ quæ Castrum Johannis vocatur ⁶¹¹⁸ ex quatuor partibus castella ⁶¹¹⁷ communit, bella ibi et ⁶¹¹⁸ plurima et prosperrima peragit; a Panormitano admirato dona ingentia recipit; castrum sancti Marci nomine in valle Demenæ construit; Messana militibus communita, ingenti ⁶¹¹⁹ tandem auro onustus Calabriam repetit. Ydrontum ⁶¹²⁰ deinde tandiu obsidens affixit, quousque illi se tradidit. Inde Barim ⁶¹²¹ terra marique circumdat, eamque post quatuor circiter annos Argirizzi factione ingreditur (953). Rursus igitur ad Siciliæ Panormique expugnationem cum navali profectus exercitu (954), intra quinque mensium spatium Catheriam primo, inde vero ⁶¹²² B Panormum (955), deinde Mazarim ⁶¹²³ (956) (an. 1072); sicque fratrem Rogerium de tota investiens insula, et medietatem Panormi, et Demenæ, ac Messanæ sibi retinens, acceptis Saracenorum obsidibus. thesauro ingenti ditatus Calabriam redit. Hæc interim de Roberto: jam nunc aliquanta de Richardi principatu scribamus.

* Roberto breviter tetigisse sufficiat, quia qualiter hanc insulam cepit latius loco suo scribemus. Nunc jam aliqua de 2.

Hic itaque Aversanum ut supra jam tetigimus (ad a. 1050) comitatum indeptus, ad ⁶¹²⁴ principatus dignitatem toto nisu ambire, et Capuanæ urbis expugnationem animum cepit intendere (957). [AMAT. IV, 8.] Supra quam cum tria castella firmasset, eamque acriter debellans affligeret, septem milibus tandem aureis a Pandulfo juniore susceptis obsidionem solvit; sed ad tempus. Nam cum post mortem Pandulfi Landulfus filius successisset, mox et Richardus accedens obsidionem firmavit. Proferunt multam Capuani pecuniam, Richardus nil appetit nisi terram. Artati demum famis penuria cives, cedente Landulfo recipiunt hominem, sacrant in principem, portas sibi dumtaxat cum turrim fortitudine retinentes (an. 1062. Mai. 21). Dissimulat hoc interim novus princeps, et aptius ⁶¹²⁵ id expetendi tempus expectat. [AMAT. IV, 13, 26, 28, 30, 31.] Non multo post venit ad hoc monasterium, recipitur honorifice nimis cum processione sollempni: erat

⁶¹²⁶ (958) enim admodum gloriæ appetens. Placens omnia valde; rogatus a senioribus de loci tutela, devotissime promittit se totius monasterii contra omnes quos posset fidelissimum de cætero defensorum. Campaniam deinde profectus, totam ferme intra tres menses acquirit. Inde Capuam rediens, congregatis nobilibus dignum jam asserit esse, turres civitatis et portas ⁶¹²⁷ sibi contradi. Timentibus hoc et omnino resutantibus agere Capuanis, iratus princeps urbem exit, eamque rursus artissima obsidione undique cingit. iterum cives fame valida pressi, ultra montes ad imperatoris suffragium exorandum archiepiscopum suum (959) transmittunt; sed qui verba detulit verba recepit sine aliqua utilitate regressus (960). Tunc Capuani spe undique decidentes, jamque resistere, nullo ⁶¹²⁸ penitus eis ferente auxilium non valentes, tandem ⁶¹²⁹ et turres, et portas, et seipsos omnes cum suis omnibus potestati ⁶¹³⁰ principis tradiderunt, anno (961) dominicæ incarnationis millesimo sexagesimo secundo, cum jam per decem circiter annorum curruculo Normannis viriliter ac ⁶¹³¹ strenue repugnassent. Post paucum tempus divino judicio nocte conflagrata Teano, mane princeps cum exercitu supervenit; fugientibusque ⁶¹³² comitibus, civitatem ultro tradentibus civibus recipit. Ita (962) sibi Deo in omnibus pro incolarum nequitia prosperante, universas Capuani principatus atinentias cum civitatibus et castellis brevi sibi tempore subdidit. In omnibus autem his prosperitatibus Deo et patri Benedicto semper gratias referebat; ejus se meritis adjuvari, ejus orationibus attolli constantissime ⁶¹³³ profitens. Jam vero domnum abbatem licet dudum apud Capuam præsentem ut supra diximus sibi amicissimum fecerit, ex eo tamen illum ac si patrem modis omnibus venerari, ejus se ⁶¹³⁴ consiliis omnino committere, ipsi quasi domino libenter obtemperare [Cap. 17]. Primo igitur anno quo princeps simul cum Jordane filio factus est (an. 1058), juxta morem priorum principum generale præceptum fecit (Nov. 12) huic monasterio de omnibus omnino pertinentiis ac finibus suis (963). Sequenti vero tempore (an. 1063) fecit præceptum monasterio nostro (Apr. 22) quod Capuæ situm est, de platea publica quæ erat inter murum civitatis et claustrum ejusdem cænobii (964) unde magnam inquietudinem

VARIE LECTIONES.

⁶¹¹⁶ vocabatur 4. ⁶¹¹⁷ castra 4. ⁶¹¹⁸ et p. et desunt 2. ⁶¹¹⁹ t. i. ed. ⁶¹²⁰ Otrantum 2. ⁶¹²¹ Varrum 2. ⁶¹²² add. 4. ⁶¹²³ Nazarium 2. Mazarium 3. Masarium 4. ⁶¹²⁴ ad C. u. c. a. i. et ad. p. d. t. n. a. ed. ⁶¹²⁵ artis 4. ⁶¹²⁶ e. e. a. g. a. desunt 2. ⁶¹²⁷ deest 3. ⁶¹²⁸ n. p. e. f. a. desunt 2. ⁶¹²⁹ et turres t. ed. ⁶¹³⁰ virtuti ed. ⁶¹³¹ ac. s. deest 2. ⁶¹³² fugientibus ed. ⁶¹³³ certissime ed. ⁶¹³⁴ e. c. e. ed.

NOTÆ.

(952) Rametta (?).
 (953) An. 1068, Apr. 15.
 (954) An. 1071, m. Julio.
 (955) Jan. 10.
 (956) Mazzara.
 (957) Inde a M. Jun. a 1058 principis nomen assumpsit.
 (958) Hoc Leo addidit.
 (959) Ilidericum.
 (960) Car en la cort de l'empereor de Alemaigne

est costumance que qui done parole parole rechoit, Aimé.

(961) Anno — repugnassent Amatus non habet. Annum Anon. Casin. indicat; sed quo prima vice expugnata est.

(962) In sequentibus noster de suo aliqua supplevit.

(963) Ap. Gatt. Acc. p. 161.

(964) lb., p. 165.

fratres tam a quibuslibet transcurrentibus, quam et a vicinis mulierum⁴¹²⁸ garrulitatibus cotidie patiebantur.

16. [Cap. 18.] Tantæ igitur potestatis Desiderius Dei nutu amicitia fretus, nequaquam tam acceptabile tempus neglegendum existimans⁴¹²⁶ eidem principi tum precibus, tum muneribus non exiguis instare cœpit, ut huic monasterio quod⁴¹²⁷ tantopere se diligere fatebatur, quietem dignaretur et securitatem largiri, et castella nobis finitima quibus undique frequenter infestabamur, quæ videlicet ipse jam in suam dicionem redegerat, eidem monasterio in perpetuum possidenda firmaret. Ejus itaque votis princeps gratantissime annuens, primo quidem castrum quod Mortula dicitur, simul cum Casa Fortini (965): dehinc (966) oppidum Frattarum (an. 1065. Jan. 19) cujus jam supra meminimus (c. 11); sequenti vero anno (967) roccam cognomine Cucuruzzum⁴¹²⁸; turrem quoque quæ juxta mare sita est, in eo videlicet loco quo Liris⁴¹²⁹ fluvius mari miscetur (968); nec non et castellum Teramense: (969) hæc inquam omnia, cum⁴¹³⁰ omnibus simul eorum⁴¹³¹ pertinentiis, principalibus singillatim præceptis huic loco ex integro concessit et confirmavit. Data sunt autem in commutationem eidem principi, pro Frattis castellum quod dicitur Capriata cum omnibus pertinentiis suis, additis insuper trecentis bizanteis. Pro Teramensi vero castro datum est illi castrum⁴¹³² quod vocatur Conca, quod ipse nobis dudum reddiderat, una cum curte sancti Felicis de Miniano. Oppidum præterea viciniis monasterio quod Pesmontis vocatur, quodque⁴¹³³ nobis erat infestius ac molestius cæteris, eodem tempore a comitibus Aquinensibus Desiderius commutavit; pro quo videlicet roccam quidem vocabulo Cellarolam⁴¹³⁴, et Postam illis extoto concessit; retento sibi lacu ejusdem loci cum ecclesiola quæ juxta est.

A Partem vero de municipio sancti Urbani nobis tunc pertinentem, idest 120 familias, singillatim dedit comiti Adenulfo in vita tantum sua tenendam, retentis sibi familiis 12 cum ecclesia sancti Urbani, et cum terra quæ sufficeret ad duo paria boum: ea videlicet condicione ut si vellet nobis prædictas comes in vita sua easdem hominum familias reddere, nos daremus illi 50 libras denariorum; sin autem, post mortem illius in nostram⁴¹³⁵ omnes illi homines dicionem redirent.

17. [Cap. 19.] Per (970) idem tempus oblata⁴¹³⁶ sunt in hoc loco ecclesiæ per diversa loca, quas suo ordine compendiose subter annectimus, ab anno videlicet primo ordinationis Desiderii⁴¹³⁷ usque ad dedicationem majoris ecclesiæ [1038-1071], deinceps reliqua descripturi. Ecclesia sanctæ Mariæ in Aurora, territorio Larinensi (971). Ecclesia sancti Benedicti intra civitatem Albanensem. Monasterium sanctæ Mariæ de Cellis, territorio⁴¹³⁸ Carseolano (972). Monasterium sancti Benedicti de Orbetu, loco Pascusano (973). Ecclesia sancti Valentini intra Ferentinum Campaniæ⁴¹³⁹. Ecclesia sancti Marci de Carpenone, loco Aquasonula (974). Ecclesia sancti Dimitrii intra civitatem Neapolim, in regione Albineuse. Ecclesia sancti Petri in Orbetu, loco Morino. Ecclesia⁴¹⁴⁰ sanctæ Lucie juxta castellum Rendenariæ. Monasterium sanctæ Eufemiæ⁴¹⁴¹ in Marchia (975), territorio Teatino⁴¹⁴². Ecclesia sancti Angeli et sanctæ Mariæ in Comino, loco Pesco⁴¹⁴³ Masculino⁴¹⁴⁴. Ecclesia sancti Johannis de Conca, loco Pilano⁴¹⁴⁵. Ecclesia sancti Nycolai intra Aquinum, juxta plateam. Ecclesia sancti Blassii de Sancto Johanne in Baniarola (976). Ecclesia sancti Benedicti in territorio Aretino, loco Ficarola. Ecclesia⁴¹⁴⁷ sancti Angeli de Algido⁴¹⁴⁸. Monasterium sanctæ Agathæ subtus civitatem Tusculanam (977). Ecclesia sancti

VARIÆ LECTIONES.

⁴¹²⁸ feminarum ed. ⁴¹²⁹ ducens ed. ⁴¹³⁷ deest 1. ⁴¹³⁸ Cucurrizzum 2. C. cum omnibus pertinentiis ejus ed. ⁴¹³⁹ mari Lyris f. admiscetur ed. ⁴¹⁴⁰ c. o. s. c. p. add. ⁴¹⁴¹ s. e. simul p. 4. ⁴¹⁴² castellum q. dicitur C. ed. ⁴¹⁴³ et inf. ac ed. ⁴¹⁴⁴ nostra o. i. h. diciores 4. ⁴¹⁴⁵ oblata s. in h. l. monasteria et ecclesiæ p. d. l. quæ 2. ⁴¹⁴⁶ ipsius ed. ⁴¹⁴⁷ in l. ed. ⁴¹⁴⁸ F. Monasterium s. 2. ⁴¹⁴⁹ Monasterium 2. ⁴¹⁵⁰ et eccl. s. L. prope c. qui dicitur Rendenaria ed. ⁴¹⁵¹ Eufemie ed. ⁴¹⁵² T. cum 500 modis terræ 2. ⁴¹⁵³ Peschu ed. ⁴¹⁵⁴ Masculino 2. ⁴¹⁵⁵ Pisano ed. ⁴¹⁵⁶ Monasterium 2.

NOTÆ.

(965) Interventu Pandulfi Gualæ filii. In privil. ap. Gatt. Acc. p. 164. Riccardus ita loquitur: *omnium... pateat sagacitati, quoniam Landolfus f. qd. Pandulfi olim principis, et Landulfus nepos ipsius Landulfi, et filii qd. Pandulfi, et Johannes et Petrus germani et filii qd. Gisulfi, et Paldulfus et Landolfus germani et f. qd. Laydolfi olim Thian. com. contra nostram animam cogitaverunt, et consiliauerunt, ac inimicos nostros intus nostram provinciã invitaverunt atque introduxerunt, propter quod secundum legem Langobardorum omnes res eorum in nostro publico devolutæ sunt ad faciendum exinde omnia quæ voluerimus, etc.*

(966) Diei ejusd. Gatt. Acc., p. 165. ex orig.

(967) 1066 cum reliquæ notæ a. 1065 potius conveniant. iv. Non. Jul. monast. S. Salvatoris in monte Cucuruzco, comitatu Tean. Casinatibus dedit, confiscatum ob proditionem comitum Calatiæ et Petri com. Vultururnensis. Gatt. Hist., p. 312. ex orig.

(968) Gatt. Acc., p. 166.

(969) Comitibus ob eandem causam ademptum; ibidem.

(970) Requirenda, si juvat in Regesto Petri cuncta hic notata. ANG.

(971) Gatt. Hist., p. 131.

(972) V. supra II, 23. Dedit Siginolfus comes, f. Berardi, habitator in castello S. Angeli. Gatt. ib., p. 222.

(973) *In valle de Orbetu, in provincia Marsorum.* Gatt. Hist., p. 226.

(974) Quam obtulit Bernardus Luidulfi, f. comes Æserniæ; h., p. 228.

(975) *Super fluvio Fauro;* ib., p. 250. (a. 1063, in l. xv).

(976) *In ipsa Limata, subtus ipso castello,* sc. S. Joan. in actu Pontiscurvi; ib., p. 266.

(977) Utriusque tres partes offerente Gregorio f. Gregorii consulis, quartam d. 24 Maii Octaviano Alberici filio; ib., 232, 234 e Reg. Petri.

Salvatoris in eadem civitate Tusculana. Ecclesia sanctæ Mariæ cognomento Ad vineas (978), territorio Tusculano ⁴¹⁴⁸. Ecclesia sanctæ Mariæ de Uppa, territorio Carseolano. Ecclesia sancti Nycolai et sancti ⁴¹⁴⁹ Moyses apud Campaniam, loco Turrici. Ecclesia sancti Angeli in Bettorrito, pago Marsorum. Ecclesia sancti Herasmi, et sancti Angeli, et sancti Donati ⁴¹⁵⁰ de Pomperano, similiter in Marsia. Ecclesia sancti Christophori, et sancti Constantii, territorio Aquinensi. Ecclesia sancti Martini de Arpino. Monasterium † sancti Petri de Burgano ⁴¹⁵¹, in finibus Luceriæ. Omnes istæ ecclesiæ cum universis omnino possessionibus ac pertinentiis earum tam mobilibus quam immobilibus huic monasterio intra præscriptum spatium oblatae, et a Desiderio receptæ sunt.

* Ecclesia sanctæ Trinitatis, et sancti Felicis in Sancto Urbano. *add. 2.*

** territorio Tusculano. Ecclesia sancti Petri in Plegi, sanctæ Felicitatis, sanctæ Lucie (979), sancti Antonini in monte Porculo, territorio Tusculano. *add. 2.*

*** Monasterium, quod dicitur Sancta Jerusalem, territorio Tusculano (980). Monasterium sancti Angeli in Pesclu, territorio Veliterensi. Has omnes Gregorius consul Romano-rumbeato Benedicto obtulit iuxta tenorem, quæ in oblationis cartula continetur. Item *add. 2.*

† Monasterium sancti Petri de Lacu, territorio Balvensi (981). Monasterium quoque sancti Petri de Burgano, in finibus Luceriæ. Monasterium sancti Petri de Avellana, apud Sangrum (982), cum universis omnino pertinentiis et possessionibus ipsarum omnium. *Tunc 2.*

Tunc temporis Baldoinus comes de valle Sorana obtulit, seu refutavit beato Benedicto tres curtes de Comino, quas videlicet ⁴¹⁵² per cartulam commutationis a parte hujus monasterii retinebat; id est ecclesiam sancti Urbani cum ipsa retinentia ⁴¹⁵³ sua, et ecclesiam sancti Victorini cum ipso lacu de Vicalbo, et ecclesiam sancti Angeli quæ dicitur in Pratora, cum omnibus omnino pertinentiis ac rebus earum ⁴¹⁵⁴, quemadmodum a nobis receperat. Eodem quoque tempore (*an. 1064. Mart.*) Paldus ⁴¹⁵⁵ Venafr-

anus comes obtulit beato Benedicto quartam partem de castello quod dicitur Sextum, et medietatem totius partis suæ de valle Venafri, et de Teano, et de Calinulo, et de Calvo, et de Cajatia ⁴¹⁵⁶, nec non et de omnibus quæ possidere videbatur in toto principatu Capuano. Alio etiam præcepto obtulit in hoc loco quartam partem de Cerreto ⁴¹⁵⁷ plano, et Torcino, et medietatem de rocca sancti Georgii, et de Vitucuso, et de Cerasolo (983), nec non et integrum castellum quod dicitur Cerulanum, cum omnibus exintegro ⁴¹⁵⁷ pertinentiis ejus. Sed et Landulfus comes de ⁴¹⁵⁸ Miniano (984) ad conversionem veniens, obtulit curtem suam huic monasterio non longe ab eodem Miniano, cum duabus ecclesiis, Sancta Maria ⁴¹⁵⁹ et sancto Johanne. Præterea et Joannes comes de Pontecurvo, cognomento Scintus superius jam nominatus (l. II, c. 65), obtulit ⁴¹⁶⁰ in hoc loco ecclesiam sancti Angeli de loco qui dicitur Merulanus, et ecclesiam sancti Blassii sub castello quod appellatur ⁴¹⁷¹ Pica, et integram curtem de Baniolo, et Sipizano, et castellum quod vocatur ⁴¹⁷² Pastina, nec non et quattuor vicendas ⁴¹⁷³ non parvas, cum universis prædictarum ecclesiarum et ⁴¹⁷⁴ curtiarum pertinentiis (*an. 1066 Feb.*) (985). Johannes quoque filius Landulfi ⁴¹⁷⁵ comitis Teanensis, per quartam firmavit et concessit in hoc monasterio integram partem suam de castello Mortula ⁴¹⁷⁶, et de omnibus quæ illi a patris ⁴¹⁷⁷ parte in eodem loco pertinuerant (*an. 1070. Sept.*). Idem nicholominus fecit ⁴¹⁷⁸ et frater ejus Landulfus infans infra ætatem de tota altera parte sua (986). Tunc ⁴¹⁷⁹ etiam Pandulfus quidam de ⁴¹⁸⁰ Sipontinis nobilibus ab obitum veniens, de quinquaginta passibus ad ⁴¹⁸¹ piscandum in mare, in loco qui vocatur Ad Rigora, oblationem in hoc monasterio fecit (*an. 1064. Mai.*) (987). Per eos dies Berardus Marsorum comes de ⁴¹⁸² monasterio sanctæ Mariæ in valle Marculana in hoc loco oblationem faciens, simul eam huc cum filio suo Todino egregiæ indolis adolescente jam pridem apud monasterium Reatinum converso transmisit. Idem quoque postmodum ad hoc monasterium veniens, reddidit beato Benedicto monasterium sanctæ Mariæ de Lucu

VARIÆ LECTIONES.

⁴¹⁵⁰ Tusculanensi *ed.* ⁴¹⁵⁹ *deest* 4. ⁴¹⁶⁰ D. cum 500 modis terræ, de 2. ⁴¹⁶¹ Purgano 4. ⁴¹⁶² *ad.* 4. ⁴¹⁶³ c. omni p. *ed.* ⁴¹⁶⁴ Pandulfus *ed.* ⁴¹⁶⁵ Cal. 4. ⁴¹⁶⁶ Cerreto 2. ⁴¹⁶⁷ o. omnino sibi pertinentibus ac possessionibus *ed.* ⁴¹⁶⁸ c. Minianensis 2. ⁴¹⁶⁹ S. videlicet M. *ed.* ⁴¹⁷⁰ *deest.* 4. ⁴¹⁷¹ dicitur *ed.* ⁴¹⁷² appellatur *ed.* ⁴¹⁷³ q. terre juvera n. p. 2. ⁴¹⁷⁴ eccl. curtiarumque possessionibus *ed.* ⁴¹⁷⁵ q. filii Landulfi *ed.* ⁴¹⁷⁶ Mortula 2. ⁴¹⁷⁷ a parte. p. in e. castello pertinere videbantur *ed.* ⁴¹⁷⁸ l. etiam f. et de altera integram partem suam frater e. l. i. i. e. Per eos dies Berardus *ed.* ⁴¹⁷⁹ Tunc — fecit in *fine cap. collocat* *ed.* ⁴¹⁸⁰ q. Sipontinus ad 2. ⁴¹⁸¹ p. in mari in l. q. v. Rigora ad p. o. *ed.* ⁴¹⁸² c. ad hoc monasterium veniens per cartam reddidit b. B. 2.

NOTÆ.

(978) lb., p. 233. Gregorius f. Gregorii de Alberico dimidiam ejus partem offert 1068, Feb. 18.

(979) Eæ in Reg. dicuntur ecclesiæ de S. Angelo in Algido, sed S. Antoninum Petrus f. Gregorii dedit 1077, Sept. 24; v. ib., p. 236 et infra c. 60.

(980) Id in Reg. a Bened. VIII et Alberico com. pal. fratribus oblatum dicit, ib., p. 236.

(981) Gatt. Acc., p. 179. Offerunt comites Balb. a. D. 1067, ind. vii, m. Aprili.

(982) V. infra c. 39.

(983) *De castro Cerasolu inclite 3 porciones med.* ap. Gatt. Acc., p. 168, ubi utrumque docum. ei. d. invenies.

(984) Landulfus Fusco c. M. *quia contra animam nostram cogitavit et conspiravit bonis exutus dicitur a Ricardo 1066, Sept. ap. Gatt. Hist., p. 158.*

(985) Gatt. Acc., p. 169.

(986) Utrumque ib., p. 170.

(987) lb., p. 171, ubi videmus sub Græcis imperatoribus Siponti leges valuisse Langobardorum.

⁶¹⁰⁰, simul cum rocca quæ super ipsam ecclesiam ⁶¹⁰¹ constructa erat (988), et cum omnibus villanis qui ibi residebant, et cum universis omnino per totam Marsiam pertinentiis ejus (*an.* 1070. *Nov.*). Huic ⁶¹⁰² Desiderius sub libelli nomine terram mille modiorum mensura de rebus hujus monasterii per diversa loca quæ sub sua duntaxat erant ⁶¹⁰³ ditione, assignari præcepit, censu quinquaginta solidorum per annos singulos constituto.

18. [Cap. 20.] Æstuebat interea ingenti desiderio Desiderius, ecclesiastica etiam ornamenta de quibus usque ad id temporis pauperes admodum videbantur, undecumque conquirere; sed bonum desiderium non ⁶¹⁰⁴ est passus Deus in tanto homine inefficax esse, sicut in sequentibus pervidetur. Partim itaque de propriis defereus, partim vero a Romanis amicissimis mutuans, centum et octoginta librarum pretio congesto omnia fere ornamenta papæ Victoris, quæ hac illacque per Urbem fuerant pignolata redemit; quæ videlicet ista ⁶¹⁰⁵ sunt. Pluviale diarodanum ⁶¹⁰⁶, totum undique auro contextum, cum simbriis nichilominus aureis. Planeta ⁶¹⁰⁷ diacetrina ⁶¹⁰⁸, aureis listis undique decenter ornata; alia vero ⁶¹⁰⁹ exameta (989), friso nichilominus in giro circumdata. Dalmatica similiter exameta, auro et albis a capite, manibus ⁶¹¹⁰, ac pedibus insignita. Tunica diapistin cum urna amplissima a pedibus et manibus ac scapulis aurea. Stolæ auro textæ cum manipulis et semicinctis suis, numero novem. Pannum diarodanum pro ⁶¹¹¹ faldistorio (990), cum aureis in circuitu listis. Libet nunc ⁶¹¹² super hæc inserere singula, quæ ex eo quo ordinatus est tempore usque ad renovationem basilicæ majoris, in ecclesiæ utensilibus fecerit ⁶¹¹³: nam cætera deinceps plenius exequemur. Pastoralem virgam argento vestivit, et deauravit. Fecit ante faciem altaris tabulam auream cum gemmis, librarum circiter decem; nec non et tribulum de auro cum gemmis ac ⁶¹¹⁴ smaltis, librarum duarum. Librum quoque epistolarum ad missam describi faciens, tabulis aurea una, altera vero argentea decoravit. Codicem ⁶¹¹⁵ etiam regulæ beati Benedicti pulchro nimis opere deintus comptum, deforis ⁶¹¹⁶ argento vestivit. Similiter fecit et de sacramentoriis (991) altaris uno et altero, et duobus

nichilominus evangelii, et epistolario uno. Nam usque ad illud tempus in plenario missali tam evangelia quam epistolæ legebantur; quod quam esset tunc inhonestum, modo satis advertitur. Id ipsum fecit et de alio libello, in quo sunt orationes processionales. Fecit et libellum ad cantandum in ⁶¹¹⁷ grada sive ante altare, eumque tabulis eburneis micifica sculptis et argento ornatis annexuit. Codicem quoque de vita ⁶¹¹⁸ sancti Benedicti, et sancti Mauri, et sanctæ Scolasticæ describi studiosissime fecit. Fecit et portellas argenteas ad ingressum chori, librarum circiter triginta. Fecit et sedilia lignea in circuitu chori cum dossalibus eorum sculptura ⁶¹¹⁹ simul et pictura decora ⁶¹²⁰. Sed et gradum nichilominus ligneum ejusdem operis extra chorum in ambonis ⁶¹²¹ modum satis pulchrum constituit, in quo videlicet tam lectiones in nocte, quam etiam ⁶¹²² epistolæ et evangelia ad missas præcipuarum festivitatum legi deberent ⁶¹²³. Per eos etiam dies (*an.* 1067) cum rumor incredubris ⁶¹²⁴, ad Italiam regem venturum, nequaquam segnīs ⁶¹²⁵ perrexit Amalim; ibique viginti pannos sericos quos triblattos (992) appellant ⁶¹²⁶ emit, ut si forte necessarium esset, haberet quod ⁶¹²⁷ regi donaret, pro tutela videlicet et honore monasterii hujus. Hydriam quoque argenteam librarum septem, ibidem tunc acquisivit, quam ⁶¹²⁸ profecto ad ministerium aquæ sanctificatæ in processione dierum dominicorum cum alia ejusdem metalli et quantitatis hydria postmodum illi donata deputavit ⁶¹²⁹. De triblatts vero omnibus, quoniam rex de via reversus fuerat, pluviales protinus fieri jussit. Videns autem tunc portas æreas episcopii Amalfitani, cum valde ⁶¹³⁰ placuissent oculis ejus, mox mensuram portarum veteris ecclesiæ Constantinopolim misit, ibique illas ut ⁶¹³¹ sunt fieri fecit ⁶¹³². Nam nondum disposuerat ecclesiam renovare, et ob hanc causam portæ ipsæ sic breves effectæ sunt, sicut hactenus permanent (993).

19. [Cap. 21.] Interea ut superias revertamur ⁶¹³³, defuncto apud Florentiam apostolico (*an.* 1061. *Jul.* 19.) (994) post duos et ⁶¹³⁴ dimidium quibus ecclesiæ præfuit annos, cum maxima inter ⁶¹³⁵ Romanos sedilio cœpisset de ordinando pontifice exoriri: Hildebrandus archidiaconus cum cardinalibus nobi-

VARIÆ LECTIONES.

⁶¹⁰⁰ Lucu ed. ⁶¹⁰¹ ipsum monasterium ed. ⁶¹⁰² Huic — constituto *desunt* 2. ⁶¹⁰³ *deest* 3. ⁶¹⁰⁴ d. donante Deo non potuit in t. ed. ⁶¹⁰⁵ v. sunt hæc ed. ⁶¹⁰⁶ d. magnum, t. 2. ⁶¹⁰⁷ Planetam diacetrinam etc. *casu* quarto ed. ⁶¹⁰⁸ magnam add. 2. ⁶¹⁰⁹ quoque ed. ⁶¹¹⁰ c. et p. ac m. i. ed. ⁶¹¹¹ d. cum listis aureis p. f. 2. faldistorio 4. ⁶¹¹² l. præterea hoc in loco designare s. ed. ⁶¹¹³ sive f. sive adquisierit 2. ⁶¹¹⁴ et smaldis ed. ⁶¹¹⁵ Calicem 4. ⁶¹¹⁶ a foris ed. ⁶¹¹⁷ c. ante altare sive in gradu ed. ⁶¹¹⁸ fecit 4. (factis?). ⁶¹¹⁹ sculptura 4. ⁶¹²⁰ præstantes ed. ⁶¹²¹ ammonis 2. ⁶¹²² etiam et ed. ⁶¹²³ f. legerentur ed. ⁶¹²⁴ increbuisset r. ad l. v. ed. ⁶¹²⁵ senix ed. ⁶¹²⁶ vocant cœmit ed. ⁶¹²⁷ h. certe q. ed. ⁶¹²⁸ ut q. ad m. ed. ⁶¹²⁹ esse constituit ed. ⁶¹³⁰ satis ed. ⁶¹³¹ i. valde pulchras f. 2. ⁶¹³² jussit 3. ⁶¹³³ redeam ed. ⁶¹³⁴ d. annos et d. q. e. p. ed. ⁶¹³⁵ s. i. R. c. ed.

NOTÆ.

(988) lb.
(989) l. e. sex licitis seu filia texta, unde nostrum *Sammet*.
(990) Sella plicatilis, *fauteuil*.
(991) Quæ missæ ordinem continent.
(992) l. c. trium colorum secundum Petr. Dam.

ep. IV, 7.
(995) Fecit eas *Mauro filius Pantaleonia de comite Maurone, gentis Melfigene*, inscriptas nominibus possessionum ecclesiæ; v. *Gatt. Acc.*, p. 172.
(994) Ita *Necrol. Casin.*

libusque Romanis consilio habito ⁴²¹⁹, ne dissensio A conualesceret Anselmum tandem Lucensem episcopum post tres circiter menses in Romanum pontificem eligunt (*Oct. 4.*), eumque Alexandrum vocari decernunt; nostro Desiderio simul cum principe Romam proficiscente, eique in omnibus suffragante. Quod cum ad aures regis ⁴²²⁰ ejusque matris venisset ⁴²²¹, indignatione nimia ducti quod hæc sine illorum consilio ⁴²²² et auctoritate gesta fuissent, et ipsi nichilominus Cadaloo Parmensem episcopum ultra montes a Placentino dumtaxat et Vercellino episcopis (995), ipsa die festivitatis apostolorum Symonis et Judæ (*an. 1064. Oct. 28*) in papam eligi faciunt; eumque Roman evestigio ad impugnandam sive exordinandam ecclesiam cum valida manu militum, et pecunia multa transmittunt. Sed favente B Deo, licet plurimi Romanorum nec non et plurimi ⁴²²³ capitaneorum eidem ⁴²²⁴ Cadaloo gratia regis adhaerint (*an. 1062*), licet etiam castellum sancti Angeli ad urbis oppugnationem illi tradiderint; cum semel et his magnis instructus copiis adventasset, et immensam valde pecuniam profligasset, multamque stragem non minus suorum quam cæterorum fecisset: ad ultimum clam de præfato castello egressus, turpiter cum paucis aufugit; nec ultra venire ad has partes apposit. Quippe qui eodem anno (*Oct. 27*), id est in prædictorum apostolorum vigiliis ⁴²²⁵ ab omnibus Teutonicis et Italicis episcopis qui cum rege tunc aderant (995), justo Dei judicio dampnatus est ac depositus.

20. [CAP. 22.] Jam ⁴²²⁶ fere quintum ordinationis suæ complebat Desiderius annum, cum terribilius solito permissione divina fulmine monasterium istud attactum est (*an. 1063*). Cum enim fratres in ecclesia die quadam ⁴²²⁷ de more primæ horæ sollempnia agerent, subito cælitus fulmen elapsum, ipsum ebdomadarium sacerdotem cui Manno erat vocabulum, honestæ famæ virum, in choro stantem feriens extinxit, cæteros vero circumstantes velut exanimis ad terram prostravit. Novicium etiam quemdam extra chorum stantem ante ipsam majorem crucem percussus occidit. In capitulo tabulas officiales ⁴²²⁸ reddidit. Vultum imaginis abbatis Richerii in

eodem capitulo in tabella depictum scidit, ac ⁴²²⁹ porro dejecit, et in plerisque monasterii locis percussit ⁴²³⁰. Fuit autem dies hæc 15. Kal. Februarii. Quamobrem consilio cum fratribus pater venerabilis habito, ad iram Dei placandam statuit tunc per omnes menses primam sextam feriam communiter ab omnibus in abstinentia peragi, ac discalciatis pedibus procedendo, missam proinde specialiter celebrari; necnon et omnibus per annum cotidianis diebus orationem pro fulgure ad missam publicam et ad psalmos speciales conjungi ⁴²³¹. Porro autem dominus Petrus Damiani cuius jam supra meminimus (*l. II, c. 99.*) ad hoc monasterium veniens (998), cum verbo pariter et exemplo ad Dei servitium ferventi zelo quoscumque posset accenderet, tandem consensu ⁴²³² ac permissione domini abbatis a cuncta congregatione voluntaria oblatione in remissionem omnium peccatorum obtinuit, ut per totius anni sextas ferias quæ ⁴²³³ tamen festivæ non essent, pane tantum et aqua essent ⁴²³⁴ contenti, ac per singulas singuli disciplinas, data confessione, reciperent (999); insuper et triduanum jejunium in caput quadragesimæ per annos singulos agerent. Multotiens vero Desiderio cogitanti, et revelari sibi oranti quidnam esse vellet, quod sic frequenter hunc locum prædictum flagellum attereret, quadam nocte per visum Benedictus pater apparuit, eique inter alia de hoc sollicitè percontanti, nichil aliud quam diabolicas insidias et antiquam pro loco invidiam esse perdocuit. Egomet ipse cum adhuc in scola monasterii degerem, reminiscor una nocte ad secundum dumtaxat nocturnum sexies in ecclesia et campanario fulmen percussisse. Alia quoque vice cum Anglo quodam aurifice duos alios longe distantes uno ictu ad portam majorem occidisse, et quod est mirabilius, puerulum quendam prædicto Anglo innitentem ⁴²³⁵ nil nocuisse. Altera ⁴²³⁶ etiam propter paradisi turrim transeuntem quendam vetulum extinxisse. Altera cuidam ex cementariis corrigiam de tergo a capite usque ad pedes incidisse, nec tamen exanimasse.

21. [CAP. 23.] Per idem tempus legati ex parte Baresonis regis Sardinæ (1000) ad hoc venerunt ⁴²³⁷ cœnobium, per quos beato Benedicto duo magna

VARIE LECTIONES.

⁴²¹⁹ habitu 2. ⁴²²⁰ imperatricis ejusque filii 2. ⁴²²¹ pervenisset *ed.* ⁴²²² consensu *ed.* ⁴²²³ plurimum 4. ⁴²²⁴ illi g. *ed.* ⁴²²⁵ Symonis et Judæ v. *ed.* ⁴²²⁶ Q. i. f. o. *ed.* ⁴²²⁷ quodam *ed.* ⁴²²⁸ inortem 4. ⁴²²⁹ pariter *ac ed.* ⁴²³⁰ hujus 4. ⁴²³¹ edici 2. adungi 5. ⁴²³² c. ac *add.* 4. ⁴²³³ q. t. f. n. e. *desunt* 2. ⁴²³⁴ c. e. *ed.* ⁴²³⁵ iminentem 4. ⁴²³⁶ Altera — extinxisse *desunt* 4. ⁴²³⁷ venere *ed.*

NOTÆ.

(995) Eos Petrus Dam. ep. I, 21 commemoravit; hinc Gregorio, illi Dionysio nomen fuit. Diemet finem capitis *Quippe — depositus* ex ejusdem opusc. 18. petiit.

(996) Augustæ Vindel.

(997) Consuetudo vetus fuit, seriem ministrorum et officialium, qui per hebdomadam publicis functionibus deputabantur, in tabula notatam in exedra seu capitulo ad communem notitiam exponere, idque munus uni ex monachis demantabatur; hæc sunt tabulæ officiales, hic tabularius, de quibus in

hoc capite. Anc. qui earum exemplum e monumentis Casin. apponit: *Vicarius ordo postulat, ut in hac futura hebdomada canal nonnus Amicus missam, epistolam frater Desiderius legat, evangelium, responsorium, et versum frater Vincentius canal, lucernam frater Andreas procuret. Coquinæ servitium, etc.* (998) Cf. Joan V. S. Petri Dam. 19, 20, Petri D. Opusc. 56, 16.

(999) Cujus ipse testis est, opusc. 43 initio.

(1000) *In renno quo dicitur Ore*, ut ait in privil. infra citato.

et optima pallia rex idem transmittens, orat sibi aliquot ex nostra congregatione fratres ad monasterium constituendum mandari ⁴²³²; spondens et pollicens maximum in regno suo nostris utilitatibus honorem et commodum proventurum ⁴²³³, si monasticæ religionis studium hactenus partibus illis incognitum, qualiter apud nos tunc vigere perceperat, apud eos extunc ⁴²³⁴ nobis studentibus assuesceret. Mox igitur ⁴²³⁵ venerabilis pater tantis ⁴²³⁶ petitionibus simul ⁴²³⁷ ac pollicitationibus motus, deliberato consilio duodecim de melioribus hujus cœnobii fratribus elegit, eisque tam ⁴²³⁸ divinarum scripturarum codices, cum diversis ecclesiastici ministerii ⁴²³⁹ apparatus ac sanctorum patrociniis plurimis, quam et diversarum rerum supellectilem abundanter præbens, nec non et abbatem (1001) qui illis præesse deberet instituens, nimis eos honorifice illuc cum Caietanorum navi direxit. Verumtamen Satana ⁴²⁴⁰ impediens ex Dei permissione, res eodem eodem tempore ad effectum pervenire non potuit. Pisani siquidem maxima Sardorum invidia ducti, cum jam nostri ad insulam quæ Liliam vocatur (1002), prospero satis eventu transissent, et scaphis egressi oportunitatem navigationis tempus attenderent, ex improvise super illos cum armatis navigiis veniunt, et tam nostros quam cæteros omnes indiscrete simul et nimis injuriose tractantes, universa diripiunt; insuper etiam prædictæ legationis principem patibulo jam parabant crudeles affligere, nisi monasticum habitum quodam ex nostris illi porrigente protinus induisset. Post hæc incensa navi, et vestimenta solummodo nostris restituentes, cæteris omnibus onusti, hylares ⁴²⁴¹ ad propria remearunt. Nostros autem per diversa ab eis loca dispersos, ratres nostri de monasterio Lucensi pio studio disquirentes reperiunt ⁴²⁴², omnesque præter quattuor qui jam ad Christum migraverant, ad monasterium suum conductis vehiculis revehunt; quique postmodum licet diversis temporibus, eodem tamen anno ad nos universi fere reversi sunt. Viderat præterea quidem de nostris triduo antequam ista contingerent visionem; naviculam videlicet unam contra se perniciter properantem, quam juvenis quidam valde decorus, et senex supra solis radium splendens, sceptrum gerens in manu ducebat. Cumque

A jam illis ⁴²⁴³ esset contigua, mox sceptriger ille in prora se subrigens, navis nostræ nauclerium ⁴²⁴⁴ nominatim vocavit. Cui ⁴²⁴⁵ respondenti senex quasi valde commotus: « Putatis, ait, vos cum causa nostra tuto Sardiniam pergere? Nequaquam plane id erit. » Et hæc dicens navem illius valido impulsu feriens vertit, et vela omnia in mare disjecit, innoxque disparuit. Mane somnio recitato diversi diversa conjicere, et quidam quidem vehementissime trepidare; quidam vero nequaquam somniorum illusionibus asseverabant intendendum esse. Piratæ igitur illi cætera omnia inter se dividentes, scrinium reliquiarum cuidam suorum ⁴²⁴⁶ qui major facinoris illius extiterat, apud se custodiendum contradunt; sacramento se invicem obstringentes, nullo unquam tempore, nullo modo, nullo hominum, nisi aliter forte non possent se id reddituros. Sed cum infelix ille ⁴²⁴⁷ ad domum suam easdem sanctorum reliquias detulisset, et utpote secularis inhoneste; sine reverentia illas haberet: terribilis Deus in consiliis super filios hominum! quadam die cubiculum illud causa alicujus utilitatis ingressus, subito corruit, et expiravit. Quod ubi innotuit, magnus protinus ⁴²⁴⁸ horror universos invasit; et die altera discalciatis pedibus venientes, cum ingenti reverentia et honore præfatas reliquias exinde abstulerunt, atque ad episcopium civitatis ⁴²⁴⁹ cum magnis laudibus ⁴²⁵⁰ transferentes, ibidem illas debita tractandas honorificentia posuerunt ⁴²⁵¹.

B
C 22. [CAP. 24.] Sardorum interea rex digna pro tantis injuriis satisfactione a Pisanis recepta, cum rursus ad hoc monasterium mandasset, se quidem multo ardentius in priori devotione persistere, nos vero propter id quod evenerat nequaquam debere negligere; duos tandem illuc fratres jam post biennium fere transmissos, rex idem alacriter nimis recepit, eisque ecclesiam beatæ Mariæ in loco qui dicitur Bubalis, nec non et Sanctum Heliam de monte sancto, cum integro ipso monte, ad monasterium constituendum per præceptum concessit (1003), cum colonis et servis quamplurimis et cum substantiis ac possessionibus magnis. Hunc æmulatus ad bonum alter rex ejusdem Sardinie nomine Torkytorius ⁴²⁵², fecit et ipse cartulam oblationis suæ (an. 1066. Mai. 5.) (1004), et transmisit ad hoc

VARIÆ LECTIONES.

⁴²³² transmitti ed. ⁴²³³ pervent. ed. ⁴²³⁴ deinceps ed. ⁴²³⁵ add. 4. ⁴²³⁶ l. p. s. ac p. m. desunt 2. ⁴²³⁷ deest 4. ⁴²³⁸ misterii 4. ⁴²³⁹ V. Deo permittente et S. i. res e. 2. ⁴²⁴⁰ et h. ed. ⁴²⁴¹ ceperunt 4. ⁴²⁴² sibi ed. ⁴²⁴³ nauclerium 4. ⁴²⁴⁴ Qui ed. ⁴²⁴⁵ eorum ed. ⁴²⁴⁶ inde 2. ⁴²⁴⁷ h. p. ed. ⁴²⁴⁸ deest 2. ⁴²⁴⁹ Dei l. ed. ⁴²⁵⁰ posuere ed. ⁴²⁵¹ Torchytorius 2. Torkytorius 3.

NOTÆ.

(1001) Aldemarium, v. c. 24.
(1002) In mari Tyrrheno apud montem Argentarium; Latinis *Egilium* vel *Igilium*. ANG.
(1003) Ap. Gatt. Acc., p. 174 ex orig. *Nicita debita iscribanus in palatio regis iscrisi, quod in illa*

ora fuit tenebro, et paucu lumine abit innilla ora, et grande presserat mihi, etc. Ea causa fuerit, propter quam diem adnotare omisit.

(1004) lb. Hist., p. 154. de loco Call. Dat. in vico Uta, prope Carales.

monasterium; de Sancto videlicet ⁴²⁸⁸ Vincentio de A Taberna, cum servis multis et substantiis plurimis, nec non et de Sancta Maria ad Flumen tepidum, et de Sancta Martha, et de Sancto Pantaleone ad Olivarum ⁴²⁸⁹, et de Sancto Georgio de Tulvi, atque de Sancta Maria de Palma; omnes inquam ecclesias has cum universis eorum pertinentiis, ad monasterium ex eis constituendum rex prædictus per cartam beato Benedicto contribuit. Ad Pisanos præterea legatus ab Alexandro papa simul cum monacho nostro directus est, ut nisi apostolicum ⁴²⁹⁰ anathema vellent protinus experiri, causam beati Benedicti quam nequiter ⁴²⁹¹ abriperant ⁴²⁹² exintegro redderent, et debita se satisfactione purgantes ⁴²⁹³, nunquam amplius illos ⁴²⁹⁴ aliquatenus disturbare præsumerent. Qui mox ejus obsecundantes imperiis, et impie circa nos egisse se profitentes, veniam supplices postulant, et quæque tunc superesse de ⁴²⁹⁵ his ac reperiri potuerunt, magna ⁴²⁹⁶ nimis devotione restituunt, exceptis duntaxat sanctorum reliquiis, pro quibus se ut superius dictum est juramento constrinxerant. Non autem multo post cum Gotfridus dux Pisam venisset, atque ad eum Desiderius, qua de causa nescio, profectus fuisset, ipso ⁴²⁹⁷ duce interveniente atque studente post multiplicem satisfactionem tandem ⁴²⁹⁸ Pisani in ejus gratiam redeunt, et tam eidem patri quam et loco huius se fidelissimos fore de cætero pollicentur.

23. [CAP. 25.] Interea cum supradictus princeps Richardus victoriis ac prosperitatibus multis clatus, subjugata Campania ⁴²⁹⁹, ad Romæ jam se viciniam porrexisset (an. 1066), ipsiusque jam ⁴³⁰⁰ Urbis patriciatum omnibus modis ambiret, Teutonici regis pertinxit ⁴³⁰¹ ad aures. Qui ut et bona sancti ⁴³⁰² Petri de manibus Normannorum eriperet ⁴³⁰³ [cf. AMAT. VI, 9.], et imperii coronam de apostolici manu reciperet, magna cum expeditione pervenit Augustam (1005); ibi præstolans Gotfridum Tusciæ ducem ⁴³⁰⁴ ac marchionem, qui regem quotiens Italiam intrare ⁴³⁰⁵ deberet cum sua solitus erat præire ⁴³⁰⁶ militia. Sed quoniam Gotfridus idem longe præcesserat, rex hoc nimis indigne ferens, eandem mox expeditionem remittens ⁴³⁰⁷ in sua reversus est. Dux autem copioso nimis ⁴³⁰⁸ vallatus

exercitu Romam accessit (1006). Cujus ⁴³⁰⁹ Normanni adventu comperito, maximo correpti tremore universam protinus Campaniam deserentes aufugiunt; et Jordane tantum ac Guilelmo (1007) qui Mostarolus ⁴³¹⁰ dictus est cum suis in Aquino se illi contraire parantibus, cæteri cum principe apud Patenariam rei eventum præstolantur ⁴³¹¹; futurum ut fertur ut si dux idem Garilianum transisset ⁴³¹², ita ut in armis erant cuncti versus Apuliam fugam arriperent. Eisdem ⁴³¹³ diebus ecclesia nostra eversa jacebat. Gotfridus itaque apostolico simul ⁴³¹⁴ et cardinalibus comitatus, mediante jam Maio Aquinum cum universo exercitu venit, ibique per octo et decem dies cum pro ⁴³¹⁵ vita obsistentibus Normannis pari ferme eventu configens, tandem satagente strenuissimo internuntio Guilelmo cui Testardita fuit cognomen, ad id ventum est ut ad pontem sancti Angeli qui dicitur Todici, dux et princeps altrinsecus, nam interruptus erat, se ad colloquium jungerent; sicque non parva ut dicitur donatus ⁴³¹⁶ pecunia dux ad propria repedaret. Per eos dies stella quam cometem vocant, ingentem retro se facem gerens spatio viginti et amplius dierum apparuit (1008); quæ ejusdem ut putatur ⁴³¹⁷ ducis, non enim multo post defecit (1009), prænuntia ⁴³¹⁸ mortis fuit. Eodem ⁴³¹⁹ quoque tempore (1010) cum Marso- rum comites ferali inter se discordia dissiderent, ab altero eorum contra alterum princeps quem diximus est evocatus. Qui desiderium jam dudum conceptum Marsiæ acquirendæ ⁴³²⁰ tali occasione se invenisse gavisus, licet magno vallatus exercitu, et filios Borrelli habens itineris præduces, non tamen illuc sine trepidatione aliqua est profectus. Ubi cum per dies aliquot remoratus, Albam civitatem undique obsedisset, pugnasque ibi nonnullas et fecisset et recepisset, nichil tandem ex his quæ speraverat facere prævalens, relictis cum eo qui se conduxerat Normannis aliquot, ad propria repedavit.

24. [Cap. 26.] Sed cum prædictus apostolicus magnæ admodum circa hoc monasterium devotionis existeret, suggerente pariter et instigante Hildebrando archidiacono, si quos ex hac domo fratres a domno abbate acquirere poterat, vel suo lateri ad ecclesiasticum ministerium sociabat, vel certe in

VARIE LECTIONES.

⁴²⁸⁸ scilicet ed. ⁴²⁸⁹ ita ed. et valde eccl. Casin. Olivanum Reg. Petri. Olivanum 4. ⁴²⁹⁰ n. an. v. ap. p. ed. ⁴²⁹¹ inquit 4. ⁴²⁹² arrip. 4. ⁴²⁹³ purgante 4. ⁴²⁹⁴ eos ed. ⁴²⁹⁵ s. ac. r. de h. p. ed. ⁴²⁹⁶ supplici satis d. ed. ⁴²⁹⁷ add. 4. ⁴²⁹⁸ C. ex parte ad 2. ⁴²⁹⁹ i. tam p. 4. ⁴³⁰⁰ pertraxit 4. ⁴³⁰¹ sibi 4. ⁴³⁰² erueret ed. ⁴³⁰³ T. videlicet m. 2. ⁴³⁰⁴ d. l. ed. ⁴³⁰⁵ m. p. ed. ⁴³⁰⁶ remanere præcepit. Dux 2. ⁴³⁰⁷ valde ed. ⁴³⁰⁸ Hujus ed. ⁴³⁰⁹ Mostarola 2. ⁴³¹⁰ cum suis omnibus p. 2. ⁴³¹¹ transiret ed. ⁴³¹² Per idem tempus e. n. ed. ⁴³¹³ add. 4. ⁴³¹⁴ p. v. add. 4. ⁴³¹⁵ a Normannis d. 2. ⁴³¹⁶ fertur 2. ⁴³¹⁷ in. p. ed. ⁴³¹⁸ Eodem — repedavit desunt 2. ⁴³¹⁹ acquirendi 3.

NOTÆ.

(1005) Ibi fuit ante Purificationem a. 1067, sec. Ann. Aug.
(1006) Hujusque ex Amato
(1007) Genere Richardi.

(1008) A. 1067 assignat Anon. Casin. 1066 alii
(1009) A. D. 1070.
(1010) 1067, teste Anon. Casin. Cf. Amat VI, 8.

ipso montis exordio ⁴³⁰⁰ sola civium numerositas A colli brachiique proprii ⁴³³¹ virtute imposuit; namque ad augmentum fatigii montis hujus ascensus nimis tunc erat clivus, artus et horridus: nec dum enim in cor ejus ascenderat eandem viam complanare ac spatiare, quemadmodum postea fecit. Tandem igitur totius basilicæ aditum (1026) cum difficultate non parva spatio complanato, et necessariis omnibus abundantissime apparatis, conductis protinus peritissimis artificibus ⁴³³³, et jactis in Christi nomine fundamentis, cœpit ejusdem basilicæ fabricam in longitudine cubitorum 105, in latitudine vero cubitorum 43, in altitudine autem cubitorum 28; basibusque subpositis columnas desuper 10 a latere uno, totidemque ex altero, in cubitis 9 erexit. Fenestras quoque in superioribus satis amplas, in navi quidem viginti et unam, in titulo vero sex longas, ⁴³³⁴ ac rotundas quatuor, duasque in absida mediana instituit. Porticus etiam utriusque parietes in altitudine cubitorum 15 subrigens, fenestris hinc 10, totidemque inde distinxit. Aditum interea cum planitie basilicæ quæ cubitorum ferme sex putabatur, consequenter diserneret cœquare, tres non integras ulnas fodiens subito venerabilem ⁴³³⁵ patris Benedicti tumulum repperit. Inde ⁴³³⁶ cum religiosis fratribus et altioris consilii viris ⁴³³⁶ communicato consilio, ne illum aliquatenus mutare præsumeret, confestim ne quis aliquid de tanto posset thesauro surripere, eundem tumulum eodem quo situs fuerat loco pretiosis lapidibus reoperuit, ac super ⁴³³⁷ ipsum arcam de Pario marmore per ⁴³³⁸ transversum basilicæ, id est a septentrione in meridiem, quinque per longum cubitis opere nimis pulchro construxit. Hoc itaque modo aditus ipse ⁴³³⁹ in eminentia priori permansit, ita ut a pavimento ipsius usque ad pavementum basilicæ octo gradibus descendatur, sub fornice scilicet maximo qui eidem adito inninet. Porro in absida majori ad orientalem plagam statuit altarium beati Joannis ⁴³⁴⁰ baptista, in eo videlicet loco ubi ejusdem olim oratorium Benedictus pater extruxerat; a parte vero meridiana, altarium beatæ Dei genitricis Mariæ ⁴³⁴¹; a septentrionali autem, altarium beati papæ Gregorii. Juxta cujus absidam, bicameratam domum ad thesaurum ecclesiastici ministerii recondendum extruxit, quæ videlicet domus secretarium consuetudinaliter appellatur ⁴³⁴²; eique ejusdem nichilominus operis alteram, in qua ministri altaris preparari debeant copulavit. Sane quoniam spatianda: ecclesiæ gratia partem non modicam

camera suæ ⁴³⁴³ subtraxerat, consequenter etiam prædicto secretario conjunctam eandem cameram ampliorem priori potius ac ⁴³⁴⁴ pulchriorem effecit. Secus ipsam vero, juxta porticum scilicet principalis ecclesiæ, beati Nycolai curvato pariete brevem quidem, sed pulchram amodum fundavit ædeculam; ab ipsa autem usque ad extimam basilicæ frontem, venerabile satis beati Bartholomei apostoli oratorium opere pari porrexerat. In ejus etiam fronte prope balvas majoris ecclesiæ, de quadratis et maximis saxis mirificam arcem quæ vulgo campanarium nuncupatur erexit. Fecit ⁴³⁴⁵ et atrium ante ecclesiam, quod nos Romana consuetudine paradysum vocitamus, longitudine cubitorum septuaginta septem ac semis, latitudine quinquaginta septem et semis, altitudine vero quindecim et semis, quatuor et totidem in geminis frontibus; octo autem et octo per latera singula super quadrifidas bases habens ⁴³⁴⁶ columnas. In cujus etiam meridiano latere cisternam maximam, tandundem longitudinis habens ⁴³⁴⁷, arcuato opere sub ejusdem pavimento atrii fabricavit. Ante ingressum vero basilicæ, nec non et ante introitum atrii, quinque desuper formices quos spiculos dicimus (1027) volvit. In occidentali porro atrii parte in singulis cornibus singulas basilicas, modo turrium vaide pulchras erexit; in dextro quidem sancti archæpæpeli Michaelis, in lævo autem beati apostolorum principis Petri, ad quas videlicet interius ab atrio quinque gradibus est ascensus. Jam vero extra atrii vestibulum easdemque basilicas, quoniam clivus valde ad ⁴³⁴⁸ ecclesiam et ⁴³⁴⁹ nimis arduus erat ascensus, montem ipsum 66 per longum, totidemque per latum, 7 vero in ⁴³⁵⁰ altum cubitis excavavit, adeo ut ab imo usque ad ipsum vestibulum atrii 24 marmoreis gradibus quos ibi constituit ascendatur, habentibus in spatio latitudinis cubitos 36.

* Præter illum utique gradum, quo undique ad altare subitur. *add.* 2.

27. [Cap. 29.] Legatos interea Constantinopolim ad locandos (1028) artifices destinavit, peritos utique in arte musiarum et quatrataria, ex quibus videlicet alii absidam et arcum atque vestibulum majoris basilicæ musivo comerent, alii vero totius ecclesiæ pavementum diversorum lapidum varietate consternerent. Quarum artium tunc ei destinati magistri cujus perfectionis extiterint, in eorum est operibus estimari, cum et in musivo animatas fere autum: et se quisque figuras et quæque virentia cernere, et in marmoribus omnigenum colorum flores pulchra pu-

VARIE LECTIONES.

⁴³⁰⁰ initio *ed.* ⁴³³¹ *add.* 4. ⁴³³³ a. tam Amalitanis quam et Lambardis 2. ⁴³³³ et r. q. ac duas *ed.* ⁴³³⁴ B. p. v. 1. *ed.* ⁴³³⁵ moxque *ed.* m. cum religiosis viris c. c. 2. ⁴³³⁶ *deest* 4. ⁴³³⁷ desuper a. *ed.* ⁴³³⁸ in *ed.* ⁴³³⁹ *add.* 4. ⁴³⁴⁰ b. b. l. *ed.* ⁴³⁴¹ *add.* 4. ⁴³⁴² appellabatur 3. ⁴³⁴³ *deest* 4. ⁴³⁴⁴ ac potius p. 4. ⁴³⁴⁵ *desunt* 2. ⁴³⁴⁶ c. in a. e. *ed.*

NOTÆ.

(1026) I. e. adytum.
(1027) Sc. acuminatos.
(1028) I. e. conducendos. *Manda en Costentinoble*

et en Alixandre pour homes grex et sarrazins. Aimé, III, 49 ex diversis orbis partibus et ab ipsa quoque regia urbe Constantinopoli. Cod. 47.

tel diversitate vernare (1029). Et quoniam artium istarum ingenium a quingentis et ultra jam annis magistra Latinitas intermiserat, et studio hujus inspirante et cooperante Deo ⁴³⁵¹, nostro hoc tempore recuperare promeruit, ne sane id ultra Italiae deperiret studuit vir totius prudentiae plerosque de monasterii pueris diligenter eisdem artibus erudiri. Non tamen ⁴³⁵² de his tantum, sed et de omnibus artificii quaecumque ex auro vel argento, ære, ferro, vitro, ebore, ligno, gipso, vellapide patrari possunt, studiosissimos prorsus artifices de suis sibi paravit. Sed hæc alias. Nunc vero constructam basilicam qualiter decoraverit ⁴³⁵³, demumque sacraverit, designemus ⁴³⁵⁴.

28. Plumbeis igitur domatibus illam totam cum titulo et utraque ⁴³⁵⁵ porticu, simulque ⁴³⁵⁶ vestibulo decenter operiens, absidam et arcum majorem musivo vestivit. In cujus videlicet circuitu amplitudine, aureis litteris magnis ⁴³⁵⁷ hos versus describi præcepit :

Ut duce te patria justus potiatur adepta,

Hinc Desiderius pater hanc tibi condidit aulam (1030).

In absida vero hinc inde sub pedibus sanctorum baptistæ et evangelistæ Joannis versus istos (1031) : *Hæc domus est similis Synai sacra jura ferentis* ⁴³⁵⁸, *Ut lex demonstrat hic quæ fuit edita quondam.*

Lex hinc exiit mentes quæ ducit ab imis,

Et vulgata dedit lumen per climata ⁴³⁵⁹ secli.

Fenestras omnes tam navis quam tituli, plumbo simul ac vitro compactis tabulis ferroque connexis ⁴³⁶⁰ inclusit; eas ⁴³⁶¹ vero quæ in lateribus utriusque porticus sitæ sunt, gipseas quidem sed similis fere decoris extruxit. Dehinc supposito trabibus laqueari coloribus figurisque diversis mirabiliter insignito, parietes (1032) quoque omnes pulchra satis colorum omnium varietate depinxit. Pavimentum etiam universum totius ecclesie cum adhærentibus oratoriis beati Bartholomei et beati Nicolai, simul etiam et cameræ suæ, mira prorsus et hactenus partibus istis incognita cæsorum lapidum multiplicitate constravit; gradibus illis quibus ad altare ⁴³⁶² ascenditur, crustis pretiosorum marmorum decenti diversitate distinctis. Frontem quoque chori quem in ⁴³⁶³ medio basilicæ statuit, quattuor magnis marmorum tabulis sepsit; de ⁴³⁶⁴ quibus porfretica una, viridis altera, reliquæ duæ ac cæteræ omnes in chori circuitu candidæ ⁴³⁶⁵. Vestibulum autem ecclesie desuper quidem fecit ⁴³⁶⁶ musivo pulcherrimo cum superlimineis arcubus

decorari; abinde vero usque ad imum pavimenti, totam basilicæ faciem gipso vestiri. Arcus etiam ejusdem vestibuli deforis musivo nichilominus vestiens, versus inibi ⁴³⁶⁷ Marci poetæ aureis litteris scripsit. Reliquas vero tres atrii partes, diversis tam veteris quam novi testamenti historiis abintus ac deforis depingi præcipiens, marmoreo totum in ⁴³⁶⁸ giro pavimento constravit; desuper autem laquearibus ac tegulis adoperuit; vestibulo quoque ejusdem atrii cum geminis turribus pari modo depicto, operto, marmorato.

* Sed illud præcipue, quod secus altarium est, et in choro *add.* 2.

29. [Cap. 30.] Omnibus ⁴³⁶⁹ igitur his intra quinquennii ⁴³⁷⁰ spatium Deo prosperante et auxiliante peractis, dedicare basilicam sollemnitate maxima et ingenti tripudio ad sempiternam memoriam Desiderius statuit; adiensque (1033) summæ sedis pontificem Alexandrum, ad eandem illum dedicationem venire devotissimus ⁴³⁷¹ invitavit (*an.* 1071). Quo libentius annuente Hildebrandum quoque archidiaconum ejus, cæterosque cardinales ac Romanos episcopos, deque Urbanis clericis ac nobilibus plurimos affectu familiarissimo convocavit; die tantæ sollemnitatis ex consultu apostolici et ⁴³⁷² cardinalium in ipsis Kalendis Octobris constituta, ac litteris invitatoriis ejusdem apostolici ad universos episcopos Campaniæ, Principatus, Apuliæ, atque Calabriae datis. Fama itaque hujus rei longe lateque vulgata, tanta totius fere Italiae episcoporum, abbatum, monachorum, clericorum, magnatum, nobilium, mediocrium, diversæque condicionis virorum pariter ac mulierum ad diem conductam multitudo confluit, ut stellarum fere cæli quam illorum omnium numerositatem cuilibet fuerit æstimare facilius. Ita universæ monasterii officinæ, et ipsa quoque ⁴³⁷³ officinarum omnium tecta, totius ab imo usque ad summum montis itinera, et quid dicam domus civitatis omnes, omnesque plateæ, omnia etiam longe lateque camporum adjacentium spatia; congregatorum ad tanta sollemnia cuneis stipata erant atque conferta. Apparatus interea per tres illos continuos dies præcedentes ac subsequentes eandem sollemnitate, in pane videlicet ac vino, carniisque diversarum ac piscium multiplicitate adeo est copiosus expositus, ut nullus fere ⁴³⁷⁴ in tam innumera multitudine, qui non se sufficienter hæc accepisse dixerit, poterit reperiri. Ipsa ⁴³⁷⁵ igitur die Kal. Octobris

VARIÆ LECTIONES.

⁴³⁵¹ deest 4. ⁴³⁵² autem ed. ⁴³⁵³ ex parte d. 2. ⁴³⁵⁴ prout possumus d. 2. ⁴³⁵⁵ utroque 4. ⁴³⁵⁶ ac ed. ⁴³⁵⁷ deest 2. ⁴³⁵⁸ ferentes ed. ⁴³⁵⁹ climata ed. ⁴³⁶⁰ convexis 2. ⁴³⁶¹ has ed. ⁴³⁶² ad idem a. conscenditur ed. ⁴³⁶³ fere in 2. ⁴³⁶⁴ e ed. ⁴³⁶⁵ simplices 2. ⁴³⁶⁶ m. f. ed. ⁴³⁶⁷ M. p. i. ed. ⁴³⁶⁸ in g. deant 2. ⁴³⁶⁹ His i. o. ed. ⁴³⁷⁰ quinciennii 4. ⁴³⁷¹ devotissime ed. ⁴³⁷² et — apostolici deant 4. ⁴³⁷³ deest 4, ⁴³⁷⁴ f. aliquis 2. ⁴³⁷⁵ reperiri. Interfuere itaque tantæ t. c. a. ed.

NOTÆ.

(1029) *Ut non lapidibus sed floribus solum vernare putet.* Cod. 47.

(1030) Ad imitationem versuum, quos Constantinus Magnus in arcu majori basilicæ Vaticanæ musivo opere inscribi jussit :

Quod duce te mundus surrexit in astra triumphans,
Hanc Constantinus victor tibi condidit aulam. ANG.

(1031) Hos et præcedentes versus reperio inter carmina Alfani codice 280 Casinensis bibliothecæ ANG.

(1032) Cf. narrat. cod. 47, l. i. p. 76.

(1033) Ib., p. 77.

cum annus ab incarnatione dominica millesimus et primus ac septuagesimus voveretur, summa omnium qui convenerant devotione ac ingenti lætitia, maximo tripudio, honore ac gloria dedicata est a domno Alexandro reverentissimo et angelico papa eadem beati Benedicti basilica cum quinque altari- bus suis, die sabbati, indictione nona (1054). Cui videlicet tantæ tunc celebritati interfuerunt archie- piscopi decem : Capuanus ⁴³⁷⁶ (1035), Salernitanus ⁴³⁷⁷ (1056), Neapolitanus (1037), Surrentinus (1038), Amalfitanus (1039), Sipontinus (1040), Tranensis (1041), Acerentinus (1042), Ydrontinus (1043), Oiretanus (1044). Episcopi autem quadraginta et quattuor ⁴³⁷⁸, id est Portuensis ⁴³⁷⁹ (1045), Tuscula- nensis (1046), Savinensis (1047), Segnimus (1048), Anagninus (1049), Berulanus (1050), Terracinensis (1051), Cajetanus (1052), Aquinensis (1053), Sora- nus (1054), Marsicanus (1055), Balvensis (1056), Pennensis (1056), Teanensis (1057), Calenus (1058), Rosellanus (1059), Adversanus (1060), Nolanus (1061), Avellinensis (1062), Pestanus (1063), Trojanus ⁴³⁸⁰ (1064), Florentinensis (1065), Melfitanus (1062), Lucerinus (1062), Draconariensis (1066), Civita- tensis (1067), Termulensis (1068), Guardiensis (1069), Larinensis] (1070), Arianensis (1071), Yserniensis ⁴³⁸¹ (1072), Bovaniensis (1073), Salpitanus (1062),

A Cannensis (1074), Rubessanus (1075), Venusinus (1076), Monorbinensis (1077), Vigiliensis ⁴³⁸² (1078), Melfittensis ⁴³⁸³ (1079), Juvenazensis (1080), Mono- politanus (1081), Stunensis (1082), Tarentinus (1083), Perusinus (1084), et Castellanus electus (1085), qui videlicet in episcopum altero post dedicationem die sacratus est. De magnatibus autem : Richardus princeps Capuanus cum Jordane filio et fratre Rai- nulfo, Gisulfus princeps Salernitanus cum fratribus, suis; Landulphus (1086) quoque princeps Beneven- tanus, et Sergius dux Neapolitanus, Sergiusque dux Surrentinus ⁴³⁸⁴; Marsorum ⁴³⁸⁵ etiam ac Balven- sium comitum, filiorumque Borrelli non ⁴³⁸⁶ parva frequentia. Cæterorum vero potentium seu nobiliu n, tam nostratium quam Normannorum omnium cir- cumquaque terrarum, vel nomina vel numerum in- numerum ⁴³⁸⁷, nulla prorsus fuit possibilitas vel consilium recensendi. Robbertus ⁴³⁸⁸ autem dux Panormum eo tempore oppugnabat, propter quod tantis tunc solemnibus interesse non potuit ⁴³⁸⁹. Et altaria quidem præcipua ⁴³⁹⁰, beati videlicet Bene- dicti ac ⁴³⁹¹ beati Johannis vocabulis insignita, manu propria prædictus apostolicus consecravit ⁴³⁹², altare vero quod in australi parte ad honorem sanctæ Dei genetricis Mariæ ⁴³⁹³ situm est, Johannes episcopus Tusculanensis. Quod autem in parte

VARIÆ LECTIONES.

⁴³⁷⁶ idest C. 2. ⁴³⁷⁷ 3. et 4. nomina ita disponunt, ut appareat ea binis columnis scripta fuisse, quæ illi non recte legerunt, nam melius in cod. 2. cardinales episcopi conjunguntur. Cap. Neap. An. Tran. etc. 3. 4. in cod. 4. præterea Sal. Sur. Sip. Ac. Oir. inter medios episcopos occurrunt, post finem scil. primæ columnæ. ⁴³⁷⁸ tres 2. ⁴³⁷⁹ Port. Savin. An. etc. 4, et 5 ut videtur. ⁴³⁸⁰ P. Mel. Troi. Flor. Luc. Lar. Drac. Civ. Guard. Therm. Ar. legit 4, si priatimum ordinem restituiamus; et infra Rub. Mon. Ven. Vig. Melfh. ⁴³⁸¹ Serniensis ed. ⁴³⁸² Cilig. 4. ⁴³⁸³ Melphiatensis 4. ⁴³⁸⁴ S. Nam dux R. P. eo t. o. ideoque tante sollempnitati i. n. p. 2. ⁴³⁸⁵ Sed et Mars. com. ac Balventium f. ed. ⁴³⁸⁶ ingens f. 2. ⁴³⁸⁷ vel i. 4. ⁴³⁸⁸ Robbertus — potuit kie om. 2. ⁴³⁸⁹ Horum igitur omnium summa dev. et ing. l. m. honore ac præcipua gloria (m. t. h. ac g. ut supra 3.) d. est eadem (est a d. etc. ut supra 3.) b. B. b. cum 5 alt. suis, ipsa die k. O. a. i. divinæ 1071. ind. 9. diesabbati, eta. ed. ⁴³⁹⁰ mediana 2. ⁴³⁹¹ B et sancti l. ed. ⁴³⁹² benedixit ed. ⁴³⁹³ g. est situu, l. ed.

NOTÆ.

(1074) Ita etiam cod. 47 ut Leonem indict. a Kal. Jan. inchoavisse appareat.
 (1035) Ildebrandus. Nomina subjungimus ex eod. cod. 47.
 (1036) Alphanus.
 (1037) Joannes.
 (1038) Joannes.
 (1039) Deestibi.
 (1040) Girardus.
 (1041) Bisantius.
 (1042) Arnaldus, inter episcopos.
 (1045) Ugo ep.
 (1044) Oriæ, in Terra d'Otranto, deest ibi.
 (1045) Joannes.
 (1046) Joannes.
 (1047) Elbaldus.
 (1048) Erasmus.
 (1049) Petrus.
 (1050) Honestus.
 (1051) Ambrosius.
 (1052) Leo.
 (1053) Martinus.
 (1054) Palumbus.
 (1055) Pandulphus.
 (1056) Deest.
 (1057) Guilelmus.
 (1058) Joannes.
 (1039) Qui postea Grosseantus; deest in cod. 47.
 Is, Dodo nomine, jam a. 1061 Beneventi vicarium

Nicolai II egerat, v. Mansi XIX, 935.

(1060) Goffridus.
 (1061) Nescio an idem qui Joannes Picens, qui in cod. 47 superest.
 (1062) Deest.
 (1063) Maraldus.
 (1064) Stephanus.
 (1065) J. e. Ferentini, Robertus.
 (1066) Campo.
 (1067) Rogerius.
 (1068) Nicolaus.
 (1069) De Guardia Alfiera, Petrus.
 (1070) Guilelmus.
 (1071) Maynardus.
 (1072) Petrus Venafranus, vid. supra cap. 14.
 (1073) Albertus.
 (1074) Joannes.
 (1075) Ruborum, Guilelmus s. Guibertus.
 (1076) Constans.
 (1077) Innacius.
 (1078) Biscegliæ, Joannes.
 (1079) Molfettæ, Balduinus.
 (1080) Joannes.
 (1081) Petrus.
 (1082) Datto Ostunensis.
 (1083) Drogo, inter archiepiscopos
 (1084) Goffridus.
 (1085) Theobaldus.
 (1086) Pandulphus, cod. 47, sc. filius Landulfi.

aquilonari ad nomen beati Gregorii, Hubaldus A episcopus Savinensis; sancti vero Nycolai, Herasmus episcopus Seguinus sollemniter dedicaverunt ⁴³⁹⁶.

Quorum sane sanctorum patrocina ⁴³⁹⁷ tunc in singulis altaribus sint recondita, opportunum hoc in loco inserere duximus. In altare itaque beati Benedicti habentur reliquiae sanctorum apostolorum Philippi et Jacobi; martyrum autem, Alexandri papæ, Sebastiani, (Ciriaci, Chrisanti, et Darixæ, Abdon et Sennen ⁴³⁹⁸, atque Cecilixæ, virginis. Præter has etiam duo argentea scrinia plurima diversorum sanctorum piguera continentia, intra ipsum altare honorifice sunt in marmore superiori suspensa. In altare sancti Johannis habetur ⁴³⁹⁹ ex oleo de candela sancti sepulchri, quæ videlicet per singulos B annos modo valde mirabili cœlitus die sabbati ⁴³⁹⁷ sancti paschalis videntibus cunctis ascendit de aqua ⁴⁴⁰⁰ Jordanis, ex eo loco ubi Dominus baptizatus est; de manna sepulchri sancti Johannis evangelixæ, et de reliquiis ⁴⁴⁰¹ sancti ⁴⁴⁰² Sebastiani] et aliorum multorum, quæ ⁴⁴⁰³ in priori altare ipsius reconditæ fuerant. In altare sanctæ Mariæ habetur de lapide sepulchri ejusdem, et de reliquiis martyrum, Dionisii episcopi, Stephani ⁴⁴⁰⁴ papæ, Cæsarii diaconi, Primi et Feliciani. In altare sancti Gregorii habetur de lapide sancti sepulchri, de vestimento sanctæ Mariæ, de vestibus apostolorum Petri et Pauli, et de reliquiis sanctorum quadraginta martyrum, nec non Pancratii, Valentini et Hylarii, Martini episcopi, et de dalmatica sancti, Ambrosii ⁴⁴⁰⁵. C In ⁴⁴⁰⁶ altare sancti Nycolai habentur reliquixæ sanctorum Cornelii ⁴⁴⁰⁷ et Cypriani martyrum, Sebastiani, Nicandri et Marciani, Cirini et Maximi, Focæ episcopi, Euticii, et ⁴⁴⁰⁸ sanctorum quadraginta, et de capillis sancti Remigii episcopi. Super omnia vero hæc, quod tacendum non diximus, in singulorum columnarum ejusdem basilicæ capitellis, tempore constructionis in ⁴⁴⁰⁹ æreis pixidulis reliquixæ ⁴⁴¹⁰ martyrum ⁴⁴¹¹ sanctorum Johannis et Pauli, Nicandri et Marciani, et aliorum quorundam reverenter ⁴⁴¹² satis ⁴⁴¹³ locatæ sunt †.

* Os scilicet cruris, brachii, capitis, et ancxæ add. 2.

** Quæ reverendissimus Benedictus papa ob amorem et reverentiam sanctissimi patris nostri Benedicti de arcivo Lateranensis palatii abstrahens, in hac ecclesia Casinensi direxit primo anno abbatis nostri Theobaldi, anno dominicæ incarnationis 1023, et hoc omnino interdixit idem sanctissimus papa, ut nullus præsumat hinc aliquid auferre. Reliquixæ autem istæ sunt

de ligno Domini, de sanguine Domini, de vestimentis Domini, de spinea corona, de lapide Sancti Sepulchri, de velo sanctæ Dei genitricis Mariæ, apostolorum] Petri et Pauli, Andreae Johannis, Jacobi et Thomæ, Bartholomei et Mathei, Simonis, Judæ et Mathiæ. Spongiam cum sanguine sancti protomartyris Stephani, Laurentii, Stephani papæ, Pelagii papæ, Martini episcopi, Prudentii, Juliani, Augustini, Christofori, Aemiliani, Nicandri et Marciani, Alexii, Anastasiæ, Eugenixæ, Johannis et Pauli, quadraginta martyrum, et aliorum multorum locatæ sunt add. 2.

*** De spongia quæ fuit imposita Christo cum aceto; de lapide sancti sepulchri sanctæ Dei genitricis Mariæ. add. 2.

**** sancti Laurentii add. 2.

***** In turre argentea quæ est in arcu majiori, hæc reliquixæ positæ sunt, de capite sancti Johannis baptistæ, de vestimentis sancti Johannis evangelixæ, Andreae apostoli, Sebastiani, quadraginta martyrum, de velo sanctæ Agathæ, de vestimentis sanctæ Susannæ. In absida sancti Johannis, in corona Salvatoris, lignum Domini, lapidem sancti sepulchri. add. 2.

***** reliquixæ sanctorum Philippi et Jacobi, Johannis et Pauli, Nicandri et Marciani, Cornelii et Cypriani, Cyrini et Maximi, Sebastiani, Focæ, Euticii, quadraginta martyrum, de capillis sancti Remigii episcopi et aliorum multorum locatæ sunt. 2.

† In quattuor angulis campanarii hæc reliquixæ sunt, lignum Domini, de lapide sancti sepulchri, de vestimentis sanctæ Mariæ, lapide de sepulchro ejus, sanctorum apostolorum Jacobi, Philippi, Bartholomei, Martini episcopi. In cruce campanarii lignum Domini, de capite sancti Johannis baptistæ, Bartholomei apostoli, Ciriaci diaconi. In frontispitio ecclesiæ, in cruce area, lignum Domini, de lapide sancti sepulchri, Mauri abbatis, et sanctorum martyrum Johannis et Pauli. add. 2.

30. [Cap. 31.] Peracta itaque ⁴⁴⁰⁷ sollemniter celebritate missarum, et apostolicæ potestatis auctoritatem tam his ⁴⁴⁰⁸ quos tunc præsentem esse contigerat, quam omnibus ⁴⁴⁰⁹ qui per octo continuos dies ob devotionem tantæ sollemnitatis ibidem accurrere possent, confessorum peccatorum absolutione concessa, cum maxima et ingenti lætitia singuli redierunt in sua. Verum præfatæ absolutionis gratia tanta undique huc diversi sexus atque ætatis per eosdem octo dies hominum se continuavit frequentia, ut neminem fere illorum qui ad primum diem confluerant, domum remeasse putares.

Nec (1087) modus est populis coeuntibus agmine [denso, Nec requies, properant in lucem a nocte, diemque Expectare piget.

Campani ⁴⁴¹⁰ coeunt populi, coit Apula pubes,

VARLE LECTIONES.

⁴³⁹⁶ dedicarunt ed. ⁴³⁹⁷ reliquixæ — reconditæ ed. ⁴³⁹⁸ Sennes 4. ⁴³⁹⁹ sancti s. ed. ⁴⁴⁰⁰ de manna s. s. I. e. de aqua — est, et ed. ⁴⁴⁰¹ deest ed. ⁴⁴⁰² quæ — fuerant desunt 2. ⁴⁴⁰³ C. d. S. p. ed. ⁴⁴⁰⁴ Super — sunt. In altare — episcopi ed. ⁴⁴⁰⁵ s. m. C. et C. ed. ⁴⁴⁰⁶ E. q. martyrum, et ed. ⁴⁴⁰⁷ c. reverenter satis in ed. ⁴⁴⁰⁸ deest 3. ⁴⁴⁰⁹ igitur ed. ⁴⁴¹⁰ iis ed. ⁴⁴¹¹ omnium 2. ⁴⁴¹² Lucani 2. Paul.

NOTÆ.

(1087) Hos versus e Paulini Nolani Natali S. Felicis III mutuatus est, quod jam Ang. de Nucæ adnotavit.

Et ⁴⁴¹¹ Calabri, et cuncti quos alluit æstus uter- A
 [que,
 Qui læva et dextra Latum ⁴⁴¹² circumstrepit ⁴⁴¹³
 [omne :
 Ipsaque cælestium ⁴⁴¹⁴ sacris procerum monumentis
 Roma, Petro Pauloque potens rarescere gaudet,
 Milia profundens ad mœnia ⁴⁴¹⁵ celsa Casini.
 Vincit iter durum pietas amor et ⁴⁴¹⁶ Benedicti,
 Vincoit et alma fides : præsens (1088) Deus ⁴⁴¹⁷ om-
 [nibus istis ⁴⁴¹⁸
 Creditur, et summi Benedictus gloria Christi.
 Alma ⁴⁴¹⁹ dies magnis celebratur cœtibus, omnes
 Vota dicant sacris rata postibus, omnia gaudent
 Terrarum et cœli.

Nos quoque felices quibus istum cernere Chri-
 [stus ⁴⁴²⁰ B

Et celebrare diem tribuit, tantoque patrono
 Gratarum, et lætos ⁴⁴²¹ inter gaudere tumultus.
 Præterea ⁴⁴²² infidelem certe quisque se credere,
 miserum penitus æstimare, si tantæ sollemnitatis
 vel fini tandem non satageret interesse. Ex eo jam
 per totum fere ⁴⁴²³ christianum orbem cœpit cele-
 britatis tantæ gloria divulgari, ex tunc iste locus
 licet ab olim Benedicti patris meritis famosus ac
 nobilis fuerit, nobilior multo ac gloriosior cœpit
 haberi, patrisque Desiderii nomen apud plerosque
 jam dudum magnum et celebre, celebrius deinceps
 ac nobiliter per occidentem totum ⁴⁴²⁴ diffundi, pru-
 dentiam simul ac religionis maximæ ab omnibus
 prædicari, omnibusque ipsius temporis abbatibus
 ubique locorum atque ⁴⁴²⁵ terrarum ab omnibus
 censebatur jure præferri. Partim igitur desiderio
 Desiderium visendi, partim vero templi tam vul-
 gari tamque ⁴⁴²⁶ celebris contuendi ⁴⁴²⁷, partim deni-
 que in hoc sacrosancto cœnobio conversandi, et
 Deo quoad viverent serviendi, multi ex multis et
 extimis terrarum partibus huc cœperunt ⁴⁴²⁸ con-
 fluere, et hylariter Desiderio recipiente, factum est
 ut intra ipsum ferme biennium ad secundum cir-
 citer centenarium congregationis loci hujus se nu-
 merus porrexisset. Jam vero diversorum regum
 atque potentium tam ⁴⁴²⁹ Italicorum quam ultra-
 montanorum, quamque etiam ⁴⁴³⁰ transmarinorum,
 quantus ⁴⁴³¹ circa eundem venerabilem patrem cœ-
 perit haberi amor ⁴⁴³² pariter ac devotio, supplices
 ad eum litteræ et munera decencia testabantur,
 quibus se suosque omnes tam suis quam fra-
 trem sub eo degentium precibus attentius commen-
 dabant.

31. [Cap. 32.] Nec imperatricis quoque Agnetis
 dignum videtur religiosam tacere devotionem, quæ
 velut altera regina Saba, Salomonis alterius et
 alterius templi magno videndi desiderio ducta, ex
 ultimis huc Germaniæ finibus adventavit, ac per
 medium ferme istis anni spatium commorans, multo
 majora de ⁴⁴³³ his quæ super hoc loco auditu perce-
 perat, tam secundum Deum quam secundum secu-
 lum se ⁴⁴³⁴ videre gaudebat et asserebat; merito
 censens et locum, et patrem, et fratres per totum
 orbem sui ordinis hominibus celebriores habendos.
 Obtulit autem beato Benedicto prout augustalem
 dignitatem decebat dona magnifica, idest planetam
 diaspram ⁴⁴³⁵, totam undique auro contextam;
 albam ⁴⁴³⁶ a scapulis et capite, ac manibus friso
 decenter ⁴⁴³⁷ ornatam, a pedibus vero frisea nichilominus
 lista, mensuram ferme cubiti in latitudine
 habens circumdatam; simulque et amictum cum
 brusto; pluviales duos purpureos, pretiosis aureis
 listis ornatos; nec non et pallium magnum cum
 elephantis, quod dorsale ⁴⁴³⁸ cognominant. Evange-
 lium cum tabula fusili de argento, opere anaglyfo
 pulcherrime ⁴⁴³⁹ deaurato. Duo quoque candelabra
 argentea æque fusilia, pondo librarum 12.

* Pannum diarodanum frisatum cum auro ante
 faciem majoris altaris *add.* 2.

32. [Cap. 33.] Libet nunc post ecclesiæ dedica-
 tionem residua exornationis ipsius describere, ut
 licentius deinceps valeamus Desiderii gestis, tam
 in ædificiis quam et in aliis quibuslibet ejus ⁴⁴⁴⁰
 magnificentiis operam dare. Ad supradictam igitur
 regiam urbem quandam de fratribus cum litteris ad
 imperatorem, et auro triginta et sex librarum pondo
 transmittens, auream ibi in altaris facie tabulam
 cum gemmis ac smaltis valde speciosis patrari man-
 davit; quibus videlicet smaltis nonnullas quidem
 ex evangelio, fere autem omnes beati Benedicti mi-
 raculorum insigniri fecit historias. Quem profecto
⁴⁴⁴¹ nostrum confratrem imperator Romano ⁴⁴⁴²
 nimis honorifice suscepit, et quandiu ibi mansit
 honeste cum suis omnibus reverenterque tractavit,
 et quicquid operum ⁴⁴⁴³ inibi vellet efficere, impe-
 rialem ei licentiam facultatemque ⁴⁴⁴⁴ concessit.
 Fecit itaque et cancellos quattuor fusiles ex ære,
 ante altare scilicet hinc inde inter chorum et ad-
 itum statuendos, trabem quoque nichilominus fusi-
 lem ⁴⁴⁴⁵ ex ære, cum candelabris numero 50, in
 quibus utique totidem cerei per festivitates præci-
 puas ponerentur, lampadibus subter in æreis uncis.

VARIE LECTIONES.

⁴⁴¹¹ Ac *ed. Paul.* ⁴⁴¹² *deest* 3. ⁴⁴¹³ *circumsonat unda Paul.* ⁴⁴¹⁴ *cælestum* 3. *Paulin.* ⁴⁴¹⁵ *amicæ*
no. Nolæ Paul. ⁴⁴¹⁶ *omnia Christi Paul.* ⁴⁴¹⁷ *de* 2. ⁴⁴¹⁸ *isti* 3. ⁴⁴¹⁹ *Alma* — *tumultus desunt* 2. ⁴⁴²⁰
coram. Et c. d. *datur et spectare patroni Præmia præstantique suis tam grandia Christo Grat. Paul.*
⁴⁴²¹ *lætus* 4. ⁴⁴²² *add.* 4. ⁴⁴²³ *l. fere* 3. ⁴⁴²⁴ *l. non solum in occidentalibus et orientalibus partibus, sed*
et per orbem t. ab ed. ⁴⁴²⁵ *et tam c. ed.* ⁴⁴²⁶ *continuendi* 4. ⁴⁴²⁷ *cœpere ed.* ⁴⁴²⁸ *p. utriusque sexus q.*
c. 2. ⁴⁴²⁹ *add.* 4. ⁴⁴³⁰ *quanta ed.* ⁴⁴³¹ *a. p. ac add.* 4. ⁴⁴³² *se de ed.* ⁴⁴³³ *deest ed.* ⁴⁴³⁴ *diasperam* 2. ⁴⁴³⁵
a. quoque a ed. ⁴⁴³⁶ *decentissime adorn. ed.* ⁴⁴³⁷ *dossale* 2. ⁴⁴³⁸ *et p. ed.* ⁴⁴³⁹ *add.* 4. ⁴⁴⁴⁰ *certe ed.*
⁴⁴⁴¹ *Romanorum* 4. ⁴⁴⁴² *ornamentorum* 2. ⁴⁴⁴³ *tribuit ed.* ⁴⁴⁴⁴ *deest* 4.

NOTÆ.

(1088) *Præsens* — *Christi* apud Paulinum non inveni.

ex eadem trabe 36 dependentibus. Quæ videlicet ærea trabes æreisæque brachiis ac manibus sustentata, trabi ligneæ quam pulcherrime sculpi, et auro colorumque fucis interim fecerat Desiderius exornari, commissa est, et supra sex columnas argenteas⁴⁴⁴⁸, quattuor et semis in altitudine cubitos habentes et octo libras per singulas, in ipsa chori fronte constituit. Sub qua nimirum trabe 5 numero teretes iconas suspendit, 13 vero quadratas paris mensuræ ac ponderis desuper statuit. E quibus videlicet 10 ex quadratis prædictus frater apud Constantinopolim crasso (1089) argento sculpsit, ac deauravit, habentes per singulas aliæ 14⁴⁴⁴⁹ libras, aliæ 12. Rotundas autem⁴⁴⁵⁰ omnes argentea solum urna circumdans, cætera coloribus ac figuris depingi Græca percritia fecit. Tres vero alias de quadratis ejusdem metalli atque mensuræ patrari suorum artificum opere nequaquam dissimili Desiderius jussit. Alteram quoque iconam rotundam, ex utraque parte cælato⁴⁴⁵¹ argento ac deaurato vestitam, argenteis etiam bullis extrinsecus in giro circumdatam quidam nobilis tunc beato Benedicto a regia urbe transmisit; cui postmodum similis fieri⁴⁴⁵² jussa altera, utraque est in ciburio altaris hinc inde suspensa. Fecit præterea Desiderius et aliam trabem de argento librarum circiter 60, sculptam nichifominus ac deauratam, quam in fornice majori ante altare super quattuor argenteas columnas ex parte inæratas locavit⁴⁴⁵³: quarum unaquæque et argenti libras 10, et 5 cubitos altitudinis habet. Fecit et duas cruces magnas argenteas librarum 30⁴⁴⁵⁴ per singulas, quarum imagines cælatura mirifica⁴⁴⁵⁵ prominenter; easque sub prædicta trabe inter easdem columnas hinc inde super marmoreis stipites statuit. Tres porro residuas majoris altaris facies argento librarum 86, sculpio⁴⁴⁵⁶ ac deaurato vestivit. Nam reliquorum trium altarum facies veteribus tabulis a tribus partibus adornatæ sunt. Fecit⁴⁴⁵⁷ etiam 4 trabes propter ciburium altaris, quas simili modo cælato ac deaurato argento extrinsecus induens, abintus petalis (1090) et coloribus decoravit; quarum⁴⁴⁵⁸ duæ habent in longitudine cubitos 6, libras 20, et totidem, duæ vero aliæ cubitos 4 ac semis, libras 12⁴⁴⁵⁹ et totidem, suppositæ interim columnis veteribus. Fecit⁴⁴⁶⁰ et candelabra magna 6, tres cubitos altitudinis habentia de productis ac sculptis argento lamminis⁴⁴⁶¹, ana (1091) 6 vel 5 librarum;

A quæ videlicet in festis præcipuis ante altare in directa linea posita accendi cum maximis faculis debeant. Fecit⁴⁴⁶² quoque et pulpitem ligneum ad legendum sive cantandum, longe priori præstantius et eminentius, in ascensu scilicet graduum 6; idque diversis colorum fucis et auri petalis de pulchro pulcherrimum reddidit⁴⁴⁶³. Ante quod columnam argenteam 25 librarum partim deauratam, ad modum magni candelabri sex cubitorum in altitudine habentem⁴⁴⁶⁴ supra basem porphireticam statuit; super⁴⁴⁶⁵ quam videlicet cereus magnus qui sabbato paschali benedicendus est, sollemniter debeat exaltari. Fecit et pharum, idest coronam maximam de argento librarum circiter centum, habens in giro⁴⁴⁶⁶ cubitos 20 cum 12 turribus extrinsecus prominentibus, 36' ex ea lampadibus dependentibus; eamque extra chorum ante crucem majorem satis firma ferrea catena septem deauratis malis distincta suspendit.

* Quattuor librarum *add.* 2.

** Ceraptata etiam ærea fusilia valde pulchra, duobus magna et parva septem supradictus frater secum a Constantinopoli detulit. *add.* 2.

33. His tantisper de constructione, consecratione, partimque decoratione novæ basilicæ quomodolibet⁴⁴⁶⁷ exaratis, ad cætera monasterii ædificia percomplenda simul cum nostro Desiderio reditum faciamus. Post transactum igitur sollemnem basilicæ dedicationem cernens idem⁴⁴⁶⁸ venerabilis abbas divina cooperante potentia, simulque Benedicti⁴⁴⁶⁹ patris meritis omnia quæ cœperat ad perfectionem⁴⁴⁷⁰ prout optaverat pervenisse, audentior jam imo valentior factus, totius cœnobii ambitum decrevit ingenti animo spatigare, et ut jam de aliquibus fecerat reliquas officinas, cum his etiam quæ ipsemet ante ecclesiæ constructionem construxerat renovare. Et primo quidem claustrum quod tantæ congregationi permodicum⁴⁴⁷¹ adhuc esse constabat⁴⁴⁷² ampliare desiderans, everso mox veteri refectorio quod satis enormiter a latere templo, a fronte vero capitulo inhærebat, quoque⁴⁴⁷³ ipse⁴⁴⁷⁴ etiam dudum bis tempore diverso adauxerat, in ulteriori illud parte futuri claustrum, juxta meridianum scilicet atrii ecclesiæ latus decorum valde satisque magnam extruxit, diversisque totum coloribus pictorum artificio compisit, et laqueari appositæ trabibus, tegulis desuper cooperuit⁴⁴⁷⁵. Legivum quoque perpulchrum et eminentem in eo constituit, quod valde decenter gipso vestitum cunctis spectabile reddidit. Cujus

VARIE LECTIONES.

⁴⁴⁴⁸ *deest* 3. ⁴⁴⁴⁹ l. q. *ed.* ⁴⁴⁵⁰ *vero ed.* ⁴⁴⁵¹ p. a. mirifice sculpto ac d. *ed.* ⁴⁴⁵² a. f. i. *ed.* ⁴⁴⁵³ i. 10. libras (i. argenti l. 10 3.) et 5 c. a. habentes locavit. Fecit *ed.* ⁴⁴⁵⁴ l. p. s. t. *ed.* ⁴⁴⁵⁵ satis m. *ed.* ⁴⁴⁵⁶ bene s. *ed.* ⁴⁴⁵⁷ Quattuor et t. p. c. a. sim. m. sculpto ac d. a. e. induit, a vero p. *ed.* ⁴⁴⁵⁸ e quibus d. h. cubitos in l. s. l. v. et viginti *ed.* ⁴⁴⁵⁹ 20 et 20. Sex etiam c. 2. ⁴⁴⁶⁰ Sex etiam c. m. t. *ed.* ⁴⁴⁶¹ l. fecit *ed.* ⁴⁴⁶² P. q. l. etc. fecit in ascensu g. s. *ed.* ⁴⁴⁶³ reddidit *ed.* ⁴⁴⁶⁴ habens 4. ⁴⁴⁶⁵ supra 4. ⁴⁴⁶⁶ circuitu *ed.* ⁴⁴⁶⁷ quoquomodo 2. ⁴⁴⁶⁸ c. Desiderius d. *ed.* ⁴⁴⁶⁹ p. B. *ed.* ⁴⁴⁷⁰ perfectum *ed.* periclitum 4. ⁴⁴⁷¹ a. p. *ed.* ⁴⁴⁷² constat 2. ⁴⁴⁷³ quoque 2. ⁴⁴⁷⁴ e. i. *ed.* ⁴⁴⁷⁵ operuit *ed.*

NOTÆ.

(1089) I. e. grosso s. crasso.
(1090) I. e. bracteis, laminis.

(1091) I. e. singula quæque, e. Græco ἄνω.

videlicet domus longitudo ⁴⁴⁷³ in cubitis 95 extenditur, latitudo in 23 porrigitur, in 15 vero altitudo sustollitur; ab orientali parte habens ingressum, ab occidentali vero absidam, antequam profecto ampla satis ⁴⁴⁷⁴ abbatis mensa ex transverso cernitur constituta. Habet autem a latere meridiano fenestras 14 ⁴⁴⁷⁵, a septentrionali vero duas tantum, duas quoque rotundas in frontibus singulis, et circa pulpitem tres, omnes vitro, gipso ⁴⁴⁷⁶, ac plumbo insigne laboratas. Juxta eandem quoque domum ab australi parte, coquinam fratrum in duobus invicem connexis fornicibus, quos una tantum columna sustentat ⁴⁴⁷⁷ erexit; interque ipsam et refectorium, gradus et januam unde quæque necessaria in idem refectorium sive conferantur sive referantur constituit. Ex altera vero ipsius coquinæ parte cellarium statuit, ex quo videlicet tam refectorio quam coquinæ quælibet debeant necessaria tribui. Post hæc cum necdum sufficiens sibi ad tantam fratrum multitudinem claustrii spatium videretur, vir certe magnanimis et multæ ⁴⁴⁷⁸ fiduciæ dormitorium atque capitulum, quæ dudum ipsemet magno valde sumptu ac studio fabricaverat, nec non et veterem infirmitium domum ex integro est aggressus evertere, et elaustrii ampliandi occasione easdem quoque domos ampliores efficere. Quoniam igitur exteriorem dormitorii murum porro longe ab altero in magno montis præcipitio statuebat erigere, quinque cresson cubitis maceriam in fundamento maximæ firmitatis ⁴⁴⁷⁹ gratia jaciens, eam in ducentorum spatio cubitorum per longum extendit; in altitudine autem cubitorum 30 erexit, 24 cubitis in latitudine a muro interiori distantem. Quæ ⁴⁴⁸⁰ videlicet domus longe priore amplior, firmiter, ac pulchrior studiose nimis est et fabrorum peritia lateribus tecta, et artificio ⁴⁴⁸¹ pictorum coloribus decorata; habens a meridiano tantum fenestras amplas 20, e quibus tres maximæ tribus columnellis marmoreis fulciuntur. Juxta quam etiam in ulteriori capite ipsius vestiarum fratrum ⁴⁴⁸², parvum quidem sed satis competens pulchrumque construxit. His omnibus ⁴⁴⁸³ triennio circiter consummatis, montem evestigio qui interjacebat ⁴⁴⁸⁴ suffodere aggressus est, per longum scilicet cubitis 105, per latum autem 49, per altum vero circiter 10 ⁴⁴⁸⁵. Sicque capituli ædem ⁴⁴⁸⁶ ab orientali parte per transversum constituit, ut interior ejus frontispicii angulus angulo exteriori ⁴⁴⁸⁷ basilicæ sit connexus, absida vero ipsius appropriare ⁴⁴⁸⁸.

A dormitorio videatur. Cujus videlicet longitudo ⁴⁴⁸⁹ ædis cubitorum 53, latitudo 20, altitudo autem 18 habetur; habet autem a latere uno fenestras vitreas speciosissimas novem, ab altero totidem, a frontispicio aquilonali tres rotundas, ab australi vero duas æque rotundas; laqueari, et pavimento, seu picturis pulcherrimis ⁴⁴⁹⁰ sufficientissime decorata. Tantam autem tunc cum ista suffoderentur terræmotuum sumus experti frequentiam, ut uno quidem die vicibus 17, per alios vero aliquot dies nunc quatuor, nunc duobus ⁴⁴⁹¹, modo etiam sex vel quinque vicibus id per dies singulos sentiremus. Quod certe propter plurimas ⁴⁴⁹² ejusdem loci sepulturas tunc necessario violatas, quæ sanctorum forte hominum fuerant, non ab re contigisse multi putavimus. Alias sane satis raro hoc in loco solet fieri terræ motus. B Verum quoniam ingens præcipitium ab interiori dormitorii parte remanserat, erectis secus domum eandem cameris, et terra saxisque cætera replens injectis, itemque ante refectorium in fronte videlicet claustrii curva nichilominus camera cisternam maximam fabricans ⁴⁴⁹³, ita demum totius claustrii superficiem cœquavit. Mox itaque arcus per girum deambulatorios super 110 marmoreas ⁴⁴⁹⁴ columnellas instituens, claustrum omne in longitudinem cubitis ⁴⁴⁹⁵ octoginta et quinque, in latitudinem ⁴⁴⁹⁶ vero quinque et sexaginta porrexit ⁴⁴⁹⁷. C Cujus quia ea pars quæ ⁴⁴⁹⁸ basilicæ erat contigua si cæteris cœquaretur, non aptus in eandem basilica esset ingressus, subtus item et super deambulatoria fornices fecit, et in ejus utriusque ⁴⁴⁹⁹ angulis marmoreos gradus, quibus in cætera descenderetur insituit: a ⁴⁵⁰⁰ capitulo quidem 15, a refectorio vero 15; totumque in circuitu et lapideis pavementis bizantei artificii ⁴⁵⁰¹ stravit, et picturis pulcherrimis compisit. Nichil hoc moratus expleto, solarium ⁴⁵⁰² palatii illius quod a Richerio cœptum ipse perfecerat, ab eminentia priori ad planitiem ⁴⁵⁰³ claustrii deposuit, atque inibi cum ⁴⁵⁰⁴ balneo et cæteris oportunitatibus infirmorum fratrum quietem constituit. Porro ab occidentali parte claustrii, juxta refectorium ⁴⁵⁰⁵ videlicet fratrum cellam noviciorum satis ⁴⁵⁰⁶ competenter aptavit; in qua profecto ⁴⁵⁰⁷ juxta regulare insitutum (1092) et meditari, et quiescere, D ⁴⁵⁰⁷ comedere novicii ipsi debent. Sicque jam tandem fratres qui eatenus super tot operibus inquietati ac molestati plus quam satis extiterant, oportuna simul et amœna quietis statione locatos ordiui

VARIE LECTIONES.

⁴⁴⁷³ longitudinis ed. ⁴⁴⁷⁴ valde ed. ⁴⁴⁷⁵ circa p. 1. hic ponit ed. ⁴⁴⁷⁶ v. tam gipso quam p. ed. ⁴⁴⁷⁷ sustentet ed. ⁴⁴⁷⁸ et nimis magnæ f. ed. ⁴⁴⁷⁹ infirmitatis 5. ⁴⁴⁸⁰ Habens — fulciuntur. Quæ — decorata ed. ⁴⁴⁸¹ p. a. ed. ⁴⁴⁸² construxit hic ponit ed. ⁴⁴⁸³ add. 4. ⁴⁴⁸⁴ intra jacebat ed. ⁴⁴⁸⁵ septem 2. ⁴⁴⁸⁶ idem 4. ⁴⁴⁸⁷ e. tituli h. 2. ⁴⁴⁸⁸ appropriare 2. ⁴⁴⁸⁹ domus l. c. ed. ⁴⁴⁹⁰ pretiosissimis 2. ⁴⁴⁹¹ duo 3. 4. ⁴⁴⁹² innumeras ed. ⁴⁴⁹³ fabricans ed. ⁴⁴⁹⁴ marmoreos 2. columnas marmoreas 5. ⁴⁴⁹⁵ cubitorum ed. ⁴⁴⁹⁶ altitud. 4. ⁴⁴⁹⁷ diffudit ed. ⁴⁴⁹⁸ q. majoris b. 2. ⁴⁴⁹⁹ utriusque angularis 2. ⁴⁵⁰⁰ a d capitulo q. 2. ⁴⁵⁰¹ artificium 2. ⁴⁵⁰² solacium 4. ⁴⁵⁰³ c. p. ed. ⁴⁵⁰⁴ c. b. et c. o. desunt 2. ⁴⁵⁰⁵ ordine s. a. ed. ⁴⁵⁰⁶ q. videlicet idem i. ed. ⁴⁵⁰⁷ atque ed.

NOTÆ.

(1092) Reg. c. 58.

de cetero regulari, quanto ordinatius tanto districtius operam dare ⁴³⁰⁸ perdocuit. His omnibus ⁴³⁰⁹ Deo favente ex voto perfectis, et interioribus fratrum officinis decentissime ut optaverat ⁴³¹⁰ consummatis, ad exteriora ⁴³¹¹ nichilominus ædificia monasterii reficienda ⁴³¹², impiger se ac fortis accingit. Ab occidentali ⁴³¹³ igitur parte primum maceriam firmissimam erigens, portam 30 ⁴³¹⁴ circiter cubitis extra veterem de quadratis ac sectis ⁴³¹⁵ lapidibus statuit; supra quam turrim ⁴³¹⁶ fortissimam in quatuor magnis columnis erectam ingenti camera confirmavit. Verum cum deforis ⁴³¹⁷ præcipitium pateret immensum, tumulus vero abintus ⁴³¹⁸ magnus existeret, eo defosso præcipitium illud saxis ejus et terra, clivoso licet tramite pervium fecit; sicque ⁴³¹⁹ demum hinc inde muro contiguo, ac propugnaculis ⁴³²⁰ civitatum more munito universum monasterium circumsepsit. Dehinc ⁴³²¹ extra prædictam portam, juxta clivum scilicet quo ⁴³²² ad eandem portam ascenditur, xenodochium maximum ad susceptionem peregrinorum cum universis suis oportunitatibus fabricavit: Domum ⁴³²³ vero illam quæ non competenti loco prope basilicam a parte aquilonali ad xenodochium olim constructa fuerat, ampliorem ac pulchriorem reficiens, ad hospitem nichilominus receptionem aptavit, ac in utriusque ipsis receptionum domibus et lectos et quæque necessaria abundantissime apparavit. Pistrinum ⁴³²⁴ quoque ex eadem parte haud longe a gradibus atrii, adeo amplum pulchrumque construxit ut plerique ⁴³²⁵ advenientium id ignorantes, quasi ad ecclesiam aliquam oraturi sæpissime sint profecti^{.....}.

* Amplam satis et pulchram *add.* 2.

** Centum 2.

*** Septuaginta 2.

**** i. cisternam v. quam prædiximus c. 2.

***** Non cessabat, dum ista agerentur, Desiderius conquirendis ecclesie ornaminibus insudare, et undecumque posset, quibuscumque posset ingenii, quæ ejus apta essent pulchritudini, comparare. *add.* 2.

Hinc ⁴³²⁶ ad ecclesiam beati Martini quæ sola fere jam intra monasterii ambitum de veteribus ædificiis remanserat renovandam, totum cor Desiderius vertit.

Diruta namque priori ejusdem beati Martini basilica, cœpit ejusdem ecclesie fabricam, in longitudine cubitorum ⁴³²⁷ latitudo altitudo . Fenestras vero ab uno latere , ab altero totidem; columnas vero numero 16. Cancellos vero lapideos ante altarium, mirificos patrari fecit. Fenestras vero plumbo simul et vitro compactis ⁴³²⁸, ferro ligatis inclusit. Illas autem quæ in porticibus sitæ sunt, gypseas quidem, sed similibus fere decoris extruxit. Absidam vero musivo decenter vestivit; in qua etiam aureis litteris hos versus describi præcepit:

*Cultibus extiterat quondam locus iste dicatus
Demonicis, inque hoc templo veneratus Apollo.*

B *Quod pater huc properans Benedictus in omnipotentis
Vertit honore Dei Martini et nomine sancti.*

*Hoc Desiderius post centum lustra vetustum
Parvumque evertit, renovavit, compsit et hausit ⁴³²⁹.*

Jam vero pavementum quam speciosum sit, in promptu cernentibus est. Fecit et portas æreas in ingressu ejusdem ecclesie; fecit tabulam altaris argenteam librarum ⁴³³⁰ circiter . Juxta eandem vero ecclesiam mansiunculas, in quibus ⁴³³¹ ipse quando vellet maneret, decenter construi fecit. Circa eandem vero ecclesiam bicameratam domum ad ornamenta ⁴³³² ejusdem ecclesie recondenda construxit.

C Transactis (1093) vero a dedicatione majoris ecclesie tribus annis, totidemque mensibus, anno videlicet a Salvatoris nativitate 1075. incipiente, 3. Nonarum Jan. ecclesia beati Bartholomei apostoli quæ ad occidentalem partem majoris ecclesie satis decenter sita est, cum grandi iterum lætitia et exultatione cunctorum fratrum, honorifice dedicata est, a Johanne Sorano episcopo (1094). Ubi etiam non minima particula ⁴³³³ sancti brachii ejusdem beati apostoli in argentea capsella venerabiliter condita est.

Eodem etiam anno post octo circiter menses, reliquæ quæ basilicæ, pucherrime ⁴³³⁴ in extremis exterioris atrii turrium modo hinc inde locatæ, pari studio et honore sacratæ sunt, 4. Idus Septembris.

VARIE LECTIONES.

⁴³⁰⁸ de cetero d. 4. ⁴³⁰⁹ H. igitur o. e. ed. ⁴³¹⁰ aptaverat 2. ⁴³¹¹ se hic ponit ed. ⁴³¹² perficienda 2. ⁴³¹³ hucusque manus 1. cod. 3. in quo folii ultimi pars inferior abscisa est; membranæ ejus loco assutæ manus alia sed contra sequentia usque ad Pistrinum inscripsit. ⁴³¹⁴ p. cubitos pene trig. 2. ⁴³¹⁵ septis 2. ⁴³¹⁶ turrim ed. ⁴³¹⁷ exterius ed. ⁴³¹⁸ interius ed. ⁴³¹⁹ f. ibique juxta, extra portam scilicet xenodochium maximum fabricavit, itaque demum h. i. 2. ⁴³²⁰ deest 2. ⁴³²¹ Dehinc — fabricavit desunt 2. ⁴³²² quod 3. ⁴³²³ Dehinc aquilonali parte palatium quantitatis non modice ad hospitium quorumque receptionem ædificavit. Pistrinum q. tanto decore constr. ut 2. ⁴³²⁴ hic in folio ultimo verso pergit manus primaria in cod. 5. ⁴³²⁵ ut multi peregrinorum huc venientium ign. q. ad e. sepius illuc or. convenerint. 2. ⁴³²⁶ Petri verba in quibus multa mutata et addita sunt infra dabimus. ⁴³²⁷ c. 43. latitudine 28. altitudine 24. F. 3. ⁴³²⁸ ita 3. 4. ⁴³²⁹ i. e. auxil. hausit 3. ⁴³³⁰ l. c. desunt 3. ubi post juxta pergit manus illa altera, v. supra col. 761, n. ⁴³³¹. ⁴³³² qua 4. ⁴³³³ hornamenta 4. ornamentum 5. ⁴³³⁴ S. Barth. p. 3. ⁴³³⁵ vel b. pulcherrimæ; basilice, p. 4.

NOTÆ.

(1093) Hinc narrationem cod. 47, l. i. p. 77 presertim sequitur.

(1094) Hic et Leo Aquinensis a Gregorio VII primo

pontificatus ejus anno consecrati sunt, v. Reg. ejus ap. Mans. Conc. XX, p. 125.

Quarum alteram quæ a dextra parte ad honorem A beati archangeli Michaelis constructa est, prædictus Johannes Soranus episcopus consecravit ⁴²²⁶. In quo ⁴²²⁶ etiam recondidit reliquias has : sanctorum ⁴²²⁷ Nicandri et Marciani, sancti Viti, sanctorum Johannis et Pauli, sancti Mercurii, et sanctæ Katerinæ ⁴²²⁸, et vocabula sanctorum Appollinaris episcopi, Proti et Jacincti. Alteram vero quæ a leva, ad honorem beati ⁴²²⁹ apostolorum principis Petri fundata est ⁴²³⁰, [Leo ⁴²³¹ episcopus Aquinensis divino numini, ipso domno abbate omniumque fratrum præsentem conventu, cum magna lætitia et devotione sacrarunt.

Porro (1095) cum ab hac dedicatione annus jam quartus (1096) decimus, et ab incarnatione dominica millesimus et nonagesimus voveretur, tribus jam B annis, et tribus ac sexaginta diebus ⁴²³² a transitu reverendæ ac semper honorifice memorandæ memoriæ Desiderii abbatis elapsis, præsentem atque jubente domno Oderisio reverentissimo atque dignissimo successore ipsius, dedicata est ecclesia sancti confessoris Christi Martini, quam prædictus venerabilis abbas Desiderius in loco ipso ubi olim a beatissimo abbate Benedicto constructa fuerat, circa portam scilicet monasterii mirifice ac pulcherrime in sexdecim marmoris columnis erexerat, quamque in musivo quam etiam diversis picturarum coloribus optime decoraverat. Dedicata est autem 14. Kal. Dec. ipsa videlicet die octavarum ejusdem beatissimi confessoris Christi Martini, feria secunda, C cum tribus altariis suis, ingenti frequentia ordinis diversi virorum et maxima universorum lætitia, quorum primum atque præcipuum in honore ipsius beati Martini dedicavit vir venerabilis dominus Joannes episcopus Tusculanensis, illud autem quod ad dexteram ipsius basilicæ situm est, in honore sancti Erasmi martyris consecravit dominus Raynaldus episcopus Cajetanus, qui ipso anno ex hoc nostro monasterio eidem ecclesiæ datus fuerat episcopus; tertium vero quod a parte sinistra statutum est, in honore gloriosi confessoris Christi Ambrosii benedixit dominus Honestus, reverentissimus episcopus Verulanus, Fuere autem cum eis in hac dedicatione

episcopi etiam alii tres, id est Lambertus Alatrinensis, Rosfridus Soranus, nec non et Leo episcopus Venafranus. Quod autem tamdiu post patris Desiderii transitum consecratio basilicæ hujus dilata est, hoc fuit in causa, quia et picturæ partem aliquam et pavimenti non modicam ad complendum morte præventus idem abbas reliquerat. Quæ omnia successor illius studiosissime percomplere et addere quæ necessaria curavit, et sic eam dedicari quatenus præmissum est, honorificentissime fecit.

Annis item post ista tribus et tribus insuper ac septuaginta diebus exactis, anno scilicet incarnationis dominicæ 1094, indictione 2, mensis Januarii die 30, 2. feria, dedicata est ecclesia beati Andreæ apostoli (1097), præsentem atque jubente jam dicto abbate domno Oderisio qui eandem basilicam a fundamentis extruxerat (1098) ab orientali parte majoris ecclesiæ, inter absidam videlicet ipsius et domum infirmorum, habens cimiterium fratrum a latere dextro, a sinistro vero claustrum, licet parvulum tamen pulcherrimum. Dedicata est autem a domno Raynaldo Cajetano episcopo jam superius memorato cum ingenti devotione et exultatione fratrum universorum, ea nimirum die qua castrum quod Frattæ dicitur, ultra omnem spem meritis beatissimi patris Benedicti miseratione divina recepimus, quod videlicet triennio ante a vicinis Nortmannis furatum nobis fuerat atque pervasum, sed die 13. ⁴²³³ ..... Domino auxiliante receptum, atque ob sempiternam illius triumphum memoriam in eadem die consecrationis hoc sollemne statutum. Est autem prædicta basilica instituta ad utilitatem infirmorum fratrum, lignis quidem ac tegulis firmissime contignata, fenestris vitreis optime decorata, diversis sanctorum historiis pulchra colorum varietate depicta, pavimento quoque multimoda incisione marmorum artificiose constructa: quodque omnibus his est longe præcipuum, multis ac præclaris tam apostolorum quam martyrum necnon et confessorum Dei reliquiis studiosissime consecrata. Quorum omnium nomina cum reliquarum ecclesiarum pignoribus, pariter suis in locis Domino juvante scribemus.]

INCIPIIT CONTINUATIO LIBRI III AUCTORE PETRO DIACONO.

34. Christo igitur duce, omnia sibi, prout optaverat, evenisse cognoscens, hinc ad ecclesiam beati D Martini, quæ sola fere jam intra monasterii ambitum de veteribus ædificiis remanserat, renovandam, to-

VARIE LECTIONES.

⁴²²⁶ deest 4. ⁴²²⁶ ita 3. 4. ⁴²²⁷ sancti Viti septennis pueri, s. N. et M. s. l. 3. ⁴²²⁸ Ecaterine 4. ⁴²²⁹ beatorum 4. ⁴²³⁰ est, que specialiter a singulis etc. 4. v. supra 1, 45. Hic desinit cod. 3. literis majoribus, quæ indicant, nihil post ea scriptum fuisse, etsi folium sequens excisum est. ⁴²³¹ quæ sequuntur supplevimus e narratione cod. 47, Muratorii editionem secuti. ⁴²³² deest c. ⁴²³³ lacunam quam hic Carraciolus indicavit, Anon. Cas. ita sarciit: et a nostris 12. die magna Dei virtute r.

NOTÆ.

(1095) Cf. infra IV, 8.
(1096) Imo sextus.

(1097) Cf. cap. 9 libri iv.
(1098) Cf. cap. 3 libri iv.

tum cor Desiderius vertit. Diruta namque priori ejusdem beati Martini basilica, jactisque in Christi nomine fundamentis, cœpit ejusdem ecclesiæ fabricam, in longitudine cubitorum 43, latitudine 28, altitudine 24; fenestras vero ab uno latere 9, ab altero totidem. Porticus etiam utriusque parietes in 16 cubitorum altitudine erigens, fenestris 4, et 4, totidemque ab altero distinxit, et illas quidem quæ in navi sunt, plumbo simul et vitro compactis tabulis ferro ligatis inclusit. In frontispicio porro ejusdem ecclesiæ fenestras tres, ac unam in absida distinguens, similis decoris patrari mandavit. Illas autem quæ in porticibus sunt, gipseas quidem, pari vero decore cōstruxit. Columnas vero 9 ab uno latere, totidemque ab altero erexit. Secus ipsam quoque ecclesiam, curvato pariete brevem quidem sed perpulchram domum, ad ejusdem ecclesiæ ministerium construxit. Cancellos vero lapideos, ante beati Martini altarium mirificos patrari fecit. Absidam autem musivo decenter vestivit, in qua etiam aureis litteris hos versus describi præcepit:

*Cultibus extiterat quondam locus iste dicatus
Demonicis, inque hoc templo veneratus Apollo,
Quod pater huc properans Benedictus in omnipotentis
Vertit honore Dei, Martini et nomine sancti.
Hoc Desiderius post centum lustra vetustum
Parvumque evertit, renovavit, compisit et auxit.*

Janu vero ipsius ecclesiæ pavimentum quam sit conspicuum, quam speciosum, ac diversorum marmorum multiplicitate constratum, oculis omnium patet. Legivum quoque pulcherrimum auro atque coloribus pictorum ingenio decoratum, ibidem extrui jussit. Ante ipsius namque beati Martini altarium, tabulam argenteam ac deauratam, et pulcherrime scultam, 44 libras habentem, Desiderius patrari mandavit, in qua omnes fere beati evangelistæ Matthei, et sancti confessoris Christi Martini desculpserit historias. Fecit et portas æreas in ingressu ejusdem ecclesiæ. Juxta eandem vero basilicam mansiunculam⁶⁶⁶ in qua ipse maneret construens, trabibus oppositis, tegulis desuper operuit. Hæc ubi cooperante Domino, prout optaverat consummavit, beati Bartholomei apostoli basilicam, cum fratrum universo conventu 3. Nonas Januariarum (1075) a Johanne hujus ante cenobii monacho, post Sorano episcopo, fecit solemniter dedicari. In cujus altari apostolici corporis partem non exiguam in argentea recondidit capsam, in qua etiam has reliquias posuit: de lapide sancti sepulchri, et sanctorum Johannis et Pauli, Viti, Januarii, Hermetis, et quadraginta martyrum. Enimvero tantæ apud Romanum pontifi-

cem Desiderius auctoritatis habebatur et gratiæ, ut in quibuscumque vellet proprio pastore viduatis ecclesiis vel cœnobiis, juris ei esset suis ex fratribus episcopos substituere vel abbates. Non multo post hæc temporis evoluto, ædeculas quoque illas quas instar turrium in atrii dixerimus angulis constitutas, alteram ab eodem Johanne, alteram a Leone fecit Aquinensi episcopo magna cum lætitia dedicari 4. Idus Septembris. Sane in altari beati archangelii Michaelis reliquias condidit sanctorum Nicandri et Marciani, Johannis et Pauli, Viti, Mercurii, et Caterinæ, et vocabula sanctorum Apollinaris episcopi, Proti et Jacinthi. Altare vero principis apostolorum Leo Aquinensis episcopus divino nomini⁶⁶⁶, ipso domno abbate omniumque fratrum præsentem conventu, cum magna lætitia et devotione sacravit. In eodem vero altario reconditæ sunt reliquæ istæ: de quinque panibus ordeaceis, et sanctorum apostolorum Petri, Matthei, Jacobi, Nazarii et Celsi, Januarii, Felicissimi et Agapiti, Sergii et Bacchi, Nicandri et Marciani, Aurelii, Protasii, Fortunati et sociorum ejus, et de vestimentis trium puerorum.

35. Per (1099) idem tempus Albericus diaconus vir disertissimus ac eruditissimus ad hunc locum habitaturus advenit. Hic in hoc monasterio positus composuit librum de virginitate sanctæ Mariæ; librum dictaminum et salutationum. In Musica dialogum. Contra Heinricum imperatorem de electione Romani pontificis. Vitam sanctæ virginis Christi Scolasticæ (1100). Omeliam ejus. Vitam sancti Dominici (1101). Passiones sancti⁶⁶⁶ Modesti et sancti Cæsarii. Librum de dialectica. Temporibus vero ejus facta est sinodus in urbe Roma (an. 1079. Febr.) adversus Berengarium diaconem ecclesiæ Andecavensis, qui inter multa quæ astruere nitebatur, dicebat sacrificium corporis et sanguinis Domini figuram esse. Cumque nullus ei resistere valeret, idem Albericus evocatur ad sinodum; quo dum venisset, post varia conflictationum genera, cum pars parti non cederet, idem Albericus ebdomadæ unius accepta licentia librum adversus eundem diaconem de corpore Domini edidit, sanctorum patrum testimoniis roboratum, in quo omnes assertiones ejus destruxit, æternæque oblivioni tradidit. Fecit et versus in vitam sanctæ Scolasticæ; rithmos in pascha, de die judicii, de penis inferni. Epistolas quoque quamplurimas ad Petrum Hostiensem episcopum (1102). Rithmos de gaudio paradisi, de die mortis, de monacho penitente. Composuit et alia nonnulla, quæ in nostram notitiam non venerunt. Eo etiam tempore Alfano Salernitanus archiepi-

VARIE LECTIONES.

⁶⁶⁶ mansiunculas c. ⁶⁶⁶ l. numini. ⁶⁶⁶ sanctorum c.

NOTÆ.

(1099) Cf. P. D. *De viris ill.*, c. 21 et 45 ubi philosophus appellatur et Gelasium II dicitur edocuisse. Mabill. Ann. O. S. B. V, p. 179.

(1100) Cujus prologum cum homilia edidit A. Mai in Spicil. Rom. V, p. 129.

(1101) Sc. Sorani, editam in Actis SS. Jan. II, p. 442.

(1102) Petri ad Albericum epistolæ 2 exstant in Opusc. 37.

scopus (1103) et hujus cœnobii monachus, cujus supra meminimus, vir in scripturis sanctis eruditissimus et notitia ecclesiasticorum dogmatum ad plenum instructus, composuit nitido et lucidissimo sermone passionem sanctæ Christinæ, et librum ymnorum et versuum. Amatus quoque episcopus (1104) et hujus monasterii monachus, his diebus scripsit versus de gestis apostolorum Petri et Pauli, et hos in quatuor libros divisit (1105). Ystoriã quoque Normannorum componens, nomini ejusdem abbatis dicavit. Istius porro abbatis tempore Constantinus Africanus (1106) ad hunc locum perveniens, sanctæque habitum religionis induens, ecclesiam sanctæ Agathæ in Aversa a Richardo principe sibi concessam in hoc sancto loco devotissimus optulit. Necessarium plane videtur ad posterorum memoriam, quantus hic vel qualis fuerit literis tradere. Hic igitur e Cartagine de qua oriundus erat egrediens, Babiloniam petiit, in qua gramatica, dialectica, geometria, arithmetica, mathematica, astronomia, nec non et phisica, Chaldeorum, Arabum, Persarum, Saracenorum, Egiptiorum, ac Indorum plenissime eruditus est: completis autem in elidendis istiusmodi studiis triginta et novem annorum curriculum, ad Africam reversus est. Quem cum vidissent Afri ita ad plenum omnium gentium studiis eruditum, cogitaverunt occidere eum. Quod Constantinus agnoscens, clam navem ingressus Salernum advenit, ibique sub specie inopis aliquandiu latuit. Deinde a fratre regis Babiloniorum qui tunc eo advenerat agnitus, ac in magna honorificentia apud Robbertum ducem habitus est. Exinde vero Constantinus egrediens, ad hunc locum pervenit, et ordine quo supra retulimus monachus factus est. In hoc vero cœnobio positus, transtulit de diversorum gentium Inguis libros quamplurimos, in quibus sunt ni præcipue. Pantegnum (1107), quem divisit in libros duodecim, in quo exposuit quid medicum scire oporteat. Practicam, in qua posuit qualiter medicus custodiat sanitatem, et curet infirmitatem. Librum graduum. Dietam ciborum. Librum febrium, quem de Arabica lingua transtulit. Librum de urina.

A De interioribus membris. Viaticum, quem in septem partes divisit, videlicet de morbis in capite nascentibus, dehinc de morbo faciei, de instrumentis, de stomachi et intestinorum infirmitatibus, de languore epatis, renum, vesicæ, splenis, et fellis; de his, quæ in exteriori cute nascuntur. Expositionem Aforisni. Librum Tegni, Megategni, Microtegni. Antidotarium. Disputationem Platonis et Ypocratis in sententiis. De simplici medicamine. De genecia. De pulsibus. De experimentis. Closas herbarum et specierum. De oculis.

J 56. Sequenti tempore supradictus papa Alexander Urbem egrediens, venit ad hoc monasterium. Qui a Desiderio honorifice susceptus, dum abbatis cameram quæ juxta ecclesiam sancti Nycolai constructa est ingressus fuisset, demoniacus quidam qui tunc illo advenerat, ei factus est obvius, quem sanctus pontifex ut vidit, orationem fundens ad Dominum dixit ad demonem: *Præcipio tibi, immunde spiritus, in virtute Domini, ut exeat ab hoc homine, et vadas in illum locum ubi nec avis volat nec vox hominum resonat, et sis ibi usque ad diem judicii.* Mirabilis Deus in sanctissimis, qui invocantes se et de sua misericordia præsumens velociter exaudire dignatur. Nam demon ad ejusdem pontificis præceptum hominem relinquens, cuncti qui aderant laudare cœperunt et benedicere Deum. Nec hoc tacendum videtur, quod omnipotens Deus per eundem suum famulum operare dignatus est. Nam cum civitatem Aquinum periransiret, claudam quandam ⁴⁸⁷ in itinere jacentem invenit, cujus infirmitati idem compatiens pontifex, aquam de qua post missarum sollempnia suas manus abluerat, ei ad bibendum tradidit, quam mox ut in potum accepit, sanitati reddita gratias Deo referre permaximas cœpit. Fecit præterea idem sanctissimus pontifex patri Desiderio privilegium de monasterio sanctæ Mariæ in Palladio (1108), cum attinentiis suis, recipiens ab eo ecclesiam sanctæ Jerusalem, quam Leo papa reverendissimus, sicut supra taxavimus (l. II, c. 79), Richerio abbati nostro tradiderat. Concessit etiam prædictus papa Alexander personaliter nostro Desiderio civitatem Terracinensem, cum pertinen-

VARIAE LECTIONES.

⁴⁸⁷ quendam c.

NOTÆ.

(1103) 1058-1087. Cf. *De viris ill.*, c. 19; Giesebr. *De stud. litt.* ap. Italos, qui inedita ejus carmina dedit, alia correctius quam Ughellus *It. S. X*, p. 47 sqq.

(1104) Nuscanus; v. Champollion-Figeac in *Prolegg. Hist. Norm.* cujus antiquam versionem Gallicam edidit Parisiis 1855, 8.

(1105) Quos Gregorio VII dedicavit. Apographum codicis Bononiensis Casini servatur, v. Tosti *Hist. C. I*, p. 417.

(1106) De quo v. Petr. *De viris ill.*, c. 23; Fabric. *bibl. Græc.* XIII, p. 125.

(1107) Hic liber, teste V. C. C. L. Grotefend, in *cod. biblioth. civ. Hannover. ms. sæc. XII* hanc habet inscriptionem: *Domino suo Montis Casinensis abbati, Desiderio, reverentissimo patrum patri, immo totius ordinis ecclesiastici gemme prenitenti, Constan-*

tinus Africanus indignus, suus tamen monachus, oculatis intus et exterius, celi ascribi animabus. Librum de stomachi affectionibus *Alfano reverendissimo Sacerdotis ecclesiæ archiepiscopo estomacho laboranti* inscripsit.

(1108) Supra II, 94, et infra IV, 81. Exemplum hujus privilegii legitur in *Regesto num. 31* (s. cl., teste V. D. Giesebrecht): *Alexander, etc. Quapropter carissime frater et consucerdos, quia prudentiam tuam maxime lateri nostro optamus adherere sereno vultu, tam tibi quam tuis successoribus Casini montis abbatis, recepta investitura sanctæ Hierusalem cœnobii, quam felicis memoriæ Deo episcopus hospitandi gratia Richerio antecessori tuo contulit, tradimus et concedimus abbatiam sanctorum martyrum Sebastiani et Zosimi, quam vulgares usitato nomine Palariam solent nuncupare, etc.* ANG.

tiis suis. Defuncto autem eodem pontifice (*an.* 1073. *Apr.* 21.) clerus populusque Romanus in unum conveniunt, Hildebrandumque sedis apostolicæ archidiaconum eligentes, Gregorium appellari decernunt, qui eodem ordinationis suæ anno ad hoc monasterium veniens, sociato sibi Desiderio Beneventum perrexit, indeque regrediens Romam reversus est. Quo tempore 1109, dum in nativitate dominicæ sollemnitatis in ecclesia sanctæ Mariæ cognomento Majoris prædictus papa missarum sollemnia ageret, captus est supra sanctum altare a quibusdam Romanis infidelibus, sed vi ac constantia omnium Romanorum eadem die receptus est.

37. Per idem tempus (1072 *Febr.*) Richardus princeps per præceptum (1110) obtulit beato Benedicto ecclesiam sancti Angeli, quæ nuncupatur Ad formas, de qua superius (l. I, c. 57), tempore cælicet Baldoini abbatis, qualiter nobis a Marino papa concessa sit plenius scripsimus. Sed quia Capuanus archiepiscopus illam eo tempore retinebat, præfatus princeps cupiens ibidem facere monasterium, ante septem circiter annos cum eo concambiavit (*an.* 1065. *Dec.*), data pro ipsa alia ecclesia vocabulo sancti Johannis de Landepaldi (1111), quæ tunc temporis palatio pertinebat, cum ornamentis et libris non paucis, et universis rebus ac pertinentiis ejus. Recepit autem ab eodem archiepiscopo prædictam ecclesiam sancti Angeli cum tribus aliis ecclesiis jam vetustate consumptis, id est sancti Salvatoris, sancti Johannis, et sancti Hylarii, et cum omnibus ubicunque ad eandem ecclesiam pertinentibus, 60 auri librarum pena apposita, si aliquando vel ipse archiepiscopus vel aliquis successorum id remove voluisset. Quo facto concessit in eodem loco ecclesiam sancti Angeli de Olaldisi (1112) intra Capuam cum omnibus pertinentiis suis (*an.* 1065.), nec non et quicquid palatio pertinebat in toto Sarzano (1113) cum universis ibi habitantibus villanis, et omnia, quæ ibi pertinerunt Gregorio comiti palatii et Petro filio Doseri in loco Sancto Herasmo. Cum omnibus itaque his, et cum universis pertinentiis suis, simul et cum cartula commutationis, quam a prædicto archiepiscopo exinde receperat, in hoc Casinensi cœnobio prædictam ecclesiam optulit. Et quoniam locus idem valde amœnus, et satis aptus monasterio erat, rogavit humiliter Desiderium ut pro amore suo specialiter inde studeret; quod et fecit, de monasterio Albanetæ integram omnium mobilium medietatem accipiens, et cum medietate etiam ejusdem loci monachorum illuc transmittens,

A cœpitque Desiderius illud ædificare ex integro tam spatiosè, quemadmodum hodie cernitur; ubi etiam intra breve tempus quadraginta et eo amplius monachos regulariter victuros aggregavit.

38. Eodem præterea tempore quidam rusticus in partibus degens Apuliæ, dum siti æstualet ad bibendum perrexit. In quem mox diabolus ingrediens, eum vexare crudelissime cœpit. Ductus autem a propinquis ad hoc monasterium, atque ante patris Benedicti corpus jactatus, ejus interventibus meritis confestim sanatus est. His porro diebus cum in hoc Casinensi cœnobio de vino ob totius monasterii stipendium non plus quam palmi unius et dimidii mensura esset in vase, frater qui domum vinariam custodiebat, pergens ad patrem Desiderium ei referre curavit. Abbas autem ad hæc: «Antequam ad Robberti ducis curiam pergam, veni ad me, et unde id emere debeas dabo.» Alio autem die, ea quæ Desiderius præceperat monachus oblivioni tradens, ad eum minime venit. Desiderius autem iter arripiens, Robberti ducis curiam adiit. Sed qui in deserti regione per quadraginta annos manna populum pavit, ipse per tres menses et dimidium vinum unde omnes bibebant crescere fecit. Quidam vero puer ex monasterii famulis, cœlestium mysteriorum ignarus, vehementer admirans vinum tantum durasse in vase, cervinariam (1114) adiit, vinum mensus est, stetitque eadem hora, et ultra crescere desiit; tunc ad monachum gratulabundus accedens ait: «Ego nunc vinum mensus sum, sed tantum est, quantum fuit ante tres menses.» Monachus autem hæc audiens, eum gravissime verberavit. Puer vero ante eum aufugiens, claustrum et fratrum ingressus, et quid sibi monachus fecerat per ordinem pandit. Quem venerandæ memoriæ Stephanus, qui eo tempore decanatus officii curam gerebat evocans, dixit: «Cur tam crudeliter hunc puerum verberasti?» Tum frater: «Hoc quod nunc in vino per merita beatissimi patris Benedicti Deus operari dignatus est, multis jam vicibus egit. Hic vero ad vasculum pergens, vinum mensus est, et ulterius in vase non crevit.» Illi autem hac audientes benedixerunt Deum, qui suis temporibus in hoc loco antiquum dignatus est renovare miraculum. Nocte quadam cum frater Georgius mansuarius in stratu suo quiescens vigilaret, audivit duos pueros in ecclesia mira suavitate ac dulci modulamine laudes Deo referre. Sciens itaque pro certo, neminem monachorum esse in monasterio qui puerilem vocem haberet, confestim surgens eccle-

VARIE LECTIONES.

monastrum c.

NOTÆ.

(1109) Duobus annis post; verba petiti ad Anon. Casin. ann. 1075.

(1110) Quod ex orig. edidit Gatt. Acc., p. 176. Id pro spurio habet Di Meo Ann. Neap. VIII, 116; sed, Bethmanno teste, genuinum est.

(1111) In civ. Capuana. Instrumentum tunc factum e Reg. S. Angeli edidit Gatt. Hist., p. 253, et

cum tabula picta ipsam traditionem exhibente Tosti *Hist. Cas.* I, p. 400.

(1112) *Juxta plateam de Auloaldiski* in charta quam ex orig. dedit Gatt. Acc., p. 175.

(1113) Prope Vulturum, ad septentrionem montis Tifatæ, v. Peregrini Camp. Fel., p. 373. *ANC.*

(1114) I. e. cellam vinariam.

siam ingreditur, nullumque ibi reperiens, et quod in re erat advertens, facto mane quod audierat fratribus per ordinem pandit; hinc angelorum frequentiam apud beati patris exuvias hoc fuisse dixerunt. [*Desid. Dial.* II, 21.] Tempore alio præfatus Georgius lampadem ante imaginem Salvatoris quæ supra fores ecclesiæ picta est dependentem, advenerat refecturus, et ecce videt eam tensis uncinnis pendere, in aere, nulla prorsus eam præter ipsum ærea materia sustentante. Convocatis Georgius fratribus qui eminus aderant, quod miratur ostendit, ipsique postmodum cum eo pariter hujus testes extitere miraculi. Nocte qua præredebatur dies de transitu sancti patris nostri Benedicti festiva, dum ad vigiliam unus e custodibus lampadem ante imaginem ejusdem beati patris dependentem reficeret, lapsa subito lampas in pavimentum ruit, illæsaque permansit, quæ iterum elevata, iterum cecidit, erecta tertio, tertio lapsa est, et nullo horum casu, vel effractionis lampas, vel effusionis oleum, vel ignis extinctionis pertulit detrimentum. Cum die quadam de custodibus unus ante altare accensam lampadem usque ad ipsa fere laquearia elevasset, repente lampas lapsa in pavimentum cecidit. Mirabilis in factis suis Deus! non solum non est fracta quæ deciderat lampas, sed nec effusum oleum, nec ignis extinctus. [PETR. DAM. Ep. VI, 22.] Tunc temporis in monasterio beati patris Benedicti quod intra Salernitanæ urbis mœnia constructum est, et huic Casinensi cœnobio ab ipso suæ constructionis exordio subditum, satis insigne miraculum contigit. Ex ipsius namque monasterii familia vorax hominum lupus parvulum puerulum clandestinus impetiit, rapuit, et abiit; post quem transfixa dolore mater inclamans ait: « Adjuro te, bestia, per beatum Benedictum, cujus servus est, ne filium meum ulterius feras, sed eum sub omni celeritate dimittas; » quo lupus audito, hunc quidem quem ferebat, aperto protinus ore deposuit; in alium vero puerum repentinus insulit, eumque subito desecans, truncum cadaveris sprexit, præcisumque caput mordicus confixum in suas latebras concitus asportavit.

39. Circa hos dies Michael Constantinopolitanus imperator patri Desiderio per nuntios quos ad eum direxit, dona quamplura transmisit, poscens ut pro se ac liberis et pro statu imperii sui Dei omnipotentis clementiam assidue supplicarent. Insuper etiam ob patris Benedicti reverentiam, pro salute animæ

A suæ per præceptum aurea bulla bullatum (1115) constituit, ut per unumquemque annum hoc monasterium accipiat de palatio Constantinopolitani imperii auri libras viginti quattuor, et pallia quattuor ad nostræ congregationis sustentationem. Borrellus autem comes Borrelli majoris filius, cum ob nonnulla sua in hoc loco servitia Desiderii familiaritatem fuisset non immerito adeptus monasterium sancti Petri quod vocatur de Avellana (1116), quod videlicet pater ipsius beato Dominico ante quattuor et quadraginta annos ad construendum tradiderat, quodque idem Borrellus satis ampla terrarum concessione ditaverat, cum ecclesiis et colonis et cum omnibus omnino pertinentiis ac possessionibus suis, quod et terra quinque millium circiter modiorum, beato Benedicto devotissimus optulit (*An.* 1069 *Mart.*). Cujus monasterii cum longe post Gualterius nepos ipsius duodecim casales de rivo Franculi nequiter retineret, veniens ad hoc monasterium sua sponte nobis ipsos refutavit ac reddidit (1117). Theodinus quoque et Oderisius atque Bernardus Balvenses comites, non multo post (1118) et ipsi quoque monasterium sancti Petri quod situm est in valle de Lacu, et aliud monasterium heremitarum in loco qui dicitur Pratum Cardosum, quæ nimirum et ipsa nihilominus a beato Dominico ante non plures annos fundata extiterant (1119), pari modo in hoc monasterio obtulerunt, cum quinque scilicet adjacentibus lacubus, cum ecclesiis et colonis et cum omnibus omnino pertinentiis ac possessionibus eorum, tam in eodem comitatu Balvensi, quam in Marsicano et Teatino. Eodem anno oblatum est beato Benedicto a quibusdam nobilibus Marsicanis (1120) castellum quod nominatur Meta, in valle de Orbeto, cum omnibus finibus ac pertinentiis suis, necnon et ecclesia sancti Patris, in loco ubi Formæ vocantur, et ecclesia sancti Donati supra ipsas Formas, cum omnibus quæ ad easdem ecclesias pertinent, iusuper et universis quæ ad præfatos nobiles jure hæreditario pertinebant, tam in ipsis Formis quam et in Valle frigida. Eodem etiam anno (1121) Leo et Girardus Fundani consules optulerunt beato patri Benedicto monasterium sancti Magni cum omnibus sibi pertinentibus, et cum quarta parte de ipsa piscaria Fundani lacus, et cum ecclesia sanctæ Mariæ juxta amphitheatrum Fundanæ civitatis, sancti Mauri et sancti Martini ad Tirille, et sancti Andreæ in Terracina, et sancti Nicolai in urbe Romana, loco

VARIE LECTIONES.

¹¹¹⁵ leg. aera ut infra col. 775, l. 20.

NOTÆ.

(1115) Reg. num. 145, cujus titulus: *Præceptum Michaelis Constantini imperatoris*, id est filii Constantini. *ANG. minio subscripti mense Aprili ind. 4, i. e. 1081*: at a. 1078 regno depulsus est.

(1116) *In territorio Sangretano*, dipl. ap. Gatt. Acc., p. 179 e. Reg. Petri unde et sequentia edidit.

(1117) Notula de hac re exstat in Reg. Petri. edita ap. Gatt., ib.

(1118) 1067 (l. 1069.) *ind. VII m. Apr. ib. Ultraque dominatio Cl. Di Meo suspecta est, utpote a Leone omissa.*

(1119) Alberici V. S. Dominici c. 2. Sed jam a. 1031 obierat, v. supra II, 59.

(1120) Ab. Azzone f. Azzonis, sed a. D. 1072, m. Dec. ind. x, ib. p. 180. Sed unum *Metæ cast.* ibi nominatur.

(1121) 1072, m. Sept., ind. x ap. Gatt. H., p. 259.

qui dicitur ad fossa, cum omnibus pertinentiis ac rebus illarum. Pari modo autem una cum Richardo cognomento de Aquila idem consules optulerunt huic loco ecclesiam sancti Onufrii cum pertinentiis suis. Et quoniam locus idem habilis ad construendum monasterium erat. Desiderius cupiens ibidem facere monasterium, per Girardum præpositum sancti Nicolai in Pica, qui quintus post eum hujus cœnobii abbas effectus est, in statum quo nunc cernitur erexit. His quoque diebus (1122) Litterfridus Fundanus consul cartam fecit huic monasterio de omnibus quæ sibi pertinebant de civitate Fundana et valle de Cursa, et Aquaviva, et Ambrife, et Ynola, Campu de Mele, Vatera, et de tertia parte piscariæ ad Sanctam Anastasiam, et de monasterio sancti Archangeli, et omnibus quæ ei pertinebant a paterno vel materno jure. Per idem quoque tempus Johannes Hiserniensis vir nobilis similiter optulit huic Casinensi cœnobio monasterium sancti Benedicti in loco Baniorala⁴³⁰ (1123) cum duabus aliis cellis ipsius, idest sanctæ Mariæ et sanctæ Lucie, cum universis earum pertinentiis (An. 1072 Sept.). Idem fecit et Morinus comes Benafranus de quatuor aliis ecclesiis, idest sancti Nasarii de Piperozza, sancti Petri de Sexto, sancti Barbatu de Ravenola, et sancti Martini de ipsa Furca.

40. Operæ pretium reor ea quæ isto in anno Dominus per beatum Benedictum in Galliis operari dignatus est, ad posteriorum memoriam et ædificationem annectere. Quidam namque vir potentissimus Gallorum gente progenitus tantis se ab ipsa infantia execrerat flagitiis, ut nulla pars ejus corporis proprio vacaret a vitio. Illic ad mortem veniens, convocatis ejusdam cœnobii fratribus, monachicum habitum sibi tribui flagitabat, mox autem ut sacris indutus esset vestibus, spiritum reddidit. Cuidam vero Dei servo juxta manenti Dominus ea quæ circa defuncti animam agebantur, ostendere dignatus est. Nam statim ut de corpore exiit, terribilis turba demonum cum igneis illam ligantes catenis ad tartarea conarentur ferre incendia, beatissimus pater Benedictus pastoralem manu deferens virgam in medium astitit. At vero hostes prædam se perdere cognoscentes: « Quot a nostris jam diutissime manibus Benedicte abstuleris animas nosti; hunc vero qui nunquam aliquid boni gessit, injuste agis si a nostris manibus auferre conaris. » Et sanctus: « Ne vobis injustitiam forte facere videar, ejus facta examine, et si vestrorum operum, postquam meum accepit habitum, aliquatenus fuit conscius, vester permaneat. » Tunc malignorum illud collegium

A victum se rationabiliter sentiens, tenues per auras evanuit. Hoc Dei servus ut vidit, cœpit collaudare Christi clementiam, qui tam mirabiliter eandem animam de demonum manibus liberare dignatus est. In eisdem vero partibus monasterium est quoddam in honore ejusdem patris sacratum, in quo fratres dum die qua idem sanctus cœlos ascendit, festivitatem illius sollempniter celebrassent, ad cœnam venientes, dum pisces se non habere perspicerent, ac de re conquiri contra abbatem cœperunt. Subsequenti vero nocte, sanctissimus pater Benedictus abbati in somnis apparens, dixit ad eum: « Cur fratres tristantur? » et ille: « Propter pisces quos non habuerunt in præterito die. » Cui sanctus: « Ego quidem in monasterio meo Casinensi cellararium de mundo recedentem expectavi; qui quoniam peccatorum erat ponderibus aggravatus, eum meis orationibus adjuvi, atque illum omnipotens Deus in æternæ vitæ quietem constituit. Nunc vero pisces mitte ad proximum monasterio lacum, ibique abundanter invenies unde murmurationem sedare valeas fratrum. » Abbas autem evigilans pisces ad lacum sub omni celeritate transmisit; quod dum fratres cernerent, mirare cœperunt, quia lacus ad quem pisces pergebant, non nisi serpentes et ranas ferebat. Piscatores autem lacum in quo nunquam ante vel postea piscatum fuerat ingredientes, piscium multitudinem tantam ceperunt, ut per octo continuos dies fratribus ad comedendum sufficerent. Quidam Johannes cognomine Benafranus, vicecomes Jordani I. principis, fuit vir scelestissimus et omni vitiorum labe repletus. Qui dum ad mortem venisset, ad hunc se locum duci et sanctæ sibi religionis habitum tribui rogavit. Cujus petitioni amici ejus faventes, ad hoc monasterium eum duxerunt, adque ante corpus sanctissimi patris Benedicti monastica vestimenta suscipiens, statim e mundo recessit. Illo autem sepulto, rusticus quidam de monasterio egrediens, ad campestria loca tendebat. Cumque sub ecclesia sancti Severi olim Casinensis episcopi quæ in hoc monte sita est advenisset, diabolus in via stantem repperit, statura procerum digitos ac ungulas habentem valde longissimos, virganque in manu tenentem, et rusticum torvo vultu aspicientem. Cumque ad eum rusticus pervenisset, diabolus ait: « Unde venis? » Ille autem hominem eum esse existimans, dixit: « A Casinensi cœnobio. » Et diabolus: « Quid actum est de Johanne vicecomite? » Tum rusticus: « Postquam monachus factus est, statim e mundo recessit. » Diabolus autem hæc audiens cœpit conquiri, dicens: « Hei (1124)

VARIÆ LECTIONES.

⁴³⁰ Banlarola c. (?)

NOTÆ.

(1122) Anno 10 Litterfredæ ducis m. Oct., ind. xi ap. Gall. Acc., p. 130.

(1123) Non procul a castro Ribomatrici, in pertinentia Pontiscurvi. Charta quam e Reg. edidit Gall. Hist., p. 264, scripta est Pontiscurvo, jubente Godfrido Ridello consule et duce civ. Caietæ et do-

minatore Pontiscurvi, a quo Joannes Isergnise fidelis ejus cast. de Ribomatrice et monasterium feudi loco acceperat. Eodem tempore etiam alius Joannes abbas idem monasterium cum cellis illis, consentientibus monachis, Casinensibus per chartam tradidit. (1124) Cf. supra I, 20.

Benedicte michi! Hei Benedicte michi! cur meos A cotidie ad te servos convertis? Cur me tam immaniter, tam crudeliter persequi non desistis? » Hæc cum dixisset, furibundo ac flammati rusticum vultu respiciens ait: « Scito certissime, quia nisi hodie in monasterio Benedicti cibum potumque sumpsisses, et panem de eodem loco allatum nunc in sinum tuum teneres, nulla interposita mora te confestim occiderem. » Statimque per montis latus se præcipitem dedit, lapides et arbores in modum turbinis trahens. Rusticus autem hoc viso, tremebundus de monte descendit, et cuncta quæ viderat vel audierat per ordinem pandit. Cumque ad aquam quæ Casinus vocatur advenisset, iterato diabolus eidem apparens, dixit: « Adhuc per terram istam ambulas? » Frendensque ea quæ prius locutus fuerat protulit, et Casini aquam cum virga quam tenebat validissime percussit, atque disparuit. Ad cuius sonitum rustico visum est quod tota ^{****} tremuisset; aqua vero fluminis more tempestatis sursum in aera ferebatur. Reversusque in Rivo Matricis ad domum suam, languore corripitur, atque post diem tertium vitam finivit.

41. Eodem tempore cum Landenuflus qui fuerat comes Caleni (1125), contendisset nobiscum de alveo fluminis Gariliani, quod non deberet aliquo modo pertinere castro nostro de Mortula, et quod ipsi homines de Criptis ejusdem loci nichil nobis deberent ^{****}, in iudicio iudicium Suessanorum causa ipsa diutius ventilata, victus rationibus cessit, et de his omnibus per cartam se manifestavit nullam prorsus habere justitiam. Sed et Joffridus ^{****} qui cognominatus est Monius, per idem tempus ex imperio Richardi principis veniens ad hunc monasterium, in præsentia Desiderii sponte sua per scriptum se manifestavit, ac refutavit in manus ejus ipsas piscarias, quæ sunt in flumine Gariliano ad ipsos currentes, qualiter incipit a rivo qui dicitur Vivus, qui descendit ab ipsis Criptis, et vadit usque in rivum qui descendit a Sancta Cruce, et mittit in prædictum fluvium Garilianum, quæ videlicet piscariæ antiquitus pertinuerunt partim huic monasterio partim sancto Salvatore de Cucuruzzo; quas etiam usque ad illud tempus Suessani comites violenter et malo ordine retinebant. Sequenti tempore (an. D 1076. Febr.) Joffridus cognomento Ridellus, dux Cajetanorum, obtulit in hoc loco monasterium sancti Herasmi de civitate Furmiana (1126), et monasterium sancti Petri de Foresta in pertinentia Pontiscurvi, cum universis possessionibus ipsorum.

VARIÆ LECTIONES.

^{****} an terra? ^{****} deberet c. ^{****} ita correxi. Loffridus c. (?)

NOTÆ.

(1125) Olim Cales, in cujus locum Calvi successit.

(1126) *In pertinentia civ. Cajetæ in loco qui dicitur Ad molas.* Gatt. Hist., p. 267.

(1127) Ipse dicit: *offerui et tradidi*, ap. Gatt. Acc., p. 181.

(1128) Cf. brevem ejus de hoc negotio relationem

Tunc etiam et Lando dominus Arpinensis civitatis, ad mortem veniens (Aug.) iudicium fecit (1127) in hoc monasterio de omnibus quæ sibi jure hæreditario pertinebant, id est de mediæstate Arpini, et Montis nigri, et Sancti Urbani, et Vici albi, et Casa Silverii, pena apposita iudicii hujus violatoribus centum librarum auri omnibus id remove quærentibus.

42. Per idem tempus supradicto papa Gregorio Romæ synodum celebrante (an. 1078), Leo hujus loci bibliothecarius, qui post Ostiensis episcopus factus est, ex jussione patris Desiderii proclamationem fecit de cella sanctæ Sophiæ in Benevento (1128), quam nuper Beneventani a ditione hujus cœnobii violenter abstraxerant; cumque ad placitum res perducta fuisset, relecta sunt in omnium audientia nostra munimina, qualiter Arichis princeps ejusdem ecclesiæ constructor illam per præceptum huic cœnobio Casinensi tradiderat; demum vero qualiter omnes Romani pontifices, imperatores, reges, duces, ac principes prædictam cellam in hoc loco confirmaverant. Quo audito, papa Gregorius ait, quod nequaquam possent Beneventani ecclesiam monasterio Casinensi primitus delegatam ab ejus potestate subtrahere: sed Casinensem ecclesiam omnino canonice ac legaliter eandem cellam in perpetuum optinere debere. In eadem etiam synodo (1129) constituit, ut si quis a laico ecclesiæ investituram acciperet, dans et accipiens anathemate plecterentur. Eodem tempore cum (1130) prædictus papa Gregorius apud Capuam moraretur, clerici ejusdem civitatis invidis apud eum questibus usi sunt, dicentes ecclesiam sancti Angeli quæ olim fuerat juris Capuanæ ecclesiæ (1131), in quo concambio in jus monasterii nostri transisse. Quam nimirum querimoniam idem apostolicus oratu Desiderii indiscussam manere non patiens, per idoneos ac veraces viros diligenter inquirere studuit, utrum concambium quod pro eadem ecclesia datum fuerat, conveniens esse videretur. Qui videlicet hoc studiosissime disquirentes, invenerunt et probaverunt quod ecclesia sancti Johannis de Landepaldi, quæ pro eodem concambio data fuerat, satis plus possessionis et ornamentorum tempore concambii habuisset. Quod etiam Erveus, tunc ejusdem civitatis archiepiscopus, se veraciter cognovisse asseverabat. Quo competenti testimonio præmotæ litis omni dubietate sublata, censuit præphatus apostolicus tam archiepiscopum quam et Capuanos clericos in perpetuum ab hac quæstione quiescere, nullamque ulte-

ap. Gatt. Hist., p. 54, ubi dicit se nihil justitiæ recipere potuisse. Cf. Præf., p. 552.

(1129) A. 1075 si primum de ea re decretum intelligit. Sed repetitum est a. 1078.

(1130) Ex præcepto papæ d. Romæ 1078, Dec. 7, ap. Gatt. Hist., p. 254.

(1131) Cf. cap. 37 supra.

rius de ipso concambio litem movere. Qui mox (Dec. 7) privilegio firmum hoc et in perpetuum stabile iudicans, atque decernens ut idem monasterium sub cura et regimine Casinensis abbatis manere perpetuo debeat, eodem quoque privilegio cunctis, quæ vel ibi tunc concessa; vel in futurum essent concedenda confirmans, temeratoribus quidem hujus decreti nisi forte resipuissent, excommunicationis sententiam intulit; observatoribus vero benedictionem apostolicam et pacem perpetuam provenire optavit.

43. [Desid. Dial. 1, 5, 8, 7.] His quoque diebus quidam frater in hoc cœnobio Angelus nomine fuit, vir reverendus et omni bonitate redimitus. Qui dum in hoc monasterio ultimum clauderet diem, demoniacus quidam adveniens clamare cœpit: « Quid hac hora michi Benedicite fecisti? Angeli monachi animam ob exigui gestaturam cuculli de potestate mea auferens, tuo in cœlestibus gregi sociasti. » Cumque hæc lugubriter diceret, repente signum quo fratrum obitus significari solet insonuit, euntesque præfatum Angelum jam vita privatum reperunt. Alius in hoc cœnobio monachus Johannes nomine (1132) fuit, qui dum in hoc loco defunctus et sepultus fuisset, frater quidam ramicis incommodum ita patiens, ut membrano intercutaneo passo diruptionem viscera inter caruem laberentur et corium, ejus sepulchrum adiit; ibique toto prostratus corpore, omnipotentis Dei cœpit rogare elementiam, ut per intercessionem servi sui Johannis, diruptionem illam in soliditatem pristinam revocare dignaretur. Sed quantum apud Deum ejusdem Johannis valeret oratio claruit, nam statim diruptio illa solidata est. Quidam frater eo tempore in hoc sancto loco Stephanus (1133) nomine fuit, qui dum in hoc cœnobio carnis universæ viam ingrederetur, snus quædam Agundia nomine ante ecclesiam sanctæ Dei genitricis, quæ ad radicem hujus montis sita est, in oratione pernoctans, dum ad hunc montem oculos deflexisset, vidit de infirmorum domo igneam columnam egredientem cœlorum ardua penetrare. Quo viso, nuntium statim ad hoc monasterium dirigens, ea hora Stephanum invenit animam exalasse, qua ipsa columnam igneam cœlum conscendere vidit.

44. Præterea Johannes filius Hugonis comitis, patris exemplum (1134) secutus, obtulit atque firmavit beato Benedicto integram partem suam de castello Sujo, quod est medietas ipsius, cum universis ad eandem medietatem pertinentibus tam intus

quam foris, nec non et integram partem suam de supradicto monasterio sancti Herasmi in Furnia (an. 1079. Mai.).

Item Sanso filius Alberti de comitatu Pinnensi, cartam fecit huic monasterio de integra sorte hæreditatis suæ, idest de medietate castelli quod dicitur Planellu (1135) cum ecclesia sancti Stephani ibidem et de medietate Pasiniani, cum terra mille modiorum mensura. Dux quoque Robbertus capta Tarento nobilissima civitate Apuliæ (an. 1080. Jun.), optulit beato Benedicto monasterium ejusdem civitatis quod vocatur Sanctus Petrus Imperialis cum omnibus pertinentiis suis, nec non quattuor et centum familias hominum eidem loco pertinentes; insuper etiam totam decimam suam frumenti et ordei, vini et olei, et omnium piscium piscariarum suarum (1136), pena apposita quingentarum librarum auri quicumque id removere quæsisset. Hisdem porro temporibus (1072) Panormitana civitas ab eodem strenuissimo duce capta est. Qualiter autem, vel qua occasione idem dux Siciliam ceperit, licet superius ex parte tetigerim (1137), opportunum videtur ad posterorum memoriam huic loco inserere.

45. [AMAT. v, 8, 10, 18, 20, 23, 23, 27.] Cum igitur Panormitanæ civitatis regimen Vultuminus admirarius retineret, quidam ex servis ejus Belchus nomine contra eum insurgens, honore cum patriaque privavit. Pulsus vero ille Sicilia, ad supradicti Robberti ducis confugit auxillum. Tunc navali dux collecto exercitu (an. 1061), Siciliam Christo duce expugnaturus ingreditur (1138). Contra quem Saraceni cum valido exercitu congregientes, juxta civitatem Messanam sine mora Christo favente superati sunt; reliqui fugæ præsidium somunt. Messina vero capta, ejusque admirario interfecto, Rimetum dux pervenit ad urbem, quam sibi tributariam faciens, cum mille equitibus totidemque peditibus ad Castrum Johannis pervenit. Adversum quem Balcaoth Saracenorum admirarius cum quindecim milibus equitum et centum milibus peditum properans, bellum iniit mirum et omnibus retro temporibus inauditum: cum ex christianis non equitum vel peditum aliquis vulneraretur vel moreretur, ex paganorum multitudine interfectorum numerus vix colligi potuit. Inde autem dux victor recedens, venit in vallem Demeæ, in qua roccam beati Marci construens, Calabriam rediit, et super Barum quæ totius Apuliæ primum optinet cum exercitu veniens, obsidionem locavit.

NOTÆ.

(1132) Veneticus Desid.

(1135) St. Veneticus Desid.

(1134) V. supra II, 55. Hanc donationem edidit Gatt. Hist., p. 267. Sed jam d. 25 Sept. 1078 Jordanus princ. Sujum Desiderio concesserat, quia Haynerius cum aliis suis consortibus et parentibus qui in ipso castello habitaverunt talem culpam fecerunt unde legitur omnes res eorum nostro Asco

deductæ sunt, v. Gatt. Acc., p. 187.

(1135) In Flavio Tab. D. 1080, m. Nov., ind. 1 ap. Gatt. Acc., p. 182.

(1136) Quas nunc illic habemus vel habituri sumus. Gatt. Acc., p. 183.

(1137) Leo, c. 45.

(1138) Non ipse, sed Goffridus Ridellus.

Quam cum diu obsessam in deditiōem accepisset A (1068-1074) cum militari agmine Siciliam rediit, ac civitatem Catheniensium capiens, Panormum obsidere præcepit. [AMAT. VI, 14-19; VIII, 13, 12 13, 14, 17, 25.] Quam cum quinque (1139) mensibus obsedisset, tandem illam prout volebat obtinuit. Talia igitur ad votum sibi dux evenis e advertens, immenso valde congregato exercitu super Salernum castra locare disponit (An. 1076. Mai. 6). Quod supradictus papa Gregorius dum comperisset, per patrem Desiderium Gisulfo principi ducis pacem expectere monuit, ad quod ille nec responsum quidem reddere voluit. Dux vero suum exercitum congregans circa Salernum tentoria fixit. Ex alia autem parte Richardus princeps rogatu ducis occurrens, cum diversis bellorum machinis illam obpugnare vehementissime cœpit. Hoc Desiderius audiens, Richardum (1140) principem adiit, eumque una secum ad Gisulfum venire rogavit. Quo dum venissent, post multa verba in vacuum habita, eorum Gisulfus spernit consilium, et cum duce nullo pacto se confœderaturum iurejurando affirmat. Desicientibus tandem in civitate eis quæ ad victum sunt necessaria, equorum, canum, asinorum, ac muricupum (1141) carnes cœperunt comedere. Vendebatur autem canis jecur tarenis decem, gallinæ novem, ovum vero unum, nec non et septem ficus, duobus denariis, modius vero tritici quadraginta quatuor bizanteis. Illorum vero egestate n dux dum comperisset, intempestæ noctis silentio stipatus militum cuneis ad muros urbis veniens, et portam clausam lapidibus diruens, Salernum optinuit (Dec. 13). Civitate (1142) autem potita Robbertus ecclesiam sancti apostoli et evangelistæ Matthei inibi construi jussit (1143), in qua etiam sacrum ejusdem apostoli corpus summa cum veneratione locavit; os integrum brachii ejus argentea theca resonditum ad suam filiorumque tutelam reservans. Inde autem dux cum exercitu, sociato sibi principe, ad hoc monasterium venit, atque Desiderio et fratribus honorifice susceptus, illorumque se orationibus commendans, attentius Campaniam expugnaturus ingreditur. Talia (1144) papæ Gregorii dum pervenissent ad aures, ducem et principem a liminibus separavit, collectoque exercitu, super eos ire disponit. Quod ubi duci nuntiatum est, concite una cum

principe Capuam remeans (Dec. 19), dux supra Beneventum, princeps vero supra Neapolim obsidionem firmavit (1145). Neapolitani autem principis terrore percussi, omnipotentem Deum rogabant attentius quatinus de supradicti principis potestate miseratione sua clementissima eos eripere dignaretur (1077. Mai.). Cumque eadem civitas acerrime expugnaretur, sanctus Christi martyr Januarius cum aliis dealbatis sæpius videbantur a principe et ejus exercitu per castra armati discurrere. Qui æstimans eum esse archiepiscopum, mandat cur contra ordinem suum cum lancea scutatus ad pugnam procederet; cui respondens archiepiscopus: « Ego ut tu vir illustrissime perspicias, a multis diebus ægrotus in lectulo jaceo. Ille armatus quis sit ipse videat, nam pro certo scias, quia sanctus Januarius protegit ac defendit hanc civitatem. » Princeps vero ejus dictis derogans fidem, civitatem oppugnare non desinebat. In qua obsessione ab excommunicatione solutus defunctus est (an. 1078, Apr. 5) (1146); cui successit Jordanus filius ejus. Exinde vero inter ducem et principem dissensionis et odii scandala orta sunt. Princeps enim favens papæ Gregorio, acceptis a Beneventanis quatuor millibus quingentis bizantiis, castra quæ dux ad expugnationem Beneventi firmaverat destruens, cum universis comitibus Apuliæ (1147) contra eum conspirat. Quod ubi duci qui eo tempore in Calabria remorabatur, nuntiatum est, cum quadringentis sexaginta militibus Apuliam rediit, et Asculum, Montem de Vico (1148), et Arianum expugnans cepit, et contra principem super fluvium Sarnum ire disponit. Desiderius interea pater hæc audiens, ducem adiit, eumque ad pacem redire rogabat. Cujus monitis Robbertus obtemperans, pacem cum principe facit. Exinde autem dux movens exercitum, supra castrum quod Monticulus (1149) dicitur obsidionem fecit; quod cum cepisset, Carbonaram, Petram Palumbi, Montem viridem, Gentianam, una cum Spinaczolo similiter acquisivit. Desiderius præterea ægre ferens, ducem a matris ecclesiæ gremio diu extorrem manere, Romam adiit, et papam Gregorium rogare cœpit, ut ducem ab anathematis vinculo quo eum ligaverat solveret. Quo impetrato pacis amator et conservator Desiderius cum cardinalibus ad ducem profectus, eum ab excommunicationis vinculo solvit (1150).

NOTÆ.

(1139) *Q. m.* apud Amatuz. non legitur.

(1140) Ejus Amatus non meminit.

(1141) *I. e.* felium.(1142) *Civitate* — *ingreditur* non ex Amato sumpsit.(1143) Cui hanc posuit inscriptionem: *Matthæo apostolo et evangelistæ patrono urbis Robertus dux R. imperii max. triumphator de ærario peculiari.* Di Meo Ann. VIII, 194. Dedicata est a. D. 1084; Ann. Benev.

(1144) Amat. VIII, 32. 31: nam rerum ordinem Petrus invertisse videtur.

(1145) Hucusque Amatus.

(1146) Amat. VIII, 34.

(1147) Iratis propter dona in nuptiis filie ducis postulata, v. Guil. Ap. III, 498.

(1148) *Vico della Baronia s. Trivico.*(1149) *Monticchio* in Capitinata, *Carbonaro* et *Monteverde* in Princ. ulteriori, *Genzano* et *Spinaczolo* in Basil. sita sunt. Petram Palumbi frustra quæsi.

(1150) A. 1080, Jun. 29 Ceperani Robertus a Greg. VII pace facta investituram recepit.

46. Eodem (1151) quoque tempore Roscellanensis A ecclesie pontifex (1152) ad hoc cœnobium veniens, non parvæ pecuniæ summam in hoc loco deposuit. Quod ubi Jordano principi relatum est, missis militibus eandem pecuniam de ecclesie secretario abstractam ad se deferri mandavit. Fratres autem ad hæc : « Pecuniam ¹¹⁵¹ quæ patri Benedicto credita est, nos alicui viventium minime damus, sed illam in secretario ponentes, exinde qui præsumperit auferat. » Milites vero hæc audientes, et diabolico stimulo debriati, pecuniam de secretario ecclesie abstrahentes, ad principem deferunt. Tantum vero et tam immane et inauditum flagitium Gregorii papæ dum pervenisset ad aures, hujus temeritatis noxam inultam esse non ferens, et verens ne exemplo hujus facinoris iterum nostra ecclesia violaretur, divinum officium in patris Benedicti ecclesia interdixit, altariaque omnia denudari fecit, asserens quod in tanto scelere nimix negligentiæ et acriter ulciscendæ timiditatis, et Desiderium ac fratres arguere posset, et gravius adversus congregationem nostram commoveri debere, nisi ea qua locum istum semper dilexerat caritate detineretur. Siquidem tolerabilis sibi videretur villas et castella nobis pertinentia in prædam et direptionem dari, quam ut sanctus locus et per totam christianitatem famosus et venerabilis tantæ ignominix periculo subjaceret. Sed non in longum postquam officium de ecclesia nostra interdictum est, vindictam distulit dextera Dei. Nam princeps tanti auctor sceleris, postquam pecuniam accepit, lumen amisit (1155). Idem vero papa Gregorius in concilio residens, constituit, ut si quis Normannorum, vel quorumlibet hominum, prædia, monasteria, villas, seu possessiones hujus cœnobii Casinensis invaserit, et bis vel ter admonitus non emendaverit, excommunicationi subjaceat, donec resipiscat et ecclesie satisfaciatur (1154).

47. Eodem anno (an. 1080. Spt. 19) Jordanus princeps cujus supra meminimus, more priorum principum generale præceptum huic monasterio fecit de omnibus finibus ac pertinentiis ejus (1155). Quo etiam præcepto specialius confirmavit eidem monasterio universa, quæ tam pater quam ipse huic monasterio concesserant, seu concambiaverant, vel reddiderant : id est castellum quod dicitur Fractæ, et Terame, et Pedem de monte, et Mortulam, et Cucuruzzum, et Turrem ad mare, sed et omnia

quæ antiquitus huic monasterio pertinerunt in tota Liburia, cum ecclesiis ac finibus et pertinentiis earum. Hæc inquam omnia, cum universis ut diximus eorum attentis, in hoc loco specialiter confirmavit, sub pena quattuor millium librarum auri, qui huic concessionem aliquatenus inferre violentiam præsumpsissent. Biennio post hæc (an. 1082. Spt. 24) oblata est ab eodem principe in hoc monasterio ecclesia sancti Ruffi intra civitatem Capuanam (1156), quæ dudum sibi concessa et per sacramentum firmata fuerat ab his, quibus jure hereditario juxta morem patriæ pertinuerat, cum servis et ancillis atque colonis nec non et libris et ornamentis, et omnibus omnino tam foris quam intus pertinentiis ipsius, mille librarum auri pena proposita id violare conantibus. Per eos etiam dies (1157) comes Adenulfus simul et fratres fecerunt oblationem suam in hoc loco de lacu majori, qui est juxta civitatem Aquinensem, cum omnibus ejusdem loci pertinentiis; super eam oblationem, quam ante annum princeps Jordanus fecerat (1081. Spt. 16).

48. His namque temporibus Guinizo confessor almiticus et hujus cœnobii monachus vita decessit. De cujus virtutibus, quia ad id loci decurrens pervenit historia, æquum plane videtur aliquanta opusculo isti annectere. Hic dum Basili perversi temporibus pro hujus cœnobii causis ad Theodinum servum tunc in arce quæ Bantra dicitur residentem directus fuisset, rogatus ut ea nocte in supradicta arce remoraretur, extra cellam Guinizo nullatenus se manere posse respondit. Tunc Theodinus diabolico debriatus veneno, dum servum Dei orationis gratia ecclesiam intrasse conspiceret, cum summa diligentia claudi ecclesiam fecit. Virgam vero quam in manu servus Dei adduxerat, uxori suæ (1158) tradens in arcam claudi præcepit. Sed humani generis Conditor atque Redemptor qui in se sperantes non deserit, misit angelum suum, qui salvo januarum signaculo eum de ecclesia abstrahens, ad radices montis deposuit. Rustici vero sole jam ad occasum vergente redeuntes a ruribus, percontati a castri habitatoribus si quid novum in illis partibus nuperrime foret gestum, responderunt se omnino nichil aliud vidisse nisi quandam hominem solivagum, discalciatis pedibus, cambuttam in manu portantem. Theodinus vero nequissimus servus hæc audiens, evocat confestim presbyterum, et quid de

VARIÆ LECTIONES.

¹¹⁵¹ ita Reg. Petri. pecunia c.

NOTÆ.

(1151) Brevem de hac re relationem cum epistolis papæ s. d. e Reg. Petri edidit Gatt. Hist., p. 149. Cf. ep. Greg. ad Jordanum VI, 37. *Episcopum ad apostolorum limina venientem nuper ausus es et impedit et quod ferebat more prædonum auferre. Notissime ecclesiam b. B. sacrilego ausu intrare deprædari et violare non timuisti etc. D. Romæ 2. Kal. Mai. ind. II (1075).*

(1153) Dodo.

(1153) Id nullo alio teste confirmatum inveni.

(1154) Legitur in conc. Rom. 1078, Nov. 29; v.

tamen Di Meo Ann. VIII, 172.

(1155) Ex orig. dedit Gatt. Acc., p. 181.

(1156) lb., p. 188. e Reg. S. Angeli. Tenuerat eam Herluinus capellanus principis.

(1157) A. D. 1082; sed Jordanis 25, ind. vi. Res eorum (filiorum Joannis Landonis comitis Aquini) fisco addictæ erant quia contra animam nostram cogitaverunt et consiliati sunt. Utrumque priv. ex orig. edidit Gatt. Acc., p. 187, 188.

(1158) Marotta vocatur in Vita Guinizonis.

Dei homine actum fuisset sibi licite cepit inquirere. A Qui cum in ecclesia eum requisissent, et non invenissent, stupore simul et admiratione ingenti repleti sunt. Qualiter autem omnipotens Deus de eadem ecclesia januis clausis servum suum abstraxit, usque hodie cunctis mortalibus manet incognitum. Hujus autem viri gesta magnifica, discipulique ejus Januarii miracula si quis plenius nosse desiderat, textum vitæ ejus a nobis ante hoc ferme septennium exaratum relegat (1159). Circa hoc fere tempus sanctæ memoriæ Gebizo e Colonia de qua oriundus erat (1160) egrediens, ad hunc locum pervenit, atque a Desiderio monachus factus est, vir humilitate summus, honestatis nitore conspicuus, qui cuius apud Omnipotentem meriti fuerit, non debet videri laciniosum, si ex his quæ de eo apicibus tradita sunt, ex parte hic aliqua perstringamus. [PAULI v. Gebiz.] Habuerat namque ante conversionem quendam familiarissimum, Adonem nomine, prædicitum (1161). In vigiliis autem natalis Domini oranti ei diabolus innumera demonum caterva stipatus affuit. Quem vir Dei sciscitatus est, dicens: « Unde jocularis, miserrime? » Et diabolus: « Quoniam ex anima Adonis modo triumphavi, nunc enim inter no-

(Editio Veneta.)

miracula: quæ si quis nosse desiderat, ejus vitæ historiam a Paulo grammatico et hujus cœnobii monacho (1163) perscriptam (1164) legat. Hoc etiam tempore jubente Desiderio pulchro satis opere in comitatu Teatino innovata est sancti Liberatoris ecclesia ab Adenulfo ejus loci præposito et nostri monasterii monacho.

49. Anno autem inc. Dom. 1079 (1165) Matilda comitissa Henrici imperatoris exercitum timens, Liguriam et Tusciam provincias Gregorio papæ et sanctæ Romanæ Ecclesiæ devotissime obtulit. Unde in primis causa seminandi inter pontificem et imperatorem odii initium fuit. Quapropter pontifex oportunitate nactus, eundem imperatorem quod sibi jura usurparet ecclesiæ, communionem privavit. Cæsar autem cum optimatibus imperii consilio habito (an. 1076, Febr. 23), transmissis Alpibus ut cum pontifice pacisceretur intravit Italiam. Triduo

VARIE LECTIONES.

Non multis abhinc annis, utique post editionem Neapolitanam, deest hic in codice membranaceo integrum folium, quo continebatur caput 49, cum paucis lineis præcedentis, et non multo pluribus subsequentis. Cujus fraude id factum fuerit, silentio juvat involvere. Moneo propterea Casinates meos non omnibus fidere. Veniant ad nos interdum quidam in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. ANG. Ipse ex ed. Neap. a Laureto interpolata huc suppleverat. Quibus nos textum editi. Venetæ addidimus, in verbis quidem magis quam illa mutata ceterum melioris fidei.

NOTÆ.

(1159) Edidit G. Henschenius in Actis SS. Maii VI, 451 e cod. Casin. Cf. infra IV, 66.

(1160) Erat enim Teutonicus, de provincia quæ Francia Teutonica dicitur. Paulus Casinum ab Agnete imperatrice directus est.

(1161) Institorem.

(1162) Ratus hominem Dei vindicta gaudere. Ad extremum enim quibusdam injuriis ab eo affectus erat.

(1163) De quo v. Petrum De viris ill., c. 36.

(1164) Jussu Olerisii, editam ap. Gatt. Hist., p. 174, et exscriptam a Petro nostro in libro De ortu et ob. Just. Cas. 51, ubi Ebizo appellatur. In qua hæc

stros eam suscepi. » Et his dictis ostendit prædictam animam jumentorum more ligatam ad supplicia trahi (1162). Tunc vir Dei onus penitentiæ divitis sibi imponens, cepit omnipotentem Deum rogare, ut eandem animam de antiqui hostis potestate eripere dignaretur. Nocte vero adveniente, diabolus affuit, eumque flagellis ita cecidit ut seminecem eum relinqueret, dicens: « Cur pro eo ausus fuisti Deum rogare, qui suis sceleribus innumeris exigentibus in nostra jura devenit? » Non tamen pro hoc vir Dei ab oratione cessavit, usquequo angelus Domini apparens dixit: « Actenus ego meique sodales pro Adone laboravimus, sed age gratias Deo, quia modo liberatus et nostris est concivibus aggregatus. » Nocte quadam, dum in stratu suo, quod est ante secretarii januam in ipso aditu basilicæ resideret, visi sunt in choro stare fratres, et quasi viritum turificaretur, a singulis subselliis videbatur exire fumus, cujus virgulæ supra beati Benedicti colligerentur altarium. Cumque ad hoc cerneret, angelus Domini apparens dixit: « Quod vides orationes sunt fratrum, quæ propterea in altari congeruntur, ut sanctus Benedictus representet eas ante sedem Majestatis. » Extant præterea de hoc egregio viro plura

(Editio Neapolitana.)

miracula, quæ si quis nosse desiderat, historiam vitæ ejus a Paulo grammatico et hujus cœnobii monacho (1163) descriptam (1164) relegat. Hoc etiam tempore, jussu Desiderii pulchro satis opere in comitatu Teatino renovata est ecclesia sancti Liberatoris ab Adenulfo jam dicti loci præposito et hujus cœnobii monacho

49. Anno autem dominicæ incarnationis 1077 Matilda comitissa Liguriæ et Tusciæ, iram imperatoris Henrici sibi infestis metuens, Liguriam et Tusciam provincias Gregorio papæ et sanctæ Romanæ Ecclesiæ devotissime obtulit. Hæc ergo causa inter pontificem et Romanum imperium dissensionis et odii fomitem ministravit. Quapropter pontifex oportunitate reperta eundem imperatorem ob investituram ecclesiarum a limitibus ecclesiæ separavit. Cæsar autem cum optimatibus imperii consilio habito (an. 1076, Febr. 23), transcensit Alpibus ut

verba invenit mores nostratium illustrantia: domum satis amplam repperit (sc. in visione positus), in qua rogam vidit grandibus lignis constructum, sicut fieri moris est in frigidis et præteritum sperboreis regionibus. Integras etenim inibi dominorum suorum facias advolvunt rusticæ trabes, ut non secturis set trahibus magnis pyram videantur componere. Sic tamen eas in quadrum alterum alteri superponunt, ut inter lignum aperturæ quædam efficiantur, per quas lingue ignis egrediantur, et omnia domus spatia caloribus repleantur.

(1165) Anno 1077 etiam Donnizo hoc assignavit.

autem ante pontificis curiam, qui tunc in unam A Matildæ munitissimam arcem se contulerat, idem augustus discalciatus persistens, pacem exposcebat, et hoc per se, hoc per imperii principes, hoc per apostoli familiares postulabat (an. 1077, Jan.). Pacis autem iste tenor erat, ut si quid utrinque fuisset admissum, solveretur; deumque cæsar Romano pontifici fidelitatem juraret. Cumque negotium effectui mandatum esset, pontifex Matildæ consiliis adjutus, quendam ex suis ultra montes dirigens, et Rodulfo duci coronam imperii mittens, adversus augustum rebellare suasit. Quod ubi cæsari in Italia renuntiatum est, e vestigio Gallias transiens, anno dom. incarnat. 1081 [1080] contra ducem ipsum iniiit bellum. In quo primo conflictu superatus (Jan. 27), deinde victor evadens (Oct. 15), ducem ipsum B cum exercitu ipsius trucidavit. Cæsar igitur injuriæ ulciscendæ non inmemor, congregato exercitu Romanam (1167) advenit (an. 1081, Mai.); sed obsistentibus cum pontifice ipso Romanis, sine effectu reversus est (Jul.).

Anonym. Cas. Hoc etiam anno Robertus dux cum 15 milibus armatorum transito mari Thraciam debellaturus ingreditur. Adversus hunc Alexius imperator cum 170 milibus pugnatorum ad prælium C exiens superatus est (Oct. 19).

50. Henricus (1170) interea sequenti anno exercitum congregans Romanam advenit (an. 1083), et porticum sancti Petri per vim cepit, magnaue ex parte destruxit; archiepiscopumque Ravennatem apostolice sedis invasorem absque consilio et voluntate Romanæ Ecclesiæ instituit. Hoc audito omnes fere istarum partium homines adversus Normannos uno animo unaque voluntate conspirant, ut cum imperator Romanam transiret, omnes in illos unanimiter insurgerent. Hoc illi explorato perterriti consilium invicem incunt, ut cum imperatore fœdus quoquo pacto componant: ne si Roma ille potiretur, adjunctis illi Romanis et omnibus per circuitum D gentibus, ipsi sedibus suis pellerentur.

cum pontifice pacisceretur intravit Italiam. Trijuo namque ante pontificis curiam, qui eo tempore in unam munitissimam Matildæ arcem se contulerat, idem augustus discalceatus permanens, pacem exposcebat, et hoc per se, hoc per principes imperii, hoc per familiares apostolici postulabat (an. 1077, Jan.). Pacis autem tenor istiusmodi fuit, ut si quid commissi ab utraque parte factum esset, solveretur; deum vero cæsar more antecessorum suorum Romano pontifici fidelitatem faceret. Postmodum vero cum imperator papam et Matildam dolo capere vellet (1166), detecta fraude pontifex a Matilda monitus et adjutus Romanam reversus est. Cumque Henricus in pristina relapsus esset, a Gregorio rursus excommunicatus fuit, coronaque imperii Rodolphum ducem insignire curavit. Quod ubi cæsari in Italia nuntiatum est, e vestigio in Gallias transiens, anno dominicæ incarnationis 1081 [1080] contra eundem ducem bellum iniens, in quo primo publico Marte superatus (Jan. 27), deinde victor effectus (Oct. 15), eundem ducem gladio trucidavit. Victor igitur imperator effectus, suæ injuriæ ulciscende memor, congregato exercitu Romanam (1167) advenit (an. 1081, Mai.), sed obsistentibus Romanis cum eodem pontifice, sine effectu reversus est (Jul.).

[Anonym. Cas.] Hoc etiam anno Robertus dux cum 15 milibus armatorum transito mari, Romaniam debellaturus ingreditur. Contra quem Alexius imperator cum 170 millibus (1168) pugnaturus adveniens, bellum iniiit; a quo idem imperator devictus est (Oct. 19) (1169).

50. Henricus (1170) interea imperator alio anno exercitum congregans Romanam advenit (an. 1083), et porticum sancti Petri (1171) per vim cepit et ex magna parte destruxit, atque archiepiscopum Ravennatem invasorem apostolice sedis absque consilio et voluntate totius Romanæ Ecclesiæ constituit. Hoc audito omnes fere istarum partium homines uno animo unaque voluntate contra Normannos conspiraverunt, ut cum imperator Romanam transisset, omnes in illos unanimiter insurgerent. Quod illi cognoscentes, et malum timentes, acceperunt consilium intra se, ut si quomodo possent fœdus cum Henrico imperatore componerent (1172); dicentes quia postquam imperator Romanam habuerit, nullam ¹¹⁶⁶ ulterius ab eo finem habebimus, sed junctus Romanis et cæteris circa manentibus, omnes nos de partibus istis expellet.

VARIÆ LECTIONES.

¹¹⁶⁶ abhinc rursus eod. Casinensem sequimur.

NOTÆ.

(1166) Hæc ex Domnizone I, 2 Lauretus interposse videtur.

(1167) Hæc iisdem fere verbis habet Anon. Cas. ad a. 1081.

(1168) 70 milibus Lupus.

(1169) Apud Dyrrhachium.

(1170) H. — constituit ex An. Cas. ad a. 1083. Sequentia autem ad tempora spectant anteriora. Farkæ Henricus fuit a. 1082.

(1171) Id est civitatem Leonianam; v. Bonizonem ap. Ang. Mai, Spicil. Rom. VI, 278. Stenzel Frank. Kais. 1, 480.

(1172) De solo hoc Principatu intelligendum esse ostendit Di Meo in Ann. ad a. 1081, quo Jordanus cum Henrico se conjunxit. Verum ne ipsum quidem Petrum de cæteris cogitaviss e sequentibus apparet.

Quod postquam tractatum inter eos et positum est, et nuntii eorum ad imperatorem ob hoc ierant et redierant, demum vocaverunt patrem Desiderium; et quoniam neminem alium in his partibus invenire poterant, in quo confidere potuissent, et de eo satis fideliter præsuebant, omnia ei quæ consiliati fuerant crediderunt, secumque eum ad imperatorem ire hortati sunt; et licet propter securitatem suam sinem cum imperatore componerent, eo tamen animo veniebant, ut causa fidelitatis Romanæ Ecclesiæ de pace inter pontificem et imperatorem satagerent. Hoc ubi Gregorio papæ nuntiatum est, supradictum imperatorem cum omnibus suis sequacibus a liminibus ecclesiæ separavit. Hoc ubi Normanni persenserunt, omnes qui prædictum pontificem antea sinceriter ac fideliter diligebant, ex tunc ab eo corpore et animo recesserunt. Imperator interea per comites Marsorum misit epistolam ad patrem Desiderium, ut iret ad eum; ad quam epistolam nullum omnino responsum dedit, quia nesciebat cujusmodi salutationem ei scriberet. Idem misit illi aliam satis minando, quod nec ad eum ierit, nec ad scripta sua responderit, mandavitque ei ut Farvæ sibi occurrere non moraretur, nisi forte vellet graviter penitere. Ad hæc Desiderius rescripsit ei pro salutatione « debitæ fidelitatis obsequium, » ideo quia nullam ei fidelitatem se debere putabat, et cum multas illi rationes in ipsis litteris posuisset, se propter Normannos non posse illum adire, sed si forte cum Romano pontifice vellet pacem facere, inveniret aliquam occasionem illum adire; et ad ultimum, ut illum ad pacem animaret, scripsit neque regnum neque sacerdotium in tanto dissidio incolume posse consistere. Ad hæc imperator iratus, et multa contra Desiderium indignatione commotus, nuntiis suis quos ad principem mittebat, omnino interdixit ne Desiderio aliquid loquerentur, et principi mandavit ut Desiderium quantum valeret læderet, nisi sua sponte ad imperatorem veniret. Hoc ubi Desiderius pater agnovit, Romano pontifici hæc omnia litteris intimavit, et quid sibi inde esset agendum consultit; sed nullum ab eo super hoc responsum accepit. Rursus igitur imperator misit Desiderio litteras, ut nullo modo dimitteret quin ad eum in pascha iret, et cum eo ipsam festivitatem celebraret; et aliam misit monachis de eadem re; sed adhuc differens, ire ad illum distulit. Postquam vero princeps et omnes Normanni ad imperatorem pergebant, et princeps Desiderium secum ire hortabatur, idem abbas fratres convocans, dixit ad eos: « Angustiae michi sunt undique; si enim ad imperatorem non iero, imminet periculum et eversio monasterii; si autem iero, et voluntatem ejus implerem, incurram

periculum animæ; si vero iero et voluntatem ejus non fecero, imminet periculum corporis mei, simulque timeo ne iratus imperator, ita Normannis monasterium istud quod sub tutela et defensione ejus est, sicut et totum Principatum concedat. Pergam tamen ad eum, tradens me morti et periculo; neque enim faciam animam meam pretiosiore quam patrem sanctissimum Benedictum: nam et pro vestra communi salute animarum et corporum, locique istius incolumitate, si aliter fieri non potest, opto a Christo anathema esse. Si enim milies occidar, nullus me separabit a dilectione loci istius; nam non dico imperatori, qui christianus est, sed etiam alicui pagano sive tyranno occurrere non recuso, dummodo res monasterii valeam ab ejus barbarie liberare [Hist. misc. GRÆC. Dial. III, 5, II, 32]. Nam et Leo papa, ut civitatem Romanam a devastatione et incendio liberaret, Genserico regi Arriano occurrit, et Savinus Canosinus Attilam (1173) æque Arrianum ad convivium invitavit, et de manu ejus calicem accepit, et bibit, et pater Benedictus Zalam similiter perfidiæ Arrianæ hominem etiam in oratione suscepit, ut eum afflictione rusticæ mitigaret. » Hæc cum dixisset, patri Benedicto se commendans, iter arripuit. Ita tamen Deo se protegente cavuit, ut in toto illo itinere, et in tota illa mora quam ibi habuit, cum multi sibi episcopi et honorati viri, amici etiam sui quamplurimi, et imperatoris cancellarius (1174) occurrissent, neminem osculatus est, cum nullo eorum simul oraverit, comederit, aut biberit. Postquam vero Albanum pervenit, neque ipse ad imperatorem ivit, neque ad illum aliquem misit, sed per totam illam ebdomadam minæ sibi ab imperatore tantummodo mittebantur. Nam mandabat ei, ut sibi fidelitatem faceret, et homo ipsius per manus deveniret, et abbatiam de sua manu reciperet. Quæ videlicet omnia Desiderius forti animo contempnebat, dicens se non modo pro abbacia, sed nec pro honore totius mundi id minime esse facturum. Cumque tam rigidum et inflexibilem eum imperator esse cerneret, iratus est valde, præcepitque principi, quatinus nuntios suos acciperet, et cum eis ad monasterium veniret, illisque ipsum assignaret; sed cum princeps multa illi bona de Desiderio frequenter locutus fuisset, et eum ad illum duxisset, ita flexit se ut ipse coram principe amicitiam sibi promitteret, et de corona imperiali acquirenda⁴⁸⁷ illum pro suo posse adjuvaret (1175), salvo tamen ordine suo. Quæ quoniam ad comparationem superiorum Desiderio levia visa sunt, quia aliter nequivit, consensit, et coram principe hoc ei promisit. Cumque adhuc exigeret, ut virgam abbatiae ab ipso reciperet, respondit quia cum Romanis

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁸⁷ita ed. Vene. a. ac req. Ang.

NOTÆ.

(1173) Totilam.
(1174) Burchardus ep. Lausanensis per hos annos diplomata recognovit.

(1175) Quod ei in opprobrium versum v. in ep. Hugonis Lugl. ap. Mansi Conc. XX, 652.

imperii coronam eum habere vidisset, tunc si sibi videretur, abbatiam ab ipso reciperet; si vero nollet, dimitteret. Post hæc imperator accepto a principe magno¹¹⁷⁶ quantitatis pretio, per præceptum aurea bulla bullatum confirmavit totius Capuani principatus attentias, retento sibi et imperio monasterio Casinense, cum universis rebus ac pertinentiis suis. Super hæc interim quandiu ibi permansit Desiderius, cotidie ac sæpe cum episcopis qui cum imperatore erant, de honore apostolicæ sedis contendit, et præcipue etiam cum episcopo Ostiensi (1176) qui etiam papæ Gregorio favere videbatur; cum ille ei privilegium Nycolai papæ quod cum Hildebrando archidiacono et centum viginti quinque episcopis fecerat, ostendisset, ut numquam papa in Romana Ecclesia absque consensu imperatoris fieret: quod si fieret, sciret se non pro papa habendum esse, atque anathemizandum. Unde Desiderius tam illum quam omnes qui eum adjuvabant, palam convicit. Dixit enim neque papam, neque episcopum aliquem, neque archidiaconum, neque cardinalem, sed nec ullum hominem hoc juste facere potuisse. Apostolica enim sedes domina nostra est, non ancilla nec alicui subdita, sed omnibus est prælata; et ideo nulla ratione posse constare, ut eam aliquis quasi famulam vendat. Quod si hoc a Nycolao papa factum est, injuste procul dubio et stultissime factum est, nec pro humana stultitia potest aut debet amittere suam dignitatem Ecclesia, nec unquam debet a nobis hoc aliquatenus consentiri; nec Deo volente amplius fiet ut rex Alemannorum papam constituat Romanorum. Cum ad hæc iratus episcopus dixit: « Quod si hæc ultramontani audirent, omnes simul adunati unum fierent, » Desiderius respondit: « Certe si non solum hi, sed etiam totus mundus contra hoc in unum congregaretur, nunquam nos ab hac sententia excludere posset. Potest quidem imperator ad tempus, si tamen permiserit Deus prævalere, et vim ecclesiasticæ justitiæ inferre; nostrum tamen consensum ad hoc numquam poterit inclinare. » His et hujuscemodi pluribus cotidie cum eis et sæpissime contendebat, et justis eos rationibus vincebat. Cum archiepiscopo etiam Ravennate super eadem re satis contendit, et de prædicto privilegio justis eum rationibus vicit; cur etiam de papatu se intromisisset, non leviter reprehendit: sed cum multis rationibus satisfacere voluisset, nec valuisset, invitum se fecisse respondit; nam si hoc non fecisset, honorem suum imperator procul dubio perdidisset. Desiderius autem ab eodem imperatore præ-

ceptum aurea bulla bullatum de hujus loci possessionibus accipiens, et licentia redeundi ab imperatore impetrata, ad hoc monasterium est reversus.

51. Circa hæc tempora Ugo venerabilis abbas Cluniacensis, vir celeberrimæ vitæ ac famæ, ad patris Benedicti limina valde devotus adventit; quem venerabilis Desiderius honorifice ut tantum decebat virum suscipiens, et societatem Cluniacensium fratrum nostræ congregationi adjungens, memoriam illorum apud nos nostræque congregationis apud illos in morte et in vita iidem viri venerabiles in perpetuum habendam sanxerunt (1177). [Desid. Dial. II, 4.] Tunc temporis in hoc Casinensi cœnobio, cum quidam frater Gregorius nomine ex hoc mundo migrasset, tanta odoris fragrantia de loco in quo jacebat emanavit, ut omne subito hoc monasterium odoris suavitas resperserit. Cumque omnes mirarentur, nuntius ab infirmorum domo venit, qui Gregorium monachum obisse nuntiavit. Quidam frater in hoc Casinensi cœnobio Randiscius¹¹⁷⁷ nomine fuit, cujus quanta qualisque vita extiterit, in ipso mortis articulo Dominus ostendere dignatus est. Nam cum expleto vivendi tempore, mortis persolveret debitum, cœperunt fratres sicut mos est ejus animam omnipotenti Domino commendare. Cumque jam extremum alitum traheret, voces psallentium virtute qua poterat compescere cœpit, dicens: « Tacete, tacete, numquid non auditis, quantæ resonant¹¹⁷⁸ laudes in cœlo? Numquid pueros qui laudes decantant non videtis? Nam vestimenta vultusque eorum sunt ut nix. Unde per Deum obnixè vos postulo ut silcatis, michique tam suavissimum cantum audire sinatis. » Hæc dum diceret, extremum alitum fudit.

52. Sequenti tempore Jannellus et Scifridus præ parte sua et parentum suorum renuntiaverunt se huic monasterio de castello Saracenisco cum pertinentiis suis, recipientes præsentialiter a Desiderio monetæ Papiensis solidos ducentos, centum librarum auri pena preposita. His porro diebus Desiderius ante præsentiam Jordani principis concessit Goffrido cognomento Monio, diebus vitæ suæ castrum Sujanse, in eo tenore ut ipsum castrum non recognosceret neque a principe neque ab ullo homine, nisi a prædicto abbate et successoribus suis, et serviret inde huic monasterio et ejus abbatibus per rectitudinem; ad mortem vero, prædictum castrum in loci hujus potestate rediret (1178).

53. Alio præterea anno (1084) Eynricus imperator Romam cum exercitu venit, et supradictum papam Gregorium, qui in arce sancti Angeli se contra eum

VARIÆ LECTIONES.

¹¹⁷⁶ an magnæ? ¹¹⁷⁷ Randiscius vocatur in libro de ortu et oo. vult. Cas. 60. et in martyrol. s. XI. ad 2. Non. Sept. ¹¹⁷⁸ resonant Petr. l. l.

NOTÆ.

(1176) Olone.

(1177) In Necrol. cod. 47, III Kal. Maii. Ugo Clu-

niacensis abbas et commemoratio Cluniacensium fratrum.

(1178) Cf. infra IV, 7.

munerat, cum diversis bellorum machinis oppugnare modis omnibus cepit. Hoc ubi Robberto duci qui ea tempestate Constantinopolitanum imperatorem expugnabat relatum est, Boamundum filium suum in ipsa expeditione relinquens (1179), Italiam citissime rediit, ac immensum valde exercitum congregans, ob papæ liberationem contra imperatorem ire disponit. Quod ubi Desiderio nuntiatum est, nuntium Romæ ilico destinavit, qui et papæ liberationem et Imperatori adventum ducis nuntiaret. Tunc imperator Urbe egrediens, ob id scilicet quia sine militum præsidio erat, civitatem Castellanam ingressus est. Robbertus autem dux Romæ cum exercitu ad ecclesiam sanctorum Quattuor coronatorum in tempestræ noctis silentio dum advenisset, ex consilio ⁴⁶⁶ Cencii Romanorum consulis ignem in Urbem immisit. Romani igitur re inopinata percussi, hac in igne extinguendo dum essent intenti, dux confestim cum exercitu ad arcem sancti Angeli properans, pontificemque inde abstrahens, Roma sine mora egressus, papam Gregorium ad hoc monasterium usque deduxit; quem apostolicum noster abbas usque ad ipsius exitum, cum episcopis et cardinalibus qui eum secuti fuerant sustentavit.

54. Factum est autem dum idem papa Gregorius missam celebraret, vir quidam Johannes nomine, juxta altaris crepidinem ⁴⁶⁷ in remoto astitit. Cumque ad altare oculos devertisset, subito in estasin raptus nivei coloris columbam, cujus guttur videbatur esse aureum, super eandem aram stare conspexit. Quæ mox inde advolans, atque super destrum humerum papæ Gregorii recubans, alis protinus expansis utrosque protexit, et tandiu sic perstitit quousque commistio corporis et sanguinis Christi in calice facta fuit; iterumque sicut prius in humero se colligens, inde ad altare descendit, caput blande super hostiam flectens, viro illo nec quid hoc esset sentiente, cum celeri volatu pleno rostro remeavit ad cælum. Post hæc rursus homo ille ad eor et ad memoriam rediit, adeo ut penitus in ejus animo nulla visionis hujus manerent vestigia. Nocte vero subsequuta cum se somno dedisset, vir ut sol irradians minaci vultu in medio suæ domus hostio eidem apparuit, quo viso quo jacebat de stratu rosiliens, terrore cogente nimio fugam temptavit arripere; quem vir supereminens estensa manu compescuit, brachium ejus tenens suaviter. Fugax autem ille, cernens quod nullo modo manus ejus evadere posset, ac s; ligatus invitus stetit; cujus ad auxilium quidam nivea canitie aspersus, stola candida indutus, subito advenit; illius merorem manu consolationis abstergens, de captione qua tenebatur eum eripuit. Quem libera voce, quis hic tantæ potestatis vel claritatis

A esset intrepidus inquisivit. Cui : « Hic est sol justitiæ, » respondit; et ille : « Nomen tuum simili modo quærenti michi ediscere. Nequaquam te inquit meum scire nomen oportet, sed ad interrogata sapienter michi responde. Reminisceris forsitan, quod hesternæ die in ecclesia dum astares vidisti? Ille forsitan cui oblivio animum impediærat, cepit infra se volvere et cogitare, quid ab eo senior quæreret; et subito memor sui factus, per ordinem sibi retulit rei eventus. « Vade inquit ⁴⁶⁸, quantocius auribus papæ hoc ipsum intimato, ut constanter vigore sancti Spiritus cœptum opus peragat. » Et confestim ab oculis ejus ablatus est.

55. His porro temporibus quidam Amalfitanæ civitatis nobilis, mundo mundanisque omnibus abreunians ad hunc locum pervenit, et a Desiderio gratanter susceptus et monachus factus, partem non exiguam ligni salutiferæ et vivificæ crucis, auro et lapidibus pretiosis ornatam, et in aurea ycona locatam, quam ipse de palatio Constantinopolitano abstulerat, in conjuratione quæ contra Michaellem imperatorem facta est, beato Benedicto devotissimus optulit. Desiderius autem post ista Capuam pergens, et officinas monasterii Capuani in ruinis jam positas cernens, ad renovationem illius animum dedit. Disrupta namque priori ecclesia, jussit conduci artifices alios ad capitella columnarum miro opere facienda. Evocansque ad se Benedictum ejusdem loci præpositum, præcepit ut in ejusdem ecclesiæ renovatione omnibus rebus postpositis, specialiter invigilare studeret. Cujus ille imperio parens, patris Benedicti basilicam, sicut nunc cernitur pulcherrimam satis construxit. Quæ quidem ecclesia habet in longitudine cubitos 98, in latitudine 52, in altitudine 40; columnas ab uno latere 9, ab altero totidem. Tunc temporis cum omnis tellus aresceret, fratribus omnipotentem Deum et patrem Benedictum per aliquot dies ex hoc rogantibus, pluviam Dominus abundantissime tribuit. Et ut meritis beatissimi patris Benedicti id evenisse crederetur, solummodo intra terras monasterii diffusa est, a foris vero ne una quidem pluvix gutta cecidit.

56. Sequenti vero tempore (an. 1084. Apr.) Theodinus filius Maynerii de Trivento obtulit huic loco monasterium sancti Salvatoris quod situm est prope fluvium Tresta, simul cum castello quod eidem monasterio pertinet vocabulo Pesclatura, et duabus aliis ecclesiis id est Sancta Maria de Colle rotundo, et Sanctus Paulus de Petra corvina (1180), cum universis earundem ecclesiarum mobilibus et immobilibus. Transmundus (1181) quoque Teatinus comes similiter obtulit (Oct.) in hoc monasterio tria sui juris castella in comitatu Pinnense, quorum unum

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁶⁶ consilii c. ⁴⁶⁷ c. pedem c. quæ glossa esse videtur. ⁴⁶⁸ inquam c.

NOTÆ.

(1179) Id jam. a. 1082, fecerat. 1

(1180) Ambæ in territorio de Castellone. Ed. Gatt.

Acc., p. 191.

(1181) F. Attonis; ib., p. 192,

vocatur Arseta, alterum dicitur Bacuccu, tertium **A** rominator Bisenti, cum terra nichilominus decem millium et eo amplius modiorum. Circa hæc fere tempora vir Domini Aldemarius, hujus cœnobii monachus et miraculorum patrator egregius, apud Iocœclanicum vita decessit. De cujus miraculis, quia id ratio exigit, aliquanta opusculo isti ad succedentium memoriam perstringenda sunt. Illic dum quodam tempore Bovianum pertransiret, unus e supra dicti loci habitatoribus, eum interficere cupiens, vibrato telo ita lacertus ejus obriguit, ut brachium dextere nullo modo posset. Tunc ubi se tali correptum pena perspexit, eundem Aldemarium rogare cœpit, ut sui misereri dignaretur; vir autem Domini orationem pro ipso fundens, persequentem se confestim sanum restituit. Nec hoc silendum videtur, quod si **B** quis languidus aquam viri Dei manibus benedictam in potum accepisset, salutis pristinae citissime restituebatur. Per hos dies oblata est in hoc monasterio a supradicto principe Jordano ecclesia sanctæ Agathe justa Aversam (*an.* 1086. *Feb.* 22.), quam dum Constantinus Africanus, sicut jam supra taxavimus (c. 35), beato Benedicto obtulerat. cum curtibus et villanis et universis pertinentiis suis, qualiter eam Richardus princeps pater ejus dotaverat, et sicut Gualterius ¹¹⁸² (1182) cappellanus ipsius qui eam restauraverat, ad diem obitus sui tenuerat, violatoribus ejusdem suæ oblationis centum auri librarum pena proposita.

57. Hoc interea anno Robertus dux, qui cum **C** Constantinopolitano imperatore ejusque exercitibus multa jaundudum prælia prospere gesserat, multasque ejus urbes occupaverat, cum esset in eadem expeditione obiit (*an.* 1085. *Jul.* 17), corpusque ejus Italiae relatum, et in Venusia civitate Apulie conditum est. Illic interea ad diem obitus sui brachium sancti apostoli et evangelistæ Matthei cappellanus suis filio suo Salerni reportandum (1183) atque reddendum reliquit (1184). Sed illi substantia pauperes ac fide pauperiores, thecam argenteam in qua sanctum brachium erat reconditum inter se dividunt, indeque Jerusalem pergentes, sanctas reliquias usque ad diem obitus sui apud se retinere celatas. Ad mortem autem venientes, supradictas reliquias **D** fuscis sociis, pueris suis contradunt, qui qualiter sanctum brachium temporibus Girardi abbatis ad hunc locum detulerint, loco suo scribentibus (l. iv,

c. 73.). Non autem videtur indignum hic ex parte aliqua summam oblationum istius ducis ejusque conjugis Sicelgaite ad scientiam posterorum annectere, qui supra omnes fere sui temporis mortales locum istum, patrem Desiderium, et nostram congregationem diligere, exaltare et honorare studuerunt.

58. Prima igitur vice, quando idem abbas Regium perrexit ad eos, donavit ei dux 600 bizantios, et 5 pallia, et unam naviculam auream (1185). Alia vice pallium unum magnum, et gemmas atque margaritas quamplures pro skifatis (1186) 700. Item alia vice ad Castrum villari (1187) donavit ei 600 bizantios, et duo millia tarenos Africanos, et 13 mulos cum 13 Saracenis, et unum tappetum magnum. Item **B** quando ægrotavit, mandavit huic ¹¹⁸⁸ mille skifatos. Item a Gallipoli mandavit 300 bizanteos, et duo millia tarenos. Quando prima vice venit huc. et ivit in Campaniam, posuit in capitulo 12 libras auri, et 100 bizanteos, et super altare sancti Benedicti 300 skifatos, et 3 pallia, et 100 skifatos pro fabrica dormitorii, et 100 in refectorio, et 40 in ospitali, et 12 libras denariorum in infirmario, et 100 michalatos (1188) pro pictura capituli. Quando venit super Aquinum, misit huc 500 bizanteos. Quando recepit Barium donavit Desiderio 12 libras auri. Item secunda vice quando perrexit super civitatem Tiburtinam, posuit in capitulo 12 libras auri, super altare vero 100 skifatos, et unum pallium magnum. Tertia vice quando reversus est a Roma cum papa Gregorio posuit in capitulo mille solidos Amalfitanos, et centum bizanteos super altare, et abiens hinc, misit 190 sarganas (1189) fratribus in dormitorio. Alia vice misit huc mille tarenos pro piscibus. Item mille tarenos, et unum navigium valens solidos mille Item 400 solidos Amalfitanos. Item a Romania misit huc mille michalatos. Uxor præterea ipsius quando ægrotavit, misit beato Benedicto 45 libras argenti, et pallium 1. Item quando venit huc post mortem ducis posuit in capitulo 300 skifatos, et cooperuit omnes mensas refectorii manteliis. Alia vice obtulerunt beato Benedicto altarium aureum, cum gemmis, margaritis et smaltis ornatum. Coopertorium altaris sericum cum urna purpurea, ornatum margaritis ac smaltis. Calicem aureum parvum. Planetam purpuream cum friso, et cum aquila de margaritis. Tunicam unam de panno persico (1190) inau

VARIÆ LECTIONES.

¹¹⁸⁵ Guilelmus c. ¹¹⁸⁸ leg. huc.

NOTÆ.

(1182) Ita in privileg. quod ex orig. ib. editum est.

(1183) Rogerius tunc Cephaloniam oppugnabat. Robertus solus in Italia tunc fuisse potuit.

(1184) Cf. cap. 45 supra.

(1185) Qua incensum in thuribulis ponitur; vid. Ducang. s. v.

(1186) l. e. nummis cavis, qui scyphi speciem referunt; cujus generis tunc multi Byzantii cudebantur.

(1187) Castroville, in Calabria d. Cassan.

(1188) Nummos aureos sub Michaelè Duca cussos.

(1189) arganæ quid sint, non invenio. Sarganæ vero (et forte sic ab auctore scriptum et a librario corruptum) Suidæ et Hesychio sportæ sunt vimineæ, crates ex junctis, quæ usui monachorum aptæ. Anc. Piscium speciem esse rectius, ut videtur, conjicitur in nova Ducangii editione.

(1190) Color ad cæruleum vel ad persicæ malcolorem accedens, Galhis *pers*, Italis *perso*. Duc s.

rato. Pluviales 4. Albas sericas 4. Albas de matassa (1191) bambacii 8. Candelabra de cristallo et honichino atque argento, parium 1. Abia candelabra argentea cum malis crystallinis, parium 1. Bazili (1192) de argento, parium 1 librarum 7. Laternam argenteam librarum 8. Scrinium argenteum super altare cum nigello, librarum 8. Scrinium eburneum magnum. Coppas duas argenteas deauratas cum nigello, librarum 15, cum quibus fratres in præcipuis festivitibus biberent. Concam argenteam cum aquiminili suo, librarum 24. Urceum de cristallo majorem. Scutellam argenteam cum nigello, librarum 14. Scutellam aliam librarum 16. Alias duas librarum 10. Pannum sericum magnum cum uno roto (1195), et alios æque magnos 3, et 4 minores. Circitoria de altare sancti Benedicti 4. Duas cortinas Arabicas, quæ pendent supra chorum. Alias duas cortinas, quæ appenduntur in circuitu chori per quadragesimam. Item quando venit huc post mortem ducis, posuit in capitulo 5 libras auri, et duas dedit in infirmario, unam pro expensis, alteram pro balneo construendo. Super hæc omnia, et multa alia quæ nec recoli nec numerari possunt, optulerunt beato Benedicto monasterium sancti Petri Imperialis in Tarento (1194), cum decima de piscaria, et cum decima manualium (1195) suorum. Monasterium sancti Angeli in Troja, sancti Nycandri (1196), sanctæ Anastasiæ in Calabria, sancti Nycolai in Sellectano (1197), et fundicum (1198) in Amalfi, cum pertinentiis suis. Anno sequenti (1086) eadem ducissa Sicelgaita per consensum filii sui ducis Roggerii, optulit beato Benedicto per cartam aurea bulla signatam (1199) locum qui Cetrarius dicitur, in Calabria, cum toto portu suo, et omnibus pertinentiis suis, atque universis colonis ibidem habitantibus: quod videlicet in dotem a prædicto conjuge suo duce Robberto dudum receperat; ea tamen condicione, ut quoad ipsa viveret, idem locus in ejus dominio permaneret, post obitum vero ejus absque ulla hæredum seu successorum suorum calumnia ad hujus monasterii jus remearet; apposita pena centum librarum auri, quicumque hujus oblationis suæ violator existere temptavisset. Super hæc autem transmisit beato Benedicto per Desiderium altare prætiosissimum, auro ac smaragdis, margaritis et gemmis, quodque his omnibus

A multo pretiosius est, beatissimi apostoli et evangelistæ Matthei sacrosanctis reliquiis mirifice decoratum.

59. Hoc eodem anno (1086. Jul.) Johannes comes, filius Landulfi de Venafro, ad extrema veniens, ad hoc monasterium cum rebus suis ferri se jussit, et concambium de castello suo, quod Cardetum vocatur (1200), ideo nobis valde congruum quia contiguum, diu jam optanti Desiderio fecit. Datæ sunt autem pro ejusdem castelli commutatione quattuor ecclesiæ quas in Venafro habebamus, cum omnibus possessionibus ac pertinentiis earum, id est Sanctus Benedictus qui vocatur Pizzulu, Sancta Maria in Sala, Sanctus Nazarius in Piperozzu, et Sanctus Benedictus intra eandem civitatem; apposita pena mille bizanteorum omnibus ideo concambium remove voluntibus. Per hos dies (1201) Marius comes Trajectensis una cum Oddulana uxore sua obtulit beato Benedicto totam partem suam de comitatu Trajectano et castro Spinii ac Fractæ, pena apposita centum librarum auri id remove quærentibus (*an. 1059. Oct.*). His quoque diebus Gualterius comes Lesinensis (1202) reddidit beato Benedicto fluvium Lauri cum tota piscaria sua, et ipsam focem sancti Benedicti cum tota piscaria et calatoribus suis tam intus quam foris, cum introitu et exitu suo, nec non ecclesiam sancti Focati, et ecclesiam sancti Petri, cum pertinentiis suis, quæ malo ordine retinuerant homines de civitate Lesinensi; pena apposita duum milium bizantium, qui hoc remove temptasset. Tunc temporis Leo filius Symeonis ad mortem veniens, per manus Desiderii obtulit in hoc loco omnia sua mobilia et immobilia tam intus quam foris in civitate Barensi, pena mille solidorum proposita.

60. Hic abbas concessit Landoni comiti Trajectensi quartam partem de eodem comitatu Trajectano, quam videlicet Marinus comes sicut supra diximus sancto Benedicto cum Obdulana (1205) uxore sua tradiderat, et quartam partem de castro Fractæ, et medietatem de castro Spinii, et quartam partem de monasterio sancti Martini de Aquamundula, excepto monasterio sancti Marini cum pertinentiis suis; in eo tenore ut inde, ubicumque vocatus fuisset, supradicto abbati ac ejus successoribus fideliter serviret, post mortem vero suam omnia hæc in jus monasterii nostri absque omni contradictione redi-

NOTÆ

(1191) Quæ et metaxa, panni species.

(1192) l. e. pelves s. lances.

(1193) Forte *rocho*. Ducang. s. v.

(1194) Cf. cap. 44, supra.

(1195) l. e. pecorum.

(1196) In territ. Trojano, in loco qui Pesmontis majoris dicitur, utrumque dedit uno priv. quod ex orig. ed. Gatt. Hist., p. 275, d. 1080, m. Oct. Cæst. cf. infra IV, 10.

(1197) In territ. Bisinianensi, v. Gatt. Acc. p. 250

(1198) Quod Itali etiamnum *'ondaco* appellant, nos *bazaar*.

(1199) Quam ex orig. edidit Gatt. Acc., p. 192. Usque ad a. 1805 oppidum Casinensibus subditum

fuit. Marii adjacet, a Bisimiano versus Occidentem.

(1200) Regest. num. 492 Castrum nunc dirutum, sub jure tamen monasterii, cum ampla silva. Anc. Edidit Gatt. Acc., p. 194.

(1201) l. e. ante 28 annos, sed annus Dom. Inc. in charta non ascriptus est, nec Petrus eum computare potuit, ut videtur. Data est 54, anno comitatus d. Marini et 17 a. c. d. Dauserii et d. Landoni D. g. thio et nepotibus, atque comitibus, m. Oct., ind. xiii. Trijectu; ap. Gatt. Acc., p. 193. Cf. supra II, 95.

(1202) Num. 503. Anc.

(1205) Ipse notarius in scribendo ejus nomine sibi non constat

rent. Fecit et libellum Transmundo comiti Teatino A usque in tertiam generationem (1204) de castello Monte, et castello Muccla, et castello Frisa, cum pertinentiis suis (1205); eo videlicet ordine, ut in tertia generatione supradicta castra in monasterii hujus dicionem redirent. Eodem vero tempore (an. 1077. Sept. 24) Petrus filius Gregorii Romanorum consulis præceptum fecit huic monasterio de ecclesia sancti Antonini in monte Porculo cum omnibus attinentiis suis (1206), quam superius Gregorius consul Romanorum una cum filio suo Ptolomeo beato Benedicto optulerat.

61. Idem quoque Gregorius illustris ob maximam devotionem quam in patre Benedicto, et per eum in loco isto habebat, cum supradicto filio suo Ptolomeo constituit, ut omni tempore navis nostra cum B raudclero et nauticis suis libera maneat ab omni conditione et debito pensionis, et ut nullum plateaticum vel portaticum monachi nostri aliquando darent in omni jure et dicione potestatis suæ mari terraque; obtulit etiam tunc beato Benedicto ecclesiam quæ dicitur Sancta Jerusalem, cum universis pertinentiis suis, sitam territorio Tusculano, juxta tenorem scilicet quo antea monasterium sanctæ Agathæ, et sancti Angeli, sanctæ Lucæ, sanctæ Felicitatis, sancti Petri in Plegi, sancti Salvatoris in Tusculana, et sanctæ Mariæ in Vineis, huic Casinensi cœnobio concesserat et confirmaverat (1207). Sequenti tempore (Dec. 12) Jordanis princeps (1208) præceptum fecit Desiderio de terris, quas homines nostri de castro Teramensi et Plumbariola et Pedemontis emerant ab hominibus de Aquino. De castro autem Sarracenisco (1209), et Sugensi (1210), et de Turre ad mare (1211), cum pertinentiis suis, nec non de lacu Aquinensi (1212), et de ecclesia sancti Rufi in Capua (1213), et monasterium sanctæ Agathæ in Aversa (1214): hæc inquam omnia, cum omnibus pertinentiis suis, singillatim principalibus præceptis in hoc monasterio confirmavit.

Berardus etiam comes filius Berardi Marsorum comitis, eo tempore obtulit beato Benedicto monasterium sanctæ Mariæ in valle Porclaneci, et castellum Roscolu, cum pertinentiis suis (1215). Id ipsius fecit et Johannes diaconus *** cum parentibus suis, de ecclesia sancti Bartholomei in Arci cum perti-

nentiis suis. Per eos etiam dies Romualdus presbyter fecit cartam huic monasterio de sancto Johanne in Conca cum attinentiis suis. Præterea et Nubilo comes de castro Vipera obtulit huic loco monasterium sancti Eustasii infra eundem castrum, et ecclesiam sancti Barbati, et sancti Elcutherii, et sancti Hylarii, atque monasterium sancti Eustasii in castello Ribza, cum omnibus pertinentiis eorum (an. 1074. Oct.) (1216). Sed et Andreas sacerdos et monachus cum parentibus suis oblationem fecit huic loco de ecclesia sancti Blasii in Limata, subtus castrum quod vocatur in Carica (an. 1063. Apr.) (1217). Hoc tempore (an. 1065. Febr. 13) (1218) Rolandus vir nobilis de civitate Lucensi obtulit beato Benedicto partem suam de monasterio sancti Georgii infra eandem civitatem, et partem suam de ecclesia sanctæ Mariæ in palatio, et castello Alflexo, et de ecclesia sancti Mathei, et sanctæ Mariæ in Curte vechia, et sancti Nazarii in burcho sancti Martini in eodem burcho, et quicquid sibi pertinere videbatur in comitatu Lucense, Lunense, Pinsense, Pistoriensi, Florentinensi, Voloterrensi, Populoniensi et Roselensi. Matilda præterea ductrix Liguriæ et Tusciæ cujus superius memoriam feci, reverentiam hujus loci constituit, ut nullum plateaticum vel theloneum in civitate Pisana, et Lucensi, et in omni dicionis suæ terra monachii nostri aliquando darent (1219). Racterius quoque filius Petri de territorio Marsicano his diebus cartam fecit huic loco de tota parte sua de ecclesia sancti Benedicti in Civitella loco Pascusano. Idem fecit et Rainaldus filius Obberti de civitate Antena cum parentibus suis, de Sancto Petro in Morini, et Sancta Lucia in Rebenaria, cum omnibus pertinentiis illarum. Balduinus quoque comes filius Oderisi Marsorum comitis, fecit huic loco oblationem de ecclesia sancti Urbani in Cominio, et sancti Victorini in Vicu albo, una cum ipso lacu, nec non de ecclesia sancti Angeli in Pratora, cum pertinentiis suis. Similiter fecit et Robbertus de Belloprato de ecclesia sancti Johannis in Poto (1220), cum pertinentiis suis (an. 1077. Apr.). Petrus etiam et Johannes filii Antenuffi de Ceperano tunc temporis similiter fecerunt oblationis cartulam de ecclesia D sancti Petri in Fabratra, cum montibus, planis,

VARIÆ LECTIONES.

*** diaconum c.

NOTÆ.

- (1204) Usu retento ad nos usque. Ang.
 (1205) Cf. supra II, 88.
 (1206) Exstat in Reg. Petri, ap. Gatt. Hist., 236; sed Gregorii oblatio periit, si unquam facta est. Cf. supra c. 17.
 (1207) V. supra c. 17.
 (1208) Solus, vivente patre, cujus privilegium periit. Edidit Gatt. Acc., p. 186; cf. p. 189.
 (1209) S. d. Gatt. Acc., p. 189.
 (1210) 1078. Sept. 23, ib., p. 187; cf. supra c. 41.
 (1211) 1085, Nov. 18. ib., pag. 192.
 (1212) 1081, Sept. 16, supra c. 47.

- (1213) 1082, Sept. 24, ib.
 (1214) 1086, Febr. 22, c. 56.
 (1215) Exstat in Petri Reg. donatio castelli ad mon. S. Mariæ a Berardo facta a. 1048, m. Jul. ind. xv. Gatt. Acc., p. 195.
 (1216) Gatt. Hist., p. 282.
 (1217) Ib., p. 266.
 (1218) A. 1064 (more Florent.) m. Febr., ind. xiiii (l. xviii), ap. Gatt. Acc., p. 195, e Reg. Petri. Cf. supra II, 90.
 (1219) S. d. ib., p. 201. Murat. Ant. I, 957.
 (1220) In finibus Pontiscurvi in pede montis ad Ponte. Gatt. Hist. 313 ex orig.

s Ivis, ac pertinentiis suis. Per eos etiam dies Maio A
 judex de civitate Berulana cum parentibus suis, per
 manus Desiderii obtulerunt huic monasterio eccle-
 siam sancti Stephani intra eandem civitatem. Ode-
 risius præterea Landonis filius de Baduco (1221)
 ad hunc locum veniens, ecclesiam sanctæ Mariæ sit-
 tam sub ipso castro, et aliam ecclesiam sanctæ Mari-
 riæ in jam dicto castro, et sancti Pauli et sancti
 Archangeli in Mozzani, et sancti Quinziani, in hoc
 cœnobio devotissimus obtulit (an. 1080. Nov. 3)
 (1222). Sed et Johannes filius Liudini de civitate
 Aquinensi oblationem fecit in hoc monasterio de
 ecclesia sancti Martini intra eandem civitatem. Raul
 quoque Novellus eodem tempore cartam fecit in hoc
 sancto cœnobio de ecclesia sancti Johannis in Pan-
 tano, et sancti Laurentii in Casa Palumbi, et sanctæ
 Mariæ in ipso colle, et sancti Blasii in Farneto, B
 cum omnibus rebus ac pertinentiis illarum. Heynricus
 etiam filius Heynrici comitis de castro Cremonensi
 (1223), obtulit et ipse monasterium sancti
 Benedicti situm in pertinentiis ejusdem castri, et
 ecclesiam sancti Ambrosii in castro Aire ¹⁰⁶⁷, cum
 omnibus pertinentiis suis (an. 1097. Dec. 1). Id
 ipsum fecit et Punzo filius Benedicti de duabus eccle-
 sias, idest sancti ¹⁰⁶⁶ Felicis et sanctæ Trinitatis,
 in civitate sancti Urbani. Pandulfus quoque Aquin-
 ensis (1224) comes eo tempore similiter obtulit in
 hoc loco monasterium sancti Martini in colle Ar-
 cizzi cum pertinentiis suis. Tunc temporis Bernardus
 quidam nobilis de civitate Aquinensi cartam fecit
 huic monasterio de silva quæ dicitur Matrelle, loco
 qui appellatur Ad rivum tortum, territorio Aquin-
 ensi. C

62. His quoque diebus Guaferrus (1225) vir sapientissimus et facundissimus, e civitate Salernitana de qua oriundus erat egrediens, ad hunc locum pervenit, atque a Desiderio susceptus, monachus factus est. In hoc igitur cœnobio positus, scripsit vitam sancti Secundini (1226). Versus in laudem psalterii. De miraculo illius, qui se ipsum occidit, et per beatum Jacobum vitæ redditus est (1227). Omelia de adventu, In nativitate Domini; de pyphania, et alia quamplurima, quæ hic scribere superfluum duximus.

63. Non solum autem in ædificiis. verum etiam in

libris describendis (1228) operam Desiderius dare permaximam studuit. Codices namque nonnullos in hoc loco describi præcepit, quorum nomina hæc sunt. Augustinum contra Faustum. De opere monachorum. De sermone Domini in monte. Omelias 50. Super epistolam ad Romanos. Sermones. Epistolæ Pauli. De Genesi ad litteram. Epistolæ ejus. Pastorale ejus. De baptismo parvulorum. Ambrosium de rebus gestis in ecclesia Mediolanensi. De Patriarchis. De fide ad Gratianum imperatorem. Sermones ejus. Registrum Leonis papæ. Registrum Felicis papæ. Regulam Basilii. Jeronimum super Ezechielem. Super epistolæ Pauli. Super duodecim prophetas. Eugepium. Sermones Severiani. Historiam Anastasii. Historiam Langobardorum, Gothorum, et Wandalarum. Historiam Jordanis episcopi de Romanis, et Gothis. Historiam Gregorii Turonensis. Josephum de bello Judaico. Historiam Cornelii cum Omero (1229). Historiam Erchemperti. Bedam super Tobiam. De locis sanctis. Evangelium majorem auro et lapidibus pretiosis ornatum, in quo has reliquias posuit: de ligno Domini, et de vestimentis sancti Johannis evangelistæ. Sermones Leonis papæ. Sermones Gregorii Nazianzeni. Doctrinam patrum. Sacramentorum cum martirologio. Sacramentorum aliud. Ordo episcopalis. Gualfridum de efficiis. Super regulam. Passionaria totius anni, libros quatuor. Antiphonaria de die duo in choro semper habenda. Antiphonarium de nocte. Vitas patrum. Instituta patrum. Actus apostolorum cum epistolis canonicis, et apocalypsin. Epistolæ Pauli. Paralipomenon. Super cantica canticorum Origenis, Gregorii, et Berengarii. Johannem Crisostomum de reparatione lapsi. Dialogum, quem ipse cum Alberico diacono (1230) edidit de miraculis monachorum loci istius. Dialogum aliud. Dialogum de vita sancti Benedicti. Hilarius mysteriorum, et ymnorum. Sedulium de evangeliiis. Juvenicum de evangeliiis. Medicinalis. Psalterium. Cræconium de bellis Libicis (1231). Versus Arichis, Pauli, et Caroli. Versus Paulini. Ciceronem de natura Deorum. Instituta Justiniani. Novellam ejus. Terentium. Oratium cum Geometria. Ovidium Fastorum. Senecam. Virgilium cum egloga ¹⁰⁷⁰ Theodori ¹⁰⁷⁰. Donatum.

64. [Desid. Dial. 1, 13.] Hoc præterea tempore la-

VARIAE LECTIONES.

¹⁰⁶⁷ Tire c. ¹⁰⁶⁶ sancte c. ¹⁰⁶⁹ egloga c. ¹⁰⁷⁰ Theoduli emendat Giesebr.

NOTÆ.

- (1221) In campania Romana.
 (1222) Ib., 816.
 (1223) Crema, v. chartam ap. Gatt. Hist., 284.
 (1224) Cominii potius, ut ipse ait, v. Gatt. Hist., p. 289.
 (1225) Cf. de Justis Cas. c. 49, De viris ill., c. 29. Amatum p. 155 — 138.
 (1226) Editam in Actis SS. Febr. II, p. 531 V. S. Lucii ib., Mart. I, p., 304.
 (1227) Fragmentum carminis edidit Cl. Tostius in Hist. Cas. I, 414, q. v. de cæteris ejus operibus in cod. Cas. 280 conservatis.
 (1228) Quorum plurimi supersunt, non tamen

omnes: expilata non semel nostra bibliotheca. Anc. Cf. Giesebr. I. I., p. 54 Federici, Duchi di Gaeta p. 124.

(1229) Miro modo concinit priscus catal. codd. Corbei, ap. Ang. Mai in Spicil. Rom. V, p. XIII, Cornelii liber De bello Trojano.

(1230) Theophilus vocatur in editione quam e cod. Vatic. olim Casin. curavit I. B. Marus, Romæ 1651, 8. repetita a Bollandianis et a Mabillon.

(1231) Quem e cod. Trivulziano s. XIV, edidit P. Mazzucchelli, Mediol. 1820, 4, et suis atque C. Lachmanni curis emendatum I. Bekker in Coll. SS. Histor. Byzant.

trones noctu hujus nostri monasterii ingressi cellarium, carnes, caseum, lardumque inde surripientes, suos his mercibus sacculos impleverunt, foras autem egressi, sacculos quos impleverant levare conati, minime potuerunt. Dein relicta sarcina templantes fugam, per totius excursus noctis monasterii claustra circumeuntes, nullam egrediendi facultatem penitus consequi valuerunt. His quoque diebus in ecclesia quæ est ad honorem patris Benedicti in partibus Liburiae constructa, satis insigne miraculum factum est. Nam cum quidam frater ad terraticum a rusticis accipiendum directus fuisset, rusticus quidam a quo triticum exigebatur, intempestæ noctis silentio saccum frumento implens et super humeros ponens, fugam arripuit. Sed homo verax per celestem lata sententia Regem: *Qui ambulat in tenebris, nescit quo eat, quia tenebræ obcæcaverunt oculos ejus.* (Joan. xii, 35). Nam qui jussa principis tenebrarum omni conamine omnique instantia implere nisus est, per viam rectam se incedere putans, per totam noctem in circuito curtis illius deambulavit; ubi autem dies est reddita terris, in se rusticus rediens, et quod in re erat advertens, volebat cum tritico egredi, et nequibat; volebat triticum de collo suo deponere, et minime poterat. Monachus vero completis ymnis matutinalibus ecclesiam egrediens, eumque divinitus ligatum aspiciens, postquam ab ipso totius rei seriem dedit, orationem Deo Benedictoque patri sanctissimo fundens, rusticum a nexu quo detinebatur ocuis solvit. Hoc præterea tempore famæ maxima per totam fere Italiam facta est (1232). Tunc Desiderius cum fratribus communicato consilio, cibos indigentibus abundanter conferebat.

¶ 5. Anno autem dominicæ incarnationis 1085, indictione 8, cum venerabilis ac semper recolendæ memoriæ dominus Gregorius septimus papa apud Salernum infirmitate magna detineretur, interrogatus ante diem tertium obitus sui ab episcopis, et cardinalibus, qui tunc una cum Desiderio præsentibus erant, quid post suum obitum de Romanæ sedis ordinatione juberet; respondit, ut si unquam aliquo modo possent, eundem Desiderium ad hoc officium promoverent. Is enim præter id quod primum presbyter cardinalis Romanæ tunc ecclesiæ esset, et prudentia maxima, et religione singulari, et principum circummanentium amicitia multa polleret. Si vero hunc nullatenus flectere ad ista valeret, aut archiepiscopum Lugdunensem Ugonem, aut Ottonem Hostiensem, aut Lucensem episcopum (1233), quem prius ex his habere possent, in papam eligere post suum obitum quantocius festinarent. Hoc statuto, defunctus est, octavo scilicet Kal. Junii, die dominica, et honorabiliter intra ecclesiam beati Matthæi apostoli et evangeliste sepultus, cum sedisset in pontificatu annis 12, mensæ 4, diebus 3.

A Et quoniam Romana ecclesia pastore destituta remanserat, et hæretici atque schismatici more luporum illam nitebantur invadere, Desiderius una cum episcopis et cardinalibus, nec non et laicis religiosis, qui actenus in catholica unitate et obedientia papæ Gregorii fideliter perstiterant, cœpit unanimiter agere qualiter eam posset decentissime ordinare. Miserunt ergo, et convenire fecerunt undique apud huic officio personas, quatinus ex eis unanimes consensu eam persouam cum gratia et auxilio Dei eligerent, quæ idonea et apta tanto ordini esset. Convenientes post hæc ad prædictum abbatem episcopi et cardinales, cœperunt eum super præfati pontificis judicio appellare, utque in tanta temporis necessitate periclitanti subveniret ecclesiæ, papatum suscipiendo, instantissime flagitare. Ad hæc ille, papatum quidem se suscipere obstinatissima responsione recusavit, aliis vero quibus sciret et posset modis, ad Romanæ ecclesiæ servitium se paratum esse spondit. Die pentecostes (Jun. 8.) Savinensi episcopo (1234) et Gratiano Roma venientibus occurrit, eisque verba quæ cum papa Gregorio de ecclesiæ ordinatione habuerat retulit, pariterque cum eis Jordanum principem et Raynulfum comitem (1235) adiit, atque ad servitium et adjutorium Romanæ ecclesiæ adhortatus, libentissime ad omnia paratos invenit. Cœpit deinde cardinalibus vehementer insistere, ut de pontificis eligendi persona quantocius deliberarent, et ut ad comitissam Matildam litteras mitterent, quatinus studeret ut et ii quos prædiximus episcopi, et quotquot idoneæ tanto officio personæ judicarentur, Romam sine tarditate venirent. Quod illi facere neglegentes, cum Jordano præcipe clam machinabantur eidem abbati pastoralem curam injungere, et suasionibus multis nitebantur eum quoquo modo Romam perducere, putantes violenter se id ei posse imponere. Quod ipse persentiens, omnino renuere et contradicere cœpit, sicque ad hoc monasterium reversus, iterum Normannos et Langobardos et omnes quotquot potuit, ortari ad Romanæ ecclesiæ servitium cœpit, et multos ex eis promptos et paratos ad rem ipsam invenit. Sed quia fervor æstatis nimius erat, propterea tunc Romam ire distulerunt, quousque se et calor æstatis immiueret, et tempora infirma transirent. Postquam vero princeps conducto exercitu hujus rei gratia Romam eundi Campaniam venit, comitantibus etiam se una cum Desiderio nonnullis partium istarum episcopis, ipse suspectus prædictorum consiliorum amplius procedere noluit, dicens quod nisi Jordanus princeps et comes Raynulfus et episcopi Romani fidem suam sibi præsentem darent, nullam super hæc vim illi illaturos, neque alios inferre passuros, ipse eum eis nullatenus pergeret. Renuentibus facere, hac de causa res tunc infecta remansit.

NOTE.

(1232) 1085; Anon. Casin.
(1233) Anselmum.

(1234) Ubaldus.
(1235) Fratrem Richardi I principis.

66. Jam fere annus in tali fluctuatione transierat, quo in apostolica sede nullus pastor erat, nullus dominici gregis curam gerebat, et Guibertus aërsiarcha oves Christi sanguine redemptas suis cum sequacibus laniabat, cum circa paschalem festivitatem episcopi et cardinales Romanæ ecclesiæ de diversis partibus Romam convenientes (*An. 1086. Apr.*), mandaverunt prædicto abbati, ut una cum episcopis et cardinalibus Romanis qui secum tunc morabantur, et cum Gisulfo Salernitano principe qui tunc a cysalpinis partibus venerat (1236), ad eos quantocius pergerent, quatinus de Romanæ ecclesiæ ordinatione simul tractarent. Ille nichil suspicans de se jam illos aliquid cogitare, cum jam nulla de eo mentio ab aliquo fieret, assumptis præphatis omnibus Romanam pervenit ad urbem. Eo die quo applicuit, in vigiliis pentecostes (*Mai. 23*), instante Desiderio ut pontificatus apex personarum earum injungeretur alicui, quæ vel ipsis, vel ei videbantur idoneæ, reuerunt prorsus omnis Romanus et clerus et populus consentire. Per totam autem ipsam diem multa frequentia quotquot catholicæ parti favebant tam clerici quam laici ad eum convenientes, jam circa vesperam congregati sunt pariter omnes tam episcopi et cardinales quam et cæteri Romani, qui in fidelitate beati Petri apostolorum principis perseverabant, in diaconiam sanctæ Lucie quæ est justa Septesolis; cœperuntque omnes unanimiter Desiderium multis precibus obsecrare ut Romanum pontificatum suscipere non recusaret, eumque obstare per divina, per humana omnia, ut subveniret periclitanti ecclesiæ in naufragio constitutæ, multotiens ad genua ejus, nonnullis lacrimantibus, omnes pariter ruentes. Desiderius vero qui jam dudum decreverat vitam suam in quiete transigere, et qui magis optabat in divina peregrinatione (1237) suum tempus finire, cœpit omnimodis refutare, et hoc se nunquam consensurum firmiter repromittere. Instare illi vehementer, perseveranter insistere, ipse vehementius reniti, resistere perseverantius, dicens: « Pro certo sciatis, quia si aliquam michi violentiam super hoc intuleritis, ego quidem prout citius potuero, Casinum redibo, et nullo modo unquam inde me intronitto; vos autem propter hoc ridiculum magnum et vobis et Romanæ ¹⁰⁷¹ ecclesiæ facitis. » Et quia tardior jam ora processerat, imminente jam nocte ad sua quique reversi sunt. Summo mane dominica pentecostes (*Mai. 24*), omnes unanimiter ad eum iterum convenientes, eadem cœperunt repetere, et ipse nichilominus in semel fixa sententia perdurare. Videntes se omnino jam nichil proficere, dixerunt Desiderio presbyteri et cardinales episcopi, quo-

niam quemcumque ipse illis consulisset, ipsum illi parati essent eligere. Unde cum Cencio Romanorum consule consilio habito, tandem ut Hostiensis episcopus papa eligeretur decrevit. Post hæc quæsierunt ab eo, ut ipsum pontificem quem eligerent, in Casinensi monasterio reciperet, eumque donec ecclesia tranquillaretur, cum suis omnibus sustentaret, sicut et de supradicto papa Gregorio fecerat; quod Desiderius libentissime facere repromisit, et per ferulam quam manu gestabat, eos in fide sua de hoc investivit. Cum autem jam jamque de Hostiensi episcopo decernerent, repente iterum quidam de cardinalibus contra canones esse hanc electionem affirmans (1238), nequaquam se consensurum clamavit. Illi pro tempore, pro necessitate hoc ferre oportere astruentibus, nequaquam eum ad suam sententiam flectere valuerunt. Verum ut sapientum Salomon sapiens attestatur, non est prudentia, non est consilium contra Deum (*Prov. xxi, 30*). Mox enim episcopi et cardinales, una cum clero et populo, in Desiderii duritiam stomachantes, et videntes se nil posse cum eo precibus agere, statuerunt violentè causam perficere. Tandem itaque universi pariter uno consensu et animo illum capientes, invitum et renitentem attrahunt, et ad ecclesiam prædictam Christi martyris Lucie perducunt, ibique eum juxta morem ecclesiæ eligentes, Victoris ei nomen imponunt. Sed quoniam hæc omnia ut diximus contra ejus animum et voluntatem fecerunt, cappam quidem rubeam induebat, albam vero nunquam ei potuerunt induere.

67. Eo igitur tempore præfectus imperatoris a duce (1239) et ejus matre dimissus, propter illud videlicet odium quod episcopi et cardinales, faciente tamen Salernitano principe, Salernitanum archiepiscopum (1240) sacrare noluerunt, die noctuque cum aliquantis ære iniquo conductis in capitulum contra eundem electum conveniens, persecutiones ei maximas intulit. Post quattuor dies idem electus Romam egressus, venit Ardeam, ibique per triduum remoratus, abiit Terracinam; abinde crucem et clamidem et cætera pontificatus insignia ita dimisit, ut ei^s ulterius uti nullo unquam modo persuaderi potuerit: decernens potius omni vitæ suæ tempore in divina peregrinatione vitam finire, quam tanti ordinis fascibus gravissimis colla submittere. Insistebatur ei cotidie precibus lacrimisque creberrimis, objiciebantur ecclesiarum magna discrimina, ingerebatur plurimarum perditio animarum, quibus ei manifestissime divina indignatio intendebatur; sicque Casinum reversus est. Cæterum per anni totius curriculum adeo mentis ejus propositum immobilis

VARIE LECTIONES.

¹⁰⁷¹ ita correcti: Rome c.

NOTÆ.

(1236) Imo a transalpinis, quo a Gregor. VII missus fuerat, v. hujus ep. VIII, 23.

(1237) l. e. monastica conversatione. Anc.

(1238) Quod videlicet alterius sedis episcopus ad

Romanam traduceretur. Anc.

(1239) Rogerio.

(1240) Alfano II; Alfano I obiit 1085, Oct. 9.

perstitit, ut nullis omnino argumentis ad eorum A potuerit hortamenta precesque deflecti. Non tamen ob hoc cardinales et episcopi qui cum eo erant aliquatenus quiescentes, Jordano principi instare cœperunt ut quantocius properaret, et propter consecrationem ejusdem electi Romam cum eis pergeret. Qui cum magno exercitu ad hoc monasterium veniens, partim deortatione ipsius electi, partim timore æstatis ulterius progredi nolens, reversus est.

68. Sequenti anno mediante quadragesima (an. 1087 Mart. 7.) apud Capuam episcoporum concilio congregato (1241), cum prædictus electus una cum episcopis et cardinalibus Romanis eidem concilio præfuisset, Cencius etiam Romanorum consul cum aliis nobilibus Romanis, et Jordanus princeps, et Rogerius dux cum omnibus fere suis optimatibus interfuisset, post finem concilii rursus insperate, et nichil eo de his suspicante, cum multis precibus lacrimisque a clericis et laicis perurgeretur, biduo immobilis perstitit. Tandem cum dux et princeps, una cum episcopis cæterisque catholicis viris, fientes ejus pedibus adjacerent, multis rationibus et orationibus coactus, vix tandem succubuit, et præteritam electionem crucis et purpuræ resumptione firmavit; duodecimo scilicet Kalend. Aprilis, dominica in ramis palmarum. Inde Casinum reversus, ibidem pascha celebravit. Peracta festivitate, cum Capuano ac Salernitano principe Romam perrexit, ac justa civitatem Hostiensem Tiberim cum omnibus transiens, cum gravi infirmitate detineretur, extra porticum sancti Petri tentoria fixit; et quoniam Ravennas æresiarcha, qui vivente papæ Gregorio papatum invaserat, ecclesiam sancti Petri armata manu tenebat, non integro die a militibus principis Dei auxilio expugnata et recepta est. Dominico vero die post dominicam ascensionem, multis Romanis et omnibus fere Transiberinis sollempniter cum maxima frequentia occurrentibus, præfatus electus a Romanis episcopis, Hostiensi videlicet, Tusculanensi (1242), Portuensi (1243), atque Albanensi (1244), cardinalibus quoque et episcopis atque abbatibus quamplurimis assistentibus, more ecclesiastico consecratus et in apostolicam sedem locatus est, septimo Idus Magi (1245); quo etiam die corpus sancti confessoris Christi Nicolai a civitate Mirensi, in qua per annos 775 quieverat, Barim delatum est (1246). Prædictus autem pontifex per octo circiter dies Romæ remoratus, una cum prædictis principibus ad hoc monasterium rediit

69. Post exiguum vero temporis spatium comitissa Mattildis Urbem adiens, magnis eundem pontificem supplicationibus per legatos interpellavit, quatinus ejus frui aspectibus, ejus potiri colloquiis mereretur. Eam quippe causam sibi Romam veniendi fuisse permaximam suggerebat. Cogebat corporis languor loco non abscedere; sed quia pro sanctæ utilitate ecclesiæ omnibus se disposuerat vel extremis periculis objectare, iter per mare aggressus est. Cumque ad Urbem pervenisset, a comitissa et ejus exercitu, ac cæteris beati Petri fidelibus devotissime officiosissimeque susceptus est, atque apud ecclesiam beati Petri octo diebus permansit. Deinde in festivitate sancti Barnabæ super altare sancti Petri missam sollempniter celebrans, eadem die auxilio et ope præfatæ comitissæ per Transtiberim Romam intravit. Transtiberim tunc totam, Romanorumque permaximam partem et nobilium⁴⁷⁷, pene omnem populum, castellum quoque sancti Angeli, basilicam beati Petri, civitatem Hostiensem ac Portuensem, in sui jurisdictione tenebat; morabatur vero apud insulam Romæ (1247), quæ et ipsa sui juris extabat. Die igitur qui apostolorum natalitia præcedebat (Jun. 28), nuntius quidam quasi ex imperatoris parte adveniens, omnes consules, senatores, ac populum Romanum de corona summovit imperii, cum subito Romani supervenientes, præter beati Petri ecclesiam universa ceperunt. Ecclesiam vero ipsam, quam supradicti pontificis homines desuper tuebantur, ingredi nullo modo potuerunt. Sed quia Guiberti æresiarchæ multitudo permaxima erat, hi qui ex parte papæ Victoris erant, contra tantam hostium manum obsistere non valentes, in Transtiberim, sive in castellum sancti Angeli discesserunt. Jam die mediante (Jun. 29), in ecclesia sanctæ Mariæ in turribus Ravennas æresiarcha missam cantavit, nam utrumque campanile (1248) igne et fumo supposito ceperat; sole autem jam ad occasum vergente, hii qui in ecclesia steterant, palam cum armis suis descendentes reversi sunt. Ita eu pro dolor! apostolica, et universalis beati Petri ecclesia eo die quo ejus præcipue festivitas extitit, omni tam nocturno quam diurno officio caruit. Sic Guiberti æresiarchæ spes frustrata est, qui in apostolorum solempnitate missas illic celebrare affectabat. Altera die (Jun. 30) ab hæreticis apostolicum altare lotum, et missa est ibi peracta. Die vero sequenti (Jul. 1) omnes ad propria sunt reversi, et eadem ecclesia in dicionem papæ Victoris rediit. Eo itidem tempore, dum quidam peregrini orationis gratia ad beatum Benedictum

VARIÆ LECTIONES

⁴⁷⁷ an nobilium et ?

NOTÆ.

Cf. Hugonis Lugdun. epist. apud Mansi Conc. XX, p. 633.

(1241) Cf. Hugonis Lugdun. epist. ad Mathildam I. I.

(1242) Joanne

(1243) Joanne.

(1244) Petro igneo.

(1245) Ita etiam Anon. Casin.

(1246) Historiam transl. scripsit Joan. presb. Barenensis, editam in Mosandri app. ad Sur., p. 397. Ubi cum paucis post concil. Nicænum diebus mortuus dicatur, summa annorum nimia est.

(1247) Cf. Bernold. ad h. a.

(1248) Sc. basilicæ b. Petri, inter cujus turres B. Mariæ erat sacellum.

venirent, obvis illis quidam vir canonicus factus est, quem quis esset interrogantes, Petrum apostolum se esse respondit. Et illi: « Quo tendis? » Et sanctus apostolus: « Vado ad fratrem Benedictum, ut cum illo passionis meae diem celebrem; nam Romae consistere non valeo: variis enim procellis ecclesia mea deprimitur. » Quod dum fratribus viri illi postmodum reserasset, ad succedentium memoriam constituerunt ita tanti apostoli festivitatem, sicut et patris Benedicti, cum maxima devotione sollemniter celebrare.

70. Guibertus interea aresiarca, qui post praestita domino suo beatae memoriae Gregorio septimo papae fidelitatis sacramenta, et obedientiam novem annis exhibitam, apostolicum thronum invaserat, cernens Victorem papam ab omnibus in maxima veneratione haberi, Heynricum imperatorem solvens ab observatione juramenti, quod apud Canusiam Tusciae oppidum olim papae Gregorio fecerat, Romam atraxit, et cum eo expugnare catholicam ecclesiam coepit (an. 1080). Ille vero qui ex parte papae Victoris in ultramontanis partibus erant, imperatorem Romae remorare cognoscentes, contra eum rebellare disponunt. Contra quos Heynricus imperator adveniens, facto ut assolet vario bellandi eventu, diutissime plurimis depraedationibus et incendiis ac caedibus utrimque decertatum est. Tandem praephatus imperator relictis ad resistendum in Germania copiis, assumpto partim suo, partim conductitio sive gregario exercitu, Romam et suburbana ejus depraedationibus et incendiis ac caedibus quibus valuit quadriennio devastavit, et tandem suo Simone magis pretio quam vi inthronizato (an. 1084), ab eodem imperialem coronam accepit (1249), et tam non faventibus quam non communicantibus sibi suisque complicitibus, et Romae et in omni Romano imperio saevissimam et diuturnam intulit persecutionem. Hujus rei causa et ecclesiae pene totius Romani imperii desolatae, et christiana religio propemodum dissipata, et viginti milia hominum et eo amplius in diversis regionibus, a papa Guiberto cooperante caesa sunt. Qui etiam pulsus catholicis episcopis et abbatibus et aliis ecclesiarum praepositis, scientia pariter et religione pollentibus, sceleratos et idiotas singulis civitatibus et convalis vel ecclesiis singulos, interdum autem binos vel annuos praelatos dampnabili prioris magistri sui Simonis magi mercimonio substituens, in depraedationibus sanctorum locorum et christianorum sibi non faventium, imo et faventium, dum non esset qui armato resisteret, longe lateque, voluntate quidem Neronis et Decii, sed minus possibilitate crassatus est. Idem vero Guibertus, qui multo rectius papa Demens quam papa Clemens dici debuit, in oppidulo suo, quod Argenteum dicitur (1250),

A quasi ad sui munitionem excelsa turri fabricata, praestolabatur simoniacos angelos, cum quibus volando in putidissimas stigas paludes rueret, scilicet eruribus suis, Deo per omnia papae Victori propitio, con fractis et ad nichilum reductis (1251). Cui nemo apostolicam reverentiam sive obedientiam exhibebat, praeter imperatorem et complices ejus, vel qui se illi propter avaritiam quae est idolorum servitus, vel perpetuo vel ad tempus pacto jusjurando venderunt; quorum plurimi quibus ejus perfidia claruerat, dum execranda sacrificia celebraret non intererant, scientes eundem nulli Romanorum pontificum successisse, sed praescripto modo perjurum et invasorem ac simoniacum papae Gregorio fuisse superinjectum. Nam catholici qui fidem et religionem zelo Dei tuebantur, papae Victori scientia et religione praestantissimo adhaerebant.

71. Aestuabat interea (an. 1087) ingenti desiderio idem Victor apostolicus, qualiter Saracenorum in Africa commorantium confunderet, conculcaret, atque contereret infidelitate. Unde cum episcopis et cardinalibus consilio habito, de omnibus fere Italiae populis christianorum exercitum congregans, atque vexillum beati Petri apostoli illis contra daens, sub remissione omnium peccatorum contra Saracenos in Africa commorantes direxit. Christo igitur duce, Africanam devoluti dum essent ad urbem (1252), omni nisu illam expugnantes, Deo adiuvante ceperunt, interfectis de Saracenorum exercitu centum milibus pugnatorum. Quod — ne quis ambigat hoc absque voluntate accidisse divina — illo die quo christiani de Saracenis victoriam adepti sunt, eo etiam Italiae divinitus patefactum est.

72. Praephatus autem Victor papa tertius Urbem egrediens venit ad hoc monasterium, sociatisque sibi episcopis et cardinalibus ecclesiam sancti Nicolai in Pica sollemniter dedicavit; mense autem Augusto sinodum celebrare cum episcopis Apuliae et Calabriae nec non Principatum statuens, Beneventum perrexit. In qua videlicet idem apostolicus praesidens ait: « Novit dilectio vestra, carissimi fratres et coepiscopi, omni etiam orbi non laetit, sancta Romana et apostolica sedes cui Deo auctore deservio, quot adversa pertulerit, quot denique per simoniace haereseos trapezitas malleis crebrisque tensionibus subjacuerit, adeo ut columpna Dei viventis videretur jam pene concussa nutare, et sagena summi piscatoris procellis intumescens, cogeretur in naufragii profunda submergi. Guibertus enim aresiarca, qui vivente sanctae memoriae praedecessore meo papa Gregorio Romanam invasit ecclesiam, praecursor Antichristi ac signifer Satanae effectus, cessat oves Christi conculcare, occidere, et dilaniare. Irritator enim, persecutor. exaggera-

NOTÆ.

(1249) Coronatus est a. 1084. Mart. 31. His annis Italiam non intravit.

(1250) Vide Bernold. ad a. 1098.

(1251) Vid. Clem. Const. Ap. VI, 9, Arnob. D. 12, ceteros.

(1252) Mahadia; cf. Anon. Casin. 1087

tor, et accensor injuriarum papæ Gregorii factus, quantas tribulationes, et quantas persecutiones ei intulerit, referre quis valeat? conspirationes et conjurationes adversus eum excitavit, Urbe fugavit, sacerdotio perjurus ac simoniacus, quantum ad se fuit privavit, atque contra eum Romanum imperium, gentes et regna commovit, et quod a sæculo non est auditum, ipse excommunicatus et dampnatus, eundem sanctum pontificem excommunicare præsumpsit, et Romanam urbem actenus sacrilegiis, omicidiis, perjuriis, conspirationibus, flagitiis, et omnibus vitiorum et criminum ludibriis deturpare non desistit, et Simonis magi munitus perfidia, ipsiusque officina factus, nequitiarum suarum complices ad tam impiissimum et execrabile facinus evocans, imperatorisque exercitum congregans, apostolicæ sedis invasor est factus; contra præcepta evangelica, contra prophetarum et apostolorum decreta, contra canonum et Romanorum pontificum jura, nullo cardinalium episcoporum præcedente iudicio, nullo Romani cleri approbante suffragio, nullo devoti populi fervore adibito, in sancta Romana ecclesia omnis malitiæ, nequitiae, et perditionis caput est factus. Sed omnipotentis Dei clementia prædictum pontificem Gregorium post labores et certamina ad æternam requiem evocante, cum jam unanimi concordia episcoporum et cardinalium, et comprovincialium episcoporum, et cleri ac populi Romani, nostram parvitatem omnibus modis contradicentem et renitentem apostolicæ sedi præfecissent, non timens æterni imperatoris iudicium, usque nunc Christum et oves pro quibus suum sanguinem fudit, persequi non omisit. Idcirco auctoritate Dei et beatorum apostolorum Petri et Pauli et omnium sanctorum, omni sacerdotali officio, honore privamus, et a liminibus illius ecclesiæ separantes, anathematis vinculo innodamus. Nostis præterea, et bene nostis, quantos dolos, quantasque persecutiones michi intulerint Ugo Lucdunensis archiepiscopus, et Richardus Massiliensis abbas, qui pro fastu et ambitione sedis apostolicæ, quam actenus latenter habuerant, postquam se non posse adipisci perviderunt, in sancta ecclesia scismatici facti sunt: et Richardus quidem electionem nostram Romæ cum episcopis et cardinalibus fecerat, Ugo autem post modicum ad nos veniens, pedum effusus vestigiis, dum obsequium nobis summi pontificis invitis ac retractantibus exhiberet, legationem a nobis in partibus Galliarum postulaverat, et acceperat. Quoad itaque parvitas nostræ infirmitatem factæ et collaudatæ a se ipsis electioni conspexerant repugnare, omnibus ipsi nobis modis insistebant ne onus abjicerem, pro ecclesiæ necessitate

A impositum. Sed ubi nos ad id deflexos contemplati sunt, conceptam diu ambitionis flammam elibanus exluratus evomit. Quapropter omnium sibi fratrum videntes unanimam pertinaciam in eo scandalorum scelere reluctari, ab eorum et nostra continuo sunt communionem sejuncti. Unde vobis apostolica auctoritate præcipimus, ut ab eis abstinere curetis, nec illis omnino communicetis, quia Romanæ ecclesiæ communionem suam sponte sejuncti sunt; quoniam ut beatus scribit Ambrosius (serm. 50) qui se a Romana (1253) ecclesia segregat, vere est hæreticus æstimandus. Constituimus etiam, ut si quis deinceps episcopatum vel abbatiam de manu alicujus laicæ personæ susceperit, nullatenus inter episcopos vel abbates habeatur, nec ulla ei episcopo seu B abbati audientia concedatur. Insuper ei gratiam beati Petri et introitum ecclesiæ interdiximus quousque locum quem sub crimine tam ambitionis quam inobediendiæ, quod est scelus idolatriæ, cepit, respiscendo non deserit. Similiter etiam de inferioribus ecclesiasticis dignitatibus constituimus. Item si quis imperatorum, regum, ducum, marchionum, comitum, vel quilibet sæcularium potestatum aut personarum, investituram episcopatum, vel alicujus ecclesiasticæ dignitatis dare præsumpserit, ejusdem sententiæ vinculo se strictum esse sciat. Nec mirum, cum omnes vendentes et ementes trecenti decem et octo patres in Nicæno concilio congregati excommunicaverunt, dicentes: « Qui (1254) dat et qui recipit, C anathema sit. » Quando ergo tales episcopos vel abbates vel reliquos clericos non devitatis, si eorum missas auditis, vel cum eis oratis, cum illis excommunicationem subitis. Quos quidem sacerdotes esse saltim credere, omnino errare est. Penitentia vero et communicatio, a nullo nisi a catholico suscipiatis ⁴⁷⁷: si vero nullus sacerdos catholicus affuerit, retius est sine communionem manere visibili, et invisibiliter a Domino communicari, quam ab hæretico communicari, et a Deo separari; nulla etenim conventio Christi ad Belial, ait Apostolus, neque pars fidei cum infideli (II Cor. vi, 15): omnis enim hæreticus infidelis est. Simoniacus vero, quia hæreticus, ideo infidelis. Sacram enim communionem Christi, quamvis visibiliter et corporaliter catholici propter imminentes hæreticos habere non possint, tamen dum mente et corpore Christo conjuncti sunt, sacram Christi communionem invisibiliter habent. » Hæc igitur dum cunctorum episcoporum in eodem concilio residentium auctoritate confirmata fuissent, facientes exemplaria per Orientem et Occidentem disseminaverunt.

75. In eodem vero concilio idem pontifex graviter infirmatus, post actum per tres dies concilium festi-

VARIAE LECTIONES.

⁴⁷⁷ an suscipiatur.

NOTÆ.

(1253) Romana Ambr. non habet.

(1254) Hoc inter canones conc. Nic. non inventi.

Nescio an concilii Chalced. can. 2 ejus animo sit observatus.

nanter Casinum rediit, atque cum episcopis et cardinalibus ad hoc monasterium ascendens, in capitulum fratrum se ferri præcepit, et sub districtissimo anathemate interdixit, ne quis successorum suorum auderet vendere vel alienare terraticum, ecclesiâs, villas, vel quascumque possessiones huic Casinensi cœnobio pertinentes. Simili modo interdixit, ne quis monachorum auderet facere cartam vel libellum absque scientia abbatis sui; quod si fecisset, irritum esset. Constituit etiam tunc, ut omnia monasteria quæ sub ditione hujus nostri Casinensis cœnobii sunt, prandium per unumquemque annum huic nostræ congregationi faciant (1255). Hoc statuto, omnium monachorum unanimi consensu, præfatis episcopis in eodem capitulo residentibus atque confirmantibus, domnum Oderisium religiosum valde virum et Romanum diaconum, qui tunc in hoc monasterio præposituræ fungebatur officio, abbatem constituit (*an.* 1087, *Sept.* 14). Post hæc convocatis eisdem episcopis atque cardinalibus, monuit atque præcepit, ut juxta quod prædecessor suus papa Gregorius jam dudum decreverat, Ottonem Ostiensem episcopum in papam eligere quanto possent citius perstuderent, eumque quia præsens erat manu apprehendens, cæteris episcopis tradidit, dicens: « Accipite eum, et in Romanam ecclesiam ordinate, meamque vicem in omnibus, quousque id facere possitis habete. » His ita dispositis atque decretis, sepulchrum sibi construi in absida ipsius capituli jussit, atque post diem tertium feliciter migravit ad Dominum 16 Kalendas Octobris, anno dominicæ incarnationis 1087, a patris autem Benedicti transitu anno 579, cum præfuisset in hujus monasterii regimine annis 29, mensibus 4, dies 16; in sede vero apostolica ab ipso sæ electionis exordio anno 1; sacrationis, mensibus 4, diebus 7.

74. Ista præterea ornamenta idem papa Victor ad mortem suam in hoc monasterio dereliquit; quæ omnia fere post dedicationem ecclesiæ, partim ipso cum fratribus hujus cœnobii acquisivit, partim ab aliis in pignore posita recollegit. Planetæ diaspræ deauratæ 5, et 3 sine auro. Diarodanæ 3 deauratæ, diapisti 2, et alia cetrina. Purpureæ deauratæ 7, et alia 5 purpureæ, et 2 exametæ. Planeta Johannis medici. Planetæ cotidianæ 6, quadragesimales 4. Dalmaticæ paratæ (1256) 8, et alia 11. Tunicæ paratæ 5, et alia 19. Propter incensum 5. Pluviales auro ornatæ 38, et alios 87. Albas lineas 193, de ærico 10. Stolæ deauratæ cum manipulis suis 19, de argento cum manipulis suis 3. Stolæ alia 18. Semicitia 7. Fanones (1257) aurei pro subdiaconibus 3, et alii 14. Camisi maeni deaurati cum amictis

A suis 2, et alii de serico 7. Panni de altare sancti Benedicti: facies una cum margaritis, et altera facies deaurata; coopertoria cum auro 3, et 2 alia sine auro; circitoria magna et optima 11. Panni de altare sancti Johannis: circitoria 5, et coopertoria 5. Panni de altare sanctæ Mariæ: facies una purpurea cum auro; coopertorium cum smaltis; circitoria 4; opertoria 4. Panni de altare sancti Gregorii: circitorium aureum, et alios 4 sine auro; opertoria 4. Dossales (1258) magni 19. Dossales minores 30. Ostiaria 7. Calices aurei 12, cum patenis suis, 7 majores, et 5 minores. Fistula (1259) aurea cum angulo. Calices argentei Saxonici 2, et alii argentei 7. Fistulas argenteas 2. Turibula de auro 2, de argento deaurata 2, alia argentea maxima 2, et alia argentea 8. Candelabra de cristallo parium unum, et aliud parium argenteum cum onichino, et aliud parium argenteum cum malis crystallinis, et alia candelabra 5. Duæ laternæ argenteæ magnæ, et una cotidiana. Evangelium ipsius. Evangelium imperatoris. Evangelium papæ Stephani. Evangelium imperatricis. Duo evangelia Fratris Firmi (1260). Evangelium abbatis Aligerni. Duo sacramentoria cum argento. Epistolaria duo, unum cum tabula aurea, aliud cum tabulis argenteis. Regulam sancti Benedicti cum tabulis argenteis. Capsa magna argentea cum gemmis et smaltis. Scrinia argentea 2. Duas cruces aureas magnas cum gemmis, et 2 alia aureæ minores, et 3 argenteæ ad processionem. Candelabrum; urceum cum aquamanili suo; fumigatorium Grecum, aliud cum nigello; urceum cum smaltis; omnia hæc argentea. Pixis aurea cum smaltis pro corpore Domini, et alia major argentea cum nigello. Coppetellæ de pernis tres. Calices onichino duos. Bacilia argentea paria duo. Centum libras auri non laborati. Stolæ aureæ duæ. Fanonem imperialem totum aureum. Scaramangæ imperatorum 12. Coronam de argento super altare sancti Johannis cum crucibus 5, et aliam crucem Grecam. Coronam argenteam deauratam et lapidibus pretiosis ornatam, ferens 6 cruces. Aliam coronam super altare sancti Benedicti, ferens 3 cruces lapidibus pretiosis ornatam. In Sancto Nycolao coronam argenteam, et crucem argenteam fusam. Coronæ argenteæ quas in veteri ecclesia invenit, undecim. Hæc de reverendissimi Victoris tertii papæ vita et moribus, ac loci istius renovatione seu adornatione breviter dicta sufficiant. Certe quandiu mundi istius orbita volvitur, ejus laudabile meritum semper accipit incrementum, per Jesum Christum dominum nostrum, qui ¹²⁷⁰ vivit et regnat cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

VARIE LECTIONES.

¹²⁵⁶ deest c.

NOTÆ.

(1255) In Regesto Bernardi abbatis folio 130 a tergo refertur statutum Desiderii abbatis factum per conventum monasterii Casinensis super prandio, solvendo a præposituris Casinensibus. *ANG.* (1256) l. e. ornatæ.

(1257) Inoumentorum genus.
(1258) Aulæ quæ parietibus appenduntur.
(1259) Ad hauriendum vinum in communione.
(1260) V. Giesebr. *De lit. stud.*, p. 49.

INCIPIT PROLOGUS PETRI DIACONI

In libro quarto Historiæ cœnobii Casinensis ad reverendissimum Rainaldum sedis apostolicæ cardinalem et sacratissimi cœnobii Casinensis venerabilem et pium abbatem.

Patri in Christo venerabili et semper recolendæ memoriæ Raynaldo sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinali et sacri Casini Montis venerabili abbati Petrus diaconus debitæ obedientiæ famulatum.

Priscorum quondam veterum rerum doctores ob sapientiæ ingenium demonstrandum assidue retexere non desinebant, quæ forte, quanta, vel qualia proppere ac secus, in Romano imperio evenissent. De quibus, vel in quibus stilum ingenii sui exacuere et limare modis omnibus cupiebant, et renitentes sui magisterii flores per historias diu desideratas imperatoribus ostendebant, summumque apud eos studium erat, animique ingens sagacitas, ut minime lateret in toto, quod in parte contingeret gestum. Sed illi favorali et inani gloria cupidi, et fastu vano cæcati, perituram suæ elationis gloriam longe lateque satagebant per orbis circulum propagare. At pater patrum in Christo milies beatissime, venerabilitas vestri studii, hujus sacri cœnobii residuam historiæ partem texere cupiens, nostræ exiguitati hoc præcipere dignati estis; simili quidem fervoris studio, sed dispari tamen amore. Illi namque descriperunt, ut perituram, transitoriam, momentaneam ac labentem laudem acquirerent: vestra vero a Deo protegenda beatitudo id exigit, ut pretiosi, præolari, fulgidi, atque laudabiles apud omnipotentem Deum simus in futuræ quietis gloria, illud sæpe sæpiusque in nostræ mentis archano replicantes: « In Domino laudabitur anima nostra; audiant mansueti, et lætentur (*Psal. xxxiii, 3*). » Ego nempe vestræ jussionis imperio cervicem submittebam, quartam nostræ chronicæ decisionem, quam vir sacundissimus Leo Hostiensis (1261) episcopus, morte præventus explere æquivit, sicut disposuerat scribere ordinar; sed dum tot ac tantos viros in hoc sacratissimo cœnobio liberalibus disciplinis plenos aspicio, oneris fasce devictus succumbo. Hi enim sal terræ sunt, quorum verbis hominum mentes, ne tædii torpore deficiant eondiantur. Hesperulæ (1262) sunt et lilia in septiformi candelabro positi, qui densas peccatorum sordes abluunt, et ad æterni luminis claritatem reducunt.

Inter tales igitur positus, cum opus a vobis antea nobis injunctum dimissem, utpote iners, indoctus et impar, vestra beatitudo antiquorum viam in omnibus tenens, talibus affairis nos instruere cœpit: « Ad ea quæ tibi injunguntur accingi ne cuncteris; verte oculos tuos ad montes (1263), idest ad præcepta legis et gratiæ, et inde tibi auxilium veniet. Illius enim est perficere, quod nobis velle adjacet; hominum namque est plantare, Dei autem incrementum dare; ipse nempe ad se festinantes separat ab amicitia carnis et sanguinis, et trahit ad gratiam suam, suscitans de terra, et de lacu miseriæ, et locans cum principibus populi sui. Ergo de illius fidens auxilio, aggredere illud quod tibi a nobis obedientiæ merito imperatur; simul etiam et quicquid a patris Desiderii felici ad cœlestia transitu in hoc evenere cœnobio, seu in aliis terrarum partibus, studiosius inquirens exarare sollicitè studeas: illa nichilominus suis in locis adjiciens, quæ nostro videlicet tempore in orientali climate per peregrinos milites operatus est Christus, simulque tempora, loca, personas, et præcipua duntaxat gesta ac bella annectens, ex eo videlicet tempore quo idem peregrini ipsum iter auxiliante Deo aggressi sunt, quousque sanctam civitatem Jerusalem receperunt, et sanctum ac venerabile Christi sepulchrum, propter quæ utique specialiter profecti sunt, de prophetarum manibus eruerunt. » Hoc ubi pectore ausi, conatus sum pro viribus quod injunxeratis, fidens in illo cui omnia possibilis sunt, quique ea quæ abscondita sunt philosophis et vanæ gloriæ turgidis, sua largiflua pietate sæpius revelat parvulis; et insipientibus causam etiam reddens, quod excusabit nostræ inscitæ culpas tanti patris præcipientis auctoritas. Et quia abbatum series ab patris Benedicti temporibus usque ad renovationem ecclesiæ beati Martini, a prædicto Leone fuerat exarata: nos ab ejusdem ecclesiæ renovatione scribendi sumentes initium, ea quæ de sanctissimi Desiderii vita descripta non erant, eidem historiæ adjungere curavimus, ne ex maxima parte tertius liber detruncatus videretur; deinceps reve-

VARIE LECTIONES.

¹²⁷³ an evenerit? sed cf. p. 759. l. 17.

NOTÆ.

(1261) De tempore quo Leo episcopus factus est, supra p. 553 egimus. Sed, monente viro amicissimo Guil. Giesebrecht, quædam addenda sunt. Nam Leo Villiterus ep. jam a. 1109 testis fuit, in charta quam Albinus servavit in Cod. Vat. Ottobon. 3057, f. 139. Anno 1113, Leo vir dignus honore, Hostia quem patrem rita meritisque probavit, Romæ altare ecclesiæ S. Salvatoris de Primicerio dedicavit, teste inscriptione ap. Galett. del Primicerio p. 364. In alia autem inscriptione ap. Martiellum, Roma sacra p. 258 de dedicatione ecclesiæ S. Matthæi in Merulana

d. 8 apr., a. 1110, et Raynerius de Ostia et ceteri episcopi ibi nominati cum reliquis ejus temporis monumentis nullo modo conciliari possunt. — Secundum narrationem ap. Borgiam, Velletri p. 215 de corpore S. Marci Leo jam c. a. 1100 ep. Velletrensis fuisse videtur, ideoque ut cum Borgia existimo etiam Ostiensis.

(1262) Nescio an ita Petrus scripserit; de sobarulis quas intelligit v. Exod. xxxvii, 17.

(1263) V. Ps. cxx, 1.

rendissimum et religiosissimum Oderisium cum reliquis abbatibus sibi succedentibus, litteris utcumque mandaturi. Notandum sane, quia ea quæ conscribenda sunt, ex registris Romanorum pontificum, Gregorii septimi et successorum ejus, necnon principum et ducum gestis decerpimus, aliquando sensum tantum, nonnunquam vero illorum verba et acta ut descripta erant interserens. A Girardi porro abbatis tempore, qui me in hoc scolastico Casinensi cœnobio primo ætatis meæ lustrum suscepit, usque ad hunc diem, partim ex ore venerabilis abbatis Seniorecti sui temporis singularis nostri ordinis viri audiui, partim oculis propriis vidi, partim priorum nostrorum aliorumque fidelium relatione comperi. Ea præterea, quæ nuper ante hoc fere triennium sub imperatore Lothario nostro evenere cœnobio, dum in ejus expeditione versarer, ac pro hujus sacri Casinensis cœnobia causis imperiali curiæ apocriphius adærerem, ipsemet consexi, et universis fere rebus et verbis interfui. Quod si vestræ sanctissimæ paternitati non displicere perspexero, aliis me placitum confido. Enim vero ut nosti disciplinis liberalibus nequaquam operam dedi, sed a quinto ætatis meæ anno, quo ad hunc locum sicut supra retuli, Christo largiente perveni, divinis expositionibus et priscais annalibus, prout Dominus dedit secundum nostrum scire et posse adæsi. Quod si aliquis contra nos propter hoc locutus fuerit, et me insulsum atque indoctum dijudicans, tantum opus nequaquam aggredi debuisse clamaverit, liquido noscat quia tunc Redemptoris nostri magalia pene annihilantur, si humanæ rationis astutia investigantur. Ille enim qui brutum animal olim resolvit in verba loquentium, ipse in cordibus servorum suorum prout vult, et quantum vult, et quando vult, dat verbum. Unde et per psalmographum vatem clamat: «Aperi os tuum, et ego adimplebo illud (Psal. lxxx, 11; Ezech. xxix, 21), » et in alio loco: «Omnis sapientia a Domino Deo est: et cum illo fuit semper, et est ante ævum (Eccl. i, 1); » et Jacobus: «Si quis diligit sapientiam, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, et non impropere; et dabitur ei (Jac. i, 5); » et rursus: «Omne datum optimum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a patre luminum (ibid. 17). » Et amantissimus Domini Paulus, thalamus Trinitatis, vas electionis, et singularis ecclesiæ magister clamat: «Unicuique datur per Spiritum sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ, alii gratia sanctorum, alii generalium alii interpretatio sermonum. Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult (I Cor. xii, 8). » Unde si quid scientiæ, si quid ingenii, si quid in nobis boni con-

A spicitur, ad cunctorum bonorum auctorem ex toto necesse est ut referatur. Ipse namque dixit: «Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis (Matth. x, 20), » per quem, et in quo, et a quo omnis sapientiæ, omnis scientiæ, et omnis bonitatis norma et principium constat. Et quia sunt aliqua forsitan, a quibus a sapientibus possim merito reprehendi, hoc nostræ inscitæ impudent; si qua vero iureprehensibilia, Deo, non michi ascribant, quia nos distracti necessitate et perturbatione temporis a doctissimis viris hunc locum incolentibus hoc opusculum, non quo debui stilo digessi. Nam teste beato Gregorio, dum mens dividitur ad multa, efficitur in singulis parva. Sicut enim formas hominum per colores quosdam pictores in tabulis tetras depingunt, dum tincturas non proprias et non congruas immittunt, ita historia a venusti decoris altitudine ruet, si mens cogitationibus obumbrata, et pressurarum mundanarum tenebris offuscata fuerit. Aliud namque operatur eloquium, aliud auditus, aliud intelligentia, quam in hominis mente infundit intrinsecus Deus. Et beatus pater et egregius doctor Augustinus, ecclesiæ organum, veri sponsi amicus, et templum Spiritus sancti in scriptis suis reliquit dicens: «Cum videmur aliquid addiscere, nichil addiscimus, sed potius præteritorum, quæ ante peccatum in natura fuerant, recordamur (1264). » In aliis siquidem scientia naturalis per vitium naturæ deleta est, in aliis vero parumper fucata permansit. Mens vero historiographi elucescere minime valet, quandiu terrenis curis et lucris insudat, quia cum homo mundi, turbinibus qualitur, movetur pariter et mens; et cum quiescit, similiter et ipsa quiescit, quemadmodum circa ignem fieri naturale est, ut cum paleis circumcirca tegitur, et nulla aura suscitatur, nec circumtectis depascit, nec penitus extinguitur. Quod si paululum commotus fuerit, illico excitatur in flammam. Similiter et mens diversis curis oblecta, nec ad sermonis ornatum poterit elucere, nec splendidum ornatumque proferre. Ego namque, quem non grammaticorum scientia ornat, non eloquentiæ gloria, non sapientium peritia, sed sola naturalis intelligentia, quam Jesus Christus Deus et Dominus meus nostro animo ac menti sua solita pietate restituendo infudit, juxta vestræ sanctitatis imperium, et illud viduæ duo minuta in templo offerentis exemplum, offerre studeam vestræ sanctissimæ religiositati quod possum. Et licet non pure, non nitide, non ornate, non speciose, exiguum tamen, turbulentum, et parvum libere studeam. Quapropter Rainalde pater in Christo beatissime patrum, unicum in orbe leviticæ sapientiæ et

VARIE LECTIONES.

1264 ita correxi; levitici c.

NOTÆ.

(1264) His similia Augustinus scripsit ad Nubridium, ep. l, 7; de animæ quant. 20; cf. Retract. I,

8; sed ipsa verba nusquam inveni, nec scio utrum sequentia Augustini sint an Petri.

monastici stematis decus, qui nos indignos ad tantum opus eligere censuistis, vestro id si placet eliminato splendidoque sermone corrigite, nec simplicis verbi inerciam, sed historiam nostro cœnobio attendatis utilissimam. Est namque historia testis temporum, indiculum veritatis, vita memoriæ, magistra vitæ, priscorum temporum nuntia (1265), bonorum omnium norma. Vobis enim concedet hanc eliminare, quam superni Regis clementia constituit curram et

Aurigam spiritualis Jherusalem, Benedicti vicarium atque abbatum abbatem. Enixius autem flagito, ut in hoc opere non verborum sillogismos requiratis, non rethoricorum faleras, sed potius pio cordis oculo sollicitè perlustrantes, emendare, corrigere, et superflua resecare studete. Jam vero sermonis nostri principium ac finis sit Christus Dominus, qui est Patris Verbum, lux, decus, splendor, sapientia, virtus.

Explicit Prologus.

INCIPIUNT CAPITULA IN LIB. IV HISTORIÆ COENOBII CASINENSIS.

1. *De habitu Oderisii, et electione ejus.*
2. *De electione Urbani papæ.*
3. *De infirmario reconstructo.*
4. *De sene a diabolo decepto et interfecto.*
5. *De Urbano papa per sanctum Benedictum sanato.*
6. *De oblatione Sanctæ Mariæ in Luco, Sancti Nycolai de Valle Sorana, et castri Aquæfundatæ et Sancti Stephani in Rivo vivo.*
7. *De castro Suju.*
8. *De dedicatione ecclesiæ sancti Martini, et obitu Sichelgaytæ ducissæ.*
9. *De captione castri Fractarum, et resignatione, et dedicatione ecclesiæ sancti Andreae.*
10. *De Jordano principe, et filio ejus, et duce Roggerio, et oblationibus ejus.*
11. *De cruce signatis.*
12. *De oblatione septem ecclesiarum et trium castrorum et aliorum multorum.*
13. *De Citro, et Arnulfo, et oblationibus eorum.*
14. *De Adenulfo comite Aquinensi.*
15. *De Paldo comite Venafrano, et Teuto, et oblationibus eorum.*
16. *De quorundam oblationibus in hoc loco concessis, in comitatu Thelesino.*
17. *Qualiter Oderisius abbas obtinuit privilegium ab Urbano papa de libertate hujus monasterii.*
18. *Qualiter idem papa monasterium sancti Mauri de Glannafolio a potestate monachorum abstulit, et sub regimine Casinensis monasterii perpetuo subjugavit.*
19. *Qualiter concessa fuit huic monasterio ecclesia sancti Nycolai de Turre pagana in Beneventana civitate.*
20. *Qualiter Rogerius comes Syciliæ et Calabriæ confirmavit huic monasterio omnia quæ Rocca neptis sua dederat.*
21. *Qualiter Paschalis papa privilegium S. Nicolai de Turre pagana huic monasterio concessit.*
22. *Qualiter quidam Capuani huic monasterio Turrem de mari obtulerunt in Suessana civitate.*
23. *Qualiter dedicata est ecclesia sancti Stephani a Benedicto Terracinensi episcopo.*
24. *Qualiter Guilielmus comes montis Gargani huic monasterio fecit privilegium de cœnobio monialium posito in eadem civitate.*
25. *Qualiter Robertus comes obtulit huic monasterio castrum Pontiscurvi. De oblatione Vitecusi, et de obitu Oderisi abbatis.*
26. *De ordinatione abbatis Octonis, et de obitu Henrici imperatoris.*
27. *Qualiter Alexius imperator Constantinopolitanus misit b. Benedicto unum optimum pallium.*
28. *Qualiter dedicata est ecclesia sancti Angeli in Formis a s. Brunone Syngnensi episcopo.*
29. *Qualiter monachi conabantur abbatem Octonem æponere, et qualiter miraculum fuit in Francia meritis beati Benedicti.*
30. *De obitu Octonis abbatis hujus loci, ac de miraculo in hoc monasterio viso.*
31. *De adventu sancti Brunni ad hunc locum, et de bonis operibus suis.*
32. *Qualiter comites Aquinenses castrum Terami rusticorum proditione deprædati sunt.*
33. *De dedicatione ecclesiæ sancti Benedicti de Capua a Paschali papa.*

NOTÆ.

(1265) V. Cic. *De orat.* II, 9, 36.

34. De renuntiatione Pandulfi comitis Presenzani de castris Mortula, Cucuruto et rocca de Bantra
35. De adventu Henrici imperatoris.
36. Qualiter Paschalis papa mandavit imperatori prædicto, ut exhiberet ei obedientiam.
37. Qualiter idem imperator intravit Romam.
38. De captione Paschalis papæ, cardinalium, clericorum, ac laicorum
39. De pugna Romanorum cum Teutonicis.
40. De coronatione dicti imperatoris ab eodem papa recepta.
41. De dedicatione ecclesiæ sancti Thomæ, sitæ extra castrum Vallis frigidæ, et de miraculo ibi facto.
42. De obitu sancti Bruni episcopi Signensis, et quomodo abbatiam dimiserit.
43. De origine et de infantia ac de ordinatione Girardi abbatis hujus loci.
44. Qualiter b. Benedictus sanavit Ugonem de Albaspina, et postmodum effectus fuit monachus.
45. Qualiter Girardus abbas post confirmationem a Paschale papa obtinuit privilegium de libertate hujus monasterii.
46. Qualiter Alexius imperator Constantinopolitanus delegavit prædicto pontifici, ut imperatorem Romanum eum coronaret.
47. De quibusdam oblationibus et ecclesiis in partibus Beneventanæ civitatis et in pertinentiis ejus.
48. De adventu Rogerii ¹⁰⁷⁷ ducis ad hunc locum, et de libertate ab eodem concepta ¹⁰⁷⁸ hominibus Castellioni, ac de concessione Sancti Petri in Tarento.
49. Qualiter idem papa investivit Guilielmum ducem ducatus Apuliæ et Calabriæ.
50. Qualiter Azo decanus et socii missi in Sardiniam, cum ipso capti sunt a Sarracenis, et per Rogerium ducem Siciliae liberati sunt.
51. Qualiter dictus decanus defunctus fuit, et lampadem plenam aquæ in morem olei semper ardentem visa sit.
52. Qualiter concessa fuit huic monasterio Sanctæ Agathæ in Aversana civitate.
53. De renovatione Sanctæ Mariæ in Cingla.
54. Qualiter Rangarda uxor Riccardi de Aquila subtraxit a potestate hujus monasterii ecclesiam sancti Benedicti de Suessa, et aliis possessionibus.
55. Qualiter dedicata est ecclesia sancti Vincentii de Vulturno, et de miraculo in obitu Alamanni monachi istius monasterii facto.
56. Qualiter homines de Sancto Germano sæpe rebelles extiterunt, ac de constructione roccæ Janulæ.
57. Qualiter comites Presenzani renuerunt omne jus competens in castro Camini huic monasterio.
58. De quodam milite, qui in Apulia in foveam demersus, catenisque devinctus, per beatum Benedictum exstitit liberatus.
59. De quibusdam renuntiationibus et oblationibus huic monasterio factis, ac de electione et confirmatione abbatissæ sancti Johannis in Capua.
60. Qualiter abbas hujus monasterii abbas abbatum vocetur.
61. Qualiter imperator Henricus Romam ingressus est.
62. De terræmotu mirabili fere per totam Ytaliam facto.
63. Qualiter Robertus rex Anglorum legatos ad hoc monasterium direxit, et de quousam oblationibus in Sicilia.
64. De morte Paschalis papæ, et de Johanne hujus monasterii monacho, qui ei in papatum successit, ac dedicatione ecclesiæ sancti Mauri in Francia.
65. Qualiter idem terræmotus meritis beati Benedicti quievit.
66. Qualiter Petrus diaconus receptus fuit in monachum ab abbate Girardo, et quot libros et omelias fecit.
67. De quibusdam oblationibus, ecclesiis atque servis in Sardinia huic monasterio concessis.
68. Qualiter papa Calixtus ad hoc monasterium venit.
69. Qualiter archiepiscopus Capuanus conabatur tres ecclesias subtrahere hujus monasterii a potestate, et per summum pontificem contra eum sententia lata fuit.
70. Qualiter idem papa restituit huic monasterio Sancta Maria de Cingla.
71. Qualiter Sparanus abbas obtulit huic monasterio ecclesiam sancti Martini in Arche.
72. Qualiter civitas Capuana irni tradita est, et monasterium sancti Benedicti in eadem civitate mansit illæsum.

VARIÆ LECTIONES

¹⁰⁷⁷ leg. Guilielmi. ¹⁰⁷⁸ lea. concessa.

75. *Qualiter brachium sancti Matthei apostoli ad hoc monasterium fuit deportatum*
74. *De quodam claudo per beatum Benedictum sanato.*
75. *Quomodo Pandulfus de Sexto renuntiavit per juramentum castrum Vitecosi, et de adventu Paulii abbatis Cluniacensis ad hunc locum.*
76. *Quomodo idem abbas concessit vestiario monachorum ecclesiam S. Mariæ de Casaleplano.*
77. *De obitu Girardi abbatis hujus loci.*
78. *De ordinatione abbatis Oderisii II.*
79. *Qualiter homines castri sancti Angeli in Teodici rebelles fuerunt, et idem abbas ad fidelitatem coegit eosdem.*
80. *Qualiter oblata fuit huic monasterio Sancta Maria de Rabiata in Slavonia.*
81. *De Lamberto episcopo Hostiensi, qui et Honorius papa fuit.*
82. *Qualiter castrum Picani huic monasterio datum fuit.*
83. *De obitu Calixti papæ, et quomodo cardinales divisi fuerunt in electione supradicti Honorii.*
84. *Qualiter restitutum est huic monasterio monasterium sancti Manni de Fundis cum pertinentiis suis.*
85. *Qualiter monasterium sancti Nycolai de Pica fuit deprædatum a comitibus Aquinatis.*
86. *De adventu Honorii papæ ad hunc locum.*
87. *De obitu Henrici V imperatoris.*
88. *Qualiter depositus fuit Oderisius II, abbas hujus loci.*
89. *De electione et confirmatione abbatis Nicolai hujus loci.*
90. *Qualiter prædictus abbas Robertum principem Capuanum suum auxilium evocavit pro castro Sugii, quod Goffridus de Aquila tenebat; aquiminilia argentea et crucem auream ad se deferri præcepit, dictum castrum non recollegit; odium monachorum adversum se suscitavit.*
91. *Qualiter idem abbas Castrum novum recollegit, et castrum Picanum Normannorum ditioni subjugavit.*
92. *Qualiter duo fratres Ispani Philippus et Philibertus obtulerunt beato Benedicto ecclesiam constructam in Ispania, ac de renuntiatione abbatis Oderisii II, hujus abbatiæ in manu papæ.*
93. *Qualiter idem abbas ab Honorio papa depositus fuit.*
94. *De electione Seniorecti abbatis.*
95. *Qualiter Honorius prædictus ad hunc locum venit, et consecravit prædictum avoatem.*
96. *De obitu Guilielmi ducis, et de quibusdam oblationibus huic monasterio factis.*
97. *Qualiter Anacletus coronavit Rogerium comitem in regem Siciliae.*
98. *Qualiter Guarinus cancellarius prædicti regis intendebat capere prædictum abbatem, set non potuit.*
99. ¹⁰⁷⁹ *De miraculo in obitu Johannis, et visione ejus.*
100. *Qualiter dictus cancellarius morte subitanea defunctus est.*
101. *Qualiter sanctus Benedictus apparuit cuidam monacho Bono nomine.*
102. *Qualiter quidam monachus vidit animam Guarini dicti cancellarii.*
103. *De obitu Seniorecti abbatis hujus loci.*
104. *De electione Raynaldi abbatis.*
105. *Qualiter Henricus dux Bajoariæ misso ¹⁰⁸⁰ ab imperatore Lothario intravit regnum cum Innocentio papa.*
106. *Qualiter Lotharius imperator restituit omnia monasterio sancti Liberatoris de Magella, quicquid sancto Benedicto in partibus illis oblata ¹⁰⁸¹ fuerant.*
107. *Qualiter dictus imperator cum Richiza imperatrice, direxerunt epistolam huic monasterio, ut universali ecclesiae Dominus concederet pacem.*
108. *Qualiter prædictus imperator jussit ad se vocari Raynardum hujus monasterii electum.*
109. *Qualiter Petrus diaconus cum quibusdam de cardinalibus Romanæ ecclesie consudicus fuit pro monasterio Casinensi in consistorio imperatoris.*
110. *Qualiter dicti cardinales petebant et conabantur, ut monachi sacramentum et fidelitatem facerent Romanæ ecclesie.*
111. *Qualiter Petrus diaconus genuflexit ante imperatorem prædictum pro juribus et libertate hujus monasterii.*
112. *Qualiter dictus imperator conabatur ut monasterium istud manuteneretur, defenderetur et veneraretur.*

VARIE LECTIONES

¹⁰⁷⁹ abhinc cavittula manu alia, indice priore eraso, scripta sunt. ¹⁰⁸⁰ leg. missus. ¹⁰⁸¹ leg. ablata.

113. *Qualiter objictebatur a Girardo cardinali, cur sine consensu Romani pontificis subdiaconem in abbatem eligerent.*
114. *Qualiter prædictus Petrus remansit in curia pro servitiis imperatoris.*
115. *Qualiter prædictus Raynaldus exhibuit obedientiam domino papæ Innocentio II.*
116. *Qualiter dictus Petrus disputavit cum quodam philosopho Græco.*
117. *Qualiter per Lotharium imperatorem restitutæ fuerunt multe ecclesiæ huic monasterio.*
118. *Qualiter prædictus Raynaldus licentiam habuit redeundi ad monasterium.*
119. *Qualiter dictus imperator cum imperatrice venit ad hoc monasterium.*
120. *Qualiter Raynaldus prædictus incusatus fuit imperatori prædicto.*
121. *Qualiter papa Innocentius misit duos cardinales ad electionem examinandam supradicti Raynaldi electi.*
122. *Qualiter prædictus Raynaldus depositus fuit ab Innocentio papa secundo.*
123. *Qualiter Gerardus cardinalis conabatur devertere electionem hujus monasterii ad manus papæ Innocentii.*
124. *Qualiter Guibaldus abbas effectus fuit, et consecratus a papa Innocentio II.*
125. *Qualiter Lotharius imperator præceptum fecit et confirmavit huic monasterio omnes possessiones ejus.*
126. *Qualiter rex Rogerius audito sæpeditum imperatorem de Campania recessisse, Apuliam devenit, ac de obitu imperatoris.*
127. *Qualiter Guibaldus abbas ex timore Rogerii regis Siciliae perterritus recessit.*
128. *Qualiter Raynaldus II electus fuit in abbatem.*
129. *Qualiter Sanctus Maurus et sanctus Placidus apparuerunt in visione cuidam monacho Alberto nomine ac de aliis duobus miraculis.*
130. *De obitu Petri qui et Anacletus dictus fuit, et quomodo factores ejus papæ Innocentii vestigiis ad solvuntur*

Expliciunt capitula libri quarti.

INCIPIT LIBER QUARTUS.

Oderisus hujus monasterii abbas tricesimus octavus, sedit annis decem et octo, mensibus duobus, diebus decem et octo.

1. Hic ex Marsorum comitum origine sanguinis Itineam ducens, in ipso suæ pueritiæ tempore, dum in hoc Casinensi cœnobio a reverendæ memoriæ Richerio abbate susceptus (1266), et habitu sanctæ conversationis indutus fuisset, cernens eum supradictus abbas luxus sæculi spernere, divinis lectionibus intentum esse, contemplativam vitam inianter appetere, et regularis vitæ egregium sectatorem, et Casinensem abbatem illum futurum esse prædixit. Qui a prædecessore suo sanctæ ac semper venerandæ memoriæ Desiderio, qui et Vietore papa, præpositus hujus loci ordinatus, dum idem pontifex sicut supra retulimus (l. III, c. 73) graviter infirmatus ad hunc locum venisset, in capitulo fratrum se

A 14); quod cum supradicto papæ Victori retulissent, ipse voluntatem eorum et electionem valde laudabat, eundemque protinus vocari faciens, omnino invitum et renitentem, et virtute, qua poterat obsistentem, seque infirmum et nescium tantum ordinem regere voce qua poterat proclamantem, et per ipsum Denu ne hoc faceret obstantem ²⁰⁰², per virgam et regulam de abbacia eum investivit.

2. Post mortem autem supradicti pontificis, tristitia ingens et desperatio cunctos nostræ partis invasit, et jam fere quid agerent, vel qualiter se de ecclesia intromitterent ignorabant. Prædictis igitur episcopis circumquaque dispersis, rursus frequentes nuntii crebrique legati tam Romanorum, quam ultramontanorum, et comitissæ Mattildæ ad eosdem episcopos transmissi, hortabantur pariter atque rogabant, ut de Romanæ ecclesiæ ordinatione studerent, ut in unum convenientes caput facere christianitatis satagerent; membra Dei auxilio capiti non defutura, facile et in proximo casuram et confundendam ecclesiam nisi pastorem haberet. Tandem itaque rursus undique coadunati, una cum nostro abbate Oderisio, miserunt litteras Romanis clericis et laicis, sancti Petri fidelibus, ut quotquot ex eis pos-

VARIE LECTIONES.

²⁰⁰² *correxi monente V. D. C. L. Grotefend; obstantem c.*

NOTÆ.

(1266) Cf. cap. 14 libri III.

(1267) c. 64.

sent, prima ebdomada quadragesimæ (1088) Terracinam venirent; quotquot vero non possent, assensum suum in persona quam ipsi concordi voto eligerent, propriis litteris repræsentarent. Similiter etiam miserunt litteras universis circumquaque per Campaniam, Principatum, atque Apuliam manentibus episcopis atque abbatibus, ut quicumque possent absque canonica excusatione, per se ipsos ad prædictum locum et tempus occurrerent; non autem valentes, aut per idoneas personas, aut certe per litteras, consensum suum transmittere perstuderent. Factum est, et quarta feria primæ ebdomadis quadragesimæ, octavo scilicet Idus Martii, congregati sunt apud Terracinam Campaniæ civitatem, cum episcopis et cardinalibus Romanis superius nominatis, atque cum nostro abbate Oderisio, archiepiscopi, episcopi, atque abbates ex diversis partibus numero quadraginta; ab urbe autem Roma, Johannes Portuensis episcopus omnium cardinalium et clericorum catholicæ dumtaxat parti faventium, Benedictus vero præfectus universorum laicorum fidelium legationem et consensum unanimum per litteras attulerunt. Legatorum autem ultramontanorum et Mattildæ comitissæ nonnulli interfuerunt, orantes instanter, ut eidem propter quam convenerant rei, cum auxilio et gratia Spiritus sancti ita studerent, ut læta illis a quibus legati fuerant nuntia referre valerent. Altera igitur die (*Mart. 9*) convenerunt omnes pariter ad episcopium prædictæ civitatis in ecclesia beati apostolorum principis et sancti Christi levitæ Cæsarii; et cum resedissent, surgens in medium Tusculanensis episcopus (1268), retulit per ordinem omnia quæ de ordinatione ecclesiæ vel papa Gregorius antea, vel postmodum papa Victor stauerant; simul etiam quam ob causam ipsimet universi tunc in eodem loco convenerant. Deinc surgens episcopus Portuensis, et Benedictus præfectus, retulerant et ipsi tam clericorum quam laicorum fidelium a Roma super hoc negotio legationem pariter atque consensum, videlicet ut quemcumque ipsi tunc unanimi voto ad hoc officium promoverent, eundem omnes pari et simili consensu in apostolica sede statuendum reciperent. Cumque huius monasterii abbas, et archiepiscopus Capuanus, et ad postremum cuncti qui convenerant, bene factum recteque dictum laudassent, atque omnipotentem Deum ut miseriam et afflictionem ecclesiæ quandoque respicere ac relevare dignaretur, multis precibus implorassent: stauerunt demum communi consilio, ut per tres illos dies, idest quintam et sextam feriam ac sabbato, triduanum specialiter jejunium celebrarent in abstinentia, et orationibus ac elemosinis divinitus ostendi sibi personam tantæ dignitati condignam continuis precibus impetrarent. Domi-

nica itaque die (*an. 1088, Mart. 12*), valde mane, omnes iterum in eadem ecclesia congregati, cum inter se pariter nonnulla de re hujusmodi tractavissent, exurgentes tres cardinales episcopi qui caput ejusdem concilii erant, Portuensis scilicet, Tusculanensis, et Albanensis (1269), ambonem ascenderunt, factoque silentio, uno simul ore pronuntiant, Ottonem episcopum placere sibi in Romanum pontificem eligendum. Cumque utrum omnibus idem quoque placeret sicut est consuetudo requirerent, repente mirabili ac summa concordia omnes magna voce, hoc sibi placere, dignumque illum universi conclamant apostolicæ sedis papam existere. Tunc Albanensi episcopo pronuntiante, Urbanum illum placere vocari, mox cuncti surgentes capiunt, eumque cappam laneam exuentes, purpuream induunt, et cum acclamatione atque invocatione sancti Spiritus ad altare beati Petri apostoli illum pertrahentes, in pontificali solio ponunt, quarto Idus Martii; sicque ab eodem pontifice missa sollemniter celebrata, universi gaudentes, Deoque gratias referentes, redierunt ad sua. Sed de his actenus, nunc qualiter noster abbas veteres officinas diruens, novas extruxerit describamus.

3. Cernens igitur Oderisius renovationem cœnobii Desiderio ad votum cessisse, ad officinas quæ ex veteribus supererant renovandas non signis accingitur; domum namque infirmorum, quam dudum prædecessor suus Desiderius magno sumptu ac studio una cum balneo ædificaverat, a fundamentis est orsus evertere; et monasterii ampliandi occasione, ipsam infirmorum domum ampliorem et meliorem efficere. In declivo igitur montis latere demum illam construens, in spatio cubitorum extendit, in latitudine in altitudine erexit. Quæ videlicet longe priore speciosior ac firmitior, mirifice satis est lateribus tecta, et pictorum studio decorata, habens ab oriente fenestras In cuius capite perpulchram abbatis cameram constituit, juxta quam etiam ecclesiam sancti Andreæ apostoli (1270) in longitudine cubitorum latitudine altitudine construxit. Desuper autem trabibus tabulisque est mirifice laqueata, ac lateribus cooperta, parietibus in giro figuris pulcherrimis decoratis: pavimenti vero opus quam speciosum, quam solidum, quam multigena marmorum sit diversitate constratum, obtutibus omnium patet. Circuitus etiam chori magnis duorum marmorum tabulis sepsit. Fenestras præterea in absida duas, in frontispicio ab uno latere ab altero totidem instituit. Quæ videlicet ecclesia ab uno capite absidæ sanctissimi patris Benedicti, ab altero hæret domui infirmorum. Juxta ejusdem vero ecclesiæ frontem,

VARIÆ LECTIONES.

an diversorum?

NOTÆ.

(1268) Juannes.
(1269) Petrus.

(1270) Cf. supra col. 763.

cisternam arcuato opere fabricavit; a septemtrionali porro ejusdem ecclesiae parte cimiterium in longitudine cubitorum latitudine altitudine construens, lateribus cooperuit; juxta infirmorum vero domum ab interiori parte coquinam, ac balneum, atque cisternam opere perpulchro extruxit. Claustum quoque infirmorum inibi super marmoreas columnellas erigens, et picturis decoravit, et tegulis textit. Nichil hoc vir strenuissimus expleto moratus, circa atrium majoris ecclesiae palatium, in quo nobiles quique hospitarentur, in longitudine cubitorum latitudine altitudine fabricavit, et idem trabibus contignans, tegulis cooperuit; juxta quod etiam cisternam arcuato opere patrari mandavit.

4. Hoc praeterea tempore quidam frater in hoc coenobio Majo dictus est, qui qualiter a diabolo interfectus, qualiterque per sanctissimum patrem Benedictum ereptus sit, praesens textus declarat. Hic igitur dum in domo infirmorum senio fessus maneret, in nativitate Domini ob sui corporis necessitatem ad recessus pergebat; cui diabolus in humana effigie apprensus, dixit ad eum: « Scio quo pergis; sed quia decrepito jam senio fessus absque amminiculo tendere illuc inter noctis tenebras minime vales, sequere me; ego ero dux itineris tui. » Haec dum supradictus frater audisset, putans eum hominem, non diabolum esse, post eum pergere coepit, cumque ad fenestram magnam quae in medio palatii est pervenisset, antiquus hostis senem in eandem fenestram imponens, eumque exinde praecipitans, interfecit. Fratres vero eum per totam noctem inquirentes non invenerunt. Igitur cum eum ubique quaererent, et non invenirent, monachus quidam ad eandem fenestram accedens, eumque mortuum aspiciens, fratribus ubi jaceret ostendit. Alio vero die idem abbas aeternae justitiae reseratorem precibus pulsare fratres admonuit, ut qualiter vel quo ordine praedictus frater ex hoc mundo recessisset, pandere dignaretur. Tunc is qui defunctus fuerat, cuidam fratri per visionem apprensus, quid circa se actum fuerat narravit; adjungens, quia postquam defunctus est, cum eum diabolus per viam carbonibus plenam duceret, et illum saepissime in eodem igne volutaret, pater illico Benedictus adveniens, eumque de potestate demonum auferens, suo coetui aggregavit. Tunc praedictus una cum fratribus ob ejusdem animae liberationem Deo gratias referens, constituit ut quotquot

A fratres obirent, tot etiam pauperes usque ad tricesimum diem ad mandatum ospitum addi deberent; adjuncto insuper uno paupere pro anima Desiderii sui praedecessoris; et omni tempore cum a capitulo fratres surgunt, cantent pro defunctis psalmos quatuor, et quotquot fratres defuncti fuerint, tot etiam psalmi de canticis graduum super praefatos quatuor usque ad diem tricesimum addantur; insuper sexta feria per totum annum, mox ut missa defunctorum expleta fuerit, psalmos decantantes ad cimiterium pergant, ibique dantes orationem, postea de more capitulum solvant.

5. His porro diebus (1271), dum supradictus papa Urbanus ad hunc locum venisset, consuetudinario sibi lateris dolore gravissime tactus est. In vigiliis B igitur patris Benedicti (Mart. 20), dum eodem languore cruciaretur, et de praesentia corporis ejus dubitaret, visibiliter ei sanctus apprensus, dixit ad eum: « Cur de mei corporis praesentia dubitas? » Ad quem pontifex: « Tu quis es? » et sanctus: « Ego sum frater Benedictus. Quia autem tu me in hoc loco dubitasti quiescere, id ne amplius dubites, et me certissime in hoc Casinensi coenobio quiescere credas, hoc tibi signum erit. Cum primum ad nocturnalem synaxim pulsatum fuerit, statim sanus eris. » Et his dictis disparuit. Adveniente autem hora, pontifex sanus effectus Oderisium abbatem vocavit, dicens: « Quia usque nunc de corpore beati Benedicti dubitavi, fateor; sed quia in hac nocte me visibiliter sanavit, et suum suaeque sororis corpus hic certissime quiescere docuit, surgamus, et Deo laudes permaximas reddamus. » Et his dictis, quae sibi pater Benedictus reseraverat, per ordinem pandit. Quanta autem tunc laetitia, et quanta mentis exultatio de tanti pontificis sanitate omnibus fuerit, quia adhuc fere omnes qui videre supersunt, omitto referre.

6. Tunc temporis (an. 1089. Mai. 4.) Gentilis (1272) filius Balduini comitis, una cum Transmundo nepote suo, obtulere beato Benedicto monasterium sanctae Mariae in Luco, cum omnibus suis mobilibus et immobilibus, et ecclesiam sancti Nicolai in valle Sorana, sancti Stephani in Rivo vivo, sanctae Restitutae et sanctae Mariae in Morrei, et sanctae Mariae in Colle longo, cum omnibus pertinentiis illarum. Propterea ¹²⁷³ et Morinus (1273) B Benafranus comes, obtulit beato Benedicto castrum Aquae fundatae, quod (1274) videlicet antiquitus sicut praecipua imperatorum continent, intra hujus monasterii fines situm esse dinoscitur, cum omnibus.

VARIAE LECTIONES.

¹²⁷¹ Praeterea

NOTAE.

(1271) A. 1091, si genuina esset bulla Urbani II qua haec refert, d. 1091, Apr. 1. Capuae. Novissime eam edidit Tosti *Hist. Cas.* II, 83.

(1272) De comitibus Marsorum. Edidit Gatt. *Hist.*,

p. 248. Cf. supra III, 17.

(1273) *Ugo qui et Morinus comes vocor.* Gatt. *Acc.* p. 201; v. supra II, 57.

(1274) *Quod — dinoscitur sunt ipsa Morini verba.*

pertinentiis suis, pena apposita mille bizanteorum; A pro quo videlicet castro idem abbas 145 libras ei contulidit. (*Jul.*)

7. Sequenti tempore (1275) supradictus papa Urbanus iterum ad has partes deveniens, Johannem Caietanum, loci hujus a pueritia monachum, diaconum in Lateranensi patriarchio ordinavit. Quo etiam tempore (*an.* 1043, *Mart.* 14), dum apud Trojam Apuliæ civitatem synodum celebraret, abbas noster Oderisius proclamationem fecit de cæna sanctæ Sophiæ in Benevento (1276), sed causis bellorum ingruentibus nil justitiæ habere exinde potuit. His porro diebus (1090) defuncto in Gaietana ecclesia Leone episcopo, Raynaldus hujus cœnobii monachus in eadem ecclesia episcopus ordinatur; similiter in Sardinia insula Benedictus hujus monasterii monachus episcopus substituitur. Hujus autem Benedicti miracula nosse qui cupit, librum qui *De miraculis* prænotatur, a nobis ante hoc fere septennium exaratum relegat (1277). Tunc temporis Richardus cui cognomen de Aquila inditum est, ad hoc monasterium veniens, abbati nostro jurejurando firmavit quod castrum Sujum non recognosceret ab ulla persona, nisi tantum ab hoc monasterio Casinensi, et ex prædicto castro serviret inde sancto Benedicto, secundum tenorem quem Goffridus ¹⁰⁸⁸ Monius Desiderio abbati fecerat (1278); ad mortem vero suam absque alicujus contradictione in hujus cœnobii ditionem rediret.

8. Porro (1279) cum a (1280) dedicatione majoris ecclesiæ annus jam quartus decimus, et ab incarnatione dominica millesimus et nonagesimus volveretur, tribus am annis et tribus ac sexaginta diebus a transitu reverendæ ac semper honorifice memorandæ memoriæ papæ Victoris III. elapsis, præside atque jubente supradicto patre Oderisio, dedicata est ecclesia sancti confessoris Christi Martini (*Nov.* 18), quam prædictus venerabilis abbas Desiderius, sicut supra retulimus (c. 34), in loco ipso ubi olim a beatissimo patre Benedicto constructa fuerat, circa portam scilicet monasterii, mirifice ac pulcherrime in 16 marmoreis columnis erexerat, quamque tam musivo quam et diversis picturarum coloribus optime decoraverat. Dedicata est autem 14 Kalendas Decembris, ipsa videlicet die octavarum ejusdem beati confessoris Martini, feria secunda, cum tribus altariis suis, ingenti frequentia ordinis diversi virorum et maxima universorum lætitia.

Quorum primum atque præcipuum in honore ipsius beati Martini dedicavit vir venerabilis dominus Johannes episcopus Tusculanensis. Illud autem quod ad dextram ipsius basilicæ situm est, in honore sancti Herasmi martyris consecravit dominus Raynaldus episcopus Gaietanus, qui ipso anno ex hoc nostro monasterio sicut supra retulimus (c. 7), eidem ecclesiæ fuerat datus episcopus. Tertium vero, quod a parte sinistra statutum est, in honore gloriosi confessoris Christi Ambrosii benedixit dominus Honestus, reverendissimus episcopus Berulanus. In altare vero sancti Martini hæ reliquiæ reconditæ sunt: Matthei apostoli et evangelistæ, Marci evangelistæ, Martini episcopi, Cornelii et Cypriani, Cirini et Maximi, Stephani papæ et martyris, Sebastiani, B Focæ episcopi et martyris, Quadraginta martyrum, et brachium sanctorum Faustini et Jovite. In altare sancti Herasmi habentur reliquiæ ejus, Casti, Secundini et Yppoliti martyrum. In altare sancti Ambrosii sunt reliquiæ ejus, Augustini episcopi, Pancratii martyris, et vocabulum sancti Jeronymi presbyteri. Fuerunt autem cum eis in hac dedicatione episcopi etiam alii tres, id est Lambertus Alatinensis, Roffridus Soranus, necnon et Leo episcopus Benafranus. Quod autem tandiu post patris Desiderii transitum consecratio basilicæ hujus dilata est, hoc fuit in causa, quoniam et picturæ partem aliquam et pavimenti non modicam ad complendum, morte præventus idem abbas reliquerat. Bis enim illam construxit: primo namque postquam columnas et epistilia locavit, Desiderio Capuam adeunte, ecclesia ipsa funditus corruit; quod ubi agnovit, in hæc verba prorupit: « Sacerdos Dei Martine, pastor egregie, ora pro nobis Deum. » Moxque vir strenuissimus ad hunc locum remeans, ecclesiam sicut hodie cernitur, a novo construere fundamine cœpit; sed ut diximus morte præventus hanc explere nequivit; quam successor illius studiosissime completere, et addere quæque necessaria videbantur curavit, et sic eam dedicari, quatinus præmissum est, honorificentissime fecit. Quo tempore Sikelgaita ducissa, conjux bonæ memoriæ ducis Robberti cujus supra meminimus, vita decedens (1281), præter summam spem quam in patre Benedicto habebat, ad hoc monasterium duci fecit et in paradiso hujus ecclesiæ ante basilicam beati Petri apostoli tumulari rogavit. D 9. Eodem præterea tempore (1091) quidam miles Richardus nomine, in castro degens quod Spinium

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰⁸⁸ Goffridus c.

NOTÆ.

(1275) Hic tempora maxime turbata esse oportet. Omnes enim Urbani II epistolæ et præcepta inde ab Id. Oct. a. 1088 data sunt per manum Joannis s. R. e. diaconi. De Raynaldo v. cap. sequens.

(1276) Per Leonem, v. ejus relationem ap. Gatt. Hist., p. 54. Is causam, cur nihil effecerit, non indicat.

(1277) Narrantur etiam a Petro in libro *De ortu et obitu Just. Casin.*, c. 45.

(1278) V. supra III, 52.º

(1279) Hæc desumpta sunt e Leonis relatione de consecratione eccl. Casin., cod. 47; v. supra col. 763.

(1290) Ab hac dedicatione Leo, ac. basilicarum b. Petri et b. Michaelis.

(1281) Apr. 16, Necrol. Cas.

nuncupatur, orteis alimenta negantibus ad eundem abbatem quantocius properavit, ac preces pro pretio offerens, aliquantulum tritici quo suam consolaretur inopiam, magnopere postulavit. At ipse postulantis necessitati compatiens, his quinque triticis modios se ei indubitanter daturum, alacriter spondit; et dictis fidem facturum ut certiozem illum redderet, prædixit quando vel unde esset accepturus. Ille vero substantia pauper, sed mente pauperior, vice contraria persecutionem pro benignitate, pro misericordia impietatem beato patri Benedicto rependere deliberavit, majora potius eligens cum execratione possidere, quam paucis contentus cum benedictione manere. Nam diabolo suggerente unius consolationi, alterius compassioni graviter invidente, quid apud abbatem invenerat, idem Richardus Raynaldo Ridello suo domino, in oppido quod Trajectum dicitur, tunc manenti festinavit referre: non tamen ut charitatis exemplo informaretur, sed quod sub recipiendi occasione tritici, castrum quod Fractæ vocatur, in quo erat repositum, locus sibi tradendi congruus haberetur. Tunc ille aurem accommodans consilio traditoris, eundem Richardum sacramento securum reddidit, quod dimidiam partem supradicti castri sibi esset daturus. Adveniente ergo festivitate sanctæ Priscæ, dux nefandi sceleris sub amici specie prædictum castrum ingressus est. Quem nonnulli juvenes bini ac bini demissis vultibus sequentes, ab inhabitantibus castrum communi hospitio recipiuntur; recepti autem, non virtutis merito sed fraudis magisterio, de hospitalitate ad dominationem subito transeunt. Quod ubi Oderisio abbati nuntiatum est, eundem Raynaldum rogando mandavit, ut accepto centum solidorum pretio castrum monasterio redderet. Hoc dum ille etiam audire contempneret, per integram ebdomadam ab eodem abbate commoitus, justitiam huic loco facere contempnens, ante patris Benedicti corpus excommunicatus est. Quarta autem die Adenulfus Aquinensis comes ab eodem abbate illuc cum exercitu directus, ab oppidanis in castro receptus, arcem oppugnare modis omnibus cœpit. Mira (1282) dicturus sum, verissima tamen. Nam, cum hi qui in arce erant, super obsidentes viritum lapides et jacula mitterent, nullus quispiam in aliquo læsus est; sicque auxilio Dei et meritis beati patris Benedicti intervenientibus, eandem vi arcem ceperunt (Jan. 30), captis omnibus ejusdem Raynaldi fidelibus qui ibidem reperti sunt, cum universis eorum. Nam ut ista beati Benedicti auxilio ac voluntate gesta credantur, in exercitu decambulans quidam monachus apparuit, cum nullus

A monachorum tunc se illi pugnae miscuerit. Septimo vero die, dum præphatus abbas cum papa Urbano Capuæ esset, astantibus multis clericis atque nobilibus Capuanis, prædictus Raynaldus cum omnibus qui secum erant veniens discalearis pedibus, publice satisfacit, sicque ab excommunicatione solutus est. Eo (1282) etiam die quo supradictum castrum recipimus, anno dominicæ incarnationis millesimo nonagesimo quarto ⁴⁰⁰⁰, indictione secunda, mensis Januarii die tricesima, dedicata est ecclesia sancti Andreæ apostoli, quam idem abbas a fundamentis sicut supra retulimus (c. 3) ædificaverat, a domno Raynaldo Gaietano episcopo et hujus cœnobii monacho; in qua videlicet sunt reconditæ sanctorum reliquiæ quæ subter ascriptæ sunt: De catena sancti Petri apostoli, Andreæ apostoli, Jacobi apostoli, Philippi apostoli, Matthei apostoli, Matthiæ apostoli, sanctorum Innocentium, Stephani protomartyris, Urbani papæ, Felicis papæ, Gregorii papæ, Marcelliani et Marci, Cyriaci diaconi, Cosmæ et Damiani, Viti martyris, Savini Canosini episcopi, Antonii Constantinopolitani, et sanctæ Lucinæ. Tunc temporis Oderisius filius Oderisii Sangrorum comitis, ad mortem veniens optulit beato Benedicto duo sui juris castella, Fracturam scilicet et collem Angeli, et quicquid sibi a paterno vel materno jure pertinere videbatur in toto comitatu Sangretano.

40. Per idem tempus (1090) Jordanus princeps cujus supra meminimus, cum universam fere Campaniam a jure sedis apostolicæ subductam in dedicationem accepisset, apud Pipernum (1284) vita decedit (Nov. 20); corpusque ejus ad hoc monasterium delatum, et juxta ecclesiam beati Petri apostoli reconditum est. Capuani autem ubi mortem principis agnovere, contra Richardum supradicti Jordani principis filium, ejusque matrem conspirantes, Capuanæ civitatis munitiones capiunt. Normannosque omnes urbe depellunt (an. 1098, Mai.). Richardus autem Aversam una cum matre secedens, ducem Roggerium in suum auxilium evocat (1285); qui æstivo adveniens tempore, cuncta Capuanæ civitati adjacentia flamma ferroque consumpsit, et tandiu eos expugnavit, usquequo Capuani necessitate coacti prædicto Richardo munitiones redderent, eumque recipientes, sibi in principem consecrarent (Jun.).

Idem præterea Roggerius dux eo tempore (an. 1090, Aug.) fecit præceptum beato Benedicto, de omnibus quæ Robbertus dux pater ejus, una cum uxore sua loco isti concesserant, et (1286) de monasterio sanctæ Anastasiæ cum pertinentiis suis in territorio

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁰⁰⁰ tertio cod.

NOTÆ.

(1282) Fabuæ quas ad verbum repetiit e Leonis libro II. 71 72.

(1283) E relatione cod. 47.

(1284) Olim Privernum.

(1285) V. Anon. Casin. a. 1098; Gaufr. Malat. IV, 26 -- 28.

(1286) Scilicet in dipl. ap. Gatt. Acc., 205

Follocastri. Insuper et decem homines in eodem castro, quorum nomina hæc sunt : Petrus Marci cum familia sua, Niciforus cum familia sua, Theodolus Domini cum familia sua, Andreas Sceloxelli cum familia sua, Theodolus cum familia sua, Marinus, Leo Dorcari ¹²⁸⁷, Condomiti Calazuri, Pe-rechita, Leo Fargadari. Hos omnes cum familiis et rebus suis in hoc sancto cœnobio per præceptum aurea bulla bullatum concessit ; nec non et monasterium sancti Nycolai in bisiniano (1287), sancti Angeli in Troja, sancti Nycandri, Castellionem (1288), fundicum in Amalfi : pena apposita id removere quærentibus auri purissimi libras quingentas. Sed et Boamundus (1289) frater ejus eo anno (Aug. 19) similiter per præceptum aureo sigillo bullatum confirmavit omnia quæ pater ejus in hoc loco tradiderat, cum monasterio sancti Petri Imperialis in Tarento cum omnibus omnino pertinentiis suis, et decimam suam de frumento, vino, ordeo, animalium, piscium, quas tunc habebat vel deinceps habiturus erat.

11. Anno (1290) autem dominicæ incarnationis 1095, indictione 3, pridie Nonas Aprilis, quarta feria post octavas paschæ, a quarta ferie vigilia noctis usque in crepusculum, stellæ innumerabiles de cælo versus occidentalem plagam ubique terrarum cadere visæ sunt (1291). Eodem tempore innumerabilis et inestimabilis multitudinis occidentalium gentium facta est motio, omnibus certe retroactis sæculis inaudita et admirabilis, cum profecto toto simul gentes, tot principes, tam subito, tam unanimiter, tamque constanter, absque hominis ullius imperio conspiravisse, nemo qui legerit, nemo qui vel audierit aliquando, vel viderit alicubi, valeat reperiri. Unde non sine cœlesti nutu ac dispositione divina id geri, vel etiam incipi potuisse, nemo qui possit ambigere. De quorum omnium magnis et multiplicibus gestis summa duntaxat et excellentia quæque breviter et compendiose opusculo isti decrevi inserere; quoniam quidem nec mei propositi est per ordinem universa litteris tradere, et certe tot sunt et talia, quæ prudentis cujuslibet non parva exigant otia, et prolixi ac specialis voluntaria opera. Fertur autem commotionem hanc apud Gallias occasione quorundam penitentium principium accepisse. Qui videlicet propterea quod de innumeris sceleribus digne apud suos penitere nequibant, et

A quod sine armis utpote sæculares, inter nôtos conversari vehementer erubescabant, auctoritate atque consilio sanctæ memoriæ papæ Urbani, prudentis plane et vere apostolici viri qui tunc temporis pro negotiis ecclesiæ partes illas adierat (Nov.), ultramarinum iter ad sepulcrum Domini a Saracenis eripiendum, in penitentiam et remissionem peccatorum suorum illis injunctum, fide promptissima se arripere sponderunt; certi et indubii redditi quod quicquid ad-versi, quicquid periculi, quicquid denique incommodi illis contingeret, loco penitentiae a Domino recipiendum: ut tamen se a præteritis nequitias contine-rent. Paulatim (1292) igitur ab uno ad alterum, et a provinciis ad provincias verbo hujusmodi volitante, incredibile est ad quantam multitudinem B brevi tempore conspiratio ipsa pervenerit. Ad in-ditium autem evidens ac speciale hujus expeditionis, communi consilio in vestibus suis a dextera scapula ¹²⁹² signum sanctæ crucis undecumque facere as-suere, et simul altis vocibus « Deus lovolt, Deus lovolt, Deus lovolt » per totum iter decrevere fre-quentius inclamare (1293). Et re vera divinæ jam voluntatis erat, et hoc ipsum clementissima simul et omnipotentissima jam illa sua miseratione dis-posuerat, ut et christianos illarum partium ex tanto jam tempore sub jugo et ludibriis Saraceno-rum degentes a dominio illorum erueret, et sancta illa loca salutiferæ nativitati, passioni, ac sepulturae ejus dicata, quæ ab impiis per tot annorum curri-cula propter iniquitates nostras et patrum nostro-rum occulto suo judicio invadi ac profanari permi-serat, ipsamque sanctam civitatem Jerusalem a no-stris recuperari sua pietate concederet, atque ad ea visitanda et adoranda universos per orbem fide-les sine periculo aliquo properantes, misericorditer exaudiret. Factis (1294) igitur tribus turmis ex omni illa quæ ad id jam consenserat multitudine, una pars eorum cum duce Gotfrido et ejus fratre Bal-duino, et cum comite Balduino de Monto, simul et cum quodam Petro heremita, quem sequebatur in-gens turba Alemannorum, Ungariam ingressi, per viam quam olim rex Carolus statuerat, abiere Con-stantinopolim (æ. 1096, Aug.); ubi jam illos Lom-bardorum ac Langobardorum maxima multitudo prævenerat. Pars (1295) vero alia cum Rainundo comite Sancti Egidii et cum episcopo Podiensi (1296) per Sclavoniam perrexit. Tertia autem pars per

VARIÆ LECTIONES.

¹²⁸⁷ ita orig. et reg. Eodercari c. ¹²⁸⁸ scapulas c.

NOTÆ.

(1287) In territ. Bisiniani; supra III, 58 in *Sel-lectiano*.

(1288) In eodem territ. Trojano.

(1289) Marcus qui et Abboamonte ap. Gatt. Acc., p. 205.

(1290) De cod. Casin. unde hæc Petrus hausit, edito in *Mabill. Mus. Ital.* 1°. p. 131, v. Sybel, *Gesch. d. ersten Kreuzzuges*. Düsseldorf. 1841, 8, p. 30. Sed initio aliunde hausta non pauca admiscuit.

(1291) Meminit ejus prodigii *Hist. belli sacri*, p.

138, et Anon. Casin. cujus verba noster retinuit. Sed neuter diem indicavit.

(1292) Cf. l. l., p. 139.

(1293) P. 140.

(1294) Abhinc auctorem suum pressius sequitur, quem tamen et in compendium redegit, nec verba ubique retinuit. Quæ licentius mutavit, typorum diversitate distinguit.

(1295) L. l., p. 142.

(1296) Ademario.

antiquam stratum Romam venit, cum Roberto sci-
licet comite Flandrensi, et Roberto comite Nor-
manniæ, et Hugone qui vocatus est Magnus, et
Guilielmo Marchisii (1297) filio, cum aliis pluribus:
qui (1298) videlicet omnes per nostrum Casinense
monasterium transeuntes, et Benedicto patri ac
fratribus se plurimum commendantes, Barium pro-
fecti sunt. Interea Boamundus filius bonæ memoriæ
ducis Roberti cognomento Viscardi, qui primo cum
patre, dehinc per se multa cum Constantinopolitano
imperatore ejusque exercitibus prælia jam dudum
prosperè gesserat, cum esset in expeditione una
cum patruo suo comite Roggerio in partes Campa-
niæ (1299), et hæc omnia per ordinem ad aures
pervenissent ipsius, mox ad ejusmodi servitium
subeundum cœlius animatus, pannum sericum sibi
proximus afferri præcipiens, totum in frusta divisit,
et tam sibi quam et omnibus suis et pluribus aliis
ob id negotium ad se confluentibus, sicut alios fe-
cisse audierat, cruces inde in vestibus fecit, et
simul omnes « Deus lovelt » inclamare magnis
vocibus jussit. Qua fama exciti omnes Roggerii mili-
tes, tam multi ad hujusmodi confederationem
subito confluerunt, ut paucis sibi relictis prædictus
comes mœstus ad Siciliam remeaverit. Mox Bo-
mundus ad sua regressus, ad præfatum iter aggre-
diendum se præparavit. Perrexerunt autem cum eo
capitanei hi: Tancredus Marchisii (1300) filius,
Robbertus filius Girardi, Richardus de Principatu,
et Rainulfus frater ejus, Robbertus (1301) de Ausa,
Hermannus (1301) de Cannis, Robbertus de Surda
valle, Robbertus filius Trosteni, Unfridus filius Rao,
Richardus filius comitis Rainulfi, Goffridus comes
de Ruscilione, et episcopus, et Girardus frater ejus,
episcopus de Ariano, Boellus Carnotensis, Alber-
tus de Caniano, et Joffridus de Monte scaioso (1302),
et plures alii quorum ad præsens non reminiscimur.
Cum vero transfretassent (Nov. 4), venerunt
ad Velonam (1303), ibique sociati sunt eis Flan-
drensis comes, et comes de Normannia, et alii plu-
res qui cum illis transierant. Inde progressi vene-
runt in parte Vulgarizæ, dehinc in vallem Andro-
nopolis (1304), inde Castoriam (1305), inde Pala-
goniam (1306), demum ad flumen Bardarum (Dec.
25) (1307). Cumque audisset imperator venire
Boamundum, misit choropalasium (1308) quendam,
qui illum cum omnibus suis secure et honorifice

conduceret usque Constantinopolim; venientes au-
tem ad Russam civitatem (1309), Boamundus relicto
ibi universo exercitu, cum paucis abiit Constanti-
nopolim cum imperatore locuturus, ibique invenit
ducem Gotfridum cum fratre ejus (an. 1097. Feb.-
Mart.). Comes (1310) interea S. Egidii cum Podiensis
episcopo, post multa pericula vix de Sclavorum
terra egressus, venit Dirrachium, indeque progres-
sus post dies aliquot introivit Constantinopolim.
Hucusque tamen omnes hi quos prædiximus, et
maxime primi, non ita facile, verum cum magna
difficultate multisque angustiis et periculis pervenisse
credendi sunt: quæ videlicet tam a Turcis et Pizi-
nacis aliisque barbaris, quam etiam et ab ipi s
imperatoris exercitibus per diversa loca perpassi
sunt; pluresque ex eis alii fame, alii gladio, quidam
vero diversis infirmitatum mortiumque generibus
periere: multotiens tamen ex prædictis barbaris
victoriam Christus suis peregrinis concessit. Cœpit
præterea providus et callidus imperator cum duce
et comite atque Boamundo cæterisque eorum sociis
agere, quod si vellent ei ex sacramento securita-
tem et fidelitatem facere, ipse quoque omnibus illis
fidem nichilominus et securitatem daret, juraret
etiam quod simul cum eis et ipse cum exercitu suo
in viam sancti sepulcri per terram et per mare per-
geret, et mercatum illis concederet, et quæque per-
dita liberaliter restauraret; insuper et Boamundo
quindecim dierum terram in longitudine, octo au-
tem in latitudine, ex ista parte Antiochiæ (1311)
daret. Sed dum hoc facere diu ex consilio detre-
ciarent, ita tandem multa et inevitabili necessitate
coacti jurare assensi sunt, ut si imperator juramen-
tum quod se facere pollicebatur illis fideliter obser-
varet, isti quoque suum nullatenus præterirent. Quo
facto, mox omnis supradictorum exercitus tran-
smisso brachio profecti sunt civitatem Nicomiam
(1312). Videns itaque dux Gotfridus, quod tanto
exercitui arcta nimium esset via, per quam transire
ad Nycæam debebant, utpote per valde ardua et
excelsa montana, præmisit tria millia hominum cum
securibus et aliis ferramentis, qui eandem viam
viriliter inciderent et spatiant, crucesque ferreas
ac ligneas fieri, ac ¹³¹¹ supra stipites pro signo via
C jussit affigi. Ventum tandem est ad Niceam, quæ
videlicet civitas nobilissima et valde munita totius
Romanicæ caput esse dinoscitur; ibique castra me-

VARIE LECTIONES.

¹³¹¹ ac — affigi l. l. desunt, sed in *Gestis Dei* leguntur; quæ casu in *Mabilionis ed.* excidisse arbitror.

NOTÆ.

- (1297) *Marchusi* l. l.
 (1298) *Qui — sunt* addidit noster.
 (1299) *In obsessione Amalfi* l. l., p. 144, cum Ann.
 Cav. et Gaufrido IV, 24. Totum hunc locum liberius
 tractavit.
 (1300) *Marchusi* ib. Matrem Emmam alii sororem
 alii filiam Roberti Viscardi fuisse volunt.
 (1301) Desunt ibi; sed postea commemorantur.
 (1302) l. e. caveoso, *Montescaglioso* in Basilicata.
 (1303) Latinis Aulon, Italis *La Vallona*. Urbs
 maritima portuosa, in ora occidentali Macedo-

- nicæ. Ang.
 (1304) Adrianopolis, postea Drinopoli.
 (1305) Macedoniæ urbs olim episcopalis.
 (1306) *Palagoniam* l. l., p. 145; olim Pelagouia.
 (1307) Prius Axium.
 (1308) l. e. curopalatem.
 (1309) Rhusion, ad Nestum fluv.
 (1310) Hist., p. 147.
 (1311) *Ab Antiochia retro* l. l., p. 149.
 (1312) l. e. Nicomedium.

tati sunt, sexto die incipiente mense Maio (1313), obsederuntque illam per continuas hebdomadas septem (1314). Ipso (1315) autem primo biduo tam acriter nostri civitatem ipsam aggressi sunt, ut quandam muri partem perfodderent. Tertia vero die, cum Soliman (1316) rex Unnorum quos nunc Turcos vocamus, cum ducentis milibus equitibus (1317) a meridiana porta, quæ nondum custodiebatur, ad auxiliandum sociis vellet intrare, repente irruit super eos comes Sancti Egidii, et tanta eos virtute contrivit, ut vix paucis evadentibus cæteros obruncaret; itemque alios cum tanta superbia accedentes, ut etiam funes secum quibus nostri vincerentur afferrent, Dei auxilio devicerunt, eorumque capita ad reliquorum terrorem cum fundis et aliis instrumentis intra civitatis muros jecerunt. Tunc ad omnem penitus civitatis aditum disturbandum, fecerunt in circuitu ejus unusquisque de prædictis magnatibus unum castellum ligneum, et cœpere cum diversis machinis civitatis turres confringere. Post hæc consilio habito, elegerunt de suis tres prudentissimos viros, et miserunt Babiloniam (1318) ad ammirarium cum litteris hujusmodi; videlicet, ut sciret quod universi Francorum principes Jerosolimam unanimiter pergerent, et iter ad sepulchrum Domini aperire disponerent, deque prophanorum paganorum dominio christianorum terram eripere, eosque inde turpiter ejicere cum Christi auxilio vellent; videret nunc quid sibi agendum esset, et eligeret utrum vellet, aut fide Christi recepta illorum de cætero amicum manere, aut amicitia paganorum prælata obviam illis in bellum exire. Erat igitur justa civitatem lacus quantitatis non modicæ, per quem Turci cum navibus exeuntes nonnulla civibus subdita deferebant. Accepto itaque consilio, miserunt ad imperatorem, orantes ut mandaret illis aliquot naves usque ad portum civitatis, ac deinde faceret eas cum bobus deferre per montana usque ad prædictum lacum; factumque est. Cumque naves applicuissent, nocte miserunt eas in lacum plenas armatis Turcopolis, quos cum eisdem navibus imperator transmiserat; et facto mane, cœperunt properare contra civitatem. Quod Turci videntes, cœpere valde mirari, ignorantes utrum de suis essent, an de imperatore; cum autem cognovissent naves illas imperatorem mandasse, eumque nostris favere, de suis vero neminem illis posse succurrere, confusi atque perterriti, et penitus desperantes miserunt imperatori, quod si eis cum uxoribus et filiis et armis suis exire impune liceret, ipsi sponte civitatem protinus redderent. Tunc imperator mandavit illis, ut red-

ditam civitatem ad se sine aliqua trepidatione fiducialiter properarent. Quoniam autem imperator jam dudum promiserat, se omne aurum et argentum et equos, omnemque suppellectilem civitatis nostris contradere, sed et monasterium ibi Latinum, æ xenodochium constituere: sperantes in verbis ejus veritatem esse, deditionem ipsam et laudavere et misere (1319) (*Jun. 20.*) Sed imperator civitate recepta lætissimus redditus, nichil eorum quæ fuerat pollicitus fecit. Post hæc moventes inde tentoria, cum jam tertia die ante lucem iter arripuissent, noctis errore confusi in duos seorsum cuneos per duos ferme dies divisi sunt. Iuterea ingens multitudo Turcorum atque Persarum Arabumque quoadunata, versus cuneum in quo Boamundus erat, summo diluculo tendere cœpit, immensis vocibus more suo garrientes, stridentes, atque frendentes (*Jul. 4*). Quod Boamundus magnanimis vir prospiciens, cœpit hortari socios, dicens: « O fortissimi Christi milites, nolite terri, scientes quod Dominus cujus bella bellamus nobiscum est. Equites igitur abeant contra illos; pedites vero festinanter extendant tentoria. Quod vult Deus de nobis, hoc faciat. » Erant tunc cum illo comes de Normannia et Tancredus; misit interea nuntios ad cæteros principes, ut quantocius festinarent currere illis: cinxerant enim illos undique Turcæ et Arabes, quorum non esset numerus, et nequaquam tanti prælii pondus ferre soli valerent. Quod illi audientes, quamvis id minime crederent, et hæc sub ludo mandata esse putarent, profecti tamen protinus sunt; et cernentes tantam hostium multitudinem, valde mirati sunt. Tunc accepta a Deo fiducia ordinaverunt acies, steteruntque in sinistro cornu Boamundus, et comes de Normannia, et Tancredus, et Richardus de Principatu; Robbertus filius Girardi eorum signifer. In cornu vero dextro, comes Sancti Egidii, dux Gotfridus, Hugo Magnus, et comes Flandrensis; episcopus autem Podiensis per montana cingebat eos. Statimque ut a nostris omnibus pariter inclamatum ex more est « Deus loquitur, » tanto mox terrore barbari omnes arrepti sunt, ut quantocius fugam inirent; quos nostri instantissime persequentes, multitudinem ex eis maximam occiderunt, per diverticula quæque cæteris evadentibus. Fertur relatione fidelium, et ipsorum quoque Turcorum qui evaserant testimonio comprobatur, quod tres egregii milites super albos equos sedentes, et alba nichilominus vexilla crucibus insignita gerentes, exercitum nostrorum præcedere, et adversarios quosque insequi ac perimere videbantur: Georgium scilicet, et Demitrium, atque Theodorum

NOTÆ

(1313) *D. Ascensionis* l. 1.(1314) *P.* 155.(1315) *P.* 150.(1316) l. 1., p. 156. *Solimani veteris filius.*

(1317) Numerum Hist. belli sacri non habet.

(1318) Cairo.

(1319) l. e. admiserunt.

insignes Christi milites fuisse concientes. Nec mirum plane istud, nec incredibile debet videri: quomodo enim persequeretur unus mille, et duo transmoverent dena milia, nisi quia Dominus subdidit eos, et Deus tradidit illos? Nam itinere trium dierum postea inveniebant nostri Turcos occisos et equos illorum, cum nondum aliquis illuc de nostris transisset. Fertur autem ad illam expeditionem Turcorum atque Persarum quadragenta sexaginta (1320) milia convenisse, præter Arabes quorum numerus ignoratur. Præda omnis in auro et argento, vestibus atque animalibus, satis magna, inter omnes divisa. Duravit autem pugna hæc ab hora ferme tertia usque in vesperam, acta ipsa die Kalendarum Juliarum, cecideruntque in eo prælio de nostris duo nobiles ac felicissimi milites, cum maximo certe dolore cunctorum, Joffredus scilicet de Montescaloso, et Guilielmus frater Tancredi, et quingenti sexaginta sex equites, et undecim milia pedites; Saracenorum vero plus quam centum milia (1321). Accidit post hæc, ut Solima dux Nicæ ab inde fugiens, obvius fieret exercitui Arabum circiter decem milium, venienti in auxilium suorum; qui percunctatus ab eis, curnam sic fugeret, respondit: « Si michi credere vobisque consulere vultis, veritate cursum; alioquin si vel parum teritis moras, nemo vestrum evadet manus Francorum: Deus enim eorum pro certo cum illis est. Nam cum nudius tertius ita eos undique cinctos et superatos jam fere in manibus haberemus, respicientes subito vidimus tam innumeram gentem, quantam nemo unquam hominum vidit. Siquidem tam montana quam plana omnia repleta erant armatis, moxque vociferantibus cunctis, tanta nos repente formido, tantus tremor arripuit, ut nichil aliud quam fugam meditari possemus. Mirum valde, si quisquam de tanta illa multitudine nostra vivus evasit. » His Arabes et hujusmodi verbis auditis, protinus terga verterunt; et dum fugerent ante nostros, ubique applicabant gloriabantur, dicentes: « Nos sumus qui superavimus Francos; » et devastabant ecclesias et domos et villas et filios christianorum ducebant captivos, et incendebant omnia quæ nostris fore necessaria viderentur. Nostrorum itaque exercitus dum illos indesinenter insequeretur, per iniqua et deserta loca, maximam equorum multitudinem amisit; ipsi quoque per dies aliquot nil nisi solas agrorum spicas reperiebant ad comedendum. Tandem per Iconium devenerunt Heracliam (1322); ibi quoque cum non parva Turco-

rum manu congressi, superatos fugere compulere. Hinc Tancredus et Balduinus frater ducis Gotfridi se ab exercitu dividentes, ingressi sunt vallem de Botentrot (1323). Inde Tancredus cum suis tantum progressus venit Tharsum, ibique cum Turcis qui illi haud procul a civitate occurrerant configens, intra eandem illos se tutari coegit; moxque ante ipsius urbis portas tentoria fixit. Balduinus etiam superveniens, similiter fecit, quod Turci videntes, exterriti omnes nocte illa fugere. Facto mane, exeuntes civitatis majores Tancredo illam spontanea tradidere, quem videlicet tam strenue viderant cum Turcis pridie dimicasse. Quam Tancredus Balduino relinquens, et in anteriora contendens, Adenam et Mamistam similiter acquisivit, nec non et universa castella usque Antiochiam. Cæteri vero ab Heraclia digressi, Armeniam ingressi sunt, castella seu civitates ipsius partim vi partim deditioe recipientes, et versus Antiochiam quantocius properantes. Cum autem prope jam essent præcursores exercitus nostri, non parvam Turcorum manum, qui Antiochiæ ad suffragia ferenda veniebant, offendunt; quos in Christi nomine unanimiter aggressos, plures eorum interfecerunt, cæteros vero in fugam verterunt, prædamque maximam equorum, mulorum, et camelorum, quos diversis victualibus oneratos duxerant, acceperunt; atque juxta ripam fluminis Farfar eo die castra metati sunt (Oct. 20).

12. His diebus (1091, Apr.) Richardus de Aquila cujus supra meminimus (c. 7), obtulit beato Benedicto ecclesiam sancti Helicæ in Ambrise, sancti Mauricii in monte supra castellum sancti Johannis de Carica, sanctæ Mariæ ad fontem de monte Cervario, et sancti Johannis de Fabrateria loco Campusani, cum terris, vineis, casis, molendinis, et omnibus tam mobilibus quam immobilibus illorum (1324). Quo tempore idem abbas dedit ei libras 25. Similiter Pandulfus de Presenzano ¹³²⁵ (1325) obtulit beato Benedicto partem suam de castro Mirtula (1326), et Bantra comitale, et sancti Salvatoris in Cucuruzo, cum universis pertinentiis illorum mille libras auri pena apposita (an. 1091, Sept.); pro qua etiam re abbas Oderisius 96 libras ei contradidit. Rodulfus (1327) etiam de Molisio Bovianensis comes cartam fecit huic loco de monasterio sanctæ Crucis in Ysernia, necnon de casello qui vocatur Balneus, cum casis, terris, vineis, aquis, molendinis, silvis, ecclesiis, et universis pertinentiis suis, tam intus quam foris, apposita pena 150 librarum auri (an. 1092, Mart.); accipiens ab

VARIÆ LECTIONES.

¹³²⁵ Presenzano c.

NOTÆ.

(1320) *Tricenti quadraginta m. l. l.*, p. 154.

(1321) Numeros addidit.

(1322) Eracle.

(1323) Podandus, ubi aditus in Ciliciam est.

(1324) V. I. B. Federici degli antichi duchi di

Gaeta Neap. 1791, 4, p. 440.

(1325) Comes, filius d. Pandulfi qui fuit comes Tiano, ap. Gatt. Acc., p. 206.

(1326) Alias Mortula. Anc.

(1327) Gatt. Acc., p. 207.

eadem abbate libras 100, Petrus quoque filius Aenulfus, cum Johanne cognomento Revere fratre suo, idem fecit de Sancto Johanne in Campo Samini cum pertinentiis suis, territorio Cyperano. Id ipsum fecit et Raynaldus comes Pontiscurvi (1328) de monasterio sancti Pauli in Furesta cum pertinentiis suis (*an.* 1093, *Mari.*). Sed et Lando dux olim Cagetanorum eodem tempore [*Dec.* 10] (1329) fecit et ipse cartam beato Benedicto, de omnibus quæ sibi a paterno, vel materno jure pertinebant in toto ducatu Caetano ac principatu, de civitatibus, castellis, villis, ecclesiis, silvis, omnia et in omnibus, pena centum librarum auri apposita.

13. His porro diebus Cidrus vicecomes Richardi principis (1330) ad hunc locum veniens, sanctæque conversationis habitum accipiens, monachus factus est. Opportunum vero videtur tam ad præsentium quam ad posteriorum notitiam scribere, quid iste diversis temporibus huic loco obtulit. Prima igitur vice dedit domino Desiderio abbati, quando cœpit renovare ecclesiam sancti Benedicti, solidos Amalfitanos 800. Item alia vice dedit ei solidos 400. Post hæc dedit ei 6 libras denariorum. Item dedit ei solidos 300, de quibus emit circitorium optimum ad altare sancti Benedicti. Item alia vice dedit ei 100 libras argenti. Item alia vice pro tabula altaris beati Martini libras 24, pro renovandis libris ipsius solidos 45. Post patris autem Desiderii transitum, obtulit beato Benedicto crucem auream pretiosam cum gemmis et margaritis, et scrinium aureum mirificum, et calamarium aureum margaritis et gemmis pretiosissimis undique adornatum, vestem etiam imperialem totam deauratam, gemmis, smaltis ac margaritis decenter ornatam. Pallium purpureum, et listam auream pro pluviale. Item pro corona argentea libras 40, pro constructione cimiterii libras 20, item libras argenteas 50. Pro tabula altaris sancti Andreae libras 20, nec non et plura alia in utilitatibus fratrum in diversis temporibus. Arnulfus (1331) interea vir nobilis cum omnibus parentibus suis, eo tempore (1093, *Mai.*) fecerunt huic sancto loco cartam oblationis de rocca quæ vocatur Civitella in ducatu Spoletino, nec non et de monasterio sancti Salvatoris ibidem constructo, et ecclesiam sancti Petri de Montescopulo, ac medietatem de ecclesia sanctæ Mariæ, et de ecclesia sancti Agnelli in Cese, et curtem in Petracclæ, et in Alano, in Paganica, et in Porcaria in comitatu Narniensi, cum omnibus pertinentiis illarum tam mobilibus quam immobilibus, quingentarum librarum argenti pena apposita.

14. Eodem quoque tempore, cum Aquinenses comites ferali adversus Soranos odio desævirent.

A ab eisdem Soranis contra eos Jonathas filius Jordani principis est evocatus; qui desiderium acquirendæ Campaniæ per hoc se invenisse lætatus, Normanos ad se evocans, urbem Soranam ingressus est. Ubi, cum per aliquot annos remoratus pugnas ibi nonnullas fecisset et recepisset, ab eodem Jonathæ Adenulphus comes captus, atque in carceris est vincula coniectus. Tunc capti comitis fratres Landulfus, Pandulfus et Lando, Oderisium abbatem adeunt, utque sibi in tantis necessitatibus subveniret, modis omnibus poscunt. Abbas vero Oderisius sociatis sibi aliquot fratribus, Jonathan apud Soram remorantem adiit, ibique cum eo colloquens, prædictum comitem a vinculis solvit: sub hoc videlicet tenore, ut quosque mille libras Jonathæ B persolveret, filios suos obsides illi contraderet; quod et factum est. Post hæc autem idem comes ad monasterium veniens, idem abbas dedit ei libras centum, et alias centum accommodavit, et comes Adenulfus dedit in civitate illius de Sancto Urbano omnes illos, quos beatæ memoriæ dominus Desiderius abbas cum eo concambiaverat (1332), cum omnibus eorum pertinentiis in integro, sicut octo diebus antea dominus Desiderius abbas commutationem tenuerat; tali tenore, ut a proxima paschali festivitate veniente usque ad aliam resurrectionem, vel antea, si potuerit fieri, si comes Adenulfus reddiderit centum libras, sive de alia tali merce quæ abbati vel monachis complacuerit, reddantur ex integro ipsi supradicti homines: si vero ad prædictum terminum easdem libras non reddiderit, per cartam legaliter scriptam testibusque roboratam amittat omnes homines jam dictos, cum omnibus illorum pertinentiis, quæ supradicti sub abbate Desiderio tenuerunt; ita tamen, ut usque ad prædictum terminum sic possideant et habeant ipsos homines, ut hodie habere videntur. Excipitur Mons de Alberto cum vineis et terris, si tamen ibi castrum ædificaverit. Excipitur et Milucez cum rebus soceri sui, et presbyteri Landonis avunculi sui. Et refutavit terram huic monasterio pertinentem, quæ est ad Petram scriptam, quam post mortem patris sui idem comes ab hujus loci ditione subduxerat. Adveniente vero reddendi pretii termino, ab Oderisio abbate Adenulfus comes conventus, ut supradictas libras Casinensi cænobio redderet, se non habere professus est, unde has nobis restituere posset.

15. His quoque diebus Paldus comes, filius Johannis Venafrani comitis, reddidit beato Benedicto ecclesiam sancti Benedicti in Venafrò, et sancti Benedicti Pizzuli, cum omnibus pertinentiis suis, pena mille bizanteorum apposita; quas videlicet Desiderius abbas in concambium dederat Johanni patri

NOTÆ.

(1328) F. Goffridi Ridelli; *Gatt. Hist.*, p. 294.

(1329) *Gatt. Acc.*, 207 e. *Reg. Petri*; cf. *Federici, Duchi di Gaeta*, p. 442.

(1330) Jordanus eum viceprincipem suum dilectum appellat, ap. *Gatt. Acc.*, p. 187.

(1331) Arnulfus ipse jam defunctus erat. Chartam edidit *Gatt. Acc.*, p. 208. Data est, *regnante Henrico rege in anno regni sui* 38.

(1332) V. supra III, 46.

ipsius (1333). Sed et Teudus vir nobilis (1354) obtulit huic sancto cœnobio ecclesiam sancti Petri subtus castrum Muroolum, sancti Angeli et sancti Martini supercastrum eundem, nec non 8 familias hominum, quorum nomina hæc sunt: Aspranus cum familiasua, Mampo cum familia sua, Johannes de Silva de Muli cum familia sua, Benedictus de Merco cum familia sua, Johannes de Adammo, et Leo de Raynerio (1335) cum omnibus suis. Hos omnes cum universis substantiis suis in hoc loco devotissimus obtulit, centum librarum auri pena proposita (an. 1094. Jan. 24.)

16. Sub ¹⁰⁹⁴ hujus abbatis temporibus Balduinus, dominus castelli quod vocatur Pons sanctæ Anastasiæ in comitatu Telesino, optulit beato Benedicto ecclesiam ¹⁰⁹⁴ sancti Dionisii de prædicto castello sanctæ Anastasiæ — quam ipse valde parvulam reperiens ac vetustam, a fundamentis renovavit et ampliavit, eamque nonnullis possessionibus atque colonis dotans, et mansiones in circuitu construens, dompnum Roffridum Beneventanum archiepiscopum illam dedicare sollempniter fecit, commonitus a supradicto papa Urbano — cum terris, vineis superpositis et silvis, cum arboribus, cultis et incultis, et ecclesiis antiquis constructis intra easdem pertinentias numero quinque, videlicet ecclesia sanctæ Dei genitricis et virginis Mariæ, quæ Ad Arventè vocatur, cum omnibus pertinentiis suis, ecclesia sancti Angeli quæ dicitur Ad grutam, cum omnibus pertinentiis suis, ecclesia sancti Barbatii cum omnibus pertinentiis suis, ecclesia sancti Juliani quæ constructa est in territorio castelli Limate, quæ dicitur Ad pugnam, cum omnibus pertinentiis suis; insuper et ecclesia sancti Herasmi intra fines ipsius castelli Pontis sanctæ Anastasiæ, in loco ubi dicitur Ferrarisi, cum molendinis sex in fluvio Alento, qui vadit juxta prædictum castellum Pontis sanctæ Anastasiæ, et piscaria in fluvio Calore, in loco ubi dicitur Decembri, et vinea, et silva quæ ad Cerra dompna sita est. Robertus etiam filius Rainulfi comitis (1336) restituit huic sancto loco ecclesiam sanctæ Mariæ de Cinglis cum pertinentiis suis (an. 1094. Dec.); nec multo post Nycolaus presbyter de Venafro judicavit et tradidit huic cœnobio ecclesiam sancti Nycolai in civitate Venafri, cum omnibus pertinentiis suis. Adelgrina (1337) quoque comitissa filia Pandulfi principis Capuani, habitatrix in terri-

torio Carseolano, in castello quon vocatur Auricula, relicta Raynaldi comitis filii Berardi comitis, judicavit et tradidit quattuor castella in dicto territorio Carseolano anno dominicæ incarnationis 1096 (Mart.) primum quidem castellum quod nominatur Auricula, secundum quod vocatur Fossaceca, tertium quod dicitur Camerata, quartum quod nominatur Piretus; nec non tria monasteria, videlicet monasterium sancti Johannis cum ipso hospitali, sancti Johannis de valle Calvula, et sancti Petri de Pireto; castella et monasteria supradicta cum omnibus omnino pertinentiis suis. Eodem (1338) anno (1097) stella cometes apparuit, et urbs Antiochena a christianis capta est. Sequenti (1339) vero tempore, Idibus Julii christicolæ civitatem Jerusalem cœperunt (1099), et in celo ignea via per totam noctem visa est quinto Kalendas Octobris.

17. Alexius Imperator Constantinopolitanus per Johannem choropalasium suum transmisit beato Benedicto vestem de dorso suo oxideauratam (1340) (an. 1098. Jun.): quem profecto legatum prædictus abbas honorifice satis suscepit, eundemque Imperatorem participem honorum quæ in Casino operantur, imperpetuum manere constituit; legatumque suum cum litteris ad eum direxit, per quas christianos qui ad expugnandam paganorum perfidiam Jerosolimam perrexerant, illi commendare curavit, ac prælationem et curam domus peregrinorum, quæ in Casino est, ad remissionem omnium peccatorum et gerendam injunxit. Pari etiam modo litteras Goffrido regi Jerosolimitano, ac Boamundo principi Antiocheno, ne imperatorem debellarent, transmitters studuit. Alia (1341) vice libras 8 solidorum michalatorum misit idem imperator, causa memoriæ, et pallium triacontasimum (1342) pro altari nostræ ecclesie. Tunc temporis (an. 1097. Mar. 27.) abbas noster Oderisius a præfato Urbano papa privilegium generale (1343) accepit de libertate hujus cœnobii, tam in capite quam in membris ecclesiarum atque castrorum, et dignitate et usu compagorum (1344) et cirothecæ, dalmaticæ ac mitræ, et multis aliis quæ longum est enarrare.

18. Idem præterea pontifex apostolicæ sedis Urbanus pro negotiis ecclesiasticis ut supra diximus (c. 11.) Galliam ingressus (an. 1096.), in plenario Turonensi ubi ipse præsidebat concilio (Mart.) me-

VARIE LECTIONES.

¹⁰⁹⁴ Hic alia manus ejusdem temporis pergit, initio capituli quod jam scriptum erat eraso. ¹⁰⁹⁴ Sequentia usque ad finem c. 25. manus eadem in 4 foliis postea insertis scripsit.

NOTÆ.

(1333) III, 59.

(1334) Teudo dominus castrorum Sculculæ (in Campania et Muroli quam et arete Vitollini, ap. Gatt. Acc., p. 209 e Reg.

(1335) Omisit Amatum de Dato et Joannem Silbii, neque cætera nomina accurate expressit.

(1336) Fratris Richardi I principis; 1094, ind. II, Gatt. Acc., 713.

(1337) Gatt. Acc., 212.

(1338) Anon. Casin. ad a. 1007.

(1339) Idem ad a. 1098.

(1340) ὄξυρπούρον, auro splendens insuratam. Duc. Epiloricum vocat ipse in epistola ad. Gatt. Hist., p. 923; Murat. Ant. V, 387. Tosti II, 93.

(1341) Indicare videtur ep. tertiam ib., p. 924; sed v. infra c. 46.

(1342) Τριακοντάσημον, 30 clavis aureis ornatam. DUCANG.

(1345) Gatt. Histor., pag. 149.

(1344) S. compagorum i. e. calceamentorum puniticalium.

nasterium sancti Mauri in Glannafolio (1343) a tyrannide Fossatensium monachorum (1346) abtrahens, pristinae libertati restituit, sub magisterio tactum et tutela monasterii Casinensis perpetuo mansurum (1347). Per hos dies idem abbas Oderisus per Georgium monasterii sui monachum Henrico IV. Imperatori literas destinavit, per quas se Desiderio in monasterii regimine et in imperatoris fidelitate et servitiis successisse monstravit. Quo etiam tempore jam dictus frater Georgius in praesentia praedicti imperatoris Henrici, et Henrici V. filii ejus, et Mathildae comitissae (1348) proclamationem fecit de possessionibus caenobii Casinensis apud Liguriam constitutis, quae patri Benedicto Aystulfus et Desiderius reges Langobardorum, nec non Karolus, Pipinus, et Lotharius imperatores, ac caeteri Deum timentes concesserant. De monasterio sancti Benedicti in Persiceta, territorio Mutinensi, intra fines fluvii Fusculi et limitis Malmeniliaci, quod videlicet Petrus dux civitatis Ravennae beato Benedicto sub abbate Angelario optulerat, cum tota curte Persiceta, et curte de Greniano, et curte de Monterione, cum molendinis duorum fluviorum, id est Fusculi et Gallici. Deinde monasterium sanctae Mariae in Laurentiatico ultra fluvium Gallicum; inde non longe est monasterium sancti Dompnini in curte Argellae, una cum silva alta, et silva majore, et tota piscaria quae dicitur Caucenna, usque in fluvium Gambacane, et usque in Rosalese, et usque in curtem Ragogusola. Deinde subtus viam publicam monasterium sancti Vitalis cum tota curte Calderaria prope castrum Sala. Monasterium sancti Johannis in Frassenetula cum tota curte ipsa, usque ad stratam Petrosam sitam prope castrum Cedula (1349). Monasterium sancti Martini juxta stratam Petrosam in casali Marciano cum tota ipsa curte prope castrum Uncio'a (1350), et omnia dompnicalia. Monasterium sancti Salvatoris in Pontelongu cum tota eadem curte per comitatum Mutinensem, mansos terrae 30 et jugera 61. In pertinentia de Montirone ex superiori et inferiori parte ipsius castrum, quamplurimae petiae de terra, et molendinum in loco qui dicitur Campaldus, in fluvio Fusculo, et curtes quae sunt in Benselio, quae Berta filia compalatii (1351) Ticinensis obtulit beato Benedicto intra hos fines: Ab oriente fines Bisentulae; a meridie via quae appellatur major, et limites de Maleandroni; ab occidente flumen Riolum subtus Castellione. In Postumiano 6, in Laino

A jugera 2. Haec inquam omnia, cum universis pertinentiis et appendiciis suis in circuitu, cum casalibus, fundis, et cum dompnicalibus, cum villis, rusticis, colonis utriusque sexus, cultum, incultum, divisum, indivisum, subter et super, ad jus pertinuerant antiquitus monasterii Casinensis. De his omnibus imperator veritate cognita Mathildae comitissae praecipit, ut cuncta jam dicta eidem fratri reconsignaret pro parte et vice monasterii Casinensis, centum librarum auri pena apposita. Per (1352) idem tempus (an. 1098. Dec. 8.) monasterium sanctae Mariae de Cinglis, de quo etiam tempore abbatis Desiderii et hujus abbatis diu proclamatum fuerat contra abbatissam sanctae Mariae in Capua, quae ibidem violenter ingressa fuerat, visis utriusque partis juribus, praedictus pontifex nobis restituit, et per privilegium sub dominio hujus caenobii et ordinatione manere constituit. Anno (1353) dominicae incarnationis 1098 [1099] luna 12. in ortu suo defectum passa, paulatim redintegrata est Nonis Junii. Eodem anno bonae memoriae Urbanus apostolicae sedis praesul obiit (Jul. 29), cui Raynerius abbas sanctorum Laurentii et Stephani (1354) in apostolicam sedem pontifex subrogatur (Aug. 13), Paschali nomine illi imposito.

19. Per idem tempus (an. 1098. Jul.) Anso rector Beneventani principatus ad fidelitatem Romanae ecclesiae, et nobiles viri fratres sui Dauserius et Atenulfus, Johannes et Berardus, Petrus et Alfanus et Liuprandus, filii dompni Dacomari Beneventani praesidis, optulerunt sancto Benedicto ecclesiam sancti Nycolai constructam sursum in turre nova Beneventanae civitatis, quae vocatur Pagana, quam ipse genitor eorum ampliaverat, cum casis, terris, molendinis ad fluvium Sabbatum, et cum omnibus pertinentiis suis (1355). Ipsi enim fratres ante hoc tempus fecerant privilegium dictae ecclesiae de omnibus rebus suis. Berardus (1356) etiam Marsorum comes illis diebus optulit huic caenobio ecclesiam sancti Martini in territorio Marsicano, juxta lacum Fucinum, loco qui Filimini appellatur, cum omnibus pertinentiis suis, terris, vineis, et uno servitio piscatorum et rebus suis (an. 1097. Jul.).

20. Interea (an. 1097. Feb.) Rocca filia Drogouis comitis optulit 46 homines in vico Sellectano, et in Castellione 7 homines, cum omnibus rebus eorum stabilibus vel mobilibus, et filiis eorum, et alios cum reversi fuerint, qui exiverant de ipsis terris (1357). Set comes Roggerius Siciliae et Calabriae,

NOTÆ.

- (1343) *Glannafol d. Andegav.*
 (1346) *S. Maur des Fossés d. Paris.*
 (1347) Haec ipse fusius refert in bulla d. ap. Taracina 1097, Mart. 21, ap. Gatt. Hist., p. 298.
 (1348) Separatim certe. Sed de imperatore omnino dubito; de Mathilde v. c. 25. Caeterum de his possessionibus v. Tiraboschi. Nonantula I, p. 443. Desiderii regis privilegium in quo primum commemorantur (ap. Tostium I, 89), quia spurium sit non cubilo.
 (1349) *Cellula legi 'ubet Tiraboschi l. l. Nunc Zula vocatur.*
 (1350) Auzola.

(1351) l. e. comitis palatii, quod fortasse Petro restituendum erat.

(1352) Ex privil. Urbani ap. Gatt. Acc., p. 710; Mabiff. Ann. Bened. V, 629.

(1353) Ex Anon. Casin. ad a. 1099.

(1354) *S. Lorenzo fuori le mura.*

(1355) Ap. Gatt. Hist., p. 409.

(1356) Diploma ap. Gattulum exstare ait Di Meo Ann. Neap. IX, p. 25. Quod frustra ibi quaesivi.

(1357) Anno ab inc. d. n. I. C. 1103, apud Romanos autem 98 regni. d. n. Rogerio duce ind. v, ap. Gatt. Acc., p. 215.

confirmavit (an. 1058) omnia (1358) quæ Rocca nep-
tis sua huic cœnobio dedit, videlicet omnia illa quæ
in vico Sselectano possederat. Pari (1359) etiam
modo Berardus comes filius Oderisii Sangretani co-
mitis obtulit beato Benedicto totam et integram
pertinentiam, quæ sibi pertinebat intra fines montis
Aze pro pascuis, exceptis silvis, et cultis terris,
pratis defensis; nec non optulit cunctum et integrum
locum qui dicitur de Lacuvivo, et cunctum et inte-
grum locum qui dicitur Godi, et quantum sibi perti-
nuit de Pantana, totamque et integram Claranam
et Muricentum, et Altareofaniam, et quantum sibi
pertinuit de loco qui dicitur Saphinum, et campum
de Armonia (*Feb.*). Simili modo nobilis vir Maxarus
habitor civitatis Albæ in territorio Marsicano ob-
tulit huic sancto loco ecclesiam suam sancti Martini
in dicto territorio ubi dicitur Sclavi, cum 30 modis
de terra, et omnibus pertinentiis suis. His etiam
diebus abbas noster Oderisius commutationem fecit
cum Benedicto Terraciniensi episcopo de ecclesia
beati Andreæ apostoli, quæ posita est in civitate
ipsa prope episcopium, cum cimiterio et domibus
et plateis, pro qua recepit ecclesiam beati Nycolai
sitam extra civitatem ipsam juxta portam Albinam,
cum cimiterio et orto et domo, centum solidorum
pena apposita, si id removere quæsisset. Porro cum
a papæ Gregorii VII sextus decimus, et Victoris III
quartus decimus, et secundi Urbani transitu, ac su-
brogatione Paschalis II. secundus jam annus esset
elapsus, et ab incarnatione dominica nonus nonage-
simus et millesimus (1100) volveretur, Guibertus

(1360) hæresiarcha, invasor Romanæ ecclesiæ vita
privatus est. Post non multum temporis (an. 1101.
Aug.) spatium Landulfus⁴⁸⁹ comes, filius Laydolfi
comitis, optulit beato Benedicto totam et integram
roccam de Camino (1361), cum suo castro et suis
pertinentiis.

Sequenti autem anno (1362) Rocca, quam supra
nominavimus, fecit privilegium de hominibus unde-
cim, quos habebat in vico Sselectano, cum familiis⁴⁹⁰,
terris, et vineis eorum, et cum omnibus quæ ad
ipsos pertinebant. Optulit etiam (1363) per privile-
gium ecclesiam (1364) sancti Petri quæ est ad Feru-
litum, et medietatem ecclesiæ sancti Dimitrii, quæ
est oblata prædictæ ecclesiæ sancti Petri, et medie-

atatem de omnibus terris cultis vel incultis, montibus,
planis, aquis, molendinis, pascuis atque paludibus,
et portus ipsius maris, auri librarum 50 pena appo-
sita.

21. Demum abbas noster Oderisius a supradicte
papa Paschali privilegium concessionis de Sancte
Nicolao in Benevento et libertate ejus, cum omnibus
quæ tunc possidebat, id est molendina duo sub uno
tegmine, centimolum (1365), ortos cum diversis ar-
boribus, curtes decem cum terris et silvis suis et
domibus (an. 1101. *Nov.* 17). Addidit etiam idem
pontifex ecclesias has, videlicet ecclesiam sancti
Nicolai in Urbiliano, prope Petram pedicinam (1366)
cum pertinentiis suis; ecclesiam sancti Nicolai quæ
vocatur Rodenandi, cum pertinentiis suis; ecclesiam
sanctæ Mariæ quæ vocatur Rotunda, cum pertinen-
tiis suis; et balneum, juxta ecclesiam sancti Po-
liti.

22. Tunc temporis Laydolfus filius Petri Laydolfi,
vir nobilis de civitate Capuana, optulit beato Bene-
dicto integram turrem, quæ vocatur De mari (1367),
quæ est infra fines Suessanæ civitatis, juxta fauces
Gariliani fluminis, et aquam et alveum prædicti flu-
minis, cum ripis ejus, et terra, et silva quæ nomi-
natur Pineta, cum aliis terris ibi conjunctis. Per
idem tempus (1368) Gualterius comes donavit casas
et casalina infra civitatem Teramnensem (1369), et
vineam, terram, molendina, et alvea in castaldato
Teramnensi, et silvam infra ducatum Spoletinum,
in locis ubi dicuntur Cifalanum et Pracclepetanum,
et quartam portionem castelli Johannis et Pauli,
cum pertinentiis suis. Dedit etiam idem Gualterius
(1370) omnes res quæ fuerunt Ascari, in valle quæ
dicitur Praccle, et Interampnes, excepta ecclesia
sancti Paterniani cum sua pertinentia, et dedit medie-
tatem Cifalani, cum pertinentiis suis, et omne
quod fuit Ualdi, in Gruttule, et in Cinqualio, et in
Sallano, et in Plano episcopale, et in Joniano, et in
Producte, et in Mandulano, et terram in Cinqualio,
et terram juxta frontem Gruttule.

23. Hoc presidente abbate, anno Domini 1105,
septimo decimo anno promotionis suæ, dedicata est
ecclesia sancti Stephani a Benedicto Terraciniensi
episcopo, Nonis Novembris; in qua sunt reconditæ
sanctorum reliquiæ quæ subter adscriptæ sunt. De

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁸⁹ Landulfus c. ⁴⁹⁰ famulis c.

NOTÆ.

- (1358) A. D. 1098, ib., p. 216.
(1359) Gatt. Acc., p. 218.
(1360) Anon. Casin. ad a. 1100.
(1361) Oppido Gallucio conterminam, in dioc.
Teanensi, teste Gattula, Acc. p. 219. ubi donationem
c. Reg. edidit.
(1362) A. D. 1102, ind. 2, dominante Rogerio
comite, Gatt. Acc., p. 217; v. supra n. 98.
(1363) A. D. 1104, Rogerii ducis 20, ind. vii qui-
bus mendum inesse oportet. Gatt. Acc., p. 217.
(1364) Medietatem ejus, ib., offert in eccl. S. Be-
nedicti Citrarii, cui hæc vicina esse videtur. Resi-
debat ipsa in Castro Ullano.

- (1365) Molam domesticam, jumento actam. Anc.
(1366) *Pelicinam* in privil. ap. Gatt. Hist., p. 411.
(1367) Dnas turres distinguendas esse, monet l.
B. Federici, *Degli antichi duchi di Gaeta*. Neap.
1791, 4, p. 162. Alteram quam supra II, 37, 38 ha-
buimus, ædificavit Joannes patr. Cajetaus, sed
tempore Joannis X, non VIII; alteram in sinistra
Gariliani ripa, ad mare sitam, Pandulfus.
(1368) A. D. 1102 Henrici regis 46, indict. ix
(leg. 10), Gatt. Acc., p. 219.
(1369) Terni.
(1370) A. D. 1103 Henrici regis 47, ind. ii (l.
ib., p. 220.

panno ubi involutus fuit Christus, quando natus est. De lapide qui fuit ad ostium monumenti Domini. De palma quam tenuit Dominus in manu, quando ei via constrata est. Sancti Mathei apostoli, Bartholomei apostoli, Stephani protomartyris, Laurentii, Vincentii, Sebastiani, Ciriaci, duodecim fratrum, Cosmæ et Damiani, Lucæ et Geminiani, Marii et Marthæ, Tyburtii et Valeriani, Georgii, Ypoliti, Martini Turonensis, Stephani papæ, Calixti papæ, Cornelii papæ, Cypriani, Priscæ, et Adelberti. In (1371) hac ecclesia cum inventa fuissent corpora sanctorum monachorum Paulini et Augustini, beatissimi Benedicti discipulorum, cum aliis duobus sepulta, demoniacus quidam ibidem veniens clamare cœpit, dicens : *Paulinus et Augustinus discipuli Benedicti cum duobus sociis suis me eiciunt*. Hæc dum crebro per os illius diabolus diceret, cum sanguine immundus spiritus egressus est. Oderisius autem abbas sanctorum inde corpora elevans, in muro ecclesiæ sancti Andree apostoli reverenter locavit.

24. Inter hæc Guilielmus comes civitatis montis sancti Michaelis archangeli (1372) fecit privilegium beato Benedicto de xenodochio extra dictam civitatem cum pertinentiis suis, et concessit eidem xenodochio terras et ecclesias (*an. 1100. Apr.*). Henricus vero frater ejus concesserat prius (*an. 1099. Nov.*) cuidam ziano (1373) suo terras pro construendo ipsum xenodochium; demum (1574) concessit xenodochio ipsi ecclesiam sancti Nicolai in Tiliata cum pertinentiis suis, centum unciarum auri pena apposita (*an. 1101. Apr.*). Johannes quoque Comitellus optulit partem suam, id est integram medietatem de ecclesia sancti Benedicti xenodochio memorato. Ursus etiam cognomen Spina partem suam optulit de dicta ecclesia sancti Benedicti in ipso xenodochio. Sed et Sico presbiter, et Manus, Ursus et Leo, nobiles viri de dicta civitate, optulerunt ecclesiam sancti Altissimi dicto xenodochio, constructam in silva ad Marruta, quam habebant a paterna vel materna substantia. Hujus abbatis anno ultimo Rogerius dux fecit privilegium huic cœnobio de terris in pertinentiis Trojanæ civitatis (*an. 1104. Dec.*) (1375).

25. Ryccardus quoque II. princeps, interventu Roberti comitis dedit huic loco oppidum Pontiscurvi (1376) cum pertinentiis suis, exceptis castellis deforis, cum illorum pertinentiis, et excepto feudo

Ryccardi de Aquila, quod ibi habebat id vita Gualguani (*an. 1105. Jan. 25*). Quod videlicet oppidum idem Gualguanus nomine dotis uxori suæ dedit, et moriens dereliquit; set illa debitam securitatem dicto principi facere contempsit, et contra voluntatem suam hostibus ipsius se junxit, et guerram sibi fecit, et negotium cum eis commisit, et annonam eis tribuit: ob quam culpam prædictum oppidum in principis jurisdictionem et potestatem evenit, et præphato Robberto comiti, fratri dictæ uxori Gualguani prædicti dedit, per quem videlicet comitem, et a quo præfatum oppidum in nostro cœnobio datum fuit. Sed et Robertus Cajatianorum atque aliorum multorum comes, filius Raynulf comitis superius nominati (1377), partim dono partim pretio, concessit et confirmavit (*Jan. 13*) huic cœnobio oppidum de Pontecurvo cum suis pertinentiis, ex concessione Ryccardi II principis, qualiter a prædicto principe sibi concessum fuit: quod videlicet Gualguanus tri-duo antequam moreretur possidere visus est. Nobilis etiam mulier Berta, filia Unaldi, dedit, et optulit huic cœnobio ecclesiam sancti Martini constructam in Spoletina civitate, in loco qui dicitur Porta sancti Laurentii, cum omnibus pertinentiis suis. Demum Tobaldus et Petrus Caldina viri nobiles, et alii quatuor, optulerunt huic loco Gissum (1378) in monte de Trequanzano in castro Argenti. Robertus quoque de Buttone vir nobilis cum uxore sua Sica, optulerunt et tradiderunt sancto Benedicto medietatem de ecclesia sancti Petri constructa ad Ferulitum, cum omnibus dotibus quæ eidem ecclesiæ pertinent, et cum ecclesia sancti Dimitrii, cum terris, silvis, planis, montibus, pascuis, aquis, molendinis, atque paludibus. Circa hos dies (*Jun. 22*) Mattilda comitissa concessit (1379) huic loco tertiam partem de curte sancti Benedicti, quæ dicitur in Pastorini (1380). Ugo, comes de Melisio, filius comitis Raulis (1381) optulit beato Benedicto integrum castellum nomine Vitecosum, cum pertinentiis suis (*Sept*). Præterea præfatus abbas recepit a supradicto papa Paschali privilegium generale (*Mart. 17*) (1382), prout receperat ab Urbano II. superius nominato. Huic quoque abbati et successoribus ejus, Ptolomeus consul et comes Tusculanæ affidavit unum navigium in qualicumque navigio sint hujus cœnobia monachi, ut in mari et terra securi sint a se suisque hominibus, et omnia mercimonia eorum, et omnes homines qui fuerint inventi navigio ipso, eundo Sardiniam et red-

NOTÆ.

(1371) Eadem de Justis Casin. 20, 21.

(1372) Vel potius Henricus præsentis fratres, teste Jo. Mabillon. Ann. V, 399.

(1373) I. e. avunculo, Joanni abbati de Curte, filio Guaimarii principis Salernitani. Henricus erat Roberti comitis. Gatt. Hist., p. 412.

(1374) Ib., p. 413.

(1375) Gatt. Hist., p. 158. Suspectum videtur Al. di Meo Ann. Neap. IX, 121.

(1376) Gatt. Acc., p. 223. Exstat ib. juramentum principis et prælati abbatis de pecunia in hoc negotio expensa.

(1377) Fratris Richardi I. Privil. v. lb., pag. 222.

(1378) An gypsi fodinas?

(1379) Imo restituit, proclamante in judicio Georgio monacho supradicto (c. 18), ut et ecclesiam S. Benedicti. Edidit Cl. Murat. Antt. It. V, 611.

(1380) In pago Persiceta.

(1381) Ejusdem qui c. 12 Rodulfus vocabatur. Gatt. Acc., p. 224.

(1382) Gatt. Hist., n. 331.

eundo Galetam, pena apposita ut omnia sua perdant hoc remove re temptantes (1383). Obiit autem præfatus noster abbas Oderisius quarto Nonas Decembris.

OTTO ⁴⁸⁹⁹ abbas hujus monasterii tricesimus nonus, sedit anno uno, mensibus decem.

26. Hic ⁴⁸⁹⁹ nobilissima Fundensium consulum prosapia ortus, in ipsis infantie annis omnipotenti Deo oblatus, atque a venerandæ memoriæ patre Desiderio sanctæ conversationis habitum indutus est. Qui, cum aliquantos annos in sanctæ religionis studio peregisset, in monasterio sancti Nicolai in Pica præpositus ordinatus est. Defuncto autem patris memoriæ abbate Oderisio, cum fratres ut in talibus rebus consuetudo est, ad hujus cœnobii abbatiam regendam unusquisque suum abbatem eligere vellent, priores, quorum pars sanior et religiosior erat, nimis hæc indigne ferentes, de eodem viro fratribus suum velle notificantes, eum in hujus loci regimine abbatem elegerunt. Princeps autem Ricchardus eo tempore infirmitate gravissima laborabat, et, cum non posset in servitio ejusdem abbatis venire Casinum, ex latere suo strenuus destinavit viros, qui eidem abbati servitia sua fideliter offerrent. His ita peractis, ingravescente infirmitate vita decessit (1384) et Robbertus frater ejus illi in principatum successit. [Cap. 26.] Per idem tempus defuncto augustæ memoriæ quarto imperatore Heinrico (an. 1106. Aug. 7) qui cum Gregorio septimo papa de ecclesiarum investitura plurimum disceptaverat, Heinricus V. filius ejus Romani imperii gubernacula regenda suscepit. Hic abbas concessit Girardo filio Girardi de Corvazzano libellario more terras pertinentes ecclesie sancti Benedicti de Pastorino ⁴⁸⁹⁹, usque in tertiam generationem, recipiens in præsentem Lucensis monetæ solidos 120 : annualiter vero pro censu solidos 3 de omnibus frugibus, quæ ibidem annualiter fuerint. Similiter fecit Alberto Raynaldo, et Sicefrid de Falsabrina, et Albertino filio Bonifatii de aliis terris ibidem, recipiens ab eo tantundem pretii. Huic abbati Robbertus princeps sacramentum fecit, confirmans de more omnes pertinentias monasterii hujus (1385).

27. Hoc interea anno Alexius Constantinopolitanus imperator per apocrisarios imperii sui transmisit beato Benedicto pallium purpureum optimum, de quo prædictus abbas pluviale aureis fistis ornavit, et tunicam ejusdem subteginis fieri jussit. Direxit præterea cum eisdem legatis ad imperatorem nuntium suum cum litteris, per quas Oderisium abbatem

A de hac luce migrasse, et se in monasterii regimine, et in amore ac servitiis ejusdem imperatoris successisse notificavit. Eodem vero anno (an. 1106. Mart.) Carbonellus vir nobilis optulit beato Benedicto ecclesiam sancti Gregorii, et sancti Nicolai, et sanctæ Agathæ in Tarsia (1386) ad locum Poctianum, cum omnibus rebus ac pertinentiis suis, centum librarum auri pena apposita.

28. Sequenti tempore idem abbas Capuam pergens, cappellam sancti Angeli ad formam, quæ in honore sancti Nycolai noviter constructa erat, fecit a Brunone Signensi episcopo et hujus cœnobii monacho dedicari, convocato etiam ad hoc Senæ Capuano archiepiscopo. Facta itaque dedicatione, alia die idem archiepiscopus coadunata multitudine Capuanorum vel aliorum virorum, armata manu misit illos ad eandem ecclesiam violandam, altareque destruendum, et reliquias inde diripiendas sibi que asportandas. Quo facto conquerebatur contra nostrum abbatem et jam dictum episcopum, quod contra canones erga se egissent in eadem dedicatione, non contentes sibi metropolitano, in his quæ archiepiscopum agere decebat. Nostri autem et jam dictus episcopus dicebant, quia simul concorditer fecissent omnia quæ ibidem acta sunt. Hac de re proclamantibus nostris Romæ in synodo, idem archiepiscopus et irruptionem ecclesie et destructionem altaris, ac reliquiarum violentiam una cum clero et populo civitatis honorifice ac emendate humiliter spondidit; quod et fecit. Hic abbas rogata fratrum nostrorum, concessit et confirmavit eis castrum Citrariz cum pertinentiis suis.

29. Eo igitur tempore, cum fratres necessitates multimodas sustinerent, abbati nostro Ottoni ⁴⁸⁹⁹ exinde conquerentes, rogabant ut justa regala præceptum (1387) eis necessitate corporum tribuat ⁴⁸⁹⁹ : remissici illum debere, quod patris Oderisii tempore idem ipse jam dicto Oderisio exinde sæpius conquestus fuerat. Abbas autem nimis hæc indignus et ægerrime ferens, fatetur se deliquisse, fatetur male egisse, quod abbati Oderisio multotiens obstiterit, quod contradixerit; fratres et in Deum et in patris Benedicti regulam deliquere, quod necessitates corporis animarum saluti præponerent : remissici illos debere, primum esse querendum regnum Dei et justitiam ejus, et hæc omnia adjiciantur illis (Matth. vi, 33). Quid multis? Videntes fratres eundem abbatem contra patris Benedicti præceptum (1387) standere plus timeri quam amari, jam dicto papæ Paschali nonnulli ex ipsis, cæteris ignorantibus,

VARIE LECTIONES.

⁴⁸⁹⁹ Initium capituli hic esse, ex ejus inscriptione apparet. ⁴⁸⁹⁹ Hinc manus orinaria pergit. ⁴⁸⁹⁹ Pastorino c. ⁴⁸⁹⁹ Ottoni c. ⁴⁸⁹⁹ tribuant c.

NOTE.

(1383) Ad res navales horum comitum, præter ea quæ supra p. 563 attulimus, spectat bellum quod de navi quadam cum Cajetanis gesserunt Gregorius et Ptolomeus I, pace finitum 1105. Feb. 9; v. I. B. Federici de duchi di Gaeta p. 463. — De Ptol. I agit etiam charta Oddonis de Columna in Murat,

Anll. Ital. III, 777.

(1384) Anon. Casin. ad a. 1106.

(1385) S. d. Gall. Acc., p. 225.

(1386) In Calabria cit. Gall. Hist., p. 387.

(1387) Regulæ c. 64

abscondite litteras dirigunt, quod non fratrum unanimi consensu electus esset, quod seditiose et nequaquam canonice ad Casinensis abbatiam officium promotus fuisset. Hæc ergo causa Romanum pontificem contra eundem abbatem commotum omnimodo reddidit. Quod cum abbas certo certius agnovisset hoc a fratribus acclatatum, occasione contra eos accepta, illos de monasterio expulit. At fratres e Casino expulsi Romam adeunt, acta et dicta pontifici per ordinem pandunt. Pontifex autem eosdem fratres ad remorandum ad beati Pauli apostoli monasterium dirigens, nonnullos ex ipsis in suam curia secum manere constituit, Urbemque egrediens, pro causis ecclesiasticis Galliam ingresses, venit ad Floriacense monasterium Benedicti patris nomine consecratum (an. 1107. Jul. 11). Agebatur porro ab illis tunc falsissimæ translationis beati Benedicti celebritas: at pontifex eandem translationem falsam esse affirmans, non festivitatis sed diei officium celebrare cum cardinalibus italicis cepit. Monachi autem supradicti loci cum nonnullis episcopis et cardinalibus Gallicanis translationem celebrare incipientibus, papa orationem fudit ad Dominum, omnixe exostylans, ut de eadem re veritatis iudicium sibi ostendere dignaretur. Celebrantibus autem illis nocturnalem synaxiam, tantus stupor et ebetudo mentis eos invasit, ut omnino quid dicerent ignorarent. Attoniti autem tanto miraculo, regulare officium decantare inoffense ceperunt; mox enim ut translationis cantum celebrare disponebant, horrore simul et stupore replebantur. Quod reverendissimus pontifex advertens, glorificare cepit et benedicere Deum et Benedictum famulum ejus. Factum autem mane, abbatem ad se et monasterii priores convocans, præcepit ut altare de loco tolleretur, quatinus omnes patenter agnoscerent, utrumnam vera esset necne translatio illa; nolle ulterius aliquos de corpore beati Benedicti illorum embagibus decipi, quem ipse temporibus papæ Alexandri in monasterio Casinensi inventum esse certissime noverat. Illi autem prostrati pelibus ejus, rogare cœperunt ne altare effodere præciperet, ne monasterium destrueret; se nichil certi de corpore beati Benedicti, nisi famam tantum a majoribus suis accepisse; si reliquæ non invenirentur, scirent certissime monasterium destruentum, et possessiones a quibusque diripiendas. Tunc papa illorum precibus inclinatus contemnit, interdicens omnino, et ex parte sedis apostolicæ præcipiens, ut ulterius eandem falsissimam translationem celebrare nequaquam præsumerent (1388). Item præterea apostolicis ordinatis in Gallia negotiis suis, Romam reversus est. Et quoniam, ut supra taxavinus, facientibus nostris de Casinensis ab-

batibus electione prædictus pontifex ultra modum commotus erat, fratres, qui a nostro abbate ad eum directi fuerant, monuit ut de abbatis electione patris Benedicti instituta servarent. Cumque illi abbatis electionem unanimi fratrum consensu factam esse astruerunt, et nequaquam seditiose sed canonice ad id officium promotum dicerent, papa respondit: Quomodo canonice voster abbas electus est, qui sibi devotis et fidei concessit obedientias, repugantes de monasterio expulit? Sed nunc ad monasterium redite; ibi per me sive per nuntios meos electione illius pleniter examinata, quod erit canonicum statuam. Egressis igitur illis, cum hi qui supradictum abbatem exoriam habebant, commotum apostolicum adversus eum agnovissent, molestias quas poterant illi inferre non desinebant. Comites interea Aquinenses cum ab hujus loci infestatione nequaquam cessarent, ad illorum nequitiam refrœnantiam idem abbas animum dedit; singula namque monasterii castra vallo in giro munivit, ibique rursulas, qui catenus in villis deguerant, manere constituit; sicque contra eosdem comites se præparare modis omnibus cepit. Dignum sane videtur ad posterorum memoriam ystorizæ præseuti annectere miraculum, quod in hoc monasterio omnipotens Deus ad laudem et gloriam sui nominis ostendere dignatus est.

30. Tempore siquidem ipso, dum Johannes cognomento Allidatus, in mansuicula, quæ turri patris Benedicti (1389) conlateralis est, nocturno tempore sopori membra dedisset, evigilans audivit dulcissimum officium ante nocturnalem synaxiam in beati patris sæcula ab angelis celebrari. Ad quod stupefactus, Sebastianum qui juxta eum quiescebat, interrogat si jam fratres ad nocturnale officium surrexissent; qui, eum adhuc primam noctis vigiliam manere dixisset, jam dictus Johannes exurgens ad turrem accessit, quam immensi splendoris et inauditi odoris replebat fragrantia. Stupefactus autem, et id quod in re erat advertens, Ottonem abbatem adiit: quæ visa et audita fuerant, seriatim enuntiat. Qui Deo omnipotenti gratias agens, juxta quod venerandæ memoriæ Victori III, papæ, et Theodemario servo Domini revolutum fuerat (1390), jam dictam turrem cum largo habitaculo in oraculum domini Salvatoris et ejus genitricis virginis Mariæ dedicari constituit; convocatisque artificibus, cellarium inter dormitorium et titulum sancti protomartyris Stephani construxit; sed morte præventus explere nequivit. Jam dictæ vero cantilenæ suavitas et odoris fragrantia ac lucis immensitas, ab antiquis viris in jam dicta turri in præcipuis festivitibus visa et audita narrantur, sed quam maxime uno-

NOTE.

(1388) Non ut e obbligo di credere cosa alcuna di tutto questo. Mss. in. Id. Jul. papa apud Privatam, ad Rhodanum fuit. Mansi XX, 1025.

(1389) v Greg. Dial. II, 35 et Aug. de Nuce ibi. Gatt. Hist., p. 15.

(1390) Quid hoc sit frustra eruere studui.

quoque anno depositionis die beati patris Benedicti A adveniente, audiri et videri solitum est. Obiit autem præfatus abbas die Kalendarum Octobrium (1107), et sepultus est juxta ecclesiam sancti Andreae apostoli in cimiterio fratrum, introeuntibus jam dictum cymiterium ad levam.

Beatissimus BRUNO abbas hujus monasterii quadragesimus, sedit annis tribus, mensibus decem.

31. Hic (1391) Liguria provincia ortus ex illustri Astensium civium prosapia, sed illustres ⁶⁰⁰ ab infantia possidens mores, liberalibusque studiis a pueritia sufficienter instructus, Astensis (1392) episcopi canonice extitit. Qui desiderio regni cælestis patriam parentesque relinquens, ad hunc locum ut Deo liberius sub monachili habitu deservire valeret, Romanam properans venit ad urbem. His porro diebus (1079) Urbanus (1393) papa secundus universali præsidebat ecclesiæ, Factum est autem, ut eo tempore quo idem vir ad hunc locum tendebat, Signensis episcopus vita decederet; quem idem reverendissimus pontifex in divina servitute fervere aspiciens, dixit ad eum: « Sicut tranquillitas maris multotiens infert periculum nautis, ita et monachis a sæculi turbine remotis quietes et securitas ipsa perniciosissimum solet inferre naufragium. Unde nostris monitis te obedire convenit, et Signensis ecclesiæ curam, quæ tibi a nobis injungitur, tanto diligentius ac religiosius quanto scientia ac sapientia polles, regere stude. » Cujus cum ille sermonibus minime præberet assensum, præcepit ei ut ad civitatem prædictam pergeret, ibique vice Romani pontificis episcopum ordinans, iret quo vellet. Tunc supradictus vir illuc adveniens, cum sibi injuncta implere satageret, idem papa clam Signensibus apices destinans, eum episcopum ordinari præcepit. Talia dum ad ejus notitiam pervenissent, in tempestæ noctis silentio beatæ Mariæ ecclesiam egrediens, fugam arripuit. Itaque dum meditata implere satageret, in quodam trivio virgo quædam imperiali trabeca adornata, cujus facies splendebat sicut sol, illi eminens astilit. Quam, unde, qualis, quæve esset, et quo tenderet, dum requisisset, illa respondit: « Sponsam quam non bene fugis, me noveris esse. Quapropter ut ad ecclesiam redeas, ex Dei omnipotentis parte præcipio; et cave ne Dei ulterius velis resistere voluntati; » et his dictis disparuit. Percussus ad hæc Bruno tanto virginis fame, Deique in sua ordinatione voluntatem advertens, succubuit, ac pontificii cathedram lætanibus suscepti. Ordinatus autem, in ea qua fuerat mentis intentione permansit. Unde adinventam

opportunitate sub supradicto abbate Oderisio ad hunc locum perveniens, flentibus qui cum eo venerant, et nichil tale de ipso suspicantibus, monachus factus est. Signenses autem graviter illius ferentes absentiam, Paschalem papam secundum adieunt, rogant ut illum potius episcopatus sui curam gerere cogeret, quam sibi tantum consulens, in Casinensi cœnobio quietum et remotum a sæculi turbine velle quiescere. Pontifex autem illorum ad verba commotus, strenuus a suo latere destinavit viros, per quos eidem Brunoni ex parte sedis apostolicæ mandat, ut in cura ovium suarum studeat, et Romano pontifici pro causis ecclesiasticis semper adæreat; arguens insuper illum et increpans, cur absque apostolicæ sedis licentia ausus fuisset monasterium petere, quo illum omnino esse non permetteret ipse. Ad hæc præfatus Bruno rescripsit (1394): « Cuncti proculdubio qui in Romana sunt ecclesia, noscunt quia nisi contra ecclesiam scismaticorum sæviret insania, hoc quod nunc egi a multis jam annis opere implevissem: nunc vero quia in Romana ecclesia Petro clavum regente, tota per orbem Christi Dei nostri gratulatur ecclesia, ventorum jam turbires silent, maria pacata quiescunt. Idcirco, quod Deo semel devoveram, reddere cogor. Melius est enim non vovere, quam vovere et non reddere (*Eccl. v, 4*). Quod si quis fortasse michi objiciat, quod semel acceptum episcopatum relinquere non debeam, licenter respondeo, quod multi sunt qui pontificatus jura non deserunt, et de sinistris sunt, dicente Domino: *Principes fuerunt, et non cognovi; iudices extiterunt, et non per spiritum meum (Ose. viii, 4)*. Hii autem qui recta intentione episcopatum dimiserunt, certum est eos de æterna felicitate perenniter cum Christo gaudere. Michi porro exempla sanctorum non desunt, quorum vestigia secutus sum, qui relicto tumultu sæculi quietam vitam adepti sunt. Unde per vos summum pontificem obnixè deprecor, ut de reliquo amplius michi molestus non sit, et quietum portum in quem Christo gubernante perveni, ne me relinquere cogat, suppliciter posco. » Cumque nulla ratione eundem apostolicum nec Signinum populum flectere valeret, supradictus abbas Oderisius rogavit eundem pontificem, ut præfatum virum sub monachili habitu ⁶⁰¹ in hoc monasterio Deo militare permetteret, atque pro obsequio, ejusdem pontificis fultus auxilio, quadraginta diebus in Romanæ ecclesiæ servitio esset, et Signensem . . . . Idem papa aurem accommodans quievit. Post hæc autem ab eodem pontifice atque abbate nostro (1395), una

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁰⁰ leg. illustriores. ⁶⁰¹ habitu in desunt c.

NOTÆ.

(1391) Majorem quam Petro fidem deberi Anonymi Vitæ S. Brunonis, demonstravit I. B. Solerius in Actis SS. Jul. IV, 471 seq.

(1392) Senensis potius.

(1393) Gregorius VII.

(1394) Vel Bruno, vel quod magis puto Petrus hic a Petro Damiani, Opusc. 19 de abdicatione episcopatus, et sensum et verba mutuatus est.

(1395) Cum sui abbatis licentia V Bruu.

cum Boamundo (1396) sicut supra retulimus, in Gallias directus (1397), vice Romani pontificis in eisdem partibus (1398) synodum secundum traditionem ecclesiasticam tenuit (*an. 1106. Jun.*). Inde quoque Romam reversus, 44. die ab Ottonis abbatis depositione extante ad hoc monasterium rediit, atque a fratribus est in hujus cœnobia regimine ac cura prælatus (*an. 1107. Nov. 13*). Hicem vero apostolicus ad hunc locum postea veniens, non solum dignum illum esse abbatem in conventu fratrum peroratus est, verum etiam in apostolicam sedem dignum sibi successorem fore testificatus est. Non autem idem vir otiose hic vixisse credendus est, qui tales ac tantos nobis scripturarum exposuerit libros, de quibus summam, illorum scilicet qui in nostris manibus venerunt, pandere curamus (1399): super Psalterium, super Genesim, super Exodum, super Leviticum, super Numerum, super Deuteronomium, super Ysayam, super Cantica canticorum, super Judicium, super Apocalypsin. De totius autem anni festivitibus atque diebus dominicis composuit sermones 69, omelias 155.

32. Hoc (1400) præterea tempore (*an. 1108 Jul.*) Adenulfus, Lando, et Adenulfus Aquinenses comites diabolica debriati vesania castrum Terame rusticorum prodicione ingredientes, et ejusdem castri habitatores in suam fidelitatem jurare facientes, oppida monasterio pertinentia deprædare cœperunt. Hoc, ubi prædicto abbati nuntiatum est, ad eosdem comites dirigens, ut castrum monasterio redderent, et a tantis iniquitatibus et direptionibus cessarent monere cœpit. Ili autem ejus dicta non solum facere, sed etiam audire spernentes, deteriora in dies agere mirabantur ⁴⁰⁰. Tunc abbas cum fratribus communicato consilio, eosdem sacrilegos a liminibus ecclesiæ separavit, ac e vestigio Robbertum principem evocans, ad ejusdem castri recuperationem invitavit. Qui copioso valde congregato exercitu, super eundem castrum adveniens, illum oppugnare modis omnibus cœpit; cumque hostiliter ibi per dies ferme quindecim resedisset, idem comites miserunt ad eundem abbatem, quod si illos cum armis suis exinde exire permitteret, idem castrum absque omni controversia protinus monasterio redderent. Quod, dum abbas annuisset, supradictum castrum in monasterii hujus potestate recepit, die Iduum Augustarum anno dominicæ incarnationis 1108. Pro quo videlicet castro idem abbas Capuano principi libras ducentas contradidit.

33. Mense itaque Octobrio adveniente, idem apostolicus ad hunc locum adveniens, sociato sibi no-

A stro abbate synodum celebraturus Beneventum perrexit. In qua videlicet vestigia prædecessorum suorum secutus constituit, ut quicumque investituram ecclesiæ vel ecclesiasticam dignitatem de manu laici acceperit, et dans et accipiens communione privetur. Vestimenta vero sæcularia et pretiosa clericis reprehendit, et talibus uti interdixit. Cum autem Capuam devenisset, rogatus ab eodem abbate ecclesiam sancti Benedicti, quam Desiderius abbas intra eandem civitatem renovaverat, sollemniter dedicavit; in qua etiam de vestimentis sanctissimi patris Benedicti recondidit; sicque ad hoc monasterium veniens, Romam reversus est.

34. His porro diebus (*an. 1110. Nov.*) Roggerius dux præceptum (1401) fecit beato Benedicto de ovibus loci istius, ut nullam dationem vel censum ulterius inde exigeret tam ipse quam successores sui, in omni pertinentia montis Gargani, et licentiam hospitandi semper habeant cum eisdem ovibus, ab ecclesia quæ dicitur Passari, usque ad Salpitanum pontem qui Lambardorum dicitur, usque in mare, et usque in Vadum de fico, decem librarum auri pena apposita. Tunc temporis (*an. 1108. Sept.*) Laydulfus filius Pandulfi comitis de Prezenzano (1402) in præsentia ejusdem abbatis manifestavit et renuntiavit se de inclita parte sua de castello Mortula, et Casa Fortini, et Cucuruczu, et Rocca de Bantra, pena apposita centum librarum auri, si hoc removere quæsisset. Sed et Johannes Triventinæ sedis episcopus, una cum Robberto filio Tristayni (1403) Limessani castri domino, optulit huic loco ecclesiam sanctæ Illuminatæ infra fines prædicti castri Limessani, loco ubi dicitur Petra majore, cum omnibus ecclesiis et pertinentiis suis, pena indicta centum librarum auri id removere quærentibus (*an. 1109. Jun.*). Notandum plane videtur, nequitiam et fraudulentiam Alferii Triventinensis episcopi (1404) hoc in loco inserere. Ille enim, dum præpositus in eadem beatæ Illuminatæ ecclesia esset, sciens supradictam ecclesiam monasterio sancti Eustasii ab ipso suæ constructionis exordio subditam, et a Beneventinis principibus in eodem loco concessam, simulque cupiens eam a ditione ejusdem monasterii subducere, accessit ad præpositum qui tunc monasterio præerat, eumque rogare suppliciter cœpit, ut sibi cartas ejusdem loci ostenderet, dicens suæ hæreditatis cartas ibidem esse repositas: orare ut sibi illas exinde auferre permitteret, ne forte temporis vetustate perirent. Præpositus autem nullum in verbis ejus dolum existimans, dat ei et perquirendi

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁰⁰ minabantur?

NOTÆ.

(1396) Princ. Antiochiæ.

(1397) Nihil de hac legatione habuimus.

(1398) Pietavi. Mansi XX, 1205.

(1399) Cf. *De viris ill.*, c. 54 et ibi Marum.

(1400) Cf. Apon. Casin. cod. 47, ad a. 1108.

(1401) Ap. Tostium II, 97.

(1402) V. c. 12, Gatt., Acc. 22

(1403) Trostayni in charta ap. Gatt. Hist., p. 421. Limosani situm est in com. Molise, ad Bifernum.

(1404) Jam anno 1084 episcopus fuit, v. [Di Meo Ann. ad h. a.

et asportandi licentiam. Tandem igitur inter reli-
 quas præceptum a Beneventanis principibus de ec-
 clesia sanctæ Illustratæ monasterio sancti Eustasii
 factum invenit; quod videlicet lucide satis et aperte
 continebat, qualiter ecclesia illa a suæ constructio-
 nis principio monasterio beati Eustasii a Beneven-
 tanis principibus tradita fuerat. Hujus ille ductus
 invidia, et iniqua debriatus vesania, rapuit, abscondit,
 et ad domum propriam reversus illud minutatim inci-
 dit. Hæc ita acta fuisse ego ex ore Alberti hujus nostri
 cœnobii monachi ultimam fere jam ætatem agentis
 audiivi, ne quis hoc existimet mendose descriptum.

35. Anno autem dominicæ incarnationis 1110,
 indictione 3, mense Junio, sexto ejusdem, stella
 cometes apparuit. Eo etiam tempore jam dictus
 Paschalis papa secundus Urbem egrediens, ad has
 partes devenit, et ducem ac principem, omnesque
 comites Apuliæ, Calabriæ, ac Principatus advocans,
 accepit securitatem ab eis, quatinus illum adjuva-
 rent contra Heinricum imperatorem, si necessitas
 sibi incumberet, et ad hoc provocati fuissent. His
 ita peractis, Romam rediit, et omnes proceres Ro-
 manorum simili sacramento constrinxit. Heinricus
 interea imperator immensum valde exercitum con-
 gregans, intravit Italiam (*Dec.*) prædecessorum suo-
 rum antiquorum videlicet imperatorum dignitates
 et jura, et imperii coronam ab eodem pontifice Ro-
 mæ accipere cupiens, sicque cursum suum cotidie
 accelerabat. Erat jam hyemis tempus (*an.* 1111.);
 cumque (1105) in Tusciam devenisset, missis Ro-
 manis in porticu sancti Petri nuntiis, cum Petro
 Leonis et aliis pontificis nuntiis, hoc pactum inter
 eos deliberatum est (*Feb.*); ut imperator scripto
 refutaret omnem investituram omnium ecclesia-
 rum in manu pontificis in conspectu cleri et
 populæ, in die coronationis suæ, et postquam
 papa fecerit de regalibus, sicut in alia carta
 scriptum est, sacramento firmabit, et dimittet
 ecclesias liberas, cum oblationibus et possessionibus
 quæ ad regnum manifeste non pertinebant, et ab-
 solvet populos a juramentis quæ contra episcopos
 facta sunt. Patrimonia et possessiones beati Petri
 restituet et concedet, sicut a Carolo, Ludovico,
 Heinrico, et aliis imperatoribus factum est, et te-
 nere adjuvabit ⁶⁶², secundum suum posse, et non
 erit in facto aut in consilio, ut idem papa perdat
 papatum Romanum, aut vitam, vel membra, vel
 capiatur mala captione, aut per se, aut per sum-
 missam personam, nec ipse, nec fideles ipsius, qui
 pro ipso securitatem ei fecerint, id est Petrus ⁶⁶³
 Leonis cum aliis suis, quorum bona dampnum stu-
 diose non patiantur, vel alii ⁶⁶⁴, quos imperatori
 significaverit, et si quis eis malum fecerit, rex eos

A fideliter adjuvabit. Pro hujus securitatis observa-
 tione, mediatores dabit eidem pontifici Fridericum
 (1406) filium sororis suæ, Engilbertum (1407) et
 Theobaldum (1408) marchiones, Hermannum et
 Gotfridum comites, Fridericum palatinum comitem
 de Saxonia, Beringarium de Baiaria, Fridericum
 Saxonem, Albertum cancellarium, Cononem fratrem
 Beringarii, Sigebold de Baiaria, Heinricum ducem
 Carinthiæ, Bertulfum filium ducis Bertulfi, qui jura-
 bunt papæ securitatem de vita, de membris, de pa-
 patu, de captione; et si imperator hæc omnia su-
 prascripta non observasset, ipsi cum honoribus suis
 ad Romanam ecclesiam se tenerent. Obsides pro
 securitate pontificis rex dare pollicitus est proxima
 quinta feria, et secure mitteret ad insulam in pote-
 state papæ, Fridericum ducem nepotem suum, Brun-
 nonem episcopum Spirensen, Chonradum nepotem
 comitis Herimanni, et filium ejus, et Heinricum
 fratrem comitis Friderici. Obsides si recepisset,
 redderet in die coronationis suæ transito ponte; et
 si forte coronatus non fuisset, aut non transisset,
 similiter redderet apud castellum sancti Angeli. Le-
 gatos autem quos papa ad eum misisset, in eundo
 et redeundo securos faceret tam a se quam a suis,
 et si eis nescienter injuria illata fuisset, ad emen-
 dandum fideliter adjuvaret. Et postquam rex hoc
 adimplevit, papa præciperet episcopis presentibus
 in die coronationis ejus, ut dimittant regalia impe-
 ratori et regno, quæ ad regnum pertinebant tem-
 pore Caroli, Ludoyci, Heinrici, et aliorum præde-
 cessorum ejus: scripto firmabit sub anathemate
 auctoritate sua et justitia, ne quis eorum vel præ-
 sentium vel absentium, vel successores eorum, in-
 tromittant se vel invadant regalia, id est civitates,
 ducatus, marchias, comitatus, monetas, teloneum,
 mercatum, advocatias imperii, jura centurionum, et
 curtes, quæ manifeste imperii erant, cum pertinenti-
 iis suis, militias et castra imperii, nec ipse impera-
 torem, nec Romanum imperium super his ulterius
 inquietaret, et privilegio sub anathemate confirma-
 ret, ⁶⁶⁵ nec posteri sui inquietare præsumerent. Im-
 peratorem benigne et honorifice susciperet, et more
 prædecessorum ipsius catholicorum imperatorum
 scienter et non subtracto coronabit, et ad tenendum
 imperium officii sui auxilio adjuvabit. Si papa hoc
 non adimpleverit, Petrus Leonis cum omnibus suis
 teneret se ad imperatorem. Obsides autem, nisi
 effugerent, redderet altero die post coronationem;
 si per papam remanserit ut non coronetur, similiter
 reddet. Cumque hoc inter eos constitutum fuisset
 (*Feb.* 9), jurejurando firmavit hoc imperator, Alber-
 tus cancellarius, Hermannus, Fridericus et Gotfridus
 comites, Fridericus Saxo et Cuono ~~frater Beringarii,~~

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁶² adjuvavit c. ⁶⁶³ Petrum. c. ⁶⁶⁴ aliis c. ⁶⁶⁵ ne l. l.

NOTE.

(1405) E Registro Paschalis II.
 (1406) Ducem Alemanniæ.

(1407) stræ.
 (1408) de Vohburg.

Sigeboth de Bavoaria, Henricus dux Carinthiæ, Bertulfus filius ducis Berthulfi, atque Albertus cancellarius ⁴⁴⁰⁷. Hi omnes post imperatorem eo ordine juraverunt, ut si imperator hoc implere nollet, ipsi cum omnibus suis tenerent se ad Romanam ecclesiam.

36. Postquam autem hæc ita firmata sunt, idem apostolicus direxit ad eum litteras (1409), per quas ei mandavit, quod illuminatori omnium gratias ageret, qui cordis ipsius oculos illuminare dignatus est, ut patris ejus nequitiam toto jam sæculo diffamata, et interius cognosceret et gravius abhorreret. Apostolica namque sedes eum ad æterni Patris viscera confugientem paterna benignitate susceperet, et inter matris ecclesiæ filios familiariter confovere optaret. Si enim sicut suarum apostolicæ sedi litterarum allegatione promittebat, plena mentis devotione sibi suisque legitimis successoribus obedientiam exhibere curasset, quam sive reges sive imperatores catholici suis prædecessoribus exhibuerunt, ipse profecto eum ut catholicum imperatorem haberet, et honorem ejus per Dei gratiam servaret, atque augere curaret. Nam si ⁴⁴⁰⁸ in cœpta vellet probitate persistere, magna ⁴⁴⁰⁹ Romano imperio salus per apostolicæ sedis obedientiam proveniret; quam ob causam non solum in partes illas venire, sed extremis quoque periculis personam suam exponere paratus esset. Cæterum, quia ad præsens ad ipsum venire temporis qualitas rerumque non pateretur per suos nuntios voluntatem suam aperire, et imperator suam insinuare valeret. Postulat iterea imperator, ut patris sui cadaver in ecclesia sepeliri permitteret. Ad quod papa respondit, quod sanctarum scripturarum exinde sibi obstaret auctoritas, et miraculorum prohiberet reverentia divinorum. Ipsos enim Dei martyres jam in cælestibus positos id terribiliter exigisse sciret, ut sceleratorum cadavera de suis basilicis pellerentur; ut quibus viventibus non communicamus, nec mortuis communicare possimus. Mense autem Februario cæsar concite castra sua movens ad Urbem tendebat. Pontifex autem exortarios ubique dirigens apices, non cessabat Normannos et Langobardos ad Romanæ ecclesiæ servitium invitare; sed qui verba ferebat, verba recepit. Post hæc idem imperator Romam accessit tertio Idus Februarii, in sabbato videlicet ante quinquagesima (Feb. 11). Romanis vero instantibus, ut honorem et libertatem Urbis sacramento firmaret, callide illos cæsar circumvenire cupiens Teutonice lingua justa suum velle juravit; nonnulli autem ex Romanis hoc agnoscentes, et fraudem esse in negotio proclamantes, in Urbem se receperunt.

VARIAE LECTIONES.

⁴⁴⁰⁷ aut Petri aut scribæ hic negligentiam reprehendas. ⁴⁴⁰⁸ ita corr. Laurentus. N. in certa v. c. ⁴⁴⁰⁹ ita Laurentus. magnam R. i. salutem c. ⁴⁴¹⁰ investituram c. ⁴⁴¹¹ maxima p. multitudo ei cum ramis occurrit. Reg. Pasch.

NOTÆ.

(1409) Eas non habemus.
(1410) David Scottus app. Will. Malmorb. V, 425 De Actis Apr. 13: et cœpta oratione quæ in ordine continetur ab Ostiensi episcopo, quoniam Albanus deerat a quo debuisset dici si adesset. Lavicanus

37. Igitur ubi pontifex imperatorem venisse cognovit, directis nuntiis securitatem ab eo et obsides expetebat. Cui cæsar obsides tradens, et ab eo obsides recipiens, jurejurando firmavit de ipsius apostolici vita, de honore, de membris, de mala captione, de regalibus etiam et patrimoniis beati Petri, et nominatim de Apulia, Calabria, Sicilia, ac Capuano principatu; factis etiam sacramentis, quod omnes investituræ ⁴⁴¹⁰ ecclesiarum et earum res omnino quietas dimitteret. Altero die (Feb. 12) obviam ei pontifex venit in montem Gaudii, qui et Marii dicitur, bajulos cereostarios, stauroferos, aquiliferos, leoniferos, lupiferos, draconarios, candidatos, defensores, stratores, et maximam ⁴⁴¹¹ populi multitudinem cum floribus et palmis. Duo justa priorum imperatorum consuetudinem juramenta, unum justa ponticulum, alterum ante portam porticus, Romanorum populo fecit. Ante portam a Judeis, in porta a Grecis cantando exceptus est. Illic omnis Romanæ urbis clerus ex pontificis præcepto convenerat, et eum ex equo descendente usque ad sancti Petri gradus cum laudibus deduxerunt. Cum vero ad superiora graduum ascendisset, illic dominus papa cum episcopis pluribus, cum cardinalibus presbyteris et diaconibus, cum subdiaconibus, et cæteris scolæ cantorum ministris affuit. Quem imperator ut vidit, de equo descendens procidit ad pedes ejus, demumque exurgens, in nomine Trinitatis in ore et fronte et oculis ei pacem dedit, ac stratoris officium exhibuit; moxque dexteram pontificis tenens, cum magno populo rum gaudio et clamore ad portam pervenit argenteam. Ibi ex libro professionem imperatoriam fecit, et a pontifice imperator designatus est, et iterum a pontifice osculatus; mox super eum orationem primam, sicut in ordine continetur, Lavicanus episcopus dedit (1410). Post ingressum basilicæ, cum in rotam portificam venisset, positus utrisque sedibus consedere. Pontifex restaurationem investituræ et cætera quæ in conventionis carta scripta fuerant requisivit, paratus et ipse, quæ in alia conventionis carta fuerant adimplere. Ille cum episcopis suis et principibus successit in parte justa secretarium; ibi diutius quod eis placuit tractaverunt. In quo tractatu interfuere Langobardici episcopi tres, Bernardus Parmensis, Bonus senior Regitanus, Aldo Placentinus. Cum autem hora longior se protraheret, missis nuntiis pontifex conventionis supradictæ tenorem petiit adimpleri. Tunc episcopi transalpini ad pontificis vestigia corruerunt, et ad oscula surrexerunt. Sed post paululum familiares regis dolos suos paulatim aperire cœperunt, dicentes: scriptum illud

episcopatus tunc jam cum Albanensi conjunct fuisse videtur. Ordo Rom. quem Jo. Mabillon edidit, hoc loco habet Albanensem. Ricardus ep. Alban. tunc in Gallia erat.

quod conductum fuerat, non posse firmari auctoritate et iustitia. Quibus dum evangelica et apostolica objiceretur auctoritas, quia reddenda cæsari, quæ sunt cæsaris (*Matth. xxii, 21*), et *nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus* (*II Tim. ii, 4*), et iusta beatum Ambrosium, ab episcopali officio alienus sit talia agens: cum hæc et alia illis apostolica et canonica capitula objicerentur, illi tamen in dolositate sua et pertinacia permanebant.

38. Imperator interea cupiens suis assertionibus pontificem decipere, ait: «Discordiam quæ inter te et Stephanum cognomento Normannum usque nunc fuit, volo ut jam finem accipiat.» Is enim Stephanus ob fidelitatem ejus multa pericula sustinuerat. Ad hæc papa: «Dies maxima ex parte præterit, et officium prelixum erit hodie, ideoque primitus si placet, quod vestrum est impleatur.» Unus autem ex his qui cum imperatore venerant, confestim surgens in medium ait: «Quid verbis opus est tantis? Indubie noveris dominum nostrum imperatorem ita velle accipere coronam, sicut illam Carolus, Pipinus, ac Ludoycus sumpserunt.» Quod cum papa se id non posse implere dixisset, cæsar iratus, et seductus consilio Alberti archiepiscopi Maguntini (1411), et Bruchardi episcopi Saxonum (1412), non veritus est cum suis armatis militibus circumdare. Sed cum jam dies declinaret in vespem, consultum a fratribus est, ut imperator eodem die coronaretur, cæterorum tractatus in sequentem ebdomadam differretur. Illi etiam hoc aversati sunt. Inter hæc tam pontifex quam omnes qui cum eo erant, a militibus armatis custodiebantur. Vix tandem ad altare beati Petri pro audiendis missæ officii conscenderunt, vix ad sacramenta divina conficienda panem, vinum, aquam invenire potuerunt. Post missam ex cathedra descendere compulsus pontifex, deorsum ante confessionem beati Petri cum fratribus sedit; ibi usque ad noctis tenebras ab armatis militibus custoditus, inde ad hospitium extra ecclesiæ atrium cum fratribus deductus est. Capta est cum eo et clericorum et laycorum numerosior multitudo. Pueros etiam ac diversæ ætatis homines, et clericos, qui obviam ei cum floribus et palmis processerant, alios detruncavit, alios expoliavit, alios verberavit, alios in captione detinuit. Johannes interea Tuscolanensis episcopus et Leo Ostiensis, papam in vinculis tentum ut perspexerunt, habitu plebeio induti in Urbem se receperunt.

39. Igitur (1413) Romani papam captum ut audire, repentinus illos tumultus, dolor et gemitus invasit; evestigio Alemannos qui causa orationis seu negotii aut visendi in Urbem ingressi fuerant, interficiunt. Atera autem die (*Feb. 13*) ab Urbe

A egredientes pugnam conserunt, multosque de exercitu imperatoris interficientes, et eorum spolia capientes, adversus Tentonicos acrius pugnaverunt, adeo ut eos ex porticu pæne propellerent, ipsum etiam imperatoremæquo dejicerent et in faciem vulnerarent. Hoc ubi Otto comes Mediolanensis (1414) perspexit, pro imperatore se ad mortem obiciens, equum suum contradidit; nec morâ, a Romanis captus, et in Urbem inductus, minutatim concisus est, ejusque carnes in platea canibus devorandæ relictæ. Tunc imperator, ubi Romanorum victoriam et suorum perditionem aspexit, clamavit et dixit: «Videtisne, o milites mei, me interfici a Romanis, et non me defenditis?» Ad hanc vocem videres Alemannorum et Romanorum micare enses, alios B discindi a capite usque ad pectus, nullaque erat requies morientum. Quam perniciosissima dies tunc Romanis et hostibus eorum fuit, cum hinc et inde tot millia hominum cæsa jacebant! Fluvius etiam ipse Tyberis occisorum cruore rubens et infectus videbatur. Jam ad occasum dies vergebat, cum Teutonici bello resoluti a pugna se subducere cœperunt; virtus namque eorum, ut ait Eutropius (1415), sicut primo impetu major est quam aliorum, ita sequens minor est quam feminarum. Habent namque aliquid simile cum nivibus suis; nam statim ut tacti calore fuerint, in sudorem conversi deficient, et quasi a sole solvuntur. Igitur Romani ut Cymbros bello cessisse viderunt, ad spolia et prædas conversi, spoliisque peremptorum onusti, in Urbem redire cœperunt. Hoc ubi cæsar advertit, imperat suis ut Romanos qui spoliis onusti in Urbem redibant, unanimitè invaderent. Quod cum factum fuisset, plures oppressione et suffocatione quam gladio mortui sunt. In tanta igitur perturbatione varia fortuna, varique erant eventus. At Teutonici, cum ad castrum Crescentii pervenissent, Romani, pilis de castro emissis illos in fugam convertunt. Quibus omnibus rebus Alemanni permoti, cum multitudine Romanorum castra sua compleri, et suum exercitum premi vidissent, in castris se receperunt, tantusque terror eos invasit, ut per totum sequens biduum (*Feb. 14-15*) die ac nocte in armis essent. Nocte autem adveniente, episcopus Tuscolanensis, omnem Romanum populum advocans, dixit ad eos: D «Licet verba (1416), karissimi filii, nobis virtutem non addant, neque strenuus ex imbecille, neque robustus reddatur ex timido: omnis tamen vobis causa est pro vita, pro gloria, pro libertate, pro defensione sedis apostolicæ. Omnia namque hæc n vestris dextris portatis (1416*); nam qui desiderat pacem, præparet bellum. Filii vestri contra jus, contra fas in compedibus detinentur, et aro-

NOTÆ.

(1411) Tunc cancellarii.

(1412) Monasteriensis.

(1413) Igitur — duxerunt l. l. paucis verbis continentur. Quæ hic ex Leonis relatione accuratius exposita putaverim.

(1414) Cf. Landulf. Jun. 18.

(1415) Hoc apud Eutropium non inveni. Cf. Plutarchi Marium, c. 26; Oros. V, 15; Hist. misc., l. V.

(1416) Verba — timido et Salustii Cat. 58 desumpta esse monuit V. Cl. Stenzel.

(1416*) Catilinam debiis imitatur. Edit.

stoli Petri basilica toto orbe. reueranda, armis, cada-
veribus atque cruore est repleta. Quid autem aliud
exinde nisi malum dicere possumus? Ecclesia namque
penitus attrita et desolata est; unde rogamus et obse-
cramus, ut ei subveniatis, et ad tantam injuriam ulci-
scendam totis viribus insurgatis: nam ubi viri sunt qui
eis obsistant? velocius sunt ad fugiendum quam ad
resistendum. De Dei et ⁶⁴¹⁹ nostri, et beatorum apo-
stolorum Petri et Pauli misericordia confidentes,
ab omnibus vos peccatis absolvimus. » Hac igitur
Romani ortalione animati, omnes insimul contra
imperatorem sacramento se constrinxerunt, et om-
nes qui eos adjuvarent, in loco fratrum habendos
statuerunt. Hoc ubi imperatori nuntiatum est, eadem
nocte eundem apostolicum exiude abstrahens, tanto
metu ex porticu profugit cum suo exercitu, ut non
solum sarcinas, sed multos etiam socios in ospitiis
reliquerit. Post duos autem dies milites advocans,
præcepit pontificem expoliari vestimentis suis. Quod
dum factum fuisset, vinculis alligatum secum duxe-
runt. Dehinc usque ad pedem Soractis progredien-
tes. Iusta beati Andree monasterium Tyberis alveum
transierunt, et per Sabinos ad Lercanum pontem
(1417) iter agentes, ultiores Romanæ urbis partes
aggressi sunt. Trahebantur inter hæc clericorum et
laycorum nonnulli funibus alligati; pontifex autem
cum duobus episcopis, Sabinensi (1418) videlicet et
Portuensi (1419), et cardinalibus quattuor, apud ca-
stellum Trebicum, cæteri vero cardinales apud
Corcodilum in custodia tenebantur. Latinorum vero
nullus cum eodem pontifice audebat colloqui. Custodi-
ebatur autem a magnatibus imperatoris, ab ipsis
etiam et obsequiebatur, ad ultimum vero tam causa
suspensionis, quam et concordie gratia reductus est
in castra. Fuit autem idem apostolicus in eodem
carceris ergastulo diebus 61. Johannes interea Tu-
sculanensis episcopus per epistolas non cessabat
confortare, sollicitare ac roborare animos fidelium
ad succurrendum et auxilium ferendum sedi apo-
stolicæ afflictæ ac destitutæ. Tunc princeps in Patena-
riam cum suis adveniens, elegit milites ferme tre-
centos, et misit in adiutorium Romanis; qui venien-
tes Ferentinum, invenerunt Ptolemeum et omnes
proceres illarum partium faventes imperatori. Imperator
autem cum omni suo exercitu jam trans-
meaverat Tyberim, qua de re cum non possent
Urbem intrare, Capuam repedarunt.

40. His porro perturbationibus instantibus dux
Rogerius cum Boamundo fratre suo vita de-
cedit (1420). Horum itaque mors Normannis magnum
timorem, imperatori autem et exercitui ejus, ac
omnibus Langobardis, audaciam maximam tribuit:

A re enim vera vehementer conturbati fuerant de ad-
ventu imperatoris, ne videlicet pellerentur de Prin-
cipatibus, Apulia, seu Calabria, et munitissima loca
eligebant omnes, et ædificabant ibi munitiones con-
tra adventum imperatoris. Princeps autem, habito
cum suis consilio, ad imperatorem legatos direxit,
pacem ab eo et securitatem expetens. Itaque cum
et agros Romanorum imperator cotidie depopularet,
et eorum animos dolis ac pecunia pertemptaret,
tantam Deus populo constantiam tribuit, ut nichil
cum eis pacis sine papæ et cardinalium liberatione
inire potuerit. Diversis inter hæc consiliis distrahe-
batur; sed perpetrati sceleris conscius, nichil sibi
ulterius tutum fore apud papam arbitrabatur. Vi-
dens itaque sibi evenisse quod non putabat, cœpit
B Jurejurando firmare, quod nisi pontifex voluntatem
suam implere morigeraret, et ipsum et omnes quos
habebat in vinculis, alios interficeret, alios membris
detruncaret. Sed cum flectere in hoc pontificem
minime posset, in hoc tandem plena deliberatione
convenit, ut omnes quos ceperat liberos faceret,
dummodo securitatem sibi apud papam futuri tem-
poris provideret. Hoc profecto per principes suos,
hoc per clericos, hoc per laicos, hoc per cives Ro-
manos sollicitus satagebat. Cæterum dominus papa
facilius vitam exponere, quam investituris episco-
patuum et abbatiarum consentire malebat, quamvis
ille per investituras illas non ecclesias, non officia
quælibet, sed sola regalia se dare assereret. Pro-
ponebatur gravissimum scismatis periculum, quod
C pæne universæ Latinorum ecclesiæ immineret. Victus
tamen miseris filiorum, laborans gravibus suspiriis
atque gemitibus, et in lacrimis totus effusus: « Cogor,
ait, pro ecclesiæ liberatione ac pace hoc pati, hoc
permittere, quod pro vita mea nullatenus consenti-
rem. » Ad hanc enim securitatem confirmandam
episcopi et cardinales qui capti fuerant expeteban-
tur, nec omnino aliter aut captivorum dimissio,
aut ecclesiæ pax, quantum in ipsis erat, poterat
provenire. Cum itaque comes Albertus de Blande-
rada et cæteri imperatoris laterales juramentis con-
ditiones præscribi non sinerent, pontifex ait:
« Quandoquidem condicionem perscribi non pati-
mini, verbis apponam. » Tunc totus ad imperatorem
conversus, dixit: « Juramenta hæc ideo facimus
tibi, ut vos illa quæ pacti estis faciatis et observetis. »
D Quod imperator cum suis omnibus lætissime ac
libentissime annuit. Ex verbo igitur papæ ab eis
juratum est (Apr. 11) in agro juxta pontem Mam-
meum (1421), qui Romanos a Teutonicis dirimebat,
in hoc videlicet modo, quod ulterius non inquieta-
ret imperatorem neque ejus imperium de investitura

VARIE LECTIONES.

⁶⁴¹⁹ etiam *legenaum videtur.*

NOTÆ.

(1417) Quo Anio transitur, infra Tibur.

(1418) Crescentio.

(1419) Petro.

(1420) Anon. Cas. ad a. 1111, Necrol. Cas. ad ix

Kal. Mart. et Non. Mart.

(1421) *Ponte Mammoio*, quo via Tiburtina Anie-
nem transmittit.

episcopatum et abbatiarum, et de injuria sibi illata et suis in persona et bonis; imperatoris aliquod malum sibi vel alicui personæ non redderet pro hac causa, et penitus in persona imperatoris nunquam anathemata poneret; et concederet eidem imperatori et ejus imperio, et privilegio suo sub anathemate confirmaret episcopos et abbates, libere electos, assensu imperatoris, sine symonia, quos idem imperator annulo et virga investiat, et episcopus investitus libere consecrationem accipiat ab archiepiscopo, ad quem pertinuerit. Si quis vero a populo et a clero eligatur, nisi ab imperatore investiat, a nemine consecratur, et archiepiscopi et episcopi libertatem habeant consecrandi investitos ab imperatore. Et regnum et imperium et patriatum officii sui auxilio tenere adjuvabit. Cumque hoc sacramento firmasset, demum imperator juravit quod dimitteret eundem pontificem cum episcopis et cardinalibus, et omnes captivos qui cum eo vel pro eo capti sunt, et obsides, et securos reduceret intra portas Transyberianæ civitatis, nec ulterius caperet, aut capi permetteret. His qui in fidelitate sedis apostolicæ manerent, et populo Romanæ civitatis, pacem et securitatem servaret tam per se quam per suos, et in personis et rebus, qui pacem sibi servassent, eundem papam fideliter adjuvaret ut papatum secure et quiete teneret, patrimonia et possessiones Romanæ ecclesiæ, quæ abstulit, restitueret, cætera quæ jure habere debet, more antecessorum recuperare et tenere adjuvaret bona fide, et eidem pontifici fideliter obediret, salvo honore regni et imperii, sicut catholici imperatores catholicis pontificibus Romanis. Post hæc Coloniensis archiepiscopus Fridericus, Gebeardus Tridentinensis, Bruhardus Monasteriensis, Bruhardus Spirensis, Albertus cancellarius, Fridericus (1422), Herimannus, Albertus (1423), Fridericus (1424), Berengarius (1425), Fridericus (1426), Gotfridus (1427), et Guarnerius comites ac Bonifatius marchio (1428) in hunc modum juraverunt. Restabat illa exactionis et extorsionis portio, ut de investituræ permissione privilegium imperatori personaliter scriberetur. Nec ipse igitur nec ipsius laterales passi sunt, ut intra Urbem scriptura ipsa differretur, ubi sigillum pontificis dimissum fuerat. Altero itaque die (Apr. 12) in eodem campo qui Septem Fratrum dicitur, dum castra moverent, illud dictari oportuit, et transito juxta pontem Salarium Tyberis fluvio, dum apud Octavum castra sita essent, accitus ab Urbe scrinarius scriptum illud inter nocturnas tenebras exaravit; cui nimirum scripto ibidem quamvis invitus

A pontifex subscripsit. Porro cum ibidem cartam ipsam imperator accepisset, postmodum tamen cum ad beati Petri ecclesiam pervenissent, post coronæ acceptionem, eam ad manum pontificis retulit, nec solum contra ejus voluntatem, sed etiam contra omnem consuetudinem de ejus manu accepit (Apr. 13). Coronatus est autem idem imperator, portis omnibus Romanæ urbis, ne quis civium ad eum accederet, obseratis. Cumque ad hostiæ confectionem venisset, partem ipse accipiens, partem imperatori contradens, dixit: « Sicut pars ista vivifici corporis divisa est, ita divisus sit a regno Christi et Dei, quicumque pactum istud dirumpere temptaverit. » Post coronationem, finitis missarum solemnibus, imperator statim ad castra in campum egreditur; pontifex autem Urbem ingressus est. Abhinc igitur in Romana ecclesia scandala dissensionum et scismatum oriri cœperunt.

41. His quoque diebus, dum abbas noster Bruno ecclesiam sancti Thonæ apostoli extra castrum Vallis frigidæ sitam solemniter dedicasset, mulier quædam quam immundus acriter vexabat spiritus, ad eum delata est; cujus calamitati compatens, oratione præmissa aquam de qua manus laverat, patienti seminæ in potum tribuit, moxque ab ea diabolus effugavit. Eo etiam tempore quidam presbyter in Alemanniæ partibus, dum quemdam puerulum psalmum 113 edoceret, et eo relicto alio perrexisset, puer somno fessus deprimitur; moxque rediens presbyter excitavit illum, imperans illi legere psalmum. Puer autem perterritus, cœpit alios corde tenus dicere versus: increpatus autem a magistro, ut psalmum potius quam versus diceret, ille magis ac magis cœpit illos repetere. Intelligens autem presbyter puerum per Spiritum loqui, cœpit illos ex ore illius describere. Versus autem hi sunt: « Rex morietur, et ursus interficietur, et erit terror in diversorio. Sol et luna emittent venenum suum, et stellæ pluent sanguinem. Regina destruetur, et non stabit regnum ejus, et erit superstes. Rex christianorum processit ex alvo matris; quem genuit, interfecit. Oculi ejus ut faces ardentes, et ungues ejus sicut griseus. » Alia autem die puer interrogatus, nichil se ex hoc scire professus est.

42. Præphatus namque abbas, sociatis sibi Guala Legionensi episcopo, et Roberto Parisiensi (1429), et aliis cardinalibus, cœpit omnimodis instare pontifici, ut privilegium quod imperatori fecerat dirumperet, eumque anathematis vinculo innodaret. Hi (1430) autem qui cum papa in vinculis fuerant, dicebant: « Quod antea prædicavimus, prædi-

VARIE LECTIONES.

⁴²¹ an imperatori? ⁴²² confirmat c. ⁴²³ et c. ⁴²⁴ l. Bruno. ⁴²⁵ an gruis? ⁴²⁶ Regioneusi c. ⁴²⁷ Pasiensi e.

NOTÆ.

- (1422) Palatinus.
- (1423) De Blanderada.
- (1424) Saxo.
- (1425) De Bajoaria.
- (1426) Frisingensis.
- (1427) De Suavia.

- (1428) Savonæ et Salutarum, sec. Mulettum, Saluzzo I, 412.
- (1429) Cf. Order. Vit. I, X, p. 762.
- (1430) Hi — conabantur e verbis quæ ipse Bruno subscripsit epistole ad Petrum Port. ap. Baron. 1111, n. 31 paulum mutatis.

canus una et consona voce, et quod dampnavimus, dampnamus. Alii autem non solum non dampnabant ea quæ contra apostolicam et universalem ecclesiam facta fuerant, verum etiam satis impudenter defendere conabantur. Igitur, dum istiusmodi dissensionibus apostolica ecclesia quateretur, relatum est eidem pontifici, quod supradictus vir illius dissidii et scandali dux et signifer esset. Quod ubi prædictus abbas audivit, temporis opportunitate reperta dixit ad eum : (1431) « Inimici mei dicunt tibi, quia te non diligo, et quia de te male loquor; sed mentiantur. Ego enim sic te diligo, sicut patrem et dominum diligere debeo, et nullum alium te vivente volo habere pontificem, sicut ego cum multis aliis tibi promisi. Audio tamen Salvatorem meum michi dicentem : « Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est mihi dignus » (*Math. x, 37*). Unde et apostolus dicit : « Si quis non diligit Dominum Jesum, sit anathema maranatha » (*I Cor. xvi, 22*). Debeo igitur diligere te : sed plus debeo diligere illum, qui et te fecit, et me. Huic enim tanto amori nichil unquam præferendum est. Fœdus autem illud tam fœdum, tam violentum, cum tanta proditione factum, tam omni pietati et religioni contrarium, ego non laudo : quis enim illud laudare potest, in quo fides violatur, ecclesia libertatem amittit, sacerdotium tollitur, unicum et singulare hostium ecclesiæ clauditur, multa hostia aperiuntur; per quæ quicumque intrat, fur est et latro? Habemus canones, habemus sanctorum patrum constitutiones a temporibus apostolorum usque ad te : via regia incedendum est, neque ab ea in aliquam partem declinandum. Apostoli omnes illos damnant (1432), et a fidelium communione segregant, quicumque per sæcularem potestatem ecclesiam obtinerent; laici enim, quamvis religiosi sint, nullam tamen disponendi ecclesiam habent facultatem. Hæc namque constitutio apostolorum sancta est; cui quicumque contradicit, catholicus non est : omnis autem qui hæresim defendit, hæreticus est; nemo autem qui hæresim defendit, hæresim dicere potest, quam sancta et apostolica ecclesia in multis conciliis hæresim nominavit, et simul cum suis auctoribus dampnavit et excommunicavit. » Talis allocutio inter pontificem et abbatem invidia et odii fomitem ministravit. Inter reliqua autem, quæ tunc contra eundem abbatem locutus est, ait : « Si non acceleravero tollere ei abbatiam, futurum est, ut ipse suis argumentationibus Romanum michi tollat pontificatum. » Quapropter eidem abbati ab Urbe direxit epistolam (1433), per quam mandat,

A quod non deberet episcopus simul esse et abbas, nec ulterius ferre sedem apostolicam, aliquem episcopum tam famosissimæ abbatia præesse. Fratribus etiam per Leonem Ostiensem episcopum et hujus cœnobii monachum litteras misit, in quibus præcepit, ut ulterius eidem viro obedientiam non exhiberent, sed secundum Deum regulariter sibi abbatem eligerent; quod si aliter agerent, in omnibus cellis huic cœnobio subditis abbates proprios ordinarer. Hoc ubi abbas audivit, fratres convocans cœpit ostendere illis dissensionem, quæ inter se et pontificem pro causis ecclesiasticis erat, simulque etiam monuit illos, ut si vellet abbatem quem ipse eligeret, et illos et hunc locum pro suo posse protegeret atque defenderet. Erat tunc in hoc monasterio frater quidam Peregrinus nomine, natione Ligur, sæculari astutia callidus, cui eandem abbatiam dare decreverat. Quod cum fratres præscissent, dixerunt abbati, quia quantum ipse vellet abbatis jure præesse, omnes illi ut patri et domino obedirent : sin autem abbatiam vellet relinquere, electionem quæ illis præcepto regulæ debebatur, nulli omnino contraderent, sed ipsi antiquo more abbatem sibi eligerent. Hoc ubi ille audivit, putans se id violentè implere, armatos milites ad monasterium custodiendum in suum auxilium evocat. Die vero altero fratribus cum pace ad missam celebrandam ecclesiam intrantibus, subito advenit diversis armata telis multitudo furentium, et qui essent, qui voluntatem abbatis nollent implere, quarentium. Fratres autem nimis hæc indigne ferentes, ac unanimiter super illos irruentes, de monasterio ejecerunt. Quod cum abbati nuntiatum fuisset, ad hoc monasterium ascendit, et ad se fratres advocans : « Nolo, inquit, ut propter me inter vos et Romanam ecclesiam scandalum oriatur, ideoque virgam pastoralem quam michi tradidistis recipite, et innox eam super altare ponens, fratribusque absolutionem faciens, ad episcopatum suum reversus est, ubi sancta conversatione feliciter usque ad Oderisii II. abbatis tempora vivens, e mundo recessit pridie Kal. Septembris (1434); sepultus vero est in civitate Signina in ecclesia sanctæ Dei genitricis et virginis Mariæ : ad cujus memoriam miracula Dominus patrare non desinit usque in hodiernum diem. His diebus defuncto in Terracinenæ ecclesia Benedicto episcopo Gregorius hujus cœnobii a pueritia monachus et in scripturis sanctis eruditissimus, a Romano pontifice in eadem ecclesia episcopus substituitur (1435). Similiter etiam in cœnobio sancti martiris Christi Vincentii, Amicus hujus

VARIE LECTIOES.

non dicit eum.

NOTÆ.

(1431) Non dixit, sed scripsit. Verba enim *Inimici* — non est sumpta sunt ex ep. ad papam, reliqua ex ep. ad Petrum ep. Port. Utramque edidit Baronius ad. a. 1111, n. 30, 31; alteram ad Petrum Martene e cod. Casin. Coll. 1. 627.

(1432) Can. apost.

(1433) Conspiratione monachorum hæc omnia facta esse dicuntur in Vita S. Bruni, Acta SS. Jul. IV, 483, ubi sequentia etiam aliter narrantur.

(1434) Imo 15 Kal. Aug. quo ut sanctus colitur, a. D. 1125.

(1435) Cf. de viris ill., c. 32

Casinensis monasterii decanus abbas præficiuntur (1436), et in Romana ecclesia Oderisius (1437) et Rosemannus (1438) diaconi cardinales ordinantur.

GIRARDUS hujus monasterii abbas quadragesimus prius, sedit annis undecim, mensibus tribus,

43. Hic nobilissima Marsorum comitum progenie originem ducens, in primis pueritiæ suæ annis omnipotenti Deo in hoc monasterio oblati, atque a Desiderio abbate susceptus, et in monasterio sancti Nycolai in Pica præpositus constitutus, demum vero ab Oderisio qui Desiderio in monasterii successit regimine, hujus loci decanus ordinatus est. Sed cum post Ottonis transitum, Bruno ordine quo supra retulimus (c. 31) abbas effectus fuisset, Romanus pontifex graviter ut antea jam diximus ejus ferens electionem, scripsit ei ut abbatiam dimitteret, ac episcopatum suum peteret. Ille scismatis et discordiæ periculum metuens, abbatiam reliquit. Post hæc fratres in capitulum convenientes, omnium unanimitate abbas ordinatus est (*An. 1111. Oct.*). His quoque diebus Roggerius dux Apuliæ vita decedit, et in loco ejus Guilielmus filius ejus substituitur (*Feb. 21*).

44. Tunc temporis Ugo quidem transalpinus miles, cui de Albaspina ⁶⁶¹¹ cognomen inditum fuerat, istis in partibus apud plerosque comites suis armis deserviens, ditiaque stiperdia lucrans, rebus satis prosperis dulcissimæ juventutis voluptatibus utebatur. Erat enim cum manu promptus tum etiam sermone facundus. Is cum Raone Rahelis filio, Teanensis civitatis comite ipsa cænæ dominicæ sollempnitate sanctum pascha celebraturus ad hoc monasterium devotione non modica veniens, declivi montis scabrosa via equitatura concidens horribilem nimis crurium fracturam passus est, et non aliter quam in lectulo huc asportari prævaluit; moxque se ante beati Benedicti corpus poni, instantissima prece deposcit, ibique magnis clamoribus vociferans, totum diem flendo consumisit. Cumque jam sequentis noctis tenebræ die finem imponerent, mansionarius ecclesiæ foras illum deferre famulis quibusdam mandavit. Ille autem magnis sacramentis contestari cæpit, se nullo modo inde nisi convalesceret exiturum, et aiebat: « Hic hic ante illius corpus, cujus cum ardenti desiderio curiam visitarem, tanto mei corporis usus sum infortunio, hic, inquam, ad illius injuriam jacens, continuo naturæ satisfaciam; nisi consuetam sibi protinus michi tulerit opem. » Quibus dictis, recedentibus cunctis ipse quoque semisopitus paulisper obtulit. Cum ecce videt sacro-

sanctum altarium, in quo Benedicti patris est corpus reconditum, quasi divinitus aperiri; indeque venerando canitie virum egredi, illo scilicet habitu quo in festivis processionibus abbates uti consueverunt. Qui propius accedens, et fracturæ locum benigna manu contingens, dixit: *Ecce sanus factus es, minitari jam desine.* Aeger autem continuo sanus surgens et incolumis, noctem illam in Omnipotentis laudibus expendit. Mane autem facto, rem gestam innouit, gratiarumque actiones Deo et patri Benedicto permagnificas reddidit. Post festum itaque non minori quam decuit mentis lætitia celebratum Teanum Hugo rediit cœlestisque ignis ardore calecens, mundo mundanisque, omnibus vale dicens, se ipsum quoque secundum divinum præceptum sibi abnegans, nudus et expeditus secutus est Christum; moxque ad fontem de Corrigia (1439) xenodochium construens tam religioso vitæ tramite ad supernam patriam currere cæpit, ut calciamenti quidem nullis, vestimentis vero tantum laneis usus sit. Idem etiam post 15 annos rursus huc veniens, quasi adeptæ salutis rependio beato Benedicto perpetuo se tradidit servum, veridicoque ore superius dicta multotiens fatebatur. Eo etiam die Rao filius Raelis remisit super altare beati Benedicti cunctam pertinentiam cellæ nostræ de Tiano et juravit (1440) quod quietam nobis dimitteret, quemadmodum temporibus Jordani principis fuerat reservans sibi hoc tantummodo, quod homines nostri duobus diebus per ebdomadam suo servitio deputentur usque in 4 annos, et ipse ob hoc dimitteret de solito censu, quem accipit de Casa Flamma vel aliis annuatim tarenos 100; completo ergo termino, cætera omnia quieta dimittat ⁶⁶¹² in perpetuum.

45. Mittit dehinc pontifex nostro abbati, quatinus præparatis omnibus ad Urbem pergat, videlicet ut proximo mense Martio abbatiam consecrationem accipere debeat. Præparatis igitur necessariis iter arripiens, Romam advenit, ibique consecrationem indeptus, privilegium ab eo de omnimoda monasterii hujus libertate recepit (*an. 1112*). *Feb. 4*. Mense itaque Martio adveniente facta est ibi synodus (*an. 1112. Mart. 18*) (1441), in qua cum omnibus episcopis ⁶⁶¹³ de negotio sedis apostolicæ et Romani imperii tractaretur. Papa (1442) professus est, se non tam sua quam aliorum concaptivorum liberatione, cum imperatore fecisse quod fecit; seque omnino catholicum esse, firma ac vera ratione ostendit. Privilegium etiam quod fecit; contra omne jus et fas, necessitate fecisse confessus est. Quicquid vero sui prædecessores

VARIE LECTIONES.

⁶⁶¹¹ Albaspina c. ⁶⁶¹² dimittant c. ⁶⁶¹³ nescio an presentibus hic exciderit, ut sequentia apocoum efficiant.

NOTÆ.

- (1436) Cf. Murat. SS. Ib., p. 517.
 (1437) Sacristanus S. Agathæ vocatur ja Pand. Pisano.
 (1438) S. Georgii, postea rector Beveventi, Falco a. 1120
 (1439) In agro Teanensi, durat nomen. Ang.
 (1440) Extat juramentum ejuss. d. ap. Gatt. Acc.,

p. 229.

(1441) Gatt. Hist., p. 333. Datum est Girardo nostris per Dei gratiam manibus in abbatem Cassinensis monasterii Consecrato, 4 Febr. anno d. i. 1113, ind. iv pont. 13 Lateranis. Quod si hoc anno datum est, ante m. Martium consecratus est.

(1442) Ex actis concilii v. Mon. Leg. II B. 181.

statuerunt et damnauerunt, omnia similiter confirmavit et damnavit. Hoc episcopi audientes illud scriptum privilegium, si privilegium vocandum, audierunt, et omnino in perpetuum condemnauerunt.

46. Eodem vero anno Alexius imperator cuius supra memoravimus, strenuissimos de suo imperio viros cum litteris Romam direxit, per quas significabat se idem imperator primitus de injuria et captivitate summi pontificis, a Romanorum imperatore sibi illata, nimium dolere (1443); deinde gratias agens collaudabat illos, quod viriliter contra eum stetissent nec illi ad votum cessissent, atque ob id, si animos illorum promptissimos ac paratissimos inveniret, prout sibi ab istis partibus jam dudum mandatum fuerat, vellet ipse, vel Johannes filius ejus, secundum morem antiquorum fidelium videlicet imperatorum a summo pontifice Romæ coronam accipere. Romani autem se omnino paratissimos fore secundum voluntatem illius, per eosdem nuntios mandaverunt. Mense autem Maio elegerunt de suis ferme sexcentos, et direxerunt imperatori ad conducendum eum. Qui venientes Casinum, honorabiliter a nostro abbate recepti sunt, atque cum illis legatos ad imperatorem direxit, per quos servitium et orationem ei sponndit. Igitur cum Constantinopolim reversi fuissent, et una cum Romanis eidem imperatori narraissent quod illis noster abbas fecisset, censuit imperator eum in loco amicorum habendum, ac per hujus cœnobii fratres 8 libras solidorum nichalatorum et pallium triacontasimum beato Benedicto direxit (1444). Insuper etiam eidem abbati mandavit, ut cum ipse Romam coronandus veniret, obviam ei usque Dirachium exiret, atque cum eo usque ad Urbem in ejus servitio permaneret.

47. His diebus Ugo filius Ugonis infantis de castro Fenuculi, una cum Landulfo Beneventano archiepiscopo, reddidit beato Benedicto ecclesiam sancti Petri in Russano, et sancti Johannis in pertinentiis de castro Helicuso, et sancti Georgii in castro Feniculi, et sancti Martini in pertinentiis de castello qui dicitur Turrepalatum, et sancti Januarii in pertinentiis civitatis Beneventanæ, cum pertinentiis illarum, quas videlicet pater ejus ad diem obitus sancto Benedicto tradiderat.

48. Alio vero anno præphatus papa Paschalis iterum ad has partes deveniens (an. 1112), cum nostro abbate sinodum celebraturus Beneventum perrexit; in qua videlicet per Sennem Capuanum archiepiscopum proclamationem fecit de ecclesia sanctæ

A Sophiæ in Beneventu (an. 1113. Febr.), quæ violenter a ditione hujus loci subducta fuerat, sed nichil exinde habere justitiæ potuit. Proclamavit (1445) etiam super Benedictum Terræ majoris abbatem, quod ecclesiam sanctæ Mariæ in Casali plano, quæ juris hujus loci extiterat, invasisset. Tunc pontifex, licet ab abbate Oderisio olim exinde pulsatus fuisset, missis iterum atque iterum litteris, apposita etiam interdictione vel loci vel ordinis, eundem abbatem ad se venire coegit. Data est igitur per bidduum (Febr. 11-12.) jurisperitis licentia disputandi. Novissime auctores monasterii Terræ majoris probationem possessionis quadragenariæ intenderunt. Cæterum eorum testes non ex visu et auditu, sed ex fama testimonium profitentes, nec legibus nec canonibus suscipi potuerunt. At contra nostri quadragenariæ vel tricenariæ possessionis interruptionem modis talibus astruebant: testes duos notæ religionis monachos, unum episcopum, alterum diaconum protulere, qui se præsentibus supradictam ecclesiam sanctæ Mariæ de Casali plano per Desiderium memoriæ felicis abbatem locatam Rodulfo presbytero asserebant, sicut in locationis descriptione ostendebatur, sub censu 6 bizanteorum (1446). Tres etiam ab eis layci testes prolati sunt, qui se vidisse profiterentur per annos 40, priusquam ecclesiam illam Terræ majoris monasterium invasisset, hujus cœnobii monachos ibidem fuisse præpositos (1447). Legum igitur pontifex auctoritate respecta, monasterio Terræ majoris super hoc negotio perpetuum silentium indixit, et demum ecclesiam de Casali plano cum possessionibus suis apud nostrum monasterium per privilegium quietam in perpetuum manere constituit (Febr. 13). Tunc (1448) temporis (Ap.) et Robbertus comes de Lauretello quadragesimali tempore causa orationis ad hoc monasterium veniens, una cum Oldiberto milite suo obtulit beato Benedicto quicquid sibi (1449) pertinebat in territorio sancti Martini in Pisile. Sequenti vero anno (1114) Guillelmus dux, filius Roggerii ducis, ad hunc locum deveniens (Oct.), per præceptum (1450) confirmavit in hoc loco quicquid Robbertus et Roggerius duces sancto Benedicto tradiderunt, confirmans insuper terram quam olim in Trojano apud Sanctam Justam in hoc loco concesserat; adjiciens insuper, ut animalia nostra quæ annualiter in suam terram devenerint, pascua in solitis locis habeant, et absque sua hominumque suorum vel alienius personæ contrarietate vel infestatione seu reditione

VARIE LECTONES.

**** deest c. **** ita corr. e dipl. profiterentur c.

NOTÆ.

(1443) Hujusmodi ep. ad abb. Cas. e Reg. Petri edidit Gatt. Hist., p. 929; Murat. Ant. V, 389, in qua tamen coronationis nulla mentio fit.

(1444) Huc referenda esse videtur ep. ib., p. 924 edita, missa mense Junio, ind. v.

(1445) E privil. papæ ap. Gatt. Acc., p. 714. Sita erat in episcopatu Larinensi ad fl. Saccionem. Cf. supra II, 32.

(1446) A. D. 1071.

(1447) Et Radulfum... pensionem Casinensi monasterio persolventem. l. l.

(1448) E privil. Robberti ap. Gatt. Hist., 344. Actum in palacio Termulano. Vocatur comitum comes de Lauretello, fil. Robberti.

(1449) Sc. Oldeberto ejusdem monasterii offero.

(1450) Gatt. Acc., p. 230. Casinum se venisse, ibi non dicit.

maneant et releant, mille librarum auri pena indicta. Fecit et aliud præceptum (*an.* 1126. *Aug.*) de Castelione de Baroncello (1451), cum pertinentiis suis, ut homines qui in eo manent, solidi ⁶⁶⁶, quieti, et liberi sint a se et a suis, ab omni datione vel censu. Sed et Constantia filia regis Francorum, cum Boamundo filio suo, eodem anno (1114. *Apr.*) obtulit in ecclesia sancti Petri imperialis in civitate Taranto 86 familias hominum cum rebus suis, et quicquid eidem loco concessum est per præcepta et oblationes.

49. Eodem vero anno papa Paschalis cum apud Ceperanum sinodum celebraret (*Oct.*), archiepiscopus Consentinus proclamationem fecit super Roggerium comitem Siciliae, qui cum de archiepiscopatu dejiciens, invitum et renitentem monachum fieri jusserat. Ad hæc papa: « Hoc ad me non attinet; abbatis enim Casinensis est judicare et discernere de talibus, cui hanc prærogativam prædecessores nostri contulerunt. Dona namque et vocatio Dei, sicut apostolus, sine penitentia sunt (*Rom.* xi, 29). Illud ergo donum, quod omnipotens Deus beato concessit Benedicto, ac per eum Casinensi cœnobio, nulla potest ratione convelli: idemque abbas Casinensis super re tali respondeat. » Tunc abbas: « Non vult Deus coacta servitia; unde si contra vestram voluntatem monasticum institutum arripuisti, vestrum erit vel relinquere vel tenere. Quapropter sanctæ religionis habitum quod inviti sumpsistis, ut ad pedes domini nostri apostolici deponatis præcipimus; demum, ut ante jam dixi, vestrum erit vel recipere vel dimittere. » Ille autem continuo ad pedes summi pontificis vestimenta deponit monastica, sed nullo modo ei ab aliquo persuaderi potuit ulterius resumere. In eodem etiam concilio idem apostolicus investivit Guillelmum ducem de ducatu Apuliae et Calabriae. Ibi etiam cum Landulfus Beneventanus archiepiscopus accusatus fuisset, et se purificare de objectis non valeret, ad hunc locum fugit, papæ sententiam audire declinans; sed qualiter rogatu nostræ congregationis et pontificii ordinem et papæ gratiam rursus habuerit, loco suo scribemus (1452).

50. Hoc etiam anno, cum fratres nostri cœnobia a Sardinia remearent, piratæ Saracenorum super eos irruentes in Africam victos duxere. Quod ubi noster abbas agnovit, pretium pro redemptione eorum illuc transmittere studuit; sed hi qui deferebant ventorum vi in Sycliam impulsus sunt. Igitur dum hæc ad notitiam Roggerii magnifici comitis pervenissent, amore sanctissimi patris Benedicti

ductus, nuntios suos ad regem civitatis Calamensis (1453), quod a Sarracenis Alchila dicitur, destinavit, quatinus illos ad hoc monasterium redire permitteret, si ejus frui amore, si ejus pace uti desideraret. Annuit protinus Calamensis rex tantis postulationibus, eisdemque fratres legatis ipsius comitis tradidit; jam enim Azzo, hujus sancti loci decanus, in eadem captione vita decesserat. Qui per Africam Sycliam venientes, honorabiliter ab eodem comite suscepti ⁶⁶⁷, atque ad hunc nostrum monasterium retransmissi.

51. Operæ pretium reor, ea quæ omnipotens Deus ad jam dicti decani declaranda ostendit merita, opusculo præsentī annectere. Hic (1454) igitur dum in eadem provincia defunctus fuisset, corpus ejus in ecclesia beatæ Mariæ ante altarium sepultum est. Factum est autem intempestæ noctis silentio, Sarraceni inde transeuntes, dum luna radios suos emitteret, viderunt eum foris justa hostium basilicæ sedentem, librumque in manu tenentem. Tunc illi obstupefacti, alios Sarracenos clamare cœperunt, dicentes: « Currite citius, carrite, huc properare studete! nam presbyterum ⁶⁶⁸ christianorum, qui in isto mense mortuus est, ante hostium ecclesiæ sedentem conspicimus. » Hoc igitur reliqui audientes, portas civitatis egressi illuc tendere festinaverunt. Cumque ad eum appropinquassent, vir Domini inter limen hostiumque basilicæ ingressus, nusquam comparuit. Quadam vero die mansionarius ingressus ecclesiam, repperit lampadem quæ super sepulchrum ejus pendeat, ardentem. Tunc iratus, puerum qui ei jugiter in ecclesia serviebat vocavit, eique dixit: « Cur lampadem accensam reliquisti? » Ad quem puer respondit: « Ego quando ecclesiam clausi, lucernas omnes extinxi; hanc autem quis ⁶⁶⁹ accenderit, ignoro. » Animadvertens autem vir ille quod in re erat, lampadem extinxit, ecclesiam clausit; alioque die ingressus ecclesiam, eam ardentem repperit. Hoc igitur dum sæpius fieret, nuntiatum est regi Sarracenorum; qui in re insolita admiratus, et putans a christianis ista conflagri, destinat Sarracenos qui lampadem extinguerent oleumque inde traherent. Quod dum factum fuisset, alio die ecclesiam ingressi, lampadem lucentem, atque aquam in morem olei ardentem invenere. Qui præpete cursu inde egredientes, ad regem venerunt, et cuncta quæ evererant per ordinem pandunt. Tunc rex lampadem extingui, et Sarracenos die ac nocte ecclesiam custodire præcepit, ne quis christianorum ibidem intraret; qui præceptis ejus parentes, ecclesiam custodire cœperunt. Nocte autem adveniente, Sarra-

VARIAE LECTIONES.

⁶⁶⁶ ita in orig. ⁶⁶⁷ an s. sunt? ⁶⁶⁸ ita in libro illo, presbyter c. ⁶⁶⁹ ita ibi, qui c.

NOTÆ.

(1451) Territ. Trojano. Gatt. ib., 251.
 (1452) C. 61. Cæterum cl. Falconem Ben. ad h.
 a. et Romualdum Salern.
 (1453) Quæ inter Cirtam et Hipponem regium

sita est, et nunc Guelma vocatur; cf. Pagium ad a. 1114, n. 3.

(1454) Hæc eisdem fere verbis leguntur in libro *De Justis Cas.*, c. 62.

cenī qui ecclesiam observabant, oculos in cœlum levantes, stellam de cœlo super lampadem ecclesie radiantem aspiciunt. Tunc obstupefacti fores ecclesie reserant, lampademque lucentem aspiciunt, cursuque celeri ad regis tendentes palatium, seriatim quæ viderant narrare cœperunt. Rex vero suorum talia dum audisset ab ore, dictis derogans fidem, lampadem extingui, et ecclesiam sicut prius custodire præcepit; exurgensque ad domum callifæ, qui ecclesiam luminabat (1455) perrexit. Cumque jam nœx advenisset, elevatis in cœlum oculis, vidit stellam super lampadem ecclesie radiantem, eandemque radio suo accendentem; statimque Sarracenos ad ecclesiam mittens, lampadem ardentem reversi nuntiarunt. Tunc rex proponit edictum, ut christiani liberam in ecclesiam ingrediendi facultatem haberent.

52. Eodem quoque tempore Robbertus Aversanus episcopus præsentē Romano pontifice promovit litigium contra hoc monasterium de ecclesia sanctæ Agathæ in Averse. Cumque diu inter nos et illos in Romana curia hæc causa sæpius ventilata fuisset, ex præcepto Romani pontificis et cardinalium, quibus grave videbatur totiens eandem causam in iudicio audire, una cum clericis Aversanæ ecclesie idem episcopus eandem ecclesiam in perpetuum huic nostro Casinensi cœnobio habendam concessit (1456), pena 50 librarum auri apposita. Hic abbas fecit libellum hominibus habitantibus in castro sancti Angeli de terris et silvis huic monasterio pertinentibus in loco qui dicitur Tabulenla, justa tenorem antecessorum suorum, unde recepit libras denariorum decem.

Huic abbati Robbertus princeps iurejurando firmavit totam ex integro abbatiam, et omnem terram, castra, et monasteria, sicut illa tenuit Otto abbas octo dies antequam mortuus esset, et omnia quæ hoc monasterium retinebat infra principatum Capuanum. Id ipsum fecit Andreas consul et dux Cajetanorum (1457) de terra sancti Benedicti, et nominatim de castro Pontiscurvi cum pertinentiis suis.

53. Tunc temporis Benedictus Fundanæ ecclesie episcopus et hujus cœnobii monachus, contendere cœpit adversus hoc monasterium pro pecunia, quam Contardus prædecessor suus in hoc loco deposuit; cujus pecuniæ partem idem episcopatui redditam fatebatur, partem vero nostram ⁴⁴³⁰. Noster vero

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁴³⁰ leg. non ANG. ⁴⁴³¹ an dubitabatur ?

NOTE.

(1455) Num. i. q. prospiciebat? quæ e. *liminabat* correxit Laurentius; ipse de Justis l. i., dicit: *quæ ecclesie imminabat*. Callifam Pagius ad a. 1114, n. 4, putat esse episcopum vel presbyterum Christianorum.

(1456) A. 1113, indictione vii, Gatt. Hist., p. 281.

(1457) F. Richardi de Aquila.

(1458) Ejus partem dimidiam Hugo Cajetanus donaverat Theobaldo abbati m. Jan. 1023, diplomate quod Gattulam fugit, commemorato ab I. B. Fede-

rici, De' duchi di Gaeta, p. 526. Postea a. 1040 quartam partem filio reservavit, qui 1079 monasterio rursus instrumentum de parte dimidia castri tradidit; v. supra II; 55, III, 44.
(1459) V. supra c. 7.
(1460) 1115. G. abbas oppidum Suium adquisivit. Anon. Cas.
(1461) Quæ nunc Sancti Crestensis appellatur. Antiquæ vero villæ Laurianæ vix ecclesie rudera supersunt, prope Sanctum Crestensem in via Caietana. Anc.

abbas causam se ignorare dicebat; et cum hujus rei negotium diu multumque ventilatum fuisset, quoniam et de quantitate pecuniæ dubitabat ⁴⁴³¹, et utrum minus esset redditum quam in deposito fuisset acceptum: tandem ad hanc venimus conventionem, quod hujus rei gratia noster abbas concessit eidem episcopo usque ad obitum suum monasterium sancti Nycolai in Pica, ut haberet inde omnem redditum quem hoc monasterium esset habiturum, præter consuetas salutes temporibus suis. Hic abbas cum adhuc præposituræ officio fungeretur in ecclesia sancti Nycolai in Pica, tempore patris Desiderii, acquisivit a Girardo, Richardo, et Leone Fundanis consulibus ecclesiam sancti Onufrii cum pertinentiis suis; et quoniam supradictus locus in devexo montis latere constructus latronum direptionibus semper patebat, illum Gywardus diruens, in monticulo justo posito construxit monasterium in honorem sancti confessoris Christi Onufrii; atque de monasterio sancti Nycolai in Pica omnium mobilium medieta-tem auferens, partem etiam monachorum ejusdem loci ibi transmittens, sedecim fratres illic Christo servituros aggregavit. Pari etiam modo in Aliphano territorio ecclesiam sanctæ Mariæ in Cingla a fundamentis diruens, magnificam et speciosissimam ad similitudinem hujus ecclesie sancti Martini in priori loco renovavit. Hic abbas concambiavit cum Grimaldo, filio Majonis de Aquino, terram in Ulmitu, recipiens aliam partem terræ in Aspranu cum pertinentiis suis, 50 bizzanteorum pena apposita.

54. Sub isdem fere diebus, cum jam ab incarnatione Domini annus millesimus centesimus ac quintus decimus elaboretur, 11 Kal. Martii, castrum hujus nostri monasterii quod Suium (1458) dicitur, quodque a patris Desiderii tempore ab hoc monasterio subtractum fuerat, post decessum Richardi de Aquila, qui eundem castrum tenuerat (1459), captoque Alexandro qui uxorem ejusdem Richardi acceperat, Suienses non ferentes insolentiam exactorum ejusdem Alexandri, eundem castrum in manus præphati abbatis reddiderunt (1460). Rangarda igitur uxor præphati Richardi, hoc agnito, turrem quæ Ad mare dicitur proditione custodum in sua accipiens, villam Laurianam (1461), Casam majorem, Sanctum Benedictum in Suessa, et omnia quæ in sua ditione ad Casinense cœnobium pertinebant ab hujus l'ci potestate subtraxit; et ex tunc et deinceps, quicquid adversi, quicquid incommodi Cas-

nensi cœnobia excogitare poterat, inferre non desinebat. Abbas autem non segnus ad hæc, aggregato exercitu, Suessanam terram igne ferroque devastare omnimodis cepit. Rychardus etiam tunc Bartholomei de Caleno filius, propter pugnam quam cum eadem Ringarda pro ducatu Cagelano habebat, eidem abbati per sacramentum firmavit totam ex integro abbatiam, et quam antea recuperare posset in terra Fundana, vel in terra Guidonis de Castro, vel comitum de Cyccano, et intra Capuanum principatum, in comitatu Aquinensi, Benafrano, Aliphano, ac Teanensi, et nominatim castellum de Suio cum pertinentiis suis, et specialiter viam per flumen Garihianum eundi et redeundi cum navigiis, et mercata ad portum de Suio, et specialiter terras, quæ ab eadem Rangarda sublata fuerant, id est curtem sancti Johannis ad Currenti, curtem de Lando de mari, Casam majorem, Laurianam, Sanctum Benedictum de Suessa, et terras quas retinebat Gezzolinus. Id ipsum fecit et Robbertus princeps, jurejurando confirmans beato Benedicto supradictum castrum de Suio cum pertinentiis suis (1462).

55. Sequenti (1463) anno, mense Madio, jam dictus papa Paschalis Romam egrediens venit ad hoc monasterium, nostrumque abbatem secum ducens, synodum celebraturus Trojam perrexit (*Aug.*), indeque regrediens ecclesiam sancti Vincentii, quam Gyrardus hujus cœnobia monachus justa ortum Vulturii fluminis a fundamentis construxerat, sollemniter dedicavit (1464); in qua etiam noster abbas duo pallia optulit. Hujus abbatis tempore Almanus in hoc sancto cœnobia monachus defunctus est (*Sept.*) cujus vita quantum Deo complacuit, exitus illius patefecit. Hic (1465) itaque e Melfia civitate, de qua oriundus erat, ad hunc locum perveniens, districtissime satis et continentissime vixit; omnibus enim noctibus justa ecclesiam sancti Andreae apostoli in cymiterio fratrum nudus permanens et psalmos canens, duris scoparum ictibus carnem suam affligere non desinebat. Sub istius autem abbatis tempore cum idem vir intempestæ noctis silentio esset defunctus, Nycolaus cellararius extra monasterium manens, elevatis oculis vidit tectum desuper aperiri, et ex eo maximum globum ignis egredi, atque in cœli alta deferri. Statim vero ad monasterium nuntium mittens, invenit ea hora fuisse Almanni obitum, qua globum ignis de monasterio egredi cœlique alta petere vidit. Hanc autem visionem sicut cellararius aforis, ita et Carbo, unus ex hujus loci prioribus qui adhuc superest, in monasterio positus vidit. Hic vero quandiu vixit, tribus

A diebus in epdomada panem et aquam comedit, et nunquam nisi certa solvit festivitate jejuniura.

56. Interea cum homines de civitate sancti Germani nostro abbati sæpe inquieti et rebelles existerent, ad horum nequitiam refrenandam Gerardi animus ingens erigitur. Unde cum Oderisio præposito et Seniorecto decano, qui post abbates hujus cœnobia extiterunt, aliisque prudentibus viris communicato consilio, quosque hujus loci fideles in suum auxilium evocans, 17. Kal. Februarias nocturno tempore monticulum Janulæ qui eidem civitati imminet cepit, atque a civibus obsides accipiens, eandem Janulæ arcem, quæ a temporibus Aligerni abbatis destituta ac desolata fuerat, restituere vir strenuissimus cepit. Primo itaque in montis summitate turrem speciosissimam ac valde maximam extruxit, justa quam duas veteres turres dirutas reparavit. Jam vero abbatis cameram cum cappella et reliquis officinis pulcherrime satis construens, ipsius arcis ambitum muro firmissimo sepexit, et sic demum rebelles et infidos quietos manere coegit. Pari etiam modo castrum Pontiscurvi, Cardetum, Vitescum ac Suium muris turribusque munivit.

57. His diebus defuncto in Cagelana ecclesia Alberto ⁴⁶²² episcopo, Richardus hujus cœnobia a pueritia monachus eidem ecclesiæ episcopus datur. Romanus interea pontifex cum ad paganorum sævitiam edomandam sollicitus esset, Romanos, Pysanos, aliosque de diversis partibus evocans, sub remissione omnium peccatorum illos ad insulas Balears direxit (*an. 1114*). Quo dum venisset, diu multumque illas expugnantes, tandem in deditionem acceperunt, centum (1466) milibus Sarracenorum gladio interceptis. Hoc præterea tempore Hector, Pandulfus, et Gisulfus, filii ⁴⁶²³ Pandulfi de Presenzano, antiqui hostis malitia debriati castrum hujus monasterii quod Caminum dicitur furtive subripientes, terras hujus cœnobia sibi contiguas modis omnibus infestare cœperunt. Abbas autem ut erat magnanimitatis, exercitum aggregans, terram illorum igne ferroque consumpsit. Eodem vero anno prædictus papa Urbem egrediens, venit ad hoc monasterium, ubi honorifice nimis receptus, cum ei relatum fuisset de supradictis sacrilegis, qui antejam fatum castrum Camini invaserant, inter ipsa missarum sollempnia tanti mali auctores, nisi respiscerent, a liminibus ecclesiæ separavit. Quid tantis? Videntes sibi Deum in omnibus resistere, eundem castrum in manus nostri abbatis reddiderunt, atque ad hoc monasterium venientes, cuncta con-

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁶²² ita Gatt. Abberto *Ang.* ⁴⁶²³ filius c.

NOTÆ

(1462) Præcepto suo possessionem Sui Casinensibus confirmavit 1117 Feb., ap. Gatt. Acc., p. 232.

(1463) Eodem. Negligentiam Petri in temporibus computandis sæpe jam vidimus; anni autem initium ne more Pisanorum a Martio anni præce-

dentis computavisse credatur, votat e. g. cap. 52, 33, 61.

(1464) Cf. Falconem Benev. ad h. a.

(1465) *Hic*—*jejuniura* de Justis Casin., c. 53.

(1466) 50 Secundum Chr. Pis. ap. Murat. SS. VI, 169.

gregatione astante supradictum castrum supra beati Benedicti altarium refutavere. Lando interea filius Landonis comitis, more parentum suorum ab hujus loci infestatione nequaquam quiescens, in silva huic monasterio contigua, quæ Tirille dicitur, castrum construere cœpit. Erat tum in hoc sancto cœnobio Johannes Romanæ Ecclesiæ cancellarius et hujus monasterii monachus, cujus superius memoriam feci; qui tantam insolentiam nequaquam ferendam censens, Seniorectum decanum aliosque ex fratribus secum assumens, eundem comitem adiit, atque illum ex parte Romani pontificis obstestare cœpit, ut in possessione beati Benedicti castrum non ædificaret, nisi anathema apostolicum experiri vellet. Tum ille et pontificis ira et beati Benedicti justitia agnita, de eodem loco confestim recessit.

58. Tunc temporis quidam miles in Apulia in quodam conflictu a quodam iniquissimo captus, atque boia catenisque devinctus in foveam demersus est. Cumque per dies plurimos eodem nervo detineretur astrictus, et die noctuque sanctissimi patris Benedicti auxilium anxie flagitaret, quadam nocte ei apparuit dicens: « Dormis, an vigilas? » Et ille: « Ut cernis domine, plus in meæ mentis archano de morte, quam de sompni quiete pertracto. Sed tu quis es, qui ad me venire dignatus es? notum ut facias, prona mente depono. » Et sanctus: « Ego sum frater Benedictus, quem in tuo adiutorio venire rogasti. Nunc vero surge celerius; catenas vero cum quibus ligatus es, quoniam propter itineris longitudinem ad corpus meum in Casino ferre minime vales, ad sepulchrum fratris Ottonis inclausi, qui meam regulam optime conservavit, suspende; et ob tuam liberationem laudes Deo reddendas ire ne tardes Casinum. » Hæc cum dixisset, continuo mihi surgens, invocato Redemptoris nostri ac beati Benedicti nomine, confestim catenæ quæ in pedibus ejus erant solutæ sunt, et continuo surgens, quæ sibi injuncta fuerant omni instantia implere curavit. Demum vero Casinum veniens, Deo patrique Benedicto laudes quam maximas retulit. Arderadus hujus loci hostiarius, dum noctis medio per plana quæ Casinensi monti subjacent iter ageret, oculos ad sanctissimi patris Benedicti cœnobium vertens, vidit super eundem locum ad instar solaris splendoris descendisse maximam lucem: quæ prius ecclesiam, postmodum vero totum monasterium operiens, usque ad dimidium fere horæ spatium mansit; ac sic ⁶⁰⁰ demum lux, quæ ante oculos ejus apparuerat, subtracta est. Eo (1467) etiam tempore Sergius hujus cœnobii monachus, natione Amalfitanus, dum vita decederet, Gregorium hujus

A loci presbyterum rogavit, ut eum non dimitteret; qui postulationi ejus obtemperans cum eo permansit. Cum vero vitæ ejus appropinquasset jam ultima hora, respiciens vidit beatissimam Dei genitricem Mariam ad se venientem, ilicoque manus sursum erigens, clamare cœpit; « Domina mea, domina mea. » Quem interrogantes quid videret, ait: « Numquid nam non beatissimam virginem Mariam videtis? Hic nempe est. » Hæc dum dixisset, animam exalavit.

59. Per hos dies Petrus filius Petri Mayni de civitate Aquinensi, optulit beato Benedicto quicquid sibi pertinere videbatur infra fines suprascriptæ civitatis in valle Opplosa, et Surgili, et Cysternola, et omne quod sibi pertinebat apud Suium, loco qui vocatur Casa majore, pena centum bizanteorum statuta. Adenulfus filius quoque Bernardi de Aquino, et ipse ad hoc monasterium veniens obtulit huic sancto loco quicquid sibi a paterno vel inaterno jure pertinebat in Sancto Urbano. Hoc etiam tempore (an. 1115. Ang. 17) abbas Gyraudus concessit (1468) in vestiario hujus sacri cœnobii ob fratrum utilitate, quicquid sancto Benedicto pertinebat in comitatu Termulensi, nec non et terras quæ fuerunt Oldilberti militis, quas comes Robbertus sicut supra retulimus (c. 48) huic loco obtulit, anathematis innotatione ⁶⁰⁰ apposita, si aliquis successorum suorum hoc a vestiario fratrum subtrahere vellet. Concessit etiam in monasterio sancti Johannis de Capua Petram mellariam cum pertinentiis suis. Sciendum sane quoniam in monasterio puellarum sancti Johannis abbatisa quidem debet eligi, cum necesse est, a sanctimonialibus, sicut ego ipse recolo me legisse in privilegio abbatis Aligerni, quod apud Capuanum beati Benedicti monasterium habetur, sed approbari et confirmari debetur judicio Casinensis abbatis, cujus etiam auctoritate consecrationem ipsa abbatisa accipere debet (1469).

60. Supradictus autem pontifex sociato sibi nostro abbate Romam rediens, mediante quadragesima synodum celebrare disponit (an. 1116. Mart.), in qua etiam noster abbas proclamationem fecit de cella sanctæ Sophiæ in Benevento; sed nullam exinde habere justitiam valuit. Quo etiam tempore, dum Pontius Cluniacensis cœnobii abbas ad synodum veniens, se abbatem abbatum esse jactitaret, interrogatus a Johanne cancellario, si Casinenses accepissent regulam a Cluniacensibus, an Cluniacenses a Casinensibus, Pontius respondit, quod non solum Cluniacenses, verum etiam omnes monachi in orbe Romano degentes regulam patris Benedicti a Casinensi cœnobio acceperunt. Tum cancellarius: « Ergo si ex Casinensi cœnobio tamquam a vivo

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁰⁰ si c. ⁶⁰⁰ innotatione c.

NOTÆ.

(1467) Cf. de Justis Casin. 61.
(1468) Ap. Gatt. Hist., p. 131 et Acc., p. 253;

(1469) V. Gatt. Hist., p. 126. Cf. infra, c. 76.

fonte monasticæ religionis norma manavit, jure ac merito Casinensi abbati hæc prærogativa a Romanis pontificibus concessa est, ut ipse solus qui Benedicti legislatoris est vicarius, abbas abbatum vocetur. Per idem tempus Romani adversus jam dictum pontificem ferali inter se odio dissidebant. Nam pars maxima illorum, qui filium nuper defuncti præfecti (1470) contra⁶⁶⁶ voluntatem elegerant (April.), omnibus nisibus contra Petrum Leonis agebant, adeo ut nonnullas ejus turres destruerent, quia pro tempore ipso et cum ipso non consenserat pontifex voluntati eorum. His auditis Heinricus imperator, qui defuncta Matilda tunc apud Liguriam debebat gratia disponentiarum rerum illius, latus effectus quia non bene cum papa conveniebat, xenia imperialia Urbis præfecto et Romanis transmisit, adventum suum illis prænuntians affuturum. Pontifex interim loco cesserat, et Petro Leonis in munitionibus degenti, quoquomodo poterat subsidia ministrabat.

61. Anno autem dominicæ incarnationis 1117. idem imperator congregato exercitu Romam advenit. Quod dum papa Paschalis comporisset, Urbem egrediens venit ad hoc monasterium, atque ab universa hujus loci congregatione rogatus, Landulphum archiepiscopum Beneventanum, quem supra (c. 49) depositum retulimus, in gradu suo restituit (1471), sicque per Capuam Beneventum ingressus est. Imperator interea urbem Romam ingrediens, et pontificem exinde discessisse prænosens, consules, senatores ac proceres partim donis, partim promissis ad se attrahens, Ptolemeo illustrissimo, Octavia stirpe progenito, Ptolemei magnificentissimi consulis Romanorum filio, Bertam filiam suam (1472) in conjugio tradidit; eique dona per plurima conferens, quicquid avus ejus Gregorius alique parentes habuerant vel retinuerant, prædicto Ptolemeo et hæredibus ejus imperiali auctoritate in perpetuum confirmavit (1473). Agit interim papa cum principe aliisque Normanis, quatinus contra imperatorem conglutinentur, illique obsistant, vel certe contra jam dictum Ptolemeum, Romanorum consulem, generum ejus hominibus supradieti pontificis armatorum auxilium subministrant. Heinricus præterea imperator in urbe Roma persistens, paschalis die solemnitatem (Mart. 25) cum ingenti gaudio senatus populi que Romani celebrare studuit, et quia pontificem ibidem

A non invenit, et rationes suas cum rationibus ejus internuntiis mediantibus minime convenire videbat, coactus fervore æstatis secessit cum suis in hyperboreis regionibus, spondens se temperato ære agiliter Romam redire. Normanni vero imperatorem ab Urbe egressum dum agnovissent, elegerunt de suis ferme trecentos, ac diebus pentecostes contra Ptolemeum de quo supra retulimus direxerunt. Qui Campaniam ingressi, justa Pylum ejusdem provinciæ oppidum castra metati sunt, prædam inde hominum ac jumentorum facientes. Hoc ubi Ptolemeo consuli nuntiatum est, evestigio milites quos imperator in adiutorium suum reliquerat evocans, per noctem eos exadverso contra castra illorum dirigere studuit. Normanni interim cognito illorum adventu, præpete cursu ad castrum Acutum fugientes pervenere, quos Teutonici insequentes quotquot invenire poterant neci tradebant, magnamque stragem de eis fecissent, nisi castrum Normannos recepisset. Victoria itaque Alemanni potiti, Normannos exequitatos et deprædatos per vicos et oppida persequiebantur, talique ordine Normanni injuriis affecti unus post unum ad propria remearunt.

62. Hoc præterea tempore terræmotus (1474) magni per universam fere Italiam facti sunt (Jan.) ita quod muri multarum civitatum ruerent, ecclesiæ a fundamentis subverterentur, et excelsæ turres demergerentur, et multorum hominum strages fierent; fontes etiam fere omnes turbidati sunt, et lampades ecclesiarum nullo impellente turbine per acrem movebantur. Tunc quoque in civitate Veronensi maxima pars ædificiorum corruit, yatus etiam in eisdem partibus magni facti sunt, et innumera arbores virentibus foliis radicitus evulsæ, foras ejectæ sunt, fumoque loca illa oblecta; infaus etiam contra ætatem locutus, quædam portentosa vaticinatus est, quæ postea evenerunt. His perturbacionibus insistentibus, Symon, filius Ugonis de Molisi, apud Yserniam vita decessit, corpusque ejus ad hoc monasterium delatum atque in atrio ecclesiæ beati Benedicti reconditum est.

63. His porro diebus Robbertus, rex Anglorum, (1475) legatos ad hoc monasterium direxit, petens ut pro se atque pro statu regni sui Domini clementiam exorarent, calicemque aureum quantitatis non modicæ beato Benedicto per eos dirigere studuit, eo etiam tempore Roggerius (1476), filius Landonis

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁶⁶ pontificis excidisse videtur.

NOTÆ

- (1470) Petrum f. Petri.
 (1471) II Aug. 1116. Falco Ben. calculo Pisano usus.
 (1472) Illegitimam.
 (1473) Contra hunc Ptolemeum et Dulciacam, matrem ejus ut videtur, a. 1140 monachi Cryptæ Ferratæ conquesti sunt, v. Annales nostros VII, 22. Filii ejus fuerunt Itano, Jordanis de Gabiniano (Borgia Ist. di Velletri p. 247.) et Jonathas, dictus comes Romanorum in Necr. Casin. ad XIV. Kal. Dec., sed Tusculanus in placito Ottonis com. palatini a. 1159 in Murat. SS. IIb, 678. Die 9 Julii 1155

papæ fidelitatem juravit (Mattei, Memorie di Tusculo p. 162), sed a. 1170. Tusculum Alexandro III resignavit (Romuald. Sal. p. 210), simul cum Rainone de quo v. Annales nostros VII, 23; IX, 440; Murat SS. IIIa, 462; Ant. Ital. I, 141.

(1474) Meminere eorum Anon. Cas. ad h. a. multique alii.

(1475) Sed cui frater sceptrum præripuisset, captivumque detineret. Tamen ut nomen mutemus necesse non est.

(1476) Dictus Scannacaballu. Edidit Gatt. Acc., p. 237.

Calvensis comitis ad hunc locum deveniens, obtulit beato Benedicto (*an. 1118. Jan.*) in Sycilia, in loco ubi dicitur Melazzeti, casalem sancti Andreae, iuxta flumen Platiplatanion (1477, intra hos fines: a prima parte conjungit in monte qui dicitur de Marge, qui est a parte orientis, a secunda parte conjungit cum praedicto flumine, et cum torone (1478) qui est iuxta flumen de Sancta Venera, a tertia parte casalem sancti Nycolai de Melito, cum hominibus in eodem loco sibi pertinentibus, quingentorum bizanteorum pena apposita.

64. Per hos etiam dies Alexius imperator novae Romae Constantinopoleos, qui multa bona Casinensi caenobio contulerat, et super omnia Latini nominis monasteria dilexerat, quadragesimo quarto (1479) anno imperii sui hujus vitae metas exsolvit (*Aug. 15*), et Joanni Porfirogenito filio suo orientali Romano summam reliquit. Similiter et jam dictus papa Paschalis a Benevento Romam regressus, 12. Kal. Febr. vita decessit, et Joannes cancellarius, hujus Casinensis caenobii a pueritia monachus, a clero, senatu, populoque Romano in Gelasium papam eligitur. Talia dum Heinrici imperatoris venissent ad aures, festinus Romam advenit, nuntiosque ad eundem electum transmittere studuit, per quos ei direxit, quod si fidem quam papa Paschalis cum imperatore fecerat observaret, et conventiones quae inter Romanum imperium et sedem apostolicam statutae fuerant firmaret, imperator confestim fidelitatem eidem electo et Romanae ecclesiae faceret; sin alias, alium pontificem in Romana ecclesia inthronizaret. Videns igitur idem electus rationes suas cum rationibus imperii convenire non posse, per fluvium Tiberim mare ingressus, una cum episcopis et cardinalibus aliisque clericis Romanae ecclesiae, nec non et praefecto Romanae urbis, multisque aliis nobilibus Romanis, advenit Cagetam. Hoc ubi imperatori nuntiatum est, evestigio Mauricium, Bracariensem archiepiscopum a papa Paschali depositum, invasorem Romanae ecclesiae constituit. Supradictus autem electus Cagetae remorans, in quadragesima presbyter ordinatus, et ab eisdem episcopis et cardinalibus in papam Gelasium consecratus est. Tunc temporis Capuanus princeps Robbertus et Guilielmus dux ad eum pontificem in eadem civitate venientes, fidelitatem fecere. Deinde Capuam veniens, una cum episcopis et cardinalibus excommunicavit eundem imperatorem una cum praedicto invasore eorumque complicitibus (1480). In festivitate autem paschali (*Apr. 14*), im-

posito sibi Romani orbis diademate, cum magna laude et gloria ad patris Benedicti monasterium Capuae situm venit, celebrataque missa sollempniter ad episcopium civitatis rediit, ornatis plateis et arcubus Romano more. Post haec idem pontifex ad hoc monasterium veniens, cum immenso honore ac gaudio ab universa congregatione susceptus est, atque per plurimos dies in hac terra moratus est. Robbertus interea princeps exercitum congregans ad hec monasterium venit, Romam sicut promiserat pontifici cum eo iturus; audiens autem quod imperator oppidum quod Turricula (1481) dicitur obsideret, Casini substitit; ubi etiam nuntios imperatoris suscipiens, Capuam repedavit. Imperator interea cum oppidanis foedus iniens, Romam rediit, ibique die sancti Pentecostes ab eodem haeresiarcha coronatus, Liguriam rediit. Hoc ubi pontifex supradictus agnovit, Romam reversus est, indeque egressus civitatem Pisanam adiit, ecclesiamque inibi sanctae Mariae quae Ad donum nuncupatur dedicans (*Sept. 26*), primus in eadem urbe archiepiscopatum instituit (1482). In eadem vero civitate supradicto pontifice persistente, auctoritate ejus ac Petri archiepiscopi civitatis illius oblata est beato Benedicto ecclesia sancti Silvestri in eadem civitate Pisana ab Ojenundo et filiis ejus, cum pertinentiis suis (*Sep. 29*) (1483). Huic concessioni Lambertus Hostiensis episcopus, post autem papa Honorius, cum aliis cardinalibus interfuit. Exinde vero supradictus pontifex discedens cum episcopis et cardinalibus, Cluniacense caenobium petiit, atque a supradicti loci abbate honorifice nimis receptus, et ibi aliquandiu remoratus, post paucos dies vita decessit (*An. 1119. Jan. 29.*), atque in eodem monasterio decenti est sepultura reconditus. Cardinales igitur videntes se tanto destitutos esse pastore, consilio habito, ne diutius Romana ecclesia morsibus scismaticorum pateret, Guydonem Byennensem archiepiscopum, regali stirpe progenitum, in rebus saecularibus et ecclesiasticis apprime eruditum, ibidem sibi in papam Calixtum praeficiunt. Idem praeterea pontifex per aliquantum temporis ibidem remorans, Roscennanumque cardinalem et hujus caenobii monachum ⁶⁵⁷... ex parte Itolorum, catholicae duntaxat parti faventium, de sua ordinatione consensum unanimum per litteras excipientis, una cum episcopis et cardinalibus ad monasterium Beati Mauri in Glannafolio situm, et huic Casinensi caenobio subditum pervenit, rogatusque a monachis Casinensibus, qui secum venerant, nec non a Gyrrardo, jam dicti loci (1484) abbate, ejusdem confes-

VARIAE LECTIONES.

⁶⁵⁷ excidisse alioviud patet, fortasse Romam dirigens et per eum.

NOTAE.

(1477) Plotiplatamon ib.

(1478) l. e. colle.

(1479) lmo 38.

(1480) In dom. palmarum, ut ipse scribit ad Cononem Praenest. Cod. Udadr. 295. Inde Casinum cum veniste, etiam Pandulfus Pis. retulit.

(1481) Torricella, ut videtur, quod lacui Trasi-meno adjacet.

(1482) V. Chr. Pis. ap. Murat. SS. VI, p. 105, 169. Pagium ad a. 1118, n. 10, 11.

(1483) V. chartam ap. Gatt. Hist., p. 422.

(1484) S. Mauri.

soris Christi Mauri ecclesiam sollempniter dedicavit, in qua etiam corpora sanctorum Antonii et Constantini, qui de hoc Casinensi cœnobio ad Gallias cum beato Mauro perrexerant, cum maxima reverentia posuit. Sicque Romam veniens, a clero, senatu, populoque Romano honorifice satis exceptus est (*Jun. 3*).

65. Eo igitur tempore, cum jam ab incarnatione Domini annus vicesimus centesimus atque millesimus voveretur (1485), tam magni terræmotus in hac terra facti sunt, ut in Camino palatium dirueret, in Cucuruzzu ecclesiam cum curia subverteret, apud Bantram ecclesiam, domos, et campanaria ad terram dejiceret, multique sub ipsa ruina interirent, et nunc quidem novem, nunc decem et septem, nunc viginti et eo amplius⁶⁵⁸ id per dies singulos sentiremus (1486). Quo tempore pater Benedictus cuidam Hispano apud Termulas tribus vicibus visibiliter in quodam trivio apparens, dixit: «Vade, dic abbati, ut omnes qui in dicionis suæ terra habitant, discalciantis pedibus ad monasterium meum in Casino constructum, omnipotentem Deum rogaturi, convenire faciat, et ipse una cum fratribus per omnes monasterii ecclesias letanias faciant discalciantis pedibus. Increverunt enim peccata hominum, et delicta eorum multiplicata sunt valde; forsitan ignoscet Deus delictis illorum, perficiat vota et supplicationes ad eum. » Percontatus quisnam esset, fratrem Benedictum se esse respondit. Ille autem exurgens, venit ad abbatem, et quid viderit vel audierit seriatim pandit. Igitur cum iusta patris Benedicti præceptum sursum ad monasterium omnes Deum rogaturi convenirent, diabolus claudi specie assumpta in devexo montis latere illis factus est obviam dicens gloriosæ virginis Mariæ ecclesiam, maximamque civitatis partem terræ motu diruta esse. Illi autem falsitati ejus aurem accommodantes, et id quod cœperant ocios dimittentes, ad civitatem reversi sunt; quo dum venissent, videntes illusionem diabolicam, alio die letaniam quam stulte dimiserant discalciantis pedibus implere studuerunt. Igitur prima noctis vigilia magno ultra modum terræmotu facto, fratres e stratis suis surgentes, discalciantis pedibus flentes et ejulantes ad patrem confugiunt Benedictum, atque ante ejus sacratissimum corpus preces ad eum fundentes, per omnia monasterii altaria letanias decantare cœperunt. Fidelis Dominus in verbis suis, qui invocantes se et de sua misericordia præsumentes exaudire promisit; nam supplicatio letaniæ a fratribus explicita, ne unus quidem lapis ulterius de

A hoc loco motus est. Hæc dum ad notitiam vicinorum circummanentium pervenissent, omnes fere qui in principatu manebant, nudis vestigiis huc ad beatum Benedictum venerunt, omnipotentis Dei clementiam suppliciter postulantes ut tanti patris interventu illis misereri dignaretur. Nec sua frustrati sunt æstimatione, nam confestim tremor terræ quievit.

Hoc interea anno Robbertus Capuanorum princeps ejus supra meminimus vita decedit (*Jun. 3*), et Richardus filius ejus a Capuanis in principatum substituitur; quo paulo post mortuo, Robbertus (1487) patruus ejus illi in principatum succedit.

66. Hujus abbatis tempore, in Campania provincia insigne miraculum ei antiquis per omnia simile factum est. In Comino namque, in castro quod in honore sanctorum Septem fratrum constructum est, nobilis ejusdam militis filius fuit nomine Albericus, qui puer decimo anno nativitate suæ inchoante languore correptus ad extrema perductus est; quo tempore novem diebus totidemque noctibus immobilis ac sine sensu, et velut mortuus jacuit. In quo spatio a beato Petro apostolo et duobus angelis, quorum unus Emmanuel, alter Eloy dicebatur, per loca pœnarum deportatus, ductus est ad os infernalis baratri, demum vero ductus ad paradysum, vidit mansiones sanctorum, atque in cœlum aereum sublevatus, et a beato Petro apostolo sufficienter instructus de veteri testamento, de pœnis peccatorum, et de perhenni gloria sanctorum, vidit archana quædam, quæ prohibitus est alicui loqui, sicque per 72 provincias ab eodem apostolo deportatus, et vitæ redditus est. Hujus igitur visionem nosse qui cupit, rei seriem a Guidone⁶⁶⁹ hujus Casinensis cœnobii monacho compositam (1488) relegat; quæ quia per omnium fere ora volvitur, referre omisimus. Exinde vero idem Albericus relictis et spreto sæculi pompis, hoc Casinense cœnobium petiit, atque a patre Gyardo gratanter nimis susceptus, et sanctæ conversationis habitu indutus, Christo vero regi militaturus cum cæteris fratribus est aggregatus. Tanta enim usque in hodiernum abstinence, tanta morum gravitate pollet, ut pœnas peccatorum perspexisse et pertimuisse, et gloriam sanctorum illum vidisse nemo quis dubitet. Non enim carnes, non adipem, non vinum ab illo tempore usque nunc Deo annuente sumpsit; calciamenta nullo penitus tempore utitur, et sic in tanta cordis ac corporis contritione et humilitate usque in hodiernum in hoc Casinensi cœnobio perseverat, ut multa illum quæ alios laterent vel metuenda vel desideranda vidisse,

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁵⁸ vicibus excidisse videtur. ⁶⁶⁹ ita Gattula. Guidono Any.

NOTÆ.

(1485) Consentit Anon. Casin.

(1486) Imitari videtur Leonem III, 53.

(1487) Imo Jordanus frater post mortem Richardi III.

(1488) Jussu Girardi abbatis; v. præf. visionis in

Francisci Cancelliere observationibus *Sopra l'originale della Divina Commedia di Dante*, Romæ 1814, 8, p. 134 et supra p. 568. Exstat in cod. Cas. 257 f. 336.

etiāsi lingua taceret, vita loqueretur. His (1489) porro temporibus, Petrus diaconus anno dominicæ incarnationis quintodecimo centesimo atque millesimo, primo ætatis suæ lustro a parentibus suis beato Benedicto oblatus, et a jam dicto Gyraldo abbate susceptus, et habitu sanctæ conversationis indutus, atque sub eodem abbate per annos bis quattuor eruditus, 21 anno ætatis suæ scripsit ad Odesirium II. supradicti Gyraldi successorem (1490), passionem beatissimi martyris Marci et ⁶⁵⁰ sociorum ejus (1491), vitam egregii confessoris Fulconis ⁶⁵¹, passionem sanctissimi martyris Placidi discipuli beati patris Benedicti (1492), et vitam sancti Apollinaris abbatis ad ⁶⁵² reverendissimum Raynaldum abbatem (1493), vitam sanctorum Guinizonis et Januarii ad ⁶⁵³ Richardum monachum Casinensem, vitam sancti Constantii episcopi et confessoris ad Guarinum episcopum Aquinensem, vitam sancti Severi episcopi Casinensis ⁶⁵⁴ ad Seniorectum abbatem. Rythmum de novissimis diebus (1491), in quo justa litteram videtur secutum fuisse apostolum Johannem, cum idem Petrus sciret finitum pro infinito, justa quod ibidem scriptum est. Destructionem etiam et restaurationem civitatis Atinæ, et inventionem corporis beati martyris Marci descripsit. Vitam sanctæ Dariæ uxoris sancti Nycandri. Scripsit etiam sermones hos : de festivitate beati Marci sermones 8, de vigiliis ejus sermones 2, de ⁶⁵⁵ sancto martyre Placido omelias 2 (1495); et sermones 12 : de cœna Domini sermones 2, in parasceven, in sabbato sancto, omeliam in festivitate sancti Benedicti, sermonem in pascha, in octava sancti Benedicti, in ascensione Domini, in pentecoste, de festivitate

A sancti Johannis baptistæ, de sancto Petro et Paulo, de sancto Laurentio, de vigilia sanctæ Mariæ; librum illustrium virorum cœnobii Casinensis ad Pandulfum Teanensem episcopum (1496). Miracula Casinensium monachorum quæ scripta adhuc minime erant descripsit. Istoriam de eversione seu restauratione cœnobii beati Mauri ex jussione abbatis Seniorecti emendavit, in qua et prologum scripsit. Fecit et prologum in libro privilegiorum, sermonem de translatione corporis sancti protomartyris Stephani a civitate Constantinopolitana ad Urbem Romanam, ortus et vitas justorum cœnobii Casinensis (1497), sermonem de festivitate omnium sanctorum, de native Domini sermones duo (1498), de sancto Stephano. Chronicam cœnobii Casinensis a renovatione ecclesiæ beati Martini a Desiderio facta, usque ad hunc diem. Astronomiam ex veteribus libris collegit. Demum vero pro responsis Casinensis cœnobii apoerisarius ad Lotharium III, Romanorum imperatorem directus, postquam (1499) ei sessionem ad pedes suos concessit, postquam inter cappellanos Romani imperii locavit, postquam discipulum Bertulfi cancellarii constituit, postquam a secretis effecit; logothetam, exceptorem, et auditorem Romani imperii illum constituit, in aula porro Romani imperii idem Petrus dum versaretur, altercationem quæ facta est ante eundem imperatorem inter eum et adversarium Casinensis ecclesiæ composuit (1500). Solinum de miraculis brevavit (1501). De generibus lapidum pretiosorum ad Chonradum imperatorem librum exaravit. Expositionem super regula sancti Benedicti componens, in 4 libros divisit (1502). Scolias in veteri testamento (1503). Epistolas duas ad

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁵⁰ ac 2. ⁶⁵¹ ita codd. F. vitam s. Placidi 2. ⁶⁵² ad r. R. a. *desunt* 2. ⁶⁵³ ad R. m. C. *desunt* 2. ⁶⁵⁴ ep. et confessoris 2. ⁶⁵⁵ sermonem in octava sanctorum Marci, Nycandri et Marcyani, et 2.

NOTÆ.

(1489) Quæ de Vita sua et scriptis hic Petrus refert, bis præterea exstant, ipsius manu scripta, scil. 1 cod. Cas. 361, cap. ultimo libri *De viris ill. Casinensibus*, ordine diverso, ubi cum septies atramentum mutetur (sc. verbis : *In ipso autem, in sabb. sancto; serm. de transl. s. Stephani, librum notarum, translationem, cantus, et sanctorum N. et Marci, ubi desinit, pagina vacua relicta*), et narratio brevior sit, primo hæc scripsisse videtur. 2 cod. Cas. 257, cujus varias lectiones adjicimus. Incipit : *Petrus Casinensis diaconus, cartularius, scriniarius ac bybliothecarius, ex patre Egidio natione Romano, Gregorii Romanorum patricii et consulis filio, quinquennis sub Gyraldo abb. b. Ben. oblatus, u. d. i. 1115, atque sub eodem abbate per 8 fere annorum curricula eruditus est. Anno vero i. d. 1128, etatis autem ejus 21, cum abbas Od. II. Gyraldi abbatis successor abbatiam reliquisset, ad exilium emulorum suorum faciente invidia directus est. In ipso autem constitutus dum esset exilio, descripsit ad supradictum Od. abb. passionem etc.*

(1490) Sed tunc dimissa abbatia cardinalem, ut bene Ang. de Nuce.

(1491) V. p. 565.

(1492) P. 566.

(1493) Exstat in Reg. S. Placidi, cod. Cas. 515, f. 126 : v. S. Guinizonis f. 141 ; v. S. Severi f. 150.

Easdem recepit in librum *De ortu et ob. just. Casinensium*, Cf. p. 569.

(1494) Exstat in cod. autogr. Cas. 361 ex quo principium edidit L. Tosti II, 120.

(1495) Eæ cum 12 sermonibus exstant in cod. 515, f. 64 ; sermones etiam in cod. autogr. 361.

(1496) V. p. 568. Autographus exstat in cod. 361.

(1497) Exstant in cod. 361 autographo.

(1498) Hi tres sermones exstant ibidem.

(1499) Cf. ep. ad Richizam, Mart. Coll. I, 757 : *Postquam enim nostram parvitatem discipulum B. c. effecerat, postquam logothetæ, exceptoris et auditoris officio remuneraverat, postquam sessionem ad pedes suos indulserat, postquam a secretis effecerat, etc.*, v. infra c. 125.

(1500) Ea Casini non exstat, sed servata est cum altera altercatione in apogr. manu Constantini Cajetani a. 1602 confecto, in Bibl. Brancaecciana II, C. 22. Cf. infra c. 97. et 115.

(1501) Ejusmodi opus continetur cod. Casin. 391, sæc. XII.

(1502) Cod. 257, f. 57 scripta jussu Seniorecti et Rainaldi Colementani; Tosti II, 118. Partem ejus Ang. de Nuce edidit, in Append. Chronici.

(1503) Ib., f. 346. Incip. *Mos est sanctæ scripturæ*, etc. I. B. MARUS.

Lotharium imperatorem, ex jussione abbatis Guy-
baldi (1504). Ad Richizam imperatricem de obitu
Lotharii imperatoris. Ad eandem de obitu Heinrici
ducis Bajoariorum. De electione Chonradi II. Ro-
manorum imperatoris epistolam perpulchram com-
posuit. Librum notarum ex parvo ampliore effecit,
et Chonrado imperatori dedicavit (1505). Vitrubium
de architectura mundi emendans breviavit (1506).
Librum Hevæ, regis Arabiæ, de pretiosis lapidibus ad
Neronem imperatorem, quem Constantinus impera-
tor ante annos fere octingentos ab urbe Roma Con-
stantinopolim asportaverat, de Greco in Romanam
linguam transtulit. Ymnos duos in laudem sanctæ
Justæ virginis et martyris dictavit. Visionem Alber-
rici monachi Casinensis corruptam emendavit (1507).
Chronicam regum gentis Trojanæ, et consulum, dicta-
torum, et imperatorum composuit (1508). Miracula
sanctorum martyrum Marci, Nycandri, et Marciani
exaravit. Ymnos sex ⁶⁶⁶ in eorum laude composuit.
Cantus beati martyris Marci dictavit. Scolias in di-
versis sententiis (1509). Exhortatorium ad mona-
chos (1510), in quo ostendit quid custodire, quid
cavere debeant, de septem vitiis et virtutibus, de 7
petitionibus, de Rebecca et Isaac, de rege Ozia et
sacerdotibus, de Moyse, et via trium dierum, ac
tribus temporibus, de visione Ysaïæ. Librum salu-
tationum, exhortationum ⁶⁶⁷, et opprobriorum. De
terra repromissionis itinerarium ex omnibus veteri-
bus libris collegit, et Guybaldo Casinensi abbati di-
cavit (1511). Vitam sancti papæ Leonis exaravit ⁶⁶⁸.
Ystoriæ ⁶⁶⁹ gentis Trojanæ a principio mundi usque
ad sua tempora, nec non et librum prodigiorum et
portentorum describens, illustrissimo Ptolemeo II,
Romanorum consuli dedicavit. De temptatione
Christi in deserto omeliam perpulchram exaravit,
nec non et altercationem, quam habuit cum quo-
dam Constantinopolitano pro Romana ecclesia. Com-
posuit alia multa, quæ hic scribere supersedi-
mus (1512).

A 67. Sub jam dicto abbate Cyrardo Gunnarius
Sardorum nobilissimus (1513), parentum suorum
Baresonis et Torkitorii regum vestigia sequens, cum
licentia archiepiscopi sui (1514) obtulit beato Bene-
dicto ecclesiam sancti Petri in Nurki, et sancti
Nycolai, ac sancti Johannis et sancti Petri in Nu-
gulbi, et sancti Helix ac sancti Johannis (1515) in
Setin, cum omnibus pertinentiis earundem eccle-
siarum, ad utilitatem vestimentorum nostrorum (*an.*
1120. *Mai.* 24). Id ipsum fecit et Furatus de Cy-
til (1516) cum voluntate ejusdem archiepiscopi, et
episcopi s. Boni, de ecclesia sancti Nycolai in So-
lio, et sanctæ Mariæ (1517) cum pertinentiis suis.
Sed et Comita Sardorum nobilissimus tunc temporis
ad hoc monasterium veniens, cartam (1518) fecit
huic loco de ecclesia sancti Michaelis in Ferrucesi
cum pertinentiis suis. Pari etiam modo Marianus de
Zori optulit in hoc loco ecclesiam sancti Georgii in
Banarcatu, cum omnibus quæ tunc temporis habere
videbatur. Hujus exemplo ducta *Muscunonia* car-
tam fecit de domo sua in Solio, cum servis et an-
cillis, et omnibus rebus suis. Susanna etiam illam
ad bonum æmulata optulit beato Benedicto domum
suam in Yscano, et in Mulana, et in Cortina, et in
Myrra, et in Coquina, et in Amendula, cum servis
et ancillis, et omnibus suis. Vera quoque filia Gun-
narii de Thori concessit similiter in hoc loco domum
suam in Coquina, cum servis, et omnibus quæ
habere videbatur. Id ipsum fecit et Constantinus de
Carvia, fecit oblationis cartulam de ecclesia sancti
Petri in Sybrano, cum omnibus pertinentiis
suis (1519).

68. Tunc temporis (*an.* 1120. *Jul.*) præphatus papa
Calixtus Urbem egressus venit ad hoc monasterium,
et a prædicto nostro abbate cum ingenti honore
susceptus, die illo missam sollempniter celebravit,
atque in hac terra per duos fere menses (1520) est
remoratus. Quem videlicet pontificem noster abbas
honorifice nimis sustentavit, et in omnibus necessi-

VARIE LECTIONES.

⁶⁶⁶ numero locus vacat 2. ⁶⁶⁷ exornationum 2. ⁶⁶⁸ ad Innoc. papam II ex. 1, 2. ⁶⁶⁹ Hæc in cod.
257 ita leguntur, eadem manu sed non eodem tempore scripta: Y. g. T. a Noe u. ad s. t. describens,
Pt. II R. c. dicavit. Scripsit omeliam in quadragesima, necnon et altercationem q. h. c. q. C. p. R.
ecclesia. Ibi finis est.

NOTÆ.

(1504) *ib.*, f. 52. Epistolæ ad Richizam, f. 37 et
368: ad Conradum, f. 37. Cf. p. 571.

(1505) Prodiit cum Valerio Probo Venetiis 1525,
4: Lugd. Bat. 1599, 8; Col. Allobr. 1602, 4 et in
coll. auctorum linguæ Latinæ.

(1506) V. Polemii Exercitatt. Vitruv. II, 171.

(1507) Cod. 257; f. 356.

(1508) Cod. 257. Fragmenta edita sunt in Mon.
SS. III, 219 et in L. Tosti *Hist. Cas.* II, 416.

(1509) Cod. 257, f. 18.

(1510) *ib.*, f. 41.

(1511) V. Præf., p. 571.

(1512) Librum *De dignitate Romani imperii*, inc.
Hæc digni, etc., habet catal. codd. Cas. in A. Mai
Spicil. V, 223; Cod. 257 præterea continet catalo-
gos pontificum Romanorum et abb. Casinensium,
explanationem brevem regulæ, et epitomam super
Regula S. Benedicti ad Lotharium imperatorem),
inc.: *Admirabili*, etc. Quod ad historiam faciat,

nihil ibi invenies. In cod. 515 est *Vita Aldemari*
(Ortus et ob. c. 69); in fine cod. 361 perit opus
inscriptum: *Synonima M. T. Ciceronia*.

(1513) De Laccon, in regno Ardar. *Gatt. Hist.*,
p. 424; cf. confirmationem Gonnarii regis Turri-
tanorum Acc., p. 255.

(1514) Athu s. Azzu.

(1515) Ea in privil. non commemoratur.

(1516) S. d. *Gatt. Acc.*, p. 237.

(1517) In altera charta, cujus fragm. dedit *Gatt.*
Hist., p. 344.

(1518) Fragmentum ejus edidit *Gattula ib.* Reli-
quas non edidit.

(1519) Edidit Tosti *Hist. Cas.* I, 421.

(1520) Id pugnat cum epistola Eginonis ap. Udal-
scalcum, ubi papam Kal. Jul. adhuc Romæ manen-
tem videmus, quem Falco 8 Aug. Beneventum in-
trasse narra. Casini eum fuisse, etiam Pandulfus
in Vita ejus testatur.

latibus ejus strenue satis deservire curavit. Inde vero Beneventum veniens (Aug. 8), in Apuliam usque descendit, ac more antecessorum suorum a duce Guilielmo fidelitate recepta (1521), Romam reversus est. Dehinc vero exercitum congregans, Mauricium æresiarcham in civitate Sutrina obsidens cepit (an. 1121. Apr.), et in arce hujus monasterii (1522), quam idem abbas a fundamentis construxerat, exilio relegavit. Hic autem reverendissimus pontifex dum Beneventi resideret, rogatus ab eodem abbate nostro vel fratribus, ecclesias sancti Petri et sancti Nycolai de Nugulbi, sancti Helix in Scin, et sancti Petri in Nurci, quas vir illustrissimus Gunnarius de quo supra retulimus, beato Petro optulerat, et postmodum ejusdem pontificis jussu beato Benedicto concesserat (1523), per apostolicæ sedis privilegium (1524) congregationi nostræ in perpetuum confirmavit (an. 1120. Aug. 9), ut de ipsarum ecclesiarum redditibus prout facultas ministraverit indumenta semper huic nostro conventui præparentur. Salvo nimirum censu quattuor solidorum Papiensis monetæ singulis annis Lateranensi sacro palatio persolvendo. Adjiciens insuper, ut possessiones et dona omnia, quæ supradictus Gunnarius beato Benedicto contulit, vel collaturus est, omnia similiter in necessitate vestimentorum in perpetuum conserventur, et si quis ejusdem Gunnarii oblationes auferre, vel minuere, aut a constituta vestimentorum præparatione hujus sancti Casinensis conventus subtrahere vel mutare præsumpisset, anathemate plecteretur. Idem præterea illustri viro Gunnario uxoriq̄ ejus Helenæ litteras direxit (Aug. 10) (1525), gratias agens simul et monens, ac in remissione peccatorum illis injungens, ut in eo quod cepissent constantius permanerent. Romana enim sedes et ecclesias et donum quod nostro cœnobio fecerant, sua auctoritate firmaverat, prohibens ne quis illa subtrahere, diminuere, aut in futurum sine Casinensium fratrum consensu audeat commutare; sed ob fratrum indumenta quieti semper et illibata permaneant. Pari etiam modo litteras Vulterano episcopo destinavit (1526), mandans quam specialiter, quam præcipue hoc Casinense cœnobium ad protectionem Romanæ spectaret ecclesiæ; præcipiens insuper, ut donum quod beato Benedicto ab illustri viro Gunnario et uxore ejus factum fuerat, pro beati Benedicti reverentia quietum et ab omnium infestatione liberum faceret permanere, quia apostolica sedes donum illud scripti sui auctoritate firmasset, et ecclesias quasdam, quas Gunnarius cum uxore sua

A Helena beato Petro obtulerant, huic nostro cœnobio ex apostolicæ sedis liberalitate concessisset. Nollet ergo, ut per quorumlibet violentiam subtraherentur vel infestarentur; sed omnia quiete ac libere ad Casinensium fratrum indumenta conservarentur.

69. Factum (1527) est autem, dum idem venerabilis papa apud Beneventum maneret (Oct.), Otto Capuanus archiepiscopus conquestus est Capuanam ecclesiam spoliatam tribus ecclesiis quæ essent juris sancti Stephani, quas hæc Casinensis ecclesia possideret; scilicet sancti Benedicti Pyzzuli, sancti Angeli ad Odaldiscos, sancti Ruphi, quarum sibi possessionem restitui per Romanam curiam postulabat. Ad hæc noster abbas respondit, Casinensem ecclesiam ejusque ministros Capuanam ecclesiam non expoliasse, asserens se de prænominatis rebus, pro quibus impetebatur, multiplici ratione munitum, tam instrumentorum quam legitima et incuncta temporis detentione; ostendens insuper quod appellatio quæ a parte archiepiscopi facta fuerat, neque canonica esset neque legitima, idque pluribus et evidentibus rationibus asserebat. Cumque inter utramque partem diu super hoc decertatum fuisset, apostolicus præcepit, ut rationes quas noster abbas habebat ostenderet. Tridui igitur dilatione concessa, iterum nostra illiusque pars curiam adeuntes, de eisdem quæstionibus causa denuo ventilata est. Verum ubi a parte archiepiscopi nulla ratione neque canonica neque legitima posset ostendi, quod Casinense monasterium prædictarum ecclesiarum possessionem ei restitueret, cum constaret Capuanam ecclesiam a Casinensi non fuisse expoliatam, atque in hoc prolixius immoratum esset, jussit tandem prædictus papa sibi rationes nostri cœnobii ostendi. Quibus exhibitis, et diligenter a cardinalibus clericisque Romanis studiose relectis et (1528) perspectis, qualiter illas Richardus princeps et Jordanus filius ejus in hoc cœnobio concesserant, et præcepto suo firmaverant: pontifex accepto concilio, tum pro multimodis rationibus, instrumentorum scilicet et temporum, tum pro privilegiis Romanorum pontificum huic nostro cœnobio concessis, præcepit prædictarum ecclesiarum possessiones apud hoc monasterium prout tunc fuerat remanere.

70. Hoc præterea tempore in ejusdem apostolici præsentia prædictus noster abbas proclamationem fecit de ecclesia sanctæ Mariæ in Cyngla, quam a jure hujus cœnobii Raynulfus comes (1529) violenter abstulerat, et ecclesiæ sanctæ Mariæ de Capuæ subjugaverat. Tunc pontifex abbatisse sanctæ Mariæ

NOTÆ.

(1521) Mense Oct. Beneventi, secundum Rom. Salern.

(1522) Sc. Januæ, v. c. 86. Sed tunc in Cavense monasterium eum relegatum esse constat.

(1523) V. epist. ad (Rogerium) ep. Vulterr.

(1524) Ap. Gatt. Hist., p. 425 ex orig.

(1525) Ib., p. 426.

(1526) Ibidem, utraq̄ e Petri Regesto.

(1527) Cf. notitiam hac de re scriptam in Reg. Petri, ap. Gatt. Acc., p. 715.

(1528) Et — firmaverant hic addidit Petrus; v. supra III, 57.

(1529) F. Roberti comitis Cajat. quem supra habuimus.

de Capua litteras dirigere studuit (1530), præcipiens ut quinta feria post octavas pentecosten se sedi apostolicæ præsentaret, et jus ecclesiæ suæ præsentibus episcopis et cardinalibus Romano pontifici ostenderet. Illa autem muliebri furore exarsuans, ad pontificis curiam nequaquam ire, ejusque præceptis nullo pacto se obedire respondit. Quod dum supradicto papæ nuntiatum fuisset, litteras ad eam direxit, mandans quod in nostri abbatis querimonia super Cynglensi ecclesia subterfugium quærere jam videretur, nam secundis transactis terminis ad iudicium minime venisset, neque personas pro se rationabiles direxisset: in his tamen omnibus Romana ecclesia actenus sibi et monasterio suo pepercisset, sed diutius causæ hujus discussionem protendere non valeret. Omni ergo occasione seposita pontificis conspectui se repræsenteret, vel tales pro se personas dirigeret, quæ vice sua negotium illud sufficienter valeret pertractare. Alioquin Romana ecclesia Casinensi cœnobio de Cynglensi ecclesia restitutionem cooperante Domino faceret. Tali igitur abbatissa conventionem perterrita, accedit ad comitem Raynulfum, rogat, obsecrat ut pro se Romano pontifici litteras mittat. Annuit illius voluntati remuneratus pecunia comes, et ut ab abbatissa rogatus fuerat peragens, supradicto papæ litteras mittit. Relectis igitur supradicti comitis litteris pontifex, ejus petitioni assensum præbuit, et terminum ei dedit, mandans eidem comiti, ut nullum super hoc impedimentum faceret, quin negotium illud suo tempore decideretur. Nisi enim abbatissa termino constituto sedi se apostolicæ repræsenteret, vel personas pro se idoneas mitteret, ipse Casinensi cœnobio restitutionem de Cynglensi cooperante Domino faceret, quoniam Casinensis abbatis querimonia diutius ferre non posset. Adveniente autem termino, abbas noster Romam perrexit, justitiam nostri cœnobii recipere cupiens, simul etiam et munimina nostra secum deferens. Abbatissa vero nuntium destinare vel per se ire omnino negavit. Tum papa cum episcopis et cardinalibus consilio habito, eidem abbatissæ litteras misit, admirans quia pro controversia, quæ de supradicta Cynglensi ecclesia inter sanctimonialia et Casinense cœnobium longo tempore agitata fuerat, apostolicas ad eam frequenter litteras miserat, et tres illi jam terminos constituerat: sed neque ad se ipsa venisset, neque justa ejus præceptum sufficientes pro se personas ad decisionem causæ direxisset. In quo profecto non justitiam expectare, sed dissimulationibus quibusdam et occasionibus tempus infinitum velle protrahere. Sibi quoque et cardinalibus rationabile visum esse, ut deinceps dilatione vel occasione absentia ejus Casinensis ecclesia non deberet manere de possessione Cynglensis cellæ diutius spoliata. Non enim qui

A pos-essa re spoliatus est, justa legum instituta et sanctorum canonum sanctionem ad juri coegeretur actionem accedere. Præciperet ergo suo cardinaliumque iudicio, ut infra viginti dies postquam apostolicas litteras accepisset, Casinensem ecclesiam de Cynglensi cella, salva monasterii sui justitia, in integrum reinvestiret. Res vero ecclesiæ, quas spoliationis tempore habuit, a se vel a suis hominibus minime tollerentur. Ad hæc abbatissa, ignorans ea quæ ventura erant super eam, missis hominibus contra papæ præceptum libros et quicquid in Cynglensi cella reperit asportavit. Hoc ubi papa agnovit, ad eam per litteras direxit, quia dum illam paterna benignitate et mansuetudine toleraret, ipsa in derisu papæ patientiam exhabens, nichil eorum quæ illi præciperet satageret adimplere: insuper etiam ad apostolicæ sedis injuriam et contemptum Cynglensem ecclesiam expoliasset. Præciperet ergo, nisi iram vellet experiri apostolicam, ut nichil deinceps de Cynglensi ecclesiæ rebus auferret, sed omni occasione vel dissimulatione postposita, ecclesiæ ipsi quæ per eam de eadem ecclesia ablata sunt redderet, eandemque ecclesiam cum omnibus rebus suis Casinensi monasterio restitueret. Si autem ulterius contemptrix existeret, et mandatum apostolicum infra viginti dies post litteras acceptas non satageret adimplere, apostolica sedes ex tunc in Cynglensi ecclesia divina officia interdiceret; abbatissæ vero omnem monasterii prælationem potestate apostolicæ auctoritatis prohiberet, quoadusque præphatam restitutionem cum integritate adimpleret, et Romanæ ecclesiæ de contemptu plenarie satisfaceret. Abbatissa vero ubi papæ voluntatem agnovit, ad consueta arma recurrit, pecuniam oportune importune distribuit, et se nulla ratione, nullo pacto, papæ voluntatem impleturam fateatur. Hoc igitur ubi pontifici nuntiatum est, rursus ad eam direxit, quia quanto illam majori patientia sustineret, tanto habundantiori superbia et extolentia contra Romanam ecclesiam elevaretur. Quater enim et eo amplius sibi karitative ac paterne justa sacrorum canonum sanctionem scripsisset, et mandata ejus penitus contempsisset, et Romanam ecclesiam sprevisset, quæ omnium ecclesiarum mater et domina est, non ab alio sed a Christo Domino constituta: unde non immerito fideles omnes eam debent honorare. Ipsa vero econtra sua eam vellet potestate et dignitate privare. Totiens quippe a Romana ecclesia commonita, non solum inobediens extitisset, verum etiam inobedientiam addidisset. Pro tanta igitur insolentia ejus, idem pontifex in eodem beatæ Mariæ monasterio divina omnia officia interdiceret; abbatissam ab ipsius monasterii regimine sequestraret, et tam eam quam fautores ejus in hac causa excommunicationis vinculo in nodaret.

NOTÆ.

(1530) Quatuor ejus epistolæ ad Alpheradam abbatissam et tres ad R. comitem exstant in Reg. Petri f. 31, teste G. ut. Hist., pag. 49.

Cumque nec sic valeret Romanus pontifex abbatissæ proterviam humiliare, mandat comiti Raynolfo, ut infra viginti dies postquam apostolicas litteras accepisset, Casinense monasterium de Cinglensi ecclesia in integrum reinvestiret, neque interim ejusdem ecclesiæ bona diripi a quibuslibet vel auferri permetteret. Quod si et ipse quoque apostolici mandati contemptor existeret, qui spoliationis hujus causa et principium extitisset, papa ecclesiasticæ justitiæ vigorem pro eo dimittere non valens, in personam et in totam terram ipsius excommunicationis sententiam, auxiliante Domino, proferret. Suscipiens igitur apostolicas litteras comes, abbatissam evocat. quid sibi a papa mandatum sit per ordinem pandit. Illa vero facibus succensa femineis, principem et comitem universosque illorum satellites ingenti hære remunerat, rogat, poscit, obsecrat, uti comitem flagient, ut contra papæ sententiam tueri abbatissam studeat, utque in tanto articulo temporis subveniat, modis ac nisibus quibus valet exorat. Remuneratus itaque abbatissæ pecunia comes, illam contra papæ sententiam pro suo posse tueri promittit. Quod dum supradicto pontifici relatum fuisset, mandat comiti, quia cum ipse beati Petri et papæ fidelis esset, Romana ecclesia vera cum dilectione diligeret, et inter alios strenuos et illustres viros personam ipsius præcipuæ dilectionis brachiis amplexaretur, et nisi per eum remaneret, id ipsum deinceps facere præoptaret; propter quod tunc usque ecclesia nichil egisset, in quo gravari a sede apostolica videretur. Præciperet ergo, ut omni penitus dilatione et occasione postposita, Casinensem abbatem de Cinglensi ecclesia et de possessionibus ejus faceret revestiri. Quod si contra hoc ire præsumpsisset, ipse eidem comiti divina officia et omnium ecclesiarum introitum interdiceret, et ad viginti dierum terminum constitutum personam ipsius excommunicaret, donec Casinensem abbatem de Cinglensi cella plenarie revestiret, quia Casinensium fratrum clamorem nullo modo ferre valeret. Pari etiam modo litteras Ottoni archiepiscopo Capuano direxit (1531), præcipiens ut Alferadam abbatissam pro deposita et excommunicata tamquam haberet, et in eodem beatæ Mariæ monasterio nulum divinum officium celebrare permetteret; datam a Romano pontifice interdictionis et excommunicationis sententiam per suam parochiam nuntiari et teneri faceret. Clericis vero et laicis omnimodo prohibuit, ne contra suum interdictum ecclesiam ipsam ingredi aut cum excommunicatis participare nullatenus præsumerent. Comes interea Raynulfus ægre

A ferens se pro feminea superbia excommunicatum et ab omnibus divinis mysteriis separatum, apostolici voluntatem se impleturum spondit, si Casinensium fratrum munimina perspicere posset. Relectis igitur in præsentia supradicti papæ Callisti et omnium episcoporum et cardinalium antiquis et authenticis nostri cœnobii cartulis, qualiter Sarracenus sculdahis Beneventanus, cui locus idem jure hæreditario pertinebat, ecclesiam ibi sicut in hujus libri principio (c. 6) commemoravimus beati Cassiani a fundamentis construxerat, eidem ecclesiæ, quoniam filium non habebat, omnem omnino substantiam et possessionem suam per consensum Gisulfi ducis Langobardorum concesserat, et qualiter postmodum per auctoritatem ipsius ducis eandem ecclesiam cum omnibus possessionibus suis huic Casinensi cœnobio subdiderat, seu et qualiter et sanctus Petronax abbas cum adjutorio ejusdem ducis ecclesiam ibi in honore sanctæ Dei genitricis Mariæ construens, monasterium puellarum Dei effecerat, et qualiter illam ab hoc monasterio subtractam Oderisius abbas temporibus papæ Urbani recollegerat (1532), et qualiter Capuani monasterii abbatissam idem papa ob hanc rem apostolicis litteris et sui oris invitatione ⁶⁸⁰ vocaverat, et qualiter abbatissa ad pontificem venire contempnens, nec ejus monita suscepit et judicium penitus subterfugit: simul etiam in omnium præsentia relecto exinde papæ Paschalis judicio (1533), continuo idem comes coram Johanne cardinali tituli sancti Eusebii, et Bernanno ⁶⁸¹ Romanæ ecclesiæ subdiacono, reddidit beato Benedicto totum ex integro prædictum sanctæ Mariæ monasterium, cum omnibus pertinentiis suis quæ tempore patris sui tenuit, cartulamque renuntiationis et restitutionis exinde conscribi faciens, illamque propria manu roborans (nn. 1122. Sept.), super altare beati Benedicti posuit, violatoribus illius decisionis mille librarum auri penam indicens (1534).

71. Hoc interea anno Sparanus abbas de monasterio sancti Martini in Arci ad hunc locum veniens (Feb.), obtulit beato Benedicto eandem ecclesiam sancti Martini cum pertinentiis suis (1535). Id ipsum fecit et Rao de Banerone cum Auristella uxore sua de ecclesia sancti Petri sita in finibus Consentie, in loco qui vocatur Gaurano, et ecclesia sancti Martini, loco qui dicitur Cupplatu, cum omnibus pertinentiis illarum, centum librarum auri pena apposita. Similiter etiam Milo et Litulfus filii Bernardi de Aquino, et Milo filius Milonis, ad hoc monasterium venientes optulere beato Benedicto novem familias hominum sibi pertinentium in oppido quod Pesmontis dicitur,

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁸⁰ invitationem c. ⁶⁸¹ Ermanno in carta Raynulf.

NOTÆ.

(1531) Quas edidit Gatt. l. I., s. d.

(1532) Cf. cap. 48 libri IV.

(1533) D. 4101 Mart. 31, ap. Gatt. Hist., p. 48.

(1534) Eam edidit Gatt. Acc., p. 716.

(1535) Gatt. Hist., p. 414.

et in villa sanctæ Lucæ, quorum nomina hæc sunt : Johannes, cum familia sua ; Conterius, cum familia sua ; Desiderius, cum familia sua ; Trostaynus, cum familia sua ; Petrus, cum familia sua ; Bricius, cum familia sua ; Litolfus, cum familia sua ; Ugo, cum familia sua ; Johannes, cum familia sua.

72. Tunc temporis cum (1536) fratres monasterii Capuani cuidam ¹⁶⁸² aegroto jam fere morti proximo monasticum habitum tradidissent, clerici Capuanæ ecclesiæ cum armata manu illic convenientes, cum jam defunctum repperiunt, et stimulis uequitie debriati, monachico habitu illum spoliantes, eadem indumenta quibusque ambulanti bus conculcanda in platea projecerunt. Quod ubi papa Calixtus agnovit, Capuano archiepiscopo præcepit ut inauditam et novam tantæ temeritatis præsumptionem sic per Dei gratiam corrigeret, ne aliquatenus talia agere præsumerent, neque idem archiepiscopus in hoc Deum et Romanam ecclesiam offenderet, et quia Casinense monasterium Romanæ ecclesiæ juris esse sciret, loca ei pertinentia nec per se nec per suos ullatenus inquietaret. Ab hoc etiam venerabili papa prædictus abbas privilegium de omnimoda loci istius libertate recepit (*an.* 1122. *Sept.* 16) (1537); adiciens insuper, ut si quis hujus nostri monasterii vel cellarum ejus possessiones aut res violenter auferent, postquam episcopi ipsorum a nostro abbate commoniti, justitiam de eis facere omnino noluerint, abbas super eosdem raptores secundo tertiove commonitos canonicam excommunicationem profert. Quo etiam anno, peccatis exigentibus Capuana civitas igni tradita est. Ex toto fere itaque civitate consumpta, sancti Benedicti monasterio ignis undique minabatur; fratres autem humanis rebus diffidentes, et in solo Dei adiutorio sperantes, corporale calicis sumentes, extra monasterium in medio ignis posuerunt. Mirum immodum; reversus ignis ultra propius accedere non audebat. Civibus etiam omnibus quædam manus a monasterio ignem propellens visa est; corporale vero prorsus ab ignis injuria illæsum mansit, præter quod causa testimonii ejus in medio foramen parvum factum est.

73. Hic interea abbas cum apud Beneventum in apostolici servitio permaneret (1538), et certo certius brachium sancti apostoli et evangelistæ Mathei in eadem civitate reconditum esse didicisset (1539), ad se jam dicti brachii custodes convocans, qualiter vel quo ordine ejusdem sancti apostoli brachium habuissent percontari studiosissime cœpit. Qui dum retulissent, qualiter illud secum Robbertus dux detulisset in expeditione, quam contra Alexium imperatorem habuerat, ac demum cappellanus suis ad

A mortem reliquerat, ipsique postmodum in die obitus sui sibi dimiserant: abbas monere illos attentius cœpit, ut tanta pignora Casinensi cœnobio conferrent. Illi autem ocius se hæc adimplere fatentur, si abbas illos quacumque hora ad conversionem venire vellent, absque aliquo pretio illos in hoc monasterio reciperet. Quod cum abbas libentissime se impleturum spondisset, illi confestim sanctas reliquias ad hunc locum ferendas eidem abbati contradunt. Suscipiens igitur idem abbas sanctas reliquias, diuque deosculans, per hujus nostræ congregationis fratres ad hoc monasterium transmittere studuit. Ad cujus adventum omnes qui hanc terram inhabitabant, cum ingenti devotione et gaudio obviam processerunt. Sane cum hæc ad hujus nostræ congregationis notitiam pervenissent, inæstimabili exultatione repleti, ac sollempnibus vestimentis induti, cum lampadibus et thimiamatibus usque ad portam veterem exierunt, ac terræ prostrati sanctum evangelistam adoraverunt, surgentesque cum maxima reverentia deosculaverunt, et cum ymnis et laudibus illud in monasterium introducentes, atque in argentea capsula turrium instar aptata sanctum brachium recludentes, in argentea trabe ante beati Benedicti altarium suspenderunt, anno dominicæ incarnationis 1122.

74. Eodem quoque anno quidam claudus de territorio Turonensi orationis gratia montem statuerat adire Garganum. Cumque Aquinatem devenisset ad urbem, intempestæ noctis silentio quiescenti ei beatissimus pater Benedictus apparuit, dicens: « Surge velociter, et castrum pete Casinum, ibique ante corporis mei præsentiam vestem donaveris, et sanitatem sine dubio percipies. » Tum claudus: « Quis es tu, qui tanta nobis taliaque promittis? » Et legislator ad hæc: « Omni dubitatione seposita noveris me esse fratrem Benedictum, Casinensis cœnobii fundatorem. » Et his dictis disparuit. Claudus vero confestim exurgens, rem gestam sociis per ordinem pandit. Illi vero visioni fidem derogantes, ut diversi diversa sensere. Alii namque dicebant fallacibus sompniis credere nullum deheræ, nam multos errare fecerunt sompnia. Nonnulli autem, quorum fides sanior ac devotior erat, censebant nequaquam id esse agendum; sed a Benedicto patre sanctissimo promissum beneficium expetendum. Tunc claudus exurgens, ad montem celeri gradu ac nisu quo poterat ascendit Casinum. Cumque in ecclesiam Benedicti patris corpore et nomine consecratam ingressus fuisset, et ante columnam argenteam in qua cercus magnus ponitur pervenisset, Benedicti confestim suffragantibus meritis, cœpit in

VARIE LECTIONES.

¹⁶⁸² quemdam c.

NOTÆ.

(1536) Ex ep. Calixti s. d. in Petri Regesto f. 52.

(1537) Gall. Hist., p. 335. *Datum Berulis.*

(1538) Calixtus II a Nov. 1121 ad Feb. 1122 Be-

neventi fuit.

(1539) V. supra III, 57.

pristinum claudus restitui gradum. Tunc Andreas mansionarius, qui eo die ecclesie curam gerebat, claudum vociferantem audiens, ad eum celeri cursu pervenit, vidensque callos qui in membrorum contractione exorti fuerant disruptos, et sanguinem ex conjunctione profluentem, ad fratres ut rei gestæ ordinem promeret concito gradu perrexit. Claudus vero ecclesiam egrediens insciis fratribus, concito gradu ad socios qui eum apud civitatem sancti Germani expectabant lætissimus rediit. Illi autem tanta perspicientes mirabilia, Gerardum abbatem adeunt, et rem gestam per ordinem pandunt. Venerabilis autem abbas ob ejus sanitatem lætissimus redditus, omnipotenti Deo gratias reddidit, eumque festinim Casinum ad patris Benedicti corpus remisit. Quanta autem mentis lætitia, quantaque tunc exultatio fuerit, quia adhuc omnes qui viderant supersunt, omitto referre. Post hæc quidam senatorum ab urbe Roma egredientes, ad montem pervenere Casinum, videntesque eundem claudum, quem prius ante Lateranense palatium jacere cognoverant, inquirebant qualiter quoque modo sanatus fuisset. Qui dum seriatim suam erectionem retulisset, ejus dictis senatores nequaquam assensum præbentes, interula ejus artus nudantes, et callos in frustra divisos videntes, omnipotenti Deo et patri Benedicto laudes retulere quam maximas. Ad hujus vero perpetuæ rei indicium, ejusdem claudi cambuttas ante fores ecclesie jam dicti patris Benedicti suspenderunt. Operæ pretium reor annexere celebre totoque orbi famosum miraculum, quod tunc Dominus ad ejusdem patris sanctissimi artus ostendit. Ipsa namque resurrectionis dominicæ die, dum quidam Etruriensis cum sociis suis, mutus cæcus et surdus ad patris Benedicti sanctas exuvias pervenisset, salutem recepit in omnibus membris.

75. Illis porro diebus Pandulfus, cui cognomen de Sexto inditum est, antiqui serpentis nequitia debriatus, sociato sibi Odaldo quodam sui secleris complice, terras nostri monasterii sibi contiguas infestare non desinebant; contra quem noster abbas exercitum congregans, omnem illorum terram igni ferroque consumpsit. Pandulfus autem sera penitentie ductus ad hoc monasterium venit, et jurejurando refutavit sancto Benedicto et eidem abbati per cartam castrum Vitecusum cum pertinentiis suis, unde pugna illa exhorta fuerat. Idipsum etiam fecit et Odaldus de Casale (1540) de castro quod dicitur Aquafundata, obligando se una cum Pandulfo et hæredes suos huic monasterio, ut si ipsi vel hæredes sui amodo vel aliquo tempore litem aut calumpniam per se vel per aliquam submissam per-

A sonam exinde sancto Benedicto facere temptaverint, componerent auri optimi libras centum. Illis quoque diebus Rao, filius Raelis (1541), collecta latrocinantium manu, castra beati Benedicti Suium et Mortulam deprædatus est. Quod dum papa Calixtus audisset, Pandulfo Teanensi episcopo, qui de hoc nostro cœnobio sub papa Paschali eidem ecclesie episcopus datus fuerat, præcepit ut supradictum Raonem exinde conveniret, quatenus totam terram restitueret, et tale quid in terra beati Benedicti quæ sub protectione Romanæ consistebat ecclesie, ulterius facere non præsumeret. Si vero super hoc eidem episcopo, imo Romanæ ecclesie obtemperare nollet, idem episcopus canonicam de eo justitiam faceret, quia quicquid inde dictante justitia fecisset, papa, auctore Domino, et ratum haberet et confirmaret. Tunc etiam (an. 1522) domnus Pontius (luniacensis cœnobii abbas, ob maximæ devotionis reverentiam quam patri Benedicto habebat, cum duodecim suæ ecclesie fratribus hoc Casinense cœnobium petiit (1542) abbatisque nostri Gerardi vestigiis provolutus, officinas monasterii dum perlustrasset dixit: « Mallem prius esse decanus Casinensis, quam abbas Cluniacensis. » Demum vero fratrum vestigiis provolutus, illorumque se orationibus commendans, Jerusalem petiit, beato Benedicto spondens, post suum regressum pastorem curam relinquere, et Deo attentius in hoc sancto Casinensi cœnobio deservire.

C 76. Per idem tempus, cum possessiones monasterii beati Mauri quod in Glannafolio situm est a quibusdam diriperentur, Gyrardus ejusdem cœnobii abbas Gyrardo abbati nostro litteras misit, rogans ut papam Calixtum hac de re exorare studeret; quod et fecit. Cujus postulationibus pontifex flexus, Glannafoliensi et fratribus apostolicam benedictionem, et episcopis Germaniæ direxit, ut possessiones monasterii beati Mauri, quod ad jus pertinebat cœnobii Casinensis, quæ præreptione injusta a comite Andegabensi (1543), et ab aliis quibusque invasæ fuerant, ex integro restituerentur. Eo etiam tempore Gyrardus abbas noster concessit vestitio fratrum ecclesiam sanctæ Mariæ de Casali plano, et monasterium sancti Benedicti in Pectinari, et ecclesiam sancti Nycolai in castro sancti Martini, cum omnibus pertinentiis earundem ecclesiarum (1544).

D 77. Idem vero abbas cum ad grandævam jam dierum suorum pervenisset ætatem, anniversario Oderisii abbatis die (Dec. 2.), dum pro eo in cappella sancti Sebastiani defunctorum officium decantaret, post finitam primam vigiliam cum impo-

VARIÆ LECTIONES.

NOTÆ.

(1540) Casale feudum est distinctum a castro Aquæ fundatæ, sacro cœnobio Casinensi pleno jure parens. ARG.

(1541) Dominus Teani.

(1542) Pontius a. D. 1122 m. Apr. Romam venit,

m. Maio 1123 pugna apud Ascalonem interfuit.

(1543) Fulcone juniore.

(1544) Hæc omnia jam enumerata sunt in charta cujus supra c. 69 meminit.

suisset antiphonam « Anima mea Deo vivit, » supradictus abbas Oderisius eidem abbati Gyardo post altare ejusdem ecclesie visibiliter apparuit, eumque ut ad se veniret manu innuit. Hoc Gyardus abbas ut vidit, in faciem proruens flere inconsolabiliter cepit, completoque officio ad cameram suamrens et ejulans rediit. Percontatus autem a fratribus cur fieret, causam aperuit, seque in proximo moriturum esse prædixit, nec multo post idem abbas languore tactus, 16. Kal. Februarii (1123) mortem perdidit, et vitam invenit. Sepultus vero est in capitulo fratrum ad caput abbatis Desiderii.

Oderisius abbas a beato Benedicto quadragesimus secundus, sedit annis 3, mensibus 4, diebus 15.

78. Hic ex Sangrorum comitum prosapia sue originis lineam ducens, sub sanctæ memoriæ Oderisio in hunc locum susceptus, et habitu monastico indutus, et liberalibus disciplinis aprime eruditus est. Qui a prædecessore suo Gyardo hujus monasterii præpositus ordinatus, cum prudentia et sapientia multa polleret, a venerabili papa Paschali diaconus in Lateranensi ecclesia est constitutus (1545). Gyardo autem abbate viam universæ carnis ingresso, fratres ut in talibus consuetudo est in unum conveniant, et quoniam nostra congregatio plurimis erat tunc dissensionibus scissa, et unusquisque abbatem ad suam voluntatem eligere proponebat, novissime tandem una sententia eundem Oderisium abbatem eligentes, supradicto papæ Calixto ocus litteras dirigunt, Gyardi decessum et Oderisii electionem notificantes. Pontifex autem ejus electione agnita, apostolicas litteras fratribus hujus cœnobii dirigens, ejusque electionem confirmans mandat^{***}, ut illi in omnibus parere studerent. Mense itaque Martio adveniente, præparatis his quæ itigeri necessaria erant, prout a pontifice ei directum fuerat, Romam consecrandus advenit. Ibi ab eodem papa, qui tunc forte synodum celebrabat, honorifice satis consecratus, et a cardinalibus et ceteris Romanis in magna est gloria habitus. In qua etiam synodo episcopi et archiepiscopi adversus monachos proclamationem fecerunt, dicentes nil aliud superesse, nisi ut sublatis virgis et anulis deservirent monachis : « illi enim ecclesias, villas, castra decimationes, vivorum et mortuorum oblationes retinent ; » et rursum hæc scripsit ante pontificem congerentes : « Decidit pudor canonicorum, honestas obliterata est, clericorum religio cecidit, dum monachi, contempto cœlesti desiderio, jura episcoporum insatiabiliter concupiscunt, et omnes quæ sua sunt quærunt, et qui mundum cum suis concupiscentiis reliquerunt, his quæ in mundo sunt inhiare non desinunt : et quibus per beatum Benedictum a curis mundialibus ultro quiescendi locus

offertur, ad tollenda ea quæ episcoporum sunt, opportune importuno fatigantur (1546). » Cumque super hujus rei negotium diversi diversa sentirent, tandem ex summmissione nostri abbatis surgens in medium quidam ex nostris dixit : « Congregati sunt inimici nostri, et gloriantur in virtute sua : sed tu, domine noster, contere virtutem illorum, ut agnoscant, quia non est alius qui pugnet pro nobis, nisi tu dominus noster. Nam quid acturi sunt fratres Casini degentes, qui die ac nocte omnipotentis Dei clementiam pro totius orbis salute supplicare non cessant? quid acturi sunt, si concessionem Romanorum pontificum violantur? Non enim ita Casinenses abbates Romanæ ecclesie obsecuti sunt, ut ea quæ sancto Benedicto imperatores, reges, duces ac principes, atque Romani pontifices obtulerunt, nos vestri apostolatus tempore perdere et exæditari mereamur. » Cumque hæc et alia multa proferret, quidam episcopus Liguriæ dixit : « Licet coepiscoporum religiositas conquestum contra monachos fecerint, non tamen sine causa prædecessores nostri monasteria ditaverunt. A principio namque nascentis ecclesie duo ordines fuisse, notissimum est : unum qui laboraret in verbo et doctrina, alium qui orationi vacaret; unum qui active, alium qui contemplative deserviret. Unde non immerito monachos nos potius diligere quam insequi convenit. » Ad hæc papa Calixtus imperato silentio dixit : « Casinensis ecclesia non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum fundata est, cujus imperio pater Benedictus ad eundem locum deveniens, illumque ab idolorum sordibus emundans, sanctæ regule descriptione, et miraculorum prodigiis, et sui corporis sepultura, toto orbi spectabilem reddidit, et totius monastici ordinis caput effecit. Accedit ad hoc, quod idem venerabilis locus a Romanis pontificibus restauratus, et Romanæ Ecclesie filiorum unicum in adversis solacium, et in prosperis infatigata requies perseverat. Et nos ergo sanctorum prædecessorum nostrorum Romanorum pontificum vestigiis insistentes, Casinense cœnobium cum omnibus attinentiis suis ab omnium mortalium jugo quietum semper et liberum manere, et sub solius sanctæ Romanæ ecclesie jure defensioneque perpetua manere decernimus. » Cætera vero monasterio in eo ordine, quo antiquitus fuerunt, manere jubemus. » In eo etiam concilio idem venerabilis papa et præphati Gyardi abbatis animam et omnes nostri cœnobii possessiones episcopis et archiepiscopis commendare curavit. Supradictus autem abbas explicitis Romæ suis negotiis omnibus, ad hoc monasterium rediit, atque ab universis fratribus honorifica est et sollempni processione receptus.

79. Interea homines de Sancto Angelo in Todici,

VARIE LECTIONES.

*** mandans c.

NOTÆ.

(1545) Cf. cap. 42, supra.

(1546) Cf. hujus concilii canones 17 — 19 ap. Mans. Conc. XXI, p. 285.

qui omnium tribulationum et persecutionum in hoc loco venientium semper caput et auctores fuerunt, sociatis sibi his qui castrum sancti Victoris incolebant, contra eundem abbatem conspirant, et iurjurandi nexibus se mutuo alligant, ut nequaquam huic Casinensi cœnobio abbatiq̄ue fidelitatem faciant, nisi ad suum velle relaxationes illis et placita tribuat. Quod dum abbati nuntiatum fuisset, evestigio exercitum congregans, illorum adjacentia quæque devastare modis omnibus cœpit. Illi autem videntes evenisse quod non sperabant, sera penitidine ducti, et solotenus abbatis vestigiis prostrati, se deliquisse, se impie egisse testantur; utque sibi abbas veniam de perpetrato scelere tribuat, instantissime rogant. Annuit illorum postulationibus abbas, commissa dimittit, sicque non parva quantitate pecuniæ ab eis extorta et fidelitate recepta, invidos et perversos quietos et fideles manere coegit.

Hoc interea tempore, anno dominicæ incarnationis ejus 1122 (1547), pridie Nonas Aprilis, quarta vigilia noctis, cum fratres nocturnalem synaxim decantarent, stellæ de cœlo innumerabiles cadere et quasi pluere visæ sunt ubique per totum orbem terrarum.

Tunc temporis Pandulfus comes de Sexto cujus supra meminimus (c. 75), ad hoc monasterium veniens, iurejurando firmavit eidem abbati totam ex integro abbatiam, et nominatim castrum Vitecum cum pertinentiis suis, unde, ut supra retulimus, litigium cum Gyardo abbate habuerat.

80. His quoque diebus Savinus vir nobilissimus, Dalmatino genere ortus, direxit in hoc monasterium duos sciphos argenteos librarum circiter novem, rogans et multa prece deposcens, ut de nostris fratribus idem abbas ad monasticum ordinem demonstrandum in Dalmatiam mitteret, pollicens non minimum proficuum per hoc loco isti venturum. Abbas autem nichil moratus, tres de hoc monasterio ibidem fratres direxit, divinarum Scripturarum codices et ecclesiasticum apparatus illis habundantissime tribuens. Susceptis namque Savinus eisdem fratribus, permittente supradicto papa Calixto, ac concedente Raguseorum archiepiscopo, optulit, beato Benedicto ecclesiam Sanctæ Mariæ in loco qui dicitur **Rabiata** prope civitatem Ragusam, cum portu et piscatione sua, cum servis et ancillis, et cum omnibus omnino pertinentiis et finibus suis. Sequenti tempore papa Calixtus ad hoc monasterium veniens, **Godfridum** comitem Cyceanensem, qui monasterium sancti Petri in Ysleta ab hujus loci dicatione subduxerat (1548), usque ad dignam satisfactionem a liminibus ecclesiæ separavit; sicque patri Benedicto et fratribus se commendans attentius, Beneventum

A perrexit. His porro diebus in Sardinia **Homodei** et **Albertus** episcopi, in Dalmatia vero **Petronius** et **Adenulfus** abbates ab hoc monasterio dati sunt. Eo etiam tempore jam dictus abbas **Oderisius** portas hæreas pulcerrimas in ingressu hujus nostræ ecclesiæ fieri jussit.

81. **Lambertus** præterea **Hostiensis** episcopus, post autem papa **Honorius**, tunc temporis ad hoc monasterium veniens eundem abbatem rogare cœpit, ut hospitium sibi et suis in monasterio sanctæ Mariæ in **Pallaria** concederet, quemadmodum **Leo** prædecessor suus a parte nostri monasterii habuerat (1549). Abbas autem perspicuus illum hoc ex jure sui prædecessoris quærere, simulque præcavens ne hac occasione locum illum ecclesia nostra amitteret, id se agere posse negavit. Episcopus autem indignatione simul et ira repletus recessit, læsionis et contrarietatis contra eundem abbatem tempus expectans.

82. Per idem tempus **Richardus** cognomento **Pygnardus** (1550), **Picani** castri dominus, **Richardus** de **Caleno** promissionibus illectus, evocans ad se **Leonem** **Fundanum** consulem, et **Petrum** filium ejus, post datum ei prandium in domo sua, dum esset cum eo in securitate per sacramentum, compater quoque ejus et amicus, ritu proditoris **Judæ** hostiliter eum cum suis omnibus capiens, **Richardo** de **Caleno**, quemadmodum inter se occulte conjuraverant tradidit. Hoc dum ad notitiam papæ **Calixti** pervenisset, et de tam nefaria ac flagitiosa prodicione plurimum commotus ⁶⁶⁵⁷, eidem abbati mandavit, quatinus supradictum **Richardum** modis ac nisibus quibus valeret impugnare studeret. Accidit forte ut nunc ⁶⁶⁵⁸ quidam ex nostris, quia res ita exigebat, **Fundanam** civitatem peteret; qui in ipso itinere ab ejusdem **Richardus** hominibus captus ac de equo dejectus et deonestationibus quin ⁶⁶⁵⁹ plurimis affectus, negotio pro quo abierat infecto ad abbatem rediret. Tali igitur abbas occasione accepta, cum **Octaviano** prædicti **Leonis** fratre confederatur, et vallatus **visitum** turmis, **Picani** castri attentias devastare modis omnibus cœpit. Sed cum per integrum fere annum eundem castrum devastasset et afflisset, **Richardus** certocertius agnoscens papam **Calixtum** cum exercitu super se esse venturum, ignorantibus cunctis cum fratribus suis occulte de castro recessit. Quod dum abbati relatum fuisset, ingenti coadunato exercitu ad eundem castrum accedit, et recipientibus eum ejusdem castri incolis, arcem diu multumque expugnans, eandem in dedicationem accepit, anno dominicæ incarnationis 1123 (1551). Oppido vero **Oderisius** abbas ut optabat potito, papæ **Calixto** per litteras hæc notificare

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁶⁵⁷ verbum deest vel et abundat. ⁶⁶⁵⁸ leg. tunc. ⁶⁶⁵⁹ quæm?

NOTÆ.

(1547) Imo 1123; quod habet Anon. Casin.

(1548) Cf. cap. 32 libri II.

(1549) Cf. cap. 36 libri III.

(1550) *Filius Raonis Pigardi* vocatur in priv.

Jordani.

(1551) *1124 castrum Pica ab O. abbate acquiritur, et a Calixto p. et Jordano pr. S. B. confirmatur.* Anon. Casin.

curavit, qui Deo omnipotenti super hoc gratias referens, per anulum quod manu gestabat beatum Benedictum absque ullo consorte vel participante de eodem castro investivit. Rychardus præterea Caleni dominus, agnito quod noster abbas supradictum castrum optineret, tactus dolore cordis Capuam properat, et principis provolutus vestigiis rogat, supplicat, obsecrat, ut sibi opem ferendo subveniat, quatinus castrum recipere valeat. Annuit propinqui sui postulationibus princeps, exercitum congregans, et ad expugnandam et deprædandam hanc terram erigitur. Abbas autem ipse militum vallatus agminibus ad castrum Bantrense deveniens, terram beati Benedicti illi ingredi non sinebat. Ob id itaque princeps papæ Calixti litteris communitus, et per sacramentum quod Romanæ ecclesiæ fecerat adjuratus, ut terram beati Benedicti non divastaret, sin alius ⁶⁶⁰, excommunicationi subjaceat, abbatem ad se evocat, et trecentas ab eo libras accipiens, principale de supradicto castro præceptum huic nostro cœnobio fecit (1552) (*an. 1125, Feb.*); sicque Capuanam est regressus ad urbem. Per idem tempus comitissa Adelasia una cum Ildebrando comite (1553), ex jussione supradicti papæ Calixti (1554) reddidit beato Benedicto ecclesiam Sancti Martini in Armino (1555), et Sancti Columbanii, cum pertinentiis suis, centum librarum auri pena apposita (1556).

83. His diebus (1557) defuncto Romæ jam dicto papa Calixto (*an. 1124, Dec.*), cardinales dividuntur, et alii Lambertum Hostiensem episcopum de quo superius mentionem fecimus (c. 81), in papam Honorium, alii Theobaldum cardinalem tituli sanctæ Anastasiæ sibi in Celestinum papam præficiunt; verum quia fortior et potior pars cum Honorio erat, hi qui jam dicto Theobaldo favebant, rerum eventum videntes, sera penititudine ducti ad eundem Honorium reversi sunt. Mandat debinc idem papa nostro abbati, navem Petri periclitari in fluctibus, monet uti subveniat, ut pecuniæ subsidium mittat, protestans illos qui se in tanto articulo adjuvant, habituros ⁶⁶¹ ut filios, qui non, ut privignos. Commotus ad talia abbas, fatetur quod ipse qui tunc de adjutorii ope ferenda pulsabatur, interesse debuisset ⁶⁶² electioni, ut qui particeps erat tribulationum, consors esse deberet et consiliorum. Interrogantibus fratribus de prædicto pontifice, cujus filius esset, quis, qualis, et quantus: abbas respondit, ignorare se cujus filius esset; unum tamen pro certo scire, quia plenus esset litteris a capite usque ad pedes

A (1558). Hæc ergo causa inter eundem pontificem et abbatem perpetuum discordiæ malum et perenne odium suscitavit.

84. Tunc temporis Leo Fundanus consul una cum Petro filio suo a captivitate qua a Richardo Caleni domino detinebatur solutus, venit ad hoc monasterium. Susceptus itaque honorifice ab eodem abbate, post celebratum resurrectionis dominicæ festum, rogatus a supradicto Leone et a jam dicto filio ejus, 50 libras eis donavit, et 50 accommodavit, ea ratione ut eisdem 50 libras usque ad unum annum Casinensi cœnobio redderent, in auro et argento, sive in pannis sericis et in aliis rebus, quæ monachis apta essent ad recipiendum (*an. 1125, Mart. 29*). Et pro suprascripta pecunia, quam eis idem abbas donavit et accommodavit, ante jam dictus Leo cum Petro filio suo quietas dimisit beato Benedicto et Casinensi cœnobio omnes obedientias, quæ a quibusque hominibus in terra sua huic monasterio oblata sunt, scilicet ecclesiam Sancti Magni cum pertinentiis suis, et partem de piscaria Fundani lacus, monasterium sancti Onufrii, sancti Helicæ in Ambrife, sancti Martini de Ynola (1559), sancti Martini in Tyrillo, et quicquid in terra sua a quibusque hominibus beato Benedicto oblata sunt, ut secure et quiete Casinensis ecclesia ejusque abbates teneant et possideant, et liberam habeant facultatem in eisdem ecclesiis ordinandi præpositos, et faciendi prout nostris abbatibus placuerit, sine omni illorum contradictione vel molestatione. Insuper etiam promisit per unumquemque annum prandium fratribus se facturum.

C 85. Interea, cum Aquinenses eomites feraciter adversus Landulfum de Sancto Johanne odio desceverent, contra eundem abbatem conqueri cœperunt, quod Landulfum illis præferret, illi pecuniam, terras et domos tribueret, se vero contempni et pro nichilo haberi. Sed, cum ad ista abbas non præberet auditum, juncti quibusdam ex nostris eum papæ Honorio accusare cœperunt, illum apostolicæ sedis inimicum, prodigum et dilapidatorem rerum monasterii astruentes. Rychardus porro Caleni dominus a nostri monasterii infestatione nequaquam quiescens (*an. 1125*), congregato exercitu insperato terram istam ingressus, castra huic monasterio pertinentia, Sanctum Apollinarium videlicet, Sanctum Ambrosium, et Sanctum Stephanum, et partem de castello sancti Georgii, igni ferroque consumsit (1560) indeque digrediens, monasterium sancti Nicolai in Pica ex toto deprædavit; sicque ad sua rediit.

86. Eodem vero anno (1125) papa Honorius Ur-

VARLÆ LECTIONES

⁶⁶⁰ lege aliter. ⁶⁶¹ leg. habiturum. ⁶⁶² debuisse c.

NOTÆ.

(1552) Quod ex orig. edidit Gatt. Acc., 240. Castrum ibi Lupica audit.

(1553) Tusciæ.

(1554) Id in carta non legitur.

(1555) Juxta fluvium Armini.

(1556) Actum grosseto s. d. Sitæ tamen erant in oloc. Castrensi, postea Aquæpendentis; v. Gatt.

Hist., p. 416 sq.

(1557) 14 Dec. see, Noerol. Caslm.

(1558) Similiter Pand. Pisanus ait: *De mediocri plebe comitalis Bononiensis genitus, bene lamoræ litte-ratus.*

(1559) Nunc Lenola. Ang.

(1560) V. Anon. Cas. ad a. 1125

hem egrediens, ascendit ad hoc monasterium, atque a supradicto abbate et fratribus honorifica satis processione receptus, super altare beati Benedicti missam sollempniter celebrans, sero jam ad civitatem rediit. Demum vero Mauricium hæresiarcam de Janula, in qua eum papa Callixtus exiliaverat, abstrahens, apud Fumonem exilio relegavit (1561). Ibi itaque in plenario laicorum conventu eundem abbatem papa Honorius evocans, et enormi adversus eum odio desævienti, ingenti eum increpatione redarguit, militem illum, non abbatem, lapidatorem et prodigum substantiæ monasterii esse inclamans, confestimque civitatem egrediens, Beneventum perrexit (1562).

87. Hoc præterea tempore Heinrico quinto imperatore defuncto (Mai. 23), consules, præfecti, dictatores, duces et principes in unum convenientes, de imperatoris electione tractare cœperunt. Visum demum omnibus est, ut electionem ipsam in arbitrio archiepiscopi Maguntini et Lotharii ducis Saxonie ponerent, ut quem illi utilem Romano imperio esse astruerent, hunc procul dubio eligerent universi. Archiepiscopus autem feraci zelo adversus cognationem Heinrici imperatoris desævienti, et de imperiali culmine Fredericum et Conradum nepotes ejus propellere cupiens, ob illorum ædium supradictum Lotharium, armis experientissimum, religione et prudentia multa pollentem, qui per plura annorum curricula Leuticos expugnans sub Romano imperio redegerat, utilem atque idoneum ad imperiale fastigium accipiendum judicavit, sicque hujus calliditate Romanum imperium a Teutonicis ad Saxones translatum est. His quoque diebus Rodulfus Quosentinorum archiepiscopus obtulit beato Benedicto ecclesiam Sancti Petri in Buda, cum pertinentiis suis. Id ipsum fecit et Augustinus Narniensis episcopus una cum Oderisio comite de ecclesia Sancti Nicolai in Guaytanello, et de ecclesia Sanctæ Lucie (1563) cum portu suo, et cum omnibus in integrum pertinentiis suis.

88. Honorio interea papa a Benevento ad Urbem regresso, Adenulfus comes letali odio eundem abbatem insequens, eidem pontifici litteras misit, æmulum pontificii et honoris Casinensem abbatem inclamans. At papa ejus dictis fidem accommodans, decernit eum a Casinensi abbacia remove, et evestigio Gregorium Terracinensem episcopum et hujus cœnobii monachum, qui sub papa Paschali ex hac nostra ecclesia eidem civitati episcopus datus fuerat, ad eum direxit, mandans abbati, ut Romam veniret, et de his quæ sibi objiciebantur iuxta canonum sanctionem satisfacere studeret. Renuente igitur illo Urbem adire, nisi pontifex suam gratiam ei reddi-

disset, ter eum papa occasione accepta vocavit. Sed cum ille ob hoc quia papam adversum se commotum sciebat, ire distulisset, in epdomada quinta quadragesimalis jejunii (1126) idem pontifex sententiam depositionis in eum vibravit; uno tantum repertis in crimine, quod vocatus ad curiam ire distulisset, dicente pontifice: « Et si in nullo alio culpandus est, ejus tamen superbia crimen est dampnationi sufficiens, quia omnia peccata remittuntur hominibus; superbis autem Deus resistit. » Sacro autem palmarum die adveniente (Apr. 4), idem Oderisius consiliatorum suorum verbis deceptus et in abbatis cathedra resedit, et pastorale baculum manu gestavit, et universa abbatis officia sicut et antequam deponeretur exercuit. Hæc ergo causa papam magis iratum reddidit, atque in resurrectionis dominicæ solemnitate (Apr. 11) eundem Oderisium et omnes fautores ejus a liminibus ecclesiæ separavit. obedientes, vero a communionem ecclesiasticam extorres esse præcepit. Hinc ergo seditio et dissensio inter monachos et populum civitatis gravissima exhorta est. Accidit autem tunc, ut quosdam pedites supradictus Oderisius cum armis suis ad castrum Janulæ custodiendum transmitteret. Cives vero propter excidium Sancti Germani inclamantes, eosdem pedites capiunt, armisque sublati illos de civitate projiciunt. Oderisius autem eventum rei agnoscens, civitatem agressus, ad Pontemcurvum exercitum congregaturus perrexit, militans eandem civitatem cum suis habitatoribus perdere. Illi autem consilio inuito, montem ascendunt, decanum et reliquos fratres conveniunt, rogant ut eidem Oderisio litteras destinent, ut ad civitatem redeat, et si quam adversus illos querelam haberet, legalem inde justiciam sumeret. Hæc quidem dictis, factis vero aliter, quippe qui disposerant in ipso itineris bivio interficere eum. Decanus vero habito consilio statuit, ut ad civitatem redeant, atque de suis duodecim sapientiores et meliores eligant, et cum eis die altera ad hoc monasterium veniant, ut una cum illis fratres exinde salubre consilium sumant. Recedentibus interea illis, decanus nocturno silentio Oderisio nuntium destinat, acta et dicta seriatim enuntiat, utque ad eos redeat instanter exorat. Ille autem civium noscens versutiam, ad eos se tunc redire posse denegavit. Illucescente autem die, cives uti statutum fuerat montem subeunt unus post unum, monasterium intrant, et ad capitulum convenientes, quod ¹⁵⁶² alio die inter monachos et laycos de pacis conventionem statutum fuerat, replicare cœperunt. Cumque inter eos de eadem re se longius sermo protraheret, unus e civibus surgens in medium ait: « Cur frustra sermonem longius trahitis? Certissime seitote nos monasterium non

VARIE LECTIONES.

¹⁵⁶² quæ c.

NOTÆ.

(1561) Castrum Fumonis in Hernicis, non longe ab Alatro, fastigium obtinet montis. Anc. Cf. Anon. Cas. ad h. a.

(1562) Ibi fuit mense Oct. teste Falcone.
(1563) Cum insula S. Viti. Privil. Alex. III.

egressuros, nisi deposito Oderisio alium nostro consilio substituat abbatem. Quod cum fratres nulla ratione, nullo pacto se hoc facturos dixissent, illi evestigio monasterii munitionibus fraude occupaverunt, sicque in unum summi archimandritæ convenientes, per archipresbyterum suum in eundem Oderisium sententiam depositionis et excommunicationis promulgant; confestimque ad Janulæ arcem pergentes, et illos qui in ea residebant pecunia corruptentes, ad suam voluntatem inflectunt, eandemque munitionem ab his qui illam custodiebant accipientes diruunt, monachosque contradicentes ante portas ecclesie beati Benedicti gladiis percusserunt, et per divina et humana omnia jurare cœperunt, quod nisi confestim abbatem ad suam voluntatem eligerent, alios gladio trucidarent, alios de monasterio pellectent, alios ad papam victos transmitterent. Quid tantis? Fratres in discriminis articulo se constitutos videntes, ad Oderisium nuntios dirigunt, mandant ut ad monasterium redeat, et aut laicis satisfaciat, aut ad voluntatem illorum abbatiam dimittat. Quod, cum Oderisius minime se facturum dixisset, fratres necessitate coacti laycorum voluntatem se facturos promittunt. Taliter Oderisius ab æmulis suis est projectus, et a propria sede depulsus, vir certe magnanimis, scientia clarus, eloquentiæ decore ornatus. Nam inter tantas persecutiones constitutus, sermones de præcipuis festivitibus lucidos satis et disertos composuit. Ab illo autem tempore non defuerunt huic Casinensi cœnobio variæ ac ingentes ærumpnæ. Jam vero qualiter Nycolai electio et ejectio facta sit describamus.

NYCOLAUS natione Tusculanus, sedit anno 4, mense 1, diebus 16.

89. Hic a sanctæ memoriæ Oderisio I, in hoc Casinensi cœnobio receptus et monachus factus, atque a Gyardo abbate rector apud Sujum ordinatus, post ab Oderisio II decanus hujus loci est constitutus; quam cum per mensem fere administrasset, a fratribus hujus cœnobii est in abbatem electus (an. 1126, Jun.). Quidam vero ex prioribus nimis hæc indigne ferentes, cæteris ignorantibus 'clanculo ad papam Honorium litteras dirigunt, seditiose illum et nequaquam canonicè electum esse affirmantes. Pontifex autem cum Nycolaum adhuc electum esse nesciret, Gregorium cardinalem tituli Apostolorum ad hoc monasterium dirigens, mandat quatinus ejusdem Gregorii consilio Seniorectum Capuani monasterii præpositum in pastorem et abbatem Casinenses fratres unanimiter eligerent, de quo et Deus honoraretur, et religionis statu in famoso Casinensi monasterio per ejus industriam roborato, bona ecclesie tam spiritalia quam temporalia in melius auferentur. Ipse namque si opportunum esset, monasterium manutenere, defendere, et adjuvare paratus esset. Veniens autem prædictus cardinalis ad monasterium, fratres convocat, et quod papa præceperat seriatim enuntiat. Quod dum fratres audissent, murmur inter eos ingens repente exoritur,

dicentes, non debere Casinensis abbatis electionem in alterius potestate transire, et nimis indignum et inconveniens esse, ut Casinensis ecclesia, quæ sub antecessoribus suis libera semper extiterat, ad suæ confusionis obprobrium cardinalibus subijceretur. Tunc Gregorius imperato silentio fratribus dixit: « Indubie noveritis me non pro papæ Honorii huc lucro, et honore Romanæ ecclesie venisse, set pro salute animarum vestrarum cum Christi auxilio si permittitis providenda. Romana enim ecclesia vestro auxilio et laude non indiget, quæ laudis præconium in Petro ex ipsius ore meruit Redemptoris. Quæ autem ecclesia vel abbatia a Romanæ sedis jugo extranea repperitur, cujus arbitrio ipsum cœlum ligatur et solvitur? omnes namque ecclesie a pontificibus, imperatoribus et regibus, vel quibusque fidelibus fundatæ sunt, Romanam vero sedem solus Filius Dei fundavit, et super Petri apostoli fidem erexit, cui etiam terreni simul et cœlestis imperii jura commisit, et illud Verbum, quod condidit cœlum et terram, Romanam fundavit ecclesiam. Et ut cæteris omissis ad ea de quibus nunc sermo agitur veniamus, sicut apostolorum principes Petrus et Paulus Romanam ecclesiam suo sanguine consecraverunt, ita Casinense cœnobium per beatum Benedictum, qui Romæ edoctus fuerat, et per cives Romanos Maurum et Placidum habuit fundamentum. Illud quoque vobis notissimum esse non ambigimus, qualiter eo destructo a Longobardis, Casinensis cœnobii fratres justa Lateranense palatium per centum triginta annorum curricula habitaverint, et demum Casinensem ecclesiam Romani pontifices Gregorius et Zacharias restruxerunt; quæ rursum a Sarracenis cremata, iterum a sancto papa Agapito in monastico est ordine reformata. Cum ergo hujus cœnobii fundatores ex Romanæ ecclesie prodierint disciplina, ejusque restauratores Romani pontifices fuerint, conveniens est juxta sanctorum patrum statuta, ut ecclesia Romana mater et domina, Casinensis ejus specialis, singularis jure dicatur et filia. Revolvite Casinensis cœnobii munimina, ejusdem libros perscrutate, et id unde nunc sermo agitur poteritis invenire: si vero non potestis, mendacii arguite; sin autem potestis, nolite veritati resistere, nolite Romanæ ecclesie repugnare, nolite ejus jussionibus contraire; sed ex cujus uberibus fidei salutem suxistis, ejus jussionibus studete in omnibus obtemperare. » Tunc fratres necessitatem temporis ostendentes, apostolici voluntatem se impleturos fatentur, si parendi lautiora tempora evenirent; sicque discessum a capitulo est. Oderisius vero cognita Nycolai insperata electione, agiliter ad roccam quæ Bantra dicitur pervenit, pecuniam opportune importune dispensat, et milites undecumque aggregans, igni ferroque castra quæ eidem Nycolao favebant demolire solotenus cœpit.

90. Hoc interea anno Goffridus filius Richardi de Aquila, una cum Richardo Caleni domino et Raone Rahelis filio castrum Sujum diu multumque expu-

gnans, incolarum fraude et consuetudinaria prodicione illum obtinuit. Nycolaus vero hoc cognito, Robertum filium Jordani principis in suum auxilium evocat, evestigioque ad hoc monasterium dirigens, ad se deferri præcepit aquiminilia argentea librarum 9 et unciarum totidem, quæ Savimus sicut supra retulimus (c. 80) beato Benedicto direxerat, aquiminilia argentea Stephani papæ, altare aureum cum gemmis speciosis, calicem aureum librarum 4, calicem magnum Saxonicum quem Theodericus Saxonum rex beato Benedicto olim transmiserat, epistolarium aureum Desiderii abbatis, textum evangelii Heinrici imperatoris cum gemmis pretiosis, alium textum evangelii, turbula argentea 9, coronas argenteas totidem, pensantes singulæ aliæ 9, aliæ 12 libras, quas Otto imperator ac Ugo marchio aliique fideles sancto Benedicto optulerunt, calicem librarum 9, alios calices 5, concam librarum 7, candelabrorum paria 3, coronas 4, habentes per unamquamque 18 libras, concas 2 librarum 8, cucumellum (1564) librarum 6, textum evangelii, scutellam magnam, urceum ducis cum aquiminili suo, omnia hæc argentea, et crucem auream. Hæc, inquam, omnia de ista ecclesia abstrahens, castrum non recollegit, et indissolubile odium monachorum adversus se suscitavit.

91. Statuentibus interea civibus iterum monasterium cæpere (an. 1127), quendam ex prioribus adeunt, decaniam et non parvam pecuniæ summam illi promittunt, si eorum in tam nefando negotio cooperatores pro suo posse existeret. Quod dum ille fratribus reserasset, evestigio fideles quoque in monasterii munitiones immittunt. Cives autem rem gestam ignorantes, nocte adveniente insidias iusta monasterium locant; sed cum agnovissent sua patrefacta consilia, confusione et mestitia repleti ad sua reversi sunt. Tunc temporis Adenulfus quidam, castri Spinii dominus, anxians et exæstians qualiter hoc monasterium infestare quoquomodo posset, locutus primo cum Richardo Caleni domino et Goffrido Suessano, cordis sui intima pandit, et ut eorum amminiculo et juvamine conceptam parturire et ad effectum malitiam posset perducere, instanter exorat. Illi autem proditores parergio lætissimi redditi, rogant uti meditati opere expleat, auxilium suum ei non defuturum. Hoc enim sibi salutarum, hoc delectabile, hoc jocundum esse fatentur. Evocat interea idem Adenulfus illos qui arcem Castri novi custodiebant, pecuniam spondet, egregios illos et felices facturus promittit, si supradicti Castri novi arcem sibi traderent. Ast proditores cruentis promissionibus illecti,

A intempestæ noctis silentio cum quibusdam latronculis eum evocantes, monacho et cæteris oppidanis ignorantibus supradictam arcem contradunt (1565). Quod dum Nycolao nuntiatum fuisset, quid ageret vel quid diceret nesciebat. Tandem cum quibusdam dextro genu claudicantibus (1566) communicato consilio, ut supradictum castrum recolligere posset, Picanum oppidum, quod Oderisius prædecessor suus acquisierat (1567), et papa Calixtus per anulum confirmaverat, et Jordanus princeps sacramento et præcepto concesserat, in Normannorum ditione remisit, talique ordine jam dictum Castrum novum recollegit (1568). Reddidit etiam tunc supranominatus Goffridus turrem quæ dicitur Ad mare, monasterium sancti Benedicti in Suessa, curtem de Lauriana, Casam majorem, curtem de Lando de mari, et Sanctum Johannem ad Currentes, cum universis quæ ad jam dictas curtes et obedientias pertinebant.

92. His quoque diebus duo fratres ex Hispania Philippus et Philipbertus, cælesti desiderio tacti ad patris Benedicti limina valde devoti venerunt, atque ecclesiam quam dudum ipsi in Hispania in solo proprio justa civitatem Locronium (1569), loco qui Coadgranium appellatur construxerant, in hoc sancto loco optulere. Oderisius interea cernens Romanum pontificem sibi in omnibus adversari, sera penitentia ductus Romam adiit, et papæ prostratus vestigiis, Casinensem abbatiam in manu ejusdem apostolici refutavit (1570), arcem vero Bantrensem in hujus cænobii jura remisit. Tunc temporis Rao filius Rahelis ad hoc monasterium veniens, per scriptum reuntiavit beato Benedicto omnes lites, querimonias et calumpnias, quas adversus hoc monasterio habuerat, de hominibus qui fuere de civitate Teano, et eo tempore in hac terra residebant, 400 bizantorum pena apposita. Per idem tempus Jordanus II princeps ad hunc locum deveniens, jurejurando firmavit eidem abbati totam ex integro abbatiam, secundum morem antecessorum suorum (1571).

93. Per idem tempus (1127) Pandulfus filius Landonis Aquinensis comitis in silva hujus monasterii quæ Tyrilla dicitur, castrum construere cœpit (1572). Quod ubi papæ Honorio nuntiatum est, per apostolicas litteras ei interdicendo direxit, ne in possessione beati Benedicti castrum ædificaret: sed Deum in eodem contempnens pontifex, intentione sacrilega eundem castrum ob hujus loci obpugnationem sicut hodie cernitur a novo construxit. Nycolaus autem cœpta ejus præpedire cupiens, in montem qui Timmari appellatur, castrum contra eum erexit.

NOTÆ.

(1564) Vas lato ventre, in quo aqua calefit. DUCANG.

(1565) A. 1127, sec. Anon. Casin.

(1566) Proverbiali figura, qua indicantur qui dulia erant fide. ANG.

(1567) Cf. cap. 82, supra.

(1568) Anon. Cas.

(1569) Logrono.

(1570) Anon. Cas. ad a. 1127.

(1571) Exstat tantum juramentum quod Oderisio præstitit, m. Junio 1123 ap. Gatt. Acc., p. 259.

(1572). Quod adhuc exstat: sed sub jure Sorani ducis. ANG. *Castrum Terelle edificatur.* Anon, Casin. ad a. 1127.

Tantat porro Casinensis cœnobii perturbationes A et tunc in commune simul ab omnibus tractaretur. Qui tantaque infortunia papæ Honorii dum pervenissent ad aures, eundem Nycolaum Casinensis abbatiæ a regimine sequestravit, omnesque ei faventes vel adhærentes a liminaribus ecclesiæ separavit, litterasque ad hoc monasterium direxit, mandans, quia ut in nobili et famoso beati Benedicti monasterio antiqua posset reformari religio, instanti animo et diligenti studio laborasset. Proinde si in manu et consilio suo monasterii Casinensis dispositionem et ordinationem libere et absque contradictione aliqua possuissent, quantocins ad Casinense monasterium venire festinaret, et ob honorem, salutem, et reformationem cœnobii tam in spiritualibus quam in temporalibus præstante Domino studeret laborare. Fratres vero, qui eundem Nycolaum pro thesauri B ecclesiastici dilapidatione et terræ amissione valde exosum habebant, Nycolao ad hoc monasterium venienti portas claudunt, ilicoque nuntios ad papam Honorium destinantes, quæ gesserant per ordinem pandunt; se et monasterium in ejus potestate ex toto tradentes. Ille vero super hujus rei negotio lætissimus redditus, Matheum episcopum Albanensem ad hoc monasterium direxit, fratribus mandans, ut quem utilem ille et idoneum tanto officio ex Romanæ sedis auctoritate astrueret, tunc ipsi absque aliqua procrastinatione eligerent. Hoc ubi supradictus Pandulfus agnovit, insperate super castrum quod idem Nycolaus construxerat veniens, illud ad solum usque prostravit, et Nycolai quidem talis rerum exitus extitit.

Seniorectus hujus cœnobii abbas a beato Benedicto quadragesimus quartus, sedit annis 9, mensibus 6, diebus 19.

94. Hic ab ipsis infantis annis beato Benedicto oblatum, atque a sanctæ memoriæ Oderisio monachus factus, et in disciplinis regularibus studiosissime in omnibus educatus et enutritus, primo ad monasterium sanctæ Mariæ in Luco, deinde ad monasterium sancti Nycolai in Pica regendum præpositus est transmissus. Qui ad hujus cœnobii abbatiam taliter est electus. Igitur cum satis strenue per tria annorum curricula hujus sancti cœnobii decaniam administrasset, ac deinde Capuani monasterii præposituram satis provide gubernasset, ejecto jussu papæ Honorii Nycolao, de eadem Capuani monasterii præpositura ad hujus loci abbatiam eligitur. Enimvero dum ex parte supradicti pontificis Chonradus cardinalis sanctæ Prædixis hac de causa ad hunc locum venisset, nonne singulatim nunc communiter eam illis pertractaret, demum congregationi voluntatem apostolici pandit. Tunc ex consulto mandatur illi, ut quanta potes instantia ad hoc monasterium venire studeat, quatinus de Casinensis abbatis ele-

et tunc in commune simul ab omnibus tractaretur. Qui cum imperata implere satageret, a Goffrido de Aquila qui partibus Nycolai fovebat capitur, et apud Sajem custodiæ mancipatur. Quod dum fratribus relatum fuisset, æstuarè cœperunt quid agerent, et sicut est consuetudinis diversi diversa sentiebant, et alii Oderisium reducere, alii pro suo velle abbatem eligere disponebant. Tunc præfatus Albanensis episcopus Matheus in capitulum veniens (Jul. 12), cepit de ipsa abbatis electione tractare, et si præceptis apostolici parere vellent interrogare. Fratres autem cum hoc in ejus possuissent deliberatione, seque per omnia Romano pontifici obedire velle dixissent, et quem cum fratrum consilio nominaret, ipsi abbatem eligere promisissent, tum proprio illum nomine vocans, interrogat senes, deinde juvenes, utrum illis talis electio placeat. Cumque omnes tum voce tum capiti inflexione (1573) hunc se velle respondissent, mox omnium unanimitate cum absens esset, ex præcepto ut ante jam diximus apostolici, quarto Idus Julias elegerunt eum in abbatem. Quamvis nonnulli, et ex maxima parte timore ducti, hoc ægre ferrent, ob hanc scilicet causam quia tempore decanatus sui nimium austerus et rigidus in hujus monasterii ordine extitisset, adque etiam a Romana ecclesia abbas effectus est. Denique ab ipso fere tempore quo decaniam dimisit, et præcipue a morte venerabilis abbatis Gerardi, cui omnes fere priores qui a Desiderio monachi facti fuerant ex hoc mundo recessissent, nunc ipsius abbatii ambitione, nunc per fratrum clandestinas seditiones, nunc per abbatum expulsionem, cum fratres ad tantam inopiam devenissent ut omnium rerum necessitatem permaximam sustinerent, ordinis religio de hoc cepit labefactari. Nec immerito, cum quamplurimi necessitate coacti arduæ vitæ tramitem ob paupertatem retinere non possent. Cum hæc et alia per multorum ora volitarent, dolens apostolicus Casinensem ecclesiam tantis dishonestari obprobriis, et his malis sineu imponere cupiens, nec non et illam regulæ sententiam (1574) suo sæpius versans in pectore, ut si viliosam, quod absit personam congregatio elegerit, et in notitia episcopi ad ejus diocesim pertinet locus, vel abbatibus, aut christianis vicinis claruerit, prohibeant pravorum prævalere consensum, et cætera: deposito, ut superius dictum est, Oderisio, et de ejus successore Nycolao similia facere volens, penitus congregationem a liminibus ecclesiæ separavit, si ulterius eidem Nycolao obedientes existere præsumpissent. Fratres igitur, qui jam dictam Nycolaum pro thesauri ecclesiastici dilapidatione valde exosum habebant, consilio habito eum ab ingressu monasterii repulerunt, ociosusque qui hæc Romano pontifici nuntiarent miserunt,

NOTÆ.

(1573) Custoditur adhuc apud nos ritus, ut seniores voce, juniores vero capitis inflexione appro-

hent, quod proponitur in conventu. *Ante.*
(1574) C. 64.

postulantes ut de suis aliquem mitteret, per quem A papa suam voluntatem congregationi aperiret, quatinus suo consilio et adjutorio sibi abbatem eligerent. Tunc apostolicus eundem episcopum ad hoc monasterium direxit, mandans ut eundem virum huic congregatione prædiceret. Dimissus itaque Seniorectus a Goffrido ad hoc monasterium venit, atque ejus electio a fratribus confirmata, illum in patris Benedicti cathedra honorifice locavere. Suscepta igitur abbatia Seniorectus cœpit omnibus perinde modis studere, quatinus naviter adimpleret id, ad quod abbas a Romano pontifice factus fuerat. Angebatur itaque nimium nimiumque interzulum ejus animus, tum scilicet pro nostri ordinis emendatione, tum vel maxime et fratrum sustentatione et terræ recuperatione. Interea oppidani occasione accepta ad suum velle relaxationes se placita exquirebant, et licet vi recipiebant. Exabbas igitur noster Nycolaus, favente et juvante se Goffrido de Aquila, quandam hujus terræ partem, videlicet Myrtulam, Sanctum Andream, Vallem frigidam, atque Castellum novum retinens, terram quæ huic loco residua erat infestare non desinebat. Ob quam rem Jordanus princeps ab eodem abbate evocatus extemplo cum non parva militum manu venit, atque super Castrum novum quo nepos supradicti Nycolai residebat tendens, adjacentia quæque igni ferroque demoliri præcepit. Ille autem perspicuus oppidanus diffuere a se, et ad abbatem clamnuntios destinasse, protinus eidem abbati dirigere studuit, quod si eum cum omnibus suis secure exire permitteret, sine dilatione castrum illi continuo redderet. Quo inpe-
trato, in abbatis manibus confestim eundem reddidit castrum.

95. Interea apostolicus Urbem egrediens venit ad hoc monasterium, a quo idem abbas primus in hac ecclesia abbatiz consecrationem suscepit. Postea vero cœpit ab eo sacramentum vehementer exquirere, atque ut Romanæ ecclesiæ fidelitatem faceret, omnino insistere : et fratres modis omnibus reniti et contradicere, et hoc Casinenses abbates nunquam fecisse dicebant. Quibus pontifex et diverso respondebat, quia quod omnes fere episcopi, archiepiscopi et abbates faciunt, Casinensis abbas agere debet. Qui (1575) e diverso nostri dicebant, ideo ab illis Romana ecclesia fidelitatem extorsisse, pro eo quod sæpius in hæresim lapsi contra Romanam ecclesiam

A sensissent : Casinensis vero ecclesia nunquam in hæresim decidit, nunquam contra sedem apostolicam sensit. Qua ratione papa accepta conticuit. Exinde vero pontifex ex hoc loco discedens Beneventum ingressus est. Sed de his actenus.

96. Dux igitur Guilielmus cum jam fere sedecim ducatum rexisset annos, mortuus est (an. 1127, Jul. 28), atque in ipso omnis Robberti Guiscardi familia, quæ ex ipso descenderat, finita est. Defuncto itaque duce, Roggerius (1576) hæres et filius quondam Roggerii Siciliæ comitis, fratris prædicti Robberti Guiscardi ducis, ducatum occupat (an. 1128); contra quem apostolicus cum expeditione properat, demum facta concordia eidem confirmavit ducatum (1577). Hiis porro diebus Jordano principe¹⁰⁰⁴ oheunte (an. 1127, Dec. 19), Robbertus ejus filius eidem successit in principatu. Qui huic monasterio privilegium fecit (an. 1128, Mart.) (1578) de data remissa hominibus Casæ Gentianæ, de scendentiis (1579), de modis terræ 20 in territorio sancti Mauri ad Casale, de piscatione in mari et flumine in omni territorio Castelli ad mare, de his quæ dederunt Jordanus II, pater ejus, Rycardus II, et Robbertus patrum, Jordanus avus, et Rycardus proavus sui, et de venientibus ad habitandum in terra sancti Benedicti, vel aliquid monasterio largiendum, pena librarum auri centum apposita. Robbertus etiam comes de Molisio fecit privilegium huic loco de medietate castri Serræ (1580), quod est sub jure Larinensis episcopatus, pena librarum auri centum apposita. Præterea Roggerius dux (1581) fecit privilegium sancto Benedicto (an. 1129, Dec. 30), de hiis quæ obtulerunt Robbertus dux et Sikelgaya uxor ejus, Roggerius et Guilielmus filii, in Apulia, Calabria, Principatu, Salerno, et Amalfia, de concessionibus principum, baronum et aliorum fideium, pena librarum auri trecentarum apposita, anno Domini 1150, per manum Guarnerii Mazarionensis decani (1582).

97. Interea papa Honorio vita decedente (an. 1130, Feb. 14), electi sunt Gregorius diaconus cardinalis sancti Angeli in papam Innocentium II, et Petrus presbyter cardinalis sancti Calixti in Anacletum. Innocentius vero per aliquantum temporis spatium in Urbe permanens, cum episcopis et cardinalibus qui suæ parti favebant, ad civitatem Pisanam perrexit, Conradum Savinensem episcopum vicarium

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰⁰⁴ hic incipit ultimus quaternio, quem manus illa altera sed vix diversa scripsit; v. supra.

NOTÆ.

(1575) I. e. Cui. Anc.

(1576) V. Anon. Cas. ad a. 1128.

(1577) Aug. 22.

(1578) Ap. Ang. de Nucæ in notis ad h. c. et ap. Gall. Acc., p. 242 ex orig.

(1579) Scilicet trecentos tarenos, quos singulis annis accipiebamus ab hominibus de Casa Genzana pro data. Similiter et terras, quas relinquunt homines qui sine hæredibus moriuntur, quæ dicuntur scadi-
siones; quæ nunc sunt, vel amodo erunt.

(1580) Idem esse quod nunc Serra Capriola dicitur, opinio est Gattulæ Acc., 243 ubi chartam edidit Ugonis c. Molisii qua donationem a Robberto patrum suo moriente factam confirmat, datam 1128 m. Junio.

(1581) Christianorum adjutor et clipeus, ut ipse ait in privileg. ap. Gatt., l. 1.

(1582) Subscripsit etiam Guarinus, magister camerarius d. ducis.

in Urbe relinquens. Petrus præterea cardinalis Roggerio duci Apuliæ coronam tribuens, et per privilegium (1583) Capuanum principatum, et ducatum Neapolitanum cum Apulia, Calabria et Sicilia illi confirmans (Sept. 27), regemque constituens, ad suam partem attraxit; præcipiens ut episcopi et abbates, qui in suæ dicionis terra manebant, ei hominum facerent (1584). Per idem tempus (an. 1132, Mart.) Robbertus princeps, cujus supra meminimus, fecit privilegium huic loco sicut antea fecerat, et de relaxatione 50 tarenorum de gualdo (1585), et de portu molendini, quod est in fluvio Vulturni loco Cazoli cum portu ex utraque parte fluminis. Post (1586) hæc prædictus princeps abiit Pisas (an. 1134), et rex Roggerius venit super principatum. Ob quam rem hic princeps a Pisis stipatus navali exercitu Neapolim venit. Aversani se ejus imperio subdunt, contra quem rex Roggerius veniens fugavit, Aversam in cinerem redegit (an. 1135), Alfuso filio Capuanum tradidit principatum. Tunc temporis (1136) Hubertus Pisanus archiepiscopus, apostolicæ sedis legatus, fecit privilegium huic monasterio de Sancto Georgio de Baray, et Sancta Maria de Gennor. Innocentius igitur Alemmannorum et Lotharingorum terram ingressus (an. 1134), juxta Leodium a Lothario rege excipitur (Mart.), virgam et anulum ei juxta morem antiquum confirmans (1587), nec non et terram comitissæ Mattildæ ei contradens. Deinde Lotharius (1588) rex venit Romam, et accipiens coronam ab Innocentio reversus est (an. 1135 Jun. 4). Et ⁶⁶⁵ dum in conspectu ejus totus, ut ita dicam, Romanus orbis pacatus quiesceret, et sub ejus dicione calcati jacerent ⁶⁶⁶, a papa Innocentio Pisis remorante (an. 1135) frequentibus litteris monitus ut Romani imperii coronam ab hostium jugo defenderet, et ecclesiam scissam ad pacem, concordiam et unitatem cæsar strenuissimus et clementissimus liberaret: anno dominicæ incarnationis 1135 immensum valde nimis totius Romani imperii exercitum congregans, una cum Richiza augusta uxore sua intravit Italiam (an. 1136). Ingens interea pavor et ebritudo mentis corrupti ⁶⁶⁷ Ausoniam, et quid dicerent vel facerent, unus ab alio inquirebat ⁶⁶⁸.

98. Inter (1589) hæc regis cancellarius Guarinus nomine, Canzolino qui tunc Capuæ præerat mandat, quatinus Casinensi abbati ut ad se veniat destinet, venientem protinus capiat. Abbas autem talia dum persensisset abnuvit, ac se minime tunc illo posse ire remittit. Cancellarius vero magis ac magis in suspicionem veniens, mandat abbati ut sibi Capuam venienti cum festinatione occurrat, quatinus de regni negotiis cum ipsius terræ baronibus insimul tractent. Casu itaque tunc accidente, abbas graviter infirmatus est, et ob hanc rem ire ad eum distulit. Sanitati autem redditus duos fratres ante nativitatem Domini cancellario apud Beneventum constituto direxit, infirmitatis magnitudinem pandens. Cui cancellarius remisit, ut post celebratam festivitatem ad eum Capuam pergeret, alias autem ipse ad eum veniret. In festo autem evangelistæ Johannis prædicti fratres reversi, rumorem quem auxerant (1590) pandunt. Nam inter eundem et redeundum per amicos et fideles monasterii de hac re interrogantes, nil aliud quam ut illum capere vellet audierunt. Abbas autem quid in tali re faceret ignorans, simulat infirmitatem. Cancellarius vero juncto sibi Capuano electo (1591) et Canzolino, Casinum ut disposuerat venit. Aquinensis interea electus, invidiæ stimulis incitatus, et veneno nequitæ debriatus, regis cancellario per quendam scutiferum mandat, quod Casinensis abbas non pro ipsis, set contra ipsos, ad suscipiendum imperatorem Lotharium et papam Innocentium se præpararet. Quod si illum veritatem dicere minime crederent, Casinense monasterium ab eo ex peterent; si daret, scirent illum esse mentitum; si non, veritatem illum dicere certissime crederent. Epistolarum vero portitor sciens quid in ipsis contineretur epistolis, ad monasterium venit, et id quod in re erat abbati per ordinem pandit. Abbas autem a scutifero epistolam accipiens et relegens, cæcæ prout idem retulerat invenit. Cancellario itaque cum Capuano electo et Canzolino apud Sanctum Germanum adveniente, Guarinus electus Aquinensis pro eadem re ad illos adventit. Cumque abbati in dolo mandarent, ut omni seposita occasione ob regni negotia ordinanda ad illos descenderet, remittit se ad eos ob infirmitatem ire non posse; misit tamen

VARIE LECTIONES.

⁶⁶⁵ Hic incipit: Altercatio Petri Diaconi pro cœnobio Casinensi. Igitur dum in conspectu imperatoris Lotharii totus, etc. ⁶⁶⁶ vox deesse videtur. ⁶⁶⁷ corripuit emendavit Lauretus. ⁶⁶⁸ Altercatio pergit: Ast abbas et in 9 versibus breviter narratis, quæ hic c. 105 - 106 fusius persequitur, ad c. 107. transit.

NOTÆ.

- (1583) Quod Baronius edidit in Ann. ad a. 1130, n. 52.
 (1584) Hoc in privil. illo non legitur: Scriptum fuisse in altero cujus prima tantum verba supersunt in Reg. Anacleli Casini servato, existimat Baronius l. 1., n. 53.
 (1585) Sc. 500 tarenos quos accipere soliti sumus in omni tertio anno ab hominibus qui tenent terras de gualdo pro calzati i. e. ad vias relucendas, in dipl. orig. ap. Gatt. Acc., p. 245.

- (1586) Ex Anon. Cas. ad h. a.
 (1587) Hoc poscenti regi non concessit, terram Mathildis autem tunc nescio an promiserit; contradidit a. 1133, Jun. 8. Romæ, ut bene Ang. de Nucæ adnotavit.
 (1588) Ex Anon. Casin.
 (1589) Hæc et sequentia conferenda sunt cum Wihaldi epistola in Mart. Col. II, 188.
 (1590) I. e. hauserant. ANG.
 (1591) Guillelmo.

monasterii priores ad cancellarium, qui in ejus præsentia Aquinensem electum de prædicta causa reprobarent, atque illum falsissimum omnino ostenderent. Cumque electus hoc se fecisse negaret, ostendunt epistolam, pandunt per ordinem omnia. Tunc ille confusus nesciebat, quid evidenti rationi responderet. Cœperunt autem hii qui ex parte regis erant cœpta omittere, ac simulato animo et ira Casinensibus faceta verba proferre, utpote qui electo Aquinensi favebant, atque se ob hanc rem neque venisse, neque credere, jurejurando affirmare. Sed post paululum, qui dolorem conceperant, peperere iniquitatem (*Psal.* vii, 15), cum protinus earundem litterarum portitorem apprehendentes, et diversis suppliciis excruciantes, oculis privaverunt. Electus vero timore ductus, ac minantium civium furore perterritus, Canzolino illum de civitate educente, Aquinum rediit. Altera autem die in ipsis epyphaniorum vigiliis (*an.* 1137, *Jan.* 5) ad monasterium ascendentes, post salutationem ex more factam ac nonnulla inter se colloquia, cæteris exeuntibus cœperunt abbatem super mandatam regis de datione monasterii requirere, atque ut sibi statim in præsentiarum, quod est a sæculis inauditum, traderetur omnino præcipere. Ipse vero cum viginti, aut quantis ex fratribus vellet, cum omni thesauro ecclesiastico et cuncta suppellectili monasterii, ad arcem quæ Bantra dicitur demigraret: reliqui vero pro obedientias dividerentur, in monasterio quattuor sacerdotes cum tribus aut quattuor fratribus dimitteret, qui divinum officium ad patris Benedicti corpus peragerent; asserentes se hoc pro nulla alia causa facere velle, nisi quod Casinensis ecclesia magnam per totum orbem Romanum haberet famam, esse in omnibus locupletem, atque præ omnibus Italiæ ecclesiis in auro et argento aliisque pluribus opibus pollere. Quodsi omnia hæc Lotarius imperator vel alii inimici regis optinere valerent, multa detrimenta et dampna per hoc in regno ejus evenirent. Dicebant autem hæc mentientes, quia ut post in propatulo claruit, illum inter eundem comprehendere et supradicta omnia subripere disposuerant: sicque jam monasterium et cuncta secure detinerent. Post hanc ergo tam inauditam tamque nefandam jussionem, absque communi Casinensium fratrum consilio abbas hoc se agere posse negavit. Accepta itaque consiliandi licentia, hii qui ex parte regis erant egressi sunt foras. Dehinc abbas monasterii priores convocans, quam ob causam cancellarius venerat pandit: quid cuique super hoc videretur interrogat, atque quid in tali negotio opus sit, consilio cum eis communi pertractat. Omnium tamen unum animi votum, una sententia fuit, quatinus Casinense monasterium nullo pacto, nulla ratione in laycorum potestate traderetur; promittentes se usque ad mortem pro tanti loci defensione certare paratos esse ex toto, ante se canum, muricipum, et equorum carnes comedere, quam Casinense cœnobium in aliorum potestatem atque dominium ve-

nire permetterent. Quoniam quidem si caput incommode permanere constaret, reliqua membra, si quid incommodi, si quide adversi eveniret, salutem sperarent: si autem caput periret, cætera etiam membra, licet sana viderentur, cum capite pariter in interitum irent. Hoc communi consilio deliberato, cancellario adveniienti cum Canzolino abbas taliter orsus est loqui: « Super Casinensis cœnobii negotiis, unde nos requirere voluistis, tam pro rei magnitudine quam etiam et pro ipsius temporis brevitate, neque consiliari neque quid vobis respondere possemus invenimus. Unde rogamus, quatinus nobis terminum detis, quousque cunctos nostræ congregationis fratres qui per obedientias positi sunt convocemus, sicque cum eis consilio habito, quid nobis agendum sit, communi consilio pertractemus. » Tunc cancellarius amaritudinis felle succensus respondit, dicens: « Quod consilium hic est? aut quod consilium vultis habere? hic non est consilium, non erit dilatio aliqua, nisi ut jussionem regis impleatis. Nam ego vobis consiliandi terminum non do: sed omnino ex parte illius impero atque præcipio, quatinus extemplo quid de hac re statuistis, respondere curetis. » Cui abbas respondit: « Hoc profecto quod dicitis implere minime possumus, et maxime quia si hoc rex præcepit, vel qua ex causa hæc fieri mandavit, ignoramus. » Ad quem cancellarius talia confestim dedit responsum: « Ego sum os et lingua regis, per me loquitur et sua jura disponit. Qua vero ex causa fieri mandavit, hæc est. Lotharius cum suo papa Innocentio veniet, et in hoc volumus vos probando temptare, si nobiscum debetis infidelitate regis permanere, ac pro ejus conservanda corona contra Lotharium decertare. » Ad quem abbas: « Paratissimus, » inquit; « hoc cum necesse fuerit adimplere, et sacramento inde vos in præsentem per nostros fideles firmare. Insuper promittimus nos contra inimicos regis strenue præparare, et pro posse Casinense cœnobium contra imperatorem defendere et manutenere. » Cui cum cancellarius dixisset, cum quibus Casinense cœnobium contra imperatorem defensurus esset, abbas respondit: « Cum opportunum fuerit, de civitate Sancti Germani et omni terra sancti Benedicti fortiores et robustiores quosque eligentes, hic habere studebimus, sicque cum vestro consilio, et vestris militibus in adiutorium si res ita exigeret venientibus, Casinensem ecclesiam contra imperatorem et contra milites ejus defendere et manutenere curabimus, ita ut per Casinense cœnobium nulla rex detrimenta vel dampna patiatur. » Exclamans protinus cancellarius infuit cum magna indignatione: « Ecce regis fideles videte, ecce perspicite, ecce considerate, ecce advertite, cum quibus putat se Casinensis abbas imperatori resistere, cum effeminatis videlicet infidis et perjuris, et qui numquam beato Benedicto fidem servaverunt: qui Brunonem, Oderisium et Nicolaum de abbazia expulerunt, qui Casinense cœnobium contra fas et jus

ceperunt, qui castrum Janulæ destruxerunt ⁴⁰⁰, monachosque contradicentes ante beati Benedicti altarium gladiis percusserunt. » Cœpit autem et multa cum suis contra abbatem dicere, et monachos et laycos deturpando injuriare, multis et variis opprobriis dehonestare, fallaces et callidos declamare; cumque ad hæc omnium ora in silentio essent, recessit tandem cum magna indignatione et ira, præcipiens ac dicens, ut per totum ipsum diem de eadem responsum sibi reddere morigerarent. Recedente itaque eo, omnes priores in unum cum abbate conveniunt, causam inter se conferunt, trahunt longa suspiria, et quid agere debeant nesciunt. Angustię illis erant undique, et quid eligerent nesciebant, dicentes: « Si monasterium in manibus laycorum damus, incurrimus in mortem animæ et corporis; si autem non damus, non effugiemus manus illorum: set melius est nobis incidere in manus hominum, quam derelinquere legem Dei nostri, et videre mala gentis nostræ et sanctorum. » Quæ dum ad cunctorum notitiam pervenissent, contritum est extemplo cor eorum, et contenebrati sunt oculi eorum. Et vere tunc dies festi conversi sunt in luctum, et canticum in lamentationem (*Amos VIII, 10*). Hoc unum omnes a minimo usque ad maximum dicebant, in hoc omnium definita sententia erat, ut quandiu possent, numquam Casinense cœnobium pro vita amittenda in laycorum traderent potestatem. Visum denum omnibus est ut ad eundem cancellarium et socios ejus nuntios destinarent, qui eos suppliciter exorarent, quatinus illis spatium darent, quousque de tanta re sicut deceret consiliari eisque respondere valerent. Cancellarius autem dum monasterium cum satellitibus suis deambulans circuiret, ad dormitorium veniens, jussit metiri altitudinem muri, quatinus illius ex templo scalas ad cœnobii captivonem aptare valerent. Quod videns unus ex fratribus, nuntiavit abbati.

99. Eo etiam tempore quidam frater Johannes nomine, dum naturæ debitum solveret, et jam sine motu et voce jaceret, subito in se reliens, retulit se vidisse patrem Benedictum cum multitudo monachorum defunctorum in ecclesia stantem, et regem Rogerium eandem ecclesiam ingredientem, omnemque Casinensis ecclesiæ thesaurum asportantem. Qui cum ad gradus majoris ecclesiæ pervenisset, mortui qui in ecclesia eminus erant irruentes interfeciebant eum. Hæc cum dixisset, adjunxit: « Ut certius sciat is me vera proferre, noveritis me statim e mundo recessurum. Quod si post hæc ulterius vixero, indubitanter quæ protuli falsa fuisse noscatis. » His dictis obdormivit. Hæc quidem frater. Nos vero præfatam visionem pertractantes, atque in memoriam relinquentes, jam pæne totam impletam esse videmus, quando fere omnem hujus loci thesaurum Rogerii regis factione sublatam esse vido-

mus. Acta sunt autem hæc omnia vigiliarum epyfaniarum die (*an. 1137, Jan. 3*).

100. Post hæc ab abbate et fratribus statutum est, ut duodecim ex monasterii senioribus discalciciatis pedibus ad civitatem pergerent, ubi jam dictus cancellarius et Capuanus electus morabantur, suppliciter flagitantes, ut spatium darent in quo fratres qui in obedientis erant congregarentur, quatinus enim eis in unum communicato consilio, congruum responsum de re superscripta proferre valerent. Quod, dum factum fuisset, cum tactu et gemitu usque ad januam monasterii illos est omnis congregatio subsequuta; illis autem recedentibus, fratres ad ecclesiam beati Benedicti reversi sunt, ubi quantæ lacrimæ effusæ sint, referre quis valeat? Omnes enim in terram se prosternentes, et capita in pavimento ecclesiæ percutientes, Domini misericordiam cum luctu et voce cordis implorabant, ut locum istum respiceret. Demum vero ad beatum Benedictum conversi, ac si præsentem enim viderent dicebant: « Pater honestissime et sanctissime, tu præsentiorum te discipulis tuis post carnis recessum quam si viveres, pollicitus es te esse futurum, unde per Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum te adjuramus, ut, quemadmodum pollicitus es, et nos et locum istum protegas, et ab omnibus malis defendas. » Post hæc vivifera: crucis lignum, et brachium sancti apostoli et evangelistæ Mathei et sancti confessoris Christi Mauri fratres sumentes, cum letaniis per ecclesias intra monasterium sitas pergere statuere. Cumque in ecclesia beati Martini vota Domino supplicationis et laudis persolverent, post finita suffragia exeuntes inde ad ecclesiam beati protomartyris Stephani deverterunt; ubi, dum unus ex fratribus ad portas basilicæ aperiendas præcessisset, invenit eas obseratas. Frater enim qui eandem tenebat ecclesiam, unus erat ex duodecim illis qui ad cancellarium ierant, et clavem ecclesiæ oblitus dimittere secum detulerat. Regresso autem illo qui ad ecclesiam aperiendam præcesserat, quod in re erat denuntiavit, et ut reverterentur qui primi incedebant dicebat. Iterum alii atque alii currentes, similiter clausas januas invenere et fratribus nuntiare curarunt. Frater autem qui crucem ferebat, nesciens quid ageret, se sequentes hortatus ad januas pervenit ecclesiæ, et mox tactis seris divinitus sunt apertæ, unde aliquantulum laxificati gratias Deo peregerant, atque cum omni devotione et cordis contritione ibi letaniarum suffragiis peractis, ad patris Benedicti ecclesiam sunt reversi, sicque missas ipsius diei cum luctu et tristitia peregerunt. Et tunc adimpletum est in illis quod per prophetam dicitur: « Dies festi vestri convertentur in luctum (*Amos VIII, 10*). » At fratres qui missi fuerant ad cancellarium, cum ad locum in quo pater Benedictus semel per annum cum sorore sua locutus fuerat pervenissent, decanus et qui cum eo ob can-

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁰⁰ destruxerunt e.

dem rem ante descenderant, cognito illorum adventu ad monasterium remiserunt dicentes, quod pro tali facto cancellarius magis provocaretur ad iram, quam flocceretur ad misericordiam. Cancellarius autem postquam audivit, quod fratres cum beati Mauri brachio per sanctorum ecclesias Dei omnipotentis clementiam supplicarent, in superbiam elevatus cœpit multa contra monachos munitare, dicens se incisuros illis et labrum et nares, et vestes illorum medias usque ad nates, et sicut alter Nicanor, verba blasphemix in Deum et sanctos ejus proferre, dicens quod spes quam monachi in Benedicto et in Mauro habebant, cassa esset, illisque magis perniciem quam salubritatem conferret. Vehementique post hæc indignatione pernotus, litteras habitantibus in Campania, Samnio, Apulia, Lucania et Calabria direxit, mandans ut quam citissime possent cum diversis bellorum machinis ad Casinense monasterium obsidendum et capiendum venirent. Abbas autem agnoscens, quod cancellarius de sua morte et cœnobii captione cogitaret, cum paucis communicato consilio, legatos ad Landulfum de Sancto Johanne, qui tunc imperatori favebat, direxit, mandans ut veniret, et Casinense monasterium sub cura sua susciperet, et contra eos qui illud capere querebant defenderet. Verum quia hoc per diem agi non poterat, per noctem impletum est, atque ex utraque parte factis sacramentis tertia die post festivitatem epyphanix (Jan. 8), feria sexta, milites Landulfi jam dicti in monasterium inducti, et munitiones contraditæ sunt. Landulfus vero post hæc Casinum deveniens, abbati et fratribus constantiam et inimicis perturbationem maximam contulit. Cancellarius autem agnoscens Landulfum Casinum venisse, civitatem Aquinum quo commorabatur relinquens, atque per Sanctum Angelum in Majolisi (1592) Lirim fluvium transiens, Minianum perrexit, ubi infirmitate gravissima tactus, notario præcepit ut litteras scriberet, quatinus omnes qui in regno regis Rogerii morabantur, ad Casinense monasterium capiendum venirent. Quod dum ille implere satageret, subitanea morte defunctus est (1593). Post hæc abbas cum fratribus statuit, ut per triduum Dei omnipotentis clementiam supplicarent, quatinus pacem et quietem Casinensi cœnobio largiffua pietate concederet, et quia silentium illis diebus propter tumultum et perturbationem tenere non poterant, decreverunt ut tribus diebus post completorium unum per noctem psalterium in ecclesia cantaretur: set antequam eandem triduanam inchoarent, abbas in capitulo surgens, juxta monasterii consuetudinem veniam petit, et confessionem de suis excessibus fecit. Similiter et omnes fratres post illum se in patris Benedicti regula deliquisse confessi sunt, sicque abbas indulgentiam illis conferens, de omnibus excommunicationibus in Casi-

nensi cœnobio factis, in quibus aliquando offenderant, eos absolvit.

101. Hiis porro diebus quidam frater Bonus nomine, dum in ecclesia beati protomartyris Stephani post matutinalem synaxim fatigatus obdormisset, beatus Benedictus in visione ei apparens dixit: « Multa incommoda et perturbationes, et rerum maximum detrimentum pro hoc facto habebitis: sed confidite in Domino et in potentia virtutis ejus, quia adhuc domus mea reintegrabitur, et in suum statum reducetur. Beatissimum vero Maurum ut omni instantia precum supplicetis præcipio, quia ipsius sine dubio interventu ab instanti periculo et perturbatione liberabimini. » Et hiis dictis disparuit; evigilans autem frater, abbati et fratribus quæ viderat et audierat per ordinem pandit. Unde in communi fratrum capitulo statutum est, ut omnibus dominicis diebus ad introitum ecclesiæ post antiphonam beati Benedicti adderetur et antiphona beati Mauri; similiter et in omnibus festis in quibus collecta facienda est, sicut in cotidianis diebus, antiphona et oratio ejus diceretur. Interea tota terra a fidelitate abbatis et fratrum præter castrum Casinum recessit; de quo facto homines de castro sancti Angeli causa et initium extiterunt. Ipsi enim primitus inimicos monasterii infra castrum suscipientes, Casinense cœnobium obpugnare cœperunt. Post hæc Bertulfus mansionarius, natione Cymbris, et Adenulfus cognomento Marsicanus, hujus rei gratia ad imperatorem Lotharium diriguntur. Dehinc omnes obedientiæ per Campaniam, Picenum, Samnium, Lucaniam atque Calabriam, captæ atque a jure cœnobii Casinensis subductæ sunt. Cancellarius vero qui tanti mali caput et actor fuit, septimo decimo die postquam huc in vigiliis epyphanix pervenit (Jan. 21), apud Salernum ad extrema perveniens, clamabat: « Benedicte et Maure, cur me interficitis? » Cumque hæc crebro, repeteret, vita decessit.

102. Eo etiam tempore quidam frater Crescentius nomine, natione Romanus, vidit in visione quendam lacum nimix magnitudinis et ignei coloris, cujus undæ ad cœlum ferri videbantur; in quibus undis vidit ejusdem cancellarii animam in aeris alta elevari, et rursus ad yma demergi. Juxta quem lacum cum duos monachos stare vidisset, interrogatus ab eis, cujus esset anima quam tantis tormentis affici videbat, se frater nescire respondit; ad quem qui videbatur senex: « Hæc est, inquit, anima Guarini cancellarii, quæ ideirco talia patitur, propter perturbationem et tribulationem quam Casinensi monasterio excitavit. » Quem frater cum, quis esset qui talia promeret, interrogasset, fratrem Benedictum se esse respondit. Frater autem a somno exurgens, ita se vidisse et audisse, Deum et sanctos ejus testem invocans affirmabat. Inter hæc quidam ex nostris contra voluntatem abbatis, de

NOTÆ.

(1592) Qui etiam in *Todici* dicebatur. Anc.

(1593) Notarius.

pace et concordia tractare cœperunt cum hiis qui ex parte regis erant, mediante Ryccardo episcopo Gagetano. Demum vero ad id ventum est (*Feb.* 2), ut ex parte fratrum facta ab obedientialibus sacramento, et a cuncta congregatione promissione de pacta conventionione, atque ex illa parte factis sacramentis, pax fieret; sicque commotio illa et perturbatio subito quievit, sed ad tempus.)

103. Tertia vero die postquam hæc facta sunt, supradictus abbas languore depressus vitam finivit, quinta feria, Idus Februarii (1594). Per totam vero noctem qua vita decessit, decanus cum fratribus tractare cœpit, qualiter, antequam mors ejus divulgaretur, homines Landulfi superius nominati, qui monasterium tenebant, foras expellerentur. Remuneratis igitur illis qui in capite eorum erant, et a regis balivis securitate accepta, ut securi inde cum suis omnibus exirent, mediante jam die omnes de monasterio cum armis recedentes ad sua reversi sunt; qua ex re factum est ut usque ad illam horam mors abbatis palam nesciretur. Hora autem nona jam propinquante, celebrato officio ipsius, sepulturæ traditus est ad dexteram partem introeuntium in cymiterium, juxta gradus, ubi quattuor discipuli beati Benedicti requiescunt.

104. Sed, ut ad id redeam unde digressus sum, cum adhuc abbatis feretrum in ecclesia esset, destinati sunt a Canzolino Capuani principatus camerario milites, ut nullus eo absente de abbatis electione tractare præsumeret. Dilatum itaque est, et contradicentibus ac nocentibus monachis usque ad ipsius adventum protelatum. Cumque illuc advenisset, cum ei ostenderentur de electione abbatis patris Benedicti jussio et privilegiorum constitutio, respondit quod nil ad præsens istiusmodi valeret ostensio: « Set differte usque ad domini mei Rogerii regis notitiam; sin autem, tradite arcem Bantrensem, et eligite quem vultis; ita tamen, ut prius fidelitatem regi faciat. » Quod cum fratres se non implere dixissent, ipse exercitum congregans, universa Casinensis cœnobii castra ab ejus ditione subduxit. Jam fere sex dies in tali fluctuatione transierant, cum ad festum virginis Christi Scolasticæ (*Feb.* 10) fratres undique ad monasterium convenientes, et de electione abbatis inter se tractarent, dividuntur in partes, et una quidem Raynaldum Colemantanum (1595), qui post abbas extitit, alia Raynaldum Hetruriensem eligere disponebant. Set cum inter se plurima conferrent, visum demum prioribus est, ut electio differretur usquequo ad regem Rogerium Romanumque pontificem tunc Pisis remorantem nuntios destinarent, per quos Casinensis cœnobii

A fortunam notificare, et super tali negotio illorum consilium præstolari valerent. Set cum ad hoc alteram partem flectere nullo modo valerent, contradicentibus et renuentibus aliis qui supradictum Raynaldum Colemantanum eligere disposuerant, eundem Raynaldum (1596) apprehendentes, in patris Benedicti cathedra illum locantes, sibi in abbatem constituunt. Reliqui vero nimis hæc indigne ferentes, clam ad Bertulfum mansionarium et ad Adenulfum, Casinensis cœnobii fratres, quos abbas Seniorectus legatos direxerat ad imperatorem Lotharium, nuntium cum litteris destinant, per quas et Seniorectum de hoc mundo migrasse, et eundem Raynaldum contra voluntatem suam seditiose et non canonice electum esse notificabant; postulantes ut imperatorem atque pontificem ex parte totius congregationis rogarent, ut ex suis aliquem in Casinensi cœnobio abbatem constituerent, et in Raynaldi electione nullatenus præberent assensum: prius se monasterium destruere, prius inde egredi, quam illum sibi abbatem constitui proclamantes. Quod dum Raynaldus certo certius agnovisset, clam cum Canzolino aliisque fidelibus regis paciscitur, eique fidelitatem faciens, abbatiam illi confirmant; sicque sacramentum a colonis monasterii accipiens, a filio Petri Leonis, cujus subdiaconus erat, in Casinensi abbazia firmatur. Cumque nuntius qui litteras ferebat, Ravennam, ubi tunc imperator morabatur pervenisset, a supradictis fratribus imperatori Lothario cum litteris præsentatur. Pandunt quæ Casinensi ecclesie, cameræ scilicet Romani imperii, accidissent, qualiter Seniorectus defunctus, et Raynaldus qui fidelitatem regi Rogerio fecerat abbas contra voluntatem multorum electus fuisset, et quia nonnulli ex fratribus de monasterio egredientes, inimicorum manus vitassent, et plurimas perpessi essent calamitates. Post vero desebant periclitari suos familiares, confundi Casinense cœnobium, et quemadmodum ipsi omnia dimisissent pro Romani imperii fidelitate, in quo solo spem suam post Deum et patrem Benedictum Casinensis ecclesia posuisset. Lotharius autem imperator, misericordia motus, necnon et memor qualiter sub antecessorum suorum tuitione Casinensis ecclesia fuisset, multo magis tamen propter odium regis Rogerii, quem Romano imperio inimicissimum esse judicaverat, propensior erat apud prædictos fratres, et juxta tenorem edicti quod Pipinus et Karolus Magnus statuerant (1597), illos inter cappellanos Romani imperii juxta morem antiquum constituit. Cumque duces, principes, ac marchiones imperii congregasset, beneficia prædecessorum suorum in Casinensi cœnobio concessa in-

NOTÆ.

(1594) Imo pridie Nonas, cui dies ascribitur in *Necrol.* cod. 47. Ea tunc incidit in v feriam, et ipse Petrus in seq. cap. ab ea computat.

(1595) De Collemezzo, prope Furconem, e stirpe comitum Marsorum. *Peregrin.* ap. *Murat.* SS. VII,

p. 232.

(1596) Sc. Hetruriensem.

(1597) Ejusmodi decretum quod Carolo tribuit, commemorat Pseudo-Anastasius iste, *Murat.* SS. II, 363.

timabat, et supradictum Raynaldum accusans, manifestum hostem Romani imperii pronuncians ⁴⁶⁷⁰, quoniam abbatiam ab inimico Romani imperii sibi confirmatam acceperat, neglecto et contempto imperatore, a quo Casinensis ecclesia civitates et castra et omnes possessiones acceperat.

105. Eo siquidem tempore Henricus dux Bajoariæ gener imperatoris ab eodem imperatore transmissus, una cum papa Innocentio, intravit Campaniam. Igitur, cum in planitie quæ Casini contigua est castra posuissent, Rychardum supradicti pontificis cappellanum et Casinensis cœnobii monachum ad monasterium destinant, mandantes quod si illos vellent recipere, et papæ Innocentio obedientiam exhibere, ipsi pro suo posse illos ut filios, ut fratres, ut socios diligenter, et Casinense monasterium sub imperatoris tutela et defensione semper haberent. Set, cum huic rei Raynaldus aurem non accommodaret, et fratres illum de monasterio exturbare, si facultas daretur, per omnia vellent: idem Raynaldus fratres in capitulum convocans suadebat ut in regis Rogerii fidelitate manerent, ut filio Petri Leonis obedientiam conservarent; adjutorium illis non defuturum. Postremo fateatur se ab illis abbatiam accepisse, non ab alio. Ad illorum libitum; si vellent, abbatiam dimitteret; si non, retineret. Et hæc quidem ore, non corde proferebat; jam enim occulte miserat ad Gregorium filium Adenulfi de Sancto Johanne, ut cum suo exercitu per Tyrillanam silvam Casinum veniret, quatinus ejus ope et auxilio sultus, monasterium contra papam, ducem, et monachos retinere valeret. Quo dum venisset, cum eodem electo sacramento confœderatur, et monasterii munitionem ab ipso accipiens, et assultum cum suis militibus in pontificis nuntiis illos invadit ⁴⁶⁷¹; quos, cum in fugam vertisset, suis audaciam permaximam tribuit. Apocrisarii autem pontificis, dum ad civitatem quæ monti adjacent pervenissent, cives sub imperatoris fidelitate sacramento constringunt, et sic ad castra redeunt. Raynaldus autem, cum Gregorio intra monasterium conclusus, sata extra monasterium incidebat, et omnia destruebat, ne quid ad alimentum hominum vel jumentorum relinqueretur. Jam fere undecim dies transierant, cum dux videns monasterii Casinensis bona dilapidari simul et pugnæ tempus transire, consilio habito Raynaldum evocat, et calicem aureum nec non et obsides pro quadringentis libris accipiens, abbatiam ex parte imperatoris, si in ejus fidelitate permaneret, illi confirmat, et eum a se suisque securum reddens, imperatoris vexillum in beati Benedicti ecclesiam induci, ac demum in arcem quæ ecclesiam imminet cum ingenti laude imponi præcepit. Alia vero die castra movens, cum ingenti exercitu supra civitatem Capuanam devenit; ibi ita-

que Rao Rahelis filius et Goffridus de Aquila venientes, et se ac suos pontificis ac principis Robberti et Henrici ducis imperio subdunt. Capuani autem cernentes barones catervatim ad papam et ducem confluere, solo prostrati veniam poscunt; qua impetrata, et se suaque una cum civitate illorum dominio subdunt. Quo facto totus, ut ita dicam, Capuanus principatus, Rogerii jussa linquentes, papæ vestigiis advolvuntur, omnia imperata se facturos spondentes; multi nanque propter amicitiam quam cum Robberto principe habuerant, consuebant ad eos; nonnulli propter illorum gloriam et remunerationem beneficiorum, quam se ab ipsis accepturos sperabant: plures vero propter spem, quam in eis tanquam in propriis dominis habebant. Henricus interea gener imperatoris una cum papa Innocentio Robberto principi Capuanum principatum restituentes, cum ingenti exercitu ad pontem sancti Valentini, juxta Beneventum, castra locavit (*an. 1137, Mai. 21*). Mandat post hæc dux in civitatem cum apostolico nuntios, ut nisi anathema apostolicum et imperialem vellent incurrere iram, Beneventum in eorum manu remitterent, et nudinas foris urbem pararent. Contradictibus autem illis ⁴⁶⁷² in urbe ex parte filii Petri Leonis erant, nuntii papæ Innocentii, cum nichil egissent, infecto negotio de civitate exclusi sunt, nam Rogeriani milites qui tunc in civitate erant, minime pactis consenserunt; moxque quingentorum militum et triginta milia peditum congregantes exercitum, foris civitatem contra illos pugnaturi conveniunt: ob quam rem pontifex in iracundiam versus, Beneventanos a liminibus ecclesiæ separavit, ducemque cum exercitu contra eos congregi præcepit. Set cum scutiferi ducis in prima acie terga vertissent, dux eventum fortunæ alteratum perpendens, præcepit militibus, ut fluvium transvadantes montem in quo civitas sita erat ascenderent, et ab Aurca porta civitatem invaderent. Seditio tamen in urbe de rebus præsentibus erat, quibusdam dicentibus, papæ Innocentio reddendam civitatem, debere juxta patrium morem beato Petro et ejus vicario deservire: alii vero nequaquam, set repugnare persuadebant. Milites interea fluvium transvadantes ad civitatem tendebant. Beneventani autem, hostes contra se venire, dum perspexissent, a pugna se subducentes, fugæ præsidium sumunt. Hii autem, qui ex parte ducis erant, illos instantius insequentes, civitatem cum eis ingressi sunt, atque hoc modo Beneventum in deditionem acceperunt (*Mai. 24*) (1598). Urbe vero potita, Trojam Apuliæ urbem applicuere; quam absque pugna a civibus accipientes, oppida quæque adjacentia cum Gargano atque Siponto (1599) in suum dominium vertunt.

106. Lotharius interea imperator eo tempore Ra-

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁶⁷⁰ f. pronuntiavit. ⁴⁶⁷¹ locum corruptum esse apparet. ⁴⁶⁷² qui excidisse videtur.

NOTÆ.

(1598) Accuratius et paulo aliter hæc Falco notavit.

(1599) Hæc imperator ipse 8 Mai expugnaverat,

vennam egrediens, Umbriam, Emiliam, Flaminiam, Picenumque provincias sub suo jure redegit, civitates obedientes sub Romani imperii jura redegit, contradicentes ad solum usque prostravit. Cumque ad monasterium sancti Martini in Salinis (1600) pervenisset, Transmundus præpositus Sancti Liberatoris illum adiens, eumque ex parte Casinensis congregationis efflagitans, quicquid beato Benedicto in partibus illis ablatum fuerat, reddi præcepit. Inde vero castra movens, supra Baruin, quæ totius Apuliæ caput est tentoria figit, et a civibus urbis susceptus, arcem quam rex Rogerius magnificè construxerat oppugnare modis omnibus cœpit. Diu itaque illam vallo diversisque bellorum machinis oppugnans, plurimum ex utraque parte interemptis, tandem cum magno labore illam optinens, ad solum usque deduxit, universasque Apuliæ urbes sub Romani imperii jura redegit; sicque peractis omnibus, ducem ordinaturus apud Melphiam Apuliæ urbem perrexit (JUN.), quo, dum venisset, exercitum dirigens Salernum obsidere præcepit. His porro diebus Bertulfus et Johannes Casinensis cœnobii fratres proclamationem fecerunt supra Sipontinos ante eundem imperatorem, qui silvam monasterii, quæ sub ditione hospitalis sita erat, in suum dominium retorserant. Horum illaque imperator precibus inclinatus sigillum suum illis concessit; ex parte sua præcipiens, nisi imperialem vellent incurrere iram, extunc et deinceps silvam illam sub Casinensi monasterio quietam manere permitterent, mille bizanteorum pena apposita, si hoc removere temptassent.

107. Sed ut ad id redeam unde digressus sum, tempore quod idem imperator transcensis Alpibus intravit Italiam, epistolam ad Casinensem abbatem direxit (1601), mandans quod ¹⁶⁷³ ex antiquo Casinensis ecclesia nomen religionis habuit, et semper sanctæ conversationis exemplum et formam aliis præbuit; unde etiam consideret fratrum orationibus apud Deum hoc posse optineri, ut quietem universali reddat ecclesiæ, et pacem suis concedat temporibus. Cum ergo ex privilegio antiquæ religionis Casinensis ecclesia specialiter et singulariter ad Romanam dignitatem respicere deberet, commonere illos mandando, ut si timore alicujus coacti ab unitate ecclesiæ exorbitassent, ad eum quem tota ecclesia patrem recognovit redirent. Ipse enim in omnibus debitam tuitionem Casinensi cœnobio exhibere cupiens, quam cognoverat imperialibus dotatam oblationibus, mandaret ut cum partibus illis appropriasset, abbas ad (1602) officium cappellanæ faciendum cum sapientioribus ex congregatione occurreret, ut de his quæ ad tuendas res monasterii expedirent plenarie

convenirent. Aliam autem direxit fratribus (1603), per quam mandavit, quod si in ipsis non remansisset, in proposito suo esset, ut de honore Casinensis ecclesiæ secundum munificentiam imperialem cogitaret: attendentes dignitatem tantæ ecclesiæ, et religionem quæ præ ceteris actenus floruit, in eandem respicere, et manutenere ecclesiam sicut specialem et singularem cameræ suæ domum disposuisset; multum enim intentus esset, ut ad insigne honoris imperialis si Deus concessisset memoriale suum apud patrem Benedictum in perpetuum relinqueret. Rychiza quoque imperatrix litteras eo tempore fratribus direxit (1603), per quas significavit, quod magnam fuisse ex antiquo ecclesiæ Casinensis religionem audisset, unde memoriam sui haberi apud Casinensem ecclesiam rogaret, quatinus fratrum optentu Deus pacem ecclesiæ suæ in suis in daret temporibus. Ipsa enim in quantum posset auxiliante Deo, pro salvandis rebus Casinensis ecclesiæ cogitaret: tantum abbas tempestive sibi cum sapientioribus fratribus occurreret, ut de his et de aliis plenarie convenire possent.

108. Seniorecto itaque vita decedente, Raynaldo qui ei successit imperator litteras destinavit (1603), mandans quod semper moris sui fuit manutenere et amplecti eos, qui ad Romanum spectarent imperium, nec eos unquam deserere, qui fiduciam in se posuissent. Unde procul dubio sciret, quod ecclesiæ Casinensis jus, quousque viveret, tueretur, nec aliæ potestati summitteret quod sui juris esset, et quod ad imperialem spectabat dignitatem. Quia vero in festo apostolorum Petri et Pauli curiam pro statuendo duce apud Melphiam condixisset, omnesque terræ barones eo convocasset, mandaret ut assumptis secum sapientioribus fratribus, omnibus postpositis ad eum veniret, omniaque privilegia secum deferret, jus ecclesiæ suæ ostensurus: volens beneficiis suis hoc optinere, ut apud Casinensem ecclesiam memoriale suum semper remaneret. Si ad festum præfatum venire posset, veniret; sin autem, quam citius posset veniret. Aliam quoque sacram Ottoni ¹⁶⁷⁴ decano et fratribus direxit (1604), notificans quia nollet quantum Deus permetteret, in aliquo terminum antecessorum suorum imperatorum excedere, et jus ecclesiæ Casinensis ad exemplum illorum in nullo minui pateretur; semper enim Casinensis ecclesia in vigore sanctæ religionis permanisset, omnibusque forma bonæ conversationis fuit. Unde nosse illos vellet, quia abbatem suum ad se venire fecisset et pro consilio principum ita Casinensis ecclesiæ causam diffinire, ut nichil libertatis suæ tempore suo amitteret. Sed cum abbas ad eum

VARIÆ LECTIONES

¹⁶⁷³ scilicet quod *Altercatio quæ dehinc ad verbum cum chron. convent.* ¹⁶⁷⁴ Ottoni c.

NOTÆ.

(1600) Quæ erat cella S. Liberatoris, in com. Pinnensi juxta mare, in territ. S. Augeli; v. Gatt. Hist. p. 314.

(1601) Eam in calce Chronici e Petri Regesto edidit Angelus, repetitam in Cl. Murat. SS. IV,

p. 621.

(1602) *Ad o. c. f.* desunt in epistola.

(1603) Hæ epistolæ cum priore l. c. editæ sunt; v. n. 36.

(1604) Nomen addidit; epistolam v. l. l.

adhuc ire distulisset, iterum aliam direxit epistolam (1605), per quam mandavit, quod presentiam ipsius cum duce expectasset; cum quo quia non venisset, mandaret ut ad se veniret; audisse autem quod homines beati Benedicti in illius Syculi fidelitate manserent, et in castris adhuc monasterii essent; placeret ut illos caute removeret, ne impedimentum ecclesie Casinensi per eos possit conferri. Electus vero imperiali compulsus, preparatis omnibus quae itineri erant necessaria, sumptis de congregatione aliquantia ex fratribus, Petro quoque Casinensi diacono, cartulario, bibliothecario ac scrinuario, quem Lotharius imperator nominatim vocaverat, non tamen absque titubatione, dum amici et inimici, non impune ei provenire amicitias quas cum inimicis imperatoris habuisset⁶⁹⁷, ob quam rem amici quidem desperabant: inimici vero licet in prospectu contristarentur, in abscondito ketabantur, sperantes meliora sibi rerum mutatione ventura; quod postea rei probavit eventus. Sed, cum in suspicione quosdam fratres haberet, monasterium et castra ejus amicis et propinquis suis commendavit. At ubi legati imperatoris legationis suae causam in conspectu omnium protulerunt, pars trepidare, quod in regno et sub potestate regis Rogerii positi, nequaquam cum inimico illius pacem facere, vel ad eum ire debere censebant; alia vero quae et sanior videbatur, ad imperatorem ire, ejus in omnibus praeceptis obedire dicebant. Tandem abbas coactus, in nativitate sancti Jobannis baptistae iter arripuit, ducens secum ex Casinensi congregatione hos, quorum nomina vel numerum ne oblivioni traderentur supposuimus: Pandulfum Teanensem episcopum et Casinensis coenobii monachum, Maurum quoque curpalatem palatii imperatoris Constantinopolitani, Johannem camerarium, et jam dictum Petrum bibliothecarium, Amfredum vestarium, Petrum Machabeum, Petrum et Hectorem Casinensis coenobii monachos, nec non Johannem civitatis sancti Germani archipresbyterum, aliosque nonnullos nobiles sapientesque laicos de terra sancti Benedicti. Eo itaque die quo civitatem sancti Germani egressus est, Teanensem devenerunt ad urbem, ibique 4 diebus aliquid novi de imperatore praetolantes mansere. Indeque progressi Capuam devenere, benignum utpote in propria domo in monasterio sancti Benedicti quod in eadem situm est civitate, hospitium se habituros fore arbitrantur. Verum, uti postea rei probavit eventus, omnino eos sua fefellit spes; nam Innocentius papa secundus litteras per omnia Casinensis

A ecclesiam adjacentia monasterio, ne supradicto electo vel fratribus obedirent mandaverat. Ad quod, cum pervenissent, pulsantibus illis monasterii januam, fratres egressi talia illis responsa dederunt: « Nequaquam, domini, ausi sumus vobis aliquid contradicere, cum luce clarius constet hoc monasterium Casinensis ecclesiam et vobis subditum semper fuisse: sed, quia jurejurando apostolicis nuntiis ne vobis hospitium daremus coacti gravissimum, nobis egressis quaeque vobis sunt de rebus monasterii necessaria tollita. » His electus auditis, ad Sancti Vincentii ecclesiam quae in eadem civitate constructa est suis abire praecepit; quo dum pervenissent, tametsi et ipsis ne illos reciperent esset interdictum: tamen⁶⁹⁸ quia praereverecundia illos jam ingressos minime eicere poterant, affluenter de quibus abundabant eis serviere. Reliqua vero omnia quae erant necessaria abundanter abbatisa monasterii sancti Jobannis transmisit. Altera autem die coeptum iter arripientes, per furcas Caudinas (1606) Beneventum applicuerunt, indeque moti, per Afrigentum (1607), perque roccam Gysoaldi, ad castrum cui Guardia Lombardorum nomen est applicuerunt, ubi quondam Leo papa sanctissimus cum Normannis praelaturus sanguinem minuerat, et per aliquot dies ibi requieverat. Nolentes igitur praeparitate et deformitate castellum ingredi, foris in monasterio sancti papae Leonis diverterunt, ibique satis benigne honorabiliterque, in quantum videri poterat, sunt recepti. Sed, quia humana fragilitas ad malum magis quam ad bonum semper extenditur, illius loci homines supradictum electum cum suis fratribus, Giliberto de Balhana et Roberto de Murra qui exercitui Rogerii regis praerant tradere conati sunt; tamen omnipotentis Dei dispositio, quae multo aliter fieri disposuerat, consilium confudit eorum. Quaedam namque sanctimonialis in eadem ecclesia commanens, cum consilii illius esset conscia, Petrum Casinensem bibliothecarium ad se venire fecit, eique quaeque ab illis erant consilio inventa aperuit. Quo Petrus audito, electo ceterisque quae illi erant revelata aperuit, castellumque quod valde erat proximum petendum admonuit. Quod electus et quidam ex fratribus decesserunt, seque nullo modo eo die monasterium egressuros affirmaverunt. At praefatus Petrus periculosum sibi esse si ibi nocte maneret pendens, Anfredum vestarium allocutus, ad castellum cum suis rebus festinare coepit; nonnulli vero ex monachis quae illi fecerant advertentes, et ipsi relicto electo recesserunt. At, ubi electus omnes

VARIAE LECTIONES.

⁶⁹⁷ verbum excidisse videtur. ⁶⁹⁸ tam c.

NOTAE.

(1605) Quam e Petri Reg. a Pertzio exscriptam hic apponimus: *Lotharius Dei gratia Romanorum imperator augustus abbati R. de Monte Casino gratias suas et bonam voluntatem. Presentiam tuam cum duce expectabamus. cum quo quia non venisti mandamus. ut ad nos veniat. Audivimus autem quos-*

dam homines beati Benedicti in illius Syculi adhuc fidelitate permanentes in castris tuis manere. Quos placet ut caute removeatis ne quod impedimentum ecclesie Casinensi per eos possit oriri.

(1606) Nunc Lo stretto d'Arpaja. Aug.

(1607) Nunc Frigento.

pæne suos recessisse perspexit, ipse quoque ascensis equis cum reliquis ad castellum perrexit. Illucescente vero castellum egressi, coeptum summo studio peragebant iter: cum vix tribus diei elapsis horis, militum multitudinem contra se per latus descendere montis conspiciunt, subitoque metu turbati, et in fugam conversi sunt. At postquam milites omnem eos capiendi spem illis fugientibus perdidere, ad locum proprium, eos persequi desistentes, protinus sunt reversi. Monachi autem magis fugam quam iter pacificum accelerantes, per Cisternam Montemque viridem, Aufidum transfretantes, primo ad civitatem Melliam, deinde ad lacum Pensilem (1608), ubi omnis imperatoris exercitus cum papa Innocentio residebat, advenerunt. Sed, cum nuntii papæ Innocentii extra castra ei obviantes dixissent, pontificem jussisse, ut, antequam castra intraret, discalciatis pedibus cum fratribus qui secum erant papæ satisfacere, et pro obedientia quam filio Petri Leonis exhibuerant pœnitentiam recipere, et jurejurando firmare⁴⁶⁷⁷, ut quicquid pontifex præciperet, implere morigeraret, et filium Petri Leonis cum suis refutans anathematizaret: Raynaldus timore ductus, cesarem appellavit, et de hac re cum imperatore consiliaturum respondit, et sic castra ingressus est. Post hæc (Jul.) coepit in omnibus liberalitatem ostendere, et quosque venientes muneribus alligare, moxque antequam tentoria figerentur, missis nuntiis suum imperatori adventum notificare curavit. Tunc imperator in ipso ac fratribus pro beati Benedicti amore munificentiam ostendit, moxque misso a latere suo Henrico duce Bajoariæ genero suo, et Rodulfo (1609) et Ottone palatinis comitibus, ut tentorium quod juxta papilionem pontificis ipsius jussu fixum fuerat removerent, illudque juxta suum tentorium figerent mandavit, asserens cum Casinensis ecclesia per Carlomanum (1610) et Pipinum specialis camera sit Romani imperii constituta, nequaquam justum esse, cappellanos imperatoris, monachos scilicet Casinensis ecclesiæ, ab imperatore separari, sed juxta eum suum tentorium figi debere; quod et factum est. Cæterum ubi Romanus pontifex Casinensem electum ab imperatore susceptum esse cognovit, directis cardinalibus coepit vehementer imperatori instare, ut jurejurando filium Petri Leonis anathematizari a Casinensibus monachis faceret; conquerens cur excommunicati et a liminibus ecclesiæ separati ab imperatoria essent majestate recepti; renuentibus monachis, atque dicentibus, Dominum in Evangelio (*Math. v, 34*), et patrem Benedictum in regula (1611), præcepisse ne jurarent, et se ac priores suos nunquam jurandi consuetudinem ha-

buisset, fidelitatem vero neque papæ neque alicui esse facturos, quippe cum sibi et ipsi fideles esse non possent, faciendo illa quæ Deus per beatum Benedictum vetuit, et dimittendo quæ observare præcepit; sicque eo die ab imperatore discessum est. Alio vero die (*Jul. 7*) pontifex per Aymericum cancellarium, et Gerardum ac Guidonem cardinales direxit, ut aut a monachis Casinensibus filium Petri Leonis anathematizari faceret, aut ab illis sicut ab excommunicatis abstineret. Clementissimus autem imperator et religiosissimus, cum nec antistitem irasci, nec Casinensem ecclesiam dejici vellet, blande eos allocutus ad apostolicum remisit, dicens, uti apostolicus directis disceptatoribus ante imperatoriam majestatem, utrum excommunicati essent quos receperat nec ne diffiniretur; diem statuendum esse dicens, quo utraque pars in consistorio convenirent. Duodecimus⁴⁶⁷⁸ ad talia peragenda dies statuitur, sicque infectis negotiis ad papam reversi sunt. Illis autem egressis, ad se imperator omnes qui cum electo venerant monachos præcepit introduci; qui dum ab eunucho palatii representati imperatori assisterent, requirere jussit, quod eis genus, quæ patria, qui honores, quæve nomina essent. Confessi igitur genus, patriam, honores, nomina utrum præcepta imperatorum, pontificumque Romanorum privilegia, ut ipse præceperat detulissent inquiritur; respondentibusque eis se omnia ut præceperat detulisse, modo quæ animo versaret ediceret, precabantur. Ad hæc cæsar: « Quam amabilis, quam desiderabilis Casinensis ecclesia nostris prædecessoribus invictissimis imperatoribus fuerit, et magnifica in auro et argento data munera et præcepta liquidissime ostendunt. Constat etiam Carlomanni sanctissimi et invictissimi imperatoris et Romani patrii, cujus vicem tametsi indigni accepimus, apud eandem ecclesiam tumultatas esse reliquias; ob cujus venerationem non solum nos qui ejus vicem tenemus, verum totus orbis Romanus, nobiles et ignobiles, divites et pauperes eundem locum honorare, exaltare, colere, et aliis omnino hujus religionis locis præponere debet. Hos et nos in quantum possibile esset sequi cupientes, hunc magnificis decreveramus donis honorare locum. Sed quia beatissimus papa Innocentius hoc fieri prohibet, dicens vos ab ecclesia separatos, ut quosdam ex vobis contra causidicos apostolici disceptatores eligatis præcipimus; nullo enim modo pati possumus, ut tantæ famæ locus tantæque religionis et tantæ dignitatis nostris temporibus annihilaretur aut pereat. Electum autem vestrum nolumus huic interesse conventui, quia non minus de eo quam de monasterio agitur. » Dixerat. Tunc

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁶⁷⁷ deberet excidisse videtur. ⁴⁶⁷⁸ An tertius? V. Jaffé, *Gesch. des Deutschen Reichs unter Lothar p. 221.*

NOTÆ.

(1608) Lago Pesole, unde Brandanus oritur.
(1609) Quis hic fuerit nescio. Otto pal. Rheni et Otto pal. Bajoariæ imperatorem in Italiam comitabantur.

(1610) Carolum Magnum intelligit, vel potius utrumque confundit, quod mox clarius apparebit.
(1611) C. 4

imperatore iubente, ad hospitia est regressum. At ubi quæ imperator retulerat monachi suo electo representare, consilio habito Petrum Casinensem diaconum, bibliothecarium, cartularium, scriniarium, disceptatorem defensoremque suæ partis eligunt. Postquam vero dies est reddita terris, assunt nuntii imperatoris (*Jul. 8*), qui præphate electo ut suos monachos ad imperatorem dirigeret dixerunt. Advenientes itaque fratres, ut mos est præ foribus astitere, statimque nuntiantur imperatori, moxque sunt ingredi jussi (*Jul. 8*). Ingressis igitur illis, jubet imperator nomina, genus, ac patriam eorum qui disceptaturi erant requiri. Offertur Petrus diaconus, natione Romanus, genere nobilis, divinis apprime literis imbutus, dehinc Amfrédus genere Anglus, vir eloquentissimus. Post generis, nominis, patriæ præsentationem, officia requiruntur singulorum. Expletis his, quem pro Casinensi ecclesia responsurum elegerant requirunt. Offertur itaque jam dictus Petrus Casinensis diaconus, et cum omnes testimonium ei perhiberent, imperato inquit silentio cæsar: « Fratre vestro cui testimonium perhibetis dimisso, ad hospitia vestra redite, et cum dies factus fuerit, parati estote, ut nostris visis nuntiis disceptaturi veniatis. » Illis autem recedentibus, Petrum diaconum Bertulfo cancellario tradidit quatinus cum nocte cæsar pro tribunali resedisset, ei posset offerri. Noctem illam imperator fere totam duxit insouinem, jussitque ante se relegi omnia gesta antecessorum suorum imperatorum. Mane itaque facta (*Jul. 9*), expletaque matutinali synaxi, vivificisque celebratis mysteriis, imperator tribunal sibi in tentorio parari jussit, missisque nuntiis Casinenses vocari fecit; qui cum venissent, imperatori præsentantur. Assuat et cardinales ab Innocentio papa directi, causidici quoque quamplurimi.

109. In nomine Domini et salvatoris nostri Jesu Christi, anno incarnationis ejus millesimo centesimo tricesimo octavo (1612), indictione prima, septimo Idus Julii, anno autem imperii domini Lotharii cæsaris invictissimi imperatoris augusti sexto, residente eodem invictissimo imperatore ad aquas Pensiles, con-sedente etiam Peregrino patriarcha Aquilegen-si, cum archiepiscopis et episcopis abbatibusque quampluribus, causidicus pro Romana ecclesia directus est Gerardus cardinalis tituli sanctæ Crucis, nec non et Guido cardinalis, qui ambo postea Romanam rexerunt ecclesias (1613), Aymericus cancellarius et diaconus cardinalis, Balduinus presbyter cardinalis qui post (1614) Pisanorum archiepiscopus factus est, et Norbertus Clarevallensis abbas, ac alii quamplures civitatis Romanæ nobiles. Ex parte Casinensis ecclesiæ auditores extiterunt Henricus

A dux Bajoariæ gener imperatoris, Conradus dux Sueviæ, qui postea, Romani imperii scepra suscepit, Otto de Burchisin consobrinus imperatoris, Fredericus marchio Anthonitanus, Malaspiæ marchio Liguriæ, Henricus episcopus Ratisponensis, Anno episcopus Basiliensis, Anno abbas Luneburgensis, Gualfridus palatinus judex Romani imperii. Illis itaque præsentibus, factus est conventus in prædicto loco, et facto silentio imperator dixit: « Non solum præsentium et temporarium, verum etiam futurarum et æternarum in hoc conventu erit diffinitio rerum. Constat enim sanctos patres, qui diversa diversis locis egere concilia, et dum in unum ex una re tractaturi convenissent, diversa occasione unius dilucuisse. Sic et in hoc Romanæ Casinensisque ecclesiæ causa specialiter agatur, diversæ tamen Deo auxiliante hic diffiniuntur quæ-siones, sicque sit ut causa unius sit salus omnium facta ecclesiarum per totum orbem terrarum consularum. Nos quoque vestigia prædecessorum nostrorum sequi cupientes, dignum duximus huic interesse concilio, iudicii que stateram nostro sensu ponderari: defensores autem utriusque disceptantiam partis magnificos a nostro latere dedimus viros, qui violentiam alterutræ partis prohibeant. Invo-cantes igitur summi Tonantis virtutem, sedeant quibus Romanæ non displiceant leges, taciteque rerum expectent exitum, ne dum omnes confuse vel dicunt vel loquuntur, veritas annubiletur. » Illis et aliis quampluribus augustus prophatis, Conradus dux Sueviæ ab imperatore defensor datus inquit: « Copia imperialium dictorum me in opem dicendi factum foro cognosco, cum tam profunde, tam habundanter, tamque rationaliter imperialis sed prophata magestas, ut non humano set ex divino processisse ore videantur. Ducibus tamen, marchionibus, comitibusque defensoribus necum datis, visum est primo apparatus hodiernæ sessionis, quæ sicut pro utraque parte disceptaturæ personæ pronuntiari, vel si alicui permittitur disceptandi licentia, nisi his quibus fuerit concessa potestas. Omnis enim maximeque divini conventus causæ ordinate et rationaliter fieri debent, quippe cum nil perfecte diffiniri possit, ubi ordo loquendi non observatur. » Placet omnibus quod dux dixerat, et, quis pro utraque parte responderet inquiritur, quive interpretes, quis etiam disputantibus locus concederetur. Eligitur Gerardus cardinalis tituli sanctæ Crucis, qui pro Romana responderet ecclesia; eligitur et Petrus diaconus suorum probatus testimonio fratrum. Interpretes autem dati sunt Bertulfus imperatoris cancellarius, Amfrédus vesterarius, et Bertulfus mansionarius; traditur autem Gerardo cardinali locus ante faciem impera-

VARIE LECTIONES.

1099 Omni c. 1000 Leg. Bernardus. 1001 Gebeardus in privil. Loth. 1002 Adelbero ib. 1003 Consilia c. 1004 Locum corruptum et maucum esse apparet.

NOTÆ.

(1612) V. præf., p. 570.

(1613) Ille Celestinus II, ille Lucius II vocatus.

Cf. præf., p. 572, n. 37.

(1614) A. 1138.

toris, ad pedes vero ipsius Petrus diaconus constituitur. Renuit Gerardus cardinalis ad suos monachum sedere pedes, incongruum esse dicens et omnino illicitum, excommunicatos cum filiis sedere ecclesiae. Ast imperator litigio finem imponere cupiens, ad pedes suos Petrum diaconum extunc et deinceps sedere praecepit. Tum taliter loquendi Gerardus cardinalis arripuit: « Sancta et universalis ecclesia, invictissime imperator, quae et ante vos vestros praedecessores, et post illos vos in dominatores totius orbis Romani consecravit, mirari non sufficit, cur excommunicatos et a liminibus ecclesiae separatos receperitis. » Ad haec imperator: « Imperii nostri nos ab apostolica ecclesia suscepisse gaudemus coronam, excommunicatos nos nullo modo suscepisse putamus; attamen si ut dicitis sunt excommunicati, conflictus iste invenit ¹⁶¹⁵. » Pandulfus episcopus Teanensis et Casinensis monachus dixit: « Quomodo Romanae ecclesiae cardinalis Casinenses monachos excommunicatos asserat, nullo modo videre possumus. » Gerardus cardinalis dixit: « Quid michi et tibi, bone vir? alienus a nobis es. O mirum, o novum et inauditum prodigium, ut truncus ramis praecisis et a radicibus evulsus, novas contra ecclesiam erigat machinas. » Ad haec imperator: « Cesset, inquit, omnis violentia procul. Conciliis enim ut quisque potest non contumelias ingerit proximo. Immo patienter omnia suffert. Qua de re constituimus, ut neutra pars violentiam sibi contrariae parti faciat, ne quod ad laudem Dei et posterorum proficuum agitur, in litigium rixamque vertatur. » Tunc Gerardus cardinalis resumpto sermone ait: « Hoc insuper sancta et universalis ecclesia censuit, ut monachi Casinensis coenobii voluntatem domini nostri Innocentii pii et universalis papae se in omnibus adimplere sacramento confirmant. » Jam enim Innocentius papa omnes Casinenses monachos dispergere diversis in locis statuerat; verum Lotharius clementissimus imperator, cum nollet Casinensem destrui ecclesiam, contra papae voluntatem pro eadem ecclesia se opponere non dubitavit. Cum igitur Gerardus cardinalis et Romanae ecclesiae defensor de sacramento monachorum sermonem fecisset, Petrus diaconus respondit: « Non minimum miramur, cur dominus cardinalis monachos sub sacramento dixerit constringendos, cum Dominus in evangelio nec per caelum, nec per terram, nec per capillum capitis jurandum docuerit (*Matth.* v, 34). » Gerardus cardinalis dixit: « Quod monachus retulit annuimus; set Romana ecclesia censuit, nullo modo Casinenses monachos sine sacramento fore recipiendos. » Petrus diaconus respondit: « In regula sanctissimi

A patris Benedicti, ne monachi jurent omnino interdictur, ne forte (quod absit!) perjurii crimen incurrant (1615). Hoc quoque, monachorum scilicet sacramentum, non solum divinae verum etiam humanae prohibent leges. In praecipis enim magnorum imperatorum Caroli, Lodoyci, Pipini, Carlomanni, Lodoyci, Ugonis, Lotharii, Berengarii, Alberti, trium Ottonum, quinque Henricorum, ac Conradi sic invenitur: « Statuimus, ut monachi ad sacramentum non compellantur (1616). » Et haec dicens, praecipia supradictorum imperatorum, cera, plumbo, aureisque sigillis signata, quae Casinensi monasterio fecerant, imperatori caeterisque omnibus demonstravit. Quo viso imperator jam dicta praecipia in imperiali purpura accipiens deorsulatus est, moxque in haec B verba prorupit: « Magnorum, sanctorum invictissimorumque imperatorum ac nostrorum praedecessorum ista esse praecipia, demonstrantibus sigillis cognovimus. Nostrae igitur attinet majestati, cuncta nostrorum praedecessorum inviolabiliter observare praecipia. Quare suppliciter dominum apostolicum vos qui ejus vice venistis, ex nostra parte rogare curetis, ut sanctissimorum imperatorum praedecessorum nostrorum praecipia nobiscum protegat, sua etiam auctoritate, ut ipsius fecere praedecessores, confirmare dignetur. Quis enim ultra catholicorum imperatoria observavit praecipia, si haec ab apostolico contempnentur? Omnia membra caput secuntur, nec a capite, nisi magnum detrimentum patiantur, possunt membra separari. Certet itaque pro membris C caput, pro natis pater, pro ovibus pastor, quia nullo modo adversus oves praevalebit mordacitas lupi, si sollerti cura custodiantur pastoris. Sit igitur hodierni diei finita sessio repetantque quique hospitia propria; cardinales quidem ad dominum papam nostra representent rogata, et ut tecum Casinensem foveat ecclesiam, nostra vice precentur. Monachi autem ad suum electum quae dicta sunt referant, et quid cras respondere contra quaeque objecta debeant meditentur. Ast ubi dies fuerit reddita terris, tribus transactis horis, ut omnes ad consilium redeant censemus. Quicquid etiam hodierni diei invenit conflictus, praetitulatis personis adhibitis notariis conscribantur, ne quae nos magis posteris profutura tractamus, oblivioni tradantur. » His dictis disceptatores cessere curiae, imperator ad publica quae sibi imminebant negotia tractanda resedit.

D 110. Postera vero die (*Jul.* 10) utraque disceptaturae partes convenerunt; at ubi introgressi, et coram (1617) est data copia fandi, Gerardus cardinalis dixit: « Mandata pietatis vestrae, sanctissime et invictissime imperator, ad summam sedis retulimus

VARIÆ LECTIONES

¹⁶¹⁵ an inveniet?

NOTÆ.

(1615) C. 4.
(1616) Hoc in nullo ante Lotharium III privilegio
nveni.

(1617) Virg. *Æn.* i, 520.

episcopum; set nullo modo se hoc facere posse respondit, asserens facilius posse fieri, ut ipsemet sacerdotalia deponeret et conculcasset indumenta, quam quæ imperator rogaverat efficeret. » Paululum itaque imperator conticuit; dehinc ut disceptarentur, quæ hesterni diei residua fuerant iussit. Gerardus cardinalis dixit: « Memini me hesterno die de sacramento et fidelitate monachorum Casinensium tractavisse, nichilque ad perfectum adduxisse: de eadem igitur re ante imperatoris præsentiam tractaturi, non arbitror videri superfluum, si voluntatem domini nostri papæ Innocentii post relationem primam hesterni diei, nunc iterum referre in medium ⁴⁴⁸⁶. Sciat invictissima vestri imperii majestas, hæc dominum papam a Casinensibus monachis requirere, ut sacramento ipsius voluntatem in omnibus se impleturos confirmet, seque omni tempore sibi suisque successoribus fideles et obedienter existere; aliter enim nullo modo patietur eos divinis ministeriis uti, ac dominici corporis et sanguinis participes existere. » Petrus diaconus respondit: « Constat dominum cardinalem hesterni diei renovasse conflictum, nostrosque animos ad redidiva præparasse certamina: nobis autem satis superque videtur huic sententiæ contrairesse dominico præcepto, cum Dominus nullum nec per capillum capitis jurare permiserit. De fidelitate autem, de qua dominus cardinalis agit, superfluum nobis videtur, hoc a nobis sacramento repeti, quod usque modo fecimus non inviti. » Gerardus cardinalis dixit: « Ante præsentiam domini nostri Lotharii invictissimi cæsaris constitutus, non est reveritus monachus falsiloquium proferre, dicens Casinenses monachos fidelitatem Romanæ semper ecclesiæ tenuisse, cum sit omnibus recta cærentibus in propatulo, eos scismaticos extitisse usquemodo, tuamque Christi scidisse, abbatemque sibi a scismaticis ordinatum elevisse. » Petrus diaconus respondit: « Proborum est, non prius aliquid mendacii arguere, nisi ipsum omnibus patefecerit mendacium, ut cum nil contra possit opponi, non eum ipse, set conscientia propria mendacem fuisse reprehendat. Dominus ergo cardinalis, cum me mendacem esse firmavit, non rectum fecisse ostenditur, cum nullam mei causam mendacii protulerit. Præponatur causa, objiciantur si qua sunt objicienda, et tunc mendacem arguat, vaniloquum me esse asseret. » Gerardus cardinalis dixit: « Ut breviter dicam, cum, relicto domino papa Innocentio, scismatico adhæsisistis, quid aliud quam infideles fuistis? » Petrus diaconus respondit: « Dic, rogo, nos eum; an ipse nos dimisit? » Gerardus cardinalis dixit: « Ecclesia a scismaticis capta, a lupis etiam laniantibus piissimus de sede est expulsus episcopus, sicque relicta Italia ad Gallias properavit. » Petrus diaconus respondit: « Nonne bonus pastor Jesus Christus, cum diversita-

tem immo unitatem in se pastorem pastorum unitam describeret, inquit: Bonus pastor animam suam ponit pro ovibus suis? » (Joan. x, 12.) Gerardus cardinalis dixit: « Hæc non solum verbis, verum etiam factis ostendit. » Petrus diaconus respondit: « Iterum ipse Dominus, descriptis optimi pastoris factis, mercenarii mores scribens, dixit: Mercenarius et qui non est pastor, cujus non sunt oves propriæ, videt lupum venientem, et dimittit oves, et fugit. Credis hæc verba evangelica esse, an non? » Gerardus cardinalis dixit: « Quam maxime equidem. » Petrus diaconus respondit: « Debet hoc a Romano pontifice actitari? » Gerardus cardinalis dixit: « Tanto magis ab apostolice sedis præsule sunt observanda, quanto peculiarius suscepit aliis prædicanda. » Petrus diaconus respondit: « Quid igitur deputabitur a justo iudice ovibus, si quid pastor commisit? » Gerardus cardinalis dixit: « Minime. » Petrus diaconus respondit: « Ergo non deputetis monachis, si pastore destituti, morsibus patuerunt inimici. Debit enim apostolicus, ut Dominus ait, non solum non dimittere oves, verum etiam pro eis mortem libenter amplecti. » Ad hæc imperator dixit: « Quantum patet, ostendit monachus, si aliquid deliquerunt, non esse culpa ovium, set pastoris. Unde roganda est adhuc domini apostolici pietas, ut nobiscum quæ contra nos gessere dimittat. Quare censemus hodierni diei jam finiri litigium. Occupati enim rei publicæ negotiis, hiis diu interesse non possumus. Quisque igitur ad propria revertatur, cras iterum ad eundem rediturus certamen. » Hoc dicto, omnibus faventibus discessum est.

111. Altera vero die (Jul. 11), cum piissimus imperator, cum suprascriptis magnatibus suis, quæ residua fuerant audiuri residerent, hac voce convenit exercitum: « Omnibus qui intra Romanum orbem constituti sunt, notum esse non ambigimus, in quali quantaque reverentia nostri prædecessores, Romani scilicet imperatores, Casinensem scilicet ecclesiam suam singularem et specialem cameram habuerunt, et super omnia Romani imperii monasteria exaltantes præposuerunt, suisque præceptis et privilegiis ab initio honoraverunt. Deceret etiam dominum apostolicum mecum eandem fovere ecclesiam, quod Deo auxiliante postquam lis ista finem habuerit fiet. Hæc autem non lis aliquo modo vel accipienda vel dicenda est ab aliquo, cum constet membra secum litigare non posse, nec caput dicere manui, Necessaryam te non habeo, nec oculus peli, vel alicui aliquid membrum: viliora enim sæpe utiliora sunt nostra. Nulli igitur videatur incongruum quod facere censemus, nec aliquo modo aliquis nos incusare velit, quod quasi tueri Casinense monasterium videmur ⁴⁴⁸⁷. Evenit namque, cum vel mater filiam vel vir conjugem vel genitor natum iracundia concitatus ceciderit, ut aliquis bonis ornatus mori-

VARIE LECTIONES.

⁴⁴⁸⁶ verbum excidisse videtur. ⁴⁴⁸⁷ videremus c.

bus medium se inter iratum patrem timentemque natum ponat, natumque ab immoderata quamquam paterna cœde eripiat. Numquid ubi pater ad mentem redierit, paternaque ira in mansuetudinem versa fuerit, conqueretur se ab homine illo injuriam aliquam pertulisse? Immo gratias agat innumeras, quod filium e suis abstraxerit manibus. Sic et universalis mater ecclesia Romana, cum deposita ira requieverit, gratias agat nostro imperio, quod filiam in ira liberaverimus. Disceptetur itaque, quæ disceptanda sunt, quia nullo modo ab istis desistam, quousque compleatur desiderium meum. » His atque aliis imperator profatis, Gerardus cardinalis dixit: « Vestræ magnitudinis verba simulque rogata, sacratissime imperator et semper auguste, ad dominum Innocentium papam ut præcepisti retulimus; set nullo modo se unquam posse pati asserit, ut sine sacramento et fidelitate monachos recipiat. » Petrus diaconus respondit: « Satis nos fecisse de his ante domini imperatoris præsentiam, et ex præcepto Domini et ex imperialibus edictis putamus. Cæterum si quid super his habes, edicito. » Gerardus cardinalis dixit: « Ignoras, invictissime imperator, hos quos vestra magnitudo defendit, cum Rogerio Siculorum comite adversus Romanam ecclesiam et vestrum invictissimum conjurasse imperium, et non solum conjurasse, verum etiam anathematizasse et deposuisse. O inaudita res, quod ligati et ligent solutos et solvant ligatos. » Ad hæc piissimus imperator factis silentio dixit: « Quod in me Casinenses monachi commisere, et libenter patior et gratanter dimitto; verum quod in Romanam ecclesiam et in dominum papam commiserunt, ut nos quæ in nos peccaverunt, sic et ipse quæ in se peccaverunt dimittat. » Gerardus cardinalis dixit: « Tametsi domini nostri Innocentii pii et universalis papæ vicem agamus, has tamen tales et tantas res sine eo diffinire non possumus. » His dictis, favente imperatore discessum est. Nocte itaque insecuta, cum imperator juxta consuetudinem pervigilem duceret, Petrus diaconus genu flexo ante imperatorem talem pro Casinensi ecclesia protulit orationem: « Cum omnes mortales qui in orbe Romano sunt, vobis militent, imperatoribus rerum atque principibus, vos ipsi imperatori cœlesti, pietati, paci atque justitiæ militatis. Aliter enim utriusque vitæ salus tuta esse non poterit, nisi talibus administratoribus gubernetur: nemo enim imperatorem omnium rerum fallit, cui cordis abdita manifesta sunt. Ergo cum vestram sublimitatem, imperator invicte, tutelam omnibus per orbem conveniat conferre ecclesiis, specialius tamen vos Casinensi cœnobio hoc convenit conferre et exhibere, et contra illorum insidias eandem munire ecclesiam, qui loquendi usum nobis denegarunt, et privilegia ab imperatoribus Casinensi collata cœnobio pro nichilo ducunt. Et quidem Romano pontifici obtemperan-

A dum et obsequendum et ego suadeo, set Deum omnipotentem certum est omnibus præferendum. Nullius namque injuria est, cum propter divini cultus pietatem ecclesiæ mortalibus præponuntur. Totus in Casinensis ecclesiæ dejectione ⁴⁸⁸ monasticus ordo vacillat, fluctuat, qualitur et injuriis diversis afficitur. Te ergo imperatore monachi de officii suis deponentur? Te imperatore hoc petitur et postulatur, ut monachi sacramentum faciant. Unde vestram flagitamus clementiam, triumphator præcelsæ, ne id decernas, ne statuas, vel in ejus decreta subscribas. Dignumne est vestris temporibus, ut dignitas Casinensi ecclesiæ abrogetur, quo cardinalibus prævæ deferatur voluntatis effectus? Nichil majus est religione, nichil in monastico ordine sanctius et sublimius patre Benedicto. Quid respondebit Carlomanus pius imperator augustus? Nonne tibi dicit: « Imperium me deposuisse non credidi, quia Lotharum justum et sanctum imperatorem habebam. Imperium me dimisisse non dolui, quia imperia mea, præsertim de religione monastica, inconcussa in perpetuum manere credebam. Titulos ego pietatis et justitiæ ac mansuetudinis in Casinense crexeram, has de mundi pressuris manubias offerrebam. Quid michi plus potuit meus hostis auferre? Modo, inquam, modo abrogantur decreta mea, nunc gravius telum corpore recipio, cum a Romano pontifice mea instituta dampnantur. Nunc michi abrogatur imperium, et quod est gravius, a Romanis pontificibus, et hoc præsentis fratris meo imperatore Lothario. » Cui enim magis quam sibi Romanorum imperator favet aut commodat, quod instituta prædecessorum suorum, quod Casinensis cœnobii jura defendit? Nulli ergo honorosum videatur, si religionis monasticæ statum defendimus. Certe numerentur centum tredecim Romani pontifices a beato Benedicto usque ad dominum papam Innocentium: omnes Casinensem religionem cœpluerunt, tenuerunt, dilexerunt, nullus removit. Jam vero si venerandæ canitici obsequendum putamus, patrem Benedictum introducamus loquentem: « Optime imperator, pater patriæ, cæsar auguste, reveremini canos meos, in quibus me canitici longa adduxit, utantur filii mei legibus a me sibi collatis; neque enim indecens est, ut vivam meo more. Per hos sub jura mea orbem relegi, per hos Anglia multæque nationes ad Christum conversæ sunt, mea est istorum salus, tutela, judicium. » Cumque hæc et alia multa Petrus diaconus retexuisset, ad Bertulli cancellarii tentorium nocte eadem ex jussu imperatoris devertit.

112. Cum igitur cardinales evocati ante imperatorem convenissent (*Jul. 12*), Gerardus cardinalis dixit: « Quæ hesterno die vestra sublimitas nobis præcipere dignata est, ad dominum papam retulimus. Benigne vestra rogata suscepit, verum dixit,

VARIAE LECTIONES

⁴⁸⁸ dejectione c.

animum ei vos imposuisse molestam causam, quam A
vix sufferre posset; jus enim episcopale, quod sui
habere prædecessores antea temporibus, se
nullo modo, nullo pacto, nulla ratione dimittere
posse. » Lotharius imperator dixit: « Nos Casinen-
sem ecclesiam, ut jam sæpe docuimus, tanto de-
fendere, exaltare et venerari debemus, quanto am-
plius a nostris prædecessoribus honoratam et dila-
tam esse cognovimus. Sciat igitur dominus aposto-
licus, castra, villas, et prædia, omnesque monasterii
possessiones nostro pertinere imperio: episcopale
autem jus, in quantum ei debetur, ut sum sit con-
cedimus. » Bertulfus cancellarius dixit: « Nil
apostolicus juris in Casinensi ecclesia, quæ Romani
imperii singularis et specialis camera esse decernit-
ur, habere debet, nisi abbatis consecrationem, B
quam etiam Henrico imperatore concedente ha-
buisse dinoscitur. » Gerardus cardinalis dixit:
« Placeat ergo consilium meum vestro invictissimo
imperio, o cæsar. Vobis quidem mundanarum,
apostolico vero securitatem divinarum sacramento
firment rerum. » Lotharius imperator dixit: « No-
stro valde inhonestum videtur imperio, nostrorum
prædecessorum non observare mandata, eorum
sanctissimis non obedire præceptis. Si enim nos
nostrorum prædecessorum præcepta fregerimus,
quis observabit? et quemadmodum alios hæc obser-
vare compellemus, si nos ea convellimus? lex enim
et dantis et dati causas dijudicat. Quorumcumque
igitur causas dijudicat, sub sua utique regula coar-
tat: lex ergo imperatorum non plus aliis quam im-
peratoribus constituitur, immo magis hæc illis
conservare concedet, qui eorum originem possident
generositate. » Gerardus cardinalis dixit: « Non
parum quoque dominus papa miratur, cur cum
ecclesia te in cæsarem totiusque orbis dominatorem
et elegerit (et consecraverit, contra eam niti pro
Casinensi ecclesia coneris, quam non vobis et vos
asseritis, set sibi pertinere ut cæteræ ecclesiæ di-
cit. » Tunc imperator iratus dixit: « Immo nos
valde miramur, cur nostro nil facere rogatu volue-
rit, cum nos pro ejus amore jam per annum et di-
misiuum in papilionibus commorati cum Romano
exercitu, pecuniam quam ad publicos usus exe-
quendos accepimus, in ipsius obsequium converti-
mus: ipsunque apostolicæ cathedræ restituerimus, D
omnesque ultramontanos populos ei favere fecerim-
us. Quid itaque mirandum, si Casinensem pro
posse tuemur ecclesiam, cum constet hoc a præde-
cessoribus nostris gloriosissime actitatum. Et illi
quidem non aliter quam propriam habere came-
ram, adeo ut nonnulli ab his exuti ærumpnis carna-
libusque impedimentis, ibi magis quam in propriis
domibus voluerunt tumulari. Quid de sanctissimo

et omni memoria digno invictissimo augusto Ca-
rolo retexam, qui relictis imperialibus sceptris
augustique dignitatibus, connobilem inibi vitam
exegit? Quid etiam de ipsius Caroli fratre Pi-
pino referam, qui in Germania positus, cum fra-
ter ipsius Carolus qui ad eum monachus ierat
obisset, nolens eum alibi sepeliri, ad Casinense
monasterium retransmisit? Rachis quoque Langobardorum rex, relicto regno ad idem venerabile
monasterium venit, monachicamque ibi usque ad
extremum vitam exegit. Quid etiam de impera-
toribus Justiniano, Justino, Theoderico, Pipino,
Carolo, Pipino, Carolomagno, binis Ludoycis, Ugone,
duobus Lothariis, Alberto, tribus Ottonibus¹⁶⁸⁹, et
quinque Henricis? Quid de Michaelæ Romano et
Alexio referam, qui omnes Casinensem ecclesiam
dilexerunt, et magnis muneribus ornaverunt. Adeo
itaque Casinensis ecclesia imperialis extitit camera,
ut ipsi imperatores ad ejus liberationem cum omni
Romani exercitus potentatu venerint. Henricus
enim pius invictissimus et christianissimus impera-
tor ad eandem defendendam ecclesiam cum centum
octoginta milibus armatorum Italiam ingressus est,
eamque a Capuani principis manu auferens, præti-
næ restituit libertati. Conradus etiam imperator au-
gustus, et Henricus filius ejus cum centum sexaginta
milibus pugnatorum, eandem defensurus venit eccle-
siam, cum Pandulfi iniquissimi, non dico principis,
set tyranni servitutis jugo subiceretur. Omittamus
nova, modernisque peracta temporibus; antiquorum
gesta deducantur in medium, situsque loci cui pro-
prie attinuerit videamus. Legimus namque in ante-
cessorum nostrorum gestis, quod Varro Romanorum
consul hunc sibi ex omnibus Romani imperii locis
elegisset, extruxisset, multisque illustrem moni-
mentis reddidisset. Post cujus decessu supra-
dictum castrum Casinum cum suis pertinentiis
cæsar Antonio tradidit, prout Marcus Tullius in
Philippica sua describit. Set forsitan nobis obicitur,
quod pater Benedictus, qui constructor, non tamen
auctor hujus extitit loci, ecclesiæ Romanæ auditor
fuerit. Ad quod eundem locum non solum, sed cum
Romanorum nobilibus construxisse respondemus:
beatissimo namque papa Gregorio referente cognovi-
mus, quod beatus Benedictus cum Mauro Equitii
senatoris (1618), et Placido Tertulli patricii filio. ad
Casinense monasterium construendum a Deo di-
rectus sit. Quid tantis? Aut igitur Romana ecclesia
cameram Romani imperii, Casinensem scilicet eccle-
siam, ut justum est recipiet, aut Romanum imperium
inrevocabiliter separabitur. » Gerardus cardina-
lis respondit: « Nequaquam, invictissime impe-
rator, vestra indignetur mansuetudo super domini
apostolici mandatis, nec domini Innocentii pii et

VARIÆ LECTIONES.

¹⁶⁸⁹ Octonibus c.

NOTÆ.

(1618) Senatorem nec Gregorius nec Leo vocat.

universalis papæ videantur mandata injusta. Verum si in his vobis aliquid displicet, ad eum referatur. » Illis dictis, quartæ diei est solutus conventus.

113. Facto itaque mane (*Jul. 13*), cum omnes utriusque partis magnates ante imperatoris præsentiam convenissent, Gerardus cardinalis, qui vicem gerebat Romanæ ecclesiæ dixit : « Noverit vestra celsitudo, imperator invictè, hæc dominum apostolicum hesternis vestris respondisse mandatis, quod vestri causa fidei ab eis non exigeret, sacramentum tamen et obedientiam non dimitteret. Interim quoque de electione abbatis nobis fore censuit disputandum, qua ratione excommunicati excommunicatum et quod gravius est scismaticum, Christi ecclesiæ prætulerint. » Tunc Petrus diaconus principium disceptandi incipiens, dixit : « Quid super nostri abbatis electionem dominus cardinalis dicere velit audiamus. » Gerardus cardinalis dixit : « Sancta et universalis ecclesia periculum miratur, cur vos excommunicati et a liminibus existentes ecclesiæ separati, excommunicatum et scismaticum in ecclesia, absque domini nostri papæ consensu et voluntate, et præponere et abbatem vocitare non dubitastis. » Petrus diaconus respondit : « Diversas ut doctiloquus præponens quæstiones, ex magna nobis habundantia inopiam generasti, adeo ut tuarum diversitas quæstionum obstaculum nobis responsionis non parvum efficiat. Unde si sancto imperio cæterisque magnatibus non videtur esse contrarium, proponatur ex hiis pluribus aliqua quæstio, quæ usque ad perfectum ventiletur. Quo facto, si quid in aliis deest, quod quærendum sit, requiratur. » Gerardus cardinalis dixit : « Quod monachus proposuit, jam nos fecisse arbitramur : de electione enim abbatis me egisse confiteor. » Petrus diaconus respondit : « Si de abbatis electione agitur, quid opponere de eadem causa velit audiamus. » Gerardus cardinalis dixit : « Prima est oppositio, cur sine consensu et voluntate Romani pontificis abbatem vobis elegeritis. » Petrus diaconus respondit : « Meminimus in istius concilii principio nos non persuasibilibus verbis, set antiquorum comprobare testimoniis quæsitæ res vel exemplis debere. Quæ ex re, si exemplum aliquod vel testimonium proferre volueritis, proferatis. » Gerardus cardinalis dixit : « Copia vel testimoniorum vel exempli adeo nobis abundat, ut sui magnitudine nobis indigentiam generet : verum enim sufficiant nobis pauca et pluribus proferre exempla, inter quæ illud primo nobis occurrit, quod de Frederico Casinensi primo abbate, post vero Stephano papa factum esse dinoscitur. Ergo antequam res prout gesta est referam, confiteatur monachus, quis Fredericum electo Petro elegerit, eundemque Petrum quis deposuerit?

A quis Desiderium, Oderisium, Gerardum, ad postremum quis elegerit Seniorectum? qui cum negare non potuerit, ab apostolicis et illum depositum, et hos ordinatos, apostolici esse juris Casinensis abbatis electionem, profectio liquebit. » Petrus diaconus respondit : « De quo primo proposuistis, hoc sufficiat me respondisse, quod tametsi et Petri depositioni et electioni Frederici Romani interfuerint cardinales, non tamen a cardinalibus, set a monachis Casinensibus et ille depositus et isto est ordinatus (1619). Oderisius quoque primus, qui ut vos asseritis ab apostolico est ordinatus (1620), nequam nobis est improperandus, cum licuerit renovatori monasterii, non propter jus apostolicum, set propter quod monasterium renovavit, ordinationem in monasterio facere. Attamen quamvis præsentente Victore pontifice monachi Oderisium elegere, nec eis potestas ablata est a pontifice, set attributum adjutorium. Cæterum quid memoriale fuit, quod renovator monasterii abbatem non sine fratrum consensu ordinavit? Gerardus quoque abbas (1621), Paschali apostolico annuente, a monachis est electus, Seniorectum etiam quem ultimo proposuistis, quo ordine eum a papa Honorio electum fore dicatis ignoro, cum præsens ejus affuerim electioni, nec pontificem, nec pontificis etiam nuntium viderim (1622). Cæterum ut de veteribus rectoribus et abbatibus Casinensis monasterii loquar, dic quis elegerit in Casinensi cænobio beatissimum patrem Benedictum? » Ad hæc cardinalis conticuit. Iterum Petrus diaconus dixit : « Constat sanctissimum patrem Benedictum ab eo esse in Casino electum, qui regem Deumque Pharaonis constituit Moysen. Unde dicendum nobis est, Casinense monasterium nec ab homine nec per hominem cœpisse : set sui principium ab omnipotente Deo, qui principium et finis est, habuisse. » Gerardus cardinalis dixit : « Novum adinvenit monachus loquendi genus, ut dicat Casinensem ecclesiam non per hominem, set per Deum cœpisse. » Lotharius imperator dixit : « Si quid boni malive me jubente meus fecerit famulus, cur nisi michi reputabitur? Si igitur meo famulo, cum aliquid me præcipiente fecerit, non ei set michi deputabitur : multo magis credendum est et dicendum, quod beati Benedicti factum, quod Deo præcipiente peregit, non ei set Domino est deputandum. Unde constat monachum esse veridicum, inanemque reprehensorem. Set qualiter, vel quo ordine beatus Benedictus Casinum advenerit, adolescens ante nostrum positus consistorium pandat. » Tunc Petrus in imperatoris et omnium audientia relegit ita : « Divina (1623) admonitus revelatione beatus Benedictus, ut loco cederet, castrumque quod Casinum dicitur properaret, mox vir sanctus duobus anglis

NOTÆ.

(1619) Cf. cap. 92 libri II.

(1620) Cf. cap. 1 libri IV.

(1621) Cf. cap. 43.

(1622) At, ipso teste, duo aderant, c. 94.

(1623) Hæc verba nusquam reperi.

et tribus corvis se comitantibus, per quinquaginta passuum millia Casinum advenit, et in templo quidem Apollinis oraculum beati Martini, ubi vero ara Apollinis fuit, ecclesiam construxit Johannes, et circumquaque manentes populos ad Christi fidem convertit. » Lotherius imperator dixit : « De his quidem nobis jam satisfactum est. Nunc ad abbatis electionem vestrum iterum vertatur eloquium, quantum per vos veritatis nobis elucescat certitudo. » Petrus diaconus respondit : « Modernorum abbatum ordinationem ab apostolico minime factam esse docuimus, restat quoque nunc veterum abbatum exponere ordinationem. Legimus in vita beati Mauri sancti patris Benedicti discipuli (c. 27), quod Casinensis congregatio, adhuc vivente beato Benedicto, sanctum Manrum abbatem sibi post magistri obitum eligere statuerant. Quod profecto perfectum esset, nisi favente Deo ad Gallias directus fuisset. Set rogo, dic quis post beati Benedicti obitum elegerit Constantinum, Simplicium, Vitalem, Bonitum, Valentianum, Gregorium (1624), Theodorum, Johannem, Leonem, Ursum, Agapitum, Leonem, Johannem, Theophilum, Adrianum, Romanum, Petronacem, Optatum, Hermerisium, Gratianum, Tomichis, Potonem, Theodemarium, Gisulfum, Apollinarium, Deusdedit, Hildericum, Authpertum, Basacium, Bertharium, Angelarium, Ragemprandum, Leonem, Johannem, Adelpertum, Balduinum, Maielpotum, Aligerum, Mansonem, Johannem ⁴⁰⁰, Attenulfum, Theobaldum, Richerium, Petrum, Ottonem, Brunonem, Olerisium, et Nycolaum quos omnes nullo modo affirmare poteris ab aliquo nisi a monachis ordinatos. » Gerardus cardinalis dixit : « Non parum miramur, quomodo monachus inreverta fronte ausus sit talia de Casinensium fratrum electione tractare, cum sanctissimus et luculentissimus monasticæ regulæ conscriptor Benedictus in sua regula (c. 64) præcepit, ut si congregatio erraverit in eligendo abbate, aut aliter quam debuerit elegerit, episcopus ad cuius diocæsim locus pertinet, facere minime permittat. Hanc etiam potestatem non modo episcopo, verum etiam et laicis circummanentibus legislator concessit. Quid plura de abbatis opus ordinatione? cum sanctus Benedictus presbyterum quoque, qui in monasterio est, nullo modo eici sine episcopi consensu et voluntate præcipiat (Reg. c. 62). » Petrus diaconus respondit : « Assentio sanctissimum patrem Benedictum ab episcopo congregationi malam electionem interdicens fore dixisse. Verum qui

regulariter et unanimiter electionem faciunt, quid ad eos attinet hujusmodi mandatum? » Gerardus cardinalis dixit : « Consecratio Casinensis abbatis cui attinet? » Petrus diaconus dixit : « Romano pontifici. » Gerardus cardinalis dixit : « Ergo si consecratio Romano pontifici pertinet, electio quoque similiter pertinere debet; injuriam enim Romanæ sedi inrogastis, quando absque ejus conscientia abbatem elegistis. » Petrus diaconus respondit : « Electionem factam non negamus, quia nec debemus: Romanæ vero sedis injuriam modis omnibus propulsamus. » Gerardus cardinalis dixit : « Hoc interim negare non vales, Seniorectum abbatem jussu Honorii papæ electum fuisse. » Petrus diaconus respondit : « Ego, ego electioni interfui; set nullum penitus nec episcopum nec cardinalem vidi (1625). » Gerardus cardinalis dixit : « Perge quo vis, argumentare quod libet, quia subdiaconum nullo unquam pacto abbatem eligere potuistis, et hoc absque papæ consensu. Eugenius namque papa in decretis suis ita scribit, dicens : « Abbates per « monasteria tales eligantur, qui levitico vel sacerdoti « tali honore sint præditi (1626). » Petrus diaconus respondit : « Miraris si multotiens Romanorum pontificum jura mutantur, cum ipse qui cælum et terram creavit, sæpe pro merito quæ promittit immutat? Centum namque et viginti annos propter agendam penitentiam his qui ante cataclismum fuerant constituit: set quia sensus illorum versus fuerat ad malum, viginti annis subtractis diluvium mundo induxit. Judæ quoque patriarchæ, et Salomoni regi nonne Deus regnum promisit in æternum? Ninivitas quoque subversurus, Deus per Jonam prophetam prædixit, et tamen penitentium agentibus perditionem indictam reinovit. » Gerardus cardinalis dixit : « Quod pro parte vestra intulistis, domino papæ nil obest; liquido enim patet, patrem Benedictum vitia congregationis ab episcopo loci emendanda dixisse. » Petrus diaconus respondit : « Canonica decernit auctoritas, ut vel humili cujuscumque ecclesiæ clero liceat, liberum de illo qui sibi præferendus est habere judicium. Similiter autem et Casinensi cœnobio Romani pontifices, Gregorius doctor (1627) et alii centum duodecim, tale decretum constituerunt (1628): « Defuncto abbate ex se ipsa congregatio sibi abbatem eligat, secundum timorem Dei « et beati Benedicti regulam. » Gerardus cardinalis dixit : « Qualem ergo debet eligere abbatem, catholicum, an a membris ecclesiæ præcisum? » Petrus diaconus respondit : « Catholicum. » Gerardus car-

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁰⁰ Johannem III vel Petrus vel scriba omisit.

NOTÆ.

(1624) Gregorius—Romanus sunt abbates congregationis Lateranensis, quos præter Petrum solus pseudo-Anastasius habet, Murat. SS. II, 354 ubi Romanus Theophilum præcedit.

(1625) Vide supra notam 1622.

(1626) Sacerdotalem quoque honorem sint adepti. Mensi XIV, 1007.

(1627) Fictitium ejus privil. v. in append. Chron.

Cas. ap. Vincentinum et Breulium.

(1628) In privilegiis ap. Gattulam impressis Jo. VIII et Ben. II nihil habent de electione, Victor II et Nicol. II adiunt: et apostolicæ sedis pontifici firmandum et consecrandum exhibeant; quod omiserunt Urb. II et Pasch. II, Leo IX et Calixtus II consecrandum retineat.

dinalis dixit: « Subdiaconum eligere debent, an diaconum vel presbyterum? » Petrus diaconus respondit. « Diaconum vel presbyterum eligere, canonum sanxit auctoritas. » Gerardus cardinalis dixit: « Et si levitico vel sacerdotali honore non funguntur hii qui eligendi sunt, quomodo juxta præceptum regulæ lecturi sunt lectionem evangelii? et missam cantare quomodo possunt? quomodo aliquem possunt solvere vel ligare? qualiter ad subdiaconi pedes presbyteri vel diaconi timent? qualiter incensum ponent, et presbyteris vel diaconibus benedicent? Nam lectores, exorcistæ, hostiarii, acoliti et subdiaconi subjacent officiis levitarum et sacerdotum, et si subjacent, quomodo præficiuntur? Non enim, ut ait sanctus Silvester (1629), lector, exorcista, hostiarius, acolitus, subdiaconus, super diaconum vel presbyterum præponatur. Hinc pater Benedictus abbatem in Gallia dirigere cupiens, non subdiaconum vel alium quemque, set Maurum ibi levitam direxit sanctissimum. Quomodo ergo electio de subdiacono excommunicato vel seismatico rata dici poterit? » Ad hæc imperator respondit: « Ea quæ vel injuste vel juste usque modo Casinenses fecere monachi, eis per omnia dimittere dignum duximus, et hæc est petitionis meæ summa, quam a domino apostolico rogo, quatinus, quæ usque ad præsens egerunt, eis remittantur. Sit igitur suis hodierni confictus. Nostra rogata iterum ad dominum papam referantur: quid jubeat, post quartum audituri diem, has quoque consilii damus indutias, ut definite quid facturum sit audiamus. » His dictis, qui que recessere ad sua; Petrus vero diaconus in curia remansit imperatoris. Cardinales itaque ad apostolicum redeunt, quæque dicta sunt retulere ei, dicentes quendam diaconum ex parte Casinensis ecclesiæ esse, qui solus pro ecclesia sua contra Romanam ecclesiam disceptaret. Aderat tunc quidam ex Casinensibus monachis, qui apostolico contra suam suæque ecclesiæ salutem favebat. Hic prorumpens in medium dixit: « Diaconus iste, de quo vestro relatum est apostolatui, monachum ab ipsa fere infantia fuisse sciatis: tanto in eodem monasterio crescens extulisse ingenio, ut divinæ plerisque scripturæ libros, quod vix alii magistris docentibus capere possunt, ad perfectum intellexerit. Hunc eum aliquo constrinxeris vinculo, alios omnes

A pit: non illi ecclesiæ Casinensis dominium, set sibi pertinere, ut et reliquarum ecclesiarum. « Deceveramus, inquit, pro vestro amore et rogatu, fidelitatem dimittere monachis, verum quia in nostrum nisi sunt apostolatui, et hæc alia insuper ab eis requirenda fore, dignum duximus. » Mandat dehinc pontifex per Benedictum cappellanum suum Petre diacono, præcipiens ut a famulatu imperatoris recedens, a Casinensium fratrum societate cessaret, dicens satis superque se mirari, cur ipse Romano genere ortus, amorem exteriorum prætulisset contribulibus suis, Romanam deserendo ecclesiam. Proinde si Casinenses tunc dimittere, et modis quibus sciret et posset illos impugnare vellet, se illum inter cappellanos suos habiturum, et res necessarias præbitorum pollicens. Ad quem Petrus talia responsa remisit, videlicet gratias agens, quod illum tantum ac talem existimans, ad suum servitium invitasset: cæterum non posse se socios in tali articulo constitutos dimittere; post peractum vero litigium se in servitio sedis apostolicæ et Romani pontificis fidelitate cum vita permansurum promittens. Post hæc decrevit papa per omnia loca Casinensis monasterii adjacentia epistolas dirigere, ut Casinensi abbati et monachis non obedirent, omniaque cœnobia, quæ sub præpositis fuerant, abbates sibi eligerent. Sed omnipotens Deus, qui Petro mergenti manum porrexit, consilium et voluntatem pontificis præpedivit. Itaque ut retro redeam, dum cardinales a facie imperatoris exissent, quidam monachus Cystellensis eminens astans, cepit subsannare monachos Casinenses, pro eo quod filio Petri Leonis adhaesissent, et abbatem sibi absque papæ consilio elegerent; dicens, quod talis electio irrita esset, et omnia facta electi pro nichilo haberi debere, utpote qui alienam sedem invasit. Ad quem Petrus diaconus conversus dixit: « Dic, quomodo alienam sedem invasit. » Cystellensis respondit: « Quia cum alienus esset ab ecclesia, huic ¹⁰⁰¹ qui recte juxta patris Benedicti præceptum ordinandus erat, Casinensem cathedram abstulit; » ideoque ipsius facta et electio ejus irrita esset. Petrus diaconus dixit: « Electio ejus, juxta antiquam monasterii consuetudinem factam fuisse liquidius patet. » Cystellensis respondit: « Raynaldus vester abbas non fuit, ideoque ejus facta pro nichilo sunt ducenda. » Petrus diaconus dixit: « Non solum qui Casini habitabant, verum et circumquaque manentes eum ut abbatem tenuerunt. » Cistellensis respondit: « Assentio, quia eum ut abbatem tenuerunt: set electio ipsa ficta et reproba fuit ¹⁰⁰². » His et aliis multis peroratis, Lotharius imperator dixit: « De omnibus quæ contra nostram cameram, Casinensem scilicet ecclesiam, Cistellensis objecerat monachus, Petrus diaconus lucide satis disertèque

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰⁰¹ his c. ¹⁰⁰² In altercatione contentio Petri cum Cistellensi per 4 paginas et dimidiam producitur.

NOTÆ.

(1629) Hæc verba ita in decretis ei suppositis non inveni.

respondit. Set jam hujus altercationis ista sit finis, quisque igitur ad hospitium redeat, mane ad conflictum iterum reversuri. »

114. Altera autem die (*Jul. 14*), ubi (1630) lux est reddita terris, imperator accersitis magnis suis in consistorio resedit, et utrasque partes ante se venire ad disceptandum præcepit; et dum venissent, Cystellensis monachus hujusmodi altercandi auspiciam habuit: « Pastor et princeps monastici ordinis Benedictus regulam monasterialem describens, qualiter vivere deberent instituit: vos e contrario immemores præceptorum ejus multa adjunxistis, nonnulla subtrahentes, aliter quam ipse præcepit agere non veretis. » Petrus diaconus dixit: « Quid contra regulam agamus, in præsentia domini nostri invictissimi imperatoris edicito. » Cystellensis respondit: « Contra regulam agitis de cibo, de potu, de indumentis et aliis quampluribus rebus. » Petrus diaconus dixit: « Falsus testis non erit impunitus; nam Casinenses monachi cum regula, non contra regulam agunt. Vestimenta namque habemus, quæ corpus contegant, verecundiam nuditatis prohibeant, et frigoris retundant injuriam (*Reg.*, c. 55). » Cystellensis respondit: « Vestimenta cur semper nigra amicumini? » Petrus diaconus dixit: « Quia pater Benedictus talibus usus est, ut mundo etiam in habitu renuntiassè videretur. » Hæc et alia multa ⁶⁶³ cum dicerent, Lotharius imperator dixit ad Cystellensem: « Quamquam varie sermonum diversitates contra Casinensem ecclesiam protulissetis, tamen quia ad vestra famina luculenter satis Petrus diaconus ac Romani imperii fidelis respondit, omnesque de nostris mentibus fugavit ambiguitates, quisque ad suum hospitium redeat, mane iterum ad conflictum reversuri. Petrus autem in imperiali aula cum Bertulfo nostro cancellario remaneat, imperii servitium peracturus. » Hæc (1631) ubi dicta dedit, quisque ad tentoria sua recessit. Noctè vero adveniente, imperator pro tribunali residens, gesta imperatorum, regum, ducum ac principum Romanorum, Grecorum, Hismahelitarum et diversarum gentium de annalibus imperatorum recitare præcepit, et illorum sententias singillatim annotare. Ubi autem Tytanum jubar resplenduit arvis (*Jul. 15*), cæsar matutinum (1632) se agens, accitis imperii aulicis, utrasque partes ante se venire præcepit, et dum venissent, cæsar in consistorio residens, dixit: « Ea quæ conferenda sunt, præcipimus ut Scripturarum testimoniis vestras sententias muniatis ⁶⁶⁴, ut, remotis omnibus dubietatis ambagibus, tenaciter justitiæ et æquitati ac veritati inhærere queamus. » Cystellensis respondit: « Jure cum adolescente isto, pro Ca-

asinensi ecclesia disputanti, esse congregandum, nisi de scismate et hæresi ipse et Casinensis congregatio denota fuisset. » Petrus diaconus dixit erubescens: « Conticescat lingua frenetica, quæ prius in latratum quam in æqua verba prorupit. » Ad hæc Lotharius imperator, ejus verba anticipans, dixit: « Quoniam pro Casinensi ecclesia solus contra omnes congregari cœpisti, civiliter et non furiose te respondere convenit; indecens namque est, ut in imperiali aula versantes, et protodomestici imperatoris effecti, inhonestum vel insulsum in sermone, incessu et habitu proferatis. » Petrus diaconus dixit: « Si aliquid, clementissime imperator et semper auguste, vester servus in locutione excessit, Cystellensis me coegit, qui ab ipso disputationis principio ab injuriis cœpit, et in injuriis perseverat. » Cystellensis respondit: « Dic, ubi injurias irrogavi? » Petrus diaconus dixit: « Cum nobis excommunicationis et scismatis titulum infixistis, tunc injurias Casinensi ecclesiæ intulistis. » Cystellensis respondit: « Si placet, edicito quæ sit injuria. » Petrus diaconus dixit: « Injuria est, quæ verbis fallentibus irrogatur; vos autem falsissime loqui ante dominum imperatorem veriti non estis, cum nos de aëri infamastis. » Cumque plurimum disputassent, Peregrinus ⁶⁶⁵ patriarcha respondit: « Justa et competentè ratione constat Cystellensem a Petro diacono victum, ideoque hujus litigii ista sit finis. »

115. Alia autem die (*Jul. 16*) Gerardus cardinalis ex parte sedis apostolicæ veniens, imperatore residentis pro tribunali, dixit: « Romana ecclesia, sacratissime imperator et semper auguste, non ab hominibus, neque per hominem, set per Jesum Christum fundata est, qui Petrum principem apostolorum illuc direxit: cui etiam claves regni cælorum commisit; et idcirco non alicujus amore Romanæ ecclesiæ jura violari debere. » Petro autem diacono respondente, nunquam aliquando papam Romanum sacramentum a monachis Casinensibus accepisse: Gerardus cardinalis dixit, ideo illos hoc non quæsisse, quia usque ad tempora illa in unitate ecclesiæ permansissent; set postquam recedentes ab ecclesia extorres facti fuissent, postquam scisma in ecclesia commisissent, absque sacramento recipiendos non esse; protulitque ex jussu papæ Innocentii in medio capitulum Niceni concilii (1633), in quo continebatur, ut revertentes a schismate absque sacramento non reciperentur. Lotharius imperator dixit: « Non hac de causa vos congregavi, ut canonum jura scrutetis: set ut benigne et civiliter contra Casinensem ecclesiam ageretis. » Reminisci illos debere beneficiorum suorum in Romana ecclesia

VARIE LECTIONES.

⁶⁶³ Hæc « alia » in *Altercatione* 3 paginas occupant. ⁶⁶⁴ munitatis c. ⁶⁶⁵ Pilgrimus *Altercatio*, ubi « plurima » illa paginam et dimidiâ replent.

NOTÆ.

(1630) Cf. Virg. *Æn.* viii, 170.
(1631) Virg., *Æn.* ii, 790.
(1632) Cf. Virg., *Æn.* viii, 465.

(1633) Non Niceni concilii, sed aliorum canonum statutum est. ANG.

collatorum; reminisci, quæ et quanta pericula idem A imperator cum suo exercitu pro illis sustinisset, qualiter per annum et duos menses in tentoriis commoratus fuisset, quot propinquos et amicissimos in expeditione amisisset: non enim Casinenses fratres ad quemlibet inimicum pontificis, set ad Romanum imperatorem et defensorem ecclesiæ confugium fecisse dicebat. Postremo fatetur, quod si in hoc eum contristarent, scirent certissime Romanum imperium ab illo die et deinceps a papa scissum et separatum, ac non pro amico set pro inimico imperatori habendum ex toto scirent. Cumque ad hanc rem omnis exercitus imperatoris diutissime acclamasset, recteque illa quæ ab imperatore dicta fuerant collaudassent, primo per omnes episcopos, secundo per archiepiscopos, tertio per patriarcham Aquilegensem, quarto per abbates, sexto ⁶⁹⁶ per comites, septimo per marchiones et principes, octavo per Richizam imperatricem, nono per semetipsum imperator pontificem de eadem causa rogavit. Mandat dehinc pontifex imperatori, se de Casinensi ecclesia consilium ejus accepturum, et voluntatem impleturum. De qua re imperator lætissimus effectus, iterum ad papam per semetipsum imperator accedere studuit. Quem dum pro Casinensi ecclesia supplicaret, papa respondit mirari se non sufficere, cur pro illis rogaret, qui pontificem et imperatorem anathematizassent et deposuissent, qui filium Petri Leonis pro papa recepissent, qui aliam coronam supra coronam Romani imperii recepissent, et usque ad tempora illa in priori nequitia perdurassent. Tunc clementissimus imperator totus in lacrimis resolutus, imperator silentio dixit: « Non ignoro hoc ideo illos egisse, ut ad nos Casinensis cœnobii status incolumis deveniret; nam si non egissent, ecclesia illa a nostris inimicis nunc subversa jaceret. Unde rogo ut censuram qua illi plectendi sunt in me retorqueatis; si verberandi sunt, ego pro eis dorsum submitto; si deponendi, deponi volo. » Tunc papa: « Pro vestro amore canonicæ sanctionis temperamus rigorem: nam jure deponendi essent, qui excommunicatis participaverunt, qui pontificem suum anathematizaverunt. Set nos lenitate et clementia usi, pro vobis cuncta quæ deliquerunt dimittimus: ita tamen, ut filium Petri Leonis cum suis sequacibus anathematizent, et michi et successoribus meis obedientiam promittant. » Hæc dum imperatori complacuissent, beatæ martyris Simphoræ festivitate adveniente (*Jul. 18*), direxit imperator cum electo et fratribus Heinricum ducem Bajoriæ generum suum, Conradum ducem Sueviæ nepotem Heinrici V imperatoris, Ottonem ⁶⁹⁷ de Burchisiu consobrinum suum, simul etiam et omnes epi-

scopos, archiepiscopos, comites, marchiones, principes et duces Romani imperii. Cumque ad papæ tentorium propinquassent, cardinales occurrentes interrogabant, si filium Petri Leonis cum suis sequacibus refutare vellet. Qui dum se id implere dixisset, protinus eundem electum in hæc verba jurare fecerunt; litterarum autem tenor istiusmodi fuit: « Ego Raynaldus refuto et anathematizo omne scisma, et omnem hæresim extolentem se adversus sanctam catholicam et apostolicam ecclesiam. Refuto etiam et abrenuntio filium Petri Leonis, et Rogerium Siciliæ, et omnes sequaces illorum, et obediens ero domino papæ Innocentio et ejus successoribus canonice intrantibus. » Cumque Raynaldus in hæc verba jurasset, reliquos similiter jurare cogebant. Illi autem patri Benedicto et ejus successoribus se jurasse, et idcirco se sacramentum facere non posse dicebant. Tunc Raynaldus ex parte patris Benedicti et sua illis præcepit ut obedientiam quam eatenus beato Benedicto et successoribus suis sibi exhibuerant, in manu papæ promitterent; sicque fratres constricti, quod electus ad evangelia, hoc illi juxta tenorem cartulæ in manu episcopi Hostiensis (1634) juraverunt. Adjungentes insuper hoc, quod: « Si ecclesia Casinensis a Romana sede divisa fuerit, ego in monasterio Casinensi non remanebo, nec abbati obediens ero, salva Romani imperii fidelitate. » Hæc ubi ad papæ libitum completa sunt, ab excommunicationis nexu soluti, discalciati pedibus ad papæ vestigia, dein ad osculum sunt recepti. Petrum vero diaconum Innocentius papa ad se evocans, dixit ad eum: « Præcipio et convenio te in virtute Spiritus sancti, et per sacramentum quod hodierna die michi et successoribus meis fecisti te adjuro, ut quacumque hora litteras vel nuntium meum successorumque meorum acceperis, non habeas potestatem amplius remorandi vel persistendi: set quam citius poteris vestigiis sedis apostolicæ et pontificis qui pro tempore fuerit te repræsentare studeto. Nolo enim ut per te Romana ecclesia inquietetur, vel aliquid litigium patiat. » Raynaldus autem post hæc ad imperatorem deductus, et ab eo cum ingenti honore susceptus, et cum fratribus inter cappellanos imperii constitutus est. Nam usque ad diem illum imperatoris obtutibus repræsentatus non fuerat ⁶⁹⁸. His porro diebus legati Johannis Constantinopolitani imperatoris ad augustum Lotharium pervenerunt, congratulantes et munera magna deferentes, propter victoriam contra Rogerium a Deo sibi collatam (1635). Inter quos quidam philosophus veniens, et ante imperatorem eminus astans, canino latratu sanctam Romanam et apostolicam sedem totamque occidentalem ecclesiam corrodere cœpit,

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁹⁶ *quintum ordinem vel Petrus vel scriba omisit.* ⁶⁹⁷ *Ottonem c.* ⁶⁹⁸ *Hic desinit « Altercatio » illa, sed incipit altera Altercatio pro Romana ecclesia contra Grecum quendam: « Eodem præterea die nuntius Johannis, » etc. que in cod. Caietani 14 paginas replet; extrema jam tunc perditæ erant. Lotkarii verba præter ea quæ hic habemus, nulla ibi leguntur.*

NOTÆ.

(1634) Drogonis.

(1635) Cf. Ann. Hild. 1157.

dicens Romanum pontificem imperatorem non episcopum esse, clericosque Romanos excommunicatos et azimitas vocare. Contra quem Petrus diaconus conversus, opportune importune contra eum altercare modis omnibus cœpit. Sed cum nox supradictæ disputationi finem daret, Lotharius imperator præcepit ut summo mane ante imperiale consistorium convenirent, et si quid Grecus contra Romanam haberet ecclesiam, in medium proferre morigeraret.

116. Quod dum factum fuisset, Grecus in hanc vocem prorupit: « Viri cordati et sensu vigentes, advertite, et in vestræ mentis solio æqua libratione decernite, si excommunicatus cum catholico debet conferre sermonem. » Petrus autem diaconus, reputans Grecum contra se jaculum excommunicationis protulisse, dixit ad eum: « Contra quem anathematis jaculum intulisti, si placet edicito; contra me, an contra omnem occidentalem ecclesiam? » Grecus respondit: « Et contra te, et contra omnem occidentalem ecclesiam. » Petrus diaconus dixit: « Cur? » Grecus respondit: « Quia decreta Nyceni concilii transgressi estis. » Petrus diaconus dixit: « In quo transgressi sumus statuta Nyceni concilii? » Grecus respondit: « In eo quod adjunxistis, quia Spiritus sanctus procedit a Patre et Filio: nam in eodem concilio scriptum est, quia Spiritus procedit a Patre. » Petrus diaconus dixit: « Si nos excommunicatos appellatis pro eo, quod adjunximus, quia Spiritus procedit a Patre et Filio: ergo et vos excommunicati estis, qui adjunxistis, quod procedit a Patre solo. » Ad hanc vocem Grecus conticuit, atque post paululum eundem diaconum taliter alloquitur: « In occidentali climate nunc impletum videmus, quod Dominus per prophetam dicit: Erit ut populus, sic sacerdos (*Isa.* xxiv, 2), cum pontifices ad bella ruunt, sicut papa vester Innocentius facit, pecunias distribuunt, milites congregant, purpurea vestimenta amittuntur. » His et aliis multis peroratis, cum nox diei finem imponeret, idem Grecus dicta sua et Petri diaconi responsa in Grecum sermonem transtulit (1636), patriarchæ Constantinopolitano et imperatori Johanni deferenda; auctoritates etiam, per quas Greci uxores defendebant, Petro diacono tunc in scriptis tradidit. Imperator etiam de litigio, quod Petrus diaconus cum Greco habuerat, ultra modum gavisus, eundem diaconum interventu Richizæ piissimæ augustæ, et Henrici ducis Bajoariorum, et Conradi ducis Suevorum, logothetam, a secretis, exceptorem, auditorem, cartularium, ac cappellanium Romani imperii constituit.

117. Idem vero imperator Lotharius exercitum congregans, navalemque ¹⁶³⁷ expeditionem, super

A quam Stabulensis abbas Guibaldus ordinatus erat, supra Salernum direxit. Pugna itaque maxima facta, multisque ab utraque parte cadentibus, Salernitanis dum civitatis suæ statum alteratum perspicere, habito concilio et se ac civitatem imperiali clementiæ subdunt. Quæ res inter pontificem et cesarem dissensionem maximam ministravit (*Arg.*), papa dicente, Salernitanam civitatem Romanæ ecclesiæ attinere; imperatore e contra, non pontifici, sed imperatori pertinere debere dicente. His porro diebus Petrus Casinensis diaconus in præsentia præphati imperatoris et optimatum proclamationem fecit de monasterio sancti Benedicti in Bari, quod cives Baresenses a ditione Casinensis cœnobii subduxerant, ab obitu scilicet patris Desiderii, qui et Victoris papæ tertii. Tunc imperator Baresenses ante se evocans, præcepit ut rationem quam de præphata ecclesia habebant ostenderent; quam dum se non habere dixissent, ex jussu imperatoris Petrus diaconus in omnium audientia legit, qualiter eam Pipinus et Carolus Magnus filius ejus, et omnes succedentes imperatores beato Benedicto et ejus Casinensi cœnobio concesserant (1637). Ratione itaque imperator Casinensis cœnobii agnita, Baresibus præcepit ut beato Benedicto eandem ecclesiam redderent, centum marcarum auri pena proposita si hoc remove temptassent. Tunc etiam idem Petrus conquestus est supra Robbertum comitem de Laurotello, qui ecclesiam sanctæ Scolasticæ sitam in territorio Pinnensi cum multis aliis possessionibus et ecclesiis cuidam militi suo in feudum tradiderat, et judicante præphato imperatore per Gualfridum judicem Bononiensem, et prædicto comite renuntiante, recollegit protinus illas. Idem præterea imperator, ob maximam devotionem et singulare spei remedium, quod post Deum in patre Benedicto habebat, sub vadimonio constrinxit omnes proceres Sampniæ, Liguriæ, Piceni, Peligni, Apuliæ, Liburiæ, ac Principatus, ut nisi Romani imperii iram vellent experiri, statim ut ad domum propriam remeassent, cunctas beati Benedicti possessiones Casinensi cœnobio redderent, quas usque ad diem illum a temporibus Justiniani Magni nequiter retinuerant, mille librarum auri pena apposita, si in hoc contemptores existere voluissent.

D 118. Raynaldus autem accepta a pontifice et imperatore redeundi licentia, Casinum reversus est. Petrum vero diaconum et Bertulfum mansionarium Lotharius imperator in eadem expeditione secum retinuit. Sed quoniam idem Petrus languore erat depressus, accepta ab imperatore licentia, Casinum per quindecim dies remoraturus secessit. Direxit autem pontifex cum jam dicto Raynaldo Balduinum presbyterum cardinalem, qui post Pisanorum archi-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁶³⁷ aut navalem legendum est, aut verbum excidit.

NOTÆ.

(1636) Petrus eadem Latine edidit, v. supra. c. 66.

(1637) Primam ejus mentionem inveni in priv. Nicolai II, d. 1059.

episcopus factus est, præcipiens ut filium Petri Leonis cum suis sequacibus a monachis Casinensibus refutari et anathematizari faceret, sicut idem Raynaldus fecerat, et papæ et ejus successoribus obedientiam promitterent. Quæ omnia, prout papa præceperat, fratres implere curarunt. Per idem tempus supradictus Raynaldus a quibusdam æmulis suis imperatori accusatus est, eo quod regi Rogerio faveret, nuntios ejus suscipiens. Forte tunc Raynaldus in languorem gravissimum inciderat. Imperator autem super his quæ de eo dicebantur commotus, nec non æstimans illum hostem imperii esse, sacram imperialem ei direxit, mandans ut absque aliqua mora ire non differret ad eum. Petrum vero diaconum, et qui cum ipso in eadem expeditione fuerat, una cum Casinensi decano ad se confestim remitteret. Ille autem cum gravi languore detineretur, Petrum diaconum, prout ab imperatore in mandatis acceperat, ad eum remisit, ipse vero Casini remansit. His quoque diebus supradictus electus nuntios direxit ad Gregorium filium Adenulfi de Sancto Johanne, cujus supra meminimus, mandans ut veniret, et Casinense cœnobium sicut et prius contra imperatorem munit. Quod dum fratres certo certius agnovissent, imperatori notificare curarunt; qui confestim cohortem destinans militum, monasterium ad suam fidelitatem custodire præcepit. Raynaldus autem præscius quæ contra eum meditantur, recessit ad cameram quæ domui infirmorum contigua est. Adveniente autem Brunone campidocatore imperatoris, cum exercitu ingressus est monasterium, confestimque eundem electum a militibus custodiri præcepit. Eo etiam tempore dum imperator Capuæ moraretur, fratres de monasterio sancti martyris Christi Vincentii ad eum venerunt, proclamationem facientes contra Casinensem ecclesiam, quod illos expoliasset de castro Cardeto, Viteuso, Valle rotunda, Saracenisco, et aliis possessionibus, quæ juris sancti Vincentii fuisse constarent. Intererat huic rei Petrus diaconus, cujus superius memoriam feci, qui hanc ystoriã scripsit, qui talem proclamationem nequaquam ferendam ducens, ante imperatorem illos interrogare cœpit, sub quo imperatore supradicta castra monasterio sancti Vincentii collata fuissent. Qui cum Lodoyci II tempora in medium protulissent, Petrus diaconus injuste illos calumpniam contra Casinense cœnobium protulisse respondit, cum præceptum de possessionibus beati Benedicti a temporibus Justinii senioris et Justiniani ante annos fere trecentos antequam Lodoycus regnaret, exaratum fuisse, constaret. Lotharius autem imperator æquitatis ratione perspecta, sententiam protulit, dicens justum non esse, et omni rationi videretur esse contrarium, ut Casinensis ecclesia, quæ

A singularis et specialis Romani imperii camera erat, aliquam possessionem vel castrum suo tempore amitteret, quæ ante annos fere sexcentos habuisse constaret (1638). Ideoque absque aliquo litigio ea quæ beato Benedicto concessa fuerant, perheanniter retinere debere, contemptoribus hujus decreti mille librarum auri penam indicens; sicque ordinatis suis negotiis, cum omni suo exercitu ad civitatem sancti Germani, papa se Innocentio comitante pervenit (Sept. 13), ibique a præphato Raynaldo, tunc sub custodia degenti, honorifica est processione receptus, et eo quidem die idem electus in secretario basilicæ domini Salvatoris est custoditus, post vero ad monasterium, ubi examinandus erat, sub custodia est non parva remissus.

B 119. Alia vero die (an. 1137. Sept. 14) imperator direxit Annonem abbatem cœnobii Luneburgensis et Petrum Casinensem diaconum ad monasterium, per eos fratribus mandans, ne quid incompositum vel indisciplinatum in habitu, locutione, vel in incessu proferrent; ipse autem venturus esset ad monasterium cum cardinalibus, archiepiscopis, abbatibus, principibus, ducibus, marchionibus, comitibus, ac religiosioribus et prudentioribus Romani imperii, et si quidem invenisset Raynaldum tantæ abbatæ indignum, confestim eum removeret, et in beati Benedicti cathedra personam ydoneam constitueret. Ipse vero in civitate coronam circuli patricialis accepturus remansit: nam tunc exaltationis sanctæ Crucis agebatur celebritas. Illucescente vero diluculo Rychiza imperatrix pedibus totum montem ascendit, papa in civitate remanente. Lotharius autem imperator innumera exercitus sui multitudine comitatus Casinum pervenit, atque a fratribus prout imperialem decebat dignitatem, cum maximo est honore receptus. Optulit autem eo die beato Benedicto pluviale optimum aureis listis ornatum, et planetam ejusdem subtegmis, candelabra de argento parium unum librarum circiter 14, marcã auri unam, et 19 marcas argenti. Rychiza autem angusta posuit super altare stolam frigiam cum manipulo suo, et mitram auro decenter ornatam. Eo etiam die, dum idem christianissimus imperator in ecclesia consisteret, Raynaldus fratres in capitulo convocans cœpit ostendere, se ab illis fuisse electum; non opus esse, illos de hac causa fastidium sumere: si vellent, abbatiam confestim ad illorum voluntatem dimitteret. Cumque hæc et alia multa repeteret, quidam ex laycis in capitulum convenientes, cœperunt fratres arguere, et quampluribus obprobriis dehonestare, qui abbatem suum in tanto articulo discriminis relinquere vellent. Fratres autem indignatione simul et ira commoti, illos de capitulo verberibus affectos exturbant, clamantes se

NOTÆ.

(1638) Lotharius igitur privilegia illa pro genuinis accepit, si vera sunt quæ hic narrantur: nam instrumentum ea de re factum frustra quæras. Justi-

niani privilegium quoddam etiam in Regesum suum Petrus recepit.

ulterius nolle illum habere abbatem, qui non per monachos, set per laycos abbatiam retinere vellet. Dehinc circa solis occasum papa Innocentius nuntium suum ad monasterium dirigens, fratribus mandat, præcipiens et per fidem et obedienciam quam sibi et beato Petro promiserant illos obtestans, ut ulterius eidem electo obedienciam non exhiberent, ac de Casinensi abbacia quam citius possent illum exturbare studerent; observatoribus talium mandatorum suam gratiam, contemptoribus perpetuum indicens exilium. Illucescente vero diluculo (*Sept.* 15). Aymericus diaconus cardinalis et cancellarius Romanæ ecclesiæ, et Gerardus cardinalis sanctæ Crucis, et abbas Clarevallensis ab eodem papa transmissi sunt, qui prædictum Raynaldum examinarent, et juxta canonum sanctionem ab abbatiæ regimine sequestrarent. Residente itaque imperatore in capitulo Casinensi cum universis imperii magnatibus, consedente quoque ibidem Peregrino patriarcha Aquilegensi cum archiepiscopis, episcopis, abbatibus, et cardinalibus, jusserunt electum ingredi, proferentes adversus eum multa, rebellem et adversarium imperii proclamantes, et a scismaticis ordinatum dicentes. Tunc quidam in mediæ surgens ante imperatorem cœpit dicere, quia postquam cum Henrico duce Bajoariorum concordiam fecit, hostis pontificis et imperatoris apparuit. Contradecente vero Raynaldo et sociis ejus, imperator præcepit utranque partem de capitulo egredi, quatinus cum patriarcha et cardinalibus exinde consilium sumeret. Quibus residentibus, Peregrinus patriarcha et Aymericus cancellarius dixerunt, illum tanto loco præesse nequaquam posse: ob multas scilicet causas, quia a filio Petri Leonis subdiaconus factus fuisset, et sacramentum regi Rogerio præbuisset, tum vero quod contra canonum præceptum excommunicati electionem facere non potuissent. Postremo, quod contra ecclesiastica instituta de subdiacono electum fecissent, proferentes capitulum Eugenii papæ (1059) ita scribentis: « Abbates per monasteria tales eligantur et ordinentur, qui levitico vel sacerdotali honore sint præditi, » et cætera. Set cum jam sol ad occasum vergens noctem intentaret, imperatore jubente est solutus conventus.

120. Alia vero die, imperatore in capitulo residente cum prælatis et magnatibus (*Sept.* 16), electus surgens in medio, de rebus sibi in contrarium versis vellet conferre sermonem: nonnulli ex fratribus, antequam verba finiret, surgentes in medio, eundem sicut et prius cœperunt accusare, dicentes quod ejus electio seditiose et non canonice facta fuisset. Hii autem qui ex parte supradicti electi erant, eos mendacii et falsitatis redarguere cœ-

perunt, sicque coram imperatore disceptabant, diversisque injuriis semetipsos affliciebant. Imperator autem his sermonibus motus surrexit, et manu silentium indicens, dixit satis superque se mirari, quod talis et tanta congregatio tam confuse et inordinate loqueretur, et cum tanta confusione sua negotia demonstrarent. Præciperet ergo, nisi iram Romani vellent experiri imperii, ut rationabiliter et non cum dissensione negotia sua exprimerent. Hæc dum perorasset, resedit, et cum reliquos consedere jussisset, congregationem taliter affatus est, dicens abbas electionem, unde tanta discordia orta fuerat, se ad plenum examinare non posse, nisi utraque pars separatim audiretur. Unde factum est, ut omnes archiepiscopi, episcopi et abbates ex præcepto imperatoris cum parte, quæ electo abbati favebat ⁴⁷⁰⁰, januis obseratis convenirent; quod dum factum fuisset, residentibus qui ad discutiendam electionem convenerant, Anno ⁴⁷⁰¹ episcopus Basiliensis dixit: « Si quid contra electum abbatem habetis, rationabiliter et non tumultuose proferte. » Nonnulli vero ex fratribus surgentes in medio, eundem electum accusare cœperunt, dicentes quod pro sua electione munus a lingua, munus a manu, munus ab obsequio promisisset, et convenientia testimonia non erant. His ita altercantibus, Pandulfus vestarius exurgens in medio dixit: « Cum multa sint, quæ in electo proferre possemus, unum tamen est quod in eo intolerandum esse videtur, scilicet quod a Petro filio Petri Leonis ordinatus, et valde indignum est, ut in tanta ecclesia, quæ caput et mater est omnium monasteriorum, abbas subdiaconus habeatur, qui nec missarum sollempnia celebrare, nec veniam possit conferre delictorum. » Ad quæ Anselmus (1640) episcopus verba respondit: « Cum multa sint, quæ isti fratres in suum electum verba dixerint unde deponi debuisset, hoc unum tamen ad ejus electionem ⁴⁷⁰² sufficiens esse videtur, quia Domino teste fundamentum, quod super arenam est, stare non potest. Unde his quæ ad hæc discutienda convenistis si placet, cæterorum verba seponentes, hoc unum solum teneamus. » Quod dum reliquis placuisset jusserunt foras fratres secedere, Raynaldumque cum D his qui sibi favebant, de his quæ sibi objecta fuerant ad se excusandum intrare. Cumque in hoc diu moratum fuisset, imperator prospiciens finem in his minime fieri, mandavit his qui ad audiendum et discutiendum convenerant, quatinus jam dicta electo suaderent, ut in potestate papæ Innocentii et ipsius imperatoris atque omnium optimatum Romani imperii se poneret, ut quicquid de hoc judicaret, ipse sine aliqua contradictione perficeret; contradicente et modis omnibus renitente electo,

VARIE LECTIONES.

⁴⁷⁰⁰ immo quæ non favebat, ut ex sequentibus patet. ⁴⁷⁰¹ rectius Adalbero. ⁴⁷⁰² electionem c.

NOTÆ.

(1059) v. supra c. 114.

(1640) A. Havelbergensis est inter testes privilegii Lotharii III.

tandem consensit, et se in iudicio ac potestate illorum sicut volebant posuit. Post hæc omnes ad imperatorem reversi, Basiliensis episcopus imperatori et cæteris residentibus gesta dictaque per ordinem pandunt. Demum vero imperatore interrogante, si in qui Raynaldo contradicebant, se in potestate imperii ac sacerdotii ponere vellent, libentissime illos ad talia paratos invenit; sicque secundi diei solutus conventus est. Acta sunt autem hæc quarta et quinta feria tertiæ ebdomadis Septembrii mensis, secundo die post exaltationem sanctæ Crucis.

121. Post hæc vero ex parte imperatoris et congregationis directi sunt, qui rei seriem papæ Innocentio tunc apud sanctum Germanum remoranti notificarent, qui venientes eundem pontificem iratum valde invenerunt, prohibitiveque sunt ad eum ingredi; ob id scilicet quod præsentem Romano pontifice, imperator cum suis optimatibus de Casinensis abbatis electione examinationem facere præsumpsisset. Ob quam rem archiepiscopos, episcopos et abbates, qui in tali examinatione præsentem fuerant, officio privare minatus est. Hii autem qui ab imperatore directi fuerant, sine effectu redeuntes, quæ apud papam invenerant imperatori renuntiare curarunt. Imperator autem ex consulto talia ad pontificem responsa direxit, quia quod factum erat, non studiose set simpliciter, neque ad ejus injuriam set ad honorem ipsius factum fuisset: nam facta et dicta in ejus potestate constarent, ut quod ipse exinde decerneret, hoc omnes pro rato haberent, et ideo aliquos e suo latere pontifex dirigere maturaret, qui supradictam electionem iterum retractantes viderent, et quod exinde justum esset deliberarent. Innocentius autem talibus verbis placatus, sexta feria quattuor temporum (Sept. 17) Aymericum cancellarium et Gerardum cardinalem tytuli sanctæ Crucis, qui post Romanam rexit ecclesiam, et alios cardinales ad eandem examinandam electionem direxit; qui ad monasterium dum devenissent, et de supradicta re sermonem in longius protraxissent, convenientes in refecturium, omnes loci priores convocantes, dixerunt, quod supradictus Raynaldus remanere in abbacia nullatenus posset, eo quod ab excommunicatis ordinatus fuisset. Post hæc singulatim unumquemque de persona eligendi abbatis interrogare cœperunt. Ubi cum nonnulli quosdam ex congregatione pro suo velle præferrent, a loco in quo residebant exeuntes, eundemque electum convocantes infra claustrum monasterii, ex parte sedis apostolicæ præceperunt ut jam ab ipsa abbacia quiesceret, quia ultra jam abbas esse non posset: sicque ad papam redeuntes, acta et dicta referre curarunt.

122. Sequenti autem die (Sept. 18) iterum ad monasterium ascendentes in capitulo resederunt, in quo

A post peractum ab abbate Clarevallensi sermonem, cardinales auctoritate apostolica eidem Raynaldo Casinensem abbatiam interdixerunt; sicque una cum imperatore et archiepiscopis, episcopis, abbatibus, ducibus, principibus ac marchionibus surgentes, beati Benedicti sunt ingressi ecclesiam, eundemque Raynaldum Aymericus cancellarius ac Peregrius patriarcha Aquilegensis et Gerardus cardinalis evocantes, depositionis sententiam in eum protulerunt, et sic jussu illorum, præsentem imperatore et universis imperii magnatibus, virgam et anulum nec non et regulam supra corpus sanctissimi Benedicti deposuit, et Raynaldi quidem talis rerum exitus fuit.

B 123. Post hæc in capitulum venientes, Gerardus cardinalis surgens in medium hujusmodi auspiciis orsus est ⁴⁷⁰³ fratres: « Nostis, amandissimi fratres, quia juxta regulæ præceptum abbas jubetur a fratribus eligi: set quia vos in arbitrio domini nostri Innocentii papæ ponere voluistis ac potestate, modo in eligendo abbate privati estis ex toto, nisi quantum ipse vobis permiserit, et non ad vos set ad Romanam ecclesiam talis electio pertinet. Verum nos pro conservatione pacis et concordie unitate nolimus per omnia hac uti potestate, set ex præcepto sedis apostolicæ præcipimus, ut duodecim ex vestra congregatione fratres eligatis, qui una nobiscum dignum tanto loco abbatem eligere valeant. » Cui cum fratres respondissent, quia juxta antiquam consuetudinem electionem liberam vellent habere, et cardinales ad eorum dicta minime assensum præberent, maxima dissensio inter utramque partem exorta est. Pars enim quæ cum jam dicto Raynaldo fuerat, dicebat se nullo modo assensum præbere, ut de Casinensi congregatione abbas eligeretur. Cardinales autem nulla ratione se consensuros dicebant, ut de alio monasterio in capite et matre omnium monasteriorum abbas eligeretur. Set cum pars parti non cederet, et aerem verberantes pro sua voluntate in vanum verba proferrent, tandem cancellarius iratus, ex parte Romanæ ecclesiæ interdixit, ne ullam omnino electionem facere præsumerent; ac demum ad papam regressi, gesta et dicta per ordinem pandunt. Post hæc imperator e suo latere strenuos viros ad papam Innocentium dirigens, rogare cœpit ut pro suo amore monachos a prædicta obligatione solveret, et licentiam illis eligendi abbatem conferret. Cujus postulationibus papa flexus, quæ rogata a cæsare fuerant pro ejus amore concessit, eo tamen tenore ut sibi privilegia et præcepta imperatorum ad legendum a monasterio mitterentur; factumque est. Relectis itaque ante imperatorem et pontificem de eligendo abbate Caroli regis præcepto (1641), et Benedicti VII et Leonis IX privilegiis, in quibus aperte continebatur qualiter Hæc

⁴⁷⁰³ verbum ut videtur excidit.

VARIÆ LECTIONES.

OTÆ.

(1641) V. 1., 12.

ricus Pius Romano pontifici septimo⁶⁷⁰⁶ Benedicto consecrationem Theobaldi abbatis Casinensis, quem ipse imperator ordinaverat concessit, et unum prandium (1642) in eundo et in redeundo ad Beneventum: reliqua vero Romano imperio reservavit; quod ipsam confirmaverunt Conradus et Henricus filius ejus (1643), similiter et ex præcepto Caroli (1644) lectum est, ut in Casinensi cœnobio abbatem eligant, quem meliorem et digniorem Romanoque imperio fidiorem invenissent. Tantis itaque rationibus pontifex victus, Casinensis abbatis electionem fratribus, ordinationem Lothario imperatori et successoribus ejus concessit et confirmavit; consecrationem vero abbatis, et prandium in eundo et redeundo a Benevento sibi et successoribus suis retinuit (1645).

124. Jam vero Christo auspice qualiter Guibaldus electus sit, et qualis quantusve fuerit describamus. Hic igitur natione Lotheringus, et a pueritia in monasterio Stabulensi monachus factus, grammaticam, dialecticam, rhetoricam, arithmeticam, geometricam, et astronomiam ad plenum eruditus, atque a quinto Henrico imperatore ejusdem cœnobii Stabulensis abbatiam regendam suscepit. Eo vero tempore quo imperator Lotharius cum papa Innocentio intravit Italiam, idem Guibaldus super navalem expeditionem ab imperatore constitutus et Neapolim est transmissus. Qui in eundo dum ad patris Benedicti limina Casinum venisset, atque ob supradicti Raynaldi electionem turbatam Casinensem ecclesiam comperisset, in capitulum veniens cœpit monere fratres, ut pacifice et concorditer secundum beati Benedicti regulam viverent; reminisci illos debere, qualiter per totum fere orbem sanctæ prædicationis fluentia et monachicæ vitæ rudimenta ab eodem loco manassent, quanta et qualia pater Benedictus divina fretus potentia ibidem patrasset, qualiter sua corporali requie regulæque descriptione Casinense cœnobium caput omnium monasteriorum perpetuo constituisset, postremo propter filium Petri Leonis ab ecclesia disjuncti et separati essent: oportere illos dare operam ut reformaretur, ut tanti loci fluentia ad antiquum claritatis statum redirent, et ad papam Innocentium quem totus mundus sequebatur converterentur. Hæc dum perorasset, patri Benedicto se commendans et fratribus, Neapolim abiit. Set cum ordine quo supra retulimus Raynaldus abbatiam dimisisset, et fratres pro his quæ Casinensi cœnobio ob Raynaldi electionem acciderant divisi fuissent, cum pars parti non cederet, novissime omnibus hæc

A sententia placuit, ut in Casinensi cœnobio abbas de imperatoris latere eligeretur. Quod dum papæ Innocentio retulissent, omnino reniti et contradicere cœpit, asserens nullo modo se pati, ut in Casinensi cœnobio exter aliquis eligeretur, vel alicui extraneo illa ecclesia submitteretur, quæ Romanæ sedi Stephanum VII⁶⁷⁰⁸, Victorem III, ac secundum Gelasium apostolicos dedisset, et multis aliis ecclesiis catholicos idoneosque pastores tribuisset. Set dum supra hujus rei negotium papa nullo pacto ad concordiam reducere posset, et Nycolaum quem papa Honorius de abbata ejecerat, in monasterii regimine restituere vellet, imperatori tunc in Casino degenti rei seriem pandunt, orant et supplicant, poscunt, efflagitant, ut sicut Magnus Henricus Theobaldum, et Conradus

B cum filio Henrico Richerium, ita ipsa abbatem ex suo latere ordinaret. Ad quorum verba imperator in lacrimis resolutus, dixit (1646) prius se sinere omnia privilegia ecclesiarum et concessionem convelli, quam aliquid de dignitatibus Casinensis ecclesiæ minui, et prius permittere electiones omnium episcoporum, archiepiscoporum et abbatum qui sunt in toto orbe Romano tollere, quam solummodo Casinensis abbatis. Nam si abbas ex consensu monachorum electus non fuerit, abbas non erit, et quicumque electionem monachis tollit, omnia monasterii jura convellit. Jam vero quis tanti imperatoris gravitatem non miretur? Nam cum ad sedandas dissensiones fratrum, quæ pro electione abbatis exortæ fuerant, ad capitulum venisset, ab hora prima diei usque in vespertinum, non cibo, non potu indulgens, exinde egressus non est, et sub imperiali clamide alterius militiæ tyrocinium ostendebat. Nam in omni expeditione, in qua simul cum ipso fui, in lucis crepusculo missam pro defunctis audiebat, dehinc pro exercitu, postremo missam diei, demum viduis et orphanis una (1647) cum Richiza clementissima augusta pedes lavans et capillis tergens atque desculans, ac cibum et potum large distribuens, quæstiones et oppressiones ecclesiarum relevabat, et in ultimo in cura imperii insudabat. Quandiu enim in Casinensi cœnobio remoratus est, ita (1648) claustrum et omnes officinas monasterii, ac si abbas vel quilibet decanus circumibat, scire cupiens qualiter unusquisque sub beati Benedicti magisterio viveret, factoque mane per omnes monasterii ecclesias discalciatis pedibus incedebat. Licet autem hæc ageret, numquam a consortio episcoporum, archiepiscoporum et abbatum sequestrabatur, ut impleretur in eo quod legitur: « Et cum sapientibus⁶⁷⁰⁶ sermocinatio ejus (Prov. III, 32), » et cum hæc ageret,

VARIE LECTIONES.

⁶⁷⁰⁶ imo octavo. ⁶⁷⁰⁸ immo IX. ⁶⁷⁰⁶ simplicibus l. l.

NOTÆ.

(1642) De prandio ne in falso quidem Ben. VIII privil. quidquam legitur.

(1643) In editis eorum privilegii nihil de electione abbatis legitur.

(1644) Ap. Gatt. Acc., p. 14; cf. supra I, 12

(1645) Eadem in privil. Lotharii III legitur.

(1646) Dixit — hominibus offerebat eisdem fere verbis csi inverso ordine leguntur in Petri epistola ad Richizam in Mart. et Dur. Coll. I, 759.

(1647) Una — ac in ep. omisit.

(1648) Omnibus noctibus addit ib.

erat tamen cœcorum laculus, esurientibus cibus, spes miserorum, solamen lugentium, et ita singulis eminebat virtutibus, ac si cæteras non haberet. Sacerdotes namque honorabat ut patres, clericos ut dominos, pauperes ut filios, viduas ut matres; creber in orationibus, pervigil in vigiliis, lacrimas Deo, non hominibus offerebat. Hæc de tanto imperatore breviter dicta sufficiant, nunc, ad Guibaldi electionem complendam veniamus. Igitur dum ad papæ notitiam voluntas fratrum de eligendo abbate pervenisset, Aymericum cancellarium suum Casini direxit, fratribus mandans ut de sua congregatione abbatem eligerent; sin alias, eligendi licentiam non haberent. Hæc dum imperatori relata fuissent, graviter hoc et nimis moleste accipiens, papam per suos nuntios rogat, ut monachorum voluntati condescendat; sin autem, imperium ab illo die et deinceps scissum a pontificio esse omnimodis sciret. Innocentius autem dum Lotharium imperatorem fratribus concordare in electione vidisset, dat monachis potestatem eligendi quem vellent. Guibaldus itaque, ut ante jam diximus, cum et sapientia multa et morum honestate ac probitate polleret, præsciis futurorum loco cesserat. Mittit post hæc imperator ad Guibaldum nuntios, ut ad se ad monasterium veniret; nam tunc forte in eadem expeditione remanserat. Quo dum venisset, ubi fratrum voluntatem advertit, omnino renuere et contradicere cœpit. Conveniunt post hæc in camera in qua imperator morabatur, fratres cum Richiza Augusta et cum Peregrino patriarcha Aquilegensi, episcopis, archiepiscopis, abbatibus, et universis imperii optimatibus, cœperuntque eum opportune importune monere de tali totoque negotio: set ille constanter renuens, nunquam se tam gravem tamque immensam sarcinam suscepturum affirmabat. Cernens itaque imperator Guibaldum modis omnibus reluctare, fratribus illum tradidit; quem suscipientes in Casinensi monasterio abbatem ordinarunt, et ab imperatore per Romani imperii sceptrum, quod manu gestabat, de Casinensi abbacia cum omnibus possessionibus suis, sicut a temporibus Justiniani usque ad illum diem monasterio concessa fuerant, est investitus; dicens ad eum: «Fidelitatem a vobis de Casinensi abbacia ideo non accipimus, quia dudum nobis de Stabulensi cœnobio fidelitatem dedisti. Nolo ut successores tui te trahant in exemplum, et dicant se successoribus meis de Casinensi cœnobio ideo non facturos fidelitatem, quia a te nostri imperii majestas non exegit; set consuetudinariam fidelitatem, quam a temporibus Caroli et deinceps abbates de abbatia Casinensi fecerunt, facere studeant.» Imperator itaque ordinata una cum monachis Casinensi ecclesia, octavo die postquam ibidem

A advenerat (Sept. 21), beato Benedicto se commendans ac fratribus, cum jam ad grandævam, centenariam scilicet dierum suorum pervenisset ætatem, et finem dierum suorum non ignoraret, una cum Guibaldo ad civitatem sancti Germani descendit, supradictumque abbatem papæ commendans, juxta civitatem veterem Aquinensem tentoria fixit. Guibaldus vero assumpto Ottone⁴⁷⁹⁷ Casinensi decano, et Raynaldo qui post eum abbas extitit, Petro quoque diacono, Bertulfo mansionario, Amphredo vestarario, aliisque ex congregatione quampluribus ad imperatorem pervenit. Tunc quoque ex jussu imperatoris Raginulfus dux Apuliæ (1649), qui ab eodem imperatore ordinatus fuerat, et Robertus princeps Capuanus, et omnes comites de principatu B Capuano, et comites Aquinenses, et Normanni circumstantes, prædicto abbati Guibaldo fidelitatem fecerunt, jurejurando firmantes super evangelia et lignum Domini et sanctorum reliquias Casinensi cœnobio cum omnibus omnino possessionibus suis. Eo vero die quo Guibaldus abbas ordinatus est, per eundem abbatem suggestum est imperatori, qualiter Pandulfus filius Landonis Aquinensis comitis nequiter ac violenter in silva monasterii Casinensis Tirilla vocabulo castrum ædificaverat, et residua monasterii prædia circumadjacentia deprædaverat. Imperator autem ad hæc verba commotus, Brunonem campidoctorem cum cohorte destinans, militum jam dictum castrum direptioni et incendio tradidit. Raynaldus itaque cernens Guibaldum contra suam spem ordinatum, callide illum circumvenire et præpedire satagens, et verens ne in exilium in Alamaniam mitteretur, humilitatem corpore non corde præferens, obedientiam et fidelitatem illi promisit; sicque ab eo præpositura sancti Magni juxta Fundanam urbem positi accepta, de monasterio est egressus, atque in arcem quæ Castrum Coeli dicitur, quamque Manso Casinensis abbas olim construxerat (1650), et ejus propinqui a potestate monasterii subtraxerant, se contulit, omni nisu et omni instantia satagens, qualiter recedente imperatore Casinensem abbatem recuperare et de suis æmulis ultionem sumere posset.

125. Imperator itaque et apostolicum festum sancti Christi martyris Mauricii in ecclesia beati Petri apostoli celebrans, Guibaldum abbatem ad prandium cum fratribus Casinensis cœnobii invitavit, dicens: «Puto, ni fallor, quia comedendi et bibendi vobiscum hæc erit michi ultima dies,» quod postea rei probavit eventus. Post comestionem vero expletam, Lotharius imperator Petrum diaconum ad suum consistorium evocans, præcepit ut una secum præceptis a sua magestate sibi traditis Galliam peteret, imperialia semper servitia peracturus. Hæc dum Guibaldus audisset, graviter hoc et mo-

VARIAE LECTIONES

⁴⁷⁹⁷ Octone c

(1649) F. Roberti comitis Cajatiæ

NOTÆ.

(1650) Cf. cap. 14 libri II.

ieste accipiens, rogare cœpit ne Petri diaconi frustraretur servitio, ne ejus privaretur solatio. Imperator autem Lotharius Guibaldi postulationibus annuens, præsentem Peregino patriarcha Aquilegenſi, cum archiepiscopis, episcopis, abbatibus et aliis magnatibus Romani imperii, manum (1651) Petri diaconi apprehendens et Guibaldo contradens, dixit: « Nostri a Deo conservandi imperii mageſtas hunc quem videtis discipulum Henrici Ratisponensis episcopi et cancellarii effecit, logothetæ, exceptoris, et auditoris officio remuneravit, sessionem ad dextrum pedem indulsit. Illic solus in gente Romana inventus est, qui contra Constantinopolitanos pro imperio se et pontificio Romano opponeret. Quamobrem, quia dicis te sine illo non velle manere, hunc tuæ fidelitati summo studio, summo mentis amore commendo, eo tenore, ut si qua meæ dilectionis, si qua amoris in tuo corde vestigia sunt, in isto ostendas, eamque pro nostro amore loco carissimi et unici filii habe. » Eo etiam die idem piissimus et clementissimus imperator per interventum Richizæ augustæ prædicto abbati Guibaldo præceptum fecit, confirmans Casinensi cœnobio omnes possessiones ejus (1652). Præphatus autem imperator Guibaldo abbati valedicens, et fratribus ac patri Benedicto se commendans, comitante se jam dicto papa Innocentio, juxta auream urbem pervenit, acceptoque a Tolomeo duce et consule Romano et dictatore Tusculanensium fidelitatis sacramento, et Reginulfo filio ejus obside (1653), per annulum quod manu gestabat confirmavit ei et hæredibus ejus in perpetuum totam terram, quam a parte parentum suorum jure hæreditario pertinebat. Idem vero imperator tempore illo direxit Casini (Sept. 30) ad Guibaldum abbatem epistolam continentem ita: « Lotharius (1654) Dei gratia Romanorum imperator augustus dilectissimo ⁴⁷⁰⁸ fideli suo Guibaldo Casinensi gerarchæ, et Romani imperii cancellario ⁴⁷⁰⁹ et magistro capellano ac principi pacis, gratiam suam et bonam voluntatem. Tuæ fidelitati per imperialia scripta mandamus, ut nostræ a Deo conservandæ mageſtati Petrum Casinensem diaconum qui a nostra ⁴⁷¹⁰ imperiali serenitate logotheta Italicus ⁴⁷¹¹, exceptor, cartularius, et capellanus Romani imperii constitutus est, transmittere studeas; re-

A cepturus pro tuæ fidelitatis servitio, dignæ retributionis præmium. Indubitanter ⁴⁷¹² enim noveritis nostram mageſtatem et collaterales imperii propter antiquitates et rerum gestarum relationes ejus minime frui absentia velle. Mitte etiam per eum omnia præcepta antecessorum nostrorum, quæ ei ad Aquas Pensiles ⁴⁷¹³ olim nos custodienda dedisse meminimus. Data apud ⁴⁷¹⁴ suburbium Tyburtinum, pridie Kal. Octubris. » Hii autem qui imperiales apices ferebant, dum Casinum venissent, invenerunt Guibaldum ad belli procintum, quod imminerebat per totum. Raynaldus enim qui ab imperatore et pontifice de abbatia ejectus fuerat, ubi imperatorem recessisse pro certo addidit, de his qui Rogerio favebant regi cohortem congregans militum, aggregatis etiam terræ circumstantibus magnatibus, qui ei [consanguinitatis linea] jungebantur, recipientibus se colonis qui castrum sancti Angeli incolebant, totam circumpositam terram flamma ferroque tradebat. Verum ubi Guibaldus angusti scripta relegit, animatus et corroboratus de his quæ imperator per apocrisarios direxerat, post quartum diem per milites suos direxit ad imperatorem epistolam (1655), suas ac monasterii et totius provinciæ turbationes, et angustias quas a Rogerio et a gente ejus ferebant, continentem, præsidium ab eo efflagitans et tutamen.

126. Roggerius itaque rex ubi Lotharium imperatorem de Campania recessisse cognovit, aggregato exercitu, præter Barum, Trojam atque Neapolim, omnem terram quam facile amiserat, facilius cœpit recuperare. Econtra Reginulfus dux imperatoris cum Teutonicis et Apulis ei fortiter obsistebat. Guibaldus autem præsciis eorum quæ futura erant, iterum ad eundem imperatorem jam in Tuscia commorantem litteras destinavit, inter alia continentes (1656): « In variis tribulationibus constitutus, vestrum sperabam de die in diem venturum præsidium; set, ut video, me fefellit spes mea. Quantum enim relationibus vestræ piissimæ tranquillitatis ad nos in Casino venientium didicimus, vos jam fere Aquilegæ propinquasse, etiam ipso auditu noster nimis contristatus est animus, et tanto jaculo mœroris infixit ⁴⁷¹⁵, ut linguæ humanæ nequeant enarrare. De venerandis vero sermonibus vestris, quos

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁷⁰⁸ d. f. s. *desunt in cod.* 257. ⁴⁷⁰⁹ archicancellario *ib.* ⁴⁷¹⁰ ab imp. *ib.* ⁴⁷¹¹ logotheta. a secretis. exceptor. auditor et cartularius ac c. *ib.* ⁴⁷¹² Indubitanter — velle *desunt ib.* ⁴⁷¹³ pensyles *ib.* ⁴⁷¹⁴ apud *ib.* ⁴⁷¹⁵ cor nostrum infixit. *Mart.*

NOTÆ.

(1651) In ep. ad Richizam Petrus post verba c. 68 allata ita pergīt: *Postquam de his quæ ad ritum æternam attinent satis instruxerat, te præsentem et cunctis imperii aulicis adstantibus, manum meam apprehendens et Guibaldo commendans abbati, dixit ad eum: « Si qua meæ dilectionis, si qua mei amoris in vestro corde vestigia sunt, in isto ostende, eumque — habe.*

1652) Quod illæsum exstat, aurea bulla munitum. Edidit E. Gattula, Acc., pag. 250

(1653) Cf. Petri ep. ad Richizam n. Mart. Coll. I, 757.

(1654) Eadem scripta est in cod. Casin. 257, f. 38. manu cœva. Cf. Ps. Anastasium, Murat. SS. II 365.

(1655) A Petro conscriptam, editam in Martenii Coll. ampl. II, 185.

(1656) Integras e cod. Casin. per Jo. Mabillon exscriptas ediderunt Mart. et Dur. Coll. II 186.

nobis per nuntios vestros misistis, de sacramento Normannorum et Langobardorum, utinam non eis imputetur; melius enim fuerat illis non jurare, quam jurare et perjurium committere. Omnes namque qui in istis partibus habitant, apostatantes ad Satan conversi sunt, et nichil dicunt vel faciunt, nisi quod diabolus in corde eorum scribit. Quantas autem calamitates, quantas tribulationes, vel quantas persecutiones ab ipsis sustineam, per dilectissimum filium meum Petrum vobis notificare decreveram; set quia id itineris longitudo et conclusio prohibuit, paucis aperiam. Post vestrum namque discessum Saraceni, Normanni, ac Langobardi inveniunt quietam terram quaquaversum tendunt, devastando depopulantur⁶⁷¹⁶, incendio atque homicidiis totum exterminantes, set nec arbustis fructiferis omnino parcant: ne forte, quos antra montium, vel prærupta terrarum, vel seclusa quæque occultant, illis pabulis nutriantur. Et sic eadem crudelitate furentes, ab eorum contagione nullus lætus remansit, et nullus locus ab eorum infestatione est relictus immunis, præsertim in possessionibus monasterii Casinensis, nec non et in aliis ecclesiis basilicisque sanctorum monasteriisque sceleratius desæviunt, ut majoribus incendiis domus orationis, quam urbes cunctaque oppida comburantur. Impletum est nunc in ecclesiis quod vir sanctus declamat ad Dominum, dicens: « Ubi laudaverunt te patres nostri, facta est exustio ignis (Isa. LXIV, 11). » Nunc jam venit hora, ut omnes qui nostram terram deprædantur⁶⁷¹⁷, incendunt, devastant, et rucolas et monachos in nervo vinciunt, compedibus ac mancis gravant, occidunt, vendunt, cruciant et persequuntur, arbitrentur se obsequium præstare Deo. Ubi autem venerabilis aulæ clausas inveniunt portas, certatim icibus dextralium aditus reserant, ut recte dicatur: « Quasi in silva lignorum securibus exciderunt januas ejus, in id ipsum in securi et ascia cejecerunt eas, incenduntur igni sanctuarium tuum, et in terra polluerunt tabernaculum nominis tui (Psal. LXXV, 6). » Quanti nunc ab eis pontifices, presbyteri, diaconi, monachi, nobiles, ignobiles diversi sexus et ætatis interficiuntur, quanti cruciantur, ut tradant si quid auri vel argenti proprium vel ecclesiasticum habeant, et dum quæ habent urgentibus penis facilius dant, iterum crudelibus tormentis oblatores urgent, autumantes quantam⁶⁷¹⁸ partem non totum datum, et quanto plus dant, tanto amplius quempiam habere credunt. Non infirmior sexus, non consideratio nobilitatis, non reverentia sacerdotalis, non monastici habitus stemma crudelissimas mentes eorum mitigant. Quin immo

A ibi exagerantur ira furoris, ubi honorem conspiciunt dignitatis, senilis maturitas atque veneranda canities, quæ cæsariem capitis et lanam candidam dealbarat⁶⁷¹⁹, nullam sibi ab hostibus misericordiam vendicant. Parvulos etiam ab uberibus maternis rapiens barbarus furor, insontem infantiam elidit ad terram. Impletum est nunc, quod olim Judæi caneant: « Dixit inimicus incendere fines meos, et parvulos meos elisorum ad terras (Judith XVI, 6). » In ædificiis autem magnarum ecclesiarum, domorum civitatum, ubi incendium destructionis per ignem facere non possunt, parietes solo æquuntur, ut nunc antiqua illa speciositas ædificiorum, nec quia fuerit prorsus appareat. Quod si quis nostris dictis derogaverit fidem, testis est civitas Puteolana, Aliphana ac Telesina, quæ nichil aliud nisi quia olim fuere demonstrant. Set et aliæ urbes quamplurimæ aut raris aut nullis habitatoribus incoluntur, nam et hodie si qua supersunt, subinde desolantur, sicut et de civitate Capuana, quæ olim post urbem Romanam totius Campaniæ et caput et gloria extitit, fecerunt. Nam postquam eam hominibus deleverunt, auro et argento spoliaverunt, ne vel ad horam locus impietati cederet illam incendio cremaverunt, et antiquam illam ingenuam et nobilem libertatem in servitutem redegerunt, et præcipuos quosque in captivitate duxerunt, aurum, argentum, gemmas ac vestes, et quicquid pretiosum, quicquid carum invenerunt, asportaverunt. Quanta autem et qualia ipsi et dux illorum Casinensis intulere cœnobio, et post vestrum et ante vestrum adventum, referre quis valeat? Ob quam rem rogamus, imperator invicte, ut vestræ cameræ afflictae, destitutæ ac desolatæ subveniatis, nequando dicant Saraceni, Normanni, ac Langobardi: « Ubi est imperator illius? » Is autem qui apices ferebat, Liguriam dum devenisset, cartam quidem clementissimo imperatori Lothario detulit, set nullum emolumentum auxilium accipere potuit: nam idem imperator morbo simul et senio fessus, videns sibi jam jam finem vitæ imminere, apud Clusum Liguriæ (1657) se contulerat, ibique Henricum ducem Bajoariæ generum suum de ducatu Saxonie sibi hæretem instituens (1658), gemma cæli palatia cum Christo sine fine regnaturus intravit (an. 1137, Dec. 4), corpusque ejus Maguntie relatum et honorifice reconditum est.

127. Post hæc duces, principes, marchiones et omnes proceres imperii convenientes in unum (an. 1138, Mart. 7), Conradum ducem Sueviæ nepotem Henrici V imperatoris in seniori Roma monocratorem constituunt. Eo etiam tempore Henricus Bajoariæ

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁷¹⁶ ita Mart. depopulant c. ⁶⁷¹⁷ ita Mart. deprædant c. ⁶⁷¹⁸ quandam Mart. ⁶⁷¹⁹ dealbat M.

NOTÆ.

(1657) Minus accurate hæc narrari apparet ex testibus a V. D. Jaffé allatis l. I, p. 223.

(1658) Hoc quidem verum esse asseritur ib., p. 230.

gener Lotharii jam dicti imperatoris vita decessit (an. 1139, Oct. 20). Set ut ad id redeam unde digressus sum, et abbas Raynaldus cum regem Roggerium Farum transisse pro certo didicisset, consanguineorum et amicorum exercitum congregans (an. 1137), suscipientibus se civibus civitatem sancti Germani ingressus est, disponens alio die ad monasterium capiendum et ad abbatiam recuperandam montem ascendere. Contra quem Landulfus de Sancto Johanne, a Guibaldo abbate a monasterio missus adveniens, civitatem optinuit, Raynaldumque cum suis vertens in Jugam, ignem in civitatem immisit; plurimis captis ac pluribus debellatis, ad Guibaldum sursum ad monasterium rediit. Roggerius itaque rex sui exercitus falanga stipatus, supra civitatem Capuanam devenit; quam incendio tradens, suo juri parere coegit. Guibaldus autem, cum fratribus communicato consilio, legatos ad Roggerium destinavit, tunc Capuæ remorantem, pacem ab eo exquirens, et amicitiam spondens, cujus verba Roggerius pro nichilo ducens, inefficaces nuntios ejus remisit, mandans se nulla ratione, nullo pacto ferre posse, ut abbas ab imperatore constitutus in Casinensi cœnobio remaneret; quin immo si aliquo modo idem Guibaldus in ipsius manibus veniret, absque dubio laqueo suspensum necaret. Tantis itaque ac talibus minis Guibaldus perterritus, Casinense cœnobiū Landulfo de sancto Johanne ad custodiendum relinquens, quarto Nonas Novembris, insciis fratribus, eodem Landulfo sibi ducatum præbente, nocturno tempore recessit, dans potestatem fratribus eligendi quem vellent (1659).

128. Jam duodecim dies a Guibaldi recessu transierant, cum fratres convenientes in unum, et Spiritus sancti gratia invocata, elegerunt Raynaldum (1660), ejusdem cœnobii monachum, virum utique habitu, incessu et moribus honestissimum, et divina humanaque scientia clarum. Hic itaque nobilissimo Marsorum comitum genere, in Valeria scilicet provincia sanguinis sui lineam ducens, tertio ætatis suæ lustro sub Oderisio II beato Benedicto oilatus, tanta morum scientia, tanta honestate ac constantia super omnes coævos sui temporis splenduit ut jure illud dominicum ei possit ascribi: « Ego ostendam ei quanta illum oporteat pati pro nomine meo (Act. ix, 16). » Contra hunc namque conjuraverunt gentes et regna, et ut ita dicam orbis terrarum contra eum surrexit; set galea salutis et lorica fidei indutus, et patris Benedicti protectione munitus, adversantium et æmulantium insidias pro nichilo duxit. Eo etiam tempore, cum rex Roggerius civitates et castra usque ad confinia Casinensis cœnobii recepisset, fortissimoque atque durissimo imperio suo juri subditas retineret, eique nullo modo, nullo pacto idem abbas prout Roggerius vo-

lebat consentiret, se civitates et castra omniaque materia pertinetia demoliturum minari cœpit, missisque nuntiis hoc abbati, fratribus cunctoque populo nuntiari mandavit. Verum ut in talibus assollet, primum sævire vulgus ignobile, deinde sævitia in timorem mutata, suis cum omnibus, uxoribus quoque et filiis, Casinense ad monasterium confugerunt. Non post multum præfatus rex paciscens cum Casinensibus, trenguam interim, ut omnes qui ob timorem illius aufugerant, ut cum suis ad propria reverterentur, concessit.

129. His porro diebus erat quidam frater in Casinensi cœnobio Albertus nomine, natione Pelignus, ætate senex, religiosam agens vitam, adeo ut cæteris fratribus admirationis et compunctionis sæpe causa existeret. Is cum senio fessus in domo infirmorum maneret, et populi sua reportare cupientis tumultum auribus ausisset, quosdam ex circumstantibus quid sibi vellet tam confusus populorum tumultus interrogavit. Ad quem unus: « Num tibi, inquit, incognitum esse potest, quis vel cur sit populorum iste tumultus, cum constet omnibus has plagas incolentibus esse notissimum? » Cui cum ille nil horum se nosse respondisset, ait: « Rex Roggerius nuper nobis minatus est, se et Casinense monasterium et omnem terram adjacentem destructurum: set omnipotentis Dei misericordia placatus trenguam nobis concessit, et inde est tumultus iste quem audis, cum ea quæ ob timorem illius in Casinensi monasterio fendo delata fuerant a populo, gaudente reportantur. » Illis sæpe dictus frater auditis, ingemuit, atque ex intimo longa trahens suspiria, hunc psalmum decantare cœpit cum lacrimis: « Judica me, Deus, et discerne causam meam de gente non sancta (Psal. xlii, 1); » cumque versum illum qui dicitur: « Emitte lucem tuam (Ibid., 3), » canere cœpisset, subito, mirabile dictu! immensa coruscatio super eum descendit, adeo ut ipse qui jam per aliquod tempus lumine privatus fuerat, lumen reciperet oculorum, atque illius immensæ lucis munere minime fraudaretur. Nec mora, conspicit januas ecclesiæ ipsius qua residebat patefactas, venerabiles vultu habituque viros duos ad se intrantes; quos cum vidisset deifico lumine circumdatos, expavit, nec ultra oculos levare ausus resedit. Tum illi propius accedentes, dixerunt: « Surge, age, frater Alberte, abbatique et fratribus ut penitentiam commissorum delictorum agere satagant edicto, discalearisque pedibus antiphonam beatæ Mariæ decantantes egressi, letanias ante sacrosanctum beati patris Benedicti corpus peragant, si forte Deus vestrorum delictorum lamentis penitentiaque immemor factus, ab his locis tantas calamitates repellat. » Tum frater, quis esset et quibus vocitarentur nominibus inquisivit. Ad hæc ille: « Ego, inquit,

NOTÆ.

(1659) Per epistolam, quam e Petri Regesto post Chron. edidit Ang. de Nuce, repetitam in Murat.

SS. IV, 622.

(1660) Colemantanum, teste Anonymo Casinensi.

sumi Maurus, sanctissimi patris Benedicti discipulus : hic vero ejusdem patris et ipse discipulus Placidus est, » adjecitque : « Hæc quæ nunc a te vel audita vel visa sunt, cave ne pigritia dicere quibus tibi jussum est prætermittas ; sin alias, contemptus pigritiæque penam incurres. Scias quoque, te ideo divino justoque judicio corporali lumine fuisse privatam, quia quæ aliquando in capitulo ob penitentiam agendam divina est tibi dignata ostendere majestas, tui cordis celasti abscondito, nulli quæ videras revelans. » Namque idem frater, dum adhuc sub districtione cœnobialis institutionis in claustrum cum reliquis fratribus cominoraretur, seque vigiliis, jejuniis, orationibus et scoparum verberibus in conspectu Divinitatis mactaret, quadam nocte dum capitulum ingressus fuisset, raptus in spiritu, judiciarias Domino una cum matre considente sedes in absida ipsius capituli, ut attenuus ⁴⁷⁵⁰ in pictura cernitur, ordinatas esse conspexit, tantoque liberius divinis cœpit intendere, quanto se ab humanis rebus fecerat alienum. Cum itaque hac visione stupefactus astaret, vidit subito sanctissimum patrem Benedictum, a dextris quidem Maurum, a sinistris vero habens [habentem] Placidum, in medio concilii advenisse, ingentibusque clamoribus Cunctipotentis majestatem talibus questibus interpellasse : « Rex regum, creator, redemptor mortalium, sine cujus nutu humana fragilitas subsistere nullatenus potest, has mei questus voces exaudias, meumque quem te donante fabricandum perpetuoque regendum monasterium suscepi respicias ; tu enim Domine, qui cogitationes de longe consideras, et vocas ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt, hunc locum adhuc nichil mortali incarnæ posito destruendum esse monstraveras, gentibusque barbaris res quæ fratribus præparaveram, te traditum esse, occulto judicio dixeras : in melius restaurandum fore post modicum, promisisti. Quod et factum hodie cernitur ; insurrexerunt namque contra hunc locum iniquissimi quidam et Deo odibiles, conantes prædictum destruere locum. Rectores quoque istius loci nequaquam boni pastoris set voracis lupi vestigia sequentes, oves sibi commissas mordacibus dentibus ut tyranni laniant, res et opes ad tui servitium et honorem congregatas ⁴⁷⁵¹ in turpissimos usus convertunt, populum sibi commissum ut lascivientes vaccas vagari sinunt, pupillorum quoque viduarumque causas contempnentes, ad sola munera convertuntur. Quem das finem, rex magne polorum ? » His dictis sanctus conticuit, factoque ibi sine quievit. Cum ecce innumerabilis multitudo demonum, furcis igneisque uncinis armata, ante se Crescentium Marsorum comitem habentes advenit, turibulaque ar-

A gentea magna, quæ ex Casinensi monasterio quidam in pignore acceperat, et quæ contra voluntatem Seniorecti abbatis recollegerat, in naribus veluti de fornace exirent habentem. Quem idem frater cum interrogasset, cur tantis tormentis afficeretur ; ob majorum turibulorum detentionem se cruciari respondit, cœpitque monachum rogare, ut hæc quæ de se vidisset, filio suo Berardo diceret, et ut suprascripta turibula Casinensi cœnobio redderentur, ex sui parte rogare, addens, hoc illis signum sit, quod eadem turibula, insuper et aureum calicem, ab aliis rebus dum adviveret segregasse, hocque nullum exceptis Fuscone et Transmundo suis consiliariis scire. Quod ubi ad se rediit dicere dubitavit. Exhinc justo Dei judicio actum est, ut frater ille lumine privaretur, et qui lumen æternum quod viderat, talentumque quod erogandum acceperat, cæteris erogare conservis noluit, set in terram ut piger servus abscondit, juste proprium lumen talentumque amisit. Et ut ad ea quæ reliquimus revertamur, sancti viri Mauri auditis monitis, illisque recedentibus, lux quoque quæ ejus illustraverat oculos cum eisdem recessit, adeo ut cæcus velut antea fuerat remaneret. Verum ne pro deliratore et mendoso haberetur, hæc quæ viderat vel audierat dicere noluit. Tricesimo itaque die postquam hæc viderat illucescente, eodem fratre in loco ubi prædictam visionem viderat residente, in ecclesia scilicet sancti Andreæ apostoli, isdem qui supra sanctissimus Maurus apparuit, et cur quæ viderat vel audierat dicere rennisset increpans, talia verba profudit : « Ego quidem, frater, præcepi, ut secreta Dei quæ per me tibi revelata sunt, hominibus revelares : set tu despectui pigritiæque tradidisti. Unde velut majestatis reus tradendus esses penis inextinguibilibus ; set quia cunctipotentis Dei misericordia, quæ melior est super vitas, hoc tibi commissum indulget, præcipio ut quæ a me tibi revelata sunt, dicere ne pigriteris. Quod si, quod absit, non feceris, æternis traderis incendiis. » Hæc fatus in (1661) tenuis subito sanctus evanuit auras, frater autem continuo surgens, abbatem ad se evocat, et cuncta quæ viderat vel audierat seriatim enuntiat. Abbas autem fratres convocans, seriatim quæ supradictus frater viderat retexens, discalciatis pedibus capitulum quo resederat egressi, letanias cum lacrimis et fletu ante patris Benedicti corpus peregerunt. Cæterum eum quidam fratres hæc deliramenta putarent, nullumque vellent assensum præbere, quadam die prædictus monachus Albertus me ad se vocari fecit, reque ut viderat intimata, me præsentem sacramento firmavit. Nullum ergo de hoc aliquo modo dubitare admoneo, ne forte suæ incredulitatis penam reci-

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁷⁵⁰ i. e. hactenus. ⁴⁷⁵¹ congregata c.

NOTÆ.

(1661) Cf. Virg. Æn. iv, 278 ; ix, 658.

pian ut cum me falsiloquii reprehenderent, falsi testes mentientesque apud districtum Jesu Christi examen habeantur.

150. Eo etiam tempore Petrus filius Petri Leonis humanis rebus exemptus, diem clausit extremum (an. 1138, Jan. 25), et in loco illius fautores ejus Gregorium cardinalem tituli Apostolorum sibi præficientes, Victorem appellari decernunt (Mart.).

Innocentius autem immensa in filios Petri Leonis et in his qui eis adhærebant pecunia profligata, illos ad suam partem attraxit, sicque cardinales qui jam dicto filio Petri Leonis communicaverant, omni auxilio destituti, Innocentii vestigiis advolvuntur (Mai.); sacramento a parte illius prius accepto, ne illos officio privaret, ne bonis diminueret: sed ad tempus ⁴⁷²².

APPENDIX AD LEONIS ET PETRI CHRONICON.

ANONYMI CHRONICON CASINENSE.

(PERTZ, *Monum. Germ. hist.*, Script. t. III, p. 222.)

Prima jam vice integrum prodit ex codice tabularii Casinensis, a Joanne I abbate cœnobii conoblato, n. 353, membr., sæc. x ineuntis, unde mutilum antea a Peregrinio p. 97, sub nomine « Historiola ignoti Casinensis » transcriptum, collectionibus Muratorii SS. t. II, 264, quoque et Pratilli t. I, 179 seqq., insertum fuerat. Auctor Casinensis sub abbatibus Bassacio et Berthario monachus (1662), plurima quæ præsens expertus fuerat calamo commisit, rudi quidem et scribendi minus perito, sed cui haud pauca scitu dignissima debeamus. Opus incœpisse videtur Bari civitate nondum a Hludovico II imp. recuperata, incœptum (1663) a divisione ducatus Beneventani usque ad a. 867 perduxit, quare eum a Joanne Casinensi annis 915-934 abbate diversum puto, licet Leo Ostiensis in præfatione Historiæ et Petrus Diaconus De viris illustribus, c. 15, *chronica Johannis abbatis qui primus in Capua nova monasterium nostrum construxit et Joannis abbatis Chronicum de persecutionibus hujus cœnobii et de miraculis hic factis*, laudantes, codicem nostrum intellexerint. Libro (1664) Leonem in continuanda historia usum esse, jam Peregrinius observavit, sed eum veram codicis lectionem presso pede secutum fuisse, non nisi nostra editione evulgata patebit.

Capitulum divisionem a Peregrinio institutam, licet capitibus 3, 4, 11, 12, 15, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 32, 33 in codice minime distinctis, servandam duximus.

1. Quidam ex nostris scire volentes, quot anni essent a tempore sanctissimi Benedicti patris usque nunc, nos quoque amore ducti, quantum potuimus sub calculandi æstimatione collegimus. Ab anno incarnationis Domini quingentesimo vicesimo sub Justiniano imperatore, sunt anni a diebus ejusdem beatissimi Benedicti usque ad Petronacem abbatem centum octoginta et unum. Et a Petronace abbate

usque nunc (701) ⁴⁷²³ annum domni Berthari abbatis, qui est Deo præsens in cœnobio tertius decimus pastor, dinumerantur circiter anni. . . . . ⁴⁷²⁴, quod est annus dominicæ incarnationis . . . . . ⁴⁷²⁵ (867?).

2. Paululum aliquid et de Langobardorum gente, quomodo in Italiam properarit, commemorandum. Narsis quoque patricius pro ⁴⁷²⁶ Gothorum gente, quæ

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁷²⁷ Hic cod. desinit in media columna. Sed accuratorem coaisum Casinensium descriptionem quam per Bethmannum nostrum, dum hæc imprimebantur, accepi, hic subjungere liceat. — Cod. 450. mbr. fol. sæc. XIII. in duabus columnis eleganter scriptus est; litteræ initiales calamo pulcherrime pictæ, sed tantum usque ad II, 42; ea quam L. Tosti dedit, post ind. cap. sequitur. In indiculis capitulum aliqua manu recentiore suppleta sunt, quæ ibi adnotavimus. Cap. IV, 16 cum sequentibus manus alia sed cœva scripsit, 4 foliis insertis quæ continent S. Dionisii — (c. 25) 4. Non. Dec. Eadem etiam ultimum quaternionem (c. 96-130.) scripsit, et in media pagina desinit. Reliqua manus primaria omnia scripsit, quæ etiam annales in fine addidit. Nihil quicquam additum est vel mutatum. Aliens quædam de redditibus et ritu mon. vacuis foliis inscripta sunt, ultimo manu s. XIII. epistola Roffridi abbatis, quam A. de Nuce edidit ad Vitam S. Ben, c. 18. — Alter cod. 202. fol. manu continua s. XII. scriptus est; folii ultimi pars inferior abscisa est, sed assuta membrana; v. p. 725 not. n. ⁴⁷²⁸ ita codex; hunc Peregr. ⁴⁷²⁹ locus vacat. ⁴⁷³⁰ i. e. causa Gothorum gentis.

NOTÆ.

(1662) C. 19 seu.

(1663) C. 7.

(1664) Scilicet capp. 4, 5, 6, 7, 8, , 10, 12, 14,

18, 19, 20, 22, 26, 27, 28, 30, 33 maximam partem verbatim Leonis capitibus I 25-29, 31, 33, 35, 36, 38 inserta sunt.

Italiam invaserat, Langobardos fœderatos elegit, et A cum Græcis suis pariter ac Romanis ab eisdem finibus, hoc est Romanorum terminis, pepulit Gothos. Qui (1665) Narsis Neapolim residens, legatos ad Langobardorum gentem dirigit, mandans ut paupertina Pannoniæ rura desererent, et ad Italiam cunctam, refertam divitiis, possidendam venirent. Simulque multimoda pomorum genera aliarumque rerum species, quarum Italia ferax est emittit, quatenus eorum ad veniendum animos possit incitare. Langobardi vero læta nuntia, et quæ ipsi præoptabant, gratanter suscipiunt, deque futuris commodis animos attollunt. Tunc Langobardi sedes proprias, hoc est Pannoniam, amicis suis Hunnis contribuunt, eo scilicet ordine, ut, si quo tempore Langobardis necesse esset reverti, sua rursus arva repeterent. Igitur Langobardi, relicta Pannonia, cum uxoribus et natis omnibus et suppellectile Italiam properant possessuri. Habitaverunt autem in Pannonia annis quadraginta duobus, de qua egressi sunt mense Aprilis per indictionem primam (an. 568, Apr. 2) ⁴⁷²⁶, alio quidem die post sanctum pascha, cuius festività eo anno juxta calculi rationem ⁴⁷²⁶ in ipsis Kalendis Aprilibus fuit, cum jam a Domini incarnatione anni quingenti sexaginta et octo essent evoluti.

3. Post hoc dominantes Italiam, Beneventum proferantes ⁴⁷²⁷, introeunt ad habitandum. Horum autem princeps militiæ cælestis exercitus Michael extitit archangelus. Neapolites ad fidem Christi perducti. Alzechus Vuigar suis cum nominibus ad habitandum suscipitur. Græcorum Romanorumque Langobardi gentes superantes, totam simul Beneventi possiderunt patriam.

4. « Omne quippe regnum, » ut ait Dominus, « in se ipsum divisum desolabitur; et quod quis serens seminaverit, hoc et metet. » Propterea divinus Israeliticus populus, in omnem ventilatus est mundum; sic et hæc Langobardorum gens dissidentes mentibus, etiam suos interfecere principes. Ob id patriæ facta divisio (an. 839); Beneventanorum principibus duobus æquidem partibus efficit (*sic*) divisus. A quibus vicissim Franci Saracenicæ unus contra alterum evocati; post tandem fraus Saracenorum Barim noctu capiens (an. 842), post demum Taranum obsidentes introeunt, totumque pene in integrum postmodum regnum igne ferroque vastantes, demoliti sunt, et ad solium usque perductum circiter per annos ferme triginta.

5. Langobardi vero dum nimia suis pro factis pericula sustinerent (an. 866), ob hoc nimium afflicti necessitateque compulsi, Franciam legatos dirigunt, atque gloriosi imperatoris Hludowici implorant augusti clementiam, ut patria sua cum gente veniens, eos omnino a Saracenis quantocius eriperet. Qui benignus ⁴⁷²⁸, hoc decretum suæ reliquid patriæ:

6. « Constitutio promotionis exercitus observationis partibus Beneventi, sub indictione quinta decima. Quicumque de mobilibus widrigild suum habere potest, pergat in hoste. Qui vero medium widrigild habet, duos juncti in unum qualitatem instruunt, ut bene ire possint. Pauperes vero personæ ad custodiam maritimam vel patriæ pergant; ita videlicet, ut qui plus quam decem solidos habet de mobilibus, ad eandem custodiam vadant. Qui vero non plus quam decem solidos habet de mobilibus,

nil ei requiratur. Si pater quoque unum filium habuerit, et ipse filius utilior patre est, instructus a patre pergat. Nam si pater utilior est, ipse pergat. Si vero duos filios habuerit, quicumque ex eis utilior fuerit, ipse pergat; alius autem cum patre remaneat. Quod si plures filios habuerit, utiliores omnes pergant; tantum unus remaneat, qui inutilior fuerit. De fratribus indivisis juxta capitularem domini et genitoris nostri volumus, ut si duos fuerint, ambo pergant. Si tres fuerint, unus qui inutilior apparuerit, remaneat; ceteri pergant. Si quoque plures omnes utiliores apparuerint, pergant; unus inutilior remaneat. De qua condicione volumus, et neque per præceptum, neque per advocationem, aut quamcumque occasionem excusatus sit, aut comes aut gastaldus vel ministri eorum ullum excusatum habeant; præter quod comes in unoquoque comitatu unum relinquat qui eundem locum custodiat, et duos cum uxore sua. Episcopi ergo nullum laicum relinquunt. Quicumque enim contra hanc institutionem remanere præsumperit, proprium ejus a missis, quod ⁴⁷²⁹ subter ordinatum habemus, præsentialiter ad nostrum opus recipere jussimus, et illum foras eicere. Omnibus enim notum esse volumus, quia jam a prioribus nostris juxta hanc institutionem tollæ fuerunt, sed pro misericordia recuperare meruerunt; nunc autem certissime scitote, cujuscumque proprietas tulta fuerit, vix a nobis promeretur recuperatione. A flubio Pado usque Trebia sit missus Iolselmus. Inter Padum et Ticinum Eriulfus. Inter Ticinum et Adda Erembertus. Inter Adda et Addiza Landebertus. Ab Addiza usque Forum Julii Teodoldus. Petrus et Arthemius episcopi, junctis secum missis episcoporum et comitum, Pisa, Luca, Pistoris et Lunis Teutmundus; Florentia, Volterra et Aritio Rodselmus; Clusio et Sena Andreas. In ministerio Witonis Rimmo et Johannes episcopus de Forcona. In ministerio Verengari Hiselmundus episcopus. In litore Italico, Ermeferidus, Macedo, et Vulfericus. Hi volumus ut populum eiciant, et custodiam prævideant, et populum in castella residere faciant, etiam et cum pace. Nam si missus aliquis ausus fuerit prætermittere, quin omnibus ⁴⁷³⁰ (1666) remanserint, præsentialiter proprium tollant, et eum foras eiciant. Et si inventus fuerit ipse missus, proprium suum perdat. Et si comes aliquem excusatum, aut bassallum suum, præter quod superius diximus, dimiserit, honorem suum perdat. Similiter eorum ministri, si aliquem dimiserint, et proprium et ministerium perdat. Quod si comes aut bassi nostri aliqua infirmitate detenti remanserint, aut aliquem excusatum retinuerint, aut abbates vel abbatissæ si plenissime homines suos non direxerint, ipsi suos honores perdant, et eorum bassalli et proprium et beneficium amittant. De episcopis autem cujuscumque bassallus remanserint, et proprium et beneficium perdat. Si quoque episcopus absque manifesta infirmitate remanserit, pro tali negligentia ita emendet, ut in ipsa marcha resideat, quousque alia vice exercitus illuc pergat. Et ut certissime sciatis, quia hanc expeditionem, in quantum Dominus largire dignatus fuerit ⁴⁷³¹, plenissime explere volumus, constituimus, ut episcopus, comes, aut bassus noster, si in infirmitate incerta detentus fuerit, episcopus quippe per suum missum, quem meliorem habet, comes vero et bassi nostri per se ipsos hoc sub sacramentum affirmant, quod pro

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁷²⁶ primam-rationem in margine, eadem vero manu scripta sunt; minime, ut Peregrinus opinatur, postiori, quam Johanni abbati Casinati, chronici comitum Capuæ auctori, tribuit. ⁴⁷²⁷ in margine scriptum. ⁴⁷²⁸ e. veniens. ⁴⁷²⁹ lege secundum quod s. o. h. ⁴⁷³⁰ ita correcti qui nominibus. ⁴⁷³¹ In q. d. l. d. fuerit et t. e. s. q. h. expeditionem plenissime explere volumus c. Ego sententias transponendas duxi.

NOTÆ.

(1665) Hæc ex Pauli Hist. Lang. II, 5, 7, fluxerunt.

(1665) i. e. homines.

nulla occasione remansissent, nisi quod pro certissima infirmitate hoc agere non potuissent. Omnes enim volumus, ut omni hostili apparatu secum deferant, ut cum nos hoc prospexerimus ⁴⁷²⁹ et inbreviare fecerimus, non neglegentes appareant, sed gratiam quoque nostram habere mereantur. Vestimenta autem habeant ad annum unum, victualia vero quousque novum fructum ipsa patria habere poterit. Fagidis (1667) enim quicumque eundo et redeundo commotionem fecerit, vitæ incurrat periculum. Et quia etiam temporis congruentia imminet quadragesimale, in quo studenda sunt præcepta Dei, constituimus, ut quicumque ecclesiam Dei frugerit, adulteria et incendia fecerit, vitæ incurrat periculum. Quicumque caballum, bovem, friskingas, vestes, arma, vel alia mobilia tollere ausus fuerit, triplici lege componat, et liberum ⁴⁷³⁰ armiscara id est sella ad suum dorsum, ante nos a suis senioribus dirigatur, et usque ad nostram indulgentiam sustineat. Servi vero flagellentur et tundantur, et illorum domini, quæ ipsi tulerunt, restituant. Quod si clamor ad seniores venerit, et ipsi talia non emendaverint, tunc horum seniores ipsam compositionem faciant, et eadem armiscara, quamdiu nobis placuerit, sufficere compellantur. Et hoc constituimus, ut ex utraque parte justitia servetur. Videlicet nostri sicut circavicini, quæ necessaria sunt, emenda. Vicini autem nullatenus carius quam suis circavicinis vendere præsumant. Qui vero homicidia indiscrete et præsumptiose fecerit, vitæ incurrat periculum. Iter enim erit nostrum per Ravennam, exin mediante mense Martio in Piscaria, et omnis exercitus Italicus nobiscum. Tuscani autem, cum populo qui de ultra veniunt, per Romam veniant ad Pontem-curvum, inde Capuam, et per Beneventum descendant nobis obviam Luceria octavo Kalendas Aprilis.)

7. His igitur prælibatis et hac lege sancita, dictus omnium imperator Hludovicus augustus cum uxore sua pariter gloriosa, Angelberga augusta, Benevento ⁴⁷³¹ properant, Junio mense ad monasterium veniunt sanctissimi Benedicti patris; ubi a venerabili Berthario abbate cum sacerdotali officio, lampadibus ac tymiamatibus, nec non et fratrum laudibus, honorifice susceptus est. Ascendens autem montem, ubi dicti almi patris pii Benedicti sacrum corpus humatum est, pari gloria ibidem susceptus, aliquid ibidem sancto et Benedicto conferens munere, dictum omne cœnobium conspiciens, laudabiliter ammiratus descendit. Inibi Capuanorum frustrata calliditate, post dies aliquot possidens (1668) optinuit Capuam, ingreditur Salerno, navigans Malfim (1669), Puteolim ulitur lavacris, et per Neapolim Sessulanam (1670) adiit urbem; dehinc castrametatur Caudim. Mense autem Decembrio, Dei omnipotentis opitulante gratia, ingressus est Beneventum, anno quidem septimo decimo augustalis imperii sui. Et ecce congredditur cum Saracenis (an. 867), tropeum priunitus bellicans sumpsit ex eis victoriæ, ac demum omnia illorum capiens castra, solæ tantum illius ⁴⁷³² civitates remanserunt, Barim (1671) scilicet nec non atque Tarantum. Nam omnium quidem eorum gloria, munitissima capta est urbs Materia, quæque igne ferroque ad nichilum redacta est; Augusto autem mense reversus est Beneventum. In

A cujus obsequium dum essent ibidem Berthari abba; nam illuc in sanctam Sophiam inchoatum fuerat oratorium a decessore suo reverentissimo viro Bassacio, quod omne studium perfecit, et in honorem sancti construxit Benedicti; dedicata est autem a Stephano Teanensis, sedis episcopo, et ab Angelari levitæ studio opus perficitur.

8. Si forte nosse cupis quis lector futurus eris, quam ob causam Beneventanorum regionem Saraceni dominassent, occasio videlicet exstitit talis. Sichard Beneventanorum princeps a suis interfectus (an. 839), Radelchis zetarius (1672) palatii ei successit in principatum. Tunc apud Tarantum morabatur Siconolfus arripotens, bonæ memoriæ Siconis magni principis filius. Interea his temporibus Capuanites plurima perpetrantes flagitia, etiam suos majores sibi occiserunt parentes, illorumque omnia diripientes, semetipsos sublimè in spectaculo constituerunt mundi. Ob hoc verebantur adire Beneventum, principisque sui Radelchisi obædire præceptis. Nam novis fraudum iniere machinis ⁴⁷³³, et seque Tarantum contulerunt ad Siconolfum, prædicti principis filium, et cum cæteris sibi socios et in flagitiis pariter consimiles dilectum sibi constituerunt Siconolfum principem. Qui nec multo post introiens Salernum, magnaque pars Beneventi regio secuta est eum. Contra quem Radelchis principis labor exarsit, et eum disperdere nitabatur e terra. Quatenus alterutrum per tempora longa dimicaverint, quanta per hos gesta fuerint vicissim mala, nulla sustinere valet pagina, nullus doctoris explanare sensus; sed neque scribentis potest esse omnino facultas. Nam eo tempore (an. 841) dictus Radelchis princeps per Barensen Pandonem gastaldium in auxilium sibi transmarinis invitabit ⁴⁷³⁴ Saracenos, qui diu erga Barim residentes, intempesta videlicet noctis hora more solito nominatam rapuerunt civitatem; quæ urbs juxta Græcorum stilum Βαρυ, — brachia gravis sive fortis interpretatur — vocabulum ex eo olim proueruit, ob delinquentium facinora ab hac gravis vel fortis Saracenorū vastatio ut in nos utique sic inimum severet. Horum iniquorum primus venientum vocabatur Kalfon rex, obsitis siquidem vestimentis et calciamentis, saltem nec tara (1673) bene succinctis, sed solis harundinibus manu gestantes. Cum his quoque Radelchis totam devastavit Siconolfi regionem, Capuamque primariam (1674) universam redegit in cinerem; exinde hinc omnia corrunt pariter in pejus. Hoc in tempore bellum inter utrosque factum est in Cannis.

9. ⁴⁷³⁵ His diebus Saraceni egressi Romam (an. 846, Aug.) horatorium totum devastaverunt beatissimorum principis apostolorum Petri beaticque ecclesiam Pauli, multosque ibidem peremerunt Saxones aliosque quamplurimos utriusque sexus et ætatis. Fundensemque capientes urbem, vicinamque deprædantes loca, Septembrio quoque mense secus Galetam castrametati sunt. Contra quos pervenit Francorum exercitus, sed superatus a Saracenis quarto Nobemrii idus, iniit fugam; quos persequentes Saraceni illorumque omnia capientes, tandem ad sanctum devenerunt Andream, cujusque cellam igne cremaverunt. Quique dum pervenissent ad cellam præsulis (1675) beatissimi Apolinaris cognov-

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁷²⁹ prospexerimus c. ⁴⁷³⁰ lege liber cum a. ⁴⁷³¹ benvenuto c. ⁴⁷³² i. e. illis. ⁴⁷³³ chinis manu recentiori scriptum videtur. ⁴⁷³⁴ i. q. invitavit, ⁴⁷³⁵ Quomodo Sarraceni ecclesiam beati Petri apostoli depredati sunt, et cellas beati Benedicti igne cremaverunt. In marg.

NOTÆ.

(1667) l. e. fadis.
(1668) i. e. obsidens.
(1669) l. e. Amalfim.
(1670) Sessola.
(1671) Hæc itaque ante mensem Februarium anni

1672) Cubiculi interioris palatii custos, cubicularius.
(1673) Fascia?
(1674) l. e. veterem.
(1675) Ravennatis.

871 scripta sunt.

mento Albianum, e vicino sanctum beatissimi confessoris Christi conspexerunt montem; quo ilico pergere satagebant, sed tardior quippe eos transire hora vitabat. Igitur tanta tunc et cœli serenitas et terræ siccitas, ut flubium pede quisque volens pertransire posset. [Beatissimi vero Benedicti Patris monachi tam vicinam sibi mortem cernentes, protinus vicissim pacem dederunt, obsecrantes misericordem Dominum, ut illorum propitius in pace animas susciperet, quas in velocitatem mortis continuo exspectabant migrare. Ilico universi nudis plantis, et cinere sperso capite, cum lætaniis ad patronem suum se contulerunt, Benedictum beatum. Dum nimius esset pavor et formidolosa expectatio, et copiosa fieret ad omnipotentem Dominum exoratio, per visum Bassacio patri paruit prædecessor ejus Apollinarius abbas: « Quid iniquis, habetis? quare mœrorem patimini? » Et Bassacius ad hæc: Imminet inquam mors, pater, et non verendum? — Nolite, inquit, ait, timere; Benedictus pius pater vestram obtulit salutem; deprecamini igitur sedule Dominum cum lætaniis et missarum sollempniis; Dominus cito exaudiat voces clamantium ad se: denique et nos vobiscum in ecclesiis stantes, cœlorum cum civibus communiter pro vobis Jesum Christum dominum exorare non desistimus. » Cumque a somno surrexisset Bassacius pastor, et hoc fratribus indicasset, in commune omnes excelsa voce Deum benedixerunt, qui salvat misericorditer sperantes in se. Tum subito inmanis facta est pluvia, coruscationes, et tonitrua tam vehementia, ita siquidem ut etiam Carnellus (1676) fluvius ultra terminos excrescens redundaret, et quem pridie adversarii transire poterant pede, sequenti videlicet die divina coerciti repulsione, neque ripam attingere valebant fluvii. Nitebantur quolibet fluvium transmeare modo, sed dum nullus adesset eis ad cœnobium transmeandi aditus, sicut est illorum dira barbaries, digitos corrodentes manuum, fremebantque seu stridebant dentibus, huc illucque furibundi discurrentes. Et ut non abesset illorum assuetus facinus, cellas beatissimorum martirum Stephani seu Georgeii igne cremaverunt, et per duos Leones (1677) ad castra remcarunt. Post dies aliquot suos subnervantes equos, navigare cœperunt; qui dum proprius suæ adessent provinciæ, ita ut etiam jam vicinos cernerent montes, nautico plausu laudem suo more dederunt. Mox inter eos una paruit navicula, quæ duos ferebat homines, unius velut speciem clerici, alterius velut monachi habitus habentis. Qui dixerunt ad eos: « Unde venitis, vel quo itis? » At illi responderunt dicentes: « A Petro revertimur; Roma omne illius devastabimus⁴⁷⁴⁰ oratorium, populum cum regione deprædata; Francos superabimus, cellasque Benedicti igne cremavimus⁴⁷⁴¹; et vos, inquit, quoniam

A estis? » Aiunt illi: « Qui nos quoque sumus, modo visuri eritis. » Ilico facta est tempestas valida et procella vehemens; omnes igitur naves contractæ sunt, cunctique adversarii peremit; nullus umquam ex eis penitus remansit, qui ceteris talia nuntiaret. Sequenti itaque tempore Leo venerabilis papa oratorum ambiens beati Petri muris firmissimis et excelsis, ne umquam talis Romæ ulterius aliquando eherent⁴⁷⁴² eveniret.

10. Per idem tempus (an. 844) Siconolfus princeps pro Spanis (1678)tribuendum de beatissimi Benedicti cœnobio thesaurum⁴⁷⁴³ abstulit per plurimum. Si quidem vice prima basiam (1679) argentam unam, vaucas (1680) par I, in gemmis et smaragilis spora (1681) par I, suricamque (1682) sericam de silfiori (1685) cum auro et gemmis. In alia igitur vice centum triginta in vasibus auro libras. Tertia itaque vice trecenti sexaginta quinque argento libras, et tredecim milia solidos auro figuratos. Quarta videlicet vice vatias (1684) duos pensantes libras triginta, et fundatos (1685) duplices septem. Quinta nichilominus vice matiatos (1686) solidos ac prædolatos quattuordecim abstulit milia. Et post hæc in agrifis (1687) batiam unam, et scaptonem (1688) unum Constantinopolitano deaurate fabrofacte vasa opere. Porro insequenti vice sexta per Landonem comitem et Aldemarium gastaldeum vim ex cœnobio sustulit isdem Siconolfus prædolati solidos duo milia, et sui principis coronam Siconis genitorisque, de auro ac gemmis smaragdinis ornata. Et hoc neque sibi profuit, animamque jugulavit suam; sed neque quod fallere monachos promittendo nisus est, ei neque profuit nichilominus seu patriæ; sed videlicet abhinc nullum ei amplius evenit triumphum victoriae.

11. His diebus inter utrosque principes factum est in Cancellis (1689) bellum per execrabilem.

12. Aliquantis interim elapsis temporibus, Massar dux, Benevento residens in auxilium Radelchisi principis, beatissimæ Dei genitricis in Cingla Mariæ monasterium devastabit, castellumque postmodum sancti qui cognominatur Viti (1690) cœpit. Telesinium⁴⁷⁴⁴ possidens castrum, Sitim humiliabit, totamque devastabit Apuliam, et cætera nichilominus loca. Quandoque pervenit secus almi Benedicti monasterium, cuius adeo ita divinitus mens immutata est, et dum unus ejus canis vellet in pratis unam comprehendere aucam, per semedipsum cum flagello concurret, et eandem de ore captoris expulit abem⁴⁷⁴⁵. Cumque ante januas assisteret monasterii, protinus portas claudere jussit, ne subsequentes introire margaritæ (1691) præsumerent. Illis expositis, pertransiit Aquinum (1692), ac deprædavit Arcem (1693) vicinagie loca. Novembrio autem mense post dies octo reversus est Beneventum.

13. Mortuo itaque Siconolfo apud Salernum (an.

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁷⁴⁰ i. e. propius. ⁴⁷⁴¹ i. e. devastavimus. ⁴⁷⁴² i. e. eventus. ⁴⁷⁴³ Thesaurum sancti Benedicti quod abstulit Siconolfus. *In marg.* ⁴⁷⁴⁴ i. e. avem. ⁴⁷⁴⁵ ita aut telesimum c.

NOTÆ.

(1676) Idem qui Liris et Garilianus. PRATILL.
(1677) Terminus Casinensis ditionis ex Leone Ostiensi I, 5.
(1678) Hispanis, i. e. Sarracenis; sed cf. Prudentii Ann. a. 844 SS. I, 440.
(1679) Nostrum *becken* esse videtur, Anglorum *basin*.
(1680) I. q. *bauca*, vas.
(1681) I. q. *sporones*, nostris *sporen*.
(1682) Pannus sericis.
(1683) Adelung vocem a *σῆλη* *blatta* derivatam

opinatur.

1684) I. q. *batia*, *bazia*.
(1685) Vas aureum vel argenteum
(1686) An purgatus? Leo I 26 *mazatos* dicit.
(1687) Anagris, anaglyphis ut Leo legit.
(1688) Vas quoddam esse videtur.
(1689) Prope Furculas Caudinas.
(1690) Prope Æserniam. Pr.
(1691) I. e. apostatæ, infideles, Sarraceni,
(1692) Aquino.
(1693) Arce.

849), Sico, filius ejus, spectatenus ei successit in principatum. Isque post aliquantulum Franciam puerulus transducitur.

14. Mense Junio (848) generalis per totam Beneventi regionem terræmotus factus est magnus (1694), ita ut Iserniensem funditus urbem obrueret, multumque perimeret populum; ad ultimum etiam et præsulē extinxit ejusdem civitatis. Pari ruina ædificiorum extitit apud sanctum Vincentium (1695), similique vim fuit terremoti ad Benedicti beati cœnobium, sed nec unus quidem lapidis suo de loco labens est. Quod dum Massaro nuntiatum fuisset, et ruinosa deprædaret Iserniam, ait enim: « Dominus omnium illuc iratus est; et ego peramplius desæbiam? Non utique ibo! »

15. Telesis nova secus primariam in planitiem sui cognominis construitur.

16. Inter hæc tempora, breviter ut superius dictum est, infra Capuanites filii Landolfi gastaldii, hoc est Lando comes, Landolfus episcopus. Pando marepatis, Pandinolfus gastaldius, hujus patriæ insignes habebantur. Sed ob scelera commorantium crebro eorum urbs incendio cremabatur. Non penitentiam remedium, neque divinam postulantes misericordiam aut emendationem facinorum, sed quodam tandem reperto consilio, ad Casolini pontem construunt civitatem; quamque ludo « secundam » vocitabant « Romam. » Nam sicut qui effugerit a facie leonis et incurrit in ursum, sic ab istis remota civitas ipsa ab igne, pari in ultione corrui in abyssum. Qua gloria sperabatur erigi, carmen indicat istud :

Quæ primum sen.o mareoat tempore ongo,
Cernitur, en, amplis consurgere mœnibus urbem!
Illa senatorum pollebat fulta caterbis,
Nominē sed Capua vocitatur et ista secunda.
Providus in cunctis patriæ populique juvamen,
Lando comes studio sollerti hanc condidit urbem.
Aurea porta vocatur, fert quia lucis honorem.

Arma, salus, virtus perpetua, Christus in urbe
Hac maneat, populo tempus in omne suo;
Pellat et hinc hostem sævum fraudemque malignum,
Civibus et præstet pacis honore frui!

17. Hoc videlicet tempore Tarantum fame obsessa, a Saracenis capitur (an. 856).

18. Per idem tempus Bassacius abbas, rogatus a primatibus patriæ, adiit Franciam, obsecrans gloriosum imperatorem Hludowicum; qui ⁸⁷⁴⁶ veniens Barim, et in quantum ⁸⁷⁴⁷ possibilitas fuit totis viribus cum Saracenis dimicabit (an. 848). Post complures autem dies venit Beneventum. Igitur sabbato vigilia sanctum pentecosten infra Beneventanam urbem interempti Saraceni, Radelchisi principatum gerens, Massari capitur, ad imperatorem adductus capite plectitur. Hludowicus exin repedavit in patriam.

19. His temporibus Bassacius abbas defunctus est (an. 856), expletis in regimine annis decem et novem; cujus quale quantumque fuit sursum deorsumque in ecclesiis studium, et ipsi vidimus qui scribinus, et carmina illius nobis descripta resonant. Huic successit in regimine Berthari sacerdos, ejus discipulus, moribus et vita strenuus, et omni bonitate conspicuus. Castellum sursum monitionem ipse ambiens, calicem ad honorem Dei officium operatus est, civitatem juso (1696) fieri voluit, et inchoabit. Et quomodo totis viribus contra Saracenos

in Gaietam dimicabit, nostra plenissimo comperit ætas. Quomodo autem suos dilexit commissos, et quatenus pro ipsis decertavit, præcepta indicant cœnobio facta imperatorum.

20. Eo tempore Ademari princeps erat apud Salernum (854-860). Teanensis ecclesiæ præsul Lupold obiit. Hilarius levita, beati Benedicti monachus, ad episcopale ⁸⁷⁴⁸ decus eligitur.

21. Bone memorie Aloara, Landonis conjux comitis, una cum Surano medico ejusque interventus tam benefactrix erat monachorum, ut Madium totum mensem stipendia præveret, ac aleret fratres.

22. Lampert filius Widonis, et Ildepert comites nisi sunt manus erigere contra Hludowicum imperatorem; sed relata illorum fraude, persecutus est eos Hludowicus usque Marsim. At illi demum ante faciem ejus fugerunt Benevento apud Adelchisum principem. Hildepert vero pertransiens, abiit Barim, libentissime quidem a Seodane rege susceptus est, et habitavit ibi tempore quo voluit, Hludowicus ergo imperator persequens eos, venit in Iserniam, quam cum infidelem sibi comperisset, bellando cepit; ac deinde pertransiens Aliphem, post plura bella urbs capta est. Per Telesiam igitur venit ad civitatem quæ dicitur sanctæ Agathæ, et urbem expugnare cepit; quæ dum valde esset munita, multis diebus obsedit eam; erat etenim tunc æstivum tempus. « Nemo umquam, ut apostolus ait, carnem suam odio habet, sed nutrit et sobet eam (Ephes. v). » Tandem Berthari abba condoluit super Hisembardum, consanguineum sibi et gastaldium obsessæ civitatis, et intervenit pro eo apud imperatorem augustum; cuius et promeruit gratiam et pactum dedit (1697) civitati, ac illius juri protinus urbs mancipata est. Adelchis princeps ad pedes prostratus clementissimi imperatoris, et suam obtinuit veniam et fugacibus comitibus; ab hinc tandem Hludowichus rediit Franciam. Hoc in tempore Magenolfus clericus Ingenam, neptem imperatricis, accepit conjugem.

23. Ademari junctus cum Neapolitis nitebatur quiddam dolose erga suos; ob hoc oculi ejus evulsi, spernitur a principatu, et Waiferi Salerni factus est princeps (an. 860). Nam dictus Ademari Suram, Erpinum, Vicum Album et Atinen tradidit Francis, id est Widoni comiti. In his locis præerat Landolfus gastaldius; quæ dum amississet loca, præ nimia est tristitia defunctus.

24. Juvamine Landonis comitis et fere sacerdotis Teano monasterium construitur famulabus Dei.

25. Defuncto igitur apud Capuanam urbem Lando comes, Pando germanus ejus ei successit in comitatu; qui junctus cum Landolfo episcopo, venerabilem Aloaram, cognatam suam, de Capua excutientes; quæ exul cum natalis et facultatibus propriis apud Salernum habitatura devenit. Per idem tempus Neapolites audacter super Capuanos venire in bellum conati sunt, eo siquidem die quo beati Michaelis est festivitas. Hujus Langobardi auxilio freti, exierunt adversus Querites (1698), et tanta in illis cæda bachati sunt, ut plurimi ex eis gladio fuissent perempti multique capti, nonnulli in fluvio se projicientes; residui vero perpauci vulnerati in urbem ⁸⁷⁴⁹ reversi sunt suam. Cæsarius autem, magistri militis filius, capitur, Capuaque adductus, ferro in compedibus habetur. Secunda Neapolitis hæc ruina extitit similis, quo olim in Garganis cum beato Michelieto archangelo agere temptaverunt. Quod ex utroque latere Seudan audiens, factum irrisit, dicens :

VARIE LECTIONES.

⁸⁷⁴⁶ q. o. g. i. H. c. ⁸⁷⁴⁷ qua tum c. ⁸⁷⁴⁸ episcale c. ⁸⁷⁴⁹ urbe c.

NOTÆ.

(1694) Cf. vitam Leonis IV, cap. 12, ubi indicationi x terræmotus ascribitur. Leo Ostiensis annu 847 scribit.

(1695) Ad Vulturnum.

(1696) I. e. deorsum, civitatem S. Germani.

(1697) Scilicet imperator.

(1698) I. e. Quirites.

« Stuppa cum tomentis pariter juncta, fecerunt A bellum. »

26. Eo autem tempore in Aquini villam Rodoald gastaldius secus Pontem Curvum (1699) construxit castellum. Hoc facto subduxit se a jure Capuanorum, qui vehementer ob hoc affligebatur a Capuanis. His diebus Magenolfus, de quo supra paululum diximus, pergebat Franciam, ut sibi ab imperatore glorioso peteret, quo vivere loco seu et habitare posset. Cui Rodoald legatarium quendam Ursuni transmisit presbiterum, ut reversus veniret ac pariter commorarentur, suoque præsidio jvaret cum a persequentibus se. Regressus ergo Magenolfus de itinere cæpto, et in Pontem introiit Curvum; nec multo post profectus est Salernum, sumptaque conjuge, omni cum suppellectile ac familia rediit in castrum. Neque diu latuit misterium iniquitatis; nam quodam die cum suis cepit Rodoaldum, eumque in custodiam retrusit, duos quoque filios ejus in turrem projecit, omnemque facultatem ipsius abstulit, thesaurum, peculia, mancipia, servos, populum, castrum, villam et omnia subjugavit sibi. Rurem ⁴⁷⁸⁰ populum et indisciplinatum, quem invenit, docuit more palatii esse prudentissimum; et qui prius non noverant nisi cæpe et alei, nunc ab eis census principales exquiruntur solidi, etiam et in hostili armati proficiscuntur exercitu. Rodoald offertus dum beato Benedicto fuisset, vix a venerabili viro Berthari abbate et a monachis liberatus est, ut Esepus ⁴⁷⁸¹ doctor fabularum, ait: « Hoc patiar, qui fortiozem sibi induxerit in domum suam! »

27. Dum in Eublogimenopolis (1700) urbis uœnia struerentur, vir quidam tunc ibi erat suis cum sociis in constructionem civitatis. Is quondam prænimia infirmitate linguæ perdidit officium, et per annos circiter septem nullum omnimodo valuit proferre sermonem. Quadam itaque nocte lassus ab opere manuum, cum fratres in oratorio beatissimi Benedicti Deo laudes peragerent, idem mutus ad columinæ pedem; cum aliis residens, obdormivit; quem beatus Benedictus per visum baculo capite percussit, increpans ait: « Huc properasti, inquit, ad dormiendum? Evigila ergo, et tribus vicibus expe in terram! » Qui cum hoc fecisset, surgens a somno, beneficium sibi collatum cæpit omnibus effari, et ita perfecte loqui, ut ante septennium nec minus solitus erat. At omnes Deo laudem pariter dederunt.

28. Interim gladius dominicæ indignationis hoc illucque discurrens, in deliquentium cervicibus grassabatur; nam egressus de vagina sua, omnes terminos per circuitum devastabat. Ille impiissimus atque crudelissimus latro, « quem Dominus percussit gladio oris sui, et destruat illustratione adventus sui! » (II *Thess.* II) ille pestifer Seodan, quodam tempore egressus a Barim, totam devastabit Capuanam, Cantias, Lenorem, et suo nequissimo throno posuit in campo de Neapolim. Nullus omnino præteribat dies, quod ad quingentos et eo amplius interficeret homines, et hoc partis ⁴⁷⁸² Dei esse dicebat, ut illud completeretur evangelicum: « Omnis qui interficit vos, arbitratur se obsequium præstare Deo (Joan. XVI). » Nam servus ille tyrannus super cadavera mortuorum sedens, edebat tamquam unus putridus canis. Tandem quasi e gravi somno evigilantes sed gravati atque præpediti nimis miseris Wandepert, et Maielpotus gastaldius, et Garard comes (1701), cum plurimis aliis nobilibus, properaverunt Beneventum, ut communi consilio ulaisce-

rent se de Saracenis. Salubre quidem fuit consilium, sed inutilis ordo ejus. Non uno agmine, non una eademque intentione per cohortes incedebant; sed divisi ab alterutro inordinate proficiscabant. Igitur propinquaverunt secus Saracenos ad Arium; quod hi cernentes, se protinus straverunt in terram; jamque sol ad occasum tendebat. Hi vero qui a Benevento voverunt, sicuti fuerant lassi et nimium equidem fatigati sitientesque valde, continuo in aciem introierunt. Illico Saraceni subito erecti, ut erant in uno agmine conglobati, repente irruerunt super eos; hi vero terga vertentes, fugere cœperunt, plurimi interempti a gladiis, nonnulli cadentes, in alterutrum impingentes, præfocabantur; alii in fossatis sepibus et cavernis terræ, inlesi a gladiis, sed præ siti mortui inveniebantur. Saraceni autem victores effecti, cœptum peregerunt iter.

29. Inter Capuam, Teanum, nec non Aliphem auditur esse mons quidam, in quo dicitur adesse angelica virtus, ad instar beati Michaelis archangeli in monte Gargano, ita stillari aquam, et jugiter effodi criptam, et patere basilicam, atque ibidem divina crebro fieri prodigia. Exhortatum autem Landolfi præsulis Hilari, Teanensis ecclesiæ episcopus, dedicabit illuc sanctorum altaria, et per amplius ex tunc fiunt multorum sanitatum signa et prodigia, ad gloriam et laudem nominis Jesu Christi.

30. Mos etenim est apud monachos utrorumque cœnobiorum, videlicet sanctorum Vincentium martiris et beati confessoris Benedicti, diebus sanctæ quadragesimæ vicissim sibi rogam exhibere caritatis gratia. Dum hoc quadam die apud sanctum Vincentium fratres spiritaliter agerent, et illuc de sancto ob hoc Benedicto fratres adessent, die Veneris tamquam pernecitatem volucris repente super eos Seodan rex Saracenorum cum suis satellitibus venit. Monachi vero, quamquam nudi, tamen incolumes ad suum confugerunt castellum. Adest illius misericordia, qui suis fidelibus ait: « Pater meus usque nunc operatur, et ego operor, ego inquam, vobiscum sum omnibus diebus, et ex opibus meis nemo ⁴⁷⁸³ potest rapere de manu patris mei; quia ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi sum in medio eorum! » Sed neque minus in hoc quam dudum suo fideli concessit Dominus Benedicto, quia et si res tradita fuisset gentibus, animas tamen custodiret. Saraceni vero omne demolerunt monasterium, confringentes omnia, frumenta et legumina in flumine projicientes. Et dum huc illucque foderent, plurimum absconsum reppererunt thesaurum, coronas videlicet, ministeria sacra, et quotquot valuit esse ecclesiasticus honor. Nefandissimus autem Seodan rex in sacris calicibus bibebat, et cum turribus aureis incensum sibi fieri jubebat. Post diem autem tertium veloci cursu properavit cum suis ministris usque ad portas Capuanæ civitatis, planstra onusta, animalia, homines plurimos capiens; atque eo die rediens, secus Teanum castra metatus est. Verentes autem beatissimi Benedicti monachi et illius vicinum adventum et suorum periculum, per Ragenaldum diaconem, ipsius ut mitigari potuissent ferocitatem, prima vice pro pactu contulerunt ei.

31. Pando Capuanitis gastaldius contra Waiferium principem cum suis hominibus exivit in bellum; mox quidem ipse prius corruit, dehinc qui fuerunt cum eo, victoriamque adeptus est Waiferius princeps. Per hæc tempora Seodan cum omni suo

VARIE LECTIONES.

⁴⁷⁸⁰ i. e. rusticum. ⁴⁷⁸¹ i. e. Æsopus. ⁴⁷⁸² pars c. ⁴⁷⁸³ nepo c.

NOTÆ.

(1699) Pontecorvo.
(1700) *Eulogimenopolis id est Benedicti civitatis*
Leo I, 53, v. supra c. 19.

(1701) Marsorum. Leo I 35. Cf. infra Erchemperti c. 29.

exercitu per dies quadraginta debellabat Consiam urbem, et nimum obsedit eam tempore multo; quamque Dominus suo præsidio eripuit, et Seodan cum suis turpiter ab ea recessit. Et jamdictus Pando annis duobus et mensibus. . . . Capuam retinens, atque defunctus (an. 862) ⁷⁷⁴, suo eam filio reliquit Pandinolfo per indictionem undecimam. Pandinolfus, Pandonis dicti filius, Capuana in urbe factus est gastaldius retinens eam menses 9. Quemque non post multum Landolfus episcopus sua seclusit ab urbe; et sua cum facultate veniens, habitavit in Sessam eadem indictione.

32. Landolfus autem extitit suis civibus non solum episcopus, sed et comes et iudex, non solum præsul, verum etiam gastaldius, neque tantum pontifex, quin velut miles super cunctos præerat ⁷⁷⁵.

33. (Anno 867.) Item benefactor noster, id est omnium contrarius hostis, Seodan venit in Benafrum; postquam eorum cœperat civitatem, et postquam omnem devastavit villam, et in circuitu ejus tanquam rex potens in medio resedit terræ, initium quidem tunc erat quadragesimæ sanctæ ⁷⁷⁶. Eo autem

die sanctam dominicam more solito Berthari abbas suum exhortabat divinis præceptis beatissimum gregem. Cujus vicinitatem cum certo fratres comperissent, concito gresu ad sanctum concorderunt Benedictum. Sequenti die Mercuris nefandus ipsius regis exercitus secus sancti Benedicti pervenit monasterium, haud non longe quasi stadia dua. Hoc est dum vellent Saraceni per montes descendere Atinen, hic qui eos deducebat, descendit cum eis in vallem Rotundam, de hinc in Rapidum; cumque in planitiis devenissent, prædari cœperunt. In sancti æcclesiam dum introissent Helix, parum aliquod damnum ibidem facientes, per Circlarius in Ortum dominicum, et per Pascarium in Fontanam Lucii, ab hinc Peolem, ibidemque senem ante cancellos interfecerunt, qui eorum fallitus est viam. Cesam Constantii, Olibetum, Matrolam loca perscrutantes, omnes jumentas et vaccas monasterii auferentes, ad socios in Benafrum jam sero reversi sunt. Hic finis in his fuit, Deo propellente partibus beati Benedicti, tam Seodan regis quamque omnium satellitum ejus.

VARIE LECTIONES

⁷⁷⁴ atque de supplevi; locus obscurus in c. ⁷⁷⁵ Quæ sequuntur posteriori manu in margine addita sunt; ea ex Chronico S. Benedicti, ex eodem codice N. 553 iterum edito fluxisse, jam Peregrinus adnotaverat, qui et hunc locum et chronica comitum Capuæ Johanni abbati Casinensi, Leone Ostiensi l. 52. teste e nobilitum Capuanorum familia prognata adscribit. Eundem Johannem et de persecutoribus ejusdem cœnobii et de miraculis inibi factis chronicam succinctam sed valde necessariam edidisse, Petrus Diaconus de Viris illustribus c. 15. (Fabr. bibl. eccl. p. 173.) adfirmat. Pergit igitur:

879. per annos duodecim. Quo defuncto, Pandenolfus, nepos ejus, factus est gasta

882. qui tribus annis et octo mensibus in ea residens, a parentibus suis captus e

885. sibus decem. Cui successit Landenolfus, frater ejus, gasta deus, residens annis duobus e

887. mensibus quatuor. Per indictionem quintam, mense Januario Cæpit Capuam At

comes, quam tenuit annis decem; quibus expletis Beneventi factus est, domina

911. annis decem, mensibus sex.

⁷⁷⁶ Hoc factum est tertio anno principatus domni Radegarii indictione xv. in marg.

LEONIS MARSICANI

VITA S. MENNATIS.

(Exstat in codice bibliothecæ Casinensis signato num. 413. Prologum et Epilogum edidit Gattula Hist. Casin. t. I, p. 188 et 911.)

PROLOGUS IN VITAM S. MENNATIS.

Vitam et conversationem egregil confessoris Christi Mennatis (1), necnon et translationem sanctorum reliquiarum ipsius in Cajatiam de loco illo, in quo vitam solitariam egerat divina dispositione nu-

(1) Mennas seu Menna eremiticam vitam sæculo vi duxit in Samnitibus: cujus præcipuum studium semper fuit nihil in hoc mundo habere, nihil querere, omnesque ad se charitatis causa venientes ad æternæ vitæ desideria accendere; multis claris virtutibus ad superos evolavit anno a Christo nato 583, sepultus eo ipso in loco quem vivens solitarius incoluerat. Eius meminit Martyrologium Romanum ad diem

per effectam imperio tuo, reverendissime pater Oderisi, scriptam suscepi. Siquidem et ipse a glorioso comite Roberto magnis fuerat precaminibus exortatus. ut hujusce rei negotium alicui ex Cassinensis

Novembris undecimam nis veris: in provincia Samnii S. Mennæ solitarii, cujus virtutes et miracula sanctus Gregorius papa commemorat, in nimirum lib. III Dialogorum, cap. 26, ubi de eo ex professo agit. Vitam et Acta translationis, quæ, urgente potissimum Roberto inclito comite, anno 1094 facta est, descripsit Leo Marsicanus Casinensis monachus et S. R. E. cardinalis Ostiensis auctor cœvus.